

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Διδακτορική Διατριβή

Περιφερειακές και Διαρθρωτικές Επιπτώσεις
της Διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Νέα Κράτη-Μέλη της

Συμβουλευτική Επιτροπή Επίβλεψης

ΠΕΤΡΑΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, Καθηγητής (επιβλέπων Καθηγητής)

ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ, Αναπληρωτής Καθηγητής

ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, Επίκουρος Καθηγητής

Βόλος, Ιανουάριος 2007

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της Διδακτορικής Διατριβής είναι η διερεύνηση και η αποτίμηση των περιφερειακών και των διαρθρωτικών επιπτώσεων της προς ανατολώς διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα νέα κράτη-μέλη της. Υπό την προοπτική της ένταξής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση και υπό το καθεστώς της μετάβασης, τα κράτη αυτά υπέστησαν έντονες πιέσεις χωρικής και διαρθρωτικής προσαρμογής. Η επιστημονική βιβλιογραφία η οποία αναφέρεται στα ζητήματα της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης δεν έχει, μέχρι στιγμής, κατορθώσει να παράσχει σαφείς και ξεκάθαρες απαντήσεις αναφορικά με τη φύση και την ένταση των εν λόγω πιέσεων, καθώς και με τις αλληλεπιδράσεις τους. Τα ευρήματα της Διδακτορικής Διατριβής φωτίζουν τα συμβάντα, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, στα νέα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αποτιμούν το ρόλο των δυνάμεων της αγοράς και των παρεμβάσεων που ασκήθηκαν στη ελεύθερη λειτουργία τους.

Λέξεις-Κλειδιά: διεύρυνση, χωρικές και διαρθρωτικές επιπτώσεις, νέα κράτη-μέλη Ευρωπαϊκής Ένωσης, οικονομική ολοκλήρωση, μετάβαση

ABSTRACT

The aim of the PhD Thesis is the investigation and the evaluation of the regional and the structural impact of the European Union eastwards enlargement on its new member-states. Under the prospect of their accession in the European Union and under the process of transition, these countries have undergone intense pressures of spatial and structural adjustment. The related with the issues of economic integration and transition scientific literature did not manage, until now, to provide sufficient and clear answers about the nature and the intensity of these pressures and also about their interaction. The findings of the PhD Thesis shed light on the situation, during the pre-accession period, of the European Union new member-states and evaluate the role of the market forces and the role of the interventions towards their free operation.

Key-Words: enlargement, spatial and structural impact, European Union new member-states, economic integration, transition

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Περιφερειακές και Διαρθρωτικές Επιπτώσεις της Διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Νέα Κράτη-Μέλη της: Εισαγωγική Προσέγγιση	17
Εισαγωγή	18
1 Αντικείμενο και Στόχοι της Διδακτορικής Διατριβής	19
2 Δομή της Διδακτορικής Διατριβής	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Τα Νέα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Πριν και Μετά την Έναρξη της Ενταξιακής Διαδικασίας	27
Εισαγωγή	28
1. Η Διαδικασία της Ολοκλήρωσης στο Πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών: Εννοιολογική Αποσαφήνιση	29
2. Η Οικονομική Ολοκλήρωση ως Πλαίσιο Αφετηρίας των Διεθνών Οργανισμών: Η Περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης	31
3. Ο Ρόλος των Περιφερειών σε Οικονομικά Ολοκληρωμένα Περιβάλλοντα: Οι Περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως Αυτόνομες Χωρικές Οντότητες	33
4. Το Σοσιαλιστικό Παρελθόν των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	35
5. Η Έναρξη της Διαδικασίας Ενσωμάτωσης των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον Ευρωπαϊκό Ιστό	39
6. Η Εμπορική Συμπεριφορά των Νέων Κρατών – Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	43
7. Οι Ετερογενείς Επιδράσεις της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Νέα Κράτη-Μέλη της	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Τάσεις Χωροθέτησης των Μεταποιητικών Δραστηριοτήτων υπό Συνθήκες Οικονομικής Ολοκλήρωσης: Επισκόπηση των Θεωριών Εμπορίου	53
Εισαγωγή	54
1. Η Χωροθέτηση των Μεταποιητικών Δραστηριοτήτων υπό Συνθήκες Οικονομικής Ολοκλήρωσης και υπό το Πρίσμα των Θεωριών Εμπορίου	55
2. Η Διαρθρωτική Διάσταση των Επιδράσεων της Οικονομικής Ολοκλήρωσης	67
3. Η Χωρική Διάσταση των Επιδράσεων της Οικονομικής Ολοκλήρωσης	72
4. Η Αλληλεπίδραση των Χωρικών και των Διαρθρωτικών Επιδράσεων της Οικονομικής Ολοκλήρωσης	79
5. Οι Χωρικές και Διαρθρωτικές Επιπτώσεις της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Νέα Κράτη-Μέλη της	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Αναπτυσσόμενα Πρότυπα Περιφερειακής Ανάπτυξης στα Νέα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης	88
Εισαγωγή	89
1. Οι Ex Ante Επιδράσεις των Δυνάμεων της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Επίπεδα Οικονομικής Αποτελεσματικότητας των Νέων Κρατών-Μελών της	90
2. Η Εξέλιξη των Περιφερειακών Ανεσοτήτων στα Νέα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης	92
3. Το Αναδυόμενο Χωρικό Πρότυπο Ανάπτυξης στην Περιοχή των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	96
4. Η Επεξήγηση της Αναδυόμενης Χωρικής Ανεσομέρειας στην Περιοχή των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	99
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
Διαρθρωτικές Αλλαγές και Διαρθρωτικά Πρότυπα στις Περιφέρειες των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	103
Εισαγωγή	104
1. Η Μεταβατική Πορεία των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς το	105

Καθεστώς της Ελεύθερης Οικονομίας	
2. Τομεακά Διαρθρωτικά Πρότυπα των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	109
3. Μεταποιητικά Κλαδικά Διαρθρωτικά Πρότυπα των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	111
4. Τομεακά Διαρθρωτικά Πρότυπα των Περιφερειών των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	114
5. Μεταποιητικά Κλαδικά Διαρθρωτικά Πρότυπα των Περιφερειών των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	116
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	
Προσδιοριστικοί Παράγοντες Διαμόρφωσης των Διαρθρωτικών Προτύπων στις Περιφέρειες των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	122
Εισαγωγή	123
1. Ανάλυση και Αποτίμηση της Επίδρασης της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Μεταβολή της Μεταποιητικής Απασχόλησης των Περιφερειών των Νέων Κρατών-Μελών της	124
2. Η Επίδραση των Δυνάμεων της Οικονομικής Ολοκλήρωσης στη Μεταποιητική Απασχόληση των Περιφερειών των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Συσχετίσεις και Αλληλεξαρτήσεις	132
3. Προσδιοριστικοί Παράγοντες του Ρυθμού Μεταβολής της Μεταποιητικής Απασχόλησης στις Περιφέρειες των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Οικονομική Διερεύνηση	135
4. Περιφερειακά και Διαρθρωτικά Πρότυπα των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Συγκεντρωτική Παρουσίαση και Αφαιρετική Απεικόνιση	142
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	
Περιφερειακές και Διαρθρωτικές Επιδράσεις της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Νέα Κράτη-Μέλη της: Σύνοψη και Συμπεράσματα	145
Εισαγωγή	146
1. Σύνοψη της Διδακτορικής Διατριβής	147
2. Συμπεράσματα της Διδακτορικής Διατριβής	174
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 1	185
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 2	193
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 3	205
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 4	209
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 5	228
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 6	269
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	289
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	293

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών της Βουλγαρίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	186
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών της Εσθονίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	186
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών της Ρουμανίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	187
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών της Ουγγαρίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	188
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών της Σλοβενίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	188
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών της Πολωνίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	189
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.7: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών της Σλοβακίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	190
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.8: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών της Τσεχίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	190
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.9: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών της Λετονίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	190
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.10: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών της Λιθουανίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	191
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.11: Ονοματολογία μεταποιητικών κλάδων και ομάδων μεταποιητικών κλάδων, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης	191
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1: Βασικά οικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 2000	194
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2: Βασικά οικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 2000	194
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3: Στάδια οικονομικής ολοκλήρωσης	195
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4: Η μεταβολή (%) του ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ κατά τη διάρκεια της μεταβατικής τους πορείας, Έτη 1989-1999	195
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.5: Ημερομηνίες επικύρωσης των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών από μέρους των ΝΚΜ της ΕΕ	195
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.6: Ημερομηνίες επικύρωσης της Συνθήκης Ένταξης από μέρους των κρατών-μελών της ΕΕ	196
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.7: Μερίδια (% επί του συνόλου) των εισαγωγών και των εξαγωγών των ΝΚΜ της ΕΕ από και προς την ΕΕ-15, αντίστοιχα, Έτη 1990, 1995 και 1999	196
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.8: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15, Έτη 1990-2000	196
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.9: Εξαγωγές (X), εισαγωγές (M), και ισοζύγιο πληρωμών (εκ. \$) των χωρών της Βαλκανικής και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, Έτη 1990, 1995 και 2000	197
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.10: Δείκτης Ασυμμετρίας των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990, 1995 και 2000	197
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.11: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών της Βουλγαρίας, Έτη 1990-2000	198
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.12: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών της Εσθονίας, Έτη 1990-2000	198
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.13: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών της Ρουμανίας, Έτη 1990-2000	199
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.14: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών της Ουγγαρίας, Έτη 1990-2000	200
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.15: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών της Σλοβενίας, Έτη 1990-2000	200
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1: Οι κυριότερες θεωρίες χωροθέτησης του δευτερογενούς τομέα	206

παραγωγής και οι κυριότεροι εκπρόσωποί τους	
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2: Οι κυριότερες πτυχές των θεωριών εμπορίου	206
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3: Η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης βάσει της διαρθρωτικής κλίμακας	207
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1: Σενάρια ανάλυσης της εξέλιξης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ	210
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2: Σύγκριση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ με το μέσο όρο (=100) της ΕΕ-15, Έτος 2000	240
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3: Περιφερειακές Ανισότητες στα ΝΚΜ της ΕΕ σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, Έτη 1995 και 2000, Περίοδος 1995-2000	211
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4: Περιφερειακές Ανισότητες στις χώρες της ΕΕ-15 με τη χρήση του δείκτη της σ-σύγκλισης, Έτη 1995 και 2000	212
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5: Συμφωνείτε με τη θέση ότι «οι περιφερειακές ανισότητες στη χώρα σας είναι μεγάλες;» - Αποτελέσματα (%) έρευνας πεδίου, Έτος 1999	212
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Βουλγαρίας, Περίοδος 1995-2000	213
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.7: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Εσθονίας, Περίοδος 1995-2000	213
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.8: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Ρουμανίας, Περίοδος 1995-2000	214
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.9: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Ουγγαρίας, Περίοδος 1995-2000	215
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.10: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Σλοβενίας, Περίοδος 1995-2000	215
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.11: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Πολωνίας, Περίοδος 1995-2000	216
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.12: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Σλοβακίας, Περίοδος 1995-2000	217
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.13: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Τσεχίας, Περίοδος 1995-2000	217
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.14: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Λετονίας, Περίοδος 1995-2000	217
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.15: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Λιθουανίας, Περίοδος 1995-2000	217
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.16: Πίνακας μετασχηματισμού των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (κατά κεφαλήν πλουσιότερης περιφέρειας = 100), Έτη 1995 και 2000	218
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.17: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Βουλγαρίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000	218
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.18: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Εσθονίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000	218
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.19: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Ρουμανίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000	219
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.20: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Ουγγαρίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000	220
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.21: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Σλοβενίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000	220
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.22: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Σλοβακίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000	220
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.23: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Πολωνίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000	221
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.24: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Τσεχίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000	222
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.25: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Λετονίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000	222

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Λιθουανίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000	222
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1: Εξέλιξη του ΑΕΠ και της απασχόλησης στα ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990, 1995 και 2000	229
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής στα ΝΚΜ της ΕΕ σε όρους ΑΕΠ, Έτη 1990, 1995 και 2000	229
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής στα ΝΚΜ της ΕΕ σε όρους απασχόλησης, Έτη 1990, 1995 και 2000	229
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων στη μεταποιητική απασχόληση των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 1990	230
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.5: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων στη μεταποιητική απασχόληση των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 1995	230
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.6: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων στη μεταποιητική απασχόληση των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 2000	230
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.7: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών ανά έτος, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης	230
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.8: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών με σταθερό το έτος βάσης, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης	231
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.9: Δείκτης Ανομοιότητας των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990, 1995 και 2000	231
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.10: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής, σε όρους απασχόλησης, στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Έτη 1990, 1995 και 2000	232
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.11: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής, σε όρους απασχόλησης, στις περιφέρειες της Εσθονίας, Έτη 1990, 1995 και 2000	232
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.12: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής, σε όρους απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Έτη 1990, 1995 και 2000	233
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.13: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής, σε όρους απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Έτη 1990, 1995 και 2000	234
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.14: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής, σε όρους απασχόλησης, στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Έτη 1990, 1995 και 2000	234
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.15: Μεταποιητική απασχόληση στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Έτη 1990, 1995 και 2000	235
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.16: Μεταποιητική απασχόληση στις περιφέρειες της Εσθονίας, Έτη 1990, 1995 και 2000	235
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.17: Μεταποιητική απασχόληση στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Έτη 1990, 1995 και 2000	235
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.18: Μεταποιητική απασχόληση στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Έτη 1990, 1995 και 2000	236
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.19: Μεταποιητική απασχόληση στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Έτη 1990, 1995 και 2000	237
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.20: Μέσο μέγεθος μεταποιητικών επιχειρήσεων στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Έτη 1990 και 2000	237
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.21: Μέσο μέγεθος μεταποιητικών επιχειρήσεων στις περιφέρειες της Εσθονίας, Έτη 1990 και 2000	238
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.22: Μέσο μέγεθος μεταποιητικών επιχειρήσεων στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Έτη 1990 και 2000	238
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.23: Μέσο μέγεθος μεταποιητικών επιχειρήσεων στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Έτη 1990 και 2000	239
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.24: Μέσο μέγεθος μεταποιητικών επιχειρήσεων στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Έτη 1990 και 2000	239
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.25: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Έτος 1990	240
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.26: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Έτος 2000	240

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.27: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Έτος 1990	241
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.28: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Έτος 2000	241
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.29: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Έτος 1990	243
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.30: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Έτος 2000	243
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.31: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Εσθονίας, Έτος 1990	243
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.32: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Εσθονίας, Έτος 2000	244
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.33: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Έτος 1990	244
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.34: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Έτος 2000	244
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.35: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Βουλγαρίας, Έτος 1990	245
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.36: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Βουλγαρίας, Έτος 2000	245
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.37: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Ρουμανίας, Έτος 1990	246
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.38: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Ρουμανίας, Έτος 2000	247
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.39: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Ουγγαρίας, Έτος 1990	248
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.40: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Ουγγαρίας, Έτος 2000	248
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.41: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Εσθονίας, Έτος 1990	248
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.42: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Εσθονίας, Έτος 2000	249
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.43: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Σλοβενίας, Έτος 1990	249
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.44: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Σλοβενίας, Έτος 2000	249
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.45: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών της Βουλγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	250
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.46: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών της Εσθονίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	250
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.47: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών της Ρουμανίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	251
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.48: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών της Ουγγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	252
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.49: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών της Σλοβενίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	252
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.50: Δείκτης Ανομοιότητας των περιφερειών της Βουλγαρίας με την ΕΕ-15, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	253
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.51: Δείκτης Ανομοιότητας των περιφερειών της Εσθονίας με την ΕΕ-15, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	253
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.52: Δείκτης Ανομοιότητας των περιφερειών της Ρουμανίας με την ΕΕ-15, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	254
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.53: Δείκτης Ανομοιότητας των περιφερειών της Ουγγαρίας με την ΕΕ-15, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	255

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.54: Δείκτης Ανομοιότητας των περιφερειών της Σλοβενίας με την ΕΕ-15, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	255
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.55: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών της Βουλγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	256
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.56: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών της Εσθονίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	256
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.57: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών της Ρουμανίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	257
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.58: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών της Ουγγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	258
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.59: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών της Σλοβενίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000	258
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.60: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης	259
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.61: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων στις περιφέρειες της Ρουμανίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης	259
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.62: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης	259
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.63: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων στις περιφέρειες της Εσθονίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης	260
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.64: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων στις περιφέρειες της Σλοβενίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης	260
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1: Αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Βουλγαρίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000	270
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2: Αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Εσθονίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000	270
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.3: Αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ρουμανίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000	271
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.4: Αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ουγγαρίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000	272
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.5: Αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Σλοβενίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000	272
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.6: Αποτελέσματα της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Βουλγαρίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000	273
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.7: Αποτελέσματα της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Εσθονίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000	273
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.8: Αποτελέσματα της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ρουμανίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000	274
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.9: Αποτελέσματα της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ουγγαρίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000	275
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.10: Αποτελέσματα της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Σλοβενίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000	275
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.11: Αποδόμηση των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Περίοδος 1990-2000	276
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.12: Αποδόμηση των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Εσθονίας, Περίοδος 1990-2000	276

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.13: Αποδόμηση των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Περίοδος 1990-2000	277
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.14: Αποδόμηση των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Περίοδος 1990-2000	278
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.15: Αποδόμηση των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Περίοδος 1990-2000	278
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.16: Αποδόμηση των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Περίοδος 1990-2000	279
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.17: Αποδόμηση των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Εσθονίας, Περίοδος 1990-2000	279
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.18: Αποδόμηση των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Περίοδος 1990-2000	280
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.19: Αποδόμηση των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Περίοδος 1990-2000	281
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.20: Αποδόμηση των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Περίοδος 1990-2000	281
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.21: Αποδόμηση της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Περίοδος 1990-2000	282
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.22: Αποδόμηση της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Εσθονίας, Περίοδος 1990-2000	282
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.23: Αποδόμηση της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Περίοδος 1990-2000	283
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.24: Αποδόμηση της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Περίοδος 1990-2000	284
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.25: Αποδόμηση της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Περίοδος 1990-2000	284
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.26: Η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης και των δυνάμεών της στην περιφερειακή μεταποιητική απασχόληση των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990 και 2000	285
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.27: Οικονομετρική διερεύνηση της επίδρασης των αρχικών συνθηκών στην εξέλιξη της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Περίοδος 1990-2000	285

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1: Οι διεθνείς οργανισμοί στο διεθνές σύστημα (αφαιρετική απεικόνιση)	201
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2: Η ανταγωνιστικότητα των περιφερειών ως στόχος και προϋπόθεση, υπό συνθήκες οικονομικής ολοκλήρωσης	201
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.3: Η επιδείνωση των όρων εμπορίου των πρώην χωρών-μελών της ΚΟΜΕΚΟΝ και η αρνητική επίδραση στο ΑΕΠ τους	201
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.4: Αντιπαραβολή του ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1989 (=100) και 1999 .	202
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.5: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 – Ταξινόμηση κατά κράτος, Έτη 1990 και 2000	202
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.6: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 – Ταξινόμηση κατά ομάδα περιφερειών, Έτη 1990 και 2000	203
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1: Πρότυπα περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης σε χωρικό πλαίσιο κεντρικών περιφερειών, στο πλαίσιο της νέας οικονομικής γεωγραφίας	207
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2: Πρότυπα περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης σε χωρικό πλαίσιο περιμετρικών περιφερειών, στο πλαίσιο της νέας οικονομικής γεωγραφίας	207
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.3: Το πρότυπο «κέντρου-περιφέρειας» στην ΕΕ-15	208
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1: Περιφερειακές Ανισότητες στα ΝΚΜ της ΕΕ με τη χρήση του σταθμισμένου συντελεστή σ-σύγκλισης, Έτη 1995-2000	223
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2: Περιφερειακές Ανισότητες στα ΝΚΜ της ΕΕ με τη χρήση του συντελεστή β-σύγκλισης, Περίοδος 1995-2000	223
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.3: Η ύπαρξη των συνόρων ως παράγοντας (τεχνητό εμπόδιο) αύξησης της απόστασης μεταξύ των συνοριακών περιοχών και των γειτονικών τους αγορών	224
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.4: Συσχέτιση μεταξύ οικονομίας και γεωγραφίας, αναφορικά με τα ΝΚΜ της ΕΕ, με καταλύτη τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης, στο χωρικό πλαίσιο της ΕΕ	224
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.1: Μεταβολή της απασχόλησης και της σχετικής παραγωγικότητας του τομέα της μεταποίησης στα ΝΚΜ της ΕΕ, Περίοδος 1990-1995	261
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.2: Μεταβολή της απασχόλησης και της σχετικής παραγωγικότητας του τομέα της μεταποίησης στα ΝΚΜ της ΕΕ, Περίοδος 1995-2000	261
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.3: Μεταβολή της απασχόλησης και της σχετικής παραγωγικότητας του τομέα της μεταποίησης στα ΝΚΜ της ΕΕ, Περίοδος 1990-2000	262
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.4: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ – Ταξινόμηση κατά κράτος, Περίοδος 1990-2000	262
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.5: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ – Ταξινόμηση κατά ομάδα περιφερειών, Περίοδος 1990-2000	263
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.6: Εξέλιξη του Δείκτη Ανομοιότητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ – Ταξινόμηση κατά κράτος , Περίοδος 1990-2000	263
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.7: Εξέλιξη του Δείκτη Ανομοιότητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ – Ταξινόμηση κατά ομάδα περιφερειών, Περίοδος 1990-2000	264
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.8: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης - Ταξινόμηση κατά κράτος , Περίοδος 1990-2000	264
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.9: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης - Ταξινόμηση κατά ομάδα περιφερειών , Περίοδος 1990-2000	265
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.10: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων των ΝΚΜ της ΕΕ σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης – Ταξινόμηση κατά κράτος, Περίοδος 1990-2000	265
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.11: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων των ΝΚΜ της ΕΕ σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης – Ταξινόμηση κατά ομάδα κλάδων, Περίοδος	266

1990-2000	
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.12: Μερίδια των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις περιφέρειες της Βουλγαρίας και μερίδια των περιφερειών της Βουλγαρίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου, Έτος 2000	266
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.13: Μερίδια των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις περιφέρειες της Ρουμανίας και μερίδια των περιφερειών της Ρουμανίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου, Έτος 2000	267
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.14: Μερίδια των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις περιφέρειες της Ουγγαρίας και μερίδια των περιφερειών της Ουγγαρίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου, Έτος 2000	267
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.15: Μερίδια των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις περιφέρειες της Εσθονίας και μερίδια των περιφερειών της Εσθονίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου, Έτος 2000	268
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.16: Μερίδια των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις περιφέρειες της Σλοβενίας και μερίδια των περιφερειών της Σλοβενίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου, Έτος 2000	268
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.1: Συσχέτιση οικονομικής ολοκλήρωσης και μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990 και 2000	286
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.2: Συσχέτιση κεντρικότητας και μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990 και 2000	286
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.3: Συσχέτιση ανομοιότητας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, και μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990 και 2000	287
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.4: Συσχέτιση διαφοροποίησης, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, και μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990 και 2000	287
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.5: Θεωρητικό-περιγραφικό πλαίσιο συγκεντρωτικής παρουσίασης και αφαιρετικής απεικόνισης των προσδιοριστικών παραγόντων του ανισομερούς προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης των ΝΚΜ της ΕΕ	288
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.6: Διαμόρφωση του ανισομερούς προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης των ΝΚΜ της ΕΕ – Αφαιρετική απεικόνιση	288

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ 1.1: Η διευρυμένη ΕΕ	192
ΧΑΡΤΗΣ 2.1: Το πρώτο κύμα της προς ανατολάς διεύρυνσης της ΕΕ	203
ΧΑΡΤΗΣ 2.2: Το δεύτερο κύμα της προς ανατολάς διεύρυνσης της ΕΕ	204
ΧΑΡΤΗΣ 4.1: Σύγκριση επιπέδων οικονομικής αποτελεσματικότητας, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, των χωρών της ΕΕ-15 και των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 2000	225
ΧΑΡΤΗΣ 4.2: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (μέσος όρος ΕΕ-15=100), Έτος 2000	225
ΧΑΡΤΗΣ 4.3: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (μέσος όρος χώρας=100), Έτος 2000	226
ΧΑΡΤΗΣ 4.4: Τύποι συνοριακών περιφερειών στη διευρυμένη ΕΕ – Η υπεροχή του δυτικού έναντι του ανατολικού συνοριακού άξονα στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 2000	226
ΧΑΡΤΗΣ 4.5: Δείκτης βαρύτητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ σε πλαίσιο κλειστής οικονομίας, Έτος 2000	227
ΧΑΡΤΗΣ 4.6: Δείκτης βαρύτητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ σε πλαίσιο ανοικτής οικονομίας, Έτος 2000	227

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

ΑΕΠ = Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΑΞΕ = Άμεσες Ξένες Επενδύσεις

ΔΔ = Διδακτορική Διατριβή

ΕΕ = Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕ-15 = Παλαιά Κράτη Μέλη της ΕΕ

ΕΚΑΕ = Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας

ΕΚΑΧ = Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

ΕΟΚ = Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΣΣΔ = Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (Σοβιετική Ένωση)

ΗΒ = Ηνωμένο Βασίλειο

ΗΠΑ = Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΚΟΜΕΚΟΝ = Συμβούλιο Οικονομικής Αλληλοβοήθειας

ΝΚΜ = Νέα Κράτη Μέλη της ΕΕ

ΟΝΕ = Οικονομική και Νομισματική Ενοποίηση

ΟΟΣΑ = Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ERSA = European Regional Science Association (Ευρωπαϊκή Εταιρία Περιφερειακής Επιστήμης)

EURECO = The Impact of European Union Economic Integration and Enlargement on Regional Structural Change and Cohesion (Η Επίδραση της Οικονομικής Ολοκλήρωσης και της Διεύρυνσης της ΕΕ στις Περιφερειακές Διαρθρωτικές Αλλαγές και στη Συνοχή)

ISIC = International Standard Industrial Classification (Διεθνής Τυποποιημένη Ταξινόμηση Βιομηχανικών Δραστηριοτήτων)

ISPA = Instrument for Structural Policies for Pre-Accession (Μέσο Προενταξιακών Διαρθρωτικών Πολιτικών)

MAUP = Modifiable Areal Unit Problem (Πρόβλημα Μετατρεψιμότητας των Χωρικών Ενοτήτων)

NACE = Nomenclature of Classification of Economic Activities (Ονοματολογία της Ταξινόμησης των Οικονομικών Δραστηριοτήτων)

NUTS = Nomenclature of Territorial Unit for Statistics (Ονοματολογία Εδαφικών Μονάδων για Στατιστική Χρήση)

OLS = Ordinary Least Squares Method (Μέθοδος Ελαχίστων Τετραγώνων)

PHARE (Poland and Hungary Assistance for the Reconstruction of the Economy – Βοήθεια για την Αναδιάρθρωση των Οικονομιών της Πολωνίας και της Ουγγαρίας)

SAPARD (Special Accession Program for Agriculture and Rural Development – Ειδικό Πρόγραμμα Ένταξης για τη Γεωργία και την Αγροτική Ανάπτυξη)

SEED Center = University of Thessaly Southeast European Development Center (Κέντρο για την Ανάπτυξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας)

SITC = Standard International Trade Classification (Τυποποιημένη Ταξινόμηση Διεθνούς Εμπορίου)

WLS = Weighted Least Squares Method (Μέθοδος Σταθμισμένων Ελαχίστων Τετραγώνων)

ZEI = University of Bonn Center for European Integration (Κέντρο για την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση του Πανεπιστημίου της Βόννης)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της Διδακτορικής Διατριβής αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω ολόψυχα τους καθηγητές μου κ.κ. Γιώργο Πετράκο, Άγγελο Κότιο και Γιάννη Ψυχάρη για την επιστημονική τους καθοδήγηση και την ηθική τους συμπαράσταση. Θερμές ευχαριστίες επιθυμώ να εκφράσω και προς τους υπόλοιπους καθηγητές, υποψηφίους διδάκτορες, επιστημονικούς συνεργάτες και διοικητικούς υπαλλήλους του Τμήματος για τη σημαντική βοήθεια που μου προσέφεραν. Η Διδακτορική Διατριβή είναι αφιερωμένη στους γονείς μου, Αχιλλέα και Ευαγγελία, και στην αδελφή μου, Ανδρονίκη.

Μετά τιμής,

Καλλιώρας Δημήτρης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Περιφερειακές και Διαρθρωτικές Επιπτώσεις της Διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Νέα Κράτη-Μέλη της: Εισαγωγική Προσέγγιση

Εισαγωγή.

Σκοπός της Διδακτορικής Διατριβής (ΔΔ) είναι η διερεύνηση και η αποτίμηση των περιφερειακών και των διαρθρωτικών επιπτώσεων της προς ανατολάς διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στα νέα κράτη-μέλη (ΝΚΜ) της.

Η προς ανατολάς διεύρυνση της ΕΕ συνιστά, δίχως αμφιβολία, ένα ιστορικής σημασίας εγχείρημα. Η αποδόμηση του ανατολικού σχηματισμού, συνεπεία ενδογενών αδιεξόδων και εξωγενών πιέσεων, στο λυκαυγές της δεκαετίας του '90, επέφερε αναταράξεις¹ στο σύνολο της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Η πτώση του «σιδηρούντος παραπετάσματος»² δημιούργησε νέες ευκαιρίες αλλά και νέες απειλές για την ΕΕ (Καυκαλάς, 2000), με άμεσο επακόλουθο τη μεταβολή των εξωτερικών σχέσεων της και των σχετικών με αυτές πολιτικών (Pinder, 1991· Crabbe και Hughes, 1998). Σε προεκλογικό του λόγο για την ανάληψη της Γαλλικής Προεδρίας, στις 02/05/1995, ο Πρόεδρος της Γαλλίας, Jacques Chirac, είχε τονίσει χαρακτηριστικά ότι «το ευρωπαϊκό οικοδόμημα που σήμερα [έτος 1995] λόγω του Ψυχρού Πολέμου τοποθετείται στα δυτικά της ηπείρου, πρέπει απαραίτητα και πολύ γρήγορα να απλωθεί προς ανατολάς» (Chirac, 1995 στη Le Monde, 1995).

Χωρικά, η αναφορά γίνεται για τα Ευρωπαϊκά κράτη τα οποία έπειτα από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχαν τεθεί υπό την επικυριαρχία της Σοβιετικής Ένωσης³ (ΕΣΣΔ). Έχοντας εξέλθει του ανατολικού σχηματισμού, έπειτα από τη διάσπαση της ΕΣΣΔ, τα κράτη αυτά⁴ τελούν, μέχρι και σήμερα, υπό μετάβαση στα δυτικού τύπου πρότυπα, από το συγκεντρωτισμό στη δημοκρατία και από τον κεντρικό σχεδιασμό στην ελεύθερη αγορά, στην κατεύθυνση της ενσωμάτωσής τους στο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πολιτικοοικονομικό γίγνεσθαι (Χαραλαμπίδου, 1993· Zloch-Christy, 1995· Kornai, 2006). Οι παλαιές δομές εσωτερικής οργάνωσης και εξωτερικών

¹ Μια άμεση συνέπεια για τη χωρική οργάνωση της Ευρώπης υπήρξε η ενοποίηση της Δυτικής με την Ανατολική Γερμανία (Καυκαλάς, 2000).

² Το «σιδηρούν παραπέτασμα» αναφέρεται στο όριο το οποίο διαίρεσε συμβολικά, ιδεολογικά αλλά και επί του πρακτέου την Ευρωπαϊκή ήπειρο. Ο όρος έχει γίνει δημοφιλής από τον πρωθυπουργό του Ηνωμένου Βασιλείου (ΗΒ), Winston Churchill, σε λόγο που ο τελευταίος εκφώνησε στο Φούλτον των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ) στις 05/03/1946.

³ Βάσει των αποφάσεων της Διάσκεψης της Γιάλτας (04-11/02/1945) στην οποία ο μεταπολεμικός κόσμος διαιρέθηκε σε ζώνες επιρροής, απότοκο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

⁴ Επιγραμματικά: Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβενία, Σλοβακία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Κροατία, Σερβία-Μαυροβούνιο, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Αλβανία, Ρωσία, Ουκρανία, Λευκορωσία, Μολδαβία, Γεωργία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Καζακστάν, Τουρκμενιστάν, Τατζικιστάν, Ουζμπεκιστάν, Κυργιστάν. Ορισμένες από αυτές τις χώρες ανήκουν καθ' ολοκληρίαν στην ασιατική ήπειρο.

σχέσεων κατέρρευσαν και καινούριες έχουν αρχίσει να αναδύονται ως αποτέλεσμα της λειτουργίας των δυνάμεων της αγοράς (καθώς) και της υιοθέτησης συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών (Cornett, 1999).

Μερίδα εξ αυτών των κρατών συνέδεσε την τύχη της με την ΕΕ προκειμένου να επιτύχει την ιστορική και (κυρίως) οικονομική (επαν)ένωση με τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης⁵ (Petrakos κ.α., 2000) και την εισοδηματική σύγκλιση με αυτά στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ (Hageman, 2004). Πρόκειται για τα μετέπειτα ΝΚΜ της ΕΕ⁶ τα οποία της έδωσαν τη δυνατότητα να ταυτίσει σε μεγάλο βαθμό τα γεωγραφικά με τα πολιτικοοικονομικά της σύνορα^{7 8} (Wallace και Wallace, 1996· Pond, 1999) (Χάρτης 1.1).

1. Αντικείμενο και Στόχοι της Διδακτορικής Διατριβής.

Η διαδικασία της μετάβασης των ΝΚΜ της ΕΕ διεξάγεται υπό συνθήκες οικονομικής ολοκλήρωσης⁹. Στο οικονομικό περιβάλλον της ελεύθερης αγοράς το οποίο αναδύεται στην περιοχή, δομικά στοιχεία αποτελούν η μείωση των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών, η αλλαγή του προτύπου της διαπεριφερειακής κατανομής της απασχόλησης, η ένταση του διαπεριφερειακού ανταγωνισμού και η όξυνση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων (Jonanovic, 1999). Οι διεργασίες αυτές φανερώνουν τις ουσιαστικές πιέσεις χωρικής και διαρθρωτικής προσαρμογής τις οποίες υπέστησαν τα ΝΚΜ της ΕΕ υπό την προοπτική της ένταξής τους σε αυτή (Βαλντέν, 2000).

Η σχετική με τα ζητήματα της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης επιστημονική βιβλιογραφία δεν έχει, μέχρι στιγμής, κατορθώσει να παράσχει σαφείς και ξεκάθαρες απαντήσεις αναφορικά με τη φύση και την ένταση των εν λόγω πιέσεων,

⁵ Η αναφορά γίνεται στα παλαιά κράτη-μέλη της ΕΕ (ΕΕ-15).

⁶ Επιγραμματικά: Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβενία, Σλοβακία, Ρουμανία, Βουλγαρία.

⁷ Όπως επεσήμανε ο Ιωακειμίδης (2000), η Ευρώπη είναι ταυτόχρονα η γηραιότερη και η νεαρότερη ήπειρος, με το 60% των συνόρων της να έχει διαμορφωθεί στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα.

⁸ Χρονικά, η κατάρρευση του ανατολικού σχηματισμού συνέβη την περίοδο κατά την οποία στη Δυτική Ευρώπη η διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης έφτανε στο ύψιστο σημείο της, λίγο πριν την έναρξη της λειτουργίας της Ενιαίας Αγοράς (Rodriguez-Pose, 2002). Το γεγονός αυτό προκάλεσε το δίλημμα «διεύρυνση ή εμβάθυνση», το οποίο επέδρασε ανασχετικά στη διαδικασία της διεύρυνσης (Preston, 1997· Sedelmeier και Wallace, 2000· Begg κ.α., 2003).

⁹ Σε ό,τι αφορά τα ΝΚΜ της ΕΕ, εφεξής οι έννοιες της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης εμπεριέχουν η μία την άλλη καθώς κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου οι επιδράσεις των δύο διαδικασιών εμφανίζονται (και είναι) συνυφασμένες (Hoen, 1998· Cornett, 2002· Petrakos και Kallioras, 2006). Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις της μετάβασης επιβοηθούν τη διαδικασία της ολοκλήρωσης η οποία με τη σειρά της επιταχύνει την εφαρμογή των μεταβατικών πολιτικών.

καθώς και με τις αλληλεπιδράσεις τους, σε ό,τι αφορά την περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ. Πολλές παράμετροι εξακολουθούν να παραμένουν άγνωστες, σε μεγάλο βαθμό, γεγονός το οποίο έχει αποδοθεί αφενός στο αυξημένο ενδιαφέρον [της επιστημονικής βιβλιογραφίας] αναφορικά με τη δυνατότητα ικανοποίησης των μακροοικονομικών κριτηρίων της ένταξης (Baldwin κ.α., 1997· Avery και Cameron, 1998) και αφετέρου στην έλλειψη (αξιόπιστων) στατιστικών δεδομένων στα κατώτερα χωρικά και διαρθρωτικά επίπεδα ανάλυσης (Resmini, 2002· Resmini και Traistaru, 2003). Ανεξαρτήτως αιτίας, η ανάγκη για τη διεξαγωγή (περισσότερο) επισταμένης εμπειρικής έρευνας κρίνεται εκ των ουκ άνευ.

Σε θεωρητικό επίπεδο, οι χωρικές και οι διαρθρωτικές επιπτώσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης συνιστούν ζήτημα επιστημονικού διαλόγου, προβληματισμού και αντιπαράθεσης. Η αντίληψη περί εξισορροπητικού ρόλου των δυνάμεων της οικονομικής ολοκλήρωσης έρχεται σε αντιδιαστολή με την αντίληψη περί μη ομοιόμορφης κατανομής των οφελών της τελευταίας (Brühlhart, 1998· Puga, 2002· Longhi κ.α., 2004). Στη μια πλευρά της αντιπαράθεσης βρίσκεται η νεοκλασική θεωρία εμπορίου η οποία πρεσβεύει την ύπαρξη τάσης χωρικής εξισορρόπησης των επιπέδων ανάπτυξης και των αμοιβών των παραγωγικών συντελεστών¹⁰ μέσω της εκμετάλλευσης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Στην απέναντι πλευρά συναντώνται οι νέες θεωρίες εμπορίου και η νέα οικονομική γεωγραφία – επίγονοι των θεωριών συσσώρευσης (Perroux, 1955· Myrdal, 1957· Hirschman, 1958)¹¹ - οι οποίες υποστηρίζουν ότι, εξαιτίας της ύπαρξης των οικονομιών συγκέντρωσης, η ανάπτυξη είναι αυτοτροφοδοτούμενη και οδηγεί σε χωρική συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Το ερώτημα το οποίο έχει ανακύψει, και έχει προσλάβει εξέχουσα σημασία υπό το πλαίσιο των συνθηκών της οικονομικής ολοκλήρωσης και της διεθνοποίησης, αφορά τη δυνατότητα των μηχανισμών της αγοράς να αμβλύνουν τις υφιστάμενες ανισότητες.

Η ΕΕ έχει σαφέστατα συνταχθεί με τη δεύτερη αντίληψη [περί μη ομοιόμορφης κατανομής των οφελών της οικονομικής ολοκλήρωσης], αναδεικνύοντας την επίτευξη του στόχου της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής σε κυρίαρχη πολιτική

¹⁰ Θέτοντας ως προϋποθέσεις τις σταθερές αποδόσεις κλίμακας στην παραγωγή (φθίνουσα παραγωγικότητα του κεφαλαίου), το διαπεριφερειακό εμπόριο και τη διατομεακή (και όχι διαπεριφερειακή) κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών.

¹¹ Για περισσότερες πληροφορίες περί των θεωριών συσσώρευσης βλ. Αργύρης (1985)· Κόνσολας (1985) και Πετράκος (2000α).

προτεραιότητα¹² (Hooge και Keating, 1994· Cuadrado-Roura κ.α., 2004· Bradley, 2007). Η από μέρους της ρητή ανάληψη¹³ της θεσμικής υποχρέωσης να αντιμετωπίζει τις οικονομικές (και κατ' επέκταση, κοινωνικές) ανισότητες μεταξύ και εντός των επιμέρους χωρικών ενοτήτων της¹⁴, αποδεικνύεται εμπράκτως με τη διάθεση σημαντικής αξίας χρηματικών κονδυλίων¹⁵ διαχρονικά (Mitsos, 1993· Γετίμης, 2000), ως απτή εκδήλωση (κοινοτικής) αλληλεγγύης. Κατ' ελάχιστον, σε ό,τι αφορά την ΕΕ, ο στόχος της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής έχει ταυτιστεί «με τη μη ανοχή αυξημένων οικονομικών ανισοτήτων» (Bradley, 2004:173)¹⁶.

Η καταγεγραμμένη ιστορική εμπειρία της Ενιαίας Αγοράς και της Οικονομικής και Νομισματικής Ενοποίησης (ΟΝΕ) έχει φανερώσει ότι, καίτοι παίγνιο θετικού αθροίσματος (Amin κ.α., 1992· Guerrieri και Rossi, 2002), η οικονομική ολοκλήρωση της ΕΕ αναδεικνύει νικητές και ηττημένους, σε απόλυτους και σε σχετικούς όρους. Πρόκειται για το αποτέλεσμα των διαφοροποιημένων επιδράσεων τις οποίες ασκεί στις επιμέρους περιοχές της καθώς και στις οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες αναπτύσσονται σε αυτές (Πετράκος, 2000β· Benko και Lipietz, 1992· Brodzicki, 2005). Η χωρική κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων της ΕΕ εξακολουθεί να λαμβάνει χώρα εντός ανομοιογενούς, με εξωτερικότητες¹⁷, χωρικού πλαισίου (Cicccone, 2002· Maier, 2005), επιβεβαιώνοντας ότι η εξήγηση του κάθε τι πραγματικού πηγάζει, εν πολλοίς, από την αδυναμία της αγοράς να δημιουργήσει συνθήκες βέλτιστου οικονομικού χώρου (Starrett, 1978).

Η περιοχή την οποία τα ΝΚΜ της ΕΕ συγκροτούν βρίσκεται σε θέση να αποτελέσει το κατεξοχήν πεδίο εστίασης της επιστημονικής βιβλιογραφίας αναφορικά με τη μελέτη των χωρικών και των διαρθρωτικών επιπτώσεων της οικονομικής

¹² Ο πρώην Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (και νυν Πρωθυπουργός της Ιταλίας), Romano Prodi, χρησιμοποίησε την έννοια της συνοχής στην παρουσίαση (10/02/2004), στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, της πρότασης κατάρτισης του κοινοτικού προϋπολογισμού για την Προγραμματική Περίοδο 2007-2013.

¹³ Βλ. ενδεικτικά το Άρθρο 130 της Συνθήκης του Μάαστριχτ και το Άρθρο 158 της Συνθήκης του Άμστερνταμ (www.europa.eu.int).

¹⁴ Πρόκειται για το μοναδικό διεθνή οικονομικό οργανισμό ο οποίος έχει αναλάβει αυτού του είδους τη δέσμευση.

¹⁵ Τα μέσα και τα αναδιανεμητικά εργαλεία της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ περιγράφονται ενδελεχώς στο Ανδρικοπούλου (1995), στο Πετράκος και Ψυχάρης (2004) και στο Μούσης (2005).

¹⁶ Υπό την αποδοχή της άποψης ότι «το χωρικό πρότυπο της διασποράς του εισοδήματος αποτελεί μια έγκυρη αποτύπωση της (αν)ισότητας» (Cheshire και Carbonaro, 1995:109· Terrasi, 2002:192).

¹⁷ Οι εξωτερικότητες είναι μια μορφή στρέβλωσης κατά την οποία ένας παραγωγός επηρεάζει την αγοραία τιμή των προϊόντων ενός άλλου παραγωγού χωρίς η τιμή του δικού του προϊόντος να αντανακλά το κόστος ή την ωφέλεια του άλλου (Weiss, 1998:95).

ολοκλήρωσης της ΕΕ. Η εμφάνιση του συστήματος της ελεύθερης αγοράς στη θέση αυτού του κεντρικού προγραμματισμού, ως αποτέλεσμα αυτοφυών δυνάμεων της αγοράς αλλά και συγκεκριμένων πολιτικοοικονομικών επιλογών, επιτρέπει στην εν λόγω περιοχή να παράσχει συνθήκες οιοονεί εργαστηριακού ελέγχου ανταγωνιστικών οικονομικών θεωριών και υποθέσεων (Πετράκος, 2005· Petrakos και Kallioras, 2006).

Προκειμένου να αποτιμηθεί η επίδραση των δυνάμεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στα διαρθρωτικά και χωρικά πρότυπα ανάπτυξης των υπό μετάβαση ΝΚΜ της, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, σειρά ερωτημάτων τίθεται προς απάντηση. Πως εξελίχθηκε το επίπεδο των περιφερειακών ανισοτήτων στα ΝΚΜ της ΕΕ; Διαμορφώνεται κάποιο συγκεκριμένο χωρικό πρότυπο ανάπτυξης; Διασυνδέονται οι διαρθρωτικές αλλαγές με τη διαμόρφωση αυτού του προτύπου; Επηρέασε η οικονομική ολοκλήρωση τα πρότυπα περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης των ΝΚΜ της ΕΕ και των δραστηριοτήτων τους; Προς ποια κατεύθυνση; Υπάρχουν συγκεκριμένοι τύποι διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίοι διασυνδέονται με υψηλά επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας; Υπάρχουν συγκεκριμένοι τύποι διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίοι διασυνδέονται με συγκεκριμένους τύπους περιφερειών; Υπάρχουν νικητές και ηττημένοι στο πλαίσιο των διαδικασιών της μετάβασης και της οικονομικής ολοκλήρωσης; Ποιοι είναι αυτοί; Οι σαφείς και ξεκάθαρες απαντήσεις στα ανωτέρω ερωτήματα αποτελούν τους επιμέρους στόχους της ΔΔ, προκειμένου να φωτιστούν τα συμβάντα της προενταξιακής περιόδου στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ και να αποτιμηθεί ο ρόλος των δυνάμεων της αγοράς καθώς και των παρεμβάσεων οι οποίες ασκήθηκαν στην ελεύθερη λειτουργία τους.

Η έρευνα καλύπτει τη χρονική περίοδο 1990-2000 η οποία περιλαμβάνει αφενός τις διαταραχές και τις ανατροπές των πρώτων χρόνων της μετάβασης (υποπερίοδος 1990-1995) και αφετέρου τις πιο πρόσφατες τάσεις, σε ένα οικονομικό περιβάλλον περισσότερο ομαλό (υποπερίοδος 1995-2000). Έμφαση δίνεται στον τομέα της μεταποίησης ο οποίος παρουσιάζοντας ισχυρές τάσεις απεμπλοκής από κάθε είδους φυσικό ή πολιτικό περιορισμό αναφορικά με τη δυνατότητα μετακίνησης των δραστηριοτήτων του, και των εξ αυτών παραγόμενων αγαθών, και ισχυρές διασυνδέσεις με τους υπόλοιπους τομείς, ως παραγωγός και ως καταναλωτής ενδιάμεσων και συμπληρωματικών προϊόντων, αποτελεί το βασικότερο δίαυλο διάχυσης των συνδεόμενων με την οικονομική ολοκλήρωση δυνάμεων στο χώρο (Aiginger, 2000). Ιδιαίτερα δε στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ, ο μεταποιητικός τομέας

θεωρείται μείζονος σπουδαιότητας εξαιτίας των συνθηκών οι οποίες επικρατούσαν κατά το προηγούμενο καθεστώς (Πετράκος και Τσιάπα, 2000· Gàcs, 2003).

Η ανάλυση βασίζεται στην επεξεργασία δευτερογενών στοιχείων τα οποία έχουν παρθεί στην πλειονότητά τους από τις βάσεις δεδομένων REGSTAT (ZEI), COMEXT (EUROSTAT), REGIO (EUROSTAT), και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS).¹⁸ Η επεξεργασία των στοιχείων κατέστη δυνατή με τη βοήθεια στατιστικών και οικονομετρικών πακέτων και εφαρμογών (EXCEL, SPSS, E-VIEWS) και η απεικόνιση των αποτελεσμάτων της έγινε υπό τη μορφή πινάκων (WORD), διαγραμμάτων (EXCEL, SPSS) και χαρτών (ARCVIEW GIS).

Το χωρικό επίπεδο NUTS III και το διαρθρωτικό επίπεδο NACE 2-digit αποτελούν τα κατώτερα επίπεδα της ανάλυσης¹⁹ (Πίνακες 1.1-1.11). Η ανάλυση σε αυτά τα επίπεδα επιτρέπει την εξαγωγή επαρκέστερων συμπερασμάτων λόγω της μεγαλύτερης λεπτομέρειας η οποία εμπεριέχεται στα σχετικά στατιστικά στοιχεία. Η συλλογή αυτών των στοιχείων, ωστόσο, απεδείχθη μια ιδιαίτερα επίπονη διαδικασία κυρίως λόγω των αδυναμιών και των ελλείψεων των κατά τόπους εθνικών στατιστικών υπηρεσιών. Οι καθ' όλα έγκυρες και αξιόπιστες βάσεις δεδομένων οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν παρέχουν στατιστική πληροφόρηση μόνο για τους διψήφιους μεταποιητικούς κλάδους των περιφερειών της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας, με αποτέλεσμα η έμφαση να δίδεται σε αυτές τις χωρικές ενότητες. Οι εν λόγω χωρικές ενότητες συγκροτούν ένα δείγμα χωρικά σαφώς ικανοποιητικό, και από ποσοτικής αλλά και από ποιοτικής πλευράς, καθώς αντιπροσωπεύονται ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές οι οποίες εμφανίζουν ετερόκλητα οικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά.

¹⁸ Τα στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT για τις περιφέρειες και τους μεταποιητικούς κλάδους των ΝΚΜ της ΕΕ αποκτήθηκαν από το συγγραφέα της ΔΔ έπειτα από την από μέρους του παραχώρηση προς το Κέντρο για την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση του Πανεπιστημίου της Βόννης (ZEI) αντίστοιχων στοιχείων τα οποία αφορούν τους νομούς της Ελλάδος. Οι βάσεις δεδομένων COMEXT και EUROPEAN REGIONAL αποκτήθηκαν με την οικονομική υποστήριξη του Κέντρου για την Ανάπτυξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Τα στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO διατίθενται ελεύθερα από τη EUROSTAT (epp.eurostat.cec.eu.int).

¹⁹ Οι κατατάξεις NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics – Ονοματολογία Εδαφικών Μονάδων για Στατιστική Χρήση) και NACE (Nomenclature of Classification of Economic Activities – Ονοματολογία της Ταξινόμησης των Οικονομικών Δραστηριοτήτων) υιοθετήθηκαν για στατιστικούς λόγους από την ΕΕ. Το χωρικό επίπεδο NUTS III αναφέρεται στις περιφέρειες οι οποίες (κατά το ελληνικόν) αντιστοιχούν στο διοικητικό επίπεδο των νομών και το διαρθρωτικό επίπεδο NACE 2-digit αναφέρεται στους διψήφιους μεταποιητικούς κλάδους.

2. Δομή της Διδακτορικής Διατριβής.

Η παρούσα ΔΔ αποτελεί εν πολλοίς παράγωγο του Ερευνητικού Προγράμματος EURECO – The Impact of European Union Economic Integration and Enlargement on Regional Structural Change and Cohesion (Η Επίδραση της Οικονομικής Ολοκλήρωσης και της Διεύρυνσης της ΕΕ στις Περιφερειακές Διαρθρωτικές Αλλαγές και στη Συνοχή) το οποίο εντάχθηκε στο 5^ο Πρόγραμμα-Πλαίσιο της ΕΕ για την Έρευνα και την Τεχνολογία και διήρκησε τρία έτη (Νοέμβριος 2002-Οκτώβριος 2005)²⁰.

Το Ερευνητικό Πρόγραμμα EURECO είχε ως συντονιστή το Κέντρο για την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση του Πανεπιστημίου της Βόννης (University of Bonn, Center for European Integration (ZEI), επιστημονική υπεύθυνος: δρ. Iulia Traistaru) και ως συμμετέχοντες το Ινστιτούτο για τα Παγκόσμια Οικονομικά του Πανεπιστημίου του Κιέλου (University of Kiel, Institute for World Economics, επιστημονικός υπεύθυνος: δρ. Rüdiger Soltwedel), το Πανεπιστήμιο «Λουίτζι Μποκόνι» του Μιλάνου (University of Milan, “Luigi Bocconi”, επιστημονική υπεύθυνος: δρ. Laura Resmini), το Ινστιτούτο για τα Παγκόσμια Οικονομικά της Ουγγρικής Ακαδημίας των Επιστημών (Hungarian Academy of Sciences, Institute for World Economics, επιστημονικός υπεύθυνος: δρ. Andreas Inotai), το Ινστιτούτο Οικονομικών και Κοινωνικών Ερευνών της Ιρλανδίας (Ireland Economic and Social Research Institute, επιστημονικός υπεύθυνος: δρ. Edgar Morgenroth), το Ινστιτούτο για την Οικονομία της Βουλγαρικής Ακαδημίας των Επιστημών (Bulgarian Academy of Sciences, Institute for Economics, επιστημονικός υπεύθυνος: δρ. Stoyan Totev) και το Κέντρο για την Ανάπτυξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (University of Thessaly, South and East European Development Center, επιστημονικός υπεύθυνος: δρ. Γιώργος Πετράκος).

Το Κέντρο για την Ανάπτυξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας ανέλαβε την ευθύνη για την περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ υπό την επιστημονική επίβλεψη του Καθηγητού κ. Γιώργου Πετράκου και την ενεργό συμμετοχή του συγγραφέα της παρούσας ΔΔ υπό την ιδιότητα του οικονομολόγου-ερευνητή και υπό το καθεστώς του επιστημονικού συνεργάτη²¹. Η επιστημονική συζήτηση η οποία αναπτύχθηκε μεταξύ των επιστημονικών εταίρων τόσο μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου όσο και εκ του σύνεγγυς, στις προγραμματισμένες

²⁰ Για περισσότερες πληροφορίες ο ενδιαφερόμενος μπορεί να επισκεφθεί την ηλεκτρονική ιστοσελίδα του Προγράμματος (www.zei.de/eurec/eureco/htm).

²¹ Ενεργό συμμετοχή στο Πρόγραμμα είχε επίσης και ο Επίκουρος Καθηγητής του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πατρών κ. Γεώργιος Φωτόπουλος.

συναντήσεις εργασίας και στα διάφορα διεθνή συνέδρια²², προσέφερε πολύτιμη βοήθεια - συμπληρωματική της επιστημονικής καθοδήγησης του επιβλέποντα καθηγητή και των υπολοίπων μελών της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής επίβλεψης - στην προσπάθεια του συγγραφέα αρχικά να κατανοήσει και στη συνέχεια να αναλύσει τα υπό διερεύνηση φαινόμενα στην περιοχή μελέτης.

Το παρόν Κεφάλαιο επέχει θέση εισαγωγικού κεφαλαίου αποσκοπώντας στην παρουσίαση του σκοπού, των στόχων, του αντικειμένου και της δομής της ΔΔ.

Στο επόμενο Κεφάλαιο της ΔΔ παρουσιάζονται οι αρχικές συνθήκες και το πλαίσιο της μεταβατικής πορείας των ΝΚΜ της ΕΕ προς την οικονομία της ελεύθερης αγοράς καθώς και οι κυριότεροι σταθμοί της ενταξιακής στην ΕΕ πορείας τους. Οι μεταβολές οι οποίες προκλήθηκαν στην εμπορική συμπεριφορά των εν λόγω χωρών ως προς την ΕΕ-15, έπειτα από την υπογραφή των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών με την ΕΕ, αναλύονται ενδελεχώς. Τα ευρήματα της ανάλυσης αποκαλύπτουν τις ανόμοιες επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στις περιφέρειες των ΝΚΜ της και στις δραστηριότητες οι οποίες αναπτύσσονται σε αυτές, αιτιολογώντας (επιτάσσοντας) τη βαθύτερη εμπειρική διερεύνησή τους.

Στο τρίτο Κεφάλαιο της ΔΔ επιχειρείται η επισκόπηση των κυριότερων θεωρητικών υποδειγμάτων αναφορικά με τις χωρικές και τις διαρθρωτικές επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης. Προκειμένου να οριοθετηθεί το πλαίσιο διεξαγωγής της μετέπειτα εμπειρικής ανάλυσης, αναλύονται κριτικά οι θεωρίες εμπορίου· νεοκλασική θεωρία εμπορίου, νέες θεωρίες εμπορίου, νέα οικονομική γεωγραφία. Η επισκόπηση αναδεικνύει τις ετερογενείς χωρικές και διαρθρωτικές επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης και την πολυπλοκότητα των αλληλεπιδράσεών τους.

Στο τέταρτο Κεφάλαιο της ΔΔ αποτιμώνται και απεικονίζονται οι περιφερειακές ανισότητες στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ κατά την ύστερη περίοδο της μετάβασης. Καθίσταται εμφανής η ανάδυση ενός ανισομερούς προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης, σε ένα μικρό χρονικό διάστημα λειτουργίας των μηχανισμών της αγοράς. Το πρότυπο αυτό οφείλεται στις μη συμμετρικές χωρικές και διαρθρωτικές επιδράσεις της

²² Στο πλαίσιο του Ερευνητικού Προγράμματος EURECO, συναντήσεις εργασίας πραγματοποιήθηκαν στη Βόννη (28-29/03/2003), στο Βόλο (20-22/05/2004), στο Μιλάνο (03-05/02/2005) και στο Κίελο (04-05/06/2005). Επίσης άτυπες συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν στο περιθώριο των Συνεδρίων της ERSA (European Regional Science Association – Ευρωπαϊκή Εταιρεία Περιφερειακής Επιστήμης), στη Γιαβάσκυλα (27-30/08/2003), στο Πόρτο (25-29/08/2004) και στο Άμστερνταμ (23-27/08/2005). Το καταληκτικό Συνέδριο του Προγράμματος, στο οποίο παρουσιάστηκαν τα τελικά αποτελέσματα της έρευνας, διεξήχθη στις Βρυξέλλες (26/10/2005), στις εγκαταστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ η οποία επαναπροσδιορίζει οικονομικά το χώρο των ΝΚΜ της, αναδεικνύοντας τη σπουδαιότητα της γεωγραφικής συνιστώσας.

Στο πέμπτο Κεφάλαιο της ΔΔ αναλύονται και αποτιμώνται οι διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες έλαβαν χώρα στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ κατά την περίοδο της μετάβασης. Η φύση των αλλαγών αυτών αξιολογείται και διασυνδέεται με καταστάσεις αμυντικής ή επιθετικής αναδιάρθρωσης. Επιπρόσθετα, περιγράφονται τα πρότυπα περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης τα οποία διακρίνουν τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ και τις μεταποιητικές δραστηριότητες οι οποίες αναπτύσσονται σε αυτές

Στο έκτο Κεφάλαιο της ΔΔ η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ και των δυνάμεών της στις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ αναλύεται μέσω της εφαρμογής μιας προσαρμοσμένης, βάσει του εμπορίου, εκδοχής της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής. Εν συνεχεία οι προσδιοριστικοί παράγοντες των εν λόγω μεταβολών απεικονίζονται διαγραμματικά και αποτιμώνται μέσω της διεξαγωγής οικονομετρικής ανάλυσης. Τα αποτελέσματα των αναλύσεων επεξηγούν το ανισομερές πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης των ΝΚΜ της ΕΕ, η διαμόρφωση του οποίου απεικονίζεται αφαιρετικά σε ένα θεωρητικό-περιγραφικό πλαίσιο.

Στο τελευταίο Κεφάλαιο της ΔΔ συνοψίζονται τα ευρήματα της έρευνας και κατατίθενται τα συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

**Τα Νέα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Πριν και Μετά την Έναρξη της
Ενταξιακής Διαδικασίας**

Εισαγωγή.

Η περιοχή την οποία τα ΝΚΜ της ΕΕ συγκροτούν, δε δύναται να θεωρηθεί ομοιογενής, παρά το κοινό σοσιαλιστικό παρελθόν των τελευταίων (Estrin και Urga, 1997), καθώς συντίθεται από χωρικές ενότητες οι οποίες εμφανίζουν ετερογενή οικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά (Πίνακες 2.1 και 2.2).

Σε όρους έκτασης και πληθυσμού, διακρίνονται δύο μεγάλα κράτη (Πολωνία και Ρουμανία), τρία μεσαία (Τσεχία, Ουγγαρία και Βουλγαρία) και πέντε μικρά (Σλοβακία, Λιθουανία, Λετονία, Σλοβενία και Εσθονία).²³ Από τα κράτη αυτά υπερτερεί, σε όρους κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), σαφώς η Σλοβενία, με επίπεδο συγκρίσιμο του αντιστοίχου των χωρών του Ευρωπαϊκού Νότου (χώρες του Στόχου 1), με τις Τσεχία, Ουγγαρία και Πολωνία να έπονται και τις Σλοβακία, Εσθονία, Λιθουανία, Λετονία, Ρουμανία και Βουλγαρία να υπολείπονται ακόμη περισσότερο.

Τα ΝΚΜ της ΕΕ διαιρούνται σε περιφέρειες δίχως να υπάρχει κάποιος προφανής κανόνας πέρα από εθνικές ιδιαιτερότητες και στόχους²⁴ (Πετράκος κ.α., 2004). Η Πολωνία είναι η χώρα με τον υψηλότερο μέγιστο πληθυσμό ανά περιφέρεια ενώ οι μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στη Βουλγαρία, στην Ουγγαρία, στη Ρουμανία και στη Σλοβενία. Η Σλοβενία, η Πολωνία και η Τσεχία είναι οι χώρες με το υψηλότερο μέγιστο περιφερειακό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ενώ οι μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στην Πολωνία και στη Λετονία.

Οι διαφοροποιήσεις οι οποίες εντοπίζονται στα βασικά οικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των ΝΚΜ της ΕΕ και των περιφερειών τους συνηγορούν υπέρ της διακριτής εξέτασης των επιμέρους χωρικών ενοτήτων της περιοχής μελέτης [και όχι υπέρ της εξέτασής τους ως ενιαίο σύνολο] στην κατεύθυνση της εξαγωγής επαρκέστερων και ασφαλέστερων συμπερασμάτων.

Στο παρόν Κεφάλαιο αποσαφηνίζεται η έννοια της οικονομικής ολοκλήρωσης και συνοψίζεται το σοσιαλιστικό παρελθόν των ΝΚΜ της ΕΕ προκειμένου να

²³ Σε όρους πληθυσμιακής πυκνότητας, η διάκριση αυτή δεν ισχύει.

²⁴ Η οριοθέτηση των χωρικών ενοτήτων επηρεάζει άμεσα την αποτίμηση των περιφερειακών ανισοτήτων. Πρόκειται για το γνωστό πρόβλημα MAUP (Modifiable Areal Unit Problem – Πρόβλημα Μετατρεψιμότητας των Χωρικών Ενοτήτων) (Amrhein, 1995· Brühlhart και Traeger, 2002). Η αποτίμηση των περιφερειακών ανισοτήτων βάσει της χωρικής κατάτμησης NUTS έχει, συνεπώς, εγείρει αμφιβολίες αναφορικά με την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων της (Boldrin και Canova, 2000· Thisse, 2000· Davies και Hallet, 2002). Παρά τις όποιες επιφυλάξεις, ωστόσο, βασικός στόχος της ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής παραμένει η επίτευξη (πραγματικής) σύγκλισης (σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ) με βάση το συγκεκριμένο σύστημα κατάτμησης του χώρου.

παρουσιαστούν οι αρχικές συνθήκες και το πλαίσιο της μεταβατικής και της ενταξιακής τους πορείας. Εν συνεχεία περιγράφεται η διαδικασία ενσωμάτωσης των ΝΚΜ της ΕΕ στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό και παρατίθενται οι κυριότεροι σταθμοί της. Οι μεταβολές οι οποίες προκλήθηκαν στα εμπορικά πρότυπα των εν λόγω χωρών αναλύονται ενδελεχώς, με το βαθμό της οικονομικής ολοκλήρωσής τους με την ΕΕ-15 να αποτιμάται μέσω της κατασκευής και του υπολογισμού ομώνυμου δείκτη, σε εθνικό και σε περιφερειακό επίπεδο.

1. Η Διαδικασία της Ολοκλήρωσης στο Πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών: Εννοιολογική Αποσαφήνιση.

Ο προσδιορισμός των παραγόντων διαμόρφωσης των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών στο διεθνές σύστημα και η ανάλυση του ρόλου τους, κρίνονται εκ των ουκ άνευ στην προσπάθεια αποσαφήνισης της έννοιας της ολοκλήρωσης, μιας έννοιας η οποία, υπό καθεστώς διανοητικού πλουραλισμού, επιδέχεται πληθώρας προσεγγίσεων και ερμηνειών. Ούσα αποτέλεσμα σύγκλισης συμπερασμάτων και παραδοχών ετερόκλιτων πεδίων ανάλυσης των διεθνών σχέσεων, η επονομαζόμενη πλουραλιστική θεώρηση φαντάζει ως το πλέον ιδανικό πλαίσιο επεξήγησης και κατανόησης των βασικών παραμέτρων οι οποίες διέπουν τη λειτουργία του [διεθνούς συστήματος]²⁵. Η εν λόγω θεώρηση συμπεριλαμβάνει πέρα από τα κράτη²⁶, και τους διεθνείς (κυβερνητικούς και μη) οργανισμούς στους συστημικούς παράγοντες λήψης πολιτικών και οικονομικών αποφάσεων. Ταυτόχρονα, αμφισβητεί το δεδομένο της ύπαρξης αμιγώς ανταγωνιστικών σχέσεων, αναδεικνύοντας την ανάπτυξη της διεθνούς οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας. Αναπτυσσόμενη στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών, αυτού του είδους η συνεργασία μειώνει τις πιθανότητες ευθέων συγκρούσεων μεταξύ των κρατών και αυξάνει το επίπεδο της αλληλεξάρτησής τους²⁷.

Στη βάση της πλουραλιστικής θεώρησης, η έννοια της ολοκλήρωσης δύναται να αποδομηθεί μέσω του εντοπισμού και της εξέτασης των μηχανισμών πραγμάτωσής της. Ως έννοια, η ολοκλήρωση συνοψίζεται στη «διαδικασία αύξησης της αλληλεπίδρασης

²⁵ Αναλυτική περιγραφή της πλουραλιστικής θεώρησης περί της λειτουργίας του διεθνούς συστήματος υπάρχει στο Blattberg (2000).

²⁶ Πολιτικές ενότητες οι οποίες ορίζονται με βάση τον πληθυσμό, την εδαφική επικράτεια και την αυτόνομη διακυβέρνηση. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. (Couloumbis και Wolfe, 1981).

²⁷ Όπως πολύ παραστατικά περιγράφει ο Burton (1974), το διεθνές σύστημα θυμίζει πολύ περισσότερο έναν τεράστιο ιστό αράχνης παρά μερικές αλληλοσυγκρουόμενες μπάλες μπλιάρδου.

και της διαπλοκής των κρατών σε βαθμό που τα όρια μεταξύ του συστήματος των διεθνών οργανισμών και του περιβάλλοντός τους, που δημιουργείται από τα κράτη-μέλη τους, να μην είναι ευδιάκριτα» (Haas, 1964:29). Δραστηριοποιούμενα σε ολοένα ευρύτερες, γεωγραφικά και λειτουργικά, συστημικές δομές οι οποίες επικαλύπτουν, χωρίς απαραίτητα να αντικαθιστούν, τις παλαιότερες, τα κράτη προοδευτικά «παραιτούνται από την επιθυμία και το δικαίωμα άσκησης εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής σε σημαντικής σημασίας ζητήματα αναζητώντας την κοινή (διακυβερνητική) λήψη αποφάσεων ή ακόμα και τη λήψη αποφάσεων από υπερεθνικά όργανα» (Lindberg, 1963:6).

Κυρίαρχο μηχανισμό προώθησης και καταλύτη ενδυνάμωσης της διαδικασίας της ολοκλήρωσης συνιστά η έννοια της διάχυσης. Οι φορείς οι οποίοι θεωρούν εαυτούς ωφελημένους από την ολοκλήρωση σε συγκεκριμένους τομείς πολιτικής, προωθούν τη διαδικασία σε νέους, υψηλότερης πολιτικής, τομείς (Caporaso και Pelowski, 1971). Η διάχυση της ολοκλήρωσης σε υψηλότερης σπουδαιότητας ζητήματα δημιουργεί μεγαλύτερη αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών ενός διεθνούς οργανισμού καθώς μεγαλύτερο είναι και το κόστος αθέτησης των από μέρους τους δεσμεύσεων (Keohane και Nye, 1975).

Εμπεριέχοντας εξ ορισμού τη διάσταση του κόστους, λόγω μείωσης της αυτονομίας, η αλληλεξάρτηση των κρατών δεν προκύπτει από καταστάσεις οι οποίες θα οδηγήσουν απαραίτητα σε αμοιβαίο κέρδος. Επιπρόσθετα, ακόμα και αν ex post το αποτέλεσμα αποβεί, σε πολιτικούς και οικονομικούς όρους, θετικό (εξέλιξη η οποία ex ante φαντάζει ως η πλέον αναμενόμενη), είναι πολύ πιθανό η τελική αποτίμηση αναφορικά με τα επιμέρους κράτη-μέλη ενός διεθνούς οργανισμού να μην εκληφθεί ως τέτοια [θετική] από τη στιγμή που ο υπολογισμός της σχέσης κόστους-οφέλους διεξάγεται με βάση τα σχετικά και όχι τα απόλυτα κέρδη. Η έμφαση στα σχετικά κέρδη υπονοεί ότι ακόμα και σε καταστάσεις αμοιβαίας κερδοφορίας, ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών για τη διανομή των κερδών, στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών, θα εξακολουθεί να υφίσταται, αν όχι να εντείνεται. Ευρισκόμενη, συνεπώς, ανάμεσα στις καταστάσεις της μηδενικής και της πλήρους εξάρτησης, η ολοκλήρωση είναι στην ουσία της μια ανταγωνιστική σχέση αλληλεξάρτησης υπό τη σκέπη της διεθνούς συνεργασίας (Waltz, 1970).

Βάσει της προηγούμενης ανάλυσης δύναται να διατυπωθεί η άποψη ότι οι διεθνείς οργανισμοί επηρεάζουν, μέσω της ολοκλήρωσης των μελών τους, τις συνθήκες του διεθνούς συστήματος στο πλαίσιο των οποίων δημιουργούνται, αποτελώντας και οι

ίδιοι αναπόσπαστο κομμάτι της λειτουργίας του²⁸ (Διάγραμμα 2.1). Υπό αυτό το πρίσμα θα πρέπει να αντιμετωπιστεί και η διαδικασία ολοκλήρωσης η οποία λαμβάνει χώρα στον ευρωπαϊκό χώρο, στο πλαίσιο της ΕΕ. Πρόκειται για την πλέον ενδιαφέρουσα περίπτωση ολοκλήρωσης χωρών καθώς η δυτικοευρωπαϊκή εμπειρία έχει προχωρήσει σε ένα σύνολο κανόνων και παραδοχών – το κοινοτικό δίκαιο – οι οποίοι διαφέρουν σημαντικά από αυτούς που εφαρμόζονται στα υπόλοιπα σημεία του πλανήτη, στο πλαίσιο ανάλογων εγχειρημάτων ολοκλήρωσης.

2 Η Οικονομική Ολοκλήρωση ως Αφετηρία Δημιουργίας των Διεθνών Οργανισμών: Η Περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης, αντιμετωπίζοντας πληθώρα κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων, θεώρησαν ότι ως μεμονωμένες οντότητες δε θα ήταν σε θέση να διαδραματίσουν κυρίαρχο ρόλο στη διεθνή πολιτική και οικονομική σκηνή (Crafts, 2000). Με απώτερο στόχο την επίτευξη πολιτικής ενοποίησης (Τσινισιζέλης, 1993), η διαδικασία ολοκλήρωσης τέθηκε σε εφαρμογή, στη λογική της διάχυσης, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ), των προδρόμων της σημερινής ΕΕ. «Είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι έξι χώρες [Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο] μπορούν να συνδυάσουν τους παραγωγικούς τους πόρους, τις ευκαιρίες και τις δυνατότητές τους σε μεγάλο βαθμό και να ταυτίζουν τα συμφέροντά τους όλο και περισσότερο χωρίς να δημιουργήσουν κάποια μέρα μια πολιτική εξουσία που θα είναι η κορωνίδα αυτού του διεθνούς οργανισμού» είχε υποστηρίξει ο Βέλγος Υπουργός Εξωτερικών Spaak (Spaak στο Camps, 1965:128), σε έκθεσή του η οποία κατατέθηκε στη Διακυβερνητική Διάσκεψη της Βενετίας (06/05/1956). Γίνεται συνεπώς αντιληπτό, μέσα από το παράδειγμα των τριών ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ότι η ολοκλήρωση αν και δεν πηγάζει αποκλειστικά από οικονομικά κίνητρα²⁹ πραγματώνεται καταρχήν και κατεξοχήν στο οικονομικό πεδίο, ως οικονομική ολοκλήρωση (Shams, 2002).

²⁸ Όπως αναφέρουν οι Couloumbis και Wolfe (1981), διεθνείς οργανισμοί συναντώνται στην Ευρώπη ήδη από τα προχριστιανικά χρόνια (ελληνικές αμφικτιονίες – 5^{ος} αιώνας π.Χ.).

²⁹ Επί παραδείγματι, το βασικό επιχείρημα της ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ, το 1981, ήταν ξεκάθαρα πολιτικό: μέσω της ένταξης η εύθραυστη (τότε) Ελληνική Δημοκρατία επιζητούσε τη σταθεροποίηση και τη διασφάλισή της (Κότιος και Σαράτσης, 2003).

Η οικονομική ολοκλήρωση επίσης δε στερείται, ως έννοια, πληθώρας προσεγγίσεων και ερμηνειών η σύγκλιση των ρυθμών πληθωρισμού, η διακύμανση των επιτοκίων συναλλαγών, η μεταβλητότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών, η ενοποίηση των χρηματαγορών, ο συγχρονισμός των οικονομικών κύκλων είναι μερικές από αυτές (Dorrucci κ.α., 2002).³⁰ Ανεξαρτήτως των όποιων διαφορετικών προσεγγίσεων, ωστόσο, η πλειονότητα των οικονομολόγων αντιλαμβάνεται την οικονομική ολοκλήρωση κατά βάση ως «ενοποίηση διακριτών χωρικών μονάδων-οικονομιών σε ένα μεγαλύτερο και ενιαίο οργανισμό, συστατικό στοιχείο του οποίου είναι η ελεύθερη διενέργεια εμπορίου» (El-Agraa, 2001:1).

Η διενέργεια της εμπορικής δραστηριότητας αντλεί μέρος της σημαντικότητάς της από το ότι «αποτελεί το πρωταρχικό μέσο διασύνδεσης των μελών μιας οικονομικής ένωσης, με αποτέλεσμα να αποτελεί και το ενδεικτικότερο μέτρο αποτίμησης του επιπέδου της οικονομικής ολοκλήρωσής τους στο πλαίσιο αυτής» (Cornett, 1996:57 στο Cornett, 2002). Ο ρόλος της εμπορικής δραστηριότητας είναι άκρως σημαντικός ήδη από το πρώτο στάδιο οικονομικής ολοκλήρωσης (Πίνακας 2.3). Η σημαντικότητα αυτή αυξάνεται ιδιαίτερα στα ανωτέρα στάδια οικονομικής ολοκλήρωσης, κατά τα οποία τα κόστη των εμπορικών συναλλαγών τείνουν προς εξάλειψη. Στα στάδια αυτά η εμπορική δραστηριότητα εντείνεται διαρκώς, λαμβάνοντας χώρα σε ένα οικονομικό περιβάλλον το οποίο προσεγγίζει τις συνθήκες της πλήρους οικονομικής ελευθερίας (Pugel και Lindert, 2000).

Του λόγου το αληθές επιβεβαιώνεται από εμπειρικά ευρήματα τα οποία καταδεικνύουν τα πλεονεκτήματα της συμμετοχής σε έναν έντονα ολοκληρωμένο διεθνή οικονομικό οργανισμό. Ο McCallum (1995) και ο Helliwell (1996) θέλοντας να δείξουν ότι η συμμετοχή σε μια νομισματική ένωση αποτελεί μεγαλύτερη δέσμευση από τη διατήρηση σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών υπολόγισαν ότι διαχρονικά η εμπορική δραστηριότητα μεταξύ δύο περιφερειών του Καναδά είναι 20 φορές μεγαλύτερη από την αντίστοιχη μεταξύ μιας περιφέρειας του Καναδά και μιας περιφέρειας των ΗΠΑ³¹. Στην ίδια κατεύθυνση, ο Rose (1999) μελετώντας στοιχεία τα οποία εκτείνονται στην περίοδο 1970–1990 και αναφέρονται σε 186 κράτη, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα κράτη τα οποία έχουν κοινό νόμισμα εμπορεύονται μεταξύ τους

³⁰ Έστω και υπό αυτές τις συνθήκες, οι επιμέρους χωρικές ενότητες μιας οικονομικής ένωσης εξακολουθούν να διατηρούν σε μεγάλο βαθμό τα εγγενή και επίκτητα χαρακτηριστικά τους, γεγονός το οποίο προσδίδει ιδιαίτερη σπουδαιότητα στις ασκούμενες περιφερειακές και διαρθρωτικές πολιτικές (Musialkowska, 2003).

³¹ Ως γνωστόν, στην πράξη δεν υφίστανται οικονομικά σύνορα μεταξύ ΗΠΑ και Καναδά.

τρεις φορές περισσότερο απ' ότι με τα υπόλοιπα. Τα πορίσματα αυτά είναι ενδεικτικά της σημαντικότητας της διενέργειας της εμπορικής δραστηριότητας στον καθορισμό του επιπέδου της οικονομικής αποτελεσματικότητας των κρατών. Όπως μάλιστα προκύπτει από τις προσεγγίσεις των Majumdar και Mitra (1995) και του Dasgupta (1998), η μη διενέργεια εμπορίου ενδέχεται να εμπλέξει τα κράτη σε μια «παγίδα φτώχειας» μέσω της μείωσης των κεφαλαιακών τους αποθεμάτων κάτω από ένα κρίσιμο επίπεδο.

3. Ο Ρόλος των Περιφερειών σε Οικονομικά Ολοκληρωμένα Περιβάλλοντα: Οι Περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως Αυτόνομες Χωρικές Οντότητες.

Η ΕΕ αποτελεί ενδεικτική περίπτωση διεθνούς οργανισμού καθώς έπειτα από μακροχρόνιες προσπάθειες (και προηγούμενες αποτυχίες) κατόρθωσε να φτάσει στο υπέρτατο στάδιο οικονομικής ολοκλήρωσης, αυτό της ΟΝΕ (Fischer και Nijkamp, 1999). Στο στάδιο αυτό, η διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ κορυφώνεται (όπως και η αλληλεξάρτηση των μελών της), μέσω της ελεύθερης μετακίνησης των παραγωγικών της συντελεστών, εκθέτοντας τα κράτη-μέλη της σε αυξημένο ανταγωνισμό με επιπτώσεις στα χωρικά και στα διαρθρωτικά αναπτυξιακά τους πρότυπα (Hallet, 2000). Ο ανταγωνισμός αυτός ως αποτέλεσμα της σταδιακής κατάργησης των οικονομικών συνόρων «μεταφέρεται», με έντονους ρυθμούς, σε μικρότερες χωρικές μονάδες, περιφέρειες και νομούς³², προκειμένου να αναδειχθούν (σε αυτό το επίπεδο) οι νικητές και οι ηττημένοι, στο πλαίσιο της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ (Amin και Tomaney, 1995· Ohmae, 1995). Ο ρόλος των περιφερειών ως «πηγή κρίσιμων αναπτυξιακών πόρων» αναδεικνύει εξόχως σημαντικός (Scott και Storper, 2003: 581).

Η ενδυνάμωση του ρόλου των περιφερειών στο διεθνές οικονομικό σύστημα ασφαλώς και δεν αναιρεί τη σημασία του εθνικού παράγοντα. Όπως επισημαίνει ο Viesti (2000:470), «αποτελεί επικίνδυνη ψευδαίσθηση η πεποίθηση ότι η περιφερειακή ανάπτυξη δύναται να προέλθει αγνοώντας τις εθνικές και υπερεθνικές πολιτικές». Είναι, ωστόσο, κοινώς παραδεκτό ότι οι περιφέρειες έπαψαν να αποτελούν, απλώς, γεωγραφικά υποσύνολα των κρατών, τείνοντας να καταστούν αυτόνομες χωρικές οντότητες της παγκόσμιας οικονομίας (Castells και Hall, 1994· Κότιος και Τσέλιος,

³² Εφεξής, ο όρος «περιφέρεια» αναφέρεται στο σύνολο των μικρότερων των κρατών χωρικών μονάδων. Τα κριτήρια οριοθέτησης αυτών των μονάδων είναι ποικίλα και παράγουν διαφορετικούς σχηματισμούς (Cantori και Spiegel, 1970).

2002) της οποίας μάλιστα, σε αρκετές περιπτώσεις, είναι οι κινητήριοι μοχλοί (Scott, 2001). Εξελισσόμενης της διαδικασίας της ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης, ο διαπεριφερειακός ανταγωνισμός, με παραμέτρους οι οποίες καθορίζονται εν πολλοίς από τις ηγέτιδες οικονομικές και κοινωνικές τοπικές ομάδες, εντείνεται διαρκώς (Malmberg κ.α., 1996) - ακόμη και στο πλαίσιο της ίδιας χώρας - οδηγώντας τις περιφέρειες στην κατεύθυνση της κινητοποίησης και της αξιοποίησης του ενδογενούς δυναμικού (Budd, 1998· Wong, 1998) μέσω της χάραξης και της εφαρμογής αναπτυξιακών πολιτικών (Cheshire και Gordon, 1998· Cheshire, 1999).

Παρότι η έννοια της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας δεν έχει οριστεί σαφώς (Kitson κ.α., 2004· Martin, 2004) – καθώς η έννοια της ανταγωνιστικότητας καθαυτή χάνει τη συνεκτικότητά της όταν αναφέρεται σε κοινωνικές συναθροίσεις στο χώρο (Lovering, 2001) – ο ορισμός ο οποίος δόθηκε από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) σκιαγραφεί το πνεύμα της καθώς και το πνεύμα της περιφερειακής πολιτικής η οποία χαράσσεται και εφαρμόζεται από μέρους των υπερεθνικών, εθνικών και τοπικών φορέων. Σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΟΣΑ (OECD, 1992:237) η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα προσδιορίζεται ως «βαθμός ικανότητας των περιφερειών να ικανοποιούν τις απαιτήσεις των διεθνών αγορών, υπό συνθήκες ελεύθερης αγοράς, εξασφαλίζοντας τη, με μακροχρόνιο ορίζοντα, διατήρηση και διανομή υψηλών επιπέδων εισοδήματος και απασχόλησης στους πολίτες τους».³³ Η ίδια η ΕΕ (European Commission, 1996α:13) αναγνωρίζει ότι «η έλλειψη ανταγωνιστικότητας δεν συνεπάγεται μόνο χαμηλή ποιότητα ζωής αλλά και αδυναμία αξιοποίησης των υπάρχοντων πόρων και εκμετάλλευσης των οικονομικών ευκαιριών, με αρνητικές συνέπειες και για τις επιμέρους περιφέρειες και για την ΕΕ συνολικά».

Σε αυτή την κατεύθυνση οι περιφέρειες επιδιώκουν να αυξήσουν το βαθμό «επενδυσιμότητάς» τους (Begg, 2002:187) ενισχύοντας την ελκυστικότητά τους αναφορικά με τις δυνητικές αγορές-στόχους και περιορίζοντας τα χαρακτηριστικά που δρουν αντίστροφα. Σε συνθήκες εντεινόμενης οικονομικής ολοκλήρωσης, «η ανταγωνιστικότητα έχει καταστεί στόχος για τις περιφέρειες και στόχος και προϋπόθεση για τις δυνητικές αγορές-στόχους» (Jutilla, 2001· Christiaans, 2002· Μεταξάς και Πετράκος, 2005· Metaxas και Kallioras, 2007) (Διάγραμμα 2.2). Οι περιφέρειες οι οποίες αποτυγχάνουν να εκπληρώσουν αυτό το στόχο περιέρχονται σε

³³ Ο συγκεκριμένος ορισμός έχει εκληφθεί από μερίδα συγγραφέων (Krugman, 1996· Rogerson, 1999· Wong, 2001· Camagni, 2002) ως φτωχή μεταφορά του ορισμού της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων καθώς αγνοεί το ρόλο ποιοτικών παραμέτρων (ποιότητα ζωής, περιβάλλον, πολιτισμός) οι οποίοι δεν επιδρούν απαραίτητα στο εισόδημα.

δυσχερή θέση, ιδιαίτερα αν οι επιπτώσεις της αποτυχίας αυξάνονται σωρευτικά (Begg, 2003).

4. Το Σοσιαλιστικό Παρελθόν των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε αυτό το πολιτικοοικονομικό περιβάλλον επεδίωξαν να εισέλθουν τα περισσότερα εκ των κρατών τα οποία εξήλθαν από τον ανατολικό σχηματισμό έπειτα από τη διάσπαση του τελευταίου, στο λυκαυγές της δεκαετίας του '90.

Ήδη μόλις τρία χρόνια μετά τη λήξη της Οκτωβριανής Επανάστασης, ο Αυστριακός νεοκλασικός οικονομολόγος von Mises (1920) είχε προβλέψει ότι το σύστημα του υπαρκτού σοσιαλισμού δεν επρόκειτο να λειτουργήσει. Οι προβλέψεις αυτού του είδους απετέλεσαν εν συνεχεία κοινό τόπο εξαιτίας των συμπτωμάτων του συστήματος (αρνητικοί ρυθμοί ανάπτυξης, χαμηλή παραγωγικότητα, έλλειψη ουσιαστικής τεχνολογικής προόδου, απορρόφηση μεγάλου τμήματος του ΑΕΠ για στρατιωτικούς σκοπούς, καθυστερημένος αγροτικός τομέας, μέτριες συνθήκες διαβίωσης των πολιτών και χάσμα με τις χώρες της Δύσης), ιδιαίτερα μετά τα μέσα της δεκαετίας του '60 (Ellman, 1993· Stiglitz, 1994· Easterly και Fischer, 1995). Μολονότι τα συμπτώματα αυτά οδήγησαν τους ερευνητές στην αναζήτηση περισσότερο των λόγων της μακροβιότητας του συστήματος και λιγότερο της κατάρρευσής του καθαυτής (Lavigne, 1995), είναι γεγονός ότι η κατάρρευση, τελικά, του ανατολικού σχηματισμού εμπεριείχε το στοιχείο της έκπληξης, κυρίως σε ό,τι αφορούσε τον τρόπο και την ταχύτητά της³⁴.

Οι οικονομίες της ΕΣΣΔ και των χωρών επιρροής της λειτουργούσαν σύμφωνα με τις επιταγές του συστήματος του κεντρικού σχεδιασμού. Η οικονομική οργάνωση των σοσιαλιστικών χωρών διέφερε, σε σχέση με αυτή των χωρών οι οποίες λειτουργούσαν υπό συνθήκες ελεύθερης αγοράς, «στη μορφή ιδιοκτησίας των επιχειρήσεων και στην εξ' αυτής φιλοσοφία διοίκησής τους, στην οργάνωση της παραγωγής εντός των κλάδων και στην οργάνωση της παραγωγής στο σύνολο της οικονομίας» (Πετράκος και Τσιάπα, 2000:163).

Οι οικονομικές μονάδες (μεταποιητικές και διαμεσολαβητικές επιχειρήσεις) και οι παραγωγικοί συντελεστές (έδαφος και κεφάλαιο) κρατικοποιήθηκαν και ο έλεγχος, η

³⁴ Όπως χαρακτηριστικά επεσήμανε ο Ούγγρος φιλόσοφος και πολιτικός Kis (1991), σε διάλεξή του στη Βουδαπέστη στις 10/10/1991, «όποιος τολμά να ισχυριστεί ότι, έστω και ένα χρόνο πριν [το 1990], είχε προβλέψει την τωρινή εξέλιξη δεν είναι παρά ένας κοινός ψεύτης».

διαχείριση και η διοίκησή τους περιήλθε στην αποκλειστική αρμοδιότητα του κράτους. Η με πολιτικά και όχι οικονομικά κριτήρια κατανομή των παραγωγικών συντελεστών μεταξύ των κλάδων παραγωγής οδήγησε στην ανισόρροπη οικονομική ανάπτυξη κυρίως προς όφελος της βαριάς βιομηχανίας. Η μεγέθυνση της οικονομίας εκλαμβάνονταν ως διαδικασία αύξησης της παραγωγής των κεφαλαιουχικών μεταποιητικών αγαθών η οποία αναπόφευκτα γινόταν σε βάρος των αντίστοιχων καταναλωτικών αλλά και των αγαθών του πρωτογενούς τομέα. Το αποτέλεσμα ήταν οι σημαντικότερες ελλείψεις ακόμα και σε αγαθά πρώτης ανάγκης ενώ οι έννοιες της ποικιλίας των αγαθών και των καταναλωτικών προτύπων υπήρξαν παντελώς άγνωστες (Ambrosius και Hubbard, 1989· Ofer, 1997).

Η εκβιομηχάνιση επιδιώχθηκε μέσω της ανεξέλεγκτης εισροής κεφαλαίου και εργασίας στην παραγωγική διαδικασία σε αντίθεση με τα δυτικά πρότυπα τα οποία αποσκοπούσαν στην αύξηση της παραγωγικότητας, στην ενίσχυση της καινοτομίας και στη διάχυση της τεχνογνωσίας (Bialer, 1986). Ο στόχος της ποσότητας υπερίσχυσε αυτού της ποιότητας καθώς η επίτευξή του επιδιωκόταν με κάθε κόστος, βάσει και του παρεχομένου από το κράτος συστήματος κινήτρων και αμοιβών προς τους εκάστοτε διοικητές των επιχειρήσεων (Swain και Swain, 1993). Στη μη έμφαση προς την ποιότητα συνηγορούσε και η ουσιαστική έλλειψη ενός αξιόπιστου μηχανισμού ελέγχου των τιμών καθώς το χρήμα στερούνταν οποιασδήποτε ανταλλακτικής αξίας (Ericson, 1997).

Τα προβλήματα της σοβιετικής οικονομίας και κατ' επέκταση των οικονομιών των χωρών επιρροής της διαγνώστηκαν ήδη από το Stalin (1931 στο Höhmann, 1986:42) ο οποίος σε λόγο του προς τους διοικητές των σοβιετικών βιομηχανιών επεσήμανε ότι: «Είμαστε 100 χρόνια πίσω από τα ανεπτυγμένα κράτη [της Δυτικής Ευρώπης]. Πρέπει μέσα σε μια δεκαετία να καλύψουμε το μεγαλύτερο μέρος αυτού του χάσματος. Ή θα γίνει αυτό, ή θα μας συντρίψουν [τα ανεπτυγμένα κράτη]». Αν και κάτι τέτοιο [η κάλυψη του οικονομικού χάσματος] δεν έγινε, το σύστημα συνέχισε τη σχετικά ομαλή, από την περίοδο του μεσοπολέμου, λειτουργία του μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '60 καθώς λόγω των καταστροφικών συνεπειών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι απαιτήσεις των πολιτών υπήρξαν μάλλον λιγοστές.

Μετέπειτα, ωστόσο, οι αντιδράσεις εντάθηκαν και η πίεση για μεταρρυθμίσεις αυξήθηκε, με τα κινήματα διαμαρτυρίας των πολιτών να βρίσκονται σε έξαρση καθώς παρά την οικονομική απομόνωση το χάσμα σε ό,τι αφορά το βιοτικό τους επίπεδο είχε καταστεί, συγκριτικά με το αντίστοιχο των πολιτών των χωρών της Δύσης, εμφανές. Η

«Άνοιξη της Πράγας», η οποία ξεκίνησε το Μάρτιο του 1968, εξανάγκασε τον (τότε) Γενικό Γραμματέα της ΕΣΣΔ, Leonid Brezhnev, να διακηρύξει το ομώνυμο Δόγμα σύμφωνα με το οποίο για να μην αντιστραφεί η πορεία μιας ήδη σοσιαλιστικής χώρας προς τον κομμουνισμό επιβαλλόταν η χρήση ακόμα και στρατιωτικής βίας (Ευρυβιάδης, 2000).

Οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του '70 παρέτειναν τη μακροβιότητα του συστήματος³⁵, ωστόσο η ανάγκη για μεταρρυθμίσεις παρέμεινε έντονη ιδιαίτερα από τη στιγμή που οι Δυτικές χώρες αντιπαρήλθαν [τις κρίσεις] ικανοποιητικά (Baily και Chakrabarti, 1988). Στα μέσα της δεκαετίας του '80 την ανάγκη αυτή ανέλαβε να καλύψει ο (τότε) Γενικός Γραμματέας της ΕΣΣΔ, Mikhail Gorbachev. Στην προγραμματική του δήλωση τον Απρίλιο του 1985 (23/04/1985) ο Gorbachev (1985 στο Höhmann, 1986:43) τόνισε με έμφαση ότι «το πιο σημαντικό ερώτημα που απασχολεί τη χώρα είναι ο τρόπος με τον οποίο θα επιτευχθεί η επιτάχυνση των ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης». Προς αυτή την κατεύθυνση υιοθέτησε δέσμες μέτρων πολιτικής, οι οποίες έμειναν γνωστές με τα ονόματα περεστρόικα και γκλάσνοστ, αντιλαμβανόμενος το σοσιαλισμό «ως ελεύθερη εργασία και ελεύθερη σκέψη σε μια ελεύθερη χώρα» (Gorbachev, 1985 στο Selbourne, 1990:2).

Η εφαρμογή της περεστρόικα, η οποία μπορεί να θεωρηθεί συνώνυμο της πολιτικής της αναδιάρθρωσης, ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1987 με την ψήφιση του «Νόμου περί Κρατικών Επιχειρήσεων». Σύμφωνα με το Νόμο, οι κρατικές επιχειρήσεις ήταν πλέον σε θέση να καθορίζουν ελεύθερα την ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος βάσει της ζήτησης από την πλευρά των καταναλωτών και των άλλων επιχειρήσεων. Παράλληλα, οι εν λόγω επιχειρήσεις υπάχθηκαν σε καθεστώς αυτοχρηματοδότησης αναλαμβάνοντας την υποχρέωση να καλύπτουν οι ίδιες τις ταμειακές τους ανάγκες (αγορά πρώτων υλών, μισθοί, φόροι) προκειμένου να μην αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο της χρεοκοπίας. Η διαχείρισή τους περιήλθε σε αιρετές συνομοσπονδίες εργαζομένων, με το κράτος να περιορίζεται στη χάραξη γενικών κατευθυντηρίων γραμμών.

Το Μάιο του 1988 θεσπίστηκε ο «Νόμος των Συνεταιρισμών», η πιο ριζοσπαστική μεταρρύθμιση της περεστρόικα, σύμφωνα με τον οποίο δύναται να υπάρχει ιδιωτική ιδιοκτησία επιχειρήσεων οι οποίες δραστηριοποιούνται στους τομείς της μεταποίησης και των υπηρεσιών. Στις ιδιωτικές επιχειρήσεις δόθηκε η δυνατότητα συμμετοχής σε δραστηριότητες διεθνούς εμπορίου ενώ παράλληλα επετράπη και σε

³⁵ Η ΕΣΣΔ ήταν μία εκ των κύριων πετρελαιοπαραγωγών χωρών.

ξένους επιχειρηματίες να επενδύσουν στην ΕΣΣΔ προκειμένου η οικονομία να αποκτήσει πρόσβαση σε τεχνολογία και κεφάλαιο.

Ο συγκεκριμένος Νόμος εντάσσεται στη λογική της πολιτικής της γκλάσνοστ, η οποία μπορεί να θεωρηθεί συνώνυμο της πολιτικής της διαφάνειας. Στόχος της γκλάσνοστ ήταν η υποβολή της εφαρμογής της περεστρόικα μέσω της δυνατότητας των πολιτών να συμμετέχουν στη λήψη των πολιτικών και οικονομικών αποφάσεων. Ο Gorbachev εξέφραζε την πεποίθηση ότι μέσω αυτής της πολιτικής η εφαρμογή της πολιτικής της περεστρόικα θα τύγχανε ευρύτερης αποδοχής και στήριξης από τους πολίτες. Το αποτέλεσμα της γκλάσνοστ, ωστόσο, δεν ήταν το επιδιωκόμενο από τη σοβιετική ηγεσία καθώς σε σημαντικά πολιτικά και οικονομικά ζητήματα το κράτος έχασε τον έλεγχο ενώ παράλληλα του ασκήθηκε σημαντική κριτική η οποία ανέδειξε τα προβλήματα τα οποία αντιμετώπιζε η σοβιετική οικονομία και κοινωνία.

Στα κράτη της Βαλτικής, ιδιαίτερα, αναπτύχθηκαν έντονες αποσχιστικές τάσεις, ως αντίδραση στη σοβιετική ηγεσία και στις αποφάσεις της. Οι τάσεις αυτές γρήγορα γενικεύτηκαν³⁶ υποβοηθούμενες και από τη χαλάρωση της σοβιετικής επιρροής και επιβολής καθώς ο Gorbachev (1987 στο Gati, 1990) είχε ήδη διακηρύξει την αυτονομία του κάθε κράτους το οποίο κατέστη αποκλειστικά υπεύθυνο για τους πολίτες του και τις αποφάσεις του.

Το δυσεπίλυτο ζήτημα το οποίο κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο Gorbachev ήταν η αναμόρφωση του σοσιαλιστικού συστήματος χωρίς την αντικατάστασή του, στόχος ο οποίος εκ του αποτελέσματος δεν κατέστη εφικτός (Ellman και Kontorovich, 1992). Η συνύπαρξη δομών κεντρικού σχεδιασμού και οικονομίας της αγοράς³⁷ δεν απέτελεσε ικανή διέξοδο από την οικονομική κρίση ίσως γιατί οι μεταρρυθμίσεις εν τέλει δεν ήταν στον απαιτούμενο βαθμό ριζοσπαστικές, ίσως γιατί άργησαν να εφαρμοστούν και ίσως γιατί εφαρμόστηκαν με λανθασμένο τρόπο (Πετράκος και Τσιάπα, 2000). Η επίσημη διάλυση της ΕΣΣΔ και, κατ' επέκταση, του ανατολικού σχηματισμού, επήλθε στις 31/12/1991.³⁸

³⁶ Στην ακραία της μορφή, η εξέλιξη αυτή οδήγησε και σε πολεμικές συρράξεις με πρώτη αυτή μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν με επίκεντρο διεκδίκησης την περιοχή του Ναγκόρνο - Καραμπάχ.

³⁷ Όπως χαρακτηριστικά επεσήμανε ο Roskin (1991), ο Gorbachev προσπάθησε να δημιουργήσει ένα σύστημα «κεντρικά διευθυνόμενης οικονομίας της αγοράς».

³⁸ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την ιστορία της ΕΣΣΔ και των χωρών επιρροής της βλ. Swain και Swain (1993), Crampton (1997) και Bideleux και Jeffries (1998).

5. Η Έναρξη της Διαδικασίας Ενσωμάτωσης των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον Ευρωπαϊκό Ιστό.

Κατά την περίοδο λειτουργίας του ανατολικού σχηματισμού τα μετέπειτα ΝΚΜ της ΕΕ συνδέθηκαν με το σοβιετικό σύστημα υπό την αιγίδα του Συμβουλίου Οικονομικής Αλληλοβοήθειας (ΚΟΜΕΚΟΝ). Επρόκειτο για ένα διεθνή οικονομικό οργανισμό ο οποίος διατηρούσε ελάχιστες σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο και, φυσικά, με την ΕΕ³⁹. Τα κράτη-μέλη του, ωστόσο, εμφάνιζαν εκτεταμένες εμπορικές συναλλαγές μεταξύ τους βασιζόμενα στη λογική-στρατηγική της εξειδίκευσης και του καταμερισμού των οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως αυτή εκπορευόταν από τις εκάστοτε σοβιετικές κυβερνήσεις (Biessen, 1991· North και Shaw, 1995).

Προκειμένου να εκμεταλλευτούν τα οφέλη της εξειδίκευσης μέσω της επίτευξης οικονομικών συσώρευσης, τα κράτη-μέλη της ΚΟΜΕΚΟΝ ευνοούσαν τη γεωγραφική συγκέντρωση της παραγωγής των μεταποιητικών αγαθών⁴⁰ και τη διοχέτευσή τους μετέπειτα, μέσω της διενέργειας εμπορικής δραστηριότητας, στο σύνολο της [Ανατολικής] αγοράς (Bradshaw, 1995). Εξαιτίας αυτής της πολιτικής, η αξία των εμπορικών ροών των κρατών-μελών της ΚΟΜΕΚΟΝ ως προς το ΑΕΠ⁴¹ τους ήταν ιδιαίτερα υψηλή, όπως και η αλληλεξάρτησή τους⁴². Ο εν πολλοίς ηθελημένος εμπορικός αποκλεισμός τους από τον υπόλοιπο κόσμο δημιούργησε τεράστια προβλήματα στις εν λόγω χώρες αμέσως μετά την κατάρρευση του ανατολικού σχηματισμού, λόγω της απαιτούμενης άμεσης προσαρμογής τους στις συνθήκες του συστήματος της ελεύθερης αγοράς και της διεθνοποίησης εν γένει (Hare, 1997· Zloch-Christy, 1998).⁴³

Τα κυριότερα προβλήματα με τα οποία τέθηκαν αντιμέτωπα τα (πρώην) μέλη της ΚΟΜΕΚΟΝ έπειτα από τη διάλυση της τελευταίας ήταν η εναρμόνιση με τις

³⁹ Όπως αναφέρουν οι Krugman και Obstfeld (1995:491), «το 1980 οι εξαγωγές της ΚΟΜΕΚΟΝ προς τον υπόλοιπο κόσμο έφτασαν τα \$84 δις ενώ οι αντίστοιχες εξαγωγές της ΕΕ έφτασαν τα \$412 δις».

⁴⁰ Κάτι τέτοιο γινόταν σε μεγάλο βαθμό στην ΕΣΣΔ με τη δημιουργία των Εδαφικών Παραγωγικών Συγκροτημάτων, από τα μέσα της δεκαετίας του '60.

⁴¹ Επρόκειτο για το λεγόμενο Καθαρό Υλικό Προϊόν στη μέτρηση του οποίου δε συμπεριλαμβανόταν οι δραστηριότητες του τριτογενούς τομέα παραγωγής

⁴² Χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία του Fischer (1991) για την εμπορική δραστηριότητα της Λετονίας και της Εσθονίας κατά το έτος 1989. Η αξία των εξαγωγών της Λετονίας προς τις υπόλοιπες σοβιετικές δημοκρατίες ανερχόταν στο 64,1% του ΑΕΠ της ενώ η αξία των εξαγωγών της προς τον υπόλοιπο κόσμο ανερχόταν στο 5,7%. Τα αντίστοιχα μεγέθη για την Εσθονία ήταν 66,5% και 7,4%.

⁴³ Η ανάγκη των χωρών του (πρώην) ανατολικού σχηματισμού για την προσαρμογή τους στις συνθήκες της ελεύθερης αγοράς και της διεθνοποίησης διαγνώστηκε εγκαίρως από τις δύο μεγαλύτερες σε κυκλοφορία σοβιετικές εφημερίδες, Pravda (1991) και Izvestia (1991).

διεθνείς τιμές και η επιδείνωση των όρων εμπορίου (Krugman και Obstfeld, 1995). Η εντός της ΚΟΜΕΚΟΝ εμπορική δραστηριότητα δε βασιζόταν σε κάποιο ξεκάθαρο μηχανισμό τιμών με αποτέλεσμα οι τιμές οι οποίες τελικά διαμορφώνονταν να διαφέρουν σημαντικά από τις αντίστοιχες διεθνείς. Η έναρξη της εμπορικής δραστηριότητας στο διεθνές οικονομικό σύστημα απαξίωσε τα σοβιετικά ρούβλια⁴⁴ καθώς οι πληρωμές γινόταν, εκ των πραγμάτων, σε ισχυρά νομίσματα. Η απότομη εναρμόνιση με τις διεθνείς τιμές προκάλεσε την επιδείνωση των όρων εμπορίου⁴⁵ των χωρών του πρώην ανατολικού σχηματισμού καθώς τα αγαθά αυτομάτως έγιναν ακριβότερα⁴⁶. Ο ανταγωνισμός τιμών μείωσε την αλληλεξάρτησή τους, με αρνητικές επιδράσεις στο ΑΕΠ τους (Διάγραμμα 2.3).

Η κάμψη του ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε, όντως, αισθητή αμέσως μετά την έξοδό τους από τον ανατολικό σχηματισμό (Grün και Klasen, 2000· Hagemann, 2004) (Πίνακας 2.4) και συνετέλεσε ώστε στα τέλη της δεκαετίας του '90 (έτος 1999) μόλις τα μισά από τα μετέπειτα ΝΚΜ της ΕΕ να εμφανίζουν επίπεδο ΑΕΠ μεγαλύτερο ή παρόμοιο του αντιστοίχου του τελών της προηγούμενης δεκαετίας (έτος 1989) (Salvatore, 2001) (Διάγραμμα 2.4). Πρόκειται για τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης οι οποίες υπερτερούν των χωρών της Βαλτικής και της Βαλκανικής σε όρους οικονομικής αποτελεσματικότητας.

Η προοπτική της ένταξης στην ΕΕ και η εμπορική συνεργασία με αυτή, μέσω της υπογραφής προτιμησιακών συμφωνιών, απετέλεσε, υπό αυτές τις συνθήκες, για τα (μετέπειτα) ΝΚΜ της ΕΕ την πλέον ενδεδειγμένη λύση, αν όχι τη μόνη διέξοδο, «μια από τις μεγαλύτερες ιστορικές και οικονομικές ευκαιρίες» (Daianu, 1995:15), η αξιοποίηση της οποίας θεωρήθηκε «μονόδρομος» (Kawecka–Wyrzykowska, 1996:251)⁴⁷. Η ένταξη στην ΕΕ μετεβλήθη, για τα κράτη του πρώην ανατολικού

⁴⁴ Τα ρούβλια τα οποία χρησιμοποιούνταν στο εμπόριο μεταξύ των χωρών της ΚΟΜΕΚΟΝ διέφεραν από τα κανονικά ρούβλια. Επρόκειτο για πλασματικές λογιστικές μονάδες, τα λεγόμενα «μεταβιβάσιμα ρούβλια», τα οποία δεν ήταν μετατρέσιμα σε κανένα κυκλοφορούν νόμισμα, ούτε καν σε κανονικά ρούβλια.

⁴⁵ Ουσιαστικά πρόκειται για το φαινόμενο της εκτροπής εμπορίου το οποίο εκδηλώνεται όταν οι φθηνότερες εισαγωγές υποκαθίστανται από ακριβότερες. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Krugman και Obstfeld (1995).

⁴⁶ Για παράδειγμα εφόσον η Ουγγαρία πληρωνόταν σε δολάρια για τα μεταποιητικά αγαθά τα οποία εξήγαγε στην Πολωνία, δεν υπήρχε λόγος να τα προσφέρει σε αισθητά χαμηλότερη τιμή από αυτή την οποία θα εύρισκε η Πολωνία στις διεθνείς αγορές.

⁴⁷ Για του λόγου του αληθές δύναται να γίνει η παραπομπή στις περιπτώσεις της Ουγγαρίας και της Πολωνίας στις οποίες η ένταξιακή προς την ΕΕ πορεία στηρίχθηκε ακόμα και σε περιόδους κατά τις οποίες στον κυβερνητικό θώκο επανήλθαν κομμουνιστικές παρατάξεις (Thirkell κ.α., 1998).

σχηματισμού, σε «δείκτη μελλοντικής σταθερότητας και ευημερίας» (Rodriguez-Pose, 2002:139).

Οι επονομαζόμενες Συμφωνίες Ένταξης ή Ευρωπαϊκές Συμφωνίες υπεγράφησαν μεταξύ της ΕΕ και των μετέπειτα ΝΚΜ της (Πίνακας 2.5) προκειμένου να συγκροτηθεί το απαιτούμενο νομικό υπόβαθρο για τη δημιουργία των απαραίτητων οικονομικών προϋποθέσεων και συνθηκών στην κατεύθυνση της σταδιακής ενσωμάτωσης των τελευταίων στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό (Sedelmeier και Wallace, 2000· Kochenov, 2005). Οι εν λόγω Συμφωνίες κάλυπταν τους τομείς για τους οποίους έχει υιοθετηθεί και παγιωθεί το κοινοτικό κεκτημένο ώστε, αρχικά, να καθίστατο εφικτή η δημιουργία μιας Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών μέχρι το έτος 2002 (Breuss, 2000).

Προκειμένου, ωστόσο, να μη διαταραχθούν οι ισορροπίες στον οικονομικό χώρο της ΕΕ-15 (Faini και Portes, 1995), η ΕΕ επέβαλε περιορισμούς αναφορικά με την εμπορική δραστηριότητα της πλειονότητας των αγροτικών προϊόντων και ορισμένων φθηνών μεταποιητικών αγαθών (επρόκειτο κυρίως για προϊόντα ένδυσης και υπόδησης καθώς και για επεξεργασμένα μεταλλικά προϊόντα)⁴⁸. Παράλληλα και για τον ίδιο λόγο τέθηκε φραγμός στην ελεύθερη μετακίνηση εργαζομένων από την Ανατολική στη Δυτική Ευρώπη (Breuss, 2000)⁴⁹, φραγμός ο οποίος ισχύει ακόμα και σήμερα που τα ΝΚΜ της ΕΕ αποτελούν, πλέον, πλήρη μέλη της ΕΕ. Οι εν λόγω περιορισμοί καθώς και το γεγονός ότι οι Ευρωπαϊκές Συμφωνίες ήταν διμερείς (ίσχυαν μόνο μεταξύ της ΕΕ και του κάθε ΝΚΜ ξεχωριστά και όχι μεταξύ των ΝΚΜ) είχαν ως αποτέλεσμα να μη θεωρείται (και να μην είναι) ο οικονομικός χώρος των ΝΚΜ της ΕΕ εξίσου ολοκληρωμένος⁵⁰ με τον αντίστοιχο της ΕΕ-15.

⁴⁸ Κατά τους Rollo και Smith (1993:165) «δε φαίνεται να υπάρχει λογική εξήγηση για την ευαισθησία της ΕΕ ως προς το εμπόριο με την Ανατολική Ευρώπη». Αρκετοί Υπουργοί Γεωργίας των ΝΚΜ της ΕΕ, μάλιστα, έκαναν λόγο μέχρι και για αναβίωση του «σιδηρούτος παραπετάσματος» από την πλευρά της ΕΕ (Johnson, 1993).

⁴⁹ Οι Boeri και Brücker (2000) υποθέτοντας ότι τα ΝΚΜ θα ενταχθούν πλήρως στην ΕΕ το έτος 2002 εκτίμησαν ότι – εφόσον δεν είχε τεθεί ο σχετικός περιορισμός - 333.843 άνθρωποι θα μετανάστευαν (εκείνη τη χρονιά) προς την ΕΕ-15 με το 65% εξ αυτών να κατευθύνεται στη Γερμανία και το 12,1% στην Αυστρία. Για το έτος 2010 ο συνολικός αριθμός εκτιμήθηκε στους 146.926 και για το έτος 2030 στους 2.366 μετανάστες.

⁵⁰ Φυσικά, η ενσωμάτωση των ΝΚΜ της ΕΕ στον ευρωπαϊκό ιστό δε σχετίζεται αποκλειστικά με το άνοιγμα των οικονομικών τους συνόρων αλλά και με μεταβολές στο πολιτικό σύστημα διακυβέρνησής τους (Kaminski, 2001). Αυτού του είδους οι μεταβολές δύνανται να θεωρηθούν εκ των ουκ άνευ καθώς όπως χαρακτηριστικά επισημαίνουν οι Πετράκος και Τσιάπα (2000:165), «το οικονομικό σύστημα του σοσιαλισμού (σε όποιες ιστορικά διαθέσιμες αναλογίες κεντρικού σχεδιασμού και αγοράς) είθισται να συνυπάρχει μόνο με αυταρχικές πολιτικές δομές».

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, τον Ιούνιο του 1993, η ΕΕ καθόρισε συγκεκριμένα κριτήρια ένταξης επιβεβαιώνοντας εκ νέου τη σχετική πρόθεσή της περί της προς ανατολάς διεύρυνσής της (Preston, 1997· Sedelmeier και Wallace, 2000). Τα κριτήρια αυτά είχαν να κάνουν με το σεβασμό των δημοκρατικών ελευθεριών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (πολιτικό κριτήριο), με τη δημιουργία των προϋποθέσεων λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς (οικονομικό κριτήριο)⁵¹ και με την αποδοχή όλων των υποχρεώσεων οι οποίες συνάδουν με την ιδιότητα του μέλους σε πολιτικό, οικονομικό και νομισματικό επίπεδο (κριτήριο κοινοτικού κεκτημένου). Σημαντικό σταθμό στην ενταξιακή πρόοδο των ΝΚΜ απετέλεσε η δημοσίευση του κειμένου «Ατζέντα 2000» από μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 1997) τον Ιούλιο του 1997. Το κείμενο της «Ατζέντα 2000», η τυπική έγκριση των διατάξεων του οποίου έλαβε χώρα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου, το Δεκέμβριο του 1997, απετέλεσε την πρώτη επίσημη αξιολόγηση των υπό ένταξη κρατών-μελών της ΕΕ αναφορικά με το βαθμό εκπλήρωσης, από την πλευρά τους, των κριτηρίων ένταξης.

Δύο από τις πιο σημαντικές διατάξεις της «Ατζέντα 2000» οι οποίες εγκρίθηκαν αφορούσαν την έναρξη του «πρώτου κύματος» διαπραγματεύσεων ένταξης (Εσθονία, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβενία, Τσεχία) και την μετατροπή του προγράμματος PHARE (Poland and Hungary Assistance for the Reconstruction of the Economy - Βοήθεια για την Αναδιάρθρωση των Οικονομιών της Πολωνίας και της Ουγγαρίας)⁵² σε μέσο προενταξιακών ενισχύσεων. Το PHARE είχε ως στόχο την εξασφάλιση της ορθής εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, την ενίσχυση των θεσμών, των διοικητικών υπηρεσιών και των δημοσίων οργανισμών και τη στήριξη νέων επενδύσεων σε τομείς ευαίσθητους οικονομικά και κοινωνικά.

Στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της ενταξιακής διαδικασίας, άλλα δύο μέσα προενταξιακής ενίσχυσης εγκρίθηκαν από πλευράς ΕΕ στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Βερολίνου, το Μάρτιο του 1999. Πρόκειται για το SAPARD (Special Accession Program for Agriculture and Rural Development - Ειδικό Πρόγραμμα Ένταξης για τη Γεωργία και την Αγροτική Ανάπτυξη) και το ISPA (Instrument for Structural Policies

⁵¹ Σε ό,τι αφορά το οικονομικό κριτήριο, αυτό αποσαφηνίστηκε περαιτέρω με την παρουσίαση της Λευκής Βιβλίου - κείμενο χωρίς καμία νομική υπόσταση - από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission, 1996β) στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης το Δεκέμβριο του 1995.

⁵² Το οποίο είχε ξεκινήσει από το 1989 για την οικονομική ενίσχυση της Πολωνίας και της Ουγγαρίας.

for Pre-Accession - Μέσο Προενταξιακών Διαρθρωτικών Πολιτικών). Το SAPARD είχε ως στόχο την προσαρμογή των γεωργικών διαρθρώσεων των υπό ένταξη χωρών ενόψει της μετέπειτα ένταξής τους στην Κοινή Αγροτική Πολιτική της ΕΕ ενώ το ISPA χρηματοδοτούσε την κατασκευή μεγάλων μεταφορικών έργων και έργων προστασίας του περιβάλλοντος, σε λογική παρόμοια με αυτή του Ταμείου Συνοχής.

Η έναρξη του «δεύτερου κύματος» διαπραγματεύσεων (Βουλγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Ρουμανία, Σλοβακία) αποφασίστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, το Δεκέμβριο του 1999. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάακεν, το Δεκέμβριο του 2001, αποφασίστηκε ότι το σύνολο των υπό ένταξη χωρών, με εξαίρεση τις χώρες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, πληροί τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και είναι σε θέση να ενταχθεί στην ΕΕ. Η υπογραφή της Συνθήκης Ένταξης στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Αθηνών (16/04/2003) και η επικύρωσή της από μέρους των κρατών-μελών της ΕΕ (Πίνακας 2.6) οριστικοποίησε την ένταξη της Εσθονίας, της Λετονίας, της Λιθουανίας, της Ουγγαρίας, της Πολωνίας, της Σλοβακίας, της Σλοβενίας και της Τσεχίας στην ΕΕ από την 01/05/2004 (πρώτο κύμα της προς ανατολάς διεύρυνσης)⁵³ ενώ η Βουλγαρία και η Ρουμανία πρόκειται να ενταχθούν, εκτός συγκλονιστικού απροόπτου, την 01/01/2007 (δεύτερο κύμα της προς ανατολάς διεύρυνσης) (Χάρτες 2.1 και 2.2).

6. Η Εμπορική Συμπεριφορά των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η έναρξη της διαδικασίας ενσωμάτωσης των ΝΚΜ της ΕΕ στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό προκάλεσε (επέτεινε) την αλλαγή της εμπορικής τους συμπεριφοράς. Η υπογραφή των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών με την ΕΕ συνοδεύτηκε από εντυπωσιακή αύξηση των εμπορικών τους συναλλαγών με την ΕΕ-15, σε ό,τι αφορά και τις εισαγωγές αλλά και τις εξαγωγές (Havlik, 1996· Kaminski, 2001· Resmini και Traistaru, 2003· Zaghini, 2003) (Πίνακας 2.7). Η εξέλιξη αυτή έχει αποδοθεί, και ex post (Fidrmuc και Fidrmuc, 2000) αλλά και ex ante (Hamilton και Winters, 1992), σε κανονικοποίηση της εμπορικής δραστηριότητας μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15, ήτοι σε προσέγγιση του επιπέδου της [μεταξύ τους] εμπορικής δραστηριότητας το οποίο, βάσει του οικονομικού τους μεγέθους, θα είχε πρωτύτερα παρατηρηθεί εφόσον εξέλειπαν οι πολιτικοί και οικονομικοί περιορισμοί.

⁵³ Μαζί με αυτές τις χώρες εισήλθαν στην ΕΕ η Κύπρος και η Μάλτα.

Στην αύξηση αυτή εξέχουσα είναι η συμβολή του τομέα της μεταποίησης ο οποίος προσεγγίζει μέχρι και το επίπεδο συμμετοχής του 75% στη διεξαγόμενη εμπορική δραστηριότητα μεταξύ των δύο αυτών ομάδων χωρών (Kaminski, 2001). Το στοιχείο αυτό κρίνεται απόλυτα φυσιολογικό με δεδομένη την εξειδίκευση των ΝΚΜ της ΕΕ στα μεταποιητικά προϊόντα, απόρροια της οικονομικής φιλοσοφίας του προηγούμενου καθεστώτος, των περιορισμών οι οποίοι επεβλήθησαν στην εμπορευσιμότητα των αγροτικών προϊόντων καθώς και του μη εμπορικού χαρακτήρα ο οποίος διακρίνει την πλειονότητα των υπηρεσιών (Aiginger, 2000· Gàcs, 2003).

Η ενίσχυση της οικονομικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15 δύναται να αποτυπωθεί και στην αύξηση του επιπέδου διενέργειας των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) (Βλάχος, 1994· Brenton και Gros, 1997), ιδιαίτερα των εισερχόμενων [στα ΝΚΜ της ΕΕ]. Η αύξηση των ΑΞΕ συνηγορεί υπέρ της συμπληρωματικότητας την οποία οι τελευταίες φαίνεται να διατηρούν με τη διενέργεια του διεθνούς εμπορίου⁵⁴, καθώς το χαμηλό ύψος τους κατά την πρώιμη μεταβατική περίοδο των ΝΚΜ της ΕΕ (Blanchard κ.α., 1991· Dunning, 1993)⁵⁵ διαδέχθηκε η σημαντική ενίσχυσή τους μετέπειτα (Boudier-Bensebaa, 1997· Hunya, 2002). Όπως ενδεικτικά επεσήμαναν οι Campos και Coricelli (2002), κατά την περίοδο 1997-1999 το 13% της συσσώρευσης κεφαλαίου στα ΝΚΜ της ΕΕ προήλθε από τη διενέργεια ΑΞΕ με τα 2/3 εξ αυτών να προέρχονται από την ΕΕ-15. Ο τομέας της μεταποίησης εμφανίζεται κυρίαρχος και ως προς τη διενέργεια ΑΞΕ με συμμετοχή η οποία αγγίζει το ποσοστό του 63% (Di Mauro, 2000).

Το στοιχείο το οποίο πρέπει απαραίτητως να επισημανθεί, αναφορικά με τη διενέργεια των ΑΞΕ, είναι η άκρως επιλεκτική συμπεριφορά του ξένου κεφαλαίου. Όπως επισημαίνουν η Resmini (2000 και 2005), ο Dohrn (2001) και οι Pusterla και Resmini (2005), οι εισερχόμενες στα ΝΚΜ της ΕΕ ΑΞΕ τείνουν να συγκεντρώνονται στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και ιδιαίτερα στις πρωτεύουσες περιφέρειες και στους δυτικούς συνοριακούς άξονες αυτών⁵⁶, προκειμένου, παράλληλα με τα χαμηλά

⁵⁴ Το πόρισμα αυτό έχει επιβεβαιωθεί εμπειρικά τουλάχιστο σε ό,τι αφορά την προερχόμενη από τη Γερμανία εμπορική και επενδυτική δραστηριότητα (Brenton κ.α., 1999). Ενδελεχής επισκόπηση των θεωρητικών και εμπειρικών μελετών αναφορικά με τη συσχέτιση διεθνούς εμπορίου και ΑΞΕ υπάρχει στο Forte (2004).

⁵⁵ Σύμφωνα με το Ριζόπουλο (2000:13) «η επιστημονική βιβλιογραφία δεν εξηγεί επαρκώς το σκεπτικό των επιχειρηματικών κινήσεων όσων προέβησαν σε ΑΞΕ στα πρώιμα στάδια της μετάβασης, σε χώρες με έντονη οικονομική και πολιτική αστάθεια».

⁵⁶ Η επισήμανση αυτή κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική δεδομένης της γεωγραφικής αδράνειας η οποία διακρίνει το πολυεθνικό κεφάλαιο λόγω του υψηλού κόστους μεταγκατάστασης των δραστηριοτήτων του. Το κόστος αυτό προκύπτει είτε εξαιτίας της μεγάλης εξάρτησης του

κόστη εγκατάστασης και λειτουργίας, να εκμεταλλευτούν τα οφέλη της συσσώρευσης αλλά και της εγγύτητας με την περιοχή της ΕΕ-15 από την οποία ως επί το πλείστον προέρχονται. Η τάση αυτή επηρεάζει τα διαρθρωτικά πρότυπα των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ⁵⁷ ενισχύοντας το πρότυπο χωροθέτησης των οικονομικών (μεταποιητικών) δραστηριοτήτων το οποίο αναδύεται στην περιοχή ως αποτέλεσμα της διενέργειας της εμπορικής δραστηριότητας (Balasubramanyam κ.α., 1999· Konings, 1999· Pusterla και Resmini, 2005).

Η αποτίμηση του βαθμού της οικονομικής ολοκλήρωσης των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15⁵⁸ δύναται να πραγματοποιηθεί με τη χρήση του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης, στα πρότυπα των Petrakos κ.α. (2005). Ο εν λόγω Δείκτης υπολογίζει, εν προκειμένω, το ποσοστό των εμπορικών ροών (εισαγωγές και εξαγωγές) των ΝΚΜ της ΕΕ από και προς (αντίστοιχα) την ΕΕ-15 στο σύνολο της αξίας των εμπορικών τους ροών. Ο Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης εκφράζεται από τη σχέση: $IEI = (TRADE_{EU-15_D}) / (TRADE_{TOTAL_D})$, όπου $TRADE_{EU-15_D}$ και $TRADE_{TOTAL_D}$ είναι η εμπορική δραστηριότητα των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 και συνολικά, αντίστοιχα, στον τομέα της μεταποίησης⁵⁹, και λαμβάνει τιμές στο διάστημα [0, 1], από τη μηδενική στην πλήρη οικονομική ολοκλήρωση. Η επιλογή του εν λόγω Δείκτη είναι συμβατή με την προηγηθείσα αποσαφήνιση της έννοιας της οικονομικής ολοκλήρωσης καθώς φανερώνει το επίπεδο της αλληλεξάρτησης η οποία διακρίνει τις οικονομικές συναλλαγές οι οποίες αναπτύσσονται μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15^{60 61}.

πολυεθνικού χρηματικού κεφαλαίου από υψηλής αξίας επενδύσεις σε υποδομές και σταθερό κεφάλαιο είτε εξαιτίας της ανάπτυξης μακροχρόνιων σχέσεων συνεργασίας με ειδικευμένους υπεργολάβους (Σκορδίλη, 1999 στο Λαμπριανίδης, 2002).

⁵⁷ Επιπρόσθετα, καθιστά περισσότερο εφικτή τη μεταφορά τεχνογνωσίας σε αυτές [τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ] λαμβανομένου υπόψη ότι ένα ελάχιστο (κρίσιμο) επίπεδο υλικοτεχνικών υποδομών και ανθρώπινου κεφαλαίου είναι διαθέσιμο (Landesmann, 2000· Tondl και Vuksic, 2003).

⁵⁸ Πρόκειται για την πλέον οικονομικά ολοκληρωμένη περιοχή της (διευρυμένης) ΕΕ.

⁵⁹ Η εστίαση του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης στον τομέα της μεταποίησης πιθανότητα υποεκτιμά το βαθμό της οικονομικής ολοκλήρωσης των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών οι οποίες εμφανίζουν μεγαλύτερη εμπορική δραστηριότητα στον πρωτογενή τομέα παραγωγής, έστω και υπό τους περιορισμούς οι οποίοι διέπουν την εμπορική δραστηριότητα του τελευταίου. Εντούτοις ο Δείκτης επικεντρώνεται στον τομέα της μεταποίησης καθώς η ΔΔ εστιάζει το ενδιαφέρον της σε αυτόν τον τομέα, για τους λόγους οι οποίοι αναλύθηκαν προηγούμενα.

⁶⁰ Λόγω της κατασκευής του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης ενδέχεται χώρες οι οποίες σε απόλυτους αριθμούς εμφανίζουν υψηλή εμπορική δραστηριότητα με την ΕΕ-15 να λαμβάνουν χαμηλές τιμές (διότι εμφανίζουν υψηλή εμπορική δραστηριότητα και με τις τρίτες χώρες) και χώρες οι οποίες σε απόλυτους αριθμούς εμφανίζουν χαμηλή εμπορική δραστηριότητα με την ΕΕ-15 να λαμβάνουν υψηλές τιμές (διότι εμφανίζουν χαμηλή εμπορική δραστηριότητα και με τις τρίτες χώρες). Το εν λόγω «παράδοξο» δεν ακυρώνει σε καμία περίπτωση τα αποτελέσματα

Στην κατεύθυνση της ποσοτικής έκφρασης του βαθμού οικονομικής ολοκλήρωσης μιας οικονομίας εντός μιας οικονομικής ένωσης ο δημοφιλέστερος Δείκτης ο οποίος έχει προταθεί είναι ο λόγος της αξίας των εμπορικών ροών της (από και προς την οικονομική ένωση της οποίας είναι μέλος) προς το ΑΕΠ της (Leamer, 1987· Harrison, 1995· Sachs και Warner, 1995· Babeltskii κ.α., 2003)⁶². Ο συγκεκριμένος Δείκτης, ωστόσο, φανερώνει περισσότερο το βαθμό ανοίγματος μιας οικονομίας προς τα υπόλοιπα μέλη της οικονομικής ένωσης στην οποία ανήκει και λιγότερο το βαθμό αλληλεξάρτησής της με αυτά (καθώς δεν παρέχει πληροφόρηση για την εκτός της οικονομικής ένωσης εμπορική δραστηριότητα της υπό μελέτη οικονομίας).

Ο υπολογισμός του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης βασίζεται σε στοιχεία της βάσης δεδομένων COMEXT (EUROSTAT) τα οποία αφορούν τους διψήφιους (NACE 2-digit) μεταποιητικούς κλάδους. Τα στοιχεία της βάσης προσαρμόστηκαν από την κατάταξη SITC⁶³ αρχικά στην κατάταξη ISIC⁶⁴ και εν συνεχεία στην κατάταξη NACE προκειμένου τα αποτελέσματα του Δείκτη (Πίνακας 2.8), να βρίσκονται σε αντιστοιχία με ανάλογα αποτελέσματα τα οποία παρατίθενται σε επόμενα Κεφάλαια της ΔΔ.

Οι τιμές του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης φανερώνουν ότι τα περισσότερα ΝΚΜ της ΕΕ εμφανίζουν σημαντικά υψηλό βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης με την περιοχή της ΕΕ-15, φαινόμενο εντυπωσιακό αναλογιζόμενης και της σχετικά μικρής χρονικής περιόδου εξέλιξης της όλης διαδικασίας. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ακόμα και τα κράτη τα οποία εμφανίζουν χαμηλότερο βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης παρουσιάζουν, στην πλειονότητά τους, έντονα αυξητικές τάσεις, ως αποτέλεσμα του αναπροσανατολισμού της εμπορικής δραστηριότητάς τους

του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης αντιθέτως επιβεβαιώνει ότι η (οικονομική) ολοκλήρωση είναι, όντως, μια σχέση αλληλεξάρτησης.

⁶¹ Η σχέση μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15, αναφορικά με τη διενέργεια ΑΞΕ, είναι περισσότερο σχέση εξάρτησης παρά σχέση αλληλεξάρτησης καθώς οι ΑΞΕ στη συντριπτική τους πλειονότητα είναι εισερχόμενες (από την ΕΕ-15) στα ΝΚΜ της ΕΕ (Resmini, 2000· UNECE, 2001). Συνεπώς, για λόγους συνέπειας με την προηγηθείσα εννοιολογική αποσαφήνιση της οικονομικής ολοκλήρωσης, ως βασική μεταβλητή του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης επιλέχθηκε το ύψος των εμπορικών συναλλαγών. Το ύψος των διενεργούμενων ΑΞΕ λαμβάνεται εμμέσως και εν μέρει υπόψη με το συνυπολογισμό των ενδοεπιχειρησιακών ροών (αγαθών) των πολυεθνικών επιχειρήσεων της ΕΕ-15 οι οποίες δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης.

⁶² Οι Sachs και Warner (1995) λαμβάνουν υπόψη τους και τα έτη κατά τα οποία μια οικονομία διατελεί μέλος μιας οικονομικής ένωσης.

⁶³ Standard International Trade Classification - Τυποποιημένη Ταξινόμηση Διεθνούς Εμπορίου.

⁶⁴ International Standard Industrial Classification - Διεθνής Τυποποιημένη Ταξινόμηση Βιομηχανικών Δραστηριοτήτων.

προς την ΕΕ-15. Οι υψηλότερες τιμές καταγράφονται στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, οι οποίες γειτνιάζουν με το ευρωπαϊκό κέντρο, καταδεικνύοντας το διαφορετικό βαθμό ενσωμάτωσης των ΝΚΜ της ΕΕ στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό (ΕΕ-15) και αναδεικνύοντας τον ισχυρό ρόλο της γεωγραφικής συνιστώσας προς αυτή την κατεύθυνση.

Ο Petrakos (2003) επιχειρώντας να αντιπαραβάλλει την εμπορική συμπεριφορά των Βαλκανικών χωρών με την αντίστοιχη των χωρών της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης παρέχει στοιχεία (Πίνακας 2.9) τα οποία εν πολλοίς επιβεβαιώνουν το παραπάνω εύρημα. Τα κράτη της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης υπερδιπλασίασαν τις εξαγωγές τους (αύξηση της τάξης του 166%) και υπερτριπλασίασαν τις εισαγωγές τους (αύξηση της τάξης του 230%). Σε αντιπαραβολή, τα κράτη των Βαλκανίων κατέγραψαν μικρότερες αυξήσεις (της τάξης του 40%), με τις εξαγωγές τους, μάλιστα, να μειώνονται κατ' απόλυτη τιμή στα τέλη της δεκαετίας του '90.

Κοινό χαρακτηριστικό, ωστόσο, και των δύο ομάδων χωρών είναι το εμπορικό έλλειμμα (αρνητικό ισοζύγιο πληρωμών) το οποίο εμφανίζουν ως επιβεβαίωση της αδυναμίας τους να αναχαιτίσουν τη διείσδυση των μη εγχώριων (ξένων) προϊόντων στις αγορές τους⁶⁵. Το εμπορικό έλλειμμα το οποίο καταγράφεται υποδηλώνει ότι η ενσωμάτωση των ΝΚΜ της ΕΕ στο διεθνές οικονομικό σύστημα, και δη η οικονομική ολοκλήρωσή τους στο πλαίσιο της ΕΕ, ασφαλώς και δεν επετεύχθη δίχως κόστος.

Η αύξηση του όγκου των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15 πλαισιώθηκε από σημαντικές μεταβολές οι οποίες επήλθαν στη σύνθεσή τους. Ενώ στην αρχική περίοδο της ενταξιακής τους πορείας τα ΝΚΜ της ΕΕ ως επί το πλείστον εισήγαγαν καταναλωτικά αγαθά (απόρροια της υψηλής εγχώριας ζήτησης) και εξήγαγαν προϊόντα έντασης (ανειδίκευτης) εργασίας, στην τελευταία περίοδο ξεκίνησαν να εμπορεύονται (να εισάγουν αλλά και να εξάγουν) προϊόντα με υψηλό βαθμό ενσωματωμένης τεχνολογίας (Landesmann, 2000· Dohrn, 2001), διαψεύδοντας τις αρχικές περί του αντιθέτου προβλέψεις (Collins και Rodrik, 1991· Neven, 1995). Η εν λόγω μεταβολή, η οποία δύναται να εντοπιστεί και σε μελέτες οι οποίες διεξήχθησαν για επιμέρους ΝΚΜ της ΕΕ - Dobrinsky και Yaneva (1997) για τη Βουλγαρία, Purju (1997) για την Εσθονία, Csermely (1997) για την Ουγγαρία, Shteinbuka και Cīrule

⁶⁵ Μέρος αυτού του ελλείμματος μπορεί να αποδοθεί και στους περιορισμούς οι οποίοι επεβλήθησαν από την ΕΕ στην εμπορευσιμότητα των αγαθών του πρωτογενή τομέα. Εφόσον αυτοί οι περιορισμοί εξέλειπαν πιθανότατα οι εξαγωγές των ΝΚΜ της ΕΕ να ήταν υψηλότερες και το έλλειμμα στα εμπορικά τους ισοζύγια μικρότερο (Kotios, 2001).

(1997) για τη Λετονία, Štiblar (1997) για τη Σλοβακία και Fidrmuc και Fidrmuc (2000) για τη Σλοβενία - υπονοεί με σαφήνεια τη σπουδαιότητα των διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίες συνετελέστησαν στα ΝΚΜ της ΕΕ προκειμένου τα τελευταία να (είναι σε θέση να) αναπτύξουν σημαντικό μέγεθος ενδοκλαδική εμπορική δραστηριότητα⁶⁶ με τις χώρες της ΕΕ-15 (Michalopoulos, 1999· Landesmann, 2000).

Το επίπεδο της ενδοκλαδικής εμπορικής δραστηριότητας αποτιμάται με τη χρήση του Δείκτη Ασυμμετρίας, τον οποίο εισήγαγαν οι Jackson και Petrakos (2001). Ο εν λόγω Δείκτης συσχετίζει, εν προκειμένω, την ποσοστιαία σύνθεση κατά διψήφιο μεταποιητικό κλάδο των εισαγωγών και των εξαγωγών των ΝΚΜ της ΕΕ από και προς την ΕΕ-15, αντίστοιχα, σε όρους αξίας. Ο Δείκτης Ασυμμετρίας λαμβάνει τη μορφή: $CAS = Cor(X_{i,t}, M_{i,t})$, όπου $X_{i,t}$ και $M_{i,t}$ είναι οι εξαγωγές και οι εισαγωγές, αντίστοιχα, της κάθε χώρας στο μεταποιητικό κλάδο i και στο χρόνο t , και παίρνει τιμές στο διάστημα $[0, 1]$, από την πλήρως διακλαδική στην πλήρως ενδοκλαδική εμπορική δραστηριότητα.

Ο Δείκτης Ασυμμετρίας είναι εναλλακτικός του Δείκτη Ενδοκλαδικού Εμπορίου τον οποίο εισήγαγαν οι Grubel και Lloyd (1976) και ο οποίος αποτελεί το δημοφιλέστερο Δείκτη αποτίμησης της ενδοκλαδικής εμπορικής δραστηριότητας. Ο εν λόγω Δείκτης παίρνει τη μορφή: $GL_t = \sum_i (1 - \frac{|X_{it} - M_{it}|}{X_{it} + M_{it}})$, όπου X και M είναι οι εξαγωγές και οι εισαγωγές, αντίστοιχα, κατά το χρόνο t και για τον κλάδο i , και τιμές στο διάστημα $[0, 1]$, από την πλήρως διακλαδική στην πλήρως ενδοκλαδική εμπορική δραστηριότητα.⁶⁷ Ο Brülhart (1994) τροποποίησε το Δείκτη των Grubel και Lloyd ώστε να υπολογίσει την ενδοκλαδική οριακή (επιπρόσθετη) εμπορική δραστηριότητα. Ο

⁶⁶ Η ενδοκλαδική εμπορική δραστηριότητα λαμβάνει χώρα μεταξύ οικονομιών με παρόμοιες παραγωγικές δομές και αφορά συναλλαγές οι οποίες διεξάγονται εντός και όχι μεταξύ των διαφόρων οικονομικών κλάδων (Grubel και Lloyd, 1971). Η δραστηριότητα αυτού του είδους θεωρείται περισσότερο επωφελής, από την αντίστοιχη διακλαδική, στην προαγωγή της καινοτομίας και στην εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας. Είναι χαρακτηριστικό ότι σχεδόν το 60% του ενδοευρωπαϊκού (ΕΕ-15) εμπορίου είναι ενδοκλαδικό (Brülhart και Elliott, 1998 Ruffin, 1999).

⁶⁷ Αναφερόμενοι στο Δείκτη Ενδοκλαδικού Εμπορίου των Grubel και Lloyd, οι Greenaway και Milner (1986) διέκριναν το πρόβλημα της κατηγοριοποίησης. Το πρόβλημα αυτό φανερώνει ότι όσο πιο μεγάλο είναι το επίπεδο κατηγοριοποίησης των διαρθρωτικών κλάδων τόσο πιο μεγάλο εμφανίζεται το ποσοστό της ενδοκλαδικής εμπορικής δραστηριότητας στη συνολική. Το πρόβλημα της κατηγοριοποίησης διακρίνει προφανέστατα και τους υπόλοιπους σχετικούς δείκτες και, φυσικά, το Δείκτη Ασυμμετρίας ο οποίος χρησιμοποιείται στην παρούσα ΔΔ. Ο υπολογισμός του Δείκτη Ασυμμετρίας βάσει των διψήφιων μεταποιητικών κλάδων, μειώνει, κατά το δυνατόν, τις επιδράσεις του εν λόγω προβλήματος.

Δείκτης τον οποίο πρότεινε ο Brühlhart, ο οποίος, ωστόσο, δεν κατέστη ιδιαίτερα

δημοφιλής, παίρνει τη μορφή:
$$MIIT=A=\sum_i \left(1 - \frac{|(X_{it}-X_{it-n})-(M_{it}-M_{it-n})|}{|X_{it}-X_{it-n}|+|M_{it}-M_{it-n}|}\right) = \sum_i \left(1 - \frac{|\Delta X_i - \Delta M_i|}{|\Delta X_i| + |\Delta M_i|}\right),$$

όπου X και M είναι οι εξαγωγές και οι εισαγωγές, αντίστοιχα, κατά το χρόνο t και για τον κλάδο i , και τιμές στο διάστημα $[0, 1]$, από την πλήρως διακλαδική στην πλήρως ενδοκλαδική οριακή εμπορική δραστηριότητα.

Τα αποτελέσματα του υπολογισμού του Δείκτη Ασυμμετρίας (Πίνακας 2.10), φανερώνουν τη μείωση της ασυμμετρίας στην εμπορική συμπεριφορά των ΝΚΜ της ΕΕ ως προς την ΕΕ-15, γεγονός το οποίο συνηγορεί στην ενίσχυση της μεταξύ τους ενδοκλαδικής εμπορικής δραστηριότητας.⁶⁸ Το συμπέρασμα αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την πλειονότητα των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης (Τσεχία, Ουγγαρία, Σλοβακία, Σλοβενία) οι οποίες εμφανίζουν αισθητά περισσότερο συμμετρική εμπορική συμπεριφορά⁶⁹, ως προς την εμπορική τους δραστηριότητα με την ΕΕ-15, εν συγκρίσει με τα υπόλοιπα ΝΚΜ της ΕΕ. Οι χώρες της Βαλκανικής και η πλειονότητα των χωρών της Βαλτικής (εξαιρέση αποτελεί η Εσθονία) εξακολουθούν, στα τέλη της δεκαετίας του '90, να παρουσιάζουν αισθητά χαμηλότερες τιμές παρά τις ανοδικές τάσεις τις οποίες σημείωσαν. Η διαφοροποίηση αυτή καταδεικνύει τη διαφορετική φύση (πέρα από τη διαφορετική ένταση) της ενσωμάτωσης των ΝΚΜ της ΕΕ στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό και επιβεβαιώνει εκ νέου τον ισχυρό ρόλο της γεωγραφικής συνιστώσας (Petrakos, 2000· Dobrinsky, 2001).

7. Οι Ετερογενείς Επιδράσεις της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Νέα Κράτη-Μέλη της.

Ο υπολογισμός του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης σε περιφερειακό επίπεδο δύναται να φανερώσει τις επιπρόσθετες διαφοροποιήσεις οι οποίες εντοπίζονται αναφορικά με το βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την περιοχή της ΕΕ-15. Τροχοπέδη προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η έλλειψη στοιχείων για την αξία των εμπορικών ροών οι οποίες λαμβάνουν χώρα μεταξύ της ΕΕ-15 και των επιμέρους περιφερειών των ΝΚΜ της. Η βάση δεδομένων COMEXT (EUROSTAT) διαθέτει στοιχεία μόνο για τις κλαδικές

⁶⁸ Ανάλογα αποτελέσματα προκύπτουν και από τον υπολογισμό του Δείκτη των Grubel και Lloyd.

⁶⁹ Οι χώρες αυτές εμφανίζουν παράλληλα τις υψηλότερες τιμές στο Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης.

μεταποιητικές εμπορικές ροές οι οποίες αναφέρονται στο χωρικό επίπεδο των κρατών, καθιστώντας ως μοναδική διέξοδο την έμμεση «περιφερειοποίηση» του Δείκτη, σύμφωνα με τη συλλογιστική των Petrakos κ.α. (2006) και Petrakos και Kallioras (2006). Υπό αυτή τη συλλογιστική, αρχικά υπολογίζονται οι επιμέρους εθνικοί-κλαδικοί Δείκτες Οικονομικής Ολοκλήρωσης οι οποίοι στη συνέχεια σταθμίζονται με το Συντελεστή Συμμετοχής του κάθε μεταποιητικού κλάδου στην εκάστοτε περιφέρεια, σε όρους απασχόλησης⁷⁰. Η στάθμιση εδράζει το σκεπτικό της στο υπόδειγμα του βασικού τομέα (η αλλιώς, υπόδειγμα εξαγωγικής βάσης) σύμφωνα με το οποίο ο Συντελεστής Συμμετοχής της κάθε οικονομικής δραστηριότητας υποδηλώνει το βαθμό έκθεσής της στις διεθνείς οικονομικές συνθήκες⁷¹.

Οι κλαδικοί-εθνικοί Δείκτες Οικονομικής Ολοκλήρωσης υπολογίζονται βάσει της σχέσης: $IEI = \sum_i ((TRADE_{EU-15_i}) / (TRADE_{TOTAL_i}))$, όπου $TRADE_{EU-15_i}$ και $TRADE_{TOTAL_i}$ είναι η ανά μεταποιητικό κλάδο i εμπορική δραστηριότητα (εισαγωγές και εξαγωγές), σε όρους αξίας, των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 και συνολικά, αντίστοιχα.

Οι Συντελεστές Συμμετοχής του κάθε μεταποιητικού κλάδου i σε κάθε περιφέρεια r υπολογίζονται, σε όρους απασχόλησης, με τη βοήθεια στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI), υπό τη σχέση: $LQ_i = ((E_{ir} / E_r) / (E_i / E))$, όπου E_{ir} είναι η απασχόληση του εκάστοτε μεταποιητικού κλάδου i στην περιφέρεια r , E_r είναι το σύνολο της μεταποιητικής απασχόλησης στην περιφέρεια r , E_i είναι το σύνολο της απασχόλησης στο μεταποιητικό κλάδο i και E είναι το σύνολο της μεταποιητικής απασχόλησης. Οι Συντελεστές Συμμετοχής λαμβάνουν τιμές στο διάστημα $[0, +\infty)$, με τις τιμές οι οποίες είναι μεγαλύτερες του 1 να φανερώνουν ότι η

⁷⁰ Η στάθμιση του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης στο περιφερειακό επίπεδο με τους Συντελεστές Συμμετοχής του κάθε μεταποιητικού κλάδου στην κάθε περιφέρεια, σε όρους απασχόλησης, αναμφίβολα δεν είναι η πλέον δόκιμη. Εμμέσως γίνεται η παραδοχή περί μοναδιαίας παραγωγικότητας της εργασίας σε όλους τους μεταποιητικούς κλάδους. Σε διαφορετική περίπτωση, η έκθεση των δραστηριοτήτων μιας περιφέρειας στο οικονομικό περιβάλλον της ΕΕ ενδέχεται να υποεκτιμάται εφόσον οι χαμηλοί Συντελεστές Συμμετοχής, σε όρους απασχόλησης, οφείλονται στην υψηλή παραγωγικότητα των εν λόγω δραστηριοτήτων, και αντιστρόφως. Ανεξαρτήτως αυτής της αδυναμίας, ωστόσο, και με δεδομένη την έλλειψη στοιχείων σε όρους ΑΕΠ για τους μεταποιητικούς κλάδους της κάθε περιφέρειας, ο εν λόγω περιφερειακός Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης είναι ο πλέον ρεαλιστικός. Επιπρόσθετα, η (μη) έκθεση της παραγωγικής βάσης μιας οικονομίας στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον εκλαμβάνεται, συνήθως, σε όρους απασχόλησης.

⁷¹ Για περισσότερες λεπτομέρειες αναφορικά με το υπόδειγμα του βασικού τομέα (της εξαγωγικής βάσης) βλ. McCann (2002:220-234).

συμμετοχή του εκάστοτε μεταποιητικού κλάδου στη μεταποιητική απασχόληση είναι μεγαλύτερη στην εκάστοτε περιφέρεια απ' ό,τι στη χώρα και με τις τιμές οι οποίες είναι μικρότερες του 1 να φανερώνουν ότι η συμμετοχή του εκάστοτε μεταποιητικού κλάδου στη μεταποιητική απασχόληση είναι μικρότερη στην εκάστοτε περιφέρεια απ' ό,τι στη χώρα⁷². Οι κλαδικοί-εθνικοί Δείκτες Οικονομικής Ολοκλήρωσης σταθμιζόμενοι με τους αντίστοιχους Συντελεστές Συμμετοχής παρέχουν τη δυνατότητα της εκτίμησης του βαθμού της οικονομικής ολοκλήρωσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 βάσει της σχέσης:

$$IEI = \sum_i ((TRADE_{EU-15_i} / TRADE_{TOTAL_i}) * LQ_i).$$

Υπολογιζόμενος στο περιφερειακό επίπεδο ο Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης λαμβάνει τιμές στο διάστημα $[0, +\infty)^{73}$, από τη μηδενική στην πλήρη οικονομική ολοκλήρωση, φανερώνοντας το βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης της καθεμιάς από τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15.

Οι τιμές του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης στο περιφερειακό επίπεδο (Πίνακες 2.11–2.15) αποκαλύπτουν τις διαφοροποιήσεις οι οποίες υπάρχουν μεταξύ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ ως προς το βαθμό της οικονομικής ολοκλήρωσής τους με την ΕΕ-15. Οι διαφοροποιήσεις αυτές αναδεικνύονται περαιτέρω μέσω της ομαδοποίησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ ανά χώρα (Διάγραμμα 2.5) και ανά γεωπολιτική ομάδα (Διάγραμμα 2.6) στη λογική της ταξινόμησης η οποία προτάθηκε από τη Resmini (2002)⁷⁴. Εν μέσω της γενικότερης τάσης ενίσχυσης του βαθμού οικονομικής ολοκλήρωσης των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15, οι περιφέρειες της Σλοβενίας και της Ουγγαρίας, οι πρωτεύουσες περιφέρειες και κάποιες εσωτερικές περιφέρειες-δορυφόροι τους καθώς και οι περιφέρειες οι οποίες συνορεύουν με την ΕΕ-15 εμφανίζονται ανάμεσα στις οικονομικά περισσότερο ολοκληρωμένες.

Καθίσταται αντιληπτό ότι εκτός των οικονομικών και των δημογραφικών διαφοροποιήσεών τους, οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ διαφέρουν και ως προς το βαθμό ενσωμάτωσής τους στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό. Πρόκειται για μια σαφή και ισχυρή ένδειξη περί των μη συμμετρικών χωρικών και διαρθρωτικών επιδράσεων της

⁷² Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τους Συντελεστές Συμμετοχής βλ. Παπαδασκαλόπουλο (2000).

⁷³ Καθώς οι εθνικοί-κλαδικοί Δείκτες Οικονομικής Ολοκλήρωσης λαμβάνουν τιμές στο διάστημα $[0, 1]$ και οι αντίστοιχοι Συντελεστές Συμμετοχής στο διάστημα $[0, +\infty]$.

⁷⁴ Η Resmini (2002) διακρίνει τέσσερις κατηγορίες περιφερειών καθώς δε θεωρεί τις πρωτεύουσες περιφέρειες (CAP) ως ξεχωριστή ομάδα περιφερειών. Συνεπώς η παρούσα ταξινόμηση μπορεί να χαρακτηριστεί είτε ως προέκταση είτε ως μερική τροποποίηση της προηγούμενης.

προς ανατολές διεύρυνσης και της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στα ΝΚΜ της. Εξελισσόμενη, παράλληλα, της διαδικασίας μετάβασης των τελευταίων, η ανάλυση των εν λόγω επιδράσεων αποκτά εξέχουσα σημασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Τάσεις Χωροθέτησης των Μεταποιητικών Δραστηριοτήτων υπό Συνθήκες Οικονομικής Ολοκλήρωσης: Επισκόπηση των Θεωριών Εμπορίου.

Εισαγωγή.

Οι θεωρίες για τη χωροθέτηση των οικονομικών δραστηριοτήτων επιτρέπουν την καλύτερη κατανόηση της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας, την κατανόηση και την πρόβλεψη των χωροταξικών σχέσεων και αλληλεξαρτήσεων οι οποίες καθορίζουν την εγκατάσταση των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο και, συνεπώς, την κοινωνική και την οικονομική ανάπτυξη των διαφόρων περιοχών (Λαμπριανίδης, 2002). Ο προσδιορισμός, ωστόσο, των σχέσεων και των αλληλεξαρτήσεων οι οποίες επηρεάζουν τη χωρική κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων παραμένει ζήτημα ανοιχτό στο επιστημονικό πεδίο της οικονομικής γεωγραφίας, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται από την αδυναμία σύστασης αυτόνομης θεωρίας χωροθέτησης (Massey, 1973· Hanson, 2000). Η αδυναμία αυτή πιθανότατα οφείλεται στο πολυδιάστατο πλέγμα άρθρωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο, αποτέλεσμα σειράς αναρίθμητων αποφάσεων οι οποίες λαμβάνονται ανά πάσα στιγμή (Λαμπριανίδης, 2002).

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά το δευτερογενή τομέα, και δη τον τομέα της μεταποίησης, υπάρχει πληθώρα θεωρητικών προσεγγίσεων, οι οποίες σχηματικά δύνανται να ταξινομηθούν σε αυτές της κλασικής σχολής, της συμπεριφορικής σχολής και της σχολής της πολιτικής οικονομίας (Πίνακας 3.1).

Στο πλαίσιο των εν λόγω προσεγγίσεων η μη ομοιόμορφη χωρική κατανομή των μεταποιητικών δραστηριοτήτων αποτελεί κοινό τόπο, προς επαλήθευση της απλής εμπειρικής παρατήρησης. Τα ζητήματα τα οποία τίθενται προς διαπραγμάτευση σχετίζονται με τα αίτια διαμόρφωσης και με τις επιπτώσεις αυτής της ανομοιομορφίας· προσλαμβάνουν δε εξέχουσα σημασία εξεταζόμενα υπό το πλαίσιο των συνθηκών της διεθνοποίησης και της περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης οι οποίες διέπουν τη λειτουργία της συντριπτικής πλειονότητας των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων οικονομιών. Επιδιδόμενες, ωστόσο, σε μικροοικονομικού τύπου α-χωρικές αναλύσεις, οι παραπάνω προσεγγίσεις περιθωριοποιήθηκαν σταδιακά, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τα ζητήματα τα οποία άπτονται της οικονομικής του χώρου.⁷⁵

Προς επαλήθευση της θέσης του Isard (1956:207) ότι «η χωροθέτηση και το εμπόριο αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος», το επιστημονικό ενδιαφέρον ως προς τα ζητήματα της χωροθέτησης των οικονομικών (μεταποιητικών)

⁷⁵ Για το λόγο αυτό, η ενδελεχής περιγραφή αυτών των προσεγγίσεων δεν εντάσσεται στο πλαίσιο ανάλυσης της ΔΔ. Ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ανατρέξει στο McCann (1998) και στο Λαμπριανίδης (2002).

δραστηριοτήτων κέντρισαν οι θεωρίες εμπορίου· η νεοκλασική θεωρία εμπορίου, οι νέες θεωρίες εμπορίου και η νέα οικονομική γεωγραφία⁷⁶. Οι θεωρίες εμπορίου είναι αυτές οι οποίες εισήγαγαν, αμέσως ή εμμέσως, στην ανάλυσή τους τις έννοιες της περιφερειακής εξειδίκευσης και της κλαδικής συγκέντρωσης⁷⁷, καθότι το εμπόριο αποτελεί μια δραστηριότητα φύσει χωρική (Rossi-Hansberg, 2006:1465), συγκροτώντας επαρκέστερα πλαίσια επεξήγησης της διαχρονικά υφιστάμενης και εντεινόμενης ανισόρροπης χωρικής κατανομής των οικονομικών (μεταποιητικών) δραστηριοτήτων, υπό συνθήκες οικονομικής ολοκλήρωσης⁷⁸.

Στο παρόν Κεφάλαιο παρουσιάζονται κριτικά οι βασικές πτυχές των θεωριών εμπορίου αναφορικά με την κατανομή των οικονομικών (μεταποιητικών) δραστηριοτήτων και αναλύονται οι χωρικές και διαρθρωτικές επιπτώσεις των δυνάμεων της οικονομικής ολοκλήρωσης. Η θεωρητική ανάλυση αυτού του είδους κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να οριοθετηθεί το πλαίσιο διεξαγωγής της εμπειρικής ανάλυσης αναφορικά με τη μελέτη των εν λόγω επιπτώσεων στις υπό μετάβαση περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ και στους μεταποιητικούς κλάδους οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε αυτές.

1. Η Χωροθέτηση των Μεταποιητικών Δραστηριοτήτων υπό Συνθήκες Οικονομικής Ολοκλήρωσης και υπό το Πρίσμα των Θεωριών Εμπορίου.

Η αναζήτηση των αιτιών της χωρικής ανισοκατανομής των μεταποιητικών δραστηριοτήτων καταλήγει στις έννοιες του συγκριτικού πλεονεκτήματος και των οικονομικών συγκέντρωσης,⁷⁹ για τη σχετική σπουδαιότητα των οποίων στη λήψη των χωροθετικών αποφάσεων και στη διεξαγωγή της εμπορικής δραστηριότητας η εμπειρική έρευνα δεν έχει μέχρι στιγμής αποφανθεί (Davis και Weinstein, 1999). Κατά πως φαίνεται, οι δύο αυτές έννοιες συνυπάρχουν (Overman κ.α., 2001), παραπέμποντας ευθέως στη θέση του Hoover (1971:5) ότι «η κατανόηση των χωρικών οικονομικών

⁷⁶ Όπως πολύ εύστοχα επισημαίνει ο Brühlhart (1998:777) «η ονοματολογία και των τριών σχολών εμπεριέχει τον προσδιορισμό «νέα / νέος» παρότι η νεοκλασική θεωρία έχει τις ρίζες της στο 18^ο αιώνα και οι νέες θεωρίες εμπορίου υφίστανται για πάνω από μια εικοσαετία».

⁷⁷ Ο όρος «περιφερειακή εξειδίκευση» αναφέρεται στα μερίδια των κλάδων ανά περιφέρεια. Ο όρος «κλαδική συγκέντρωση» αναφέρεται στα μερίδια των περιφερειών ανά κλάδο. Οι δύο αυτοί όροι δεν είναι κατ' ανάγκην ταυτόσημοι (Fotopoulos και Spence, 1999).

⁷⁸ Η εξέλιξη αυτή, σε καμία περίπτωση, δεν απαξιώνει τις προηγούμενες προσεγγίσεις ως γενικότερα ερμηνευτικά πλαίσια ανάλυσης.

⁷⁹ Οι οποίες, φυσικά, αναφέρονται στο σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων. Ωστόσο, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στις μεταποιητικές δραστηριότητες καθότι στην παρούσα ΔΔ αυτός είναι ο τομέας ο οποίος αποτελεί το βασικό αντικείμενο της ανάλυσης.

προβλημάτων βασίζεται στην αποδοχή της ύπαρξης και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και των οικονομιών συγκέντρωσης».

Η νεοκλασική θεωρία εμπορίου, υποθέτοντας συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού και σταθερών αποδόσεων κλίμακας⁸⁰, πρεσβεύει ότι η χωρική κατανομή των μεταποιητικών δραστηριοτήτων καθορίζεται εξωγενώς από τη χωρική κατανομή των παραγωγικών συντελεστών και τη διαθεσιμότητα της τεχνολογίας βάσει εγγενών συγκριτικών πλεονεκτημάτων, στα οποία ο Krugman (1993α) απέδωσε τον όρο «πρώτη φύση». Η έννοια του συγκριτικού πλεονεκτήματος (Ricardo, 1817)⁸¹ εμπεριέχεται και στο θεώρημα Heckscher–Ohlin (σύνθεση των εργασιών των Heckscher (1919) και Ohlin (1933)) το οποίο επεξηγεί την κατανομή των μεταποιητικών δραστηριοτήτων ως αποτέλεσμα χωρικής και διαρθρωτικής αλληλεπίδρασης. Το συγκριτικό πλεονέκτημα προκαλεί την εξειδίκευση των περιφερειών στην παραγωγή των αγαθών για τα οποία απαιτείται η χρησιμοποίηση του υπό αφθονία συντελεστή⁸² με αποτέλεσμα να επιτυγχάνονται χαμηλότερα κόστη παραγωγής (Oniki και Uzawa, 1965).

Η άρση των περιορισμών στην ελεύθερη διενέργεια εμπορίου, *ceteris paribus*, ενισχύει το εκάστοτε διαμορφωθέν πρότυπο περιφερειακής εξειδίκευσης, βάσει της προηγηθείσας ενίσχυσης του προτύπου κλαδικής συγκέντρωσης, μέσω της αυξανόμενης ζήτησης των εξαγόμενων προϊόντων λόγω της χαμηλής τιμής του εν αφθονία συντελεστή⁸³. Η ενίσχυση των προτύπων περιφερειακής εξειδίκευσης διεξαγόμενης της εμπορικής δραστηριότητας αποβαίνει προς όφελος και της συνολικής ευημερίας και της ευημερίας των επιμέρους περιφερειών καθώς προκαλεί την εξισορρόπηση των αμοιβών των παραγωγικών συντελεστών και των τιμών των αγαθών^{84 85}. Διαταραχές επέρχονται, ωστόσο, στην περίπτωση κατά την οποία κάποιος

⁸⁰ Οι οποίες απεικονίζονται αλγεβρικά μέσω της συνάρτησης Cobb-Douglas (Cobb και Douglas, 1928) $Y = A * K^a * L^{1-a}$, όπου K το κεφάλαιο, L η εργασία, Y το παραγόμενο προϊόν, A το σταθερό επίπεδο παραγωγής, a το μερίδιο του κεφαλαίου και $1-a$ το μερίδιο της εργασίας στην παραγωγική διαδικασία.

⁸¹ Ανατροπή της προγενέστερης αντίληψης περί επωφελούς εμπορικής δραστηριότητας μόνο κατά τις περιπτώσεις ύπαρξης απόλυτου πλεονεκτήματος.

⁸² Ουσιαστικά, η εκάστοτε περιφέρεια θα εξειδικευθεί στην παραγωγή του αγαθού για το οποίο εμφανίζει το μεγαλύτερο απόλυτο πλεονέκτημα ή (εφόσον δεν υφίσταται πλεονέκτημα) το μικρότερο απόλυτο μειονέκτημα.

⁸³ Το ίδιο αποτέλεσμα παρατηρείται ακόμη και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες το συγκριτικό πλεονέκτημα μιας περιφέρειας εντοπίζεται μόνο στα πλαίσια της οικονομικής ένωσης στην οποία ανήκει και δεν υφίσταται παγκοσμίως (Venables, 2003).

⁸⁴ Πρόκειται για τη λεγόμενη επίδραση Stolper-Samuelson (Stolper και Samuelson, 1941).

⁸⁵ Στην περίπτωση κατά την οποία κάποιος παραγωγικός συντελεστής (εργασία, κεφάλαιο) για κάποιο λόγο αυξηθεί σε μια περιφέρεια θα επέλθει ανάλογη εξισορρόπηση καθώς θα αυξηθεί

παραγωγικός συντελεστής βρίσκεται σε σπανιότητα σε κάποιες περιφέρειες με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνεται η εξίσωση των αμοιβών των παραγωγικών συντελεστών καθώς οι εν λόγω περιφέρειες θα εξειδικευθούν και σε τομείς στους οποίους εμφανίζουν το δεύτερο τη τάξει συγκριτικό πλεονέκτημα⁸⁶. Μερική εξειδίκευση θα παρατηρηθεί και σε περίπτωση άρσης της υπόθεσης περί διαπεριφερειακά μη μετακινήσιμων συντελεστών παραγωγής η οποία αναμένεται να προκαλέσει αύξηση της χωρικής διασποράς τους και διαφοροποιήσεις στις αμοιβές τους (Krieger-Boden, 2000).

Ο Krugman (1995) αξιολογώντας τη νεοκλασική θεωρία αποδίδει την αδυναμία της να εξηγήσει την εμπειρική πραγματικότητα στη μη διαθεσιμότητα θεωρητικών εργαλείων επεξήγησης φαινομένων όπως ο ατελής ανταγωνισμός και οι αύξουσες αποδόσεις κλίμακας. Παράλληλα αναγνωρίζεται ότι η έννοια του συγκριτικού πλεονεκτήματος δεν επαρκεί προκειμένου να επεξηγήσει τις εξαιρετικά υψηλές συγκεντρώσεις οικονομικών δραστηριοτήτων οι οποίες εμφανίζονται σε συγκεκριμένες περιοχές (Ottaviano και Puga, 1998· Venables, 1998) και ιδιαίτερα σε περιοχές στις οποίες τα εγγενή συγκριτικά πλεονεκτήματα δεν είναι εμφανή (Krugman, 1998). Η αδυναμία της νεοκλασικής θεωρίας εμπορίου να ερμηνεύσει πλήρως την εμπειρική πραγματικότητα, ανέδειξε στο προσκήνιο της σχετικής επιστημονικής συζήτησης θεωρητικά υποδείγματα τα οποία εντάσσονται στις νέες θεωρίες εμπορίου και στη νέα οικονομική γεωγραφία. Η κυριότερη έννοια η οποία επανεισήχθη από τις ανωτέρω θεωρίες είναι αυτή των οικονομιών (χωρικής) συγκέντρωσης (συσσώρευσης) η οποία έρχεται να συμπληρώσει αυτή του συγκριτικού πλεονεκτήματος στην ερμηνεία του ανισομερούς προτύπου χωροθέτησης των οικονομικών δραστηριοτήτων, και δη των μεταποιητικών.⁸⁷

Βάσει της ταξινόμησης στην οποία προέβη ο Hoover (1948) οι οικονομίες συγκέντρωσης διακρίνονται στις οικονομίες κλίμακας (οικονομίες συγκέντρωσης των επιχειρήσεων), στις οικονομίες εντοπιότητας (οικονομίες συγκέντρωσης των κλάδων) και στις οικονομίες αστικοποίησης (οικονομίες συγκέντρωσης στις πόλεις). Η ύπαρξη αυτού του είδους των οικονομιών συνεισφέρει στη δημιουργία χωρικών

αναλογικά και η παραγωγή του αγαθού ο οποίος χρησιμοποιεί τον εν λόγω συντελεστή (Rybczynski, 1955).

⁸⁶ Παρόμοιο αποτέλεσμα παρατηρείται και όταν οι περιφέρειες εμφανίζουν διαφορετική δυνατότητα πρόσβασης στη νέα τεχνολογία (Nijkamp και Poot, 1993).

⁸⁷ Επαναφέροντας, ουσιαστικά, στο προσκήνιο τα οικονομικά της συσσώρευσης, τα οποία στην προγενέστερή τους μορφή εστερούντο φορμαλισμού.

συγκεντρώσεων των οικονομικών δραστηριοτήτων σε συγκεκριμένες περιοχές δημιουργώντας και αναπαράγοντας το πρότυπο της χωρικής ανισομέρειας. Ωστόσο, αυτή η διαδικασία ενδυνάμωσης των οικονομιών συγκέντρωσης δεν είναι ατέρμονη καθώς οι επιβαρύνσεις κόστους (αύξηση των τιμών των συντελεστών παραγωγής λόγω αυξημένης ζήτησης, υποβάθμιση της ποιότητας ζωής λόγω συνωστισμού και μόλυνσης του περιβάλλοντος) οι οποίες προκύπτουν σε κάποιο προχωρημένο στάδιο της αρχίζουν, έπειτα αυτό το στάδιο, να λειτουργούν ανασχετικά (αντιοικονομίες συγκέντρωσης).

Οι οικονομίες κλίμακας είναι εσωτερικές ως προς την επιχείρηση καθώς επιφέρουν τη βελτίωση της αποδοτικότητάς της ως αποτέλεσμα της αύξησης του μεγέθους της. Η αύξηση του μεγέθους της επιχείρησης, ωστόσο, είναι φύσει τοπικού χαρακτήρα (και σε αρκετές περιπτώσεις προαπαιτεί την ύπαρξη υψηλών επιπέδων χωρικής συγκέντρωσης) καθώς δύναται να προέλθει μέσω της διενέργειας υψηλού επιπέδου επενδύσεων σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Οι οικονομίες εντοπιότητας προκύπτουν από τη χωρική συγκέντρωση επιχειρήσεων οι οποίες ανήκουν στον ίδιο κλάδο παραγωγής. Οι μεγάλοι μεγέθους επιχειρήσεις αναθέτουν τη διεκπεραίωση συγκεκριμένων τμημάτων της παραγωγικής τους διαδικασίας σε γειτονικές, μικρότερου μεγέθους, εξειδικευμένες επιχειρήσεις, προκειμένου οι ίδιες να εξασφαλίζουν μεγαλύτερη ευελιξία διατηρώντας παράλληλα την αυτονομία τους. Οι οικονομίες αστικοποίησης προκύπτουν από τη συγκέντρωση επιχειρήσεων οι οποίες ανήκουν σε διαφορετικούς κλάδους παραγωγής. Σε περιοχές όπου εμφανίζονται οικονομίες αστικοποίησης παρατηρείται το φαινόμενο της εγκατάστασης προμηθευτών αλλά και επιχειρήσεων οι οποίες παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες του (νέου) τριτογενούς τομέα (νομικές, χρηματοοικονομικές, διαφήμισης αλλά και υγείας και ψυχαγωγίας) ως αποτέλεσμα των υψηλών δυνατοτήτων δραστηριοποίησης τις οποίες παρέχει η τοπική οικονομία.

Οι νέες θεωρίες εμπορίου αποτελούν προσπάθεια θεωρητικής τεκμηρίωσης της εμπειρικής πραγματικότητας η οποία φανερώνει ότι η διεξαγωγή της εμπορικής δραστηριότητας αφορά κατά βάση συναλλαγές μεταξύ μη συμπληρωματικών (βιομηχανοποιημένων) οικονομιών με παρόμοιες παραγωγικές δομές⁸⁸, φαινόμενο αντίθετο με τις επιταγές της νεοκλασικής θεωρίας (Leamer, 1980). Οι νέες θεωρίες εμπορίου αξιολογούν την ύπαρξη συγκριτικών πλεονεκτημάτων ως ικανή αλλά όχι

⁸⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το λεγόμενο «παράδοξο» του Leontief (1953) σύμφωνα με το οποίο οι ΗΠΑ ανεδείχθησαν σε εισαγωγέα αγαθών έντασης κεφαλαίου.

αναγκαία συνθήκη για τη διενέργεια εμπορίου, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι η εμπορική δραστηριότητα θα διεξαχθεί, έστω και αν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα είναι αμελητέα, εφόσον υπάρχει η δυνατότητα επίτευξης αυξουσών αποδόσεων κλίμακας (Krugman, 1979 και 1981· Lancaster, 1980· Ethier, 1982· Helpman και Krugman, 1985).

Διατηρώντας αρχικά τη νεοκλασική υπόθεση περί σταθερών αποδόσεων κλίμακας, οι νέες θεωρίες εμπορίου έδωσαν έμφαση στην εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας οι οποίες και επιφέρουν την κλαδική συγκέντρωση (Panagarija, 1980 και 1981· Markusen και Melvin, 1981). Εν συνεχεία, προεκτείνοντας τα βασικά χαρακτηριστικά της νεοκλασικής θεωρίας, εισήγαγαν παραμέτρους οι οποίες σχετίζονται με τις έννοιες του ενδοκλαδικού εμπορίου (Grubel και Lloyd, 1971· Greenaway και Milner, 1986), των αυξουσών αποδόσεων κλίμακας (Spence, 1976· Dixit και Stiglitz, 1977), των καταναλωτικών προτιμήσεων (Vernon, 1966) και του διαφορετικού επιπέδου της τεχνολογίας (Posner, 1961), έννοιες στις οποίες ο Krugman (1993α) απέδωσε τον όρο «δεύτερη φύση». Ο Krugman (1980) υποστήριξε ότι οι επιχειρήσεις, ως φορείς των οικονομικών δραστηριοτήτων, τείνουν να συγκεντρώνονται σε περιοχές οι οποίες βρίσκονται κοντά σε μεγάλες αγορές προκειμένου να επωφεληθούν από τις δημιουργούμενες οικονομίες συγκέντρωσης και να αντιπαρέλθουν τα υψηλά μεταφορικά κόστη. Πρόκειται για την «επίδραση της εγχώριας αγοράς» σύμφωνα με την οποία εξαγωγικές θα είναι οι περιφέρειες οι οποίες αποτελούν παράλληλα και μεγάλες αγορές, βάσει της διαθεσιμότητας του εργατικού δυναμικού⁸⁹.

Το μέγεθος της αγοράς συνεχίζει να εκλαμβάνεται ως εξωγενής παράγοντας στο πλαίσιο των νέων θεωριών εμπορίου, καθώς η εργασία αποτελεί μη μετακινήσιμο (διαπεριφερειακά) παραγωγικό συντελεστή. Τα πρότυπα κλαδικής συγκέντρωσης των επιχειρήσεων στο χώρο καθορίζονται αποκλειστικά από την υφιστάμενη χωρική κατανομή της εργασίας και επηρεάζονται εν συνεχεία μόνο από το ύψος του μεταφορικού κόστους. Σε ό,τι αφορά τις δραστηριότητες οι οποίες διασυνδέονται με αύξουσες αποδόσεις κλίμακας, η μετάβαση σε ενδιάμεσα επίπεδα οικονομικής ολοκλήρωσης επιφέρει, μέσω της μείωσης του μεταφορικού κόστους, την ενίσχυση της κλαδικής τους συγκέντρωσης στις μεγάλες, από άποψη παρουσίας εργατικού δυναμικού, μεγέθους περιφέρειες ενδυναμώνοντας την «επίδραση της εγχώριας αγοράς». Ουσιαστικά, υπό το πλαίσιο των νέων θεωριών εμπορίου η οικονομική

⁸⁹ Οι Davies και Weinstein (2003) επιβεβαίωσαν εμπειρικά την εν λόγω σχέση για τις χώρες του ΟΟΣΑ, σε ό,τι αφορά τους μεταποιητικούς κλάδους.

ολοκλήρωση εκλαμβάνεται ως μέσο για την επέκταση του μεγέθους των αγορών των περιφερειών, τουλάχιστον των μεγαλύτερων εξ αυτών. Σε υψηλά επίπεδα οικονομικής ολοκλήρωσης, ωστόσο, το κλαδικό χωροθετικό πρότυπο των εν λόγω δραστηριοτήτων εμφανίζει τάσεις διασποράς καθώς λόγω της περαιτέρω μείωσης του μεταφορικού κόστους η θέση των μικρού μεγέθους περιφερειών ως προς τη δυνατότητα πρόσβασής τους στις μεγάλες αγορές εργασίας ενισχύεται ενώ, παράλληλα, στις μεγάλου μεγέθους περιφέρειες κάνουν την εμφάνισή τους οι αντισυνομιές κλίμακας (Krugman και Venables, 1990· Brülhart και Torstensson, 1996).

Το σημαντικό πλεονέκτημα των νέων θεωριών εμπορίου - πλεονέκτημα το οποίο συνετέλεσε στην περαιτέρω εδραίωσή τους (Krugman 1990) - είναι η δυνατότητα απεικόνισης των συνθηκών οι οποίες επικρατούν στις σύγχρονες οικονομίες προκειμένου να επιτευχθεί η επί ίσοις όροις αντιπαράθεση με τη νεοκλασική θεωρία (Krugman, 1990· Walker, 1999). Οι νέες θεωρίες εμπορίου, ωστόσο, δεν επεξηγούν επαρκώς την αιτία εμφάνισης διαφοροποιήσεων αναφορικά με το αρχικό μέγεθος της αγοράς (Ottaviano και Puga, 1998) και επιπρόσθετα τις αιτίες ύπαρξης διαφοροποιήσεων στις παραγωγικές δομές των περιφερειών, ακόμα και όταν οι διαφοροποιήσεις ως προς το μέγεθος της αγοράς δεν υφίστανται σε σημαντικό βαθμό (Neary, 2001). Ουσιαστικά, οι νέες θεωρίες εμπορίου δεν επεξηγούν επαρκώς τους τρόπους με τους οποίους οι επιχειρήσεις των διαφόρων μεταποιητικών τομέων διασπείρονται στο χώρο, δημιουργώντας πρότυπα κλαδικής συγκέντρωσης και περιφερειακής εξειδίκευσης.

Η σχολή της νέας οικονομικής γεωγραφίας (Krugman, 1991· Fujita κ.α., 1999· Fujita και Krugman, 2004· Fujita και Mori, 2005) ενδογενοποιεί όλους τους εξωγενείς παράγοντες της νεοκλασικής θεωρίας και των νέων θεωριών εμπορίου με αποτέλεσμα η «δεύτερη φύση» να καθορίζει εξ' ολοκλήρου τη χωρική κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων. Σύμφωνα με τους Fujita κ.α. (1999 στο Ροβολής, 2002:6), η «νέα οικονομική γεωγραφία αποτελεί συνέχεια των αστικών οικονομικών και της περιφερειακής επιστήμης [...] αναδεικνύοντας την πολυπλοκότητα της γεωγραφικής κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο».

Τα υποδείγματα της νέας οικονομικής γεωγραφίας (Fujita κ.α., 1999:46-52) υποθέτουν ότι η οικονομία είναι χωρισμένη στους τομείς της γεωργίας και της μεταποίησης. Ο τομέας της μεταποίησης παράγει ποικιλία προϊόντων υπό καθεστώς μονοπωλιακού ανταγωνισμού ενώ αυτός της γεωργίας παράγει ένα ομογενές προϊόν

υπό συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού⁹⁰. Οι προτιμήσεις των καταναλωτών είναι σταθερές⁹¹ και δύνανται να εκφραστούν από την απλή συνάρτηση χρησιμότητας $U = M^\mu * A^{1-\mu}$, όπου M είναι ένας σύνθετος δείκτης κατανάλωσης των προϊόντων της μεταποίησης, A είναι η κατανάλωση των προϊόντων της γεωργίας και μ είναι το μερίδιο της δαπάνης που αφορά τα προϊόντα της μεταποίησης.

Εντός της συνάρτησης χρησιμότητας για το σύνολο των προϊόντων εμπεριέχεται μια επιμέρους συνάρτηση χρησιμότητας για τα προϊόντα της μεταποίησης, βάσει του υποδείγματος των Dixit και Stiglitz (1977) περί μονοπωλιακού ανταγωνισμού,

$$M = \left[\sum_{i=1}^n (m_i)^\rho \right]^{1/\rho}, \text{ όπου } m_i \text{ είναι η κατανάλωση της εκάστοτε επιμέρους κατηγορίας}$$

των προϊόντων της μεταποίησης και ρ είναι μια παράμετρος η οποία αντιπροσωπεύει την ένταση της προτίμησης του καταναλωτή για ποικιλία μεταποιητικών προϊόντων. Η παράμετρος ρ κυμαίνεται στο διάστημα $[0, 1]$ με τις τιμές οι οποίες τείνουν στο 1 να φανερώνουν την οριζόντια κλίση της καμπύλης ζήτησης των μεμονωμένων επιχειρήσεων καθώς τα μεταποιητικά προϊόντα έχουν υψηλή σχέση υποκατάστασης, με αποτέλεσμα η επιθυμία για κατανάλωση ποικιλίας μεταποιητικών προϊόντων να μην είναι έντονη (παραπέμποντας σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού), και με τις τιμές οι οποίες τείνουν στο 0 να φανερώνουν την αρνητική κλίση της καμπύλης ζήτησης των μεμονωμένων επιχειρήσεων, καθώς τα μεταποιητικά προϊόντα έχουν χαμηλή σχέση υποκατάστασης με αποτέλεσμα η επιθυμία για κατανάλωση ποικιλίας μεταποιητικών προϊόντων να είναι έντονη.

Η συνάρτηση χρησιμότητας για τα μεταποιητικά αγαθά δύναται να εκφραστεί, θέτοντας $\sigma = 1/(1-\rho)$, ως συνάρτηση με σταθερή ελαστικότητα

$$\text{υποκατάστασης } M = \left[\int_0^n m_i^{[(\sigma-1)/\sigma]} * d_i \right]^{[\sigma/(\sigma-1)]}, \text{ όπου } \sigma \text{ είναι η ελαστικότητα}$$

υποκατάστασης δύο μεταποιητικών προϊόντων και d_i είναι η ζήτηση της εκάστοτε επιμέρους κατηγορίας των προϊόντων της μεταποίησης. Η ελαστικότητα υποκατάστασης σ κυμαίνεται στο διάστημα $[1, +\infty)$ με τις τιμές οι οποίες τείνουν στο

⁹⁰ Η διαφορά του μονοπωλιακού από τον πλήρη ανταγωνισμό εστιάζεται στην ελαφρά διαφοροποίηση των προϊόντων με συνέπεια η καμπύλη ζήτησης της μεμονωμένης επιχείρησης να έχει αρνητική (και όχι οριζόντια) κλίση (Chamberlin, 1933· Robinson, 1933).

⁹¹ Οι Tabuchi και Thisse (2002) και ο Murata (2003) εισήγαγαν στα υποδείγματα της νέας οικονομικής γεωγραφίας την παράμετρο της μη σταθερότητας των καταναλωτικών προτιμήσεων.

1 να φανερώνουν ότι $\rho=0$ και με τις τιμές οι οποίες τείνουν στο $+\infty$ να φανερώνουν ότι $\rho=1$. Βάσει της παραπάνω σχέσης, ο γενικός δείκτης κόστους ζωής, ο οποίος ορίζεται ως το ελάχιστο κόστος αγοράς μιας μονάδας του M , δύναται να οριστεί ως

$$C_m = \left[\int_0^n p_i^{(1-\sigma)} * d_i \right]^{[(\sigma-1)/\sigma]}, \text{ όπου } p_i \text{ είναι η τιμή του κάθε μεταποιητικού προϊόντος } m_i.$$

Αυξανόμενη η ποικιλία των μεταποιητικών προϊόντων, μειώνει το κόστος επίτευξης του οποιουδήποτε επιπέδου χρησιμότητας και συνεπώς το κόστος ζωής.

Σε αυτό το πλαίσιο, υποτίθεται ότι η παραγωγικότητα των επιχειρήσεων της γεωργίας εμφανίζει σταθερές αποδόσεις κλίμακας ενώ η αντίστοιχη των επιχειρήσεων της μεταποίησης εμφανίζει σταθερά αυξανόμενες αποδόσεις κλίμακας $L_m = a + b * X_m$, όπου L_m είναι η απασχόληση και X_m το προϊόν της εκάστοτε μεταποιητικής επιχείρησης⁹². Η ύπαρξη αυξουσών οικονομιών κλίμακας, δεδομένων και των προτιμήσεων των καταναλωτών, υποδηλώνει ότι η εκάστοτε επιχείρηση θα παράξει αποκλειστικά ένα μεταποιητικό αγαθό και συνεπώς ο αριθμός των επιχειρήσεων θα ισούται με τον αριθμό των παραγόμενων αγαθών. Το οριακό κόστος της κάθε επιχείρησης δίνεται από την εξίσωση $MC = b * W_m = p_i * \sigma - 1/\sigma$, όπου W_m είναι ο μισθός της μεταποιητικής απασχόλησης. Η τιμή ισορροπίας του προϊόντος, δηλαδή το σημείο στο οποίο τα έσοδα ισούνται με τα έξοδα και το οριακό κόστος μηδενίζεται, εκφράζεται από τη σχέση $p_i^* = W_m * (a + b * X_m) / X_m$ ενώ το προϊόν το οποίο μεγιστοποιεί τα κέρδη εκφράζεται από τη σχέση $X_m^* = a * (\sigma - 1) / b$. Επομένως, συνάγεται ότι η άριστη ζήτηση για εργασία στη μεμονωμένη μεταποιητική επιχείρηση είναι $L_m^* = a + a * (\sigma - 1) / b = a * \sigma$ και ο αριθμός των μεταποιητικών επιχειρήσεων θα είναι $n = L_m / L_m^*$.

Η μεταφορά των παραγόμενων αγαθών ενέχει κόστη τα οποία αντιμετωπίζονται στη λογική του «παγόβουνου» (Samuelson, 1952), σύμφωνα με την οποία ένα μόνο μέρος της αρχικής ποσότητας φτάνει στον τελικό προορισμό της λόγω εγγενούς

⁹² Οι σταθερά αυξανόμενες αποδόσεις κλίμακας περιλαμβάνουν ένα σταθερό μέρος, ανεξάρτητο του επιπέδου της παραγωγής, και ένα μεταβαλλόμενο μέρος το οποίο συναρτάται του επιπέδου της παραγωγής. Η αναλογία την οποία εμφανίζει ο κάθε μεταποιητικός κλάδος μεταξύ των δύο αυτών μερών τον κατατάσσει μεταξύ των κλάδων σταθερών και αυξουσών αποδόσεων κλίμακας.

φθοράς⁹³. Η υπόθεση της ύπαρξης σταθερής φθοράς ανά μονάδα απόστασης παρέχει τη δυνατότητα έκφρασης του κόστους μεταφοράς ως $p_{id} = p_i * e^{-\tau d}$, όπου p_i είναι η τιμή ανά μονάδα αγαθού στην αφετηρία, τ είναι το σταθερό ποσοστό φθοράς ανά μονάδα απόστασης, d είναι η απόσταση και p_{id} είναι η τιμή ανά μονάδα αγαθού στον προορισμό. Το κόστος μεταφοράς αυξάνεται εκθετικά σε σχέση με την απόσταση με αποτέλεσμα να υπάρχουν όρια αναφορικά με τους προορισμούς τους οποίους δύναται μια πηγή να εξυπηρετήσει. Οι περιοχές στις οποίες παρατηρούνται υψηλές συγκεντρώσεις πληθυσμού και οικονομικών δραστηριοτήτων εμφανίζονται περισσότερο ανταγωνιστικές σε όρους κόστους εξυπηρετώντας περισσότερους προορισμούς, πλεονέκτημα το οποίο αντισταθμίζει (μέχρι ενός σημείου) τα μειονέκτημα της υψηλής συγκέντρωσης καθαυτής.

Στο πλαίσιο της νέας οικονομικής γεωγραφίας, συνεπώς, υπό συνθήκες ατελούς ανταγωνισμού και πλήρους κινητικότητας κεφαλαίου και εργασίας⁹⁴, τα πρότυπα περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης καθορίζονται από την αλληλεπίδραση των αυξουσών αποδόσεων κλίμακας και του μεταφορικού κόστους. Σε συνθήκες υψηλού μεταφορικού κόστους, οι οποίες υφίστανται σε χαμηλά επίπεδα οικονομικής ολοκλήρωσης, οι δραστηριότητες αυξουσών αποδόσεων κλίμακας παρουσιάζουν ένα διασπαρμένο πρότυπο χωροθέτησης με γνώμονα την εξασφάλιση της εγγύτητας με τους καταναλωτές ενώ σε συνθήκες χαμηλού μεταφορικού κόστους, οι οποίες επιτυγχάνονται σε υψηλά επίπεδα οικονομικής ολοκλήρωσης, το διασπαρμένο πρότυπο επαναλαμβάνεται με γνώμονα αυτή τη φορά την εξασφάλιση εγγύτητας με τους παραγωγικούς συντελεστές. Σε ενδιάμεσα επίπεδα οικονομικής ολοκλήρωσης, ωστόσο, το πρότυπο χωροθέτησης των δραστηριοτήτων αυξουσών αποδόσεων κλίμακας εμφανίζει υψηλή συγκέντρωση, καθώς το ενδιάμεσο μεταφορικό κόστος επιτρέπει την εξασφάλιση ταυτόχρονης διασύνδεσης και με τους καταναλωτές και με τους παραγωγικούς συντελεστές. Συνεπώς, σε ό,τι αφορά τις μεταποιητικές δραστηριότητες αυξουσών αποδόσεων κλίμακας παρατηρείται μια σχέση αντεστραμμένου U μεταξύ του επιπέδου της οικονομικής ολοκλήρωσης και του επιπέδου της κλαδικής συγκέντρωσής τους. Αντιθέτως, σε ό,τι αφορά τις μεταποιητικές

⁹³ Ενδέχεται «ακόμα και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες το κόστος μεταφοράς είναι χαμηλό εν γένει, κάποιες εξωτερικότητες οι οποίες σχετίζεται με την περιπλοκότητα της μεταφοράς (όπως μη τακτικά ή μη πλήρη φορτία) να καθιστούν το εν λόγω κόστος υψηλό» (Storper, 2000:149).

⁹⁴ Οι Ludema και Wooton (1997) στην προσπάθειά τους να καταστήσουν το υπόδειγμα του Krugman (1991) περισσότερο ρεαλιστικό έκαναν λόγο για περιορισμένη κινητικότητα της εργασίας χωρίς ωστόσο να αμφισβητήσουν τα αποτελέσματά του.

δραστηριότητες οι οποίες είναι συνδεδεμένες με σταθερές αποδόσεις κλίμακας η εν λόγω σχέση είναι ευθεία καθώς το ολοένα χαμηλότερο μεταφορικό κόστος δε θα διαταράξει τη με βάση το συγκριτικό πλεονέκτημα χωροθέτησή τους.

Ο Fujita (1993) ανέλυσε την επίδραση της μορφής της αγοράς στη χωρική συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Η διαφοροποίηση των παραγόμενων προϊόντων, η οποία ευνοείται σε αγορές οι οποίες προσιδιάζουν στο μονοπωλιακό ανταγωνισμό, σε συνδυασμό με το χαμηλό μεταφορικό κόστος ενισχύει την κλαδική συγκέντρωση των επιχειρήσεων προκειμένου οι τελευταίες να καρπωθούν τα οφέλη των οικονομικών συγκέντρωσης. Με αυτό τον τρόπο υπάρχουν περιφέρειες οι οποίες εξειδικεύονται σε έναν ή λίγους κλάδους παραγωγής ευνοώντας τη δημιουργία τοπικών, διαφοροποιημένων ανά κλάδο, παραγωγικών συστημάτων τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να κάνουν μονοπωλιακή χρήση των προϊόντων που παράγουν (Thisse, 2000).

Το σύνολο των θεωρητικών υποδειγμάτων της νέας οικονομικής γεωγραφίας (Krugman, 1991· Baldwin και Forslid, 2000· Martin και Ottaviano, 2001· Dumais κ.α., 2002· Fujita και Thisse, 2002 και 2003) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ανάπτυξη είναι αυτοτροφοδοτούμενη⁹⁵ καθώς οι επιχειρήσεις εγκαθίστανται σε περιοχές με καλύτερη πρόσβαση στις αγορές, όπως αυτή καθορίζεται βάσει του προηγούμενα διαμορφωθέντος προτύπου συγκέντρωσης των επιχειρήσεων. Ο Krugman (1993α) έκανε λόγο για μια υποθετική οικονομία η οποία αποτελείται από δώδεκα περιφέρειες διατεταγμένες σε σχήμα κύκλου, με τα αγαθά να μεταφέρονται μόνο στην περιφέρεια αυτού. Ξεκινώντας από μια αρχικά ομοιόμορφη κατανομή των αγαθών μεταξύ των δώδεκα περιφερειών και έπειτα από διαδοχικές προσομοιώσεις, ο Krugman υποστήριξε ότι τα αγαθά εν τέλει θα συγκεντρωθούν ισομερώς μόνο μεταξύ δύο περιφερειών οι οποίες βρίσκονται ακριβώς απέναντι, επί της περιφέρειας του κύκλου. Οι περιφέρειες αυτές είναι οι κεντρικές περιφέρειες της οικονομίας και είναι σε θέση να εξυπηρετήσουν τις υπόλοιπες (και φυσικά την οικονομία στο σύνολό της)⁹⁶. Εν συνεχεία, ο Krugman (1993β) εισήγαγε τις έννοιες του κρίσιμου μεγέθους και της κρίσιμης απόστασης οι οποίες απαιτούνται προκειμένου η εν λόγω σωρευτική

⁹⁵ Επαληθεύοντας τις προγενέστερες διαπιστώσεις των Myrdal (1957) και Hirschman (1958).

⁹⁶ Σε μεταγενέστερη μελέτη του ο Krugman (1996) απέδειξε μαθηματικά το παραπάνω υπόδειγμα, βασιζόμενος εν πολλοίς στη μελέτη του βιολόγου Turing (1952) για τη μορφογέννηση (τη διαδικασία της κατανομής των κυττάρων κατά την εμβρυϊκή ζωή του ανθρώπου η οποία μετέπειτα οδηγεί στο σχηματισμό των ιστών και των οργάνων του ανθρώπινου σώματος).

διαδικασία να δύναται να πραγματοποιηθεί. Στη λογική της προηγούμενης μελέτης του, υποστήριξε ότι από μια τυχαία κατανομή του πληθυσμού και των οικονομικών (μεταποιητικών) δραστηριοτήτων ανάμεσα σε ένα πεπερασμένο πλήθος περιφερειών προκύπτει ένα πρότυπο χωρικής συγκέντρωσης προς όφελος εκείνων που διαθέτουν εξαρχής το προβάδισμα, για αιτίες αμιγώς εγγενείς (φυσικές, γεωγραφικές, ιστορικές). Το προβάδισμα αυτό συνίσταται στο κρίσιμο (ελάχιστο) μέγεθος αλλά και στην κρίσιμη (ελάχιστη) απόσταση η οποία απαιτείται να υπάρχει από τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα. Οι μεγαλύτερες περιφέρειες δύνανται, εφόσον το μεταφορικό κόστος το επιτρέπει, να προσελκύσουν το εργατικό δυναμικό των μικρότερων περιφερειών λόγω υψηλότερων πραγματικών μισθών, δημιουργώντας προς τα εμπρός και προς τα πίσω αμφίδρομες διασυνδέσεις μεταξύ εργαζομένων και βιομηχανιών.

Σε ένα εναλλακτικό, και σαφέστερα περισσότερο ρεαλιστικό, υπόδειγμα χωρικής συγκέντρωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων, οι Fujita και Krugman (1995) υποθέτουν μια οικονομία στην οποία η γη είναι ομοιόμορφα κατανομημένη. Οι εργαζόμενοι στην εν λόγω οικονομία θεωρούνται ιδίων δεξιοτήτων⁹⁷ και είναι ελεύθεροι να επιλέξουν τόπο διαμονής και επάγγελμα. Η επιλογή επαγγέλματος γίνεται μεταξύ γεωργίας και βιομηχανίας, με το μεταφορικό κόστος να είναι θετικό και για τα δύο επαγγέλματα και τη γη να αποτελεί το μοναδικό μη μετακινήσιμο παραγωγικό συντελεστή (επέχοντας θέση φυγόκεντρης δύναμης).⁹⁸ Η σταδιακή αύξηση του πληθυσμού οδηγεί στην «επέκταση» της οικονομίας με αποτέλεσμα η περιφέρεια να βρίσκεται ολοένα μακρύτερα από το κέντρο. Υπό αυτές τις συνθήκες οι βιομηχανικές επιχειρήσεις τείνουν να χωροθετούνται στο κέντρο προκειμένου να έχουν πρόσβαση στο σύνολο της οικονομίας και αυξήσουν το μέγεθος της δυνητικής τους αγοράς⁹⁹. Η συγκέντρωση πληθυσμού (καταναλωτών) και επιχειρήσεων συμβάλλει στην αύξηση των ειδικευμένων επιχειρήσεων (προς τα πίσω διασύνδεση) με αποτέλεσμα να ενισχύεται περαιτέρω το καταναλωτικό-διαθέσιμο εισόδημα (προς τα εμπρός διασύνδεση). Με την ίδια συλλογιστική οι Krugman και Venables (1996) και ο Venables (1996) ερμήνευσαν την κάθετη διασύνδεση μεταξύ των βιομηχανιών, η οποία στην ουσία της είναι μια σχέση εισροών-εκροών. Προκειμένου να εκμεταλλευθούν τα

⁹⁷ Οι Mori και Turini (2005) εισήγαγαν, μετέπειτα, την παράμετρο των διαφορετικών δεξιοτήτων οι οποίες δύνανται να εντοπιστούν εντός του εργατικού δυναμικού.

⁹⁸ Απαρχή αυτού του υποδείγματος είναι η «απομονωμένη πόλη» του von Thünen (1826) η οποία αποτελεί την πρώτη θεωρία χωροθέτησης των δραστηριοτήτων του πρωτογενούς τομέα παραγωγής.

⁹⁹ Η ιδέα της δυνητικής αγοράς αποδίδεται στο Harris (1954).

οφέλη των οικονομιών συσσώρευσης, «οι επιχειρήσεις συγκεντρώνονται είτε σε μία είτε σε περισσότερες, γειτονικές, περιφέρειες, αυξάνοντας την κλαδική συγκέντρωση» (Krieger–Boden, 2000:13) «μέχρι τα [εν λόγω] οφέλη^{100 101} να υπερκεραστούν από τις αντίστοιχες επιβαρύνσεις των αντιοικονομιών κλίμακας» (Forslid κ.α., 2002:293).

Επεκτείνοντας τα αξιώματα της πολιτικής οικονομίας της χωροθέτησης και μαθηματοποιώντας τις θεωρήσεις της περιφερειακής επιστήμης, η νέα οικονομική γεωγραφία κυριαρχεί στον επιστημονικό διάλογο αναφορικά με τη χωρική κατανομή των οικονομικών (μεταποιητικών) δραστηριοτήτων, συμπληρώνοντας τη νεοκλασική θεωρία εμπορίου και επεκτείνοντας τις νέες θεωρίες εμπορίου. Η κριτική η οποία αναπτύχθηκε σε βάρος της έγκειται αφενός στην αδυναμία επακριβούς ποσοτικοποίησης των φυγόκεντρων και των κεντρομόλων δυνάμεων και στην περιορισμένη παρουσία εμπειρικών μελετών (Martin και Sunley, 1996 και 2001· Martin, 1999) και αφετέρου στις διαφοροποιήσεις οι οποίες παρατηρούνται κατά τη μετάβαση από το διαπεριφερειακό στο διεθνικό πλαίσιο ανάλυσης (Puga, 1999· Monfort και Nicollini, 2000). Ενδεικτικά, ο Martin (1999:67) υποστήριξε ότι η νέα οικονομική γεωγραφία «δεν είναι τόσο νέα και σίγουρα δεν πρόκειται περί γεωγραφίας». Περισσότερο διαλλακτικοί, οι Πετράκος και Ψυχάρης (2004:29–30) θέτουν το ερώτημα της ύπαρξης άλλων – πλην των παρεμβατικών πολιτικών – μη νεοκλασικής φύσεως φυγόκεντρων δυνάμεων, όπως «αυτές που έχουν να κάνουν με τη μακροχρόνια διάχυση της γνώσης, τις πάσης φύσεως ακαμψίες που παρεμποδίζουν την αυτόματη προσαρμογή, τους πολιτισμικούς παράγοντες και όσους παράγοντες συνδέονται με τον κορεσμό των μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων», τις οποίες η νέα οικονομική γεωγραφία δεν ενσωματώνει στην ανάλυσή της.

Η επισκόπηση των κυριότερων πτυχών των θεωριών εμπορίου (Πίνακας 3.2) αποτελεί το εννοιολογικό πλαίσιο καταγραφής και μελέτης των περιφερειακών και των διαρθρωτικών επιδράσεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στα ΝΚΜ της¹⁰².

¹⁰⁰ Εξαιρετικά ενδιαφέρον είναι το συμπέρασμα των Combes και Linnemer (2000) οι οποίοι πρεσβεύουν ότι η συσσώρευση των επιχειρήσεων ενδέχεται να λειτουργήσει προς όφελος των καταναλωτών λόγω του ανταγωνισμού τιμών ο οποίος αναπτύσσεται. Σε παρόμοιο συμπέρασμα κατέληξαν και οι Fujita και Thisse (2003).

¹⁰¹ Επιπρόσθετα έχει εκφραστεί η άποψη (Dei Ottati, 1994) ότι η εγγύτητα μεταξύ των επιχειρήσεων ενδέχεται να επιδρά θετικά στη δημιουργία κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης το οποίο συμβάλλει στην τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

¹⁰² Οι χωρικές και οι διαρθρωτικές επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης διοχετεύονται και μέσω της διενέργειας ΑΞΕ, μέσω των τεχνολογικών και χρηματικών εξωτερικοτήτων (Scitowsky, 1954) που οι τελευταίες δημιουργούν, μολονότι στα υψηλά επίπεδα οικονομικής ολοκλήρωσης οι ΑΞΕ ενδέχεται να υποκαθίστανται από το διεθνές εμπόριο (Goldberg και

2. Η Διαρθρωτική Διάσταση των Επιδράσεων της Οικονομικής Ολοκλήρωσης.

Ο Martin (1999:63) υποστήριξε ότι «προκειμένου να αντιληφθεί κάποιος τη διαδικασία διενέργειας της εμπορικής δραστηριότητας είναι απαραίτητο να αντιληφθεί προηγουμένως τις διαδικασίες της περιφερειακής εξειδίκευσης και της κλαδικής συγκέντρωσης». Η θέση αυτή κρίνεται απόλυτα λογική καθώς παρά την εξελισσόμενη και εντεινόμενη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης, η κατανομή των οικονομικών (μεταποιητικών) δραστηριοτήτων, και η εξ αυτής δημιουργία προτύπων περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης (Amiti, 1998), εξακολουθεί να λαμβάνει χώρα σε ένα ανομοιογενές – με εξωτερικότητες – χωρικό πλαίσιο (Ciccone, 2002· Maier, 2005).

Οι κεντρικές περιφέρειες της ΕΕ εκμεταλλευόμενες την ικανότητά τους να διατηρούν καλύτερη πρόσβαση στις μεγάλες αγορές κατορθώνουν να συγκεντρώνουν την πλειονότητα των μετακινήσιμων παραγωγικών συντελεστών (κεφάλαιο και εργασία) στην προσπάθειά τους – αλλά και στην προσπάθεια των κατόχων των παραγωγικών συντελεστών - να επιτύχουν υψηλό(τερο) βαθμό οικονομικών συγκέντρωσης (Head και Mayer, 2003). Η ένταση της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης εντείνει, με τη σειρά της, την άνιση χωρική κατανομή των παραγωγικών συντελεστών επηρεάζοντας την ισορροπία μεταξύ κεντρομόλων και φυγόκεντρων δυνάμεων (Ottaviano και Puga, 1998). Οι αλλαγές αυτές πέρα από την ενίσχυση του υφιστάμενου χωροθετικού προτύπου των μεταποιητικών δραστηριοτήτων ασκούν σημαντικές επιπτώσεις και στη διαμόρφωση των προϋποθέσεων ανάπτυξης τους μεταβάλλοντας τις συνθήκες δραστηριοποίησής τους (Massey, 1995· Cox και Wood, 1997).

Οι οικονομίες χωρικής συγκέντρωσης φαίνεται να ερμηνεύουν επαρκέστερα την εμπορική δραστηριότητα η οποία διεξάγεται μεταξύ των κεντρικών περιφερειών της ΕΕ

Kolstad, 1995). Οι τεχνολογικές εξωτερικότητες προκύπτουν λόγω της διάχυσης της τεχνολογίας από τις πολυεθνικές στις εγχώριες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα σε αυτές των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών (Ottaviano και Thisse, 2001). Η ενσωμάτωση και η εκμετάλλευσή τους προϋποθέτει (απαιτεί) την εγγύτητα των επιχειρήσεων (Gorg και Greenaway, 2002) με αποτέλεσμα να παρατηρείται συσσώρευση στις περιοχές όπου χωροθετούνται οι πολυεθνικές επιχειρήσεις (Fujita και Thisse, 2002). Η αυξανόμενη συσσώρευση των επιχειρήσεων προκαλεί και χρηματικές εξωτερικότητες, εξοικονομήσεις κόστους οι οποίες επιτυγχάνονται λόγω της εγγύτητας των επιχειρήσεων, ενισχύοντας την τάση για περαιτέρω συσσώρευση (Krugman και Venables, 1996· Markusen και Venables, 1998). Καθότι στην παρούσα ΔΔ οι ΑΞΕ συμπεριλαμβάνονται εμμέσως στην εμπειρική ανάλυση αναφορικά με τις περιφερειακές και τις διαρθρωτικές επιπτώσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στα ΝΚΜ της, η θεωρητική ανάλυση του παρόντος Κεφαλαίου εστιάζει στις χωρικές και διαρθρωτικές επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης οι οποίες διοχετεύονται μέσω της διενέργειας διεθνούς εμπορίου.

(Brülhart, 1998). Υπό συνθήκες οικονομικής ολοκλήρωσης, τα όποια συγκριτικά πλεονεκτήματα εξαλείφονται σε μεγάλο βαθμό, με πληθώρα επιχειρήσεων να λειτουργεί σε πολυεθνικό επίπεδο, το κεφάλαιο και την εργασία να αποκτούν μεγαλύτερη κινητικότητα, τα νομικά πλαίσια να συγκλίνουν και την τεχνογνωσία να διαχέεται (Aiginger, 2000). Το υψηλό επίπεδο του ενδοκλαδικού εμπορίου το οποίο αναπτύσσεται μεταξύ των κεντρικών περιφερειών της ΕΕ αντικατοπτρίζει την ομοιότητα των διαρθρωτικών δομών των συναλλασσομένων οικονομιών και το σχετικά υψηλό επίπεδο της οικονομικής τους αποτελεσματικότητας (Kaitila, 1999). Αντιθέτως, η ανομοιότητα των διαρθρωτικών δομών μεταξύ των περιμετρικών και των κεντρικών περιφερειών της ΕΕ καταδεικνύεται από τη διεξαγωγή διακλαδικού τύπου εμπορικής δραστηριότητας η οποία διακρίνει τις μεταξύ τους εμπορικές συναλλαγές. Η ανάπτυξη εμπορικής δραστηριότητας αυτού του τύπου, ωστόσο, θεωρείται μάλλον απίθανο να οδηγήσει σε εισοδηματική σύγκλιση με τις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες της ΕΕ, έστω και σε μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα (Petrakos και Christodoulakis, 1997 και 2000).

Οι, σε μεγάλο βαθμό, μη ρεαλιστικές (απλουστευτικές) υποθέσεις της νεοκλασικής θεωρίας εμπορίου, η οποία αποδέχεται μόνο τις ακραίες καταστάσεις της πλήρους απουσίας και της πλήρους ελεύθερης διενέργειας εμπορίου, έδωσαν ώθηση στις νέες θεωρίες εμπορίου, αρχικά, και στη νέα οικονομική γεωγραφία, μετέπειτα, αναφορικά με την ερμηνεία της εμπορικής δραστηριότητας, διακλαδικής και ενδοκλαδικής, η οποία διενεργείται στο εσωτερικό της ΕΕ. Η νέα οικονομική γεωγραφία καταλήγει¹⁰³ στο γενικό συμπέρασμα της εξειδίκευσης των κεντρικών περιφερειών σε τομείς αυξουσών αποδόσεων κλίμακας και των περιμετρικών περιφερειών σε τομείς σταθερών αποδόσεων κλίμακας (Διαγράμματα 3.1 και 3.2).

Ο Krugman (1991) υποστηρίζει ότι η ενδυνάμωση της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης συνεπάγεται την ενίσχυση των κεντρομόλων δυνάμεων με την εργασία να αποτελεί τον κυρίαρχο φορέα συσσώρευσης υπό την προϋπόθεση της πλήρους κινητικότητάς της¹⁰⁴. Όπως επισημαίνει η Amiti (1998), σε ένα ενδιάμεσο στάδιο οικονομικής ολοκλήρωσης το τελικό αποτέλεσμα αναφορικά με τη

¹⁰³ Συνήθως μέσω υποδειγμάτων δύο περιφερειών, δύο τομέων και δύο συντελεστών παραγωγής (υποδείγματα 2*2*2). Εξαιρέσεις αποτελούν τα υποδείγματα των Puga και Venables (1996) οι οποίοι χρησιμοποιούν διασυνδέσεις εισροών-εκροών μεταξύ πολλαπλών τομέων παραγωγής και των Fan κ.α. (2000) οι οποίοι χρησιμοποιούν τρεις συντελεστές παραγωγής, N κλάδους και N περιφέρειες.

¹⁰⁴ Η μη πλήρης κινητικότητα (ουσιαστικά, το κόστος μετακίνησης) της εργασίας θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως μια ακόμα φυγόκεντρος δύναμη (Tabuchi και Thisse, 2002 Murata, 2003).

συγκέντρωση των μεταποιητικών δραστηριοτήτων καθορίζεται από την επιμέρους ισχύ των κεντρομόλων και των φυγόκεντρων δυνάμεων. Ειδικότερα, σε συνθήκες υψηλού κόστους εμπορίου η μεγάλη πληθυσμιακά περιφέρεια θα καταστεί εξαγωγέας αγαθών εντάσεως εργασίας ενώ σε συνθήκες χαμηλού κόστους εμπορίου θα καταστεί εξαγωγέας αγαθών εντάσεως κεφαλαίου. Σε προχωρημένα στάδια φιλελευθεροποίησης του εμπορίου, ωστόσο, η επικράτηση των κεντρομόλων δυνάμεων δε θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη καθώς οι φυγόκεντρες δυνάμεις καθίστανται (εκ νέου) διαρκώς εντονότερες λόγω της ενδυνάμωσης των αντιοικονομιών συσσώρευσης. Η μετάβαση σε υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ολοκλήρωσης – η οποία σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να θεωρείται αυτονόητη (Amiti, 1998) - λειτουργεί προς όφελος των φυγόκεντρων δυνάμεων με αποτέλεσμα την ύπαρξη σχέσης τύπου αντεστραμμένου U ανάμεσα στην ενίσχυση της οικονομικής ολοκλήρωσης και στη συγκέντρωση των κλάδων αυξουσών αποδόσεων κλίμακας, από τη διασπορά στη συγκέντρωση και πάλι στη διασπορά (Ottaviano και Puga, 1998· Krieger-Boden, 2002).

Σε περίπτωση άρσης της υπόθεσης περί της διαπεριφερειακής (και όχι περί της διατομεακής) κινητικότητας της εργασίας, με τη θεώρηση των κάθετων διασυνδέσεων μεταξύ των επιχειρήσεων ως φορέα συσσώρευσης¹⁰⁵ (Krugman και Venables, 1996), η επίδραση των κεντρομόλων δυνάμεων αναμένεται να είναι ασθενέστερη καθώς ο ανταγωνισμός για την προσέλκυση εργασίας από μέρους των επιχειρήσεων αυξουσών αποδόσεων κλίμακας μεταφράζεται σε ανταγωνισμό μισθών. Οι επιχειρήσεις οι οποίες αδυνατούν να ανταπεξέλθουν σε αυτού του τύπου τον ανταγωνισμό μοιραία θα εγκατασταθούν μακριά από το κέντρο, σε μικρότερη ή μεγαλύτερη απόσταση, με αποτέλεσμα «ακόμα και σε μικρές αναλογίες όλες οι περιφέρειες [να] εμφανίζουν οικονομική (εν προκειμένω, μεταποιητική) δραστηριότητα» (Puga, 2002:390). Η εν λόγω δραστηριότητα διεξάγεται κατά βάση από επιχειρήσεις ομοειδών κλάδων παραγωγής καθώς, όπως επισημαίνουν οι Krugman και Venables (1996), οι διασυνδέσεις εισροών–εκροών είναι ισχυρότερες εντός παρά μεταξύ των μεταποιητικών κλάδων λόγω της ισχυρότερης διακίνησης ενδιάμεσων αγαθών κατά την πρώτη περίπτωση. Το γεγονός αυτό συντελεί στη δημιουργία συγκεντρώσεων των βιομηχανικών μονάδων με βάση τις εξειδικεύσεις της εκάστοτε περιοχής. Αντιθέτως, στην περίπτωση κατά την οποία οι διασυνδέσεις ήταν ισχυρότερες μεταξύ παρά εντός

¹⁰⁵ Πρόκειται για θεώρηση η οποία έρχεται σε αντίθεση με προηγούμενη των Dornbusch κ.α. (1977) σύμφωνα με την οποία η χωρική κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων γίνεται νομοτελειακά, βάσει των συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

των μεταποιητικών κλάδων, θα υπήρχε σχετικά μεγάλη διασπορά των επιχειρήσεων εντός του εκάστοτε κλάδου καθώς οι τελευταίες θα αποκόμιζαν μεγαλύτερα οφέλη μέσω της εγγύτητάς τους με επιχειρήσεις άλλων κλάδων.

Οι εμπειρικές μελέτες οι οποίες αναφέρονται στον οικονομικό χώρο της ΕΕ-15 – στον οποίο, παρά το υψηλό επίπεδο οικονομικής ολοκλήρωσης, η κινητικότητα της εργασίας εμφανίζεται μάλλον περιορισμένη¹⁰⁶ (Decressin και Fatas, 1995· Olesen και Skak, 2001· Fertig και Schmidt, 2002· Fertig, 2003· Zimmermann, 2004) - επιβεβαιώνουν σε μεγάλο βαθμό τις παραπάνω θεωρητικές τοποθετήσεις¹⁰⁷. Το βασικό συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουν είναι η επιβεβαίωση του χωροθετικού πρότυπου του αντεστραμμένου U , για τις μεταποιητικές δραστηριότητες αυξουσών αποδόσεων κλίμακας, στα πρότυπα των νέων θεωριών εμπορίου και της νέας οικονομικής γεωγραφίας. Το πρότυπο αυτό, το οποίο συνδυάζεται με μείωση των επιπέδων περιφερειακής εξειδίκευσης, επιβεβαιώνεται και σε μελέτες οι οποίες διεξήχθησαν στο χωρικό επίπεδο των κρατών καθώς και σε μελέτες οι οποίες διεξήχθησαν στα κατώτερα χωρικά επίπεδα ανάλυσης.

Οι Brülhart και Torstensson (1996) και ο Brülhart (1998) μελετώντας 18 μεταποιητικούς κλάδους σε 11 χώρες της ΕΕ (τα ιδρυτικά μέλη πλην του Λουξεμβούργου), για την περίοδο 1980-1990, διαπίστωσαν ότι οι μεταποιητικές δραστηριότητες αυξουσών αποδόσεων κλίμακας είναι εγκατεστημένες κυρίως στο κέντρο της ΕΕ, εμφανίζοντας, ωστόσο, τάσεις διασποράς. Οι Midelfart–Knarvik κ.α. (2000) εξετάζοντας τα χωρικά πρότυπα 36 μεταποιητικών κλάδων σε 14 χώρες της ΕΕ (στις χώρες της ΕΕ-15 πλην του Λουξεμβούργου), για την περίοδο 1970-1997, ανίχνευσαν τάσεις διασποράς σημαντικού αριθμού μεταποιητικών κλάδων οι οποίοι αρχικά εμφάνιζαν υψηλά επίπεδα χωρικής συγκέντρωσης. Οι τάσεις αυτές εμφανίστηκαν σε κλάδους οι οποίοι διασυνδέονται με αύξουσες αποδόσεις κλίμακας κυρίως εξαιτίας της διάχυσης της γνώσης και της ύπαρξης επαρκούς ποσότητας ανθρώπινου κεφαλαίου σε ορισμένες περιμετρικές περιφέρειες.

Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε αντίθεση με αυτό του Melachroinos (2002) ο οποίος εξετάζοντας 28 μεταποιητικούς κλάδους σε 13 χώρες της ΕΕ (στις χώρες της ΕΕ-15 πλην του Λουξεμβούργου και της Ιρλανδίας), για την περίοδο 1978-1996, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, παρά την ενδυνάμωση της διαδικασίας της οικονομικής

¹⁰⁶ Σε αυτό το σημείο αξίζει να επισημανθεί το άρθρο του Herod (1997:2) στο οποίο ασκείται έντονη κριτική στη θεώρηση της εργασίας «ως παθητικού συντελεστή στη γεωγραφία του καπιταλισμού».

¹⁰⁷ Ενδελεχής επισκόπηση των εν λόγω μελετών υπάρχει στο Bode κ.α. (2003).

ολοκλήρωσης, το χωροθετικό τους πρότυπο παρέμεινε σχεδόν ανέπαφο. Σε ανάλογο συμπέρασμα κατέληξε, προηγούμενα, και η Amiti (1997) η οποία μελετώντας 27 μεταποιητικούς κλάδους σε 10 χώρες της ΕΕ (στα ιδρυτικά μέλη πλην του Λουξεμβούργου και της Ιρλανδίας), για την περίοδο 1968-1990, διαπίστωσε μείωση του επιπέδου εξειδίκευσης μόνο στη Γαλλία, στην Ισπανία και στο ΗΒ.

Στο χωρικό επίπεδο των περιφερειών, ωστόσο, το πρότυπο το οποίο επικρατεί είναι η ταυτόχρονη μείωση των επιπέδων της κλαδικής συγκέντρωσης και της περιφερειακής εξειδίκευσης. Η διαπίστωση αυτή προκύπτει από τα ευρήματα των Molle (1997), Hallet (2000) και Ezcurra κ.α. (2004) οι οποίοι μελέτησαν 17 μεταποιητικούς κλάδους σε 96 (ο πρώτος) και 117 (οι υπόλοιποι) περιφέρειες της ΕΕ-15 για τις χρονικές περιόδους 1950-1990, 1980-1995 και 1977-1999, αντίστοιχα. Τα ευρήματα αυτά είναι εναρμονισμένα με αντίστοιχα μελετών οι οποίες διεξήχθησαν για περιφέρειες μεμονωμένων χωρών - Möller (2000) για τη Γερμανία, Paluzie κ.α., (2001) για την Ισπανία, Petrakos κ.α, (2006) για την Ελλάδα – και κατέγραψαν, επίσης, ταυτόχρονη μείωση των επιπέδων κλαδικής συγκέντρωσης και περιφερειακής εξειδίκευσης.

Το κρίσιμο σημείο το οποίο κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί είναι ότι το πρότυπο της χωρικής διασποράς των μεταποιητικών κλάδων αυξουσών αποδόσεων κλίμακας, το οποίο σύμφωνα με τις νέες θεωρίες εμπορίου και τη νέα οικονομική γεωγραφία αρχίζει να εμφανίζεται στα ανώτερα στάδια οικονομικής ολοκλήρωσης, δεν είναι γενικό (Krieger-Boden, 2002). Πρόκειται για διασπορά εντός των τομέων αυξουσών αποδόσεων κλίμακας με την εκάστοτε κεντρική περιφέρεια να εξειδικεύεται σε συγκεκριμένους κλάδους διοχετεύοντας τους υπόλοιπους, με μικρότερη ή μεγαλύτερη ένταση, είτε σε άλλες κεντρικές είτε, κυρίως, στις περιμετρικές περιφέρειες (Πίνακας 3.3). Η διαφορετική επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης, βάσει της διαρθρωτικής κλίμακας, στα χωρικά πρότυπα συγκέντρωσης των μεταποιητικών δραστηριοτήτων έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη της σχετικής βιβλιογραφίας, ο όγκος της οποίας, ωστόσο, παραμένει μάλλον περιορισμένος. Ουσιαστικά, τίθεται το ερώτημα αναφορικά με το είδος των μεταποιητικών δραστηριοτήτων αυξουσών αποδόσεων κλίμακας τις οποίες το κέντρο θα συσσωρεύσει σε εντονότερο βαθμό.

Οι θεωρητικές απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα προέρχονται εν πολλοίς από την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα προσέγγιση του Ricci (1999) ο οποίος στο υπόδειγμά του συμπεριλαμβάνει δύο περιφέρειες, δύο τομείς παραγωγής και παραγωγικούς συντελεστές μετακινήσιμους διαπεριφερειακά και διατομεακά. Ο πρώτος τομέας

παραγωγής περιλαμβάνει έναν κλάδο σταθερών αποδόσεων κλίμακας, πλήρως εμπορεύσιμο, και ο δεύτερος τομέας παραγωγής περιλαμβάνει δύο κλάδους αυξουσών αποδόσεων κλίμακας οι οποίοι υπόκεινται σε οικονομίες συγκέντρωσης. Σύμφωνα με το συγγραφέα, η πληθυσμιακή αύξηση στη μεγαλύτερη πληθυσμιακά περιφέρεια (κεντρική περιφέρεια) αναμένεται να ενισχύσει τη συσσώρευση και να μειώσει την εξειδίκευση στον τομέα αυξουσών αποδόσεων κλίμακας στον οποίο η εν λόγω περιφέρεια εξειδικεύεται. Ούσα εξειδικευμένη σε έναν από τους δύο κλάδους αυξουσών αποδόσεων κλίμακας, η μεγαλύτερη περιφέρεια θα προσελκύσει αναλογικά περισσότερες επιχειρήσεις από τον άλλο κλάδο αυξουσών αποδόσεων κλίμακας, στον οποίο δεν εξειδικεύεται. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της εξειδίκευσης της μεγάλης πληθυσμιακά περιφέρειας στον τομέα αυξουσών αποδόσεων κλίμακας συνοδεύεται από αντίστοιχη μείωση της εξειδίκευσης εντός αυτού. Σε κάθε περίπτωση, η μικρότερη πληθυσμιακά περιφέρεια θα παραμείνει εξειδικευμένη στον τομέα σταθερών αποδόσεων κλίμακας ενώ, καθώς η πληθυσμιακή συγκέντρωση στη μεγαλύτερη περιφέρεια εντείνεται, ενδέχεται να απορροφήσει και μέρος του τομέα αυξουσών αποδόσεων κλίμακας λόγω της εμφάνισης αντιοικονομιών συγκέντρωσης.

Όπως καθίσταται αντιληπτό, οι διαρθρωτικές επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης, στο πλαίσιο των νέων θεωριών εμπορίου και της νέας οικονομικής γεωγραφίας, ποικίλουν¹⁰⁸, βάσει της χωρικής και της διαρθρωτικής κλίμακας στην οποία εξετάζονται, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τα πρότυπα συγκέντρωσης των μεταποιητικών τομέων αυξουσών αποδόσεων κλίμακας και τα πρότυπα εξειδίκευσης των κεντρικών περιφερειών. Είναι δε ανομοιόμορφες, αποτελώντας καταλύτη πρόκλησης των διαφοροποιήσεων οι οποίες παρατηρούνται αναφορικά με τα χωρικά πρότυπα ανάπτυξης των περιφερειών (Rauch, 1993).

3. Η Χωρική Διάσταση των Επιδράσεων της Οικονομικής Ολοκλήρωσης.

Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο Marshall (1890:225) είχε τονίσει ότι «οι λόγοι οι οποίοι καθορίζουν την οικονομική πρόοδο των κρατών εμπίπτουν στο πεδίο μελέτης του διεθνούς εμπορίου». Η μέτρηση, ωστόσο, της επίδρασης της οικονομικής ολοκλήρωσης, μέσω της διενέργειας εμπορίου, στα επίπεδα της οικονομικής αποτελεσματικότητας θεωρείται δύσκολο να εκτιμηθεί με ακρίβεια καθώς σημαντικό

¹⁰⁸ Επιπρόσθετα, συνυπάρχουν με αυτές των αμιγώς εθνικών και τομεακών παραγόντων, όπως η ύπαρξη υποδομών και ανθρώπινου κεφαλαίου, η σημασία των οποίων δεν θα πρέπει να υποβαθμίζεται (Midelfart-Knarvik και Overman, 2002).

τμήμα της εμπορικής δραστηριότητας ενδέχεται να είναι ενδογενές (Helpman, 1984), όπερ σημαίνει ότι τα κράτη με υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το οποίο προήλθε από παράγοντες μη σχετιζόμενους με το εμπόριο, ενδέχεται να εμπορεύονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τα υπόλοιπα. Συνεπώς η επιστημονική βιβλιογραφία αναζητά την αποτίμηση της συσχέτισης με την οικονομική αποτελεσματικότητα, εκείνου του τμήματος του εμπορίου το οποίο δεν προέρχεται από αυτή [την οικονομική αποτελεσματικότητα].

Η νεοκλασική θεωρία εμπορίου δεν αναφέρεται αμέσως στις χωρικές επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης, μέσω της διενέργειας εμπορικής δραστηριότητας, καθώς το δυνητικό εισοδηματικό μέγιστο της εκάστοτε οικονομίας καθορίζεται εξωγενώς, από την παράμετρο της τεχνολογίας. Οι επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης είναι έμμεσες και εκτείνονται σε καθαρά βραχυχρόνιο ορίζοντα μέσω της αναζήτησης, από μέρους των οικονομιών, ενός προτύπου εξειδίκευσης περισσότερου συμβατού με τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα. Η εύρεση και η ενδυνάμωση ενός τέτοιου προτύπου οδηγεί στην αύξηση του ρυθμού μεγέθυνσης των οικονομιών, στην κατεύθυνση της προσέγγισης του δυνητικού εισοδηματικού τους μεγίστου.

Το νεοκλασικό υπόδειγμα των Solow – Swan (σύνθεση των εργασιών των Solow (1956) και Swan (1956)), αναφέρει ότι, σε πλαίσιο κλειστής οικονομίας και υπό συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού και σταθερών αποδόσεων κλίμακας, το επίπεδο του προϊόντος δίνεται από τη σχέση: $Y(t) = F(K(t), L(t) * e^{xt})$, όπου $K(t)$ είναι το απόθεμα κεφαλαίου στον χρόνο t , $L(t)$ είναι η προσφορά εργασίας στον χρόνο t και e^{xt} είναι η επίδραση του εξωγενώς προσδιορισμένου επιπέδου της τεχνολογίας στο μέγεθος της προσφοράς εργασίας. Μη δεχόμενο την ύπαρξη σχέσης ανταλλαγής μεταξύ χρόνου εργασίας και χρόνου διατιθέμενου για άλλες (πλην εργασίας) δραστηριότητες, το υπόδειγμα θεωρεί ότι δεν υπάρχει οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός. Υποθέτοντας επίσης ότι η απασχόληση (και ο πληθυσμός) αυξάνονται κατά $n\%$, η προηγούμενη σχέση δύναται να επαναδιατυπωθεί ως: $Y^* = F(K^*)$, όπου Y^* και K^* είναι η επιπλέον ποσότητα προϊόντος και κεφαλαίου, αντίστοιχα, η οποία αντιστοιχεί στο ρυθμό αύξησης της εργασίας. Το υπόδειγμα των Solow-Swan θεωρεί, επιπρόσθετα, ότι η καθαρή επένδυση σε κεφάλαιο δίνεται από τη σχέση: $K^{**} = Y - C - \delta * K^*$, όπου δ είναι το ποσοστό του αποθέματος κεφαλαίου το οποίο αποσβένεται και C είναι το επίπεδο της κατανάλωσης. Υπό αυτές τις υποθέσεις προκύπτει η σχέση: $K^{**} = F(K^*) - C^* - (n + \chi + \delta) * K^*$, όπου C^* είναι η επιπλέον κατανάλωση η οποία

αντιστοιχεί στο ρυθμό αύξησης της εργασίας. Το επίπεδο αποταμίευσης (έννοια αντίστροφη της κατανάλωσης) δίνεται από τη σχέση: $s = (F(K^*) - C^*) / F(K^*)$ με το σκεπτικό ότι τα μεμονωμένα νοικοκυριά καταναλώνουν ένα σταθερό ποσοστό του εισοδήματός τους. Συνδυαζόμενες οι δύο προηγούμενες εξισώσεις παράγουν τη βασική εξίσωση της νεοκλασικής θεώρησης: $K^{**} = s * F(K^*) - (n + \chi + \delta) * K^*$, από την οποία καθίσταται αντιληπτό ότι η μοναδική παράμετρος η οποία δύναται να επηρεάσει το δυνητικό εισοδηματικό μέγιστο είναι η πρόοδος της τεχνολογίας x , στα διάφορα επίπεδα μεταβολής της απασχόλησης και απόσβεσης του κεφαλαίου. Είναι εμφανές ότι από την παραπάνω σχέση απουσιάζει οποιαδήποτε παράμετρος η οποία σχετίζεται με τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης.

Ο Romer (1986 και 1987) κατέστησε την παράμετρο της τεχνολογίας ενδογενή¹⁰⁹ υποστηρίζοντας ότι η ελεύθερη διενέργεια του εμπορίου επιδρά θετικά στη μακροχρόνια ανάπτυξη οικονομιών με υψηλό απόθεμα ανθρώπινου κεφαλαίου¹¹⁰. Υπογράμμισε, ωστόσο, ότι η εν λόγω θετική συσχέτιση προϋποθέτει και την ανταλλαγή ιδεών, παράλληλα με αυτή των αγαθών, προκειμένου το κεφαλαιακό απόθεμα των συναλλασσόμενων οικονομιών να αυξηθεί. Η ανταλλαγή ιδεών, ωστόσο, καθίσταται περισσότερο εφικτή σε υψηλά επίπεδα οικονομικής ολοκλήρωσης (Rivera-Batiz και Romer, 1991), δημιουργώντας μια ανατροφοδοτούμενη σχέση μεταξύ οικονομικής αποτελεσματικότητας και οικονομικής ολοκλήρωσης.

Ο Ben-David (1993 και 1996:294) μελετώντας, για το χρονικό διάστημα 1960–1989, ομάδες εύπορων κρατών με σημαντική μεταξύ τους εμπορική δραστηριότητα καταλήγει, και αυτός, στην ύπαρξη θετικής συσχέτισης μεταξύ οικονομικής αποτελεσματικότητας και οικονομικής ολοκλήρωσης θεωρώντας τη συμβολή του ως «εμπειρική συνεισφορά στην υποστήριξη του θεωρήματος Heckscher-Ohlin». Οι Martin και Ottaviano (1996) επισημαίνουν ότι η οικονομική ολοκλήρωση δύο κρατών, μέσω του εμπορίου, οδηγεί σε υψηλότερα επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας καθώς λόγω της χωρικής αλληλεπίδρασής τους μειώνεται το κόστος της καινοτομίας. Οι Frankel και Romer (1999:334) συσχετίζοντας το προερχόμενο από γεωγραφικούς

¹⁰⁹ Τα υποδείγματα του Romer απέτελεσαν την απαρχή των λεγόμενων θεωριών ενδογενούς ανάπτυξης οι οποίες αντιμετώπισαν το πρόβλημα της εξωγένειας της παραμέτρου της τεχνολογίας στο νεοκλασικό μοντέλο (Armstrong, 2002). Βλ. Carolupo (2005) για μια επισκόπηση των θεωριών ενδογενούς ανάπτυξης.

¹¹⁰ Το οποίο δύναται να «παραχθεί» μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας και μέσω της εμπειρίας (Lucas, 1988), συμβάλλοντας και στην ενίσχυση της τεχνογνωσίας (Aghion και Howitt, 1992).

παράγοντες εμπόριο με την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ εντοπίζουν, επίσης, θετική συσχέτιση, μέσω της διασποράς του φυσικού και του ανθρώπινου κεφαλαίου, υπολογίζοντας ότι «η αύξηση του εμπορίου κατά μια ποσοστιαία μονάδα προκαλεί την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά μισή ποσοστιαία μονάδα, τουλάχιστον». Η εν λόγω θετική συσχέτιση υφίσταται και για το εμπόριο το οποίο διεξάγεται στο εσωτερικό των κρατών, παρέχοντας σημαντικό πλεονέκτημα στα μεγάλα σε έκταση και σε πληθυσμό κράτη.

Ο Badinger (2001:3 και 2001:28) σε εμπειρική μελέτη η οποία αφορά τα κράτη-μέλη της ΕΕ για το διάστημα 1950–2000 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αφενός «το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ θα ήταν κατά 20% χαμηλότερο» και αφετέρου «ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης του συνόλου των κρατών θα ήταν κατά 0,4% χαμηλότερος» στην περίπτωση κατά την οποία η οικονομική ολοκλήρωση δε λάμβανε χώρα¹¹¹. Με την άποψη της θετικής συσχέτισης μεταξύ οικονομικής ολοκλήρωσης και οικονομικής αποτελεσματικότητας τάσσονται έμμεσα και οι Redding και Venables (2001:36) οι οποίοι αποδίδουν «το 70% των μεταβολών του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην προσβασιμότητα των αγορών», όπως αυτή εκφράζεται από το μέγεθος των εμπορικών συναλλαγών. Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται και οι Wacziarg και Welch (2003:22) οι οποίοι, για την περίοδο 1950–1998, υποστηρίζουν ότι «οι ανοιχτές οικονομίες σημείωσαν αύξηση στο επίπεδο του ετήσιου ρυθμού μεγέθυνσής τους κατά 1,5% με 2%, κατά μέσο όρο».

Οι Rodriguez και Rodrik (1999) και ο Slaughter (2001), ωστόσο, διαφωνούν με τα αποτελέσματα των ανωτέρω μελετών, αποδίδοντάς τα είτε σε λανθασμένη εξειδίκευση είτε σε προβληματικές μετρήσεις. Προς επίρρωση αυτής της θέσης, οι Baldwin και Sbergami (2000) διατύπωσαν την άποψη ότι η αδυναμία του προσδιορισμού της εν λόγω συσχέτισης οφείλεται στη μη γραμμική αύξηση της διενέργειας της εμπορικής δραστηριότητας, εντεινόμενης της οικονομικής ολοκλήρωσης, γεγονός το οποίο δυσχεραίνει τους σχετικούς υπολογισμούς.

Μολονότι οι εν λόγω προσεγγίσεις, στη συντριπτική τους πλειονότητα, αντιλαμβάνονται τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης ως παίγνιο θετικού αθροίσματος, εγείρουν επιφυλάξεις και διαφωνίες αναφορικά με την ικανότητα του

¹¹¹ Ο συγγραφέας αναγνωρίζει, ωστόσο, ότι το συγκεκριμένο αποτέλεσμα είναι προσωρινής φύσεως (δεν είναι a priori δεδομένο ότι θα υφίσταται εσαεί), άποψη την οποία διατύπωσαν και οι Jones (1995) και Vanhoudt (1999) ερχόμενοι σε αντίθεση με τους Henrekson κ.α. (1997) οι οποίοι έκαναν λόγο για μόνιμη θετική συσχέτιση μεταξύ οικονομικής ολοκλήρωσης και οικονομικής αποτελεσματικότητας.

συνόλου των μελών μιας οικονομικής ένωσης να επωφελείται των ευνοϊκών επιδράσεών της [της οικονομικής ολοκλήρωσης]. Οι Grossman και Helpman (1991), ο Young (1991) και οι Devereux και Lapham (1994) υποστηρίζουν την παύση της θετικής συσχέτισης μεταξύ οικονομικής ολοκλήρωσης και οικονομικής αποτελεσματικότητας στις περιπτώσεις κατά τις οποίες εντοπίζονται σημαντικές διαφορές μεταξύ των συναλλασσόμενων κρατών στα επίπεδα της μεταποιητικής δραστηριότητας και της έρευνας και ανάπτυξης. Οι Roubini και Sala-i-Martin (1991), ο Edwards (1992 και 1993) και οι Ben-David και Loewy (1997), ωστόσο, υποστηρίζουν ότι η εν λόγω θετική συσχέτιση ισχύει και όσον αφορά τα λιγότερο αναπτυγμένα κράτη, με το σκεπτικό της από μέρους τους απορρόφησης της τεχνογνωσίας των περισσότερο ανεπτυγμένων κρατών¹¹². Προς την ίδια κατεύθυνση, οι Sachs και Warner (1995:14), χρησιμοποιώντας μια σειρά κριτηρίων¹¹³ τα οποία αναφέρονται στην εμπορική πολιτική των κρατών, για το χρονικό διάστημα 1970-1989, κατατάσσουν τις οικονομίες σε ανοιχτές και κλειστές και συμπεραίνουν ότι «οι λιγότερο αναπτυγμένες ανοικτές οικονομίες [όχι απλώς επωφελούνται, αλλά] εμφανίζουν [και] τάσεις εισοδηματικής σύγκλισης με τις περισσότερο αναπτυγμένες οικονομίες, σε αντίθεση με τις λιγότερο αναπτυγμένες κλειστές οικονομίες».

Συμπληρωματικά της επιστημονικής συζήτησης αναφορικά με την επίδραση της εμπορικής δραστηριότητας στο επίπεδο της οικονομικής αποτελεσματικότητας, ένα εξίσου ενδιαφέρον ερώτημα το οποίο σχετίζεται με την αντίστοιχη επίδραση της σύνθεσης της εμπορικής δραστηριότητας έχει τεθεί προς διερεύνηση. Η επί του θέματος επιστημονική βιβλιογραφία, ωστόσο, βρίσκεται σε νηπιακό στάδιο καθώς ουσιαστικά η αναφορά γίνεται στη μελέτη των Rodriguez-Pose και Gill (2004). Φυσικά, όπως οι ίδιοι οι συγγραφείς επισημαίνουν, η επίδραση της σύνθεσης του εμπορίου έχει να κάνει και με τον όγκο του καθώς στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η εμπορική δραστηριότητα είναι ανύπαρκτη ή περιορισμένη είναι λογικό η εν λόγω επίδραση [της σύνθεσης του εμπορίου] να θεωρείται (και να είναι) αμελητέα.

Η επιστημονική συζήτηση περί των χωρικών επιδράσεων της οικονομικής ολοκλήρωσης είναι σαφέστατα εντονότερη αναφερόμενη στο χωρικό επίπεδο των περιφερειών και εντασσόμενη στο θεωρητικό πλαίσιο της νέας οικονομικής γεωγραφίας. Οι Krugman και Livas (1996) στο πλαίσιο μιας κλειστής οικονομίας

¹¹² Ως προς αυτό, επιφυλάξεις έχουν εκφραστεί από το Lucas (1988).

¹¹³ Τα κριτήρια αυτά είναι: η ύπαρξη μη δασμολογικών μέτρων προστασίας, το ύψος των δασμών, οι κρατικές παρεμβάσεις στις συναλλαγματικές ισοτιμίες, οι κρατικές παρεμβάσεις στις εξαγωγές, το οικονομικό σύστημα.

εντοπίζουν φυγόκεντρες και κεντρομόλες δυνάμεις οι οποίες επιδρούν στη χωρική συγκέντρωση των επιχειρήσεων. Από τη μια πλευρά είναι κάποιες αστικές αντιοικονομίες (κόστος γης, ρύπανση και εγκληματικότητα) οι οποίες αποτρέπουν τη συγκέντρωση των επιχειρήσεων στα αστικά κέντρα και από την άλλη πλευρά είναι οι προς τα εμπρός και προς τα πίσω διασυνδέσεις (εγγύτητα και προσβασιμότητα σε καταναλωτές, προμηθευτές πρώτων υλών και εργατικό δυναμικό) οι οποίες την ενισχύουν. Η μετάβαση αυτής της οικονομίας σε καθεστώς ελεύθερου εμπορίου, μειώνει τη σημασία των διασυνδέσεων, καθώς εξασφαλίζεται η εγγύτητα με τους προμηθευτές και τους καταναλωτές, με αποτέλεσμα να ενισχύεται η τάση για μεταφορά της επιχειρηματικής δραστηριότητας εκτός αστικών κέντρων και να αμβλύνονται οι περιφερειακές ανισότητες. Η Paluzie (2001), ωστόσο, ξεκινώντας από το ίδιο θεωρητικό υπόβαθρο καταλήγει στο ακριβώς αντίθετο συμπέρασμα, ότι δηλαδή η ενίσχυση της εμπορικής δραστηριότητας θα οξύνει τις περιφερειακές ανισότητες. Αυτό γιατί αφενός εισάγει στην ανάλυσή της τη μη μετακινήσιμότητα των παραγωγικών συντελεστών οι οποίοι χρησιμοποιούνται στον πρωτογενή τομέα και αφετέρου διότι αντισταθμίζει τις φυγόκεντρες δυνάμεις στη μεταποίηση με την αύξηση της δυνητικής αγοράς της τελευταίας, τόσο σε επίπεδο προμηθευτών όσο και σε επίπεδο καταναλωτών, η οποία συμβάλλει στη δημιουργία καινούριων συγκεντρώσεων προς εκμετάλλευση των νέων αγορών.

Χαρακτηριστική περίπτωση η οποία στα αρχικά της στάδια συμβαδίζει με το μοντέλο των Krugman και Livas - αποτελώντας πηγή έμπνευσης για τους δύο συγγραφείς - είναι αυτή της οικονομικής ολοκλήρωσης μεταξύ ΗΠΑ και Μεξικού. Ο Hanson (1996 και 1998) αναφέρει χαρακτηριστικά πως το άνοιγμα των οικονομικών συνόρων στο Μεξικό επέφερε διάχυση της μεταποιητικής δραστηριότητας από την πρωτεύουσα προς τις συνοριακές με τις ΗΠΑ περιφέρειες προκειμένου να εξυπηρετηθεί η αμερικανική ενδοχώρα. Ως αποτέλεσμα, το Μεξικό εισήλθε σε περίοδο περιφερειακής εισοδηματικής σύγκλισης, επιβεβαιώνοντας το υπόδειγμα των Krugman και Livas. Ωστόσο η περαιτέρω ενίσχυση αυτής της τάσης οδήγησε τη χώρα σε περίοδο περιφερειακής εισοδηματικής απόκλισης προς όφελος των εν λόγω συνοριακών περιφερειών οι οποίες εξειδικεύτηκαν σε μεταποιητικούς τομείς αυξουσών αποδόσεων κλίμακας (Sánchez-Reeza και Rodriguez-Pose, 2002), προς επιβεβαίωση του υποδείγματος της Paluzie.

Φυσικά, η επιστημονική συζήτηση αναφορικά με την επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης στις περιφερειακές ανισότητες¹¹⁴ ξεκίνησε αρκετά νωρίτερα, αμέσως μετά τη δημιουργία της ΕΟΚ (Μαραβέγιας, 1990). Πυροδοτήθηκε, ωστόσο, στις αρχές της δεκαετίας του '90 με την έναρξη της λειτουργίας της Ενιαίας Αγοράς και την (εκ νέου) έναρξη της προσπάθειας για τη δημιουργία ΟΝΕ. Ο (τότε) πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Delors (1989:22), σε έκθεσή του η οποία κατατέθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης τον Ιούνιο του 1989 είχε επισημάνει ότι «εν τη απουσία αντισταθμιστικών πολιτικών, οι δυνάμεις της οικονομικής ολοκλήρωσης αναμένεται να μετατοπίσουν σημαντικό μέρος της οικονομικής (μεταποιητικής) δραστηριότητας στο κέντρο της ΕΕ λόγω της δυσμενούς θέσης των περιμετρικών περιφερειών σε ό,τι αφορά το ύψος του μεταφορικού κόστους και τις δυνατότητες εκμετάλλευσης των οικονομιών κλίμακας».

Η εμπειρική διερεύνηση του ζητήματος της περιφερειακής σύγκλισης ξεκίνησε από τον Baumol (1986) και γνώρισε τεράστια ώθηση από τους Barro και Sala-i-Martin (1991) οι οποίοι κατέστησαν εαυτούς ως τους κυριότερους σύγχρονους απολογητές της νεοκλασικής θεωρίας προσπαθώντας να αποδείξουν εμπειρικά τις θεωρητικές της υποθέσεις. Σε μελέτη τους για 73 περιφέρειες της ΕΕ, οι Barro και Sala-i-Martin (1992) και οι Mankiw κ.α. (1992) διέκριναν ετήσιο ρυθμό σύγκλισης, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, της τάξης του 2%. Πληθώρα μελετών, με διαφορές ως προς τη χωρική κλίμακα και τη χρονική περίοδο ανάλυσης καθώς και ως προς την εφαρμοζόμενη μεθοδολογία, ήρθε εν συνεχεία στο φως της δημοσιότητας, καταλήγοντας, ωστόσο, σε αποτελέσματα τα οποία είναι μεταξύ τους αντιτιθέμενα¹¹⁵. Όπως επεσήμαναν οι Pack (1994) και De la Fuente (2000), τα αντιτιθέμενα αυτά αποτελέσματα (ως προς την ύπαρξη σύγκλισης ή απόκλισης και ως προς την εκτίμησή της) αιτιολογούνται κυρίως λόγω του εντοπισμού παραγόντων με αντίρροπα ως προς το εισόδημα αποτελέσματα. Οι Petrakos κ.α. (2005) συνοψίζοντας τα ευρήματα των μελετών για την ΕΕ-15, καταλήγουν στο συμπέρασμα της συνύπαρξης των τάσεων περιφερειακής εισοδηματικής απόκλισης και σύγκλισης.

¹¹⁴ Αν και έχει εκφραστεί η άποψη ότι «ότι οι οικονομικές διαφοροποιήσεις αποτελούν βασικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης» (Kindleberger, 1968:194), η επίδραση των οικονομικών ανισοτήτων στην οικονομική ανάπτυξη θεωρείται αρνητική. Η αρνητική αυτή επίδραση αποδίδεται στον αποκλεισμό τμήματος της οικονομίας από τα οφέλη της ανάπτυξης και στην συνεπακόλουθη οικονομική και πολιτική αστάθεια (Belletini, 1996· Aghion και Bolton, 1997· Chiu, 1998). Η εξάλειψη των οικονομικών ανισοτήτων, ωστόσο, δεν οδηγεί απαραίτητα σε υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης (Partridge, 1997).

¹¹⁵ Ενδελεχής επισκόπηση των μελετών οι οποίες εντάσσονται στη θεματική της περιφερειακής εισοδηματικής σύγκλισης / απόκλισης καθώς και επεξήγηση των εφαρμοζόμενων μεθοδολογιών υπάρχει στο Αρτελάρης κ.α. (2006).

Ενώ παρατηρείται σύγκλιση μεταξύ των χωρών ή μεταξύ των περιφερειών στο πλαίσιο της ΕΕ-15, απόκλιση παρατηρείται μεταξύ των περιφερειών στο εσωτερικό των χωρών τους¹¹⁶ γεγονός το οποίο αποδίδεται από τους συγγραφείς στο δυναμισμό των εθνικών μητροπολιτικών κέντρων, άποψη η οποία είχε και προηγούμενα διατυπωθεί από τους Esteban (2000), Πετράκο και Rodriguez-Pose (2002) και Puga (2002).

Κοινός τόπος, ωστόσο, παραμένει η υπεροχή, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, των κεντρικών περιφερειών της ΕΕ-15 έναντι των περιμετρικών και η παγίωση ενός χωρικού προτύπου ανάπτυξης «κέντρου-περιφέρειας»¹¹⁷ (Διάγραμμα 3.3). Η παγίωση αυτού του χωρικού προτύπου φανερώνει την καθοριστική επίδραση της γεωγραφικής συνιστώσας στην οικονομική αποτελεσματικότητα των περιφερειών της ΕΕ-15.

4. Η Αλληλεπίδραση των Χωρικών και των Διαρθρωτικών Επιδράσεων της Οικονομικής Ολοκλήρωσης.

Η επιστημονική βιβλιογραφία διακρίνει τρεις μηχανισμούς οι οποίοι καθορίζουν τη φύση και την ένταση των διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε μια οικονομία είτε σε τομεακό είτε σε κλαδικό επίπεδο. Ο πρώτος μηχανισμός αναφέρεται στις τομεακές / κλαδικές διαφοροποιήσεις ως προς την εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης (Aiginger, 1999· Peneder κ.α., 2003)¹¹⁸. Ο δεύτερος μηχανισμός αναφέρεται στις διαφορετικές δυνατότητες οι οποίες ενυπάρχουν σε κάθε επιχείρηση αναφορικά με την ικανότητά της να επεκτείνει τα μερίδιά της στις υπάρχουσες αγορές, να εισχωρεί σε νέες αγορές ή / και να δημιουργεί νέες αγορές (Johnson και Scholes, 1998· Peneder, 2001). Ο τρίτος μηχανισμός αναφέρεται στις διαφορετικές εξωτερικές επιδράσεις των επιχειρήσεων μέσω της διάχυσης της τεχνογνωσίας σε ομοειδείς επιχειρήσεις διαφορετικών περιφερειών (Johnson και Scholes, 1998· Peneder, 2002).

Οι αλλαγές στην παραγωγική διάρθρωση μιας οικονομίας προκαλούν αλλαγές στην παραγωγικότητα των παραγωγικών της συντελεστών, με χωρικές διαφοροποιήσεις οι οποίες αποδίδονται στη δημιουργία (ή μη) οικονομιών συγκέντρωσης (Ciccone,

¹¹⁶ Η ΕΕ (European Commission, 1999) είχε υπολογίσει ότι μεταξύ των ετών 1986 και 1996 οι περιφερειακές ανισότητες εντός των κρατών της ΕΕ-15, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, είχαν αμβλυνθεί μόνο στην Πορτογαλία και στο ΗΒ. Επιπρόσθετα οι De La Fuente και Vives (1995) υπολόγισαν ότι το ήμισυ των περιφερειακών ανισοτήτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο οφείλεται στις περιφερειακές ανισότητες οι οποίες ενυπάρχουν στο εσωτερικό των κρατών.

¹¹⁷ Το οποίο έχει χαρακτηριστεί, *inter alia*, ως «μπανάνα» (Nijkamp, 1993).

¹¹⁸ Χαρακτηριστικό είναι το φαινόμενο της τριτογενοποίησης των αναπτυσσόμενων οικονομιών η οποία αποδίδεται στην υψηλή εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης η οποία εμφανίζεται στον τομέα των υπηρεσιών (Fourastié, 1954· Clark, 1957) καθώς και σε κλάδους οι οποίοι χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό καινοτομίας (Martin και Ottaviano, 2001· Fujita και Thisse, 2003).

2002). Στη δημιουργία των οικονομιών συγκέντρωσης σημαντικός είναι ο ρόλος παραγόντων με τοπικό και ενδοεπιχειρησιακό χαρακτήρα, όπως το μέγεθος της τοπικής οικονομίας (Ó hUallachàin και Satterthwaite, 1992), η χωροθέτηση των επιχειρήσεων (Glaeser κ.α., 1992) και το μέγεθος της επιχείρησης (Glaeser κ.α., 1992 Ó hUallachàin και Satterthwaite, 1992). Ο προσδιορισμός των παραγόντων διαμόρφωσης του επιπέδου της παραγωγικότητας μιας οικονομίας και η αποτίμηση της επίδρασής τους κρίνεται εκ των ουκ άνευ (Baumol κ.α., 1994) καθώς οι χωρικές διαφοροποιήσεις της παραγωγικότητας αποτελούν κυρίαρχη αιτία πρόκλησης διαφοροποιήσεων σε όρους οικονομικής αποτελεσματικότητας (Esteban, 1994· Kamarianakis και Le Gallo, 2003· Aiginger και Davies, 2004).

Στα πλαίσια της νεοκλασικής θεωρίας εμπορίου η αύξηση του επιπέδου της περιφερειακής εξειδίκευσης, μέσω της εντονότερης αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, θεωρείται ότι επιδρά θετικά στο επίπεδο της οικονομικής μεγέθυνσης βελτιώνοντας την παραγωγικότητα (Feenstra, 2003). Ωστόσο, στα αντίστοιχα πλαίσια των υπολοίπων θεωρητικών υποδειγμάτων η εν λόγω συσχέτιση ενδέχεται να λειτουργεί και προς την αντίθετη κατεύθυνση (Redding, 1999), γεγονός το οποίο αιτιολογεί τη σπουδαιότητα της μελέτης της διαχρονικής εξέλιξης των διαρθρωτικών προτύπων. Η κατεύθυνση της συσχέτισης μεταξύ του προτύπου της εξειδίκευσης και του επιπέδου της αποτελεσματικότητας, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, μιας οικονομίας καθορίζεται από την επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης στα διαρθρωτικά της πρότυπα (Spilimbergo, 2000· Bensidoun κ.α., 2001).

Η ένταση της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης, όπως καθορίζεται από το βαθμό απελευθέρωσης της εμπορικής δραστηριότητας, θεωρείται ότι ενισχύει την περιφερειακή εξειδίκευση (καθώς η ζήτηση για τα υπόλοιπα αγαθά ικανοποιείται μέσω των εισαγωγών) με θετικές επιπτώσεις στο επίπεδο της παραγωγικότητας (Romer, 1987· Weinhold και Rauch, 1999). Η εξειδίκευση, ωστόσο, σε κλάδους οι οποίοι δε διασυνδέονται με αύξουσες αποδόσεις κλίμακας - πιθανό αποτέλεσμα της οικονομικής ολοκλήρωσης ιδιαίτερα σε περιμετρικές περιφέρειες - ενδέχεται να επιφέρει αρνητικές επιδράσεις (Grossman και Helpman, 1991· Bensidoun και Ünal-Kesenci, 1998). Επί του θέματος, σημαντικός αριθμός εμπειρικών μελετών είναι διαθέσιμος καθώς η ιδέα της διασύνδεσης των διαρθρωτικών αλλαγών και της οικονομικής αποτελεσματικότητας εμφανίζεται να έχει μακρά παράδοση (Lafay, 1980). Τα συμπεράσματά αυτών των μελετών, ωστόσο, είναι μάλλον δύσκολο να γενικευθούν (Aiginger, 2000) καθώς η κάθε μία διαφέρει από τις υπόλοιπες είτε ως προς τη χρονική περίοδο και τη

διαρθρωτική κλίμακα ανάλυσης είτε ως προς τις χρησιμοποιηθείσες βάσεις δεδομένων και στατιστικές μεθόδους (Combes και Overman, 2003).

Ο Krugman (1991) επισημαίνει ότι οι αλλαγές στις παραγωγικές δομές και στη χωροθέτηση των μεταποιητικών δραστηριοτήτων, επηρεάζουν την οικονομική αποτελεσματικότητα και τις περιφερειακές ανισότητες. Με την παραπάνω επισήμανση συμφωνούν και οι Fotopoulos και Spence (1999) και ο Combes (2000), με τους πρώτους μάλιστα να επισημαίνουν ότι η συρρίκνωση των μεριδίων κάποιων παραγωγικών τομέων σε μια περιοχή δε συνιστά απαραίτητα αρνητικό αποτέλεσμα καθώς ενδέχεται να οφείλεται στη μετακίνηση των συντελεστών παραγωγής (και ιδιαίτερα του ανθρωπίνου κεφαλαίου) σε άλλους τομείς περισσότερο προσοδοφόρους. Βεβαίως η ιδέα της θετικής διασύνδεσης μεταξύ των διαρθρωτικών μεταβολών και της οικονομικής αποτελεσματικότητας, μέσω της αυξημένης παραγωγικότητας της εργασίας, είναι γνωστή από την περίοδο του Schumpeter (1942:83) ο οποίος εισήγαγε την έννοια της «δημιουργικής καταστροφής», υπό τη μορφή της κατάργησης αγορών και της δημιουργίας νέων μέσω της μετατόπισης των συντελεστών παραγωγής, ως συστατικό στοιχείο της οικονομίας της αγοράς. Η πληθώρα ικανοτήτων και δεξιοτήτων σε μια οικονομία παρέχει τη δυνατότητα εναλλακτικών διαρθρωτικών επιλογών ως άμυνα σε περιπτώσεις μη συμμετρικών διαταραχών¹¹⁹ (Amin, 1994· Feldman, 2000). Βεβαίως, οι υφιστάμενες ατέλειες και στρεβλώσεις της αγοράς ενδέχεται να αντιστρατεύονται την εν λόγω θετική συσχέτιση, καθιστώντας λανθασμένη ενέργεια την *a priori* παραδοχή της (Caballero και Hammour, 2000). Βάσει της «υπόθεσης Baumol» (Baumol, 1967), η μετατόπιση των συντελεστών παραγωγής σε τομείς περισσότερο προσοδοφόρους δεν είναι σε κάθε περίπτωση εφικτή καθώς η κάθε οικονομία δεν εμφανίζει τις ίδιες δυνατότητες (και τους ίδιους περιορισμούς) σε όλες τις χρονικές στιγμές.

Οι Quah και Rauch (1990 στο Weinhold και Rauch, 1999) υποστηρίζουν ότι η αύξηση της εξειδίκευσης βελτιώνει την παραγωγικότητα – αυξάνοντας συνεπώς το ύψος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ - εξαιτίας της εκμετάλλευσης των οικονομιών κλίμακας. Η θέση αυτή επιβεβαιώνεται από τους Weinhold και Rauch (1999:1019), για 39 αναπτυσσόμενες χώρες, κατά την περίοδο 1960-1990, καθώς «στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες η εξειδίκευση [εξαιτίας της έντασης της εμπορικής δραστηριότητας] επιταχύνει το ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας». Οι Glaeser κ.α.

¹¹⁹ Συμπεριφορά ανάλογη με αυτή την επενδυτών του χρηματιστηρίου οι οποίοι κατέχουν διαφοροποιημένο χαρτοφυλάκιο (Acemoglu και Zilibotti, 1997).

(1992), ωστόσο, σε μελέτη τους για 170 μητροπολιτικές περιοχές των ΗΠΑ για την περίοδο 1956-1987, συμπεραίνουν ότι η υψηλή εξειδίκευση αποτελεί τροχοπέδη για την οικονομική αποτελεσματικότητα. Σε ανάλογο συμπέρασμα καταλήγει και ο Combes (2000), στη μελέτη του για 341 περιοχές της Γαλλίας κατά την περίοδο 1983-1993, αποφαινόμενος ότι η υψηλή εξειδίκευση επιδρά αρνητικά στην δημιουργία θέσεων απασχόλησης στους τομείς της μεταποίησης και των υπηρεσιών, με αρνητικές, φυσικά, επιπτώσεις στην οικονομική αποτελεσματικότητα. Ο συγγραφέας αποδίδει το συγκεκριμένο αποτέλεσμα στην πιθανή συσχέτιση μεταξύ του επιπέδου της περιφερειακής εξειδίκευσης και της πορείας του οικονομικού κύκλου, καθώς η υψηλή εξειδίκευση ενδέχεται να λειτουργεί θετικά σε περιόδους άνθησης της οικονομίας και αρνητικά σε περιόδους ύφεσης, ερχόμενος σε συμφωνία με προγενέστερη θέση του Wundt (1992). Σε παρόμοια κατεύθυνση, οι Baldwin και Brown (2004) σε μελέτη τους για τις περιφέρειες του Καναδά, για την περίοδο 1976-1997, και ο Trendle (2004) σε μελέτη του για 125 περιοχές της Αυστραλίας, για την περίοδο 1996-2001, συμπεραίνουν ότι οι περισσότερο διαφοροποιημένες περιφέρειες εμφανίζουν μικρότερη μεταβλητότητα ως προς τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Επιπρόσθετα, οι Izraeli και Murphy (2003), μελετώντας στοιχεία για 17 πολιτείες των ΗΠΑ, για την περίοδο 1960-1997, διαπίστωσαν ότι παρά την ύπαρξη θετικής συσχέτισης μεταξύ περιφερειακής εξειδίκευσης και απασχόλησης, ενδέχεται σε περιόδους έντονης οικονομικής ύφεσης η υψηλή περιφερειακή εξειδίκευση να οδηγήσει σε υψηλά επίπεδα ανεργίας.

Οι Imbs και Wacziarg (2003) στην ανάλυσή τους για 67 κράτη, για την περίοδο 1969-1999, διαπίστωσαν ότι τα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη εισερχόμενα σε καθεστώς οικονομικής ολοκλήρωσης τείνουν να εμφανίζουν διαφοροποιημένα παραγωγικά πρότυπα μέχρι κάποιο σχετικά ώριμο στάδιο ανάπτυξης έπειτα από το οποίο τείνουν εκ νέου να εξειδικεύονται. Το εύρημα αυτό βρίσκεται σε αντίθεση με αντίστοιχο της Kelleher (2003) η οποία μελετώντας 117 κράτη, για την περίοδο 1980-1997, απεφάνθη υπέρ της αρνητικής συσχέτισης μεταξύ της αύξησης του επιπέδου της οικονομικής ολοκλήρωσης και του βαθμού εξειδίκευσης. Αναφορικά με τις περιφέρειες της ΕΕ-15, ο Molle (1997) διαπιστώνει ότι, κατά την περίοδο 1950-1990, αυτές με τα υψηλότερα επίπεδα εξειδίκευσης βρίσκονται στην ευρωπαϊκή περιφέρεια και εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Ο Hallet (2000), ωστόσο, για την περίοδο 1980-1995, δε βρίσκει κάποιο ξεκάθαρο πρότυπο περιφερειακής εξειδίκευσης, για την περίοδο 1980-1995, εντοπίζοντας εξειδικευμένες περιφέρειες και στη νότια Ευρώπη

(χαμηλότερα επίπεδα εισοδήματος) και στο ευρωπαϊκό κέντρο (υψηλότερα επίπεδα εισοδήματος). Εν αντιθέσει, οι Ezcurra κ.α. (2004) διαπιστώνουν ότι, για την περίοδο 1977-1999, οι περιφέρειες οι οποίες βρίσκονται σε φάση αύξησης του εισοδήματός τους, εμφανίζουν αρχικά, και για μικρή χρονική περίοδο, μείωση και στη συνέχεια αύξηση του επιπέδου της εξειδίκευσής τους.

Οι Ezcurra κ.α. (2004) διαπιστώνουν επίσης ότι οι περιφέρειες της ΕΕ-15 οι οποίες έχουν χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ και απέχουν σημαντικά από το ευρωπαϊκό κέντρο παρουσιάζουν διαρθρωτικά πρότυπα τα οποία διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από τα αντίστοιχα του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Πρόκειται για εύρημα το οποίο εντάσσεται στον επιστημονικό διάλογο αναφορικά με την ωφελιμότητα (ή μη) της ύπαρξης ανόμοιων παραγωγικών δομών μεταξύ μιας οικονομίας και της οικονομικής ένωσης στην οποία ανήκει (ή κάποιας περισσότερο ανεπτυγμένης οικονομίας αναφοράς). Ο διάλογος αυτός ξεκίνησε ήδη από τον Pasinetti (1981) ο οποίος υποστήριξε ότι ο βαθμός στον οποίο οι παραγωγικές διαρθρώσεις των λιγότερο ανεπτυγμένων οικονομιών προσομοιάζουν με αυτές των τεχνολογικά προηγμένων καθορίζει τη δυνατότητα τους για την επίτευξη υψηλότερου ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης. Ο Lau (1992) εμμέσως απεδέχθη το συγκεκριμένο συμπέρασμα διατυπώνοντας την άποψη ότι η εξειδίκευση σε τομείς αυξουσών αποδόσεων κλίμακας ενισχύει τη συγκέντρωσή τους και αυτό λειτουργεί θετικά ως προς την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Ενισχυτική των παραπάνω απόψεων είναι η εμπειρική μελέτη των Busson και Villa (1994) οι οποίοι, εξετάζοντας 57 κράτη για την περίοδο 1967-1999, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η εξειδίκευση σε «λάθος» κλάδους, και η εξ αυτής εμπλοκή σε διακλαδικού τύπου εμπορική δραστηριότητα, επιδρά ανασχετικά στο επίπεδο της οικονομικής αποτελεσματικότητας. Σε αντίστοιχη μελέτη, οι Paci και Usai (2000) εξετάζοντας 109 περιοχές της ΕΕ-15, για την περίοδο 1980-1990, υποστηρίζουν ότι η παρουσία κλάδων με αύξουσες αποδόσεις κλίμακας επιδρά θετικά στην οικονομική αποτελεσματικότητα. Πρόκειται για επιβεβαίωση των επιφυλάξεων των Bernard και Jones (1996α και 1996β:1237) οι οποίοι τόνισαν ότι «η εξειδίκευση [των αναπτυσσόμενων οικονομιών] στην παραγωγή διαφορετικών αγαθών [σε σχέση με τις ανεπτυγμένες οικονομίες], η οποία προκαλείται μέσω του εμπορίου, αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στη μακροχρόνια σύγκλιση της τεχνολογίας παραγωγής και, συνεπώς, η οικονομική ολοκλήρωση, μέσω της διενέργειας εμπορίου, είναι πιθανό, παρά τις θετικές της επιδράσεις, να οδηγήσει σε εισοδηματική απόκλιση μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων οικονομιών». Όπως επεσήμανε ο Camagni (1992),

η εν λόγω αρνητική επίδραση ενδέχεται να προκληθεί και από μακροοικονομικής άποψης καθώς η ανομοιότητα των διαρθρωτικών δομών μιας περιφέρειας με τις αντίστοιχες της οικονομικής ένωσης στην οποία ανήκει και η εξ αυτής ανάπτυξη διακλαδικού τύπου εμπορίου με αυτήν την καθιστά ευαίσθητη σε περιπτώσεις μη συμμετρικών διαταραχών. Διαφορετική είναι, ωστόσο, η άποψη των Dalum κ.α. (1998) οι οποίοι, μελετώντας 20 κράτη, για την περίοδο 1965-1992, πρεσβεύουν ότι τα λιγότερα ανεπτυγμένα κράτη θα πρέπει να εμφανίζουν διαφορετικά διαρθρωτικά πρότυπα από τα αντίστοιχα των ανεπτυγμένων, προκειμένου να εμφανίσουν τάσεις εισοδηματικής σύγκλισης με αυτά. Οι συγγραφείς βασίζουν την άποψή τους στην αδυναμία των λιγότερο ανεπτυγμένων οικονομιών να εξειδικευθούν σε κλάδους οι οποίοι διασυνδέονται με αύξουσες αποδόσεις κλίμακας, από τη στιγμή που αυτοί είναι, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, συγκεντρωμένοι στις περισσότερο ανεπτυγμένες [οικονομίες]. Επιφυλακτικοί, ως προς τα συμπεράσματα των προηγούμενων μελετών, εμφανίζονται και οι Bode κ.α. (2004:26) οι οποίοι διατυπώνουν την άποψη ότι «η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των χωρικών και των διαρθρωτικών προτύπων ανάπτυξης χρήζει ανάγκης για περαιτέρω επεξεργασία».

5. Οι Χωρικές και Διαρθρωτικές Επιπτώσεις της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Νέα Κράτη-Μέλη της.

Ο διαφορετικός βαθμός οικονομικής ολοκλήρωσης των επιμέρους χωρικών ενοτήτων των ΝΚΜ της ΕΕ αποτελεί σαφέστατη ένδειξη περί των ετερογενών επιδράσεων της οικονομικής ολοκλήρωσης ως προς την ανάπτυξη των χωρικών και των διαρθρωτικών προτύπων ανάπτυξης της περιοχής (Brülhart κ.α., 2004). Τα ευρήματα της επιστημονικής βιβλιογραφίας, ωστόσο, αναφορικά με τη διαμόρφωση αυτών των προτύπων και την αποτίμηση των επιδράσεων της οικονομικής ολοκλήρωσης εμφανίζονται μάλλον αποσπασματικά. Είναι γεγονός ότι η επιστημονική βιβλιογραφία δεν έχει, μέχρι στιγμής, προβεί στην ενδελεχή εξέταση του συγκεκριμένου ζητήματος κυρίως διότι έστρεψε το ενδιαφέρον της στη διερεύνηση της δυνατότητας των ΝΚΜ της ΕΕ να ικανοποιήσουν τα μακροοικονομικά κριτήρια ένταξης στην ΕΕ (Baldwin κ.α., 1997· Avery και Cameron, 1998) αλλά και λόγω έλλειψης στατιστικής πληροφόρησης, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τα κατώτερα χωρικά και διαρθρωτικά επίπεδα ανάλυσης (Resmini, 2002· Resmini και Traistaru, 2003). Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι σε καμία από τις υφιστάμενες μελέτες τα αναδυόμενα χωρικά και διαρθρωτικά πρότυπα των ΝΚΜ της ΕΕ δε σχετίζονται ευθέως με τη διαδικασία της

οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ, αδυναμία η οποία δύναται να αποδοθεί και στην εν γένει δυσκολία της κατασκευής ενός δείκτη αντιπροσώπευσης της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης. Μολαταύτα, τα μέχρι στιγμής ευρήματα είναι σε θέση να λειτουργήσουν καθοδηγητικά, προς αυτή την κατεύθυνση, παρέχοντας μια βασική εικόνα επί του ζητήματος.

Καθολική (Downes, 1996· Petrakos, 1996 και 2000· Resmini, 2002· Römisch, 2003· Petrakos κ.α., 2004α) είναι η διαπίστωση περί της ανάδυσης και της παγίωσης ενός ανισομερούς χωρικού προτύπου ανάπτυξης. Το πρότυπο αυτό φανερώνει την υπεροχή των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης καθώς η απομάκρυνση είτε προς βορρά είτε προς νότο (ιδιαίτερα) συνδυάζεται με τη μη δυνατότητα εντοπισμού χωρών με αξιόλογο επίπεδο οικονομικής αποτελεσματικότητας. Εντός των χωρών, το πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης έχει διαμορφωθεί προς όφελος των πρωτευουσών περιφερειών και των δορυφόρων τους καθώς και των συνοριακών με την ΕΕ-15 περιφερειών· πρόκειται για πρότυπο το οποίο διακρίνει ιδιαίτερα τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης¹²⁰. Μελέτες για την Ουγγαρία (Balaz, 1996· Fazekas, 1996· Lorentzen, 1996 και 1999· Nemes-Nagy, 2000· Petrakos, 2001· Lengyel 2003· Maffioli 2003· Szèmler 2006), τη Βουλγαρία (Minassian και Totev, 1996· Petrakos, 2001· Petrakos και Economou, 2002· Spiridonova, 2003· Totev, 2006), τη Ρουμανία (RAMBOLL, 1996· Constantin, 1997· Petrakos, 2001· Petrakos και Economou, 2002· Traistaru και Pauna, 2003· Iara 2006), την Εσθονία (Fainstein και Lubenets 2003), την Πολωνία (Balaz, 1996· Ingham κ.α., 1996· Gorzelak, 1998 και 2000· Petrakos, 2001· Wisniewski, 2006), την Τσεχία (Balaz, 1996· Kippenberg, 2006) και τη Σλοβακία (Balaz, 1996· Iara, 2004) επιβεβαιώνουν την παραπάνω διαπίστωση καθιστώντας σαφές ότι οι οικονομίες συγκέντρωσης και οι δυνάμεις που επέφερε η διεθνοποίηση «αναπαράγουν» τις υφιστάμενες (στην περιοχή της ΕΕ-15) διακρίσεις και εντός της περιοχής των ΝΚΜ της ΕΕ.

Η ανάγκη για την αποκρυπτογράφηση αυτής της ανισομέρειας έστρεψε το επιστημονικό ενδιαφέρον στη μελέτη της κατανομής των μεταποιητικών

¹²⁰ Εξαιρέση αποτελεί η Σλοβενία στην οποία η κατανομή της οικονομικής μεγέθυνσης εμφανίζεται περισσότερο ομοιόμορφη (συγκριτικά με τα υπόλοιπα ΝΚΜ της ΕΕ), φαινόμενο το οποίο δύναται να αποδοθεί αφενός στο μικρό της μέγεθος και αφετέρου στην προγενέστερη έναρξη της διαδικασίας μετάβασής της (Damijan και Kostevc, 2003).

δραστηριοτήτων¹²¹ μεταξύ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ και της εξέλιξης των διαρθρωτικών προτύπων των τελευταίων. Στην προσέλκυση των μεταποιητικών δραστηριοτήτων, ανεδείχθη ο ρόλος και η σπουδαιότητα της γεωγραφικής συνιστώσας καθώς οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες συνορεύουν με την ΕΕ-15 κατόρθωσαν είτε να διατηρήσουν (αυξήσουν) τα επίπεδα της μεταποιητικής τους απασχόλησης είτε να υποστούν τις μικρότερες απώλειες (Resmini, 2002). Η σπουδαιότητα των περιφερειακών παραγόντων στη διαμόρφωση των διαρθρωτικών προτύπων επιβεβαιώθηκε από τους Traistaru και Wolff (2004) σε ό,τι αφορά τις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Ουγγαρίας. Εφαρμόζοντας τη μέθοδο της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής¹²², οι συγγραφείς απέδωσαν τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης στις εν λόγω περιφέρειες, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, στην επίδραση της διαφορικής συνιστώσας.

Οι Traistaru κ.α. (2003), στην κυριότερη επί του θέματος μελέτη, εξετάζοντας τα πρότυπα περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης στη Βουλγαρία, στη Ρουμανία, στην Εσθονία, στη Σλοβενία και στην Ουγγαρία κατέληξαν στο συμπέρασμα της ύπαρξης συσχέτισης μεταξύ αυτών των προτύπων και της εγγύτητας με τις χώρες της ΕΕ-15. Πιο συγκεκριμένα, οι περιφέρειες της Εσθονίας, της Σλοβενίας και της Ουγγαρίας οι οποίες γειτνιάζουν με χώρες της ΕΕ-15, χαρακτηρίζονται από χαμηλό βαθμό περιφερειακής εξειδίκευσης εν αντιθέσει με τις αντίστοιχες περιφέρειες της Βουλγαρίας. Αντιθέτως, από υψηλό βαθμό περιφερειακής εξειδίκευσης χαρακτηρίζονται οι περιφέρειες της Εσθονίας και της Ουγγαρίας οι οποίες συνορεύουν με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ, σε αντίθεση με τις αντίστοιχες περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας. Παράλληλα, η εγγύτητα με τρίτες χώρες συνοδεύεται από υψηλά επίπεδα περιφερειακής εξειδίκευσης στη Βουλγαρία, τη Σλοβενία και την Ουγγαρία και από χαμηλά επίπεδα στη Ρουμανία. Επιπρόσθετα, οι μη συνοριακές περιφέρειες της Ρουμανίας και της Σλοβενίας παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα περιφερειακής εξειδίκευσης σε αντίθεση με τις αντίστοιχες περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ουγγαρίας. Η μελέτη αυτή επιβεβαιώνει τη σημαντικότητα του γεωγραφικού παράγοντα ως προς τη διαμόρφωση των τοπικών (περιφερειακών) παραγωγικών δομών αλλά και τις σημαντικές διαφοροποιήσεις οι οποίες παρατηρούνται ακόμα και μεταξύ

¹²¹ Λόγω της σπουδαιότητάς κατά το προηγούμενο καθεστώς και λόγω των επιπτώσεων τις οποίες υπέστη μετέπειτα, ο τομέας της μεταποίησης κέντρισε (ευλόγως) το επιστημονικό ενδιαφέρον.

¹²² Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη μέθοδο της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής βλ. Παπαδασκαλόπουλο (2000), Esteban (2000) και Ψυχάρη και Καζάζη (2002).

περιφερειών οι οποίες ανήκουν στην ίδια χώρα. Τα αποτελέσματά της επιβεβαιώθηκαν από αντίστοιχα πιο πρόσφατων μελετών για την Ουγγαρία (Szemlér, 2006), τη Ρουμανία (Iara, 2006) και τη Βουλγαρία (Totev, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Αναδόμενα Πρότυπα Περιφερειακής Ανάπτυξης στα Νέα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εισαγωγή.

Το ζήτημα της άνισης χωρικής κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων και του εισοδήματος, καθώς και οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές του επιπτώσεις και προεκτάσεις, επανήλθε εκ νέου στο προσκήνιο του επιστημονικού διαλόγου, στις αρχές της δεκαετίας του '90, με αφορμή την (τότε) επικείμενη προς ανατολάς διεύρυνση της ΕΕ. Η καταγεγραμμένη θετική συσχέτιση μεταξύ οικονομικής ολοκλήρωσης και περιφερειακών ανισοτήτων βάσει της ιστορικής εμπειρίας της ΕΕ-15 (European Commission, 1999· Andaluz κ.α., 2002), παρά τη μακροχρόνια εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής (Hurst κ.α., 2000), είναι εύλογο να γεννά σκέψεις και προβληματισμούς αναφορικά με τη συνοχή της διευρυμένης ΕΕ (Πλασκοβίτης, 2000· Gorzelak, 2000· Begg, 2002 και 2003), «σε ένα κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον στο οποίο η αρχή της αποδοτικότητας φαίνεται να υπερισχύει αυτής της ισότητας» (Hallet, 2002:17), στο κλασικό δίλημμα το οποίο είναι συνυφασμένο με την άσκηση της περιφερειακής πολιτικής (Williamson, 1965) και με δεδομένη την οικονομική υστέρηση των ΝΚΜ της, παρά τα περί του αντιθέτου ex ante σενάρια.

Εντός του παραπάνω πλαισίου, τα ΝΚΜ της ΕΕ δημιουργούν και προσφέρουν οιονεί εργαστηριακές συνθήκες έρευνας και αξιολόγησης εναλλακτικών οικονομικών θεωριών και πολιτικών. Στη θέση του πολιτικοοικονομικού συστήματος του κεντρικού σχεδιασμού – το οποίο κατέρρευσε υπό την πίεση ενδογενών αδιεξόδων αλλά και εξωγενών πιέσεων – εμφανίστηκε ένα σύστημα ελεύθερης οικονομίας, δυτικού τύπου, ως αποτέλεσμα αυτοφυών δυνάμεων της αγοράς και συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών (Πετράκος, 2005). Η μετάβαση στο εν λόγω σύστημα από πλευράς των ΝΚΜ της ΕΕ κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου αποτελεί, ουσιαστικά, πεδίο επιβεβαίωσης (ή μη) των επιταγών της νεοκλασικής θεωρίας. Η αποτίμηση των περιφερειακών ανισοτήτων των ΝΚΜ της ΕΕ και η παρακολούθηση της εξέλιξής τους στο αναδυόμενο πλαίσιο της οικονομικής τους ολοκλήρωσης αναδεικνύεται σε επιστημονική εργασία μείζονος σημασίας ούσα σε θέση να καταδείξει το αν και κατά πόσο οι μηχανισμοί της αγοράς συμβάλλουν τελικά στην άμβλυνση (νεοκλασική θεωρία) ή στην όξυνσή τους.

Η επιστημονική βιβλιογραφία έχει ήδη επισημάνει την ανάδυση και την παγίωση ενός ανισομερούς χωρικού προτύπου ανάπτυξης στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ προς όφελος της πλειονότητας των πρωτευουσών περιφερειών και ορισμένων δορυφόρων τους και της πλειονότητας των συνοριακών με την ΕΕ-15 περιφερειών τους, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Το συμπέρασμα αυτό

επαληθεύεται στο παρόν Κεφάλαιο με την αποτίμηση των περιφερειακών ανισοτήτων, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, και τη διαχρονική παρακολούθηση της εξέλιξής τους μέσω της χρησιμοποίησης σειράς σχετικών δεικτών. Η απεικόνιση των αποτελεσμάτων των εν λόγω δεικτών καταδεικνύει, όντως, την ύπαρξη ενός προτύπου «δύσης-ανατολής» στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, ως «αναπαραγωγή» ανάλογων διαχωρισμών οι οποίοι συναντώνται στην περιοχή της ΕΕ-15. Αποδεικνύεται ότι η οικονομική ολοκλήρωση της ΕΕ επαναπροσδιορίζει τον οικονομικό χώρο των ΝΚΜ της αναδεικνύοντας νικητές και ηττημένους μεταξύ των περιφερειών τους.

1. Οι Ex Ante Επιδράσεις των Δυνάμεων της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Επίπεδα Οικονομικής Αποτελεσματικότητας των Νέων Κρατών-Μελών της.

Οι επιστημονικές μελέτες οι οποίες διενεργήθηκαν έπειτα από την υπογραφή των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών τάχθηκαν υπέρ της θετικής επίδρασης των δυνάμεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στα ΝΚΜ της βάσει πρώτων στοιχείων και ex ante παραδοχών αναφορικά με παραμέτρους όπως το μέγεθος των διαρθρωτικών κονδυλίων, η ενίσχυση της εμπορικής δραστηριότητας, η προσέλκυση ΑΞΕ, η αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων και η αύξηση της πιστοληπτικής ικανότητας. Με τη βοήθεια της κατασκευής σεναρίων οι περισσότεροι συγγραφείς αποτίμησαν θετικά την (αναγκαία) επιλογή των (μετέπειτα) ΝΚΜ της ΕΕ για ένταξη σε αυτήν, σε όρους αύξησης του ΑΕΠ και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ τους τόσο σε απόλυτους όσο και σε σχετικούς, ως προς τις χώρες της ΕΕ-15, αριθμούς. Οι Lejour κ.α. (2001) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το εν λόγω εγχείρημα πρόκειται να επιδράσει θετικά στο επίπεδο του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ αν και κάποιοι επιμέρους οικονομικοί τομείς (οι συγγραφείς προτάσσουν τον ενεργειακό τομέα) ενδέχεται να υποστούν σημαντικές απώλειες λόγω της έκθεσής τους στο διεθνή ανταγωνισμό. Οι συγγραφείς αποτιμούν τα – σε μακροχρόνιο ορίζοντα¹²³ - δυνητικά οφέλη των ΝΚΜ της ΕΕ στα επίπεδα του 8%¹²⁴ διακρίνοντάς τα σε οφέλη από την ένταξη στην τελωνειακή ένωση, τη συμμετοχή στην εσωτερική αγορά και την ελεύθερη μετακίνηση του εργατικού δυναμικού. Το

¹²³ Δεν προσδιορίζεται το χρονικό διάστημα.

¹²⁴ Το όφελος για την Ουγγαρία εκτιμάται στο 12% καθώς η συγκεκριμένη χώρα ξεκίνησε νωρίτερα τη μεταβατική της πορεία.

συγκεκριμένο αποτέλεσμα είναι μεγαλύτερο από εκείνα προηγούμενων ερευνών¹²⁵ καθώς οι Brown κ.α. (1995) εκτιμούν τα αντίστοιχο όφελος των ΝΚΜ της ΕΕ στα επίπεδα μεταξύ 3,8% και 7,3%, οι Baldwin κ.α. (1997) στα επίπεδα του 1,5% και ο Breuss (2001)¹²⁶ στα επίπεδα μεταξύ 4% και 9%.

Τα αποτελέσματα αυτών των μελετών, μαζί και το γενικότερο κλίμα ευφορίας το οποίο καλλιέργησαν, διαψεύστηκαν σχετικά γρήγορα καθώς «η όλη διαδικασία μετάβασης των ΝΚΜ της ΕΕ στα δυτικού τύπου αναπτυξιακά πρότυπα απεδείχθη αλυσιτελής, με τα περισσότερα εξ αυτών να χαρακτηρίζονται από ασταθές μακροοικονομικό περιβάλλον και έντονες αποδιαρθρώσεις των παραγωγικών τους συστημάτων» (Sokol, 2001:645). Οι επιστημονικές έρευνες οι οποίες έλαβαν υπόψη τους και πραγματικά δεδομένα, τουλάχιστο σε μεγαλύτερο βαθμό από τις προαναφερθείσες, δεν αφήνουν ιδιαίτερα περιθώρια αισιοδοξίας αναφορικά με τη δυνατότητα επίτευξης εισοδηματικής σύγκλισης των ΝΚΜ της ΕΕ με τις χώρες της ΕΕ-15, στο εγγύς μέλλον και στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ.

Χαρακτηριστική είναι η μελέτη του Petrakos (2000β) ο οποίος κατασκευάζοντας τέσσερα εναλλακτικά σενάρια (Πίνακας 4.1) και θεωρώντας ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ-15 θα αυξάνεται ετησίως κατά 2,5%, καταλήγει ότι, με βάση το ευνοϊκότερο σενάριο, απαιτούνται από 15 (στην περίπτωση της Σλοβενίας) μέχρι 70 έτη (στην περίπτωση της Βουλγαρίας) προκειμένου το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ να προσεγγίσει το 75% του αντίστοιχου της ΕΕ-15. Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται και τα αποτελέσματα σειράς ανάλογων μελετών (Brzeski και Colombatto, 1999· Weise κ.α., 2001· Fidrmuc κ.α., 2002· Wagner και Hlouskova, 2002) οι οποίες έρχονται να διαψεύσουν τις αρχικά αισιόδοξες σχετικές προβλέψεις. Τα αποτελέσματα των εν λόγω μελετών και η υπάρχουσα πραγματικότητα καθ' αυτή καθιστούν επίκαιρη την οποιαδήποτε ανησυχία σχετικά με το χρονικό ορίζοντα επίτευξης της εισοδηματικής σύγκλισης στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ με δεδομένα τα παραδείγματα των προηγούμενων διευρύνσεων της ΕΕ προς τις οικονομικά λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου (Resmini και Traistaru, 2003). Όπως χαρακτηριστικά επεσήμαναν οι Halpern και Wyplosz (2001:15) «εν προκειμένω

¹²⁵ Οι συγγραφείς αποδίδουν αυτή την απόκλιση στην από μέρους τους πρόσβαση σε μεγαλύτερο αριθμό εμπειρικών δεδομένων η οποία τους οδήγησε στην κατασκευή λιγότερων σεναρίων και ρεαλιστικότερων προβλέψεων.

¹²⁶ Ο Breuss (2002), επεκτείνοντας την έρευνά του, αποτιμά τα δυνητικά οφέλη των ΝΚΜ της ΕΕ σε επίπεδα δεκαπλάσια των αντιστοίχων των χωρών της ΕΕ-15.

πρόκειται για μεγαλύτερο χάσμα σε αντιπαραβολή με το αντίστοιχο προηγούμενων διευρύνσεων της ΕΕ»¹²⁷.

Τα ΝΚΜ της ΕΕ βρίσκονται σε σημαντικά χαμηλότερο αναπτυξιακό επίπεδο εν συγκρίσει με τις χώρες της ΕΕ-15¹²⁸ (Πίνακας 4.2) με αποτέλεσμα ένας νέος οικονομικός διαχωρισμός «δύσης-ανατολής» (Χάρτης 4.1) να αναδύεται στους κόλπους της διευρυμένης ΕΕ, πλαισιώνοντας τον ήδη υφιστάμενο «κέντρου-περιφέρειας». Τα πολιτικοοικονομικά σύνορα («σιδηρούν παραπέτασμα») παραχωρούν σταδιακά τη θέση τους σε νέους, οικονομικοκοινωνικού τύπου διαχωρισμούς («χρυσό παραπέτασμα») στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ, απόρροια της σημαντικής οικονομικής υστέρησης των ΝΚΜ της¹²⁹ (Pinder, 1998· Hudson και Williams, 1999). Όπως πολύ εύστοχα επεσήμαναν οι Petrakos κ.α. (2000:12), «η διαδικασία της μετάβασης απομάκρυνε την πολιτική και στρατιωτική διαίρεση της Ευρώπης, όχι όμως και την οικονομική».

2. Η Εξέλιξη των Περιφερειακών Ανισοτήτων στα Νέα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η αποτίμηση των περιφερειακών ανισοτήτων στα ΝΚΜ της ΕΕ και η παρακολούθηση της εξέλιξής τους, στο αναδύομενο πλαίσιο της οικονομικής ολοκλήρωσης και με τη διαδικασία της μετάβασης να βρίσκεται εν εξελίξει, αναδεικνύεται σε «επιστημονική εργασία μείζονος σημασίας» (Osiewalski 1997:21) ούσα σε θέση να καταδείξει τη συμβολή των δυνάμεων της αγοράς στην άμβλυνσή τους, κατά τις επιταγές της νεοκλασικής θεωρίας. Βάσει των υπάρχοντων στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT), αυτού του είδους η επιστημονική εργασία διεξάγεται για την περίοδο 1995-2000. Πρόκειται για τη δεύτερη υποπερίοδο της μετάβασης των ΝΚΜ της ΕΕ η οποία είναι σε θέση να προσφέρει ασφαλέστερα επί του

¹²⁷ Το χάσμα αυτό είναι ακόμα μεγαλύτερο στο περιφερειακό επίπεδο. Όπως χαρακτηριστικά επεσήμαναν οι Καλλιώρας κ.α. (2006), οι 25 πλουσιότερες περιφέρειες της ΕΕ-15 εμφάνισαν, κατά το έτος 2000, επίπεδο κατά κεφαλήν ΑΕΠ ίσο με το 154,9% του μέσου όρου (της ΕΕ-15) τη στιγμή που το αντίστοιχο μέγεθος για τις 25 φτωχότερες περιφέρειες της ΕΕ-15 ανήλθε στα επίπεδα του 47,7%. Για το ίδιο έτος, τα αντίστοιχα μεγέθη στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ ήταν 154,9% και 5,2% του μέσου όρου της ΕΕ-15, αντίστοιχα. Είναι σαφές ότι οι εθνικές περιφερειακές πολιτικές από μόνες τους δεν είναι σε θέση να καλύψουν αυτό το τεράστιο χάσμα στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ.

¹²⁸ Με εξαίρεση τη Σλοβενία, η οποία έχει προσεγγίσει το αναπτυξιακό επίπεδο των χωρών του Στόχου 1.

¹²⁹ Ασφαλέστατα, η εν λόγω υστέρηση δύναται να θεωρηθεί απότοκο των εισοδηματικών απωλειών τις οποίες βίωσαν οι εν λόγω χώρες κατά τα πρώτα έτη της μετάβασής τους, περίοδος η οποία από αρκετούς παραλληλίζεται με εκείνη του οικονομικού κραχ στις ΗΠΑ (περίοδος 1929-1932) (Rostowski, 1997· Milanovic, 1998).

ζητήματος συμπεράσματα έπειτα από τη σχετική εξομάλυνση των διαταραχών της αντίστοιχης πρώτης (1990-1994).

Προς αυτή την κατεύθυνση εκτιμώνται, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, τέσσερις αντιπροσωπευτικοί Δείκτες: ο σταθμισμένος βάσει του πληθυσμού συντελεστής διακύμανσης (σ-σύγκλιση), ο λόγος μέγιστης προς ελάχιστη τιμή (μέγιστο / ελάχιστο), η συσχέτιση οικονομικών και δημογραφικών συνθηκών (γ-πυκνότητα) και η συσχέτιση αρχικών οικονομικών συνθηκών και μεταβολών (β-σύγκλιση).

Ο συντελεστής διακύμανσης σ είναι σταθμισμένος ως προς τον πληθυσμό των περιφερειών και αποτιμά τις περιφερειακές ανισότητες μιας χώρας λαμβάνοντας υπόψη το σχετικό πληθυσμιακό βάρος των περιφερειών της. Εκτιμάται από τον τύπο:

$$CV_w = \left[\sum_i (X_i - \bar{X})^2 * (P_i / P) \right]^{1/2} / \bar{X}, \text{ όπου } X_i \text{ είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της}$$

περιφέρειας i , \bar{X} είναι το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας, P_i είναι ο πληθυσμός της περιφέρειας i και P είναι ο πληθυσμός της χώρας, και λαμβάνει τιμές στο διάστημα $[0, +\infty]$, από την απόλυτη ισότητα μέχρι την απόλυτη ανισότητα. Η ανοδική πορεία του συντελεστή διαχρονικά φανερώνει αύξηση των περιφερειακών ανισοτήτων και, αντιστοίχως, η καθοδική φανερώνει μείωση.

Ο λόγος της μέγιστης προς την ελάχιστη τιμή είναι ο λόγος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ευπορότερης περιφέρειας ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της φτωχότερης περιφέρειας μιας χώρας, Y_{\max} / Y_{\min} , και παίρνει τιμές οι οποίες κυμαίνονται στο διάστημα $[1, +\infty)$, από την απόλυτη ισότητα στην απόλυτη ανισότητα. Ο λόγος εξετάζεται διαχρονικά με την πτωτική τάση να φανερώνει μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και την ανοδική τάση να φανερώνει αύξηση.

Ο συντελεστής πυκνότητας γ συσχετίζει το περιφερειακό κατά κεφαλήν ΑΕΠ με την περιφερειακή πληθυσμιακή πυκνότητα εκτιμώμενος από τη συνάρτηση: $Y_t = a + \gamma * D_t + \varepsilon$, όπου Y_t είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στο χρόνο t , a ο σταθερός όρος, γ ο συντελεστής πυκνότητας, D_t η πληθυσμιακή πυκνότητα στο χρόνο t και ε ο διαταρακτικός όρος. Οι θετικές τιμές του συντελεστή γ υποδηλώνουν ότι οι υψηλές πληθυσμιακές πυκνότητες συμβάλλουν στην επίτευξη υψηλότερου επιπέδου κατά κεφαλήν ΑΕΠ, προφανέστατα με την ενεργοποίηση των οικονομιών συγκέντρωσης, προκαλώντας τάσεις περιφερειακής απόκλισης. Κατ' αντιστοιχία, οι αρνητικές τιμές

του συντελεστή γ υποδηλώνουν την ύπαρξη τάσεων περιφερειακής σύγκλισης με τη μη ενεργοποίηση των οικονομιών συγκέντρωσης.

Ο συντελεστής μεταβολής β συσχετίζει το αρχικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ (του έτους βάσης) με τη μεταβολή του (μεταξύ του έτους βάσης και του τελικού έτους) εκτιμώμενος από τη συνάρτηση $\frac{Y_{t_1}}{Y_{t_0}} = a + \beta * Y_{t_0} + \varepsilon$, όπου Y είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά το έτος βάσης t_0 και το τελικό έτος t_1 , a ο σταθερός όρος, β ο συντελεστής σύγκλισης και ε ο διαταρακτικός όρος. Οι θετικές τιμές του συντελεστή β υποδηλώνουν περιφερειακή απόκλιση καθώς μεγαλύτερες τιμές του αρχικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ συσχετίζονται με μεγαλύτερες θετικές μεταβολές του. Κατ' αντιστοιχία, οι αρνητικές τιμές του συντελεστή β υποδηλώνουν περιφερειακή σύγκλιση.

Οι τιμές των ανωτέρω Δεικτών (Πίνακας 4.3) καταδεικνύουν ότι οι διαδικασίες της μετάβασης των ΝΚΜ της ΕΕ από το σχεδιασμό στην αγορά και της οικονομικής τους ολοκλήρωσης με την περιοχή της ΕΕ-15, συνοδεύτηκαν, και κατά πάσα πιθανότητα θα εξακολουθούν να συνοδεύονται (Petraikos κ.α., 2004α και 2004β), από μια σημαντική αύξηση των περιφερειακών ανισοτήτων τους.

Από τις τιμές του σταθμισμένου συντελεστή διακύμανσης σ και του λόγου μέγιστης / ελάχιστης τιμής, προκύπτει η διαχρονική αύξηση του επιπέδου των περιφερειακών ανισοτήτων στα ΝΚΜ της ΕΕ¹³⁰ (Διάγραμμα 4.1).

Στη διαμόρφωση αυτής της τάσης συνέβαλε η ενεργοποίηση των οικονομιών συγκέντρωσης - προς επιβεβαίωση των νέων θεωριών εμπορίου και της νέας οικονομικής γεωγραφίας - όπως αυτή καταδεικνύεται και από τις τιμές του συντελεστή πυκνότητας γ . Ο συγκεκριμένος συντελεστής είναι θετικός και στατιστικά σημαντικός σε όλα τα ΝΚΜ της ΕΕ και για το αρχικό και για το τελικό έτος της περιόδου ανάλυσης¹³¹, παρουσιάζοντας τάσεις σημαντικής αύξησης διαχρονικά. Η θετική και στατιστικά σημαντική τιμή του συντελεστή γ υποδηλώνει ότι όσο μεγαλύτερη πυκνότητα πληθυσμού διαθέτει μια περιφέρεια, τόσο μεγαλύτερο αναμένεται να είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ένεκα της ενεργοποίησης των οικονομιών συγκέντρωσης (Ciccone και Hall, 1996) ο αναπτυξιακός ρόλος των οποίων καθίσταται, τουλάχιστον σε πρώιμα στάδια ανάπτυξης, αδιαμφισβήτητος¹³². Βάσει όλων των παραπάνω, η

¹³⁰ Με εξαίρεση τη Βουλγαρία στην οποία παρατηρούνται οριακά πτωτικές τάσεις.

¹³¹ Με εξαιρέσεις τη Λετονία (κατά το πρώτο έτος της ανάλυσης) και τη Σλοβενία των οποίων οι θετικές τιμές είναι στατιστικά μη σημαντικές.

¹³² Ασφαλώς, η επιστημονική βιβλιογραφία έχει δείξει ότι μετά από ένα σημείο συγκέντρωσης πληθυσμού οι οικονομίες συγκέντρωσης εξασθενούν και σταδιακά μετατρέπονται σε

θετική και στατιστικά σημαντική τιμή, στις περισσότερες περιπτώσεις¹³³, του συντελεστή β (Διάγραμμα 4.2) κρίνεται απόλυτα φυσιολογική.

Στο ερώτημα περί της επιβεβαίωσης των επιταγών της νεοκλασικής θεωρίας με παράδειγμα εργασίας τα ΝΚΜ της ΕΕ η μέχρι στιγμής απάντηση είναι αρνητική. Σε ένα σχετικά μικρό διάστημα λειτουργίας των μηχανισμών της ελεύθερης αγοράς¹³⁴ οι περιφερειακές ανισότητες στην περιοχή έχουν αυξηθεί σε μεγάλο βαθμό προσεγγίζοντας ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα. Η σύγκριση με τα αντίστοιχα μεγέθη των χωρών της ΕΕ-15 (Πίνακας 4.4) φανερώνει την ένταση του προβλήματος καθώς οι περιφερειακές ανισότητες στα ΝΚΜ της ΕΕ είναι, στις περισσότερες των περιπτώσεων, σαφώς οξύτερες. Η θεώρηση της οικονομικής συνοχής «ως αποτέλεσμα αλλά και ως προαπαιτούμενο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας» (Hudson, 2001:13), καθιστά, υπό αυτές τις συνθήκες, την επίτευξή της εκ των ουκ άνευ.

Το πρόβλημα διογκώνεται ακόμη περισσότερο λόγω της ιδιαίτερης φύσης των ΝΚΜ της ΕΕ, πέρα από τα υψηλά επίπεδα των περιφερειακών ανισοτήτων καθαυτά. Καθώς το σύστημα του υπαρκτού σοσιαλισμού διακρινόταν για την υψηλή αίσθηση ισότητας την οποία προσέφερε στους πολίτες¹³⁵, είναι εύλογο να διατυπώνεται η υπόθεση ότι οι τελευταίοι θα διατηρήσουν, και στο καινούριο πολιτικοοικονομικό καθεστώς, αυτή την αίσθηση στα ίδια επίπεδα (Flemming και Micklewright, 2000· Suhrcke, 2001· Saney και Teksoz, 2005). Στη διατύπωση αυτής της υπόθεσης συνέβαλαν τα αποτελέσματα εκτεταμένης έρευνας (ISSP, 1999 στο Suhrcke, 2001) η οποία πραγματοποιήθηκε σε 23 χώρες παγκοσμίως εκ των οποίων οι 6 (Βουλγαρία, Τσεχία, Ουγγαρία, Λετονία, Πολωνία, Σλοβενία) συμπεριλαμβάνονται στην περιοχή μελέτης. Σε κάθε χώρα ένας σημαντικός αριθμός αντιπροσωπευτικών πολιτών¹³⁶

αντιοικονομίες συγκέντρωσης. Ωστόσο στα ΝΚΜ της ΕΕ τα μητροπολιτικά κέντρα έχουν σχετικά μικρό μέγεθος (σε σύγκριση με τα αντίστοιχα της Δυτικής Ευρώπης και των ΗΠΑ) και σχετικά καλές υποδομές με αποτέλεσμα η πιθανότητα ενεργοποίησης αντιοικονομικών συγκέντρωσης να μην είναι άμεσα ορατή (Πετράκος κ.α. 2004:171).

¹³³ Εξαίρεσεις αποτελούν η Βουλγαρία η τιμή της οποίας είναι αρνητική αλλά στατιστικά μη σημαντική και η Εσθονία, η Σλοβενία και η Σλοβακία των οποίων οι θετικές τιμές είναι στατιστικά μη σημαντικές.

¹³⁴ Ορισμένοι συγγραφείς (Lloyd, 1996· Karatnycky κ.α., 1998) απέδωσαν τη διαφαινόμενη αποτυχία της νεοκλασικής αντίληψης στην παρεμπόδιση της ομαλής εφαρμογής της εξαιτίας των κρατικών παρεμβατικών πολιτικών. Η αλήθεια είναι, ωστόσο, ότι οι οικονομικές πολιτικές οι οποίες υιοθετήθηκαν κάθε άλλο παρά δυσχέραναν τη λειτουργία των δυνάμεων της ελεύθερης αγοράς.

¹³⁵ Αν και αυτή συνδυαζόταν με χαμηλά επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας.

¹³⁶ Ο αριθμός αυτός ανήλθε στους 1.102 ερωτηθέντες (ποσοστό 3,77% επί του δείγματος) για τη Βουλγαρία, στους 1.834 (6,28%) για την Τσεχία, στους 1.208 (4,14%) για την Ουγγαρία,

εκλήθη να σχολιάσει, μεταξύ άλλων, τη θέση ότι «οι περιφερειακές ανισότητες στη χώρα σας είναι μεγάλες», δίνοντας απαντήσεις στην κλίμακα από το «συμφωνώ απολύτως» μέχρι το «διαφωνώ απολύτως». Οι απαντήσεις των ερωτηθέντων (Πίνακας 4.5) φανερώουν ξεκάθαρα ότι οι κάτοικοι των ΝΚΜ της ΕΕ ήδη έχουν διαπιστώσει το πρόβλημα και το έχουν βιώσει σε μεγαλύτερο βαθμό, είτε κατ' ουσία είτε κατ' αντίληψη, απ' ότι εκείνοι των ανεπτυγμένων χωρών της ΕΕ-15, με αποτέλεσμα να επιθυμούν την κατά το δυνατόν άμβλυνσή του.

3. Το Αναδύμενο Χωρικό Πρότυπο Ανάπτυξης στην Περιοχή των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η παρακολούθηση της εξέλιξης των περιφερειακών ανισοτήτων, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Πίνακες 4.6-4.15), στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ φανερώνει την ανάδυση και την παγίωση ενός ανισομερούς χωρικού προτύπου ανάπτυξης. Η ταξινόμηση, μέσω της κατασκευής ενός πίνακα μετασχηματισμού¹³⁷ (Πίνακας 4.16), των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με βάση το επίπεδο της οικονομικής τους αποτελεσματικότητας επιτρέπει την, στο έπακρο, επιβεβαίωση αυτής της διαπίστωσης. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι, κατά την περίοδο 1995-2000, η συντριπτική πλειονότητα των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ δε μετέβαλλε αισθητά το επίπεδο του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της (παρέμεινε στην ίδια ομάδα) σε σχέση με αυτό της πλουσιότερης περιφέρειας της περιοχής¹³⁸.

Οι πλέον ανεπτυγμένες περιφέρειες της περιοχής των ΝΚΜ της ΕΕ εντοπίζονται στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης (Χάρτης 4.2). Η απομάκρυνση από αυτές τις χώρες είτε προς βορρά είτε προς νότο συνδυάζεται με τη σπανιότερη ύπαρξη περιφερειών με αξιόλογο επίπεδο οικονομικής αποτελεσματικότητας. Καθίσταται επίσης σαφές ότι τη χειρότερη θέση στη διευρυμένη ΕΕ κατέχει η περιοχή των χωρών της Βαλκανικής με κατά κεφαλήν ΑΕΠ που δε ξεπερνά ούτε καν το 10% του μέσου όρου της ΕΕ-15. Ο χώρος αυτός πρόκειται να αποτελέσει για μεγάλο χρονικό διάστημα μια υπο-περιφέρεια

στους 1.100 (3,77%) για τη Λετονία, στους 1.135 (3,89%) για την Πολωνία και στους 1.006 (3,45%) για τη Σλοβενία.

¹³⁷ Για την κατασκευή των διαστημάτων του πίνακα μετασχηματισμού προτιμήθηκε η κατασκευή διαστημάτων τα οποία εμπεριέχουν ίσο αριθμό αντικειμένων μελέτης, στα πρότυπα της πλειονότητας ανάλογων εμπειρικών μελετών (Quah, 1993 και 1996· Kangasharju, 1999 και Lopez-Bazo κ.α., 1999). Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την κατασκευή πινάκων μετασχηματισμού βλ. Φωτόπουλος κ.α. (2002).

¹³⁸ Πρόκειται για την περιφέρεια Osrednjeslovenska (SI00E), πρωτεύουσα περιφέρεια της Σλοβενίας.

εντός της περιφέρειας του ευρωπαϊκού Νότου, συμβάλλοντας στη διατήρηση του χωρικού προτύπου «κέντρου-περιφέρειας» της ΕΕ-15, με μια ελαφρά μετατόπιση προς ανατολάς (Πετράκος κ.α., 2004).

Το κάθε ΝΚΜ της ΕΕ εμφανίζει, σε αρκετά μεγάλο βαθμό, το δικό του χωρικό πρότυπο ανάπτυξης (Χάρτης 4.3). Οι Βαλτικές χώρες χαρακτηρίζονται από μια έντονα μητροπολιτική δομή, καθώς τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα έχουν το υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης. Η Πολωνία φαίνεται να διατηρεί την ιστορική της διαίρεση Ανατολής-Δύσης, ενώ η Τσεχία και η Ουγγαρία παρουσιάζουν έντονα μητροπολιτική δομή η οποία συνδυάζεται με την τάση των δυτικών συνοριακών τους περιφερειών να αναπτύσσονται ταχύτερα από τις ανατολικές. Η Ρουμανία, η οποία διαθέτει ένα πολυκεντρικό σύστημα αστικών κέντρων, φαίνεται να αντιμετωπίζει προβλήματα αναπτυξιακής υστέρησης κυρίως στις περιοχές που συνορεύουν με την Ουκρανία, τη Μολδαβία και τη Βουλγαρία, ενώ οι κεντρικές και δυτικές περιοχές, που ιστορικά αποτελούσαν τμήμα της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας διαθέτουν ένα σχετικά υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης. Τέλος, η Βουλγαρία φαίνεται να διαθέτει έναν οριζόντιο άξονα ανάπτυξης που συνδέει τη Σόφια με τη Βάρνα και το Μπουργκάς και να αντιμετωπίζει προβλήματα αναπτυξιακής υστέρησης στις διασυνοριακές της ζώνες, τόσο προς βορρά με τη Ρουμανία, όσο και προς νότο με την Ελλάδα.

Οι διαφοροποιήσεις ως προς τα επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ αναδεικνύουν το ρόλο και τη σημασία της γεωγραφικής συνιστώσας στις αναπτυξιακές διεργασίες. Ο αναπτυξιακός δυναμισμός των δυτικών περιφερειακών ζωνών της Κεντρικής Ευρώπης δείχνει ότι οι διασυνοριακές ζώνες δεν πάσχουν εξ ορισμού από αναπτυξιακή υστέρηση¹³⁹ (Anderson και O' Dowd, 1999- Nitsch, 2002), καθώς η προσπελασιμότητα και η κεντρική-περιμετρική θέση εκτιμώνται πλέον με πλαίσιο αναφοράς τη διευρυμένη Ευρώπη και όχι τα επιμέρους κράτη (Topaloglou κ.α., 2005). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι περιμετρικές σε εθνικό επίπεδο δυτικές παραμεθόριες ζώνες της Πολωνίας, της Ουγγαρίας και της Τσεχίας οι οποίες βρέθηκαν να έχουν μια εξαιρετικά κεντρική θέση σε ευρωπαϊκό επίπεδο έπειτα από την πτώση των οικονομικών συνόρων μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης. Μακροχρόνια, η κεντρική θέση στο ευρωπαϊκό επίπεδο είναι πιθανόν να υπερισχύσει της περιμετρικής στο εθνικό και οι περιοχές αυτές να

¹³⁹ Απάντηση σε αυτή τη θέση αποτελεί η άποψη του Hansen (1977α και 1997β) ο οποίος υποστήριξε ότι οι συνοριακές περιφέρειες οι οποίες επηρεάζονται θετικά από το άνοιγμα των οικονομικών συνόρων θα πρέπει να θεωρούνται μόνο τύποις και όχι κατ' ουσία συνοριακές καθώς αποτελούν (πλέον) τμήματα ενός ευρύτερου χωρικού πλαισίου.

αναπτυχθούν με ικανοποιητικό τρόπο. Αντίθετα, οι περιμετρικές σε εθνικό επίπεδο περιοχές της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, έχουν ταυτόχρονα μια περιμετρική θέση και στο ευρωπαϊκό επίπεδο, γεγονός που επιτείνει τους περιορισμούς της γεωγραφίας και δυσκολεύει τις αναπτυξιακές τους προοπτικές (Πετράκος κ.α., 2004).

Τα εξαιρετικά ενδιαφέροντα ευρήματα της μελέτης των Topaloglou κ.α. (2005) συνηγορούν προς την κατεύθυνση της επιβεβαίωσης των παραπάνω συμπερασμάτων. Οι συγγραφείς λαμβάνοντας υπόψη τους σειρά ποσοτικών και ποιοτικών κριτηρίων¹⁴⁰, για το έτος 2000, κατασκευάζουν, με τη βοήθεια των μεθόδων της παραγοντικής και της ασαφούς ταξινομικής ανάλυσης¹⁴¹, τυπολογία η οποία αναφέρεται στις συνοριακές περιφέρειες της διευρυμένης ΕΕ¹⁴². Τα αποτελέσματα της ανάλυσης των συγγραφέων (Χάρτης 4.4) φανερώουν ότι οι συνοριακές περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ, στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ, υστερούν οικονομικά, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σε σχέση με τις αντίστοιχες της ΕΕ-15. Ωστόσο, ο δυτικός συνοριακός άξονάς τους διαφοροποιείται σαφώς από τον αντίστοιχο ανατολικό¹⁴³, ιδιαίτερα στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, λόγω της ευνοϊκής γεωγραφικής του θέσης και των εξ αυτής ευνοϊκών αναπτυξιακών προοπτικών που εμφανίζει.

Οι οικονομίες συγκέντρωσης και οι νέες δυνάμεις που επέφερε η διεθνοποίηση έχουν, μέσα σε ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα, «αναπαράξει» τις υφιστάμενες στην ΕΕ-15 ανισότητες καθώς ένας νέος διαχωρισμός «δύσης-ανατολής» έρχεται να προστεθεί στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ, ιδιαίτερα στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Ο δυτικός συνοριακός άξονας των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης έπαυσε να

¹⁴⁰ Τα κριτήρια αυτά είναι η έκταση, ο πληθυσμός, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η γεωγραφική θέση, το ποσοστό απασχόλησης ως προς τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, το ποσοστό απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα, το ποσοστό απασχόλησης στον τριτογενή τομέα, ο βαθμός οικονομικής ολοκλήρωσης, οι διοικητικές αρμοδιότητες (πρωτεύουσα ή μη), η ύπαρξη συνόρων με χώρες της ΕΕ-15 και η αξιολόγηση της διαφορετικής γλώσσας και της διαφορετικής εθνικότητας (με τους κατοίκους τις απέναντι συνοριακής περιφέρειας) ως προβλήματα.

¹⁴¹ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τις μεθόδους της παραγοντικής και της ασαφούς ταξινομικής ανάλυσης βλ. Rogerson (2001) και Kosko (1994), αντίστοιχα.

¹⁴² Χαρακτηριστικό της εν λόγω μελέτης είναι η «αντιμετώπιση» των συνόρων όχι ως στατικές γραμμές αλλά ως κοινωνικά κατασκευάσματα τα οποία ενσωματώνουν μνήμες, ιδέες και συμφέροντα και βρίσκονται σε αλληλεπίδραση (Newman και Paasi, 1998· Paasi, 1999· Galasińska και Galasiński, 2003· Keating κ.α., 2003). Η στάση αυτή των συγγραφέων, με την ενσωμάτωση ποιοτικών μεταβλητών, δυσχεραίνει τη διαδικασία της ανάλυσης (Maier, 1995), καθιστώντας, ωστόσο, τα αποτελέσματά της σαφέστερα περισσότερο ενδιαφέροντα.

¹⁴³ Στην εν λόγω μελέτη, οι περισσότερες δυτικές συνοριακές περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ ταξινομούνται στην ομάδα D ενώ οι περισσότερες ανατολικές στην ομάδα E. Τα χαρακτηριστικά της ομάδας D είναι η χαμηλή οικονομική αποτελεσματικότητα και οι ευνοϊκές αναπτυξιακές προοπτικές λόγω της ευνοϊκής γεωγραφικής θέσης. Τα χαρακτηριστικά της ομάδας E είναι η χαμηλή οικονομική αποτελεσματικότητα και οι μη ευνοϊκές αναπτυξιακές προοπτικές λόγω της μη ευνοϊκής γεωγραφικής θέσης.

αποτελεί όριο διαχωρισμού και αντιπαράθεσης έχοντας μετατραπεί σε ενεργό διάλογο επικοινωνίας (Nijkamp, 1998· van Geenhuizen και Ratti, 2001).

4. Η Επεξήγηση της Αναδυόμενης Χωρικής Ανισομέρειας στην Περιοχή των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η καταγραφή των περιφερειακών ανισοτήτων στα ΝΚΜ της ΕΕ αποκαλύπτει ότι οι δυνάμεις της αγοράς έχουν μέχρι στιγμής συντελέσει στην όξυνσή τους (ή τουλάχιστο δεν έχουν συντελέσει στην άμβλυνσή τους), εν αντιθέσει με τις επιταγές της νεοκλασικής θεωρίας. Οι μητροπολιτικές και οι δυτικές συνοριακές περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ αναδεικνύονται οι σχετικοί νικητές στον αναπτυσσόμενο περιφερειακό ανταγωνισμό εκμεταλλευόμενες προς όφελός τους τις δυνάμεις της συσσώρευσης και της εγγύτητας, αντίστοιχα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση των δυτικών συνοριακών με την ΕΕ-15 περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες απέκτησαν αξιόλογη οικονομική δυναμική έπειτα από την κατάρρευση του προηγούμενου καθεστώτος και την πτώση των οικονομικών συνόρων, προς επιβεβαίωση της ισχυρής διασύνδεσης μεταξύ οικονομίας και γεωγραφίας.

Στα πλαίσια των σχολών των νέων θεωριών εμπορίου και της νέας οικονομικής γεωγραφίας, η έννοια της απόστασης από τις σημαντικού μεγέθους αγορές επέχει κεντρική θέση αναφορικά με τη διενέργεια της εμπορικής δραστηριότητας. Η απόσταση αποτελεί τη συνηθέστερη αντιπροσώπευση του μεταφορικού κόστους¹⁴⁴ καθώς πέρα από τη φυσική της διάσταση εμπεριέχει τα οποιασδήποτε φύσης τεχνητά εμπόδια τα οποία δυσχεραίνουν την προσβασιμότητα της εκάστοτε χωρικής ενότητας. Τέτοιου είδους κυρίαρχο εμπόδιο είναι η ύπαρξη των συνοριακών φραγμών οι οποίοι αποστερούν τη δυνατότητα από τις συνοριακές περιφέρειες να εξυπηρετήσουν αγορές τις οποίες σε διαφορετική περίπτωση θα εξυπηρετούσαν, βάσει της εγγενούς οικονομικής τους δυναμικής (Nijkamp κ.α., 1990· Niebuhr και Stiller, 2002· Evans, 2003) (Διάγραμμα 4.3).

Σε πλαίσιο κλειστής οικονομίας, όπως έχει ήδη επισημανθεί από τον Hoover (1963), οι οικονομίες συγκέντρωσης εμφανίζονται συνήθως στις πρωτεύουσες περιφέρειες και στις ευρύτερες περιοχές τους καθώς η ύπαρξη των συνόρων

¹⁴⁴ Οι Radelet και Sachs (1999) απέδειξαν ότι το υψηλό μεταφορικό κόστος αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα οικονομικής μεγέθυνσης των κρατών όντας τροχοπέδη στην εξαγωγική τους δραστηριότητα. Οι Venables και Limao (2001:2), επιπρόσθετα, έχουν υπολογίσει ότι «το μεταφορικό κόστος των παράκτιων χωρών ανέρχεται στο ήμισυ του αντίστοιχου κόστους των μη παράκτιων, *ceteris paribus*».

αποθαρρύνει την (μετ)εγκατάσταση οικονομικών δραστηριοτήτων προς τις συνοριακές περιφέρειες. Σε πλαίσιο ανοικτής οικονομίας, αντίθετα, ακόμα και οι συνοριακές περιφέρειες μικρού μεγέθους έχουν τη δυνατότητα να αποκομίσουν οφέλη καθώς τους παρέχεται (πλέον) η δυνατότητα να εξυπηρετούν μεγαλύτερου μεγέθους αγορές (Alesina κ.α., 2000).

Η καταλυτική επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης στην αναζωπύρωση της δεδομένης θετικής συσχέτισης μεταξύ των οικονομιών συγκέντρωσης και του μεγέθους της αγοράς (Wallace, 1998· Monfort και Nicollini, 2000), καταδεικνύει το ρόλο του γεωγραφικού μεγέθους της όμορης χώρας-αγοράς στον προσδιορισμό της σημασίας της ύπαρξης των συνοριακών φραγμών και, συνεπώς, της κατάργησής τους (Brülhart κ.α., 2004· Petrakos και Topaloglou, 2005). Όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζει η Resmini (2002) στην περίπτωση κατά την οποία η γειτονική αγορά είναι μεγαλύτερου μεγέθους από την υπό εξέταση συνοριακή, η άρση των συνοριακών φραγμών θα συνοδευτεί από ενίσχυση της συσσώρευσης οικονομικών δραστηριοτήτων στη συνοριακή περιφέρεια. Η παράμετρος, ωστόσο, η οποία πρέπει να επισημανθεί είναι ότι η άρση των συνοριακών φραγμών θα είχε ελάχιστη οικονομική σημασία εφόσον η γειτονική αγορά (ανεξαρτήτως μεγέθους) παρουσίαζε στην πράξη χαμηλό βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης με τη συνοριακή περιφέρεια¹⁴⁵ (Monfort και Ypersele, 2003). Εν προκειμένω, ωστόσο, καθίσταται εμφανές ότι η άρση των συνοριακών φραγμών, ως προϋπόθεση αλλά και ως αποτέλεσμα της οικονομικής ολοκλήρωσης της διευρυμένης ΕΕ επαναπροσδιορίζει το χώρο και τα δυνητικά μεγέθη των αγορών (Petrakos, 2000· Topaloglou κ.α., 2005· Niebuhr, 2006) προς όφελος του δυτικού συνοριακού άξονα των ΝΚΜ της.

Η εμπειρική επιβεβαίωση της παραπάνω θέσης δύναται να προέλθει μέσω της χρησιμοποίησης ενός Δείκτη Βαρύτητας¹⁴⁶, στη συλλογιστική της μελέτης του Petrakos (1996), ο οποίος σταθμίζει με το μέγεθος του πληθυσμού τις αποστάσεις μεταξύ μιας περιφέρειας και των υπολοίπων περιφερειών. Με αυτό τον τρόπο στον υπολογισμό της κεντρικότητας (ή εναλλακτικά, της προσβασιμότητας ή της ελκτικότητας) μιας περιφέρειας λαμβάνονται υπόψη οι παράμετροι της απόστασης και του μεγέθους της

¹⁴⁵ Για λόγους οι οποίοι μπορεί π.χ. να σχετίζονται με διαφορές στη γλώσσα ή στη θρησκεία (Topaloglou κ.α., 2005).

¹⁴⁶ Για αναλυτικές πληροφορίες περί των Δεικτών Βαρύτητας βλ. Copus (1999) και Evenett και Keller (2002).

αγοράς βάσει της σχέσης: $G_i = \sum_j \left(\frac{p_i p_j}{d_{ij}} \right)$, όπου p_i και p_j είναι οι πληθυσμοί των

περιφερειών i και j και d_{ij} είναι η απόσταση του γεωμετρικού κεντροειδούς της κάθε περιφέρειας από τα γεωμετρικά κεντροειδή των υπολοίπων περιφερειών¹⁴⁷. Ο Δείκτης Βαρύτητας λαμβάνει τιμές στο διάστημα $[0, +\infty)$. Οι υψηλές τιμές του υποδηλώνουν καλή προσπελασιμότητα και κεντρική θέση της περιφέρειας σε σχέση με τα μεταφορικά δίκτυα της εκάστοτε περιοχής αναφοράς ενώ οι χαμηλές τιμές του υποδηλώνουν χαμηλή προσπελασιμότητα και ενδεχομένως περιμετρική θέση (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004). Ο Δείκτης Βαρύτητας έχει υπολογισθεί, για το έτος 2000, για τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ και σε πλαίσιο κλειστής (εθνικό πλαίσιο) και σε πλαίσιο ανοιχτής (πανευρωπαϊκό πλαίσιο) οικονομίας (Πίνακες 4.17-4.26) (Χάρτες 4.5 και 4.6).

Στα πλαίσια των κλειστών οικονομιών, η γεωγραφική συνιστώσα αποδεικνύεται επωφελής για τις πρωτεύουσες περιφέρειες καθώς και για ορισμένες εσωτερικές περιφέρειες οι οποίες, συνήθως, λειτουργούν ως δορυφόροι τους. Αντιθέτως, οι συνοριακές περιφέρειες των επιμέρους ΝΚΜ της ΕΕ παρουσιάζουν μικρή προσβασιμότητα ευρισκόμενες στο περιθώριο της αναπτυξιακής διαδικασίας, μακριά από τα αναπτυξιακά κέντρα των χωρών τους. Η πτώση των οικονομικών συνόρων μετέβαλε άρδην τη γεωγραφική συνιστώσα προς όφελος των συνοριακών με την ΕΕ-15 περιφερειών οι οποίες βελτίωσαν την προσβασιμότητά τους. Αντιθέτως, στις περισσότερες εκ των περιφερειών των χωρών της Βαλκανικής και της Βαλτικής οι μεταβολές είναι αρνητικές, δείγμα του ότι οι εν λόγω περιφέρειες δεν μπόρεσαν να επωφεληθούν αναπτυξιακά λόγω της δυσμενούς γεωγραφικής τους συνιστώσας.

Η σχέση μεταξύ οικονομίας και γεωγραφίας εμφανίζεται ισχυρή και ανατροφοδοτούμενη. Εν προκειμένω, η πτώση των πολιτικών και οικονομικών συνόρων μεταξύ της Δυτικής και της Ανατολικής Ευρώπης, ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης του ανατολικού σχηματισμού, μετέβαλλε την οικονομική γεωγραφία της περιοχής των ΝΚΜ της ΕΕ προς όφελος συγκεκριμένων περιφερειών.¹⁴⁸ Οι περιφέρειες

¹⁴⁷ Προκειμένου να συνυπολογιστεί και η ενδοπεριφερειακή απόσταση του γεωμετρικού κεντροειδούς της κάθε περιφέρειας από τα όρια της, η τετραγωνική ρίζα της έκτασης της κάθε περιφέρειας σταθμίστηκε με τον παράγοντα $(\sqrt{\pi})^{-1}$, σύμφωνα με την πρόταση του Nitsch (2000).

¹⁴⁸ Ασφαλώς ο οικονομικός χώρος δεν είναι ισότροπος. Κάτι τέτοιο, ωστόσο, δε λήφθηκε υπόψη κατά τον υπολογισμό του Δείκτη Βαρύτητας λόγω της εγγενούς δυσκολίας του

αυτές με τη σειρά τους εμφανίζουν διαρκώς μεγαλύτερα επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας εκμεταλλευόμενες τις οικονομίες συγκέντρωσης οι οποίες, με καταλύτη τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ, ενδυναμώνονται διαρκώς (Διάγραμμα 4.4).

Πρόκειται για σαφέστατη επιβεβαίωση της θέσης του Myrdal (1957:27) ότι «οι μετακινήσεις του κεφαλαίου και της εργασίας [...] όχι μόνο δεν αντιτίθενται στη φυσική τάση για τη δημιουργία περιφερειακών ανισοτήτων αλλά, αντιθέτως, συμβάλλουν με σωρευτικό τρόπο στην ενίσχυσή τους, προς όφελος κάποιων περιφερειών και σε βάρος κάποιων άλλων».

εγχειρήματος. Εφόσον ο παράγοντας αυτός είχε ενσωματωθεί στο Δείκτη, τα αποτελέσματα της παραπάνω ανάλυσης θα ήταν σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό εμφανή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Διαρθρωτικές Αλλαγές και Διαρθρωτικά Πρότυπα στις Περιφέρειες των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εισαγωγή.

«... Ο Τράεκον ήταν ένας δυστυχισμένος άνθρωπος. Η δυστυχία του οφειλόταν στο ότι το σώμα του δε λειτουργούσε καλά, τουλάχιστον όχι τόσο καλά όσο κάποιων άλλων ανθρώπων που γνώριζε, στη γειτονική πόλη της Βεζέρης. Ο ίδιος υπέθετε ότι το σώμα του θα λειτουργούσε καλύτερα και θα ήταν περισσότερο χαρούμενος αν μπορούσε να αντικαταστήσει τα δικά του μέλη με αντίστοιχα κάποιου ανθρώπου από τη Βεζέρη, με τη μέθοδο της μετεμφύτευσης. Οι γιατροί στους οποίους κατέφυγε του επιβεβαίωσαν ότι κάτι τέτοιο είναι εφικτό, ωστόσο, του επεσήμαναν, στη συντριπτική τους πλειονότητα, ότι αυτού του είδους οι μετεμφυτεύσεις είναι επιβεβλημένο να γίνουν όλες μαζί προκειμένου το αποτέλεσμα να είναι καλύτερο. Υπήρξε, ωστόσο, και μια μικρή μειοψηφία γιατρών η οποία ετάχθη υπέρ των σταδιακών μετεμφυτεύσεων προκειμένου οι μετεγχειρητικές διαταραχές να είναι κατά το δυνατόν μικρότερες. Ο Τράεκον προτίμησε την πρώτη επιλογή, ενθουσιασμένος και ανυπόμονος καθώς ήταν. Έπειτα από την ανάρρωσή του παρότι εμφάνιζε πολλά εξωτερικά χαρακτηριστικά κοινά με ανθρώπους της Βεζέρης, διαπίστωσε ότι συνέχιζε να εμφανίζει προβλήματα και δυσλειτουργίες. Επιπρόσθετα, διαπίστωσε και κάτι το οποίο πρωτύτερα δεν είχαν σκεφτεί ούτε ο ίδιος ούτε και οι γιατροί οι οποίοι τον συμβούλευσαν: η συμπεριφορά του, ο τρόπος σκέψης του και οι συνήθειές του δεν άλλαξαν. Ο Τράεκον άρχισε να σκέφτεται ότι στην πραγματικότητα ίσως να μην κατορθώσει ποτέ να γίνει σαν τους ανθρώπους της Βεζέρης. Άρχισε επίσης να αναρωτιέται μήπως θα ήταν προτιμότερο να είχε ακολουθήσει τη δεύτερη λύση...».

Ο Tomer (2002:431), στο προηγούμενο απόσπασμα, περιγράφει με εξαιρετικά γλαφυρό τρόπο το σκεπτικό και τις επιπτώσεις των πολιτικών οι οποίες εφαρμόστηκαν κατά τη μεταβατική πορεία των ΝΚΜ της ΕΕ¹⁴⁹ από το καθεστώς της οικονομίας του κεντρικού σχεδιασμού σε αυτό της ελεύθερης αγοράς. Στο παρόν Κεφάλαιο εξιστορείται η μεταβατική πορεία των ΝΚΜ της ΕΕ, η οποία ξεκίνησε αμέσως μετά την κατάρρευση του ανατολικού σχηματισμού, και αναλύονται ενδελεχώς τα διαρθρωτικά πρότυπα τα οποία αναδύθηκαν στην περιοχή κατά την περίοδο της εφαρμογής των μεταβατικών πολιτικών και υπό το καθεστώς της εντεινόμενης οικονομικής ολοκλήρωσης. Οι πτυχές των προτύπων αυτών αποτελούν και τα βασικά αίτια της ανισομερούς περιφερειακής ανάπτυξης των ΝΚΜ της ΕΕ.

¹⁴⁹ Η διαδικασία της μετάβασης έλαβε χώρα και στα υπόλοιπα κράτη τα οποία προέκυψαν έπειτα από την αποδόμηση του ανατολικού σχηματισμού.

1. Η Μεταβατική Πορεία των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς το Καθεστώς της Ελεύθερης Οικονομίας.

Η κατάρρευση του ανατολικού σχηματισμού, στο λυκαυγές της δεκαετίας του '90, απετέλεσε την απαρχή της μεταβατικής πορείας των (μετέπειτα) ΝΚΜ της ΕΕ από το συγκεντρωτισμό στη δημοκρατία και από τον κεντρικό σχεδιασμό στην ελεύθερη αγορά (Χαραλαμπίδου, 1993· Zloch-Christy, 1995· Kornai, 2006). Η εξέλιξη αυτή δύναται να θεωρηθεί προϊόν συνδυασμού εσωτερικών διεργασιών και εξωτερικών ενθαρρύνσεων και πιέσεων από τις ανεπτυγμένες, δυτικού τύπου, οικονομίες και από τους διεθνείς οργανισμούς¹⁵⁰ (Ευρυβιάδης, 2000· Honkkila, 2000). Η πορεία προς τη δημοκρατία εν πολλοίς επετεύχθη με την παγίωση πολυκομματικών πολιτικών συστημάτων στο σύνολο των ΝΚΜ της ΕΕ.¹⁵¹ Η πορεία προς την ελεύθερη οικονομία, ωστόσο, αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία, η έκβαση της οποίας συναρτάται με την επιτυχία των κατά περίπτωση ασκούμενων διαρθρωτικών πολιτικών (Landesmann, 1995 και 1998· Bevan κ.α., 2001).

Η μεταβατική πορεία των ΝΚΜ της ΕΕ από τον κεντρικό σχεδιασμό στην ελεύθερη αγορά δεν εμφανίζει ανάλογο ιστορικό προηγούμενο, κυρίως σε ό,τι αφορά τη φύση της, καθώς, πέρα από τον εν γένει βαθμό δυσκολίας της, (προ)απαιτεί την αποκοπή των ΝΚΜ της ΕΕ από το σοσιαλιστικό τους παρελθόν (Salvatore, 2001) και συνδυάζεται με την εντεινόμενη οικονομική ολοκλήρωσή τους στο πλαίσιο της ΕΕ. Η ειδοποιός διαφορά σε σχέση με αντίστοιχα εγχειρήματα του παρελθόντος¹⁵² είναι όχι η μη (ή η λανθασμένη) λειτουργία των εν λόγω δομών και μηχανισμών αλλά η μη ύπαρξή τους καθουτή (Landesmann και Abel, 1995· Salvatore, 2001). Η οικονομία της αγοράς, ωστόσο, δε δημιουργείται εκ του μηδενός, δια αποφάσεων και νόμων, και σίγουρα δεν μπορεί να προκύψει ξαφνικά ως λειτουργικά άρτια οντότητα εξ ενός, επί χρόνια, δύσκαμπτου και γραφειοκρατικού συστήματος (Dunford, 1998· Παντελάδης και Πετράκος, 2000).

Η έξοδος από την οικονομική κρίση στην οποία περιήλθαν τα ΝΚΜ της ΕΕ αμέσως μετά την πτώση του προηγούμενου συστήματος ανεδείχθη ως άμεσος στόχος της διαδικασίας μετάβασης (Χαραλαμπίδου, 1993· Cornett, 2002). Τα αποτελέσματα τα

¹⁵⁰ Κυρίως από την Παγκόσμια Τράπεζα και από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

¹⁵¹ Κατ' ελάχιστον, η δημοκρατία επιτυγχάνεται όταν η εκάστοτε κυβέρνηση έρχεται στην εξουσία ως αποτέλεσμα της λαϊκής ετυμηγορίας και απομακρύνεται ειρηνικά από αυτήν για τον ίδιο λόγο (Rose-Ackerman, 2005).

¹⁵² Όπως η αναδόμηση των οικονομιών των χωρών της Δυτικής Ευρώπης έπειτα από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

οποία, ωστόσο, παρατηρήθηκαν, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα έτη, υπήρξαν αρνητικά. Όπως επισημαίνει ο Kornai (1994), η οικονομική ύφεση κατά την πρώιμη μεταβατική περίοδο οφείλεται, πέραν των δυσμενών αρχικών συνθηκών, στις αρνητικές επιπτώσεις της μετάβασης καθαυτής, με τις θεσμικές αλλαγές και τις νέες πολιτικές διαχείρισης που αυτή επέφερε. Τα αποτελέσματα των πρώτων χρόνων της μετάβασης, σε ό,τι αφορά τα ΝΚΜ της ΕΕ, συνοψίζονται στη μείωση των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών τους (Jovanovic, 1999) και στην αλλαγή του προτύπου της διαπεριφερειακής κατανομής της απασχόλησής τους (Landesmann και Stehrer, 2002· Resmini και Traistaru, 2003) με επιπτώσεις στην ένταση του ανταγωνισμού των περιφερειών τους και στην όξυνση του επιπέδου των περιφερειακών ανισοτήτων τους (Bauer, 1998· Boeri, 1998). Οι τάσεις αυτές ανεστράφησαν εν μέρει στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, περί τα τέλη της δεκαετίας του '90 κάτι το οποίο δεν ισχύει, ωστόσο, για τα κράτη της Βαλτικής και της Βαλκανικής (ιδιαίτερα) τα οποία εξακολουθούν να υπολείπονται του αρχικού (τέλη της δεκαετίας του '80) οικονομικού τους επιπέδου και βέβαια σε σχέση με το οικονομικό επίπεδο των υπολοίπων ΝΚΜ της ΕΕ (Lippert, 1999· EBRD, 2004).

Το σύνολο των ΝΚΜ της ΕΕ, παρά τις οικονομικής και διαρθρωτικής φύσεως διαφοροποιήσεις τις οποίες εμφανίζει, εξακολουθεί να βιώνει, ακόμα και σήμερα, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, την εν λόγω μεταβατική διαδικασία και τις επιπτώσεις της, σε αρκετές περιπτώσεις με τρόπο επώδυνο, συμμετέχοντας στη διαμόρφωση καινούριων, ευρωπαϊκών, δομών εσωτερικής οικονομικής οργάνωσης και εξωτερικών οικονομικών σχέσεων (Kotios, 2001· Petrakos και Totev, 2001). Ο τομέας ο οποίος δέχθηκε τη μεγαλύτερη πίεση είναι αναμφισβήτητα αυτός της μεταποίησης (Conquest, 1999) λόγω της εγγενούς σημασίας του στο προηγούμενο καθεστώς (Πετράκος και Τσιάπα, 2000· Gàcs, 2003) και λόγω της απότομης έκθεσής του στο διεθνή ανταγωνισμό (Stern, 1998· Πετράκος και Τσιάπα, 2000).

Το κυρίαρχο πρόβλημα κατά τα πρώτα χρόνια της μετάβασης προήλθε ξεκάθαρα από την πλευρά της προσφοράς. Η ανταγωνιστικότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων των ΝΚΜ της ΕΕ απεδείχθη χαμηλή σε σχέση με την αντίστοιχη των επιχειρήσεων της Δυτικής Ευρώπης (Landesmann και Abel, 1995), απόρροια της οικονομικής τους διαχείρισης στα πλαίσια του προηγούμενου συστήματος. Η υστέρηση αυτή οδήγησε σε μαζικό κλείσιμο επιχειρήσεων, έπειτα από την έκθεσή τους στο διεθνή ανταγωνισμό, και σε εκρηκτική αύξηση της ανεργίας (Blanchard και Wolfers, 1999· Bornhorst και Commander, 2004) με αποτέλεσμα για πρώτη φορά τα ΝΚΜ της

ΕΕ να καταγράψουν διψήφια νούμερα¹⁵³ (Lavigne, 1998). Η μείωση του επιπέδου των πραγματικών μισθών¹⁵⁴, ως συνέπεια της υποτίμησης των εθνικών νομισμάτων¹⁵⁵ (Belke και Hebler, 2000), επέτεινε το κλίμα της γενικότερης οικονομικής ύφεσης (Cichy, 1995)¹⁵⁶. Υπό αυτές τις συνθήκες, η «δημιουργική καταστροφή» έλαβε τη μορφή της αναδιάρθρωσης των επιχειρήσεων που απέμειναν (που δεν έκλεισαν) και της δημιουργίας καινούριων¹⁵⁷ (Landesmann και Abel, 1995).

Η επιτυχία της αναδιάρθρωσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων ταυτίστηκε με την περάτωση της μεταβατικής διαδικασίας καθαυτής με αποτέλεσμα «η αναδιάρθρωση και η μετάβαση να εκλαμβάνονται ως οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος» (Sharma, 1997:1). Η εφαρμογή της πολιτικής της αναδιάρθρωσης συνδυάστηκε με την εφαρμογή των πολιτικών των αποκρατικοποιήσεων (ιδιωτικοποιήσεων) και της απελευθέρωσης των αγορών (Μπαμπανάσης, 1997· Konings, 2003). Η αναγκαιότητα των πολιτικών αυτών ελάχιστα αμφισβητήθηκε, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα έτη της μεταβατικής διαδικασίας, ένεκα της επιθυμίας για την ενδυνάμωση των δομών και των μηχανισμών της ελεύθερης αγοράς και του αποδεδειγμένα δομικού ρόλου της ιδιωτικής πρωτοβουλίας προς αυτή την κατεύθυνση (Munzer, 1990).

Ο συγχρονισμός της πολιτικής των ιδιωτικοποιήσεων με αυτή της αναδιάρθρωσης, ωστόσο, ανεδείχθη σε μείζον ζήτημα οικονομικής πολιτικής αναφορικά με το ποια από τις δύο πολιτικές έπρεπε να προηγηθεί (van Brabant, 1998· Πετράκος και Τσιάπα, 2000). Η προτεραιότητα στην εφαρμογή της πολιτικής των ιδιωτικοποιήσεων αιτιολογήθηκε από το υψηλό κόστος συντήρησης των (τότε) υπαρχουσών υπερχρεωμένων και προβληματικών επιχειρηματικών μονάδων και από την ανάγκη της άμεσης λειτουργίας τους με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια. Η

¹⁵³ Ιδιαίτερα αυξήθηκε ο αριθμός των νέων και των μακροχρόνια ανέργων (Feldmann, 2004).

¹⁵⁴ Σε αρκετές περιπτώσεις οι πραγματικοί μηνιαίοι μισθοί κατά την πρώτη περίοδο της μετάβασης δεν ξεπερνούσαν το επίπεδο των €100 (μέγεθος μικρότερο του 50% του ελάχιστου μηνιαίου μισθού της Πορτογαλίας). Σύμφωνα με στοιχεία, για το έτος 1994, τα οποία παραθέτει ο Cichy (1995:663), το επίπεδο των μισθών στον τομέα της μεταποίησης ανήλθε στο 10,5% στην Ουγγαρία, στο 7% στην Τσεχία και στο 3% στη Ρουμανία, σε σχέση με αυτό της Γερμανίας.

¹⁵⁵ Προκειμένου να τονωθεί ο εξαγωγικός τομέας και να βελτιωθεί το εμπορικό ισοζύγιο.

¹⁵⁶ Πρόκειται για επιβεβαίωση της θέσης του Porter (1992:6) ότι «το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων μιας περιοχής εξαρτάται από την ανταγωνιστικότητα των τοπικών επιχειρήσεων και να την ικανότητά τους να επιτυγχάνουν υψηλά επίπεδα παραγωγικότητας».

¹⁵⁷ Αυτού του είδους η «δημιουργική καταστροφή» σαφώς και δεν ταυτίζεται με αυτή την οποία είχε επισημάνει ο Schumpeter (1942) και η οποία περιορίζεται απλώς στην τομεακή μεταφορά παραγωγικών δραστηριοτήτων δίχως να εμπεριέχει την αναδιάρθρωσή τους ή / και την εξ αρχής δημιουργία τους.

προτεραιότητα στην εφαρμογή της πολιτικής της αναδιάρθρωσης πήγαζε από τις εκπεφρασμένες (και μη) ανησυχίες περί της εκποίησης της δημόσιας περιουσίας και περί της πιθανής απώλειας θέσεων εργασίας (Πετράκος και Τσιάπα, 2000). Οι ανησυχίες αυτές, ωστόσο, δε συνάντησαν ιδιαίτερα πρόσφορο έδαφος, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, όπως η καταγεγραμμένη εμπειρία απέδειξε (EBRD, 1998).

Το βασικό ζήτημα, βεβαίως, το οποίο κλήθηκαν να διαχειριστούν τα ΝΚΜ της ΕΕ αφορούσε τη χρονική διάσταση της εφαρμογής των διαρθρωτικών πολιτικών¹⁵⁸, εν προκειμένω την επιλογή μεταξύ της άμεσης και της σταδιακής εφαρμογής τους¹⁵⁹ (Ellman, 1997· van Brabant, 1998· Guriev και Megginson, 2005). Η άμεση εφαρμογή συνδέθηκε με τον κίνδυνο της, σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, ενίσχυσης των αρνητικών φαινομένων τα οποία επέφερε η πτώση του προηγούμενου συστήματος (Landesmann, 1995· Πετράκος και Τσιάπα, 2000). Η σταδιακή εφαρμογή, από την αντίθετη πλευρά, εμπεριείχε την πιθανότητα της αδράνειας των παραγωγικών πόρων σε αντικοινωνικές και μη αποτελεσματικές δραστηριότητες με αποτέλεσμα την καθυστερημένη εξυγίανση του μεταποιητικού τομέα εν γένει (Landesmann, 1995· Πετράκος και Τσιάπα, 2000). Βάσει αυτών των επιχειρημάτων υπήρξαν επιστήμονες (Sachs, 1990· Williamson, 1991 και 1994· Dornbusch, 1993) οι οποίοι ετάχθησαν υπέρ της άμεσης εφαρμογής και υπήρξαν επιστήμονες (Kornai, 1990 και 1992· Abel και Bonin, 1992· Koves, 1992) οι οποίοι ετάχθησαν υπέρ της σταδιακής εφαρμογής των μεταβατικών πολιτικών.

Σε θεωρητικό επίπεδο, η αντιπαράθεση μεταξύ των υποστηρικτών της άμεσης και της σταδιακής εφαρμογής των διαρθρωτικών πολιτικών υπήρξε έντονη δίχως να αποφανθεί οριστικά υπέρ κάποιας από τις δύο επιλογές, ακόμα και στην ύστερη περίοδο της μετάβασης (Arrow, 2000· Roland, 2002· Bruno, 2006). Επί του πρακτέου, η επιλογή της άμεσης εφαρμογής των διαρθρωτικών πολιτικών προτιμήθηκε στις περισσότερες των περιπτώσεων¹⁶⁰ (Tübke, 2003) κυρίως βάσει του σκεπτικού (της προσδοκίας) της αντιστάθμισης του εν πολλοίς αναπόφευκτου βραχυχρονίου τιμήματος

¹⁵⁸ Αν και όπως επισημαίνει ο Petrakos (2000), το ζήτημα αυτό δεν επαφίεται πλήρως στους πολιτικούς (στους λήπτες αποφάσεων) αλλά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εκάστοτε οικονομικές συνθήκες.

¹⁵⁹ Οι δύο αυτές επιλογές δεν ήταν αμοιβαία αποκλειόμενες καθώς οι κυβερνήσεις των ΝΚΜ της ΕΕ αντιμετώπιζαν διαρκώς το συγκεκριμένο δίλημμα, αν πρέπει να επιταχύνουν ή να επιβραδύνουν τη μεταβατική διαδικασία.

¹⁶⁰ Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι στα περισσότερα ΝΚΜ της ΕΕ, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '90, το ποσοστό των ιδιωτικών επιχειρήσεων ξεπερνούσε το 50% του συνόλου των μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων (CCET, 1995 στο Honkkila, 2000).

με μεσο-μακροπρόθεσμα οφέλη καθώς και για λόγους τακτικής ενάντια στις υπάρχουσες (όποιες) αντιδράσεις οι οποίες μεσοπρόθεσμα ενδέχεται να λειτουργούσαν ανασχετικά στη γενικότερη προσπάθεια της μετάβασης (Sokol, 2001).

2. Τομεακά Διαρθρωτικά Πρότυπα των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η μείωση των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών (ΑΕΠ και απασχόληση) των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε εντονότερη στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '90, σε μια περίοδο γενικότερης οικονομικής αναστάτωσης και διαταραχής στην περιοχή. Τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης εμφανίζονται στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '90, ιδιαίτερα στα κράτη της Κεντρικής Ευρώπης τα οποία σε αρκετές περιπτώσεις έχουν προσεγγίσει ή και υπερκεράσει τα αρχικά τους μεγέθη (Πίνακας 5.1).

Εντός του πλαισίου της γενικότερης οικονομικής ύφεσης των ΝΚΜ της ΕΕ, η μεγαλύτερη συρρίκνωση κατεγράφη, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, στο δευτερογενή τομέα παραγωγής¹⁶¹, όπως προκύπτει από την πτωτική πορεία των μεριδίων του τομέα τόσο σε όρους ΑΕΠ όσο και σε όρους απασχόλησης (Πίνακες 5.2 και 5.3). Η μείωση αυτή εκλαμβάνεται ως παρενέργεια της μεταβατικής διαδικασίας (Belke και Hebler, 2000· Gàcs, 2003· Hildebrandt και Worz, 2004) και αιτιολογεί το αυξημένο ενδιαφέρον το οποίο επιδεικνύεται για την ανάλυση των μεταβολών και των προτύπων εντός του τομέα αυτού, στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ. Μείωση παρατηρείται και στα μερίδια του πρωτογενούς τομέα παραγωγής¹⁶², τα οποία, ωστόσο, εξακολουθούν να παραμένουν σε υψηλά επίπεδα, ενώ, στον αντίποδα, αύξηση παρατηρείται στα αντίστοιχα μερίδια του τριτογενούς τομέα παραγωγής¹⁶³.

Η παρατήρηση των μεριδίων των τριών τομέων παραγωγής στο ΑΕΠ και στην απασχόληση φανερώνει την ανομοιότητα η οποία εξακολουθεί να υπάρχει μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15 (αλλά και μεταξύ των επιμέρους ΝΚΜ της ΕΕ), παρά το ότι τα πρώτα [τα ΝΚΜ της ΕΕ] ακολουθούν, πλην των εξαιρέσεων οι οποίες ανεφέρθησαν, το γενικότερο πρότυπο της μείωσης των μεριδίων του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα και της αντίστοιχης αύξησης αυτών του τριτογενούς. Η ανομοιότητα αυτή είναι δηλωτική της μη περάτωσης, στα τέλη της δεκαετίας του '90,

¹⁶¹ Εξαιρέσεις αποτελούν η Ουγγαρία και η Εσθονία σε όρους ΑΕΠ και η Ουγγαρία σε όρους απασχόλησης.

¹⁶² Εξαιρέσεις αποτελούν η Τσεχία και η Λιθουανία σε όρους ΑΕΠ και η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Λιθουανία και η Πολωνία σε όρους απασχόλησης.

¹⁶³ Εξαιρέσεις αποτελούν η Ουγγαρία και η Λιθουανία σε όρους ΑΕΠ.

της διαδικασίας της μετάβασης στα περισσότερα εκ των ΝΚΜ της ΕΕ καθώς εξακολουθούν να υφίστανται οι διαφοροποιήσεις ως προς την τομεακή σύνθεση της ΕΕ-15 με αποτέλεσμα και τα διαρθρωτικά προβλήματα τα οποία παρουσιάζονται να είναι διαφορετικής φύσεως και σπουδαιότητας (Suhrccke, 2001).

Η συνέχιση της διαδικασίας της μετάβασης στα ΝΚΜ της ΕΕ, στα τέλη της δεκαετίας του '90, επιβεβαιώνεται μέσω της διασύνδεσης της ποσοστιαίας μεταβολής της σχετικής παραγωγικότητας¹⁶⁴ και της ποσοστιαίας μεταβολής της απασχόλησης του τομέα της μεταποίησης, στα πρότυπα της ανάλυσης την οποία εισήγαγε ο Camagni (1992 και 2004). Η ανάλυση η οποία ακολουθεί πραγματοποιείται για τον τομέα της μεταποίησης (Διαγράμματα 5.1-5.3), για τις περιόδους 1990-1995, 1995-2000 και 1990-2000. Το άνω δεξιά τεταρτημόριο των κάτωθι Διαγραμμάτων είναι ο «κύκλος ευημερίας» καθώς παρατηρείται ποσοστιαία αύξηση και στα δύο υπό εξέταση μεγέθη, την απασχόληση και τη σχετική παραγωγικότητα. Το άνω αριστερά τεταρτημόριο είναι αυτό της «αναδιάρθρωσης» καθώς η ποσοστιαία αύξηση της σχετικής παραγωγικότητας οφείλεται στην ποσοστιαία μείωση της απασχόλησης. Το κάτω δεξιά τεταρτημόριο είναι αυτό της «υποβοηθούμενης ανάπτυξης» καθώς η ποσοστιαία άνοδος του οικονομικού επιπέδου οφείλεται μόνο σε ποσοστιαία αύξηση της απασχόλησης. Το κάτω αριστερά τεταρτημόριο είναι ο «μειονεκτικός κύκλος» ο οποίος συνδυάζει την ποσοστιαία μείωση των δύο μεγεθών.

Η ανάλυση είναι άκρως υποστηρικτική του επιχειρήματος της μη περάτωσης της διαδικασίας μετάβασης στα ΝΚΜ της ΕΕ καθώς τα στοιχεία για όλη την υπό εξέταση περίοδο, 1990–2000, φανερώνουν ότι τα περισσότερα ΝΚΜ της ΕΕ βρίσκονται στο τεταρτημόριο του «μειονεκτικού κύκλου» καταγράφοντας ποσοστιαία μείωση και στα μερίδια της μεταποιητικής τους απασχόλησης (στη συνολική απασχόληση) και στη σχετική τους παραγωγικότητα στον εν λόγω τομέα. Τα υπόλοιπα ΝΚΜ της ΕΕ βρίσκονται στο τεταρτημόριο της «αναδιάρθρωσης» καθώς η ποσοστιαία αύξηση της σχετικής τους παραγωγικότητας οφείλεται στην ποσοστιαία μείωση των μεριδίων της απασχόλησης. Το πρότυπο αυτό παραμένει εν πολλοίς παγιωμένο καθ' όλη την περίοδο της μετάβασης αν και στη δεύτερη υποπερίοδό της, 1995-2000, παρατηρείται μια τάση για προσέγγιση του τεταρτημορίου του «κύκλου ευημερίας». Στα τέλη της δεκαετίας του '90 μόνο η Ουγγαρία κατόρθωσε να εισέλθει σε αυτό το τεταρτημόριο, με τα

¹⁶⁴ Πρόκειται για το λόγο του μεριδίου της μεταποίησης στο ΑΕΠ προς το μερίδιο της μεταποίησης στην απασχόληση.

περισσότερα από τα υπόλοιπα ΝΚΜ της ΕΕ να βρίσκονται στο μεταίχμιο των τεταρτημορίων του «μειονεκτικού κύκλου» και της «αναδιάρθρωσης».

3. Μεταποιητικά Κλαδικά Διαρθρωτικά Πρότυπα των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η σπουδαιότητα του τομέα της μεταποίησης των ΝΚΜ της ΕΕ στο υπό διαμόρφωση καθεστώς της ελεύθερης αγοράς και της οικονομικής ολοκλήρωσης καθιστά επιβεβλημένη τη διεξαγωγή της ανάλυσης εντός αυτού, στο κλαδικό επίπεδο. Η ένδεια η οποία διακρίνει τα στοιχεία τα οποία αφορούν τα επίπεδα ΑΕΠ των μεταποιητικών κλάδων, περιορίζει τη σχετική ανάλυση σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης. Στο μεταβατικό πλαίσιο λειτουργίας των ΝΚΜ της ΕΕ, ωστόσο, η εν λόγω παράμετρος θεωρείται, ούτως ή άλλως, εξέχουσας σημασίας¹⁶⁵ (Campos και Coricelli, 2002). Τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία αναφέρονται στους διμήφιους μεταποιητικούς κλάδων των ΝΚΜ της ΕΕ και παρατίθενται για τα έτη 1990, 1995 και 2000 (Πίνακες 5.4-5.6). Οι μεταποιητικοί κλάδοι ομαδοποιούνται στις ευρύτερες ομάδες κλάδων έντασης εργασίας (LINT), ενδιάμεσης έντασης (IINT) και έντασης κεφαλαίου (CINT) με βάση τη συμμετοχή των παραγωγικών συντελεστών της εργασίας και του κεφαλαίου στην παραγωγική διαδικασία, σύμφωνα με την κατάταξη την οποία πρότειναν οι Jackson και Petrakos (2001). Η ταξινόμηση αυτού του είδους συμβάλλει στον εμπλουτισμό των συμπερασμάτων αναφορικά με τη μεταποιητική δραστηριότητα στα ΝΚΜ της ΕΕ. Οι κλάδοι έντασης κεφαλαίου είναι αυτοί οι οποίοι επιφέρουν θετικές (βελτίωση της παραγωγικότητας, απορρόφηση νέας τεχνολογίας, βελτίωση της ποιότητας) και με μακροχρόνιο ορίζοντα (καθότι είναι λιγότερο μετακινήσιμοι) επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα με αποτέλεσμα η (υψηλή) παρουσία τους στις παραγωγικές βάσεις των οικονομιών να είναι αν μη τι άλλο επιθυμητή.

Αναφοράς χρήζει το μερίδιο των κλάδων έντασης εργασίας στη μεταποιητική απασχόληση το οποίο είναι αισθητά υψηλότερο των αντιστοίχων των δύο άλλων ομάδων, συμπέρασμα το οποίο είχε εξαχθεί και σε προηγούμενες μελέτες (Landesmann, 1995 και 1998). Στα κράτη της Βαλκανικής και της Βαλτικής ιδιαίτερα το εν λόγω μερίδιο ξεπερνούσε, κατά το έτος 2000, το επίπεδο του 50%, γεγονός το

¹⁶⁵ Επιπρόσθετα, οι Moomaw και Yang (2004) και οι Raiser κ.α. (2004) θεωρούν ότι η παράμετρος της μεταποιητικής απασχόλησης θεωρείται περισσότερο αξιόπιστη (από αυτές του μεταποιητικού ΑΕΠ και της μεταποιητικής παραγωγικότητας) καθώς δεν επηρεάζεται από τη δραματική αύξηση του πληθωρισμού, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα έτη της μετάβασης.

οποίο φανερώνει την υστέρηση των εν λόγω χωρών σε ό,τι αφορά μεταποιητικές δραστηριότητες οι οποίες οι οποίες εντάσσονται στους κλάδους έντασης κεφαλαίου.

Η συσχέτιση της κατανομής της μεταποιητικής απασχόλησης μεταξύ των μεταποιητικών κλάδων και μεταξύ δύο χρονικών περιόδων στα ΝΚΜ της ΕΕ, αποκαλύπτει την ένταση των διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίες συνετελέστησαν. Η αποτίμηση αυτών των αλλαγών είναι εξέχουσας σημασίας για τα ΝΚΜ της ΕΕ καθώς η διαδικασία της μετάβασης στην οποία βρίσκονται προϋποθέτει την αναδιάρθρωση της παραγωγικής τους βάσης, ως μέσο (αναγκαία αλλά όχι απαραίτητα ικανή συνθήκη) βελτίωσης της οικονομικής τους αποτελεσματικότητας. Η συσχέτιση αυτή δύναται να πραγματοποιηθεί με τη χρήση του Δείκτη Διαρθρωτικών Αλλαγών ο οποίος προτάθηκε από τον Havlik (1995) και τους Jackson και Petrakos (2001) και παίρνει τη μορφή: $CSC = Cor(X_{i,t}, X_{i,t+k})$, όπου i είναι το μερίδιο του εκάστοτε μεταποιητικού κλάδου στη μεταποιητική απασχόληση της χώρας X , t το έτος βάσης (το αρχικό έτος της ανάλυσης) και k ο αριθμός των ετών μετά το έτος βάσης t ($t+k$ είναι το τελικό έτος της ανάλυσης). Οι τιμές του Δείκτη Διαρθρωτικών Αλλαγών κυμαίνονται στο διάστημα $[0, 1]$, με τη χαμηλότερη τιμή να υποδηλώνει ότι η μέγιστη δυνατή διαρθρωτική αλλαγή έλαβε χώρα (η υπό ανάλυση χώρα δεν παρουσιάζει καμιά ομοιότητα στα διαρθρωτικά της χαρακτηριστικά ανάμεσα στα δύο έτη υπό εξέταση) και την υψηλότερη τιμή να δηλώνει ότι καμιά απολύτως διαρθρωτική αλλαγή δε συνέβη (η υπό ανάλυση χώρα δεν παρουσιάζει καμιά διαφοροποίηση στα διαρθρωτικά της χαρακτηριστικά ανάμεσα στα δύο έτη υπό εξέταση).

Ο Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών είναι εναλλακτικός του Δείκτη Περιφερειακής Αναδιανομής, τον οποίο πρότειναν οι Isard (1960) και Dixon και Thirwall (1975). Ο τελευταίος παίρνει τη μορφή: $CRR_r = \frac{1}{2} \sum_i \left| \left(\frac{E_{ir}}{E_r} \right)_t - \left(\frac{E_{ir}}{E_r} \right)_{t-1} \right|$, όπου E_{ir} είναι η απασχόληση στο μεταποιητικού τομέα i της περιφέρειας r και E_r είναι η συνολική μεταποιητική απασχόληση στην περιφέρεια r , κατά τα έτη t και $t-1$, και τιμές στο διάστημα $[0, 1]$, από τη μηδενική στην πλήρη αναδιανομή της μεταποιητικής απασχόλησης στη χώρα. Πλεονέκτημα του Δείκτη Περιφερειακής Αναδιανομής, όπως και του Δείκτη Διαρθρωτικών Αλλαγών, είναι η μη εξάρτησή τους από ενδεχόμενες μεταβολές του μεριδίου της απασχόλησης του εκάστοτε μεταποιητικού τομέα στη συνολική (εθνική) μεταποιητική απασχόληση (Petrakos κ.α., 2006).

Ο Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών υπολογίζεται για τις χώρες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Εσθονίας και της Σλοβενίας, βάσει της διαθέσιμης στατιστικής πληροφόρησης, σε δύο εκδοχές (Πίνακες 5.7 και 5.8). Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή ο Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών υπολογίζεται ανά έτος ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη υπολογίζεται για κάθε έτος με σταθερό το έτος βάσης, με αφετηρία και στις δύο περιπτώσεις το έτος 1990. Οι τιμές των κάτωθι Πινάκων αποκαλύπτουν ότι οι μικρότερης έντασης διαρθρωτικές αλλαγές έχουν συντελεστεί στην Ουγγαρία και στη Σλοβενία ενώ οι μεγαλύτερες στην Εσθονία, στη Βουλγαρία και στη Ρουμανία. Οι πρώτες δύο χώρες παρουσιάζουν μια μάλλον σταθερή πορεία όσον αφορά την εξέλιξη της έντασης των διαρθρωτικών αλλαγών τις οποίες βιώνουν ενώ οι τελευταίες τρεις καταγράφουν σκαμπανεβάσματα ως ένδειξη της μη πλήρους ομαλοποίησης των διαταραχών της πρώτης υποπεριόδου της μετάβασής τους.¹⁶⁶ Η υπεροχή της Σλοβενίας και της Ουγγαρίας, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, έναντι των υπολοίπων τριών χωρών υπό ανάλυση αποτελεί ένδειξη του ότι οι μεγάλης έντασης διαρθρωτικές αλλαγές επέδρασαν αρνητικά (ή τουλάχιστο δεν επέδρασαν θετικά) σε ό,τι αφορά την οικονομική αποτελεσματικότητα των ΝΚΜ της ΕΕ. Κάτι τέτοιο δύναται να αποδειχθεί μέσω της *ex post* αξιολόγησης η οποία είναι σε θέση να φανερώσει το αν και κατά πόσο οι διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες κατεγράφησαν στα ΝΚΜ της ΕΕ αποτελούν ενστικτώδεις, αμυντικές, αντιδράσεις ή στρατηγικές, επιθετικές, επιλογές.

Προς αυτή την κατεύθυνση υπολογίζεται ο Δείκτης Ανομοιότητας των Διαρθρωτικών Δομών της ΕΕ-15 και των ΝΚΜ της ΕΕ, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στα πρότυπα των Jackson και Petrakos (2001). Η ΕΕ-15 μολονότι εμφανίζει και αυτή τα δικά της διαρθρωτικά προβλήματα¹⁶⁷, αποτελεί πρότυπο για τα ΝΚΜ της ΕΕ. Αρκετά διαδεδομένη είναι, εξάλλου, η άποψη ότι η μετάβαση των ΝΚΜ της ΕΕ θα περατωθεί εφόσον αυτά αποκτήσουν παρόμοια διαρθρωτικά προβλήματα με την ΕΕ-15 (Brown, 1999· Suhrcke, 2001). Ο Δείκτης Ανομοιότητας βασίζεται στη διαχρονική σύγκριση των αθροισμάτων των τετραγώνων των διαφορών των κατανομών της μεταποιητικής απασχόλησης μεταξύ των μεταποιητικών κλάδων δύο υπό μελέτη χωρών, εν προκειμένω της ΕΕ-15 και κάποιου ΝΚΜ της ΕΕ, λαμβάνοντας τη μορφή:

$$IDIS = \sum_i (a_{it} - b_{it})^2, \text{ όπου } i \text{ είναι το μερίδιο του εκάστοτε μεταποιητικού κλάδου στις}$$

χώρες a και b κατά τη χρονική περίοδο t . Η πτωτική πορεία του Δείκτη

¹⁶⁶ Ανάλογα αποτελέσματα προκύπτουν και από τον υπολογισμό του Δείκτη Περιφερειακής Αναδιανομής.

¹⁶⁷ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Aiginger (1999).

Ανομοιότητας διαχρονικά φανερώνει σύγκλιση των παραγωγικών δομών των υπό σύγκριση χωρών ενώ, αντιθέτως, η ανοδική του πορεία διαχρονικά φανερώνει απόκλιση. Εν προκειμένω, η σύγκλιση δύναται να ερμηνευθεί ως στρατηγική επιλογή από μέρους των ΝΚΜ της ΕΕ, οπότε γίνεται λόγος για επιθετική αναδιάρθρωση, ενώ η απόκλιση δύναται να ερμηνευθεί ως ενστικτώδης αντίδραση, οπότε γίνεται λόγος για αμυντική αναδιάρθρωση¹⁶⁸ (Jackson και Petrakos, 2001· Petrakos και Kallioras, 2006).

Τα αποτελέσματα του υπολογισμού του Δείκτη Ανομοιότητας (Πίνακας 5.9) επιβεβαιώνουν πλήρως την ένδειξη η οποία κατεγράφη στην ανάλυση των διαρθρωτικών αλλαγών. Διαχρονικά η Ουγγαρία και η Σλοβενία καταγράφουν μείωση της ανομοιοτήτάς τους με την ΕΕ-15, φτάνοντας μάλιστα σε σχετικά χαμηλά επίπεδα κατά το έτος 2000, με αποτέλεσμα να δύναται να υποστηριχθεί ότι η αναδιάρθρωση η οποία κατεγράφη σε αυτές τις χώρες υπήρξε επιθετική¹⁶⁹. Αντιθέτως η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Εσθονία καταγράφουν αύξηση της ανομοιοτήτάς τους με την ΕΕ-15 διαχρονικά, φτάνοντας μάλιστα σε σχετικά υψηλά επίπεδα κατά το έτος 2000, με αποτέλεσμα να δύναται να υποστηριχθεί ότι η (μεγάλης έκτασης) αναδιάρθρωση η οποία κατεγράφη σε αυτές τις χώρες υπήρξε αμυντική¹⁷⁰.

4. Τομεακά Διαρθρωτικά Πρότυπα των Περιφερειών των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο διαφορετικός βαθμός οικονομικής ολοκλήρωσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 καθώς και τα διαφορετικά επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας τα οποία παρουσιάζουν καθιστούν επιβεβλημένη την ανάλυση των διαρθρωτικών προτύπων στο περιφερειακό επίπεδο. Τα συμπεράσματα αυτής της ανάλυσης αναμένεται να αποκαλύψουν τα αίτια των οικονομικών διαφοροποιήσεων οι οποίες προέκυψαν υπό τις συνθήκες της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης λειτουργώντας επεξηγηματικά της αντίστοιχης ανάλυσης στο εθνικό επίπεδο. Βάσει της

¹⁶⁸ Στο επίπεδο των μεμονωμένων επιχειρηματικών μονάδων η αμυντική αναδιάρθρωση δύναται να εκληφθεί ως λήψη μέτρων τα οποία αποσκοπούν στην άμεση επιβίωσή τους και η επιθετική αναδιάρθρωση ως λήψη αποφάσεων οι οποίες αποσκοπούν στη μακροχρόνια επιβίωσή τους (Grosfeld και Roland, 1997).

¹⁶⁹ Το ίδιο δύναται να υποτεθεί και για την Τσεχία, την Πολωνία και τη Σλοβακία λόγω των χαμηλών τιμών τις οποίες εμφανίζουν κατά το έτος 2000. Η έλλειψη πληροφόρησης, ωστόσο, για τα προηγούμενα έτη δεν επιτρέπει την υποστήριξη αυτής της άποψης με απόλυτη βεβαιότητα.

¹⁷⁰ Το ίδιο δύναται να υποτεθεί και για τη Λετονία και τη Λιθουανία λόγω των υψηλών τιμών τις οποίες εμφανίζουν κατά το έτος 2000. Η έλλειψη πληροφόρησης, ωστόσο, για τα προηγούμενα έτη δεν επιτρέπει, και πάλι, την υποστήριξη αυτής της άποψης με απόλυτη βεβαιότητα.

υπάρχουσας στατιστικής πληροφόρησης, η ανάλυση διεξάγεται για τις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Εσθονίας και της Σλοβενίας σε όρους απασχόλησης και για τη χρονική περίοδο 1990-2000.

Τα μερίδια των τριών τομέων παραγωγής στο σύνολο της απασχόλησης των περιφερειών των εν λόγω χωρών (Πίνακες 5.10-5.14), επιβεβαιώνουν εν πολλοίς τα συμπεράσματα της αντίστοιχης ανάλυσης στο εθνικό επίπεδο. Η συντριπτική πλειονότητα των περιφερειών της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας καταγράφει αύξηση των μεριδίων του πρωτογενούς¹⁷¹ και του τριτογενούς¹⁷² τομέα παραγωγής και μείωση των μεριδίων του δευτερογενούς¹⁷³ τομέα παραγωγής, ευρισκόμενη σε συμφωνία με τις αντίστοιχες εθνικές τάσεις.¹⁷⁴ Η συντριπτική πλειονότητα των περιφερειών της Εσθονίας και το σύνολο των περιφερειών της Σλοβενίας βρίσκονται επίσης σε συμφωνία με τις αντίστοιχες εθνικές τάσεις, καταγράφοντας μείωση των μεριδίων του πρωτογενούς και του δευτερογενούς¹⁷⁵ τομέα παραγωγής και αύξηση των μεριδίων του τριτογενούς τομέα παραγωγής. Στην Ουγγαρία, καταγράφεται μείωση των μεριδίων του πρωτογενούς τομέα παραγωγής σε όλες τις περιφέρειες και αύξηση των μεριδίων του τριτογενούς τομέα στη συντριπτική πλειονότητα των περιφερειών¹⁷⁶, κατ' αντιστοιχία του εθνικού προτύπου. Αξιοσημείωτες είναι οι μικτές τάσεις οι οποίες χαρακτηρίζουν την εξέλιξη των μεριδίων του δευτερογενούς τομέα παραγωγής, ενδεικτικές (επεξηγηματικές) της σταθερότητας (οριακή αύξηση) η οποία διακρίνει τα αντίστοιχα μερίδια στο εθνικό επίπεδο.

Η καταγραφή των μεριδίων του πρωτογενούς, του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα παραγωγής διαχρονικά στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ φανερώνει ότι τα περιφερειακά μεγέθη βρίσκονται, ως επί το πλείστον, σε αρμονία με

¹⁷¹ Σε ό,τι αφορά τον πρωτογενή τομέα παραγωγής, εξαιρέσεις αποτελούν οι περιφέρειες RO051 (Arad) και RO066 (Salaj) στις οποίες καταγράφεται μείωση των μεριδίων του τομέα.

¹⁷² Σε ό,τι αφορά τον τριτογενή τομέα παραγωγής, εξαιρέσεις αποτελούν οι περιφέρειες BG034 (Turgovishte), RO031 (Arges), RO066 (Salaj), RO071 (Alba) και RO072 (Brasov) στις οποίες καταγράφεται μείωση των μεριδίων του τομέα.

¹⁷³ Σε ό,τι αφορά το δευτερογενή τομέα παραγωγής, εξαίρεση αποτελεί η περιφέρεια RO066 (Salaj) στην οποία καταγράφεται αύξηση του μεριδίων του τομέα.

¹⁷⁴ Άξιες αναφοράς είναι οι εντελώς αντίστροφες, σε σχέση με το εθνικό πρότυπο, τάσεις οι οποίες εμφανίζονται στην περιφέρεια RO066 (Salaj), αναφορικά και με τους τρεις τομείς παραγωγής.

¹⁷⁵ Σε ό,τι αφορά το δευτερογενή τομέα παραγωγής, εξαίρεση αποτελεί η περιφέρεια EE004 (Laane-Eesti) στην οποία καταγράφεται αύξηση των μεριδίων του τομέα.

¹⁷⁶ Εξαιρέσεις αποτελούν οι περιφέρειες HU022 (Komarom-Esztercom), HU031 (Gyor-Moson-Sopron), HU032 (Vas) και HU042 (Somogy) στις οποίες καταγράφεται μείωση των μεριδίων του τριτογενούς τομέα παραγωγής.

τα αντίστοιχα εθνικά καθώς η συμπεριφορά μεμονωμένων περιφερειών¹⁷⁷ δε δύναται από μόνη της να καθορίσει τα εθνικά μεγέθη και την εξέλιξή τους. Ωστόσο, οι διαφοροποιήσεις οι οποίες παρατηρούνται υποδηλώνουν ότι η συμπεριφορά των υπό ανάλυση περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου, δεν υπήρξε ομοιόμορφη. Το γεγονός αυτό καθιστά επιτακτική την ανάλυση (και) στα κατώτερα διαρθρωτικά επίπεδα, των κλάδων. Το ενδιαφέρον κεντρίζουν σαφέστατα οι κλάδοι του τομέα της μεταποίησης για τους λόγους οι οποίοι παρουσιάστηκαν προηγούμενα.

5. Μεταποιητικά Κλαδικά Διαρθρωτικά Πρότυπα των Περιφερειών των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η εξέλιξη της μεταποιητικής απασχόλησης στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ κατά τη διάρκεια της μεταβατικής και προενταξιακής περιόδου, επιβεβαιώνει τις διαφορετικές επιδράσεις τις οποίες βίωσαν οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης σε σχέση με τις υπόλοιπες, της Βαλτικής και των Βαλκανίων. Βάσει των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων (Πίνακες 5.15-5.19) καθίσταται αντιληπτό ότι, κατά τη χρονική περίοδο 1990-2000, η μεταποιητική απασχόληση μειώθηκε σε όλες τις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας. Αντιθέτως, κατά την ίδια χρονική περίοδο, στην πλειονότητα των περιφερειών της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας η μεταποιητική απασχόληση αυξήθηκε¹⁷⁸ (έχοντας, ωστόσο, παρουσιάσει σημαντική μείωση στο μεσοδιάστημα) ενώ στις περιφέρειες της Εσθονίας κατεγράφησαν μικτές τάσεις¹⁷⁹.

Οι εξελίξεις αυτές συνδυάστηκαν με τη σημαντική μείωση του μέσου μεγέθους των μεταποιητικών επιχειρήσεων¹⁸⁰ η οποία σημειώθηκε μεταξύ των ετών 1990 και 2000 (Πίνακες 5.20-5.24). Η μείωση αυτή φανερώνει ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις είτε τέθηκαν εκτός της παραγωγικής διαδικασίας έπειτα από την έκθεσή τους στο διεθνή ανταγωνισμό (και αντικαταστάθηκαν από νέες, μικρότερου μεγέθους) είτε συνέχισαν

¹⁷⁷ Η αναφορά γίνεται κυρίως στις πρωτεύουσες και στις μεγάλες πληθυσμιακά περιφέρειες οι οποίες συγκεντρώνουν την πλειονότητα των οικονομικών (μεταποιητικών) δραστηριοτήτων.

¹⁷⁸ Μείωση κατεγράφη μόνο στις περιφέρειες HU011 (Budapest), HU051 (Borsod-Abaúj-Zemplen), HU061 (Hajdu-Bihar), SI005 (Zasavska), SI009 (Gorenjska) και SI00E (Osrednjeslovenska). Η μείωση, ωστόσο, αυτή υπήρξε σημαντική στις δύο πρωτεύουσες περιφέρειες, HU011 (Budapest) και SI00E (Osrednjeslovenska).

¹⁷⁹ Η μεταποιητική απασχόληση αυξήθηκε στις περιφέρειες EE004 (Laane-Eesti) και EE007 (Kilde-Eesti) και μειώθηκε στις περιφέρειες EE001 (Pohja-Eesti), EE006 (Kesk-Eesti) και EE008 (Louna-Eesti).

¹⁸⁰ Πρόκειται για το λόγο του αριθμού των απασχολούμενων προς τον αριθμό των επιχειρήσεων.

να λειτουργούν με μειωμένο εργατικό δυναμικό έπειτα από τις πολιτικές αναδιάρθρωσης τις οποίες εφάρμοσαν (υπέστησαν) και υπό τις πιέσεις του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος.¹⁸¹

Υπό αυτό το πλαίσιο, παρατίθενται τα μερίδια του κάθε μεταποιητικού κλάδου ανά περιφέρεια (Πίνακες 5.25-5.34) και τα μερίδια της κάθε περιφέρειας ανά μεταποιητικό κλάδο (Πίνακες 5.35-5.44), σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, προκειμένου να αποτιμηθούν και να αναλυθούν οι διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες συνέβησαν στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ. Βάσει της διαθέσιμης στατιστικής πληροφόρησης, η ανάλυση αφορά τις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Εσθονίας και της Σλοβενίας, για την περίοδο 1990-2000.¹⁸²

Οι διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες έλαβαν χώρα στις υπό εξέταση περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ αποτιμώνται βάσει του Δείκτη Διαρθρωτικών Αλλαγών, $CSC = Cor(X_{i,t}, X_{i,t+k})$. Ο Δείκτης υπολογίζεται ανά έτος καθώς και για την περίοδο 1990-2000 (έτος βάσης το 1990). Τα αποτελέσματά του (Πίνακες 5.45-5.49) αποκαλύπτουν τη διαφορετική επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στη διάρθρωση της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της, καθώς η καθεμία από αυτές κατέγραψε διαφορετικής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές. Με γνώμονα την πληρέστερη ανάλυση, τα αποτελέσματα του Δείκτη απεικονίζονται για την κάθε επιμέρους ομάδα περιφερειών, ανά χώρα και με βάση τη γεωπολιτική θέση (Resmini, 2002) (Διαγράμματα 5.4 και 5.5).

Οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες κατέγραψαν μεγάλης έντασης διαρθρωτικές αλλαγές παρουσιάζουν, στην πλειονότητά τους, χαμηλό επίπεδο οικονομικής αποτελεσματικότητας. Η διαπίστωση αυτή αφορά κυρίως τις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Εσθονίας. Εντός των εν λόγω χωρών, ωστόσο, εντοπίζονται και περιφέρειες οι οποίες κατέγραψαν μικρής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι οι μικρής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές δεν οδηγούν απαραίτητα σε υψηλά επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας. Ωστόσο, η ανάλυση καθιστά σαφές ότι οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες εμφανίζουν τα υψηλότερα επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας, έχουν παρουσιάσει, επίσης

¹⁸¹ Καθίσταται εμφανές ότι η παράμετρος της (σχετικής) παραγωγικότητας δε δύναται να περιγράψει (αποτυπώσει) πλήρως τα συμβάντα στα ΝΚΜ της ΕΕ και στις περιφέρειές τους, τουλάχιστον κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου, καθώς σημαντικό μέρος του εργατικού δυναμικού ετέθη εκτός της παραγωγικής διαδικασίας.

¹⁸² Για λόγους οικονομίας, στους σχετικούς πίνακες παρατίθενται μόνο τα στοιχεία των ετών 1990 και 2000.

στην πλειονότητά τους, μικρής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές· πρόκειται για τις περιφέρειες της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας.

Άξια αναφοράς είναι η σπουδαιότητα της εθνικής επίδρασης καθώς σε όλες τις ομάδες τις οποίες οι υπό εξέταση περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ συγκροτούν βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης εντοπίζονται μικτές τάσεις αναφορικά με την ένταση των διαρθρωτικών αλλαγών (και, συνακόλουθα, τη διασύνδεσή τους με την οικονομική αποτελεσματικότητα). Το αποτέλεσμα αυτό κρίνεται απόλυτα λογικό εξαιτίας της εθνικής ετερογένειας των εν λόγω ομάδων, καθότι οι διαρθρωτικές πολιτικές εκπονούνται στο εθνικό (και όχι στο περιφερειακό) επίπεδο (έστω και υπό τις οδηγίες-πίεσεις των υπερεθνικών οργανισμών) και εφαρμόζονται εντός του αντίστοιχου πλαισίου.¹⁸³

Το γενικό συμπέρασμα το οποίο εξάγεται από την ανάλυση των διαρθρωτικών αλλαγών των υπό εξέταση περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ είναι ότι, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οι μεγάλης έντασης διαρθρωτικές αλλαγές συνδέονται με αμυντική αναδιάρθρωση ενώ οι μικρής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές δε συνδέονται απαραίτητα με επιθετική αναδιάρθρωση.¹⁸⁴ Το συμπέρασμα αυτό τεκμηριώνεται μέσω της *ex post* αξιολόγησης των διαρθρωτικών αλλαγών βάσει των αποτελεσμάτων του Δείκτη Ανομοιότητας των Διαρθρωτικών Δομών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, $IDIS = \sum_i (a_i - b_i)^2$ (Πίνακες 5.50-5.54). Η αντιπαραβολή των τιμών του Δείκτη μεταξύ των ετών 1990 και 2000 για κάθε επιμέρους ομάδα περιφερειών, ανά χώρα και με βάση τη γεωπολιτική τους θέση (Resmini, 2002), (Διαγράμματα 5.6-5.7) είναι ενδεικτική της φύσης των διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίες συνετελέστησαν.

Η πλειονότητα των περιφερειών της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Εσθονίας εμφανίζει, μεταξύ των ετών 1990 και 2000, αυξημένη ανομοιότητα με την ΕΕ-15 αναφορικά με την κατανομή της μεταποιητικής απασχόλησης μεταξύ των μεταποιητικών κλάδων. Εν αντιθέσει, η πλειονότητα των περιφερειών της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας εμφανίζει μειωμένη ανομοιότητα με την ΕΕ-15. Η σπουδαιότητα της εθνικής επίδρασης αναδεικνύεται εκ νέου καθώς σε καμία από τις ομάδες τις οποίες οι

¹⁸³ Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα συνηγορεί (και αυτό) υπέρ της διακριτής (ανά κράτος) εξέτασης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ και όχι υπέρ της εξέτασής τους ως ενιαίο σύνολο.

¹⁸⁴ Λόγω της περιορισμένης (αν και αυξανόμενης) αυτονομίας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ αναφορικά με τη δυνατότητα χάραξης διαρθρωτικών πολιτικών, ίσως να μην είναι δόκιμο να γίνεται λόγος για επιθετική και αμυντική αναδιάρθρωση. Πάντως, σίγουρα μπορεί να γίνεται λόγος για θετική και αρνητική επίδραση των διαδικασιών της μετάβασης και της οικονομικής ολοκλήρωσης στα διαρθρωτικά πρότυπα των εν λόγω περιφερειών.

υπό εξέταση περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ συγκροτούν βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης δεν εμφανίζεται κάποια ξεκάθαρη τάση αύξησης ή μείωσης της ανομοιοτητας με την ΕΕ-15.

Ως γενικό συμπέρασμα δύναται να υποστηριχθεί ότι η πλειονότητα των περιφερειών της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Εσθονίας υπέστη αμυντική αναδιάρθρωση, κατά την περίοδο 1990-2000, ενώ η πλειονότητα των περιφερειών της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας βίωσε (προέβη σε) επιθετική αναδιάρθρωση. Πρόκειται για ξεκάθαρη επιβεβαίωση της ετερογενούς επίδρασης των διαδικασιών της μετάβασης και της οικονομικής ολοκλήρωσης στα διαρθρωτικά πρότυπα των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ.

Οι διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες κατεγράφησαν στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 οδήγησαν σε ποικιλία προτύπων περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης. Η εξαγωγή αυτών των προτύπων καθίσταται εφικτή με τη χρησιμοποίηση του Δείκτη εντροπίας¹⁸⁵ ο οποίος προτάθηκε από τον Theil (1967 και 1972)¹⁸⁶. Ο Δείκτης Theil επιλέχθηκε από σειρά παρόμοιων δεικτών¹⁸⁷ λόγω των απόλυτων (και όχι σχετικών ως προς τον εθνικό μέσο όρο) τιμών που παρέχει, επιτρέποντας τη διεθνική σύγκρισή τους, και λόγω της κατασκευής του, η οποία συμβάλλει στη μείωση της σημαντικότητας των ακραίων τιμών¹⁸⁸ (Bode κ.α. 2004 Petrakos κ.α., 2006). Ο Δείκτης Theil αποτιμά το βαθμό περιφερειακής διαφοροποίησης και το βαθμό κλαδικής διασποράς¹⁸⁹ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ και των μεταποιητικών δραστηριοτήτων οι οποίες ασκούνται σε αυτές λαμβάνοντας, αντιστοίχως, τις μορφές: $T_r = \sum_i ((p_{ri} / p_r) * \log(p_r / p_{ri}))$ και

$T_i = \sum_r ((p_{ri} / p_i) * \log(p_i / p_{ri}))$, όπου p_{ri} είναι η απασχόληση στην περιφέρεια r και

¹⁸⁵ Η έννοια της εντροπίας στην οικονομική επιστήμη αποσκοπεί στην αποτίμηση της κατανομής μιας δραστηριότητας, συνήθως της απασχόλησης, είτε στο χώρο είτε μεταξύ τομέων (κλάδων) (Wagner και Deller, 1993).

¹⁸⁶ Η χρήση του συγκεκριμένου Δείκτη κατέστη περισσότερο διαδεδομένη στην επιστημονική βιβλιογραφία έπειτα από τις μελέτες των Aiginger και Davies (2004) και των Aiginger και Pfaffermayr (2004).

¹⁸⁷ Οι σπουδαιότεροι και περισσότερο χρησιμοποιούμενοι δείκτες περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης είναι οι δείκτες: Krugman, Balassa-Aquino, Herfindahl, Ellison-Glaeser και Maurel-Sédillot. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Brühlhart και Traeger (2003) και Bode κ.α. (2004).

¹⁸⁸ Για τη σημαντικότητα των ακραίων τιμών στον υπολογισμό των δεικτών εντροπίας βλ. Cowell και Flachaire (2002).

¹⁸⁹ Έννοιες αντίστροφες της περιφερειακής εξειδίκευσης και της κλαδικής συγκέντρωσης, αντίστοιχα.

στο μεταποιητικό κλάδο i , p_r είναι η απασχόληση στην περιφέρεια r και p_i είναι η απασχόληση στο μεταποιητικό κλάδο i . Ο Δείκτης Theil λαμβάνει τιμές στο διάστημα $[0, 1]$ ¹⁹⁰, από τη μηδενική στην πλήρη περιφερειακή διαφοροποίηση (εναλλακτικά, από την πλήρη στη μηδενική περιφερειακή εξειδίκευση) και από τη μηδενική στην πλήρη κλαδική διασπορά (εναλλακτικά, από την πλήρη στη μηδενική κλαδική συγκέντρωση), αντίστοιχα.

Σε ό,τι αφορά την αποτίμηση του επιπέδου της περιφερειακής διαφοροποίησης, παρατίθενται οι τιμές του Δείκτη Theil για τις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας, για τη χρονική περίοδο 1990-2000 (Πίνακες 5.55-5.59). Επιπρόσθετα, οι τιμές του Δείκτη αντιπαραβάλλονται, σε ό,τι αφορά τα έτη 1990 και 2000, για κάθε επιμέρους ομάδα περιφερειών, ανά χώρα και με βάση τη γεωπολιτική τους θέση (Resmini, 2002) (Διαγράμματα 5.8 και 5.9). Η συντριπτική πλειονότητα των υπό εξέταση περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ καταγράφει αύξηση του επιπέδου της περιφερειακής διαφοροποίησης (μείωση του επιπέδου της περιφερειακής εξειδίκευσης). Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με τη μείωση του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης εν γένει, αποκαλύπτει αφενός τη συρρίκνωση την οποία υπέστησαν οι μεταποιητικοί κλάδοι στους οποίους οι υπό εξέταση περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξαν εξειδικευμένες και αφετέρου την αδυναμία των τελευταίων [των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ] να αναπτύξουν καινούριες εξειδικεύσεις έπειτα από την έκθεσή τους στο διεθνή ανταγωνισμό. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό για τις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας οι οποίες, ως επί το πλείστον, κατέγραψαν τις μεγαλύτερες μειώσεις στα επίπεδα της εξειδίκευσής τους. Δεν ισχύει, ωστόσο, για ορισμένες περιφέρειες της Εσθονίας και της Σλοβενίας και για σημαντικό τμήμα των περιφερειών της Ουγγαρίας οι οποίες κατέγραψαν αύξηση στα επίπεδα της εξειδίκευσής τους, κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου.¹⁹¹ Η αύξηση αυτή φανερώνει τη μεγαλύτερη ανθεκτικότητα την οποία επέδειξαν οι παραγωγικές βάσεις των εν λόγω περιφερειών, γεγονός που τους

¹⁹⁰ Οι τιμές του Δείκτη έχουν διαιρεθεί με το θεωρητικό τους μέγιστο $\log(n)$, όπου n είναι ο αριθμός των περιφερειών και των κλάδων, αντίστοιχα, για λόγους καλύτερης απεικόνισης.

¹⁹¹ Πρόκειται για τις περιφέρειες EE001 (Pohja-Eesti), EE006 (Kesk-Eesti), SI001 (Pomurska), SI00E (Osrednjeslovenska), HU011 (Budapest), HU021 (Fejer), HU022 (Komarom-Esztercom), HU023 (Veszprem), HU031 (Gyor-Moson-Sopron), HU033 (Zala), HU043 (Tolna) και HU053 (Nograd). Οι περιφέρειες αυτές κατανέμονται εξίσου μεταξύ των ομάδων CAP, INT, BEU και BNM.

επέτρεψε να ενισχύσουν τις εξειδικεύσεις τους και να καρπωθούν τα οφέλη των οικονομιών συσσώρευσης.

Σε ό,τι αφορά την αποτίμηση του επιπέδου της κλαδικής διασποράς, παρατίθενται οι τιμές του Δείκτη Theil για τους μεταποιητικούς κλάδους, για τη χρονική περίοδο 1990-2000 (Πίνακες 5.60-5.64). Επιπρόσθετα, οι τιμές του Δείκτη αντιπαραβάλλονται, σε ό,τι αφορά τα έτη 1990 και 2000, για κάθε επιμέρους ομάδα μεταποιητικών κλάδων, ανά χώρα και με βάση τη συμμετοχή των παραγωγικών συντελεστών στην παραγωγική διαδικασία (Jackson και Petrakos, 2001) (Διαγράμματα 5.10 και 5.11). Η συντριπτική πλειονότητα των μεταποιητικών κλάδων καταγράφει αύξηση του επιπέδου της κλαδικής διασποράς (μείωση του επιπέδου της κλαδικής συγκέντρωσης). Η εξέλιξη αυτή προκύπτει αφενός λόγω της συρρίκνωσης μεγάλου μέρους των μεταποιητικών δραστηριοτήτων (σε περιοχές όπου αυτές εμφάνιζαν υψηλές συγκεντρώσεις), εξαιτίας της έκθεσης στο διεθνή ανταγωνισμό, και αφετέρου εξαιτίας της διάχυσης (ανάπτυξης) δραστηριοτήτων προς τις (στις) περιφέρειες οι οποίες συνορεύουν με την ΕΕ-15, εξαιτίας της δύναμης της εγγύτητας.

Ωστόσο, ενώ οι κλάδοι έντασης εργασίας παρουσιάζουν, στην πλειονότητά τους, περισσότερο ισορροπημένη κατανομή στο χώρο, εμφανίζοντας τα υψηλότερα επίπεδα διασποράς, οι κλάδοι ενδιάμεσης έντασης και οι κλάδοι έντασης κεφαλαίου παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα συγκέντρωσης, σε συγκεκριμένες ομάδες περιφερειών. Πρόκειται για τις πρωτεύουσες περιφέρειες και τους δορυφόρους τους καθώς και για τις συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες, ιδιαίτερα αυτές της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας, στις οποίες οι εν λόγω κλάδοι εμφανίζουν τις υψηλότερες συγκεντρώσεις, υπό την επίδραση των δυνάμεων της συσσώρευσης και της εγγύτητας, αντίστοιχα (Διαγράμματα 5.12-5.16).

Σε συνδυασμό με την ικανότητά τους να προσελκύουν μεταποιητικές δραστηριότητες από το εξωτερικό, και δη από την ΕΕ-15, (Resmini, 2000 και 2005), οι πρωτεύουσες και οι συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ διαμορφώνουν προς όφελός τους το αναδυόμενο πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης της περιοχής, φαινόμενο ιδιαίτερα έντονο στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Προσδιοριστικοί Παράγοντες Διαμόρφωσης των Διαρθρωτικών Προτύπων στις Περιφέρειες των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εισαγωγή.

Τα διαρθρωτικά πρότυπα των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, καθορίζονται από παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με εσωτερικές διεργασίες και με τις εξωτερικές σχέσεις των χωρών τους (Cornett, 2002).

Οι αρχικές συνθήκες – κληροδοτήματα της σοσιαλιστικής περιόδου – αποτελούν βασικό προσδιοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης της μεταποιητικής δραστηριότητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (De Melo κ.α., 1996 και 1997· Heybey και Murrell, 1999· Tomer, 2002· Falcetti κ.α., 2005) ενσωματώνοντας όλες εκείνες τις οικονομικές, κοινωνικές και θεσμικές παραμέτρους οι οποίες είτε ευνοούν τις επερχόμενες αλλαγές είτε αντιτίθενται σε αυτές. Οι οικονομικές συνθήκες κατά το προηγούμενο καθεστώς, ο ρυθμός και το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, η τομεακή διάρθρωση της οικονομίας σε όρους ΑΕΠ και απασχόλησης, η γεωγραφική κατανομή της οικονομικής δραστηριότητας και ο βαθμός ολοκλήρωσης της οικονομίας αποτελούν τις κυριότερες συνιστώσες των αρχικών συνθηκών οι οποίες αναφέρονται στα ΝΚΜ της ΕΕ.

Οι ασκηθείσες οικονομικές (μεταβατικές) πολιτικές από μέρους των ΝΚΜ της ΕΕ, υπό τις συστάσεις (πιέσεις) των διεθνών οργανισμών, στην κατεύθυνση της εγκαθίδρυσης δομών και μηχανισμών της οικονομίας της αγοράς και της παράλληλης ενσωμάτωσής τους στο ευρωπαϊκό οικονομικό γίγνεσθαι, αποτελούν τον έτερο προσδιοριστικό παράγοντα εξέλιξης των μεταποιητικών προτύπων των περιφερειών τους (Stern, 1998· Berg κ.α., 1999· Svenjar, 2002).

Στο παρόν Κεφάλαιο η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ και των δυνάμεών της στις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των υπό μετάβαση ΝΚΜ της αναλύεται μέσω της εφαρμογής μιας τροποποιημένης εκδοχής της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής. Η εν λόγω επίδραση απεικονίζεται διαγραμματικά και αποτιμάται μέσω της διεξαγωγής οικονομετρικής ανάλυσης. Τα ευρήματα του Κεφαλαίου συνοψίζονται εν συνεχεία σε ένα θεωρητικό-περιγραφικό πλαίσιο το οποίο συμβάλλει στη διαμόρφωση πλήρους εικόνας επί του ζητήματος. Η ανάλυση διεξάγεται, κατά το μεγαλύτερο μέρος της, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης καθώς η αναδιάρθρωση της παραγωγικής βάσης αποτελεί δομική πτυχή της μεταβατικής διαδικασίας των ΝΚΜ της ΕΕ (Sharma, 1997· Cornett, 1999· Campos και Coricelli, 2002), και με δεδομένες τις ελλείψεις στατιστικών στοιχείων σε όρους κλαδικού μεταποιητικού ΑΕΠ ανά περιφέρεια.

1. Ανάλυση και Αποτίμηση της Επίδρασης της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Μεταβολή της Μεταποιητικής Απασχόλησης των Περιφερειών των Νέων Κρατών-Μελών της.

Η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στη μεταβολή της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των υπό μετάβαση ΝΚΜ της αναλύεται με την εφαρμογή της προσαρμοσμένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής. Η ανάλυση καλύπτει την περίοδο 1990-2000 και διεξάγεται ξεχωριστά για τα κράτη της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Εσθονίας και της Σλοβενίας. Η συγκεκριμένη άσκηση δύναται να αναδείξει την επίδραση της εθνικής, της ομολογικής και της διαφορικής συνιστώσας, με την παράμετρο της διεθνούς εμπορικής δραστηριότητας να έχει ενσωματωθεί στις δύο πρώτες, στη διαμόρφωση των προτύπων της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των εν λόγω χωρών.

Η μέθοδος της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής θεωρείται βασικό εργαλείο της περιφερειακής επιστήμης, μολονότι στερείται θεωρητικού υποβάθρου, για την ερμηνεία των μεταβολών των περιφερειακών μεγεθών, τη διάγνωση των περιφερειακών προβλημάτων, το σχεδιασμό και την αξιολόγηση της περιφερειακής πολιτικής (Παπαδασκαλόπουλος, 2000· Esteban, 2000· Ψυχάρης και Καζάζης, 2002). Η μεταβολή του εξεταζόμενου μεγέθους¹⁹² εκλαμβάνεται ως το άθροισμα των επιμέρους μεταβολών τριών συνιστωσών: της εθνικής, της ομολογικής και της διαφορικής.

Η εθνική συνιστώσα φανερώνει, εν προκειμένω, τη μεταβολή της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης η οποία θα είχε σημειωθεί εφόσον αυτή εμφάνιζε τους ίδιους ρυθμούς μεταβολής με την αντίστοιχη εθνική.

Η ομολογική συνιστώσα φανερώνει, εν προκειμένω, το τμήμα της απόκλισης της μεταβολής της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης, σε σχέση με αυτή της εθνικής, το οποίο αποδίδεται στην κλαδική σύνθεση της περιφέρειας. Σε περιφέρειες στις οποίες είναι εγκατεστημένοι μεταποιητικοί κλάδοι των οποίων η απασχόληση στο εθνικό επίπεδο αυξάνεται με μεγαλύτερο ρυθμό από αυτόν του συνόλου της μεταποίησης, η ομολογική συνιστώσα εμφανίζεται θετική ενώ στην αντίθετη περίπτωση η ομολογική συνιστώσα εμφανίζεται αρνητική.

Η διαφορική συνιστώσα φανερώνει, εν προκειμένω, το τμήμα της απόκλισης της μεταβολής της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης, σε σχέση με αυτή της εθνικής, το οποίο αποδίδεται στην ύπαρξη τοπικών πλεονεκτημάτων για την ανάπτυξη

¹⁹² Στις περισσότερες των περιπτώσεων το μέγεθος αυτό είναι η περιφερειακή απασχόληση.

μεταποιητικών δραστηριοτήτων. Σε περιφέρειες στις οποίες είναι εγκατεστημένοι μεταποιητικοί κλάδοι των οποίων η απασχόληση στο περιφερειακό επίπεδο αυξάνεται με μεγαλύτερο ρυθμό από τον αντίστοιχο στο εθνικό, η διαφορική συνιστώσα εμφανίζεται θετική ενώ στην αντίθετη περίπτωση η διαφορική συνιστώσα εμφανίζεται αρνητική.

Η παραδοσιακή προσέγγιση της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής τροποποιήθηκε από τους Markusen κ.α. (1991) στην προσπάθειά τους να αντιπαρέλθουν την κριτική αναφορικά με τη μη καταλληλότητα της εθνικής οικονομίας ως πρότυπο για τις περιφερειακές μεταβολές, υπό το πλαίσιο των συνθηκών της εντεινόμενης οικονομικής ολοκλήρωσης και της διεθνοποίησης. Η τροποποίηση την οποία πρότειναν οι συγγραφείς βασίζεται στην ενσωμάτωση της παραμέτρου της εμπορικής δραστηριότητας στην εθνική και στην ομολογική συνιστώσα της παραδοσιακής μεθόδου προκειμένου να συμπεριληφθεί και η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης στις μεταβολές της περιφερειακής απασχόλησης. Πρόκειται για τη μέθοδο της προσαρμοσμένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής η οποία κατέστη πλήρως κατανοητή με τη μελέτη των Noronen κ.α. (1998)¹⁹³ και εφαρμόζεται εν προκειμένω.

Έστω E η απασχόληση στο μεταποιητικό κλάδο i και στην περιφέρεια r , για τη χρονική περίοδο από το έτος 0 μέχρι το έτος t . Η μεταβολή της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης δίνεται από τη σχέση $\Delta E^r = E_{i0}^r e_i^r$, όπου

$$e_i^r = \frac{\sum_i (E_{it}^r - E_{i0}^r)}{\sum_i E_{i0}^r}, \text{ και, σύμφωνα με την παραδοσιακή ανάλυση απόκλισης-}$$

συμμετοχής, δύναται να αποδομηθεί ως το άθροισμα της εθνικής, της ομολογικής και της διαφορικής συνιστώσας μέσω της σχέσης

¹⁹³ Στη μελέτη των Markusen κ.α. (1991) επισημάνθηκαν κάποια τυπογραφικά λάθη τα οποία προκάλεσαν τον επιστημονικό διάλογο (Dinc και Haynes, 1998α και 1998β· Noronen κ.α., 1998) αναφορικά με την αποσαφήνιση των τεχνικών λεπτομερειών για την πληρέστερη κατανόηση της μεθόδου.

$$\Delta E^r = \sum_i E_{i0}^r e + \sum_i E_{i0}^r (e_i - e) + \sum_i E_{i0}^r (e_i' - e_i), \quad \text{όπου} \quad e_i = \frac{\sum_r (E_{it}^r - E_{i0}^r)}{\sum_r E_{i0}^r} \quad \text{και}$$

$$e = \frac{\sum_i \sum_r (E_{it}^r - E_{i0}^r)}{\sum_i \sum_r E_{i0}^r}.$$

Η προσαρμοσμένη βάσει του εμπορίου ανάλυση απόκλισης-συμμετοχής εδράζεται στη σχέση $Q = D + X - M$, όπου Q είναι η αξία του μεταποιητικού προϊόντος, D η εγχώρια ζήτηση, X οι εξαγωγές και M οι εισαγωγές.

Η εθνική συνιστώσα της προσαρμοσμένης μεθόδου παίρνει τη μορφή $\sum_i E_{i0}^r e = \sum_i E_{i0}^r (e + q - q) = \sum_i E_{i0}^r q + \sum_i E_{i0}^r (e - q)$, όπου q είναι η μεταβολή του μεταποιητικού προϊόντος στο εθνικό επίπεδο. Η μεταβολή αυτή δύναται να αναλυθεί μέσω της σχέσης $q = \frac{Q_t - Q_0}{Q_0} = \frac{(D_t + X_t - M_t) - (D_0 + X_0 - M_0)}{Q_0} = \frac{dD_0 + xX_0 - mM_0}{Q_0}$, όπου

$$d = \frac{D_t - D_0}{D_0} \text{ είναι η μεταβολή της εγχώριας ζήτησης, } x = \frac{X_t - X_0}{X_0} \text{ είναι η μεταβολή}$$

των μεταποιητικών εξαγωγών και $m = \frac{M_t - M_0}{M_0}$ είναι η μεταβολή των μεταποιητικών

εισαγωγών, στο εθνικό επίπεδο. Η τελική μορφή της εθνικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής είναι η

$$\sum_i E_{i0}^r e = \sum_i E_{i0}^r \left(d \frac{D_0}{Q_0} \right) + \sum_i E_{i0}^r \left(x \frac{X_0}{Q_0} \right) - \sum_i E_{i0}^r \left(m \frac{M_0}{Q_0} \right) + \sum_i E_{i0}^r (e - q), \text{ με τον τελευταίο}$$

παράγοντα να αντιπροσωπεύει την παράμετρο της παραγωγικότητας της εργασίας.

Η ομολογική συνιστώσα της προσαρμοσμένης μεθόδου παίρνει τη μορφή $\sum_i E_{i0}^r (e_i - e) = \sum_i E_{i0}^r (e_i - e + q_i - q - q_i + q) = \sum_i E_{i0}^r (q_i - q) + \sum_i E_{i0}^r ((e_i - e) - (q_i - q))$,

όπου q_i είναι η μεταβολή του προϊόντος του εκάστοτε μεταποιητικού κλάδου στο εθνικό επίπεδο. Ο όρος $\sum_i E_{i0}^r (q_i - q)$ αναλύεται περαιτέρω ως

$$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{Q_{it} - Q_{i0}}{Q_{i0}} - \frac{Q_t - Q_0}{Q_0} \right) = \sum_i E_{i0}^r \left[\left(d_i \frac{D_{i0}}{Q_{i0}} + x_i \frac{X_{i0}}{Q_{i0}} - m_i \frac{M_{i0}}{Q_{i0}} \right) - \left(d \frac{D_0}{Q_0} + x \frac{X_0}{Q_0} - m \frac{M_0}{Q_0} \right) \right],$$

όπου $d_i = \frac{D_{it} - D_{i0}}{D_{i0}}$, $x_i = \frac{X_{it} - X_{i0}}{X_{i0}}$, $m_i = \frac{M_{it} - M_{i0}}{M_{i0}}$ είναι οι μεταβολές της εγχώριας

ζήτησης, των εξαγωγών και των εισαγωγών του εκάστοτε μεταποιητικού κλάδου στο

εθνικό επίπεδο. Η τελική μορφή της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής είναι η

$$\sum_i E_{i0}^r (e_i - e) = \sum_i E_{i0}^r (d_i \frac{D_{i0}}{Q_0} - d \frac{D_0}{Q_0}) + \sum_i E_{i0}^r (x_i \frac{X_{i0}}{Q_0} - x \frac{X_0}{Q_0}) - \sum_i E_{i0}^r (m_i \frac{M_{i0}}{Q_0} - m \frac{M_0}{Q_0}) + \sum_i E_{i0}^r ((e_i - e) - (q_i - q)),$$

με τον τελευταίο παράγοντα να αντιπροσωπεύει την παράμετρο της παραγωγικότητας της εργασίας του εκάστοτε μεταποιητικού κλάδου στο εθνικό επίπεδο.

Η διαφορική συνιστώσα της προσαρμοσμένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής παραμένει αμετάβλητη, σε σχέση με αυτή της παραδοσιακής ανάλυσης, διατηρώντας τη μορφή $\sum_i E_{i0}^r (e_i^r - e_i)$.

Βασική υπόθεση της προσαρμοσμένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής είναι η διαχρονικά σταθερή σχέση μεταξύ προϊόντος και απασχόλησης με την παράμετρο της παραγωγικότητας να «διορθώνει» τις όποιες «αναντιστοιχίες» παρατηρούνται στην εν λόγω σχέση.

Η μελέτη της επίδρασης της οικονομικής ολοκλήρωσης στη μεταβολή της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης προσδίδει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις τιμές της ομολογικής συνιστώσας και πιο συγκεκριμένα σε αυτές των παραμέτρων των εξαγωγών, των εισαγωγών και της παραγωγικότητας.

Η θετική τιμή των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας συνεπάγεται ότι:

$$\frac{X_{it} - X_{i0}}{Q_{i0}} - \frac{X_t - X_0}{Q_0} > 0. \text{ Η σχέση αυτή αναφέρεται στο εθνικό επίπεδο και δύναται να}$$

ερμηνευτεί είτε ως αύξηση των τομεακών εξαγωγών μεγαλύτερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι θετικοί με τον πρώτο να είναι μεγαλύτερος από το δεύτερο είτε ως αύξηση των τομεακών εξαγωγών και μείωση αυτών του συνόλου της μεταποίησης εφόσον μόνο ο πρώτος παράγοντας είναι θετικός είτε ως μείωση των τομεακών εξαγωγών μικρότερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι αρνητικοί με τον πρώτο να είναι μεγαλύτερος από το δεύτερο. Η αρνητική τιμή των εξαγωγών της ομολογικής

$$\text{συνιστώσας συνεπάγεται ότι: } \frac{X_{it} - X_{i0}}{Q_{i0}} - \frac{X_t - X_0}{Q_0} < 0. \text{ Η σχέση αυτή αναφέρεται στο}$$

εθνικό επίπεδο και δύναται να ερμηνευτεί είτε ως αύξηση των τομεακών εξαγωγών μικρότερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι θετικοί με τον πρώτο να είναι μικρότερος από το δεύτερο είτε ως μείωση των τομεακών εξαγωγών και αύξηση αυτών του συνόλου της μεταποίησης εφόσον μόνο ο δεύτερος

παράγοντας είναι θετικός είτε ως μείωση των τομεακών εξαγωγών μεγαλύτερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι αρνητικοί με τον πρώτο να είναι μικρότερος από το δεύτερο.

Η θετική τιμή των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας συνεπάγεται ότι:

$$\frac{M_{it} - M_{i0}}{Q_{i0}} - \frac{M_t - M_0}{Q_0} > 0. \text{ Η σχέση αυτή αναφέρεται στο εθνικό επίπεδο και δύναται να}$$

ερμηνευτεί είτε ως αύξηση των τομεακών εισαγωγών μεγαλύτερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι θετικοί με τον πρώτο να είναι μεγαλύτερος από το δεύτερο είτε ως αύξηση των τομεακών εισαγωγών και μείωση αυτών του συνόλου της μεταποίησης εφόσον μόνο ο πρώτος παράγοντας είναι θετικός είτε ως μείωση των τομεακών εισαγωγών μικρότερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι αρνητικοί με τον πρώτο να είναι μεγαλύτερος από το δεύτερο. Η αρνητική τιμή των εισαγωγών της ομολογικής

$$\text{συνιστώσας συνεπάγεται ότι: } \frac{M_{it} - M_{i0}}{Q_{i0}} - \frac{M_t - M_0}{Q_0} < 0. \text{ Η σχέση αυτή αναφέρεται στο}$$

εθνικό επίπεδο και δύναται να ερμηνευτεί είτε ως αύξηση των τομεακών εισαγωγών μικρότερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι θετικοί με τον πρώτο να είναι μικρότερος από το δεύτερο είτε ως μείωση των τομεακών εισαγωγών και αύξηση αυτών του συνόλου της μεταποίησης εφόσον μόνο ο δεύτερος παράγοντας είναι θετικός είτε ως μείωση των τομεακών εισαγωγών μεγαλύτερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι αρνητικοί με τον πρώτο να είναι μικρότερος από το δεύτερο.

Η θετική τιμή της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας συνεπάγεται ότι: $(e_i - q_i) - (e - q) < 0$, σχέση η οποία υποδηλώνει ότι: $(q_i - e_i) - (q - e) > 0$. Η σχέση αυτή αναφέρεται στο εθνικό επίπεδο και δύναται να ερμηνευτεί είτε ως αύξηση της τομεακής παραγωγικότητας μεγαλύτερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι θετικοί με τον πρώτο να είναι μεγαλύτερος από το δεύτερο είτε ως αύξηση της τομεακής παραγωγικότητας και μείωση αυτής του συνόλου της μεταποίησης εφόσον μόνο ο πρώτος παράγοντας είναι θετικός είτε ως μείωση της τομεακής παραγωγικότητας μικρότερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι αρνητικοί με τον πρώτο να είναι μεγαλύτερος από το δεύτερο. Η αρνητική τιμή της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας υποδηλώνει ότι: $(e_i - q_i) - (e - q) > 0$, σχέση η οποία υποδηλώνει ότι:

$(q_i - e_i) - (q - e) < 0$. Η σχέση αυτή αναφέρεται στο εθνικό επίπεδο και δύναται να ερμηνευτεί είτε ως αύξηση της τομεακής παραγωγικότητας μικρότερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι θετικοί με τον πρώτο να είναι μικρότερος από το δεύτερο είτε ως μείωση της τομεακής παραγωγικότητας και αύξηση αυτής του συνόλου της μεταποίησης εφόσον μόνο ο δεύτερος παράγοντας είναι θετικός είτε ως μείωση της τομεακής παραγωγικότητας μεγαλύτερη από αυτή του συνόλου της μεταποίησης εφόσον και οι δύο παράγοντες είναι αρνητικοί με τον πρώτο να είναι μικρότερος από το δεύτερο.

Τα αποτελέσματα της (παραδοσιακής) ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής (Πίνακες 6.1-6.6) φανερώνουν την αρνητική εθνική επίδραση (αρνητική εθνική συνιστώσα) αναφορικά με τη μεταβολή της μεταποιητικής απασχόλησης στο σύνολο των υπό εξέταση περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ. Η επίδραση αυτή αποδίδεται αφενός στην αδυναμία των μεταποιητικών επιχειρήσεων των ΝΚΜ της ΕΕ να ανταπεξέλθουν επιτυχώς στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού, εξαιτίας της χαμηλής ανταγωνιστικότητάς τους, και αφετέρου στις διαρθρωτικές (μεταβατικές) πολιτικές τις οποίες τα ΝΚΜ της ΕΕ εφάρμοσαν, κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου. Η αρνητική αυτή επίδραση είναι σαφώς ασθενέστερη στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας φανερώνοντας την, από μέρους των χωρών τους, (αποτελεσματικότερη) εφαρμογή αποτελεσματικότερων διαρθρωτικών πολιτικών και επεξηγώντας τη σχετική υπεροχή τους μεταξύ των υπό εξέταση περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ. Στην πλειονότητα των περιφερειών της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας και σε ορισμένες περιφέρειες της Εσθονίας η αρνητική εθνική επίδραση αντισταθμίζεται από την ευνοϊκή κλαδική τους διάρθρωση, σε σχέση με την αντίστοιχη εθνική, (θετική ομολογική συνιστώσα) και από εγγενή πλεονεκτήματά τους (θετική διαφορική συνιστώσα). Οι περιφέρειες αυτές καταγράφουν θετικές μεταβολές στη μεταποιητική τους απασχόληση εν αντιθέσει με το σύνολο των περιφερειών της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας και ορισμένες περιφέρειες της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας στις οποίες η αρνητική εθνική επίδραση αντισταθμίζεται εν μέρει.

Στην επεξήγηση των ανωτέρω φαινομένων (τάσεων), τα αποτελέσματα της προσαρμοσμένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής (Πίνακες 6.6–6.10) καθώς και τα αποτελέσματα της αποδόμησης των τιμών των παραμέτρων των εξαγωγών (Πίνακες 6.11-6.15), των εισαγωγών (Πίνακες 6.16-6.20) και της παραγωγικότητας (Πίνακες 6.21-6.25) της ομολογικής συνιστώσας είναι άκρως

διαφωτιστικά αποτιμώντας την επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης (διεθνές εμπόριο) στον καθορισμό των μεταβολών της μεταποιητικής απασχόλησης στις υπό μετάβαση περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ.

Η αποδόμηση των τιμών της παραμέτρου των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας φανερώνει ότι σε όλες τις υπό μελέτη περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ η επίδραση της μεταποιητικής κλαδικής σύνθεσης είναι θετική σε ό,τι αφορά τη μεταβολή της μεταποιητικής απασχόλησης μέσω της αύξησης των εξαγωγών. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει υπό την προϋπόθεση ότι η «συμπεριφορά» της περιφερειακής μεταποιητικής κλαδικής σύνθεσης στον εξαγωγικό τομέα, στο εθνικό επίπεδο, δύναται να αποτιμηθεί σε όρους μεταβολής των θέσεων απασχόλησης στο περιφερειακό επίπεδο. Το θετικό πρόσημο της παραμέτρου αποκαλύπτει ότι η αύξηση των εξαγωγών στους τομείς στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια είναι, στο εθνικό επίπεδο, μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στο σύνολο των μεταποιητικών κλάδων. Το αρνητικό πρόσημο της παραμέτρου αποκαλύπτει ότι η αύξηση των εξαγωγών στους τομείς στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια είναι, στο εθνικό επίπεδο, μικρότερη από την αντίστοιχη στο σύνολο των μεταποιητικών κλάδων. Η θετική επίδραση των εξαγωγών στη δημιουργία θέσεων εργασίας υφίσταται και στις δύο περιπτώσεις. Στην περίπτωση του αρνητικού προσήμου, ωστόσο, δύναται να υποστηριχθεί ότι ουσιαστικά πρόκειται για αρνητική επίδραση (σε σχετικούς όρους) καθώς η εν λόγω θετική επίδραση είναι ασθενέστερη εν συγκρίσει με την αντίστοιχη σε περιφέρειες οι οποίες εμφανίζουν θετικό πρόσημο.

Η αποδόμηση των τιμών της παραμέτρου των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας φανερώνει ότι σε όλες τις υπό μελέτη περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ η επίδραση της μεταποιητικής κλαδικής σύνθεσης είναι αρνητική σε ό,τι αφορά τη μεταβολή της μεταποιητικής απασχόλησης λόγω της αύξησης των εισαγωγών. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει υπό την προϋπόθεση ότι η «συμπεριφορά» της περιφερειακής μεταποιητικής κλαδικής σύνθεσης στον εισαγωγικό τομέα, στο εθνικό επίπεδο, δύναται να αποτιμηθεί σε όρους μεταβολής των θέσεων απασχόλησης στο περιφερειακό επίπεδο. Το θετικό πρόσημο της παραμέτρου αποκαλύπτει ότι η αύξηση των εισαγωγών στους τομείς στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια είναι, στο εθνικό επίπεδο, μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στο σύνολο των μεταποιητικών κλάδων. Το αρνητικό πρόσημο της παραμέτρου αποκαλύπτει ότι η αύξηση των εισαγωγών στους τομείς στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια είναι, στο εθνικό επίπεδο, μικρότερη από την αντίστοιχη στο σύνολο των μεταποιητικών κλάδων. Η αρνητική επίδραση των

εισαγωγών στη δημιουργία θέσεων εργασίας υφίσταται και στις δύο περιπτώσεις. Στην περίπτωση του αρνητικού προσήμου, ωστόσο, δύναται να υποστηριχθεί ότι ουσιαστικά πρόκειται για θετική επίδραση (σε σχετικούς όρους) καθώς η εν λόγω αρνητική επίδραση είναι ασθενέστερη εν συγκρίσει με την αντίστοιχη σε περιφέρειες οι οποίες εμφανίζουν θετικό πρόσημο.

Η υιοθέτηση της υπόθεσης περί σταθερής αναλογίας στη συσχέτιση της μεταποιητικής απασχόλησης και του μεταποιητικού προϊόντος υποδηλώνει ότι οι αλλαγές στις εξαγωγές, στις εισαγωγές και, φυσικά, στην εγχώρια ζήτηση¹⁹⁴, κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου, μεταφράζονται σε αλλαγές στην περιφερειακή μεταποιητική απασχόληση βάσει της μεταποιητικής κλαδικής σύνθεσης των περιφερειών. Η παράμετρος της παραγωγικότητας επέχει διορθωτικό ρόλο καθώς στην πράξη το προϊόν μεταβάλλεται με ρυθμό διαφορετικό από αυτόν της απασχόλησης.

Η αποδόμηση των τιμών της παραμέτρου της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας φανερώνει ότι σε όλες τις υπό μελέτη περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ το προϊόν αυξάνεται με ρυθμό μεγαλύτερο (ή μειώνεται με ρυθμό μικρότερο) από αυτόν της απασχόλησης. Το θετικό πρόσημο της παραμέτρου αποκαλύπτει ότι η αύξηση της παραγωγικότητας των τομέων στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια είναι, στο εθνικό επίπεδο, μεγαλύτερη από την αντίστοιχη του συνόλου των μεταποιητικών κλάδων. Το αρνητικό πρόσημο της παραμέτρου αποκαλύπτει ότι η αύξηση της παραγωγικότητας των τομέων στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια είναι, στο εθνικό επίπεδο, μικρότερη από την αντίστοιχη του συνόλου των μεταποιητικών κλάδων. Η αρνητική επίδραση της παραγωγικότητας στη δημιουργία θέσεων εργασίας υφίσταται και στις δύο περιπτώσεις, τουλάχιστον βραχυχρονίως¹⁹⁵. Στην περίπτωση του αρνητικού προσήμου, ωστόσο, δύναται να υποστηριχθεί ότι ουσιαστικά πρόκειται για θετική επίδραση (σε σχετικούς όρους) καθώς η εν λόγω αρνητική επίδραση είναι ασθενέστερη εν συγκρίσει με την αντίστοιχη σε περιφέρειες οι οποίες εμφανίζουν θετικό πρόσημο. Υπό διαφορετικό πρίσμα, ωστόσο, δύναται να θεωρηθεί ως αρνητική επίδραση (και σε σχετικούς όρους) καθώς η απώλεια (δυνητικών) θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης αποδίδεται (διοχετεύεται) σε μικρότερο βαθμό στην αύξηση της μεταποιητικής παραγωγικότητας, εν συγκρίσει με τις περιφέρειες οι οποίες εμφανίζουν θετικό πρόσημο.

¹⁹⁴ Και οι τρεις αυτές παράμετροι [εξαγωγές, εισαγωγές, εγχώρια ζήτηση] είναι εκφρασμένες σε όρους αξίας (προϊόντος).

¹⁹⁵ Καθότι μακροχρονίως, η αυξημένη παραγωγικότητα θεωρείται κριτήριο ανταγωνιστικότητας μιας οικονομίας (Esteban, 1994; Kamarianakis και Le Gallo, 2003; Aiginger και Davies, 2004).

Τα αποτελέσματα της τροποποιημένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής φανερώνουν ότι οι θετικές επιπτώσεις, αναφορικά με τη μεταβολή των θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης, της αύξησης των μεταποιητικών εξαγωγών προς την ΕΕ-15 εν μέρει αντισταθμίστηκαν ή και υπερκεράστηκαν από τις αρνητικές επιπτώσεις της αύξησης των μεταποιητικών εισαγωγών από αυτή [την ΕΕ-15]. Κατέστη σαφές ότι η προσπάθεια των υπό μελέτη περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ για ένταξη στην ΕΕ συνοδεύτηκε και από οφέλη (αλλά) και από επιβαρύνσεις, τουλάχιστο σε ό,τι αφορά το επίπεδο της μεταποιητικής τους απασχόλησης. Επιβεβαιώθηκε, παράλληλα, η συνέχιση, στα τέλη της δεκαετίας του '90, της μεταβατικής πορείας των περισσότερων εξ αυτών εκ της καταγραφής του συνδυασμού της μείωσης των θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης και της αύξησης του επιπέδου της μεταποιητικής παραγωγικότητας: ο συνδυασμός αυτός συνιστά σαφέστατη απόδειξη περί της αναδιάρθρωσης των παραγωγικών βάσεων των εν λόγω περιφερειών (Camagni, 1992 και 2004). Επιβεβαιώθηκε, επιπρόσθετα, η υπεροχή ορισμένων περιφερειών της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας οι οποίες, ένεκα της (μεγαλύτερης) ανθεκτικότητας την οποία επέδειξαν οι παραγωγικές τους βάσεις, βρέθηκαν σε πιο προχωρημένο στάδιο, συνδυάζοντας αύξηση των θέσεων της μεταποιητικής απασχόλησης και του επιπέδου της μεταποιητικής τους παραγωγικότητας.

2. Η Επίδραση των Δυνάμεων της Οικονομικής Ολοκλήρωσης στη Μεταποιητική Απασχόληση των Περιφερειών των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Συσχετίσεις και Αλληλεξαρτήσεις.

Η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης απεδείχθη ανομοιογενής σε ό,τι αφορά τη διαμόρφωση των διαρθρωτικών προτύπων των περιφερειών των υπό μετάβαση ΝΚΜ της ΕΕ. Η χωρική κατανομή των οικονομικών (μεταποιητικών) δραστηριοτήτων μεταξύ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ και, εν τέλει, το επίπεδο της οικονομικής αποτελεσματικότητας και ο βαθμός ενσωμάτωσης των εν λόγω περιφερειών στο περιβάλλον της διευρυμένης ΕΕ καθορίζονται, σε αποφασιστικό βαθμό, από την επίδραση των δυνάμεων της συσσώρευσης και της εγγύτητας. Καθίσταται εμφανές ότι τα αναδυόμενα χωρικά και διαρθρωτικά πρότυπα ανάπτυξης στην περιοχή μελέτης λειτουργούν ενισχυτικά της προσέγγισης της νέας οικονομικής γεωγραφίας και των οικονομικών της συσσώρευσης εν γένει. Η υπεροχή των χωρών

της Κεντρικής Ευρώπης, στο μακρογεωγραφικό επίπεδο, και των πρωτευουσών και των δυτικών συνοριακών περιφερειών, στο μικρογεωγραφικό επίπεδο, είναι ξεκάθαρη.

Τα ευρήματα αυτά αποτυπώνονται μέσω της συσχέτισης των δυνάμεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ με το επίπεδο της μεταποιητικής απασχόλησης των υπό εξέταση περιφερειών των ΝΚΜ της. Οι εν λόγω συσχετίσεις αφορούν τις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας και τα αποτελέσματα τα οποία παρατίθενται (Πίνακας 6.26) αναφέρονται στα έτη 1990 και 2000.

Η σχέση μεταξύ του βαθμού της οικονομικής ολοκλήρωσης με την ΕΕ-15 (όπως προκύπτει από τις τιμές του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης) και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ είναι θετική και στατιστικά σημαντική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό μελέτη περιόδου (Διάγραμμα 6.1). Είναι σαφές ότι, υπό συνθήκες οικονομικής ολοκλήρωσης, οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ με τις περισσότερες θέσεις μεταποιητικής απασχόλησης είναι αυτές οι οποίες παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη εμπορική δραστηριότητα με την περιοχή της ΕΕ-15, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται περισσότερο ολοκληρωμένες. Το πρότυπο αυτό ενισχύεται περισσότερο καθώς η οικονομική ολοκλήρωση είναι φύσει χωρικά επιλεκτικά διαδικασία η οποία ευνοεί συγκεκριμένες ομάδες περιφερειών. Πρόκειται για τις πρωτεύουσες περιφέρειες και τις πέριξ αυτών καθώς για τις δυτικές συνοριακές, με την ΕΕ-15, περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες εμφανίζουν τη μεγαλύτερη μεταποιητική δραστηριότητα στην περιοχή .

Οι εν λόγω περιφέρειες επωφελήθηκαν από τις δυνάμεις της συσσώρευσης και της εγγύτητας με αποτέλεσμα, υπό συνθήκες εντεινόμενης οικονομικής ολοκλήρωσης, να συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο μέρος της μεταποιητικής δραστηριότητας των χωρών τους. Τα σημαντικότερα οφέλη απέκομισαν σαφέστατα οι περιφέρειες οι οποίες συγκροτούν τους δυτικούς συνοριακούς άξονες των ΝΚΜ της ΕΕ, ιδιαίτερα των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης, καθώς η πτώση των οικονομικών συνόρων σήμανε την έξοδό τους από το καθεστώς της οικονομικής απομόνωσης και την εγγύτητά τους με τα ευρωπαϊκά κέντρα ανάπτυξης. Οι πρωτεύουσες περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ και οι δορυφόροι τους, παρά τις απώλειες τις οποίες υπέστησαν, διατήρησαν το μεγαλύτερο μέρος της μεταποιητικής απασχόλησης των χωρών τους ως επακόλουθο των οφελών της συσσώρευσης. Η σχέση μεταξύ της κεντρικότητας (όπως αυτή αποτιμάται μέσω του υπολογισμού του Δείκτη Βαρύτητας στο πανευρωπαϊκό πλαίσιο) και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ είναι θετική και

στατιστικά σημαντική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό μελέτη περιόδου (Διάγραμμα 6.2). Η αυξημένη, μάλιστα, τιμή του σχετικού συντελεστή συσχέτισης διαχρονικά επιβεβαιώνει ότι ο παράγοντας της γεωγραφίας επηρεάζει ολοένα και περισσότερο τη διαμόρφωση των διαρθρωτικών προτύπων των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ.

Μεταξύ των μεταποιητικών δραστηριοτήτων τις οποίες οι περισσότεροι κεντρικές (ως προς το ευρωπαϊκό χωρικό πλαίσιο) περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ κατόρθωσαν να προσελκύσουν (ή έστω να διατηρήσουν σε μεγάλο βαθμό) ήταν και αυτές των κλάδων έντασης κεφαλαίου. Η δραστηριοποίηση σε κλάδους έντασης κεφαλαίου προσέφερε στις κεντρικές περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό στη διενέργεια ενδοκλαδικού τύπου εμπορικών συναλλαγών με τις χώρες της ΕΕ-15. Οι υπόλοιπες περιφέρειες της περιοχής στερήθηκαν, σε μεγάλο βαθμό, αυτής της δυνατότητας περιοριζόμενες στη διενέργεια διακλαδικού τύπου εμπορικής δραστηριότητας με τις χώρες της ΕΕ-15. Η σχέση μεταξύ της ανομοιότητας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, με τις διαρθρωτικές δομές της ΕΕ-15 (όπως αυτή εκτιμάται από τις τιμές του Δείκτη Ανομοιότητας των Διαρθρωτικών Δομών) και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ εμφανίζεται αρνητική και στατιστικά σημαντική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό μελέτη περιόδου (Διάγραμμα 6.3). Η σχέση αυτή υποδηλώνει ότι οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ των οποίων οι διαρθρωτικές δομές, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, προσομοιάζουν με αυτές της ΕΕ-15 βρίσκονται σε καλύτερη θέση από τις υπόλοιπες. Το πρότυπο αυτό ενδυναμώνεται διαχρονικά καθώς η αύξηση του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης αυξάνει την πιθανότητα επίτευξης (μεγαλύτερης) συμβατότητας με τα διαρθρωτικά πρότυπα της ΕΕ-15. Αντιθέτως, οι επιπτώσεις είναι αρνητικές στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες διαχρονικά εμφανίζουν μεγαλύτερη διαρθρωτική ανομοιότητα, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, με την ΕΕ-15.

Η παρουσία των κλάδων έντασης κεφαλαίου συνετέλεσε στη διαφοροποίηση των παραγωγικών βάσεων των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες, στη συντριπτική τους πλειονότητα, υπήρξαν εξειδικευμένες σε κλάδους έντασης εργασίας. Η διαφοροποίηση της παραγωγικής βάσης απεδείχθη πλεονέκτημα για τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ καθώς τις κατέστησε περισσότερες ανθεκτικές στις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές, έπειτα από την έκθεσή τους στο περιβάλλον της ελεύθερης αγοράς. Οι περιφέρειες οι οποίες εμφάνισαν υψηλά (υψηλότερα) επίπεδα εξειδίκευσης

απώλεσαν σε μεγάλο βαθμό τις εξειδικεύσεις τους αδυνατώντας, παράλληλα, να αναπτύξουν καινούριες. Η σχέση μεταξύ του βαθμού της διαφοροποίησης, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, (όπως αυτός δίνεται από τις τιμές του Δείκτη Theil) και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ εμφανίζεται θετική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό ανάλυση περιόδου (Διάγραμμα 6.4). Ωστόσο, είναι στατιστικά σημαντική μόνο κατά το αρχικό έτος της ανάλυσης· κατά το τελικό έτος είναι στατιστικά μη σημαντική και, επιπρόσθετα, λιγότερο ισχυρή. Η μείωση της στατιστικής σημαντικότητας του σχετικού συντελεστή συσχέτισης υποδηλώνει την αναγκαιότητα για την ανάπτυξη εξειδικεύσεων από μέρους των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, προκειμένου να εκμεταλλευθούν σε μεγαλύτερο βαθμό τις οικονομίες συσσώρευσης, έπειτα από την ενσωμάτωσή τους στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό και τη γενικότερη εξομάλυνση των οικονομικών συνθηκών λειτουργίας τους.

3. Προσδιοριστικοί Παράγοντες του Ρυθμού Μεταβολής της Μεταποιητικής Απασχόλησης στις Περιφέρειες των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Οικονομετρική Διερεύνηση.

Οι παράγοντες οι οποίοι προσδιόρισαν τη μεταβολή της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των υπό μετάβαση ΝΚΜ της ΕΕ, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, διερευνώνται και αποτιμώνται μέσω της κατασκευής και της εκτίμησης γραμμικού οικονομετρικού υποδείγματος το οποίο λαμβάνει τη μορφή
$$Y_{rt} = a_0 + \sum_{j=1}^N (b_j * x_{rj0}) + \sum_{j=1}^M (g_j * z_{rj0}) + \varepsilon_{r0}$$
, όπου Y_{rt} είναι η εξαρτημένη μεταβλητή, a_0 ο σταθερός όρος, x_{rj0} είναι μια ομάδα διαρθρωτικών μεταβλητών, b_j είναι η ομάδα των εκτιμητών των διαρθρωτικών μεταβλητών, z_{rj0} είναι μια ομάδα περιφερειακών μεταβλητών, g_j είναι η ομάδα των εκτιμητών των περιφερειακών μεταβλητών, ε_{r0} είναι ο διαταρακτικός όρος, r είναι οι περιφέρειες, j είναι ο αριθμός των μεταβλητών, t η χρονική περίοδος στην οποία αναφέρεται η εξαρτημένη μεταβλητή και 0 είναι το έτος βάσης στο οποίο αναφέρονται οι ανεξάρτητες μεταβλητές. Το υπόδειγμα αναφέρεται στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας και καλύπτει τη χρονική περίοδο 1990-2000.

Το υπόδειγμα έχει ως εξαρτημένη μεταβλητή το ρυθμό μεταβολής της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης για την περίοδο 1990-2000 (MEMP90_00).

Η συγκεκριμένη μεταβλητή προτιμήθηκε έναντι αυτών του ρυθμού μεταβολής του περιφερειακού μεταποιητικού ΑΕΠ και του ρυθμού μεταβολής της περιφερειακής μεταποιητικής παραγωγικότητας διότι, όπως επισημαίνουν και οι Moomaw και Yang (2004) και οι Raiser κ.α. (2004), η μέτρησή της είναι σαφέστατα περισσότερο αξιόπιστη καθώς δεν επηρεάζεται από τη δραματική αύξηση του πληθωρισμού ιδιαίτερα κατά τα πρώτα έτη της μετάβασης. Επιπρόσθετα, στο μεταβατικό πλαίσιο λειτουργίας των ΝΚΜ της ΕΕ η εν λόγω μεταβλητή θεωρείται (και είναι) εξέχουσας σημασίας (Campos και Coricelli, 2002).

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές του υποδείγματος αντιπροσωπεύουν τις αρχικές συνθήκες (έτος βάσης το 1990) οι οποίες επηρέασαν την εξαρτημένη μεταβλητή από κοινού με τις εν συνεχεία εφαρμοζόμενες μεταβατικές πολιτικές.

Ο Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης αποτελεί τη μεταβλητή (RIEI90) η οποία αντιπροσωπεύει το επίπεδο οικονομικής ολοκλήρωσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15, κατά το έτος βάσης. Το πρόσημο του εκτιμητή της μεταβλητής αναμένεται να είναι αρνητικό ως επιβεβαίωση των διαρθρωτικών πιέσεων τις οποίες υπέστησαν οι περιφέρειες του υποδείγματος έπειτα από την έκθεσή τους στο οικονομικό περιβάλλον της υπό διεύρυνση ΕΕ (Jovanovic, 1999· Βαλντέν, 2000· Resmini και Traistaru, 2003).

Η περιφερειακή μεταποιητική απασχόληση κατά το έτος βάσης (MEMP90) αποτελεί την κατεξοχήν μεταβλητή ελέγχου της επίδρασης των αρχικών συνθηκών στις μετέπειτα μεταβολές της ίδιας. Το ενδεχόμενο αρνητικό πρόσημο του εκτιμητή της μεταβλητής υποδηλώνει σύγκλιση, με τις περιφέρειες οι οποίες είχαν αρχικά τη μεγαλύτερη μεταποιητική βάση να καταγράφουν είτε τις μεγαλύτερες μειώσεις είτε τις μικρότερες αυξήσεις θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης. Το ενδεχόμενο θετικό πρόσημο του εκτιμητή της μεταβλητής υποδηλώνει απόκλιση, με τις περιφέρειες οι οποίες είχαν αρχικά τη μεγαλύτερη μεταποιητική βάση να καταγράφουν είτε τις μεγαλύτερες αυξήσεις είτε τις μικρότερες μειώσεις θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης.

Ο Δείκτης Theil συμπεριελήφθη στο υπόδειγμα (MTHEIL90) προκειμένου να αποτιμηθεί η επίδραση της περιφερειακής διαφοροποίησης (εξειδίκευσης) στη μεταβολή της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης. Το ενδεχόμενο θετικό πρόσημο του εκτιμητή της μεταβλητής υποδηλώνει ότι η υψηλή περιφερειακή διαφοροποίηση λειτουργεί ως δικλείδα ασφαλείας σε περιπτώσεις μη συμμετρικών διαρθρωτικών διαταραχών αλλά και σε περιπτώσεις απότομης αύξησης της ζήτησης για

τα προϊόντα συγκεκριμένων κλάδων. Ο υψηλός βαθμός διαφοροποίησης υποδηλώνει την ύπαρξη μεγαλύτερης ποικιλίας δεξιοτήτων σε τοπικό επίπεδο, παρέχοντας περισσότερες εναλλακτικές επιχειρηματικές επιλογές (Petrakos κ.α., 2006). Η διαπίστωση αυτή βρήκε εφαρμογή στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ με αποτέλεσμα σημαντικό μέρος της μετακίνησης των εργαζομένων να παρατηρείται όχι μόνο σε ενδοκλαδικό αλλά και σε διακλαδικό πλαίσιο, σε αρκετές περιπτώσεις εντός της ίδιας περιφέρειας (Sabirianova, 2000). Το πλεονέκτημα της υψηλής περιφερειακής εξειδίκευσης, από την άλλη πλευρά, είναι η επίτευξη υψηλότερων επιπέδων οικονομικής αποτελεσματικότητας μέσω της εκμετάλλευσης των οικονομιών κλίμακας (Weinhold και Rauch, 1999). Το ενδεχόμενο αρνητικό πρόσημο του εκτιμητή της μεταβλητής υποδηλώνει την αδυναμία εκμετάλλευσης του εν λόγω πλεονεκτήματος.

Καθώς η εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας δύναται να γίνει και σε επίπεδο επιχείρησης (Hoover, 1948; Panagarija, 1980 και 1981; Markusen και Melvin, 1981), η μεταβλητή του μέσου μεγέθους των μεταποιητικών επιχειρήσεων (AMFS90) συμπεριλαμβάνεται στο υπόδειγμα. Ενδεχόμενο θετικό πρόσημο του εκτιμητή της μεταβλητής φανερώνει ότι οι μεταποιητικές επιχειρήσεις των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ εκμεταλλεύονται όντως αυτή τη δυνατότητα, συμβάλλοντας στη διατήρηση ή στην αύξηση των θέσεων της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης. Ενδεχόμενο αρνητικό πρόσημο του εκτιμητή της μεταβλητής φανερώνει την απουσία αυτής της δυνατότητας από μέρους των μεταποιητικών επιχειρήσεων των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ.

Η παρουσία των εργαζομένων σε μεταποιητικούς κλάδους έντασης κεφαλαίου συμπεριλαμβάνεται επίσης στο υπόδειγμα (MCINT90) καθώς η εμπειρία των οικονομιών της Δυτικής Ευρώπης φανερώνει ότι οι περισσότερο ανεπτυγμένες βιομηχανικά περιφέρειες διακρίνονται για τα υψηλά μερίδια των εν λόγω κλάδων στο σύνολο της μεταποιητικής τους απασχόλησης (Alonso-Villar, 2002). Η μεταβλητή είναι εκφρασμένη σε απόλυτους (και όχι σε σχετικούς) αριθμούς προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι συνέργιες οι οποίες δημιουργούνται εφόσον οι εργαζόμενοι στους εν λόγω κλάδους υπερβαίνουν ένα ελάχιστο (κρίσιμο) μέγεθος.

Η γεωγραφική συνιστώσα επίσης συμπεριλαμβάνεται στο υπόδειγμα (GRAV90), μέσω του Δείκτη Βαρύτητας στο πανευρωπαϊκό πλαίσιο, προκειμένου να αποδειχθεί η ιδιαίτερα καθοριστική επίδρασή της στη διαμόρφωση των διαρθρωτικών προτύπων των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (Petrakos κ.α., 2004α και 2004β; Topaloglou κ.α., 2005; Niebuhr, 2006). Το πρόσημο του εκτιμητή της μεταβλητής

αναμένεται να είναι θετικό καθώς οι περιφέρειες οι οποίες εκμεταλλεύθηκαν τις δυνάμεις της συσσώρευσης και της εγγύτητας κατόρθωσαν να υπερισχύσουν στον (ολοένα εντεινόμενο) περιφερειακό ανταγωνισμό, επιβεβαιώνοντας τη θέση ότι η «η συσσώρευση των οικονομικών δραστηριοτήτων είναι το χωρικό ισοδύναμο της οικονομικής μεγέθυνσης» (Fujita και Thisse, 2002: 389).

Η εθνική επίδραση στη μεταβολή της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης λαμβάνεται υπόψη μέσω της ενσωμάτωσης ψευδομεταβλητών για τις χώρες των οποίων οι περιφέρειες συμμετέχουν στο υπόδειγμα. Οι ψευδομεταβλητές DUMBUL, DUMROM, DUMHUN και DUMSLV αναφέρονται στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας, αντίστοιχα, ενώ η σταθερά του υποδείγματος (C) αποτελεί ουσιαστικά την ψευδομεταβλητή η οποία αναφέρεται στις περιφέρειες της Εσθονίας. Οι εν λόγω ψευδομεταβλητές ενσωματώνουν το σύνολο των ιστορικών, θεσμικών και οικονομικών παραγόντων οι οποίοι δε συμπεριλαμβάνονται με άμεσο τρόπο στο υπόδειγμα.

Η εκτίμηση των προσδιοριστικών παραγόντων του ρυθμού μεταβολής της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης γίνεται μέσω της εφαρμογής των μεθόδων των κανονικών ελαχίστων τετραγώνων (OLS – ordinary least squares) και των σταθμισμένων ελαχίστων τετραγώνων (WLS – weighted least squares). Η μέθοδος των σταθμισμένων ελαχίστων τετραγώνων σταθμίζει τις μεταβλητές του υποδείγματος με τις μεταβλητές της πληθυσμιακής πυκνότητας (POPDEN90) και του πληθυσμού (POP90), κατά το έτος βάσης, προκειμένου η επίδραση των παρατηρήσεων οι οποίες προέρχονται από τις περισσότερες αστικοποιημένες ή τις μεγαλύτερες πληθυσμιακά περιφέρειες να αποκτήσει μεγαλύτερη βαρύτητα ως προς την εξέλιξη της εξαρτημένης μεταβλητής¹⁹⁶.

Οι εκτιμήσεις και των δύο μεθόδων είναι διορθωμένες για ετεροσκεδαστικότητα¹⁹⁷, με τη χρήση του τεστ White (White, 1980), ούτως ώστε οι εκτιμητές των μεταβλητών του υποδείγματος να είναι γραμμικοί και μη δολιευμένοι (Gujarati, 1995) (Πίνακας 6.27). Η εξειδίκευση του υποδείγματος δύναται να θεωρηθεί άκρως ικανοποιητική καθώς οι ανεξάρτητες μεταβλητές του εξηγούν μεγάλο μέρος της συμπεριφοράς της εξαρτημένης μεταβλητής, όπως καταδεικνύουν οι υψηλές τιμές που εμφανίζει ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού (R^2_{ADJ}). Το υπόδειγμα είναι

¹⁹⁶ Αυτού του είδους η στάθμιση βασίζεται εν πολλοίς στη συλλογιστική του Kort (1981) ο οποίος υπέθεσε στη μελέτη του ότι η σχέση μεταξύ διαφοροποίησης και οικονομικής αστάθειας καθορίζεται βάσει του μεγέθους των αστικών κέντρων.

¹⁹⁷ Δεν τίθεται θέμα αυτοσυσχέτισης καθώς το υπόδειγμα είναι διαστρωματικό.

στο σύνολό του στατιστικά σημαντικό, όπως καταδεικνύει η στατιστική σημαντικότητα των τιμών της κατανομής F^{198} . Στατιστικά σημαντικές είναι και οι περισσότερες εκ των ανεξαρτήτων μεταβλητών του υποδείγματος, βάσει των τιμών της κατανομής t -student¹⁹⁹. Επιπρόσθετα, δεν υφίσταται ζήτημα πολυσυγγραμικότητας, όπως προκύπτει από τις επιμέρους συσχετίσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών.

Οι διαρθρωτικές πιέσεις τις οποίες υπέστησαν οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ αποτυπώνονται στον αρνητικό ρυθμό μεταβολής της μεταποιητικής απασχόλησής τους κατά τη διάρκεια της υπό μελέτη περιόδου. Το φαινόμενο αυτό είναι σαφέστατα εντονότερο στις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, οι οποίες αποτελούν την πλειονότητα των περιφερειών οι οποίες συμμετέχουν στο υπόδειγμα, αλλά εντοπίζεται και σε αρκετές περιφέρειες της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας.

Η αρνητική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής MEMP90 φανερώνει τα φαινόμενα αποβιομηχάνισης τα οποία κατεγράφησαν στην πλειονότητα των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ· ουσιαστικά, πρόκειται για μια περίπτωση σύγκλισης από πάνω προς τα κάτω. Οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες διέθεταν τις μεγαλύτερου μεγέθους μεταποιητικές βάσεις ήταν αυτές οι οποίες επλήγησαν περισσότερο από τη διαδικασία της μετάβασης και υπό το καθεστώς της οικονομικής ολοκλήρωσης καθώς υπέστησαν τις μεγαλύτερες απώλειες θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης.

Η θετική και στατιστικά σημαντική – στις σταθμισμένες εκδοχές του υποδείγματος – τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής MTHEIL90 φανερώνει ότι η περιφερειακή διαφοροποίηση λειτούργησε ως δικλείδα ασφαλείας στις διαρθρωτικές πιέσεις τις οποίες υπέστησαν οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ. Οι περιφέρειες με υψηλά επίπεδα εξειδίκευσης υπέστησαν τις μεγαλύτερες απώλειες σε ό,τι αφορά τις θέσεις της μεταποιητικής απασχόλησής τους καθώς η μειωμένη ανταγωνιστικότητά τους δεν τους επέτρεψε να διατηρήσουν αυτές τις εξειδικεύσεις (ή να τις αντικαταστήσουν με καινούριες) έπειτα από την έκθεσή τους στο διεθνή ανταγωνισμό. Εν αντιθέσει, οι περισσότερο διαφοροποιημένες περιφέρειες βίωσαν λιγότερο έντονα και επώδυνα τις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές καθώς οι τελευταίες δεν μετετράπησαν εξολοκλήρου σε αντίστοιχες περιφερειακές διαταραχές.

Η αρνητική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής RIEI90 υποδηλώνει ότι οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες αρχικώς υπήρξαν

¹⁹⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατανομή F , βλ. Πέκος (1995).

¹⁹⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατανομή t -student, βλ. Πέκος (1995).

περισσότερο ολοκληρωμένες με την περιοχή της ΕΕ-15 (και, συνεπώς, περισσότερο εκτεθειμένες στο διεθνή ανταγωνισμό) ήταν αυτές οι οποίες υπέστησαν σε μεγαλύτερο βαθμό τις αρνητικές συνέπειες της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης. Το αποτέλεσμα αυτό δύναται να αποδοθεί στις διαρθρωτικές δομές των εν λόγω περιφερειών καθότι οι περιφερειακές εξειδικεύσεις τις οποίες διέθεταν δεν ήταν σε θέση να λειτουργήσουν ευνοϊκά στην κατεύθυνση της αύξησης (ή της διατήρησης) των θέσεων της μεταποιητικής απασχόλησης.

Οι επιδράσεις της έκθεσης στο διεθνή ανταγωνισμό υπήρξαν σε μικρότερο βαθμό αρνητικές στις περιφέρειες των οποίων η μεταποιητική απασχόληση εμπεριείχε την παρουσία των κλάδων έντασης κεφαλαίου σε υψηλότερα επίπεδα. Η θετική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής MCINT90 αποκαλύπτει ουσιαστικά τις διαρθρωτικές αδυναμίες των περιφερειών από τις παραγωγικές βάσεις των οποίων απουσιάζουν (ή δεν έχουν υψηλή παρουσία) οι κλάδοι έντασης κεφαλαίου.

Θετική επίδραση στο ρυθμό μεταβολής της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ είχε επίσης και το υψηλό μέσο μέγεθος των μεταποιητικών επιχειρήσεών τους, όπως καταδεικνύει η θετική και – σε κάποιες εκδοχές του υποδείγματος – στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής AMFS90. Η εν λόγω θετική τιμή φανερώνει ότι οι μεταποιητικές επιχειρήσεις οι οποίες απολαμβάνουν οικονομίες κλίμακας στην παραγωγή εμφανίζονται περισσότερο ανθεκτικές στις πιέσεις των διαρθρωτικών αλλαγών και του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος. Παρά τη σημαντική μείωσή του, σε σχέση με το προηγούμενο σύστημα οργάνωσης της οικονομίας, το μέσο μέγεθος των μεταποιητικών επιχειρήσεων²⁰⁰ εξακολουθεί να αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στην αναπτυξιακή διαδικασία των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ.

Ανθεκτικότερες στις πιέσεις του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος απεδείχθησαν και οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ με τις ευνοϊκότερες γεωγραφικές συντεταγμένες. Η θετική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής GRAV90 φανερώνει ότι οι περιφέρειες οι οποίες είτε εκμεταλλεύθηκαν την εγγύτητα με τις μεγάλες αγορές, στο χωρικό πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ, είτε κατόρθωσαν να

²⁰⁰ Η διαπίστωση αυτό ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό για τις περιφέρειες της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας καθώς, σύμφωνα με τις επιστημονικές βιβλιογραφίες (Πετράκος και Τσιάπα, 2000· Παντελάδης και Πετράκος, 2001· Dobrinsky, 2001), οι πολιτικές της αναδιάρθρωσης εφαρμόστηκαν με περισσότερο αργούς ρυθμούς στις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας.

συσσωρεύσουν μεταποιητικές δραστηριότητες λόγω του μεγέθους τους είναι αυτές οι οποίες υπέστησαν τις μικρότερες απώλειες θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης.

Οι τιμές και η στατιστική σημαντικότητα των εκτιμητών των ψευδομεταβλητών του υποδείγματος φανερώνουν ότι η εθνική επίδραση υπήρξε δυσμενέστερη για τις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας και, σε μικρότερο βαθμό, για τις περιφέρειες της Εσθονίας. Εν αντιθέσει, υπήρξε λιγότερο δυσμενής (περισσότερο ευνοϊκή) για τις περιφέρειες της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας.

Τα αποτελέσματα της οικονομετρικής διερεύνησης των προσδιοριστικών παραγόντων των ρυθμών μεταβολής της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ επιβεβαιώνουν και εν πολλοίς επεξηγούν τα αποτελέσματα της περιγραφικής ανάλυσης. Υπό το πλαίσιο των αρνητικών, τουλάχιστο σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, επιδράσεων των παράλληλων και αλληλένδετων διαδικασιών της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης κάποιες περιφέρειες ανεδείχθησαν νικήτριες, είτε σε απόλυτους είτε σε σχετικούς όρους, στον εντεινόμενο περιφερειακό ανταγωνισμό. Οι νικήτριες περιφέρειες (ή έστω οι περιφέρειες οι οποίες ευνοήθηκαν) είναι εκείνες οι οποίες κατόρθωσαν να εκμεταλλευτούν την παράμετρο της γεωγραφίας προσελκύοντας οικονομικές (μεταποιητικές) δραστηριότητες, και ιδιαίτερα δραστηριότητες οι οποίες εντάσσονται σε κλάδους έντασης κεφαλαίου, και εκείνες οι οποίες απεδείχθησαν περισσότερο ανθεκτικές στις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές λόγω των διαφοροποιημένων παραγωγικών τους βάσεων και της δυνατότητας των τελευταίων να εκμεταλλεύονται τις οικονομίες κλίμακας στο επιχειρησιακό επίπεδο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί η απουσία της μεταβλητής της ανομοιότητας των διαρθρωτικών δομών των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, σε σχέση με την αντίστοιχη της ΕΕ-15 (MIDIS90), όπως αυτή εκφράζεται μέσω του Δείκτη Ανομοιότητας των Διαρθρωτικών Δομών. Το πρόσημο του εκτιμητή της εν λόγω μεταβλητής υπήρξε θετικό και στις τρεις εκδοχές του υποδείγματος επισημαίνοντας τη θετική επίδραση της ανάπτυξης διακλαδικού τύπου εμπορικής δραστηριότητας με την ΕΕ-15 στη μεταβολή των θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης²⁰¹. Η επίδραση αυτή, ωστόσο, απεδείχθη σε κάθε περίπτωση στατιστικά μη σημαντική, πιθανότατα λόγω της έναρξης της διενέργειας

²⁰¹ Ουσιαστικά επρόκειτο για τη μοναδική δυνατότητα των ΝΚΜ της ΕΕ να αναπτύξουν εμπορικές σχέσεις με την ΕΕ-15 κατά τα πρώτα έτη της προενταξιακής περιόδου καθώς η διενέργεια ενδοκλαδικού τύπου εμπορικής δραστηριότητας ήταν αδύνατη λόγω της μειωμένης ανταγωνιστικότητάς τους.

ενδοκλαδικού τύπου εμπορικής δραστηριότητας στα μέσα της δεκαετίας του '90. Ως αποτέλεσμα, κρίθηκε προτιμότερο²⁰² η εν λόγω μεταβλητή να μη συμπεριληφθεί τελικά στο υπόδειγμα.

4. Τα Περιφερειακά και Διαρθρωτικά Πρότυπα των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Συγκεντρωτική Παρουσίαση και Αφαιρετική Απεικόνιση.

Η προηγηθείσα ανάλυση ανέδειξε τις ετερόκλητες διαρθρωτικές επιδράσεις των διαδικασιών της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης των ΝΚΜ της ΕΕ επεξηγώντας το ανισομερές πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης το οποίο διαμορφώθηκε στην περιοχή. Τα πορίσματα τα οποία εξήχθησαν δύνανται να παρουσιαστούν συγκεντρωτικά μέσω της αφαιρετικής απεικόνισής τους σε ένα θεωρητικό-περιγραφικό πλαίσιο (Διάγραμμα 6.5).

Τα ΝΚΜ της ΕΕ αποτελούνται από περιφέρειες οι οποίες ταξινομούνται στις (ήδη γνωστές) ομάδες CAP, INT, BEU, BNM και BEX, ως προέκταση της ταξινόμησης την οποία εισήγαγε η Resmini (2002). Η περιοχή την οποία συγκροτούν παρουσιάζει χαμηλότερο βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης σε σχέση με αυτή της ΕΕ-15 καθότι οι Ευρωπαϊκές Συμφωνίες δεν καλύπτουν τις οικονομικές σχέσεις μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ (παρά μόνο τις οικονομικές σχέσεις του καθενός από αυτά με την ΕΕ-15). Η περιοχή της διευρυμένης ΕΕ χαρακτηρίζεται και από επιπρόσθετα εμπόδια ολοκλήρωσης τα οποία αναφέρονται στην απαγόρευση η οποία διέπει τη μετακίνηση εργαζομένων από τα ΝΚΜ της προς την ΕΕ-15 καθώς και σε περιορισμούς αναφορικά με τις εμπορικές ανταλλαγές ορισμένων αγροτικών προϊόντων.

Η κατανομή των οικονομικών (μεταποιητικών) δραστηριοτήτων μεταξύ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ κατά την έναρξη της μεταβατικής και ενταξιακής τους πορείας είναι απόρροια των αποφάσεων οι οποίες ελήφθησαν κατά το προηγούμενο καθεστώς. Βάσει αυτών των αποφάσεων, η πλειονότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων βρίσκεται στις πρωτεύουσες περιφέρειες (CAP) και στις περιφέρειες πέριξ αυτών (συνήθως INT). Το συγκεκριμένο χωρικό πρότυπο βασίζεται στη λογική της εκμετάλλευσης των οφελών των οικονομιών συγκέντρωσης από μέρους των εν λόγω περιφερειών, βάσει της εγγενούς τους δυναμικής. Η δυναμική αυτή διαφαίνεται από τις τιμές του Δείκτη Βαρύτητας στο εθνικό πλαίσιο, όπου οι πρωτεύουσες περιφέρειες και οι δορυφόροι τους υπερτερούν αισθητά έναντι των υπολοίπων. Φυσικά,

²⁰² Η απόφαση πάρθηκε βάσει του κριτηρίου Akaike. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Akaike (1974).

μεταποιητικές δραστηριότητες υπάρχουν και στις υπόλοιπες περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ είτε για την εξυπηρέτηση των αναγκών των κατά τόπους αγορών είτε λόγω της ύπαρξης πρώτων υλών (σε σπανιότητα).

Η κατάρρευση του ανατολικού σχηματισμού και η πτώση των οικονομικών συνόρων σηματοδότησαν για τα ΝΚΜ της ΕΕ την έναρξη των διαδικασιών της μετάβασης, από τον κεντρικό σχεδιασμό στην ελεύθερη αγορά, και της οικονομικής ολοκλήρωσης, στο οικονομικό περιβάλλον της ΕΕ. Η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων των ΝΚΜ της ΕΕ και οι εφαρμοζόμενες πολιτικές αναδιάρθρωσης είχαν ως αποτέλεσμα την απώλεια θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης στην πλειονότητα των περιφερειών τους. Οι περιφέρειες αυτές υπέστησαν φαινόμενα αμυντικής αναδιάρθρωσης μη μπορώντας να ανταποκριθούν στις συνθήκες του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος (αλλά) και στις εκ των έσω πιέσεις. Ορισμένες περιφέρειες, ωστόσο, μπόρεσαν να ανταπεξέλθουν είτε προβαίνοντας σε κινήσεις επιθετικής αναδιάρθρωσης είτε, απλά, επωφελούμενες ορισμένων εγγενών τους χαρακτηριστικών.

Σε αυτό το πλαίσιο λειτουργίας, η γεωγραφική συνιστώσα απεδείχθη καθοριστικός παράγοντας πρόκλησης του ανισομερούς χωρικού προτύπου ανάπτυξης των ΝΚΜ της ΕΕ επηρεάζοντας καθοριστικά τη διαμόρφωση των διαρθρωτικών προτύπων των περιφερειών τους (Διάγραμμα 6.6).

Οι πρωτεύουσες περιφέρειες συνέχισαν να διατηρούν την πλειονότητα των μεταποιητικών δραστηριοτήτων καθώς αντιστάθμισαν μέρος των απωλειών τους προσελκύοντας δραστηριότητες είτε από το εσωτερικό είτε από το εξωτερικό (ΕΕ-15) λόγω των οικονομικών συσσωρευσης τις οποίες ήταν σε θέση να προσφέρουν (εκμεταλλευθούν). Η χωρική κατανομή των μεταποιητικών δραστηριοτήτων, ωστόσο, μετεβλήθη προς όφελος των δυτικών συνοριακών, με την ΕΕ-15, περιφερειών (BEU) των ΝΚΜ της ΕΕ. Οι περιφέρειες αυτές, οι οποίες συναντώνται κυρίως στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, κατόρθωσαν να εκμεταλλευτούν τη γειτνίασή τους με την ΕΕ-15 προσελκύοντας (και αυτές) σημαντικό τμήμα των μεταποιητικών δραστηριοτήτων των χωρών τους καθώς και μεταποιητικές δραστηριότητες από το εξωτερικό (ΕΕ-15).

Η αυξημένη ελκτικότητα των δυτικού άξονα των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης διαφαίνεται από τις τιμές του Δείκτη Βαρύτητας στο πανευρωπαϊκό πλαίσιο και τη σύγκρισή τους με τις αντίστοιχες στο εθνικό. Σημαντικός αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων των ΝΚΜ της ΕΕ εγκαταστάθηκε στις εν λόγω περιφέρειες προκειμένου να εκμεταλλευθεί τον παράγοντα της εγγύτητας με την ΕΕ-15. Το διαρθρωτικό αυτό

πρότυπο ενίσχυσε η εγκατάσταση μεταποιητικών επιχειρήσεων προερχόμενων από την ΕΕ-15 η εγκατάσταση αυτών των επιχειρήσεων υποβοηθήθηκε και από το εν γένει χαμηλό(τερο) κόστος παραγωγής (σε σύγκριση με αυτό της ΕΕ-15) της περιοχής των ΝΚΜ της ΕΕ.

Καθώς ο χώρος μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ τελεί υπό ολοκλήρωση η σπουδαιότητα της ομάδας περιφερειών οι οποίες συνορεύουν με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ (BNM) ολοένα και αυξάνεται με αποτέλεσμα μέρος των μεταποιητικών δραστηριοτήτων να μετακινείται και προς αυτές. Κάτι τέτοιο διαφαίνεται και από τις τιμές του Δείκτη Βαρύτητας και από τα μερίδια των εν λόγω περιφερειών στη συνολική μεταποιητική δραστηριότητα. Αντιθέτως οι περιφέρειες οι οποίες συνορεύουν με τρίτες χώρες (BEX) συγκεντρώνουν σαφέστατα το μικρότερο μέρος των μεταποιητικών δραστηριοτήτων των χωρών τους ευρισκόμενες μακριά από τα κέντρα ανάπτυξης της διευρυμένης ΕΕ (εκτός και αν γειτνιάζουν με τις πρωτεύουσες των χωρών τους).

Στο πλαίσιο των γενικότερων αρνητικών επιδράσεων των παράλληλων και εν πολλοίς αλληλένδετων διαδικασιών της μετάβασης και της οικονομικής ολοκλήρωσης, κάποιες εκ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ είναι οι νικήτριες στον περιφερειακό ανταγωνισμό ο οποίος προκλήθηκε (εντάθηκε) στην περιοχή έπειτα από την πτώση των οικονομικών συνόρων. Οι περιφέρειες αυτές είναι, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οι δυτικές συνοριακές, με την ΕΕ-15, και οι πρωτεύουσες (ιδιαίτερα των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης) οι οποίες εκμεταλλεύτηκαν την ευνοϊκή γι' αυτές γεωγραφική συνιστώσα (δυνάμεις της εγγύτητας και της συσσώρευσης, αντίστοιχα). Προσελκύοντας το μεγαλύτερο μέρος των μεταποιητικών δραστηριοτήτων της ευρύτερης περιοχής (μεταξύ αυτών και των μεταποιητικών δραστηριοτήτων έντασης κεφαλαίου) και εμφανιζόμενες περισσότερο ανθεκτικές στις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές, λόγω των διαφοροποιημένων παραγωγικών βάσεων τους και των μεγάλου μέσου μεγέθους μεταποιητικών επιχειρήσεών τους, οι εν λόγω περιφέρειες εμφανίζουν τις ευνοϊκότερες αναπτυξιακές προοπτικές έπειτα από την έξοδο των χωρών τους από το περιβάλλον της οικονομικής ύφεσης και την ένταξή τους στη διευρυμένη ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Οι Περιφερειακές και Διαρθρωτικές Επιδράσεις της Οικονομικής Ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Νέα Κράτη-Μέλη της: Σύνοψη και Συμπεράσματα.

Εισαγωγή.

Η κατάρρευση του ανατολικού σχηματισμού, στο λυκαυγές της δεκαετίας του '90, αναμόρφωσε, δίχως αμφιβολία, το πολιτικό και οικονομικό υπόβαθρο της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Η ανάγκη της ΕΕ για αύξηση της πολιτικής και της οικονομικής της επιρροής «συναντήθηκε» με την ανάγκη των πρώην σοσιαλιστικών χωρών για την ενσωμάτωσή τους στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Η ένταξη των χωρών της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης στην ΕΕ συνάντησε αρκετές δυσκολίες καθώς οι συγκεκριμένες χώρες έπρεπε να δημιουργήσουν και να αναπτύξουν δομές, λειτουργίες και μηχανισμούς της οικονομίας της αγοράς. Η διαδικασία (πολιτική) της μετάβασης ανέλαβε να εκπληρώσει το εν λόγω εγχείρημα, το οποίο δεν εμφανίζει ανάλογο ιστορικό προηγούμενο.

Σε ό,τι αφορά τα (μετέπειτα) ΝΚΜ της ΕΕ οι επιπτώσεις της μετάβασης και της οικονομικής ολοκλήρωσης εμφανίζονται συνυφασμένες καθώς η διαδικασία της μετάβασης διεξάγεται υπό συνθήκες οικονομικής ολοκλήρωσης (ή εναλλακτικά, η διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης διεξάγεται υπό συνθήκες μετάβασης). Οι επιπτώσεις αυτές συνοψίζονται στη μείωση των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών των ΝΚΜ της ΕΕ, στην αλλαγή του προτύπου της διαπεριφερειακής κατανομής της απασχόλησής τους, στην ένταση του ανταγωνισμού των περιφερειών τους και στην όξυνση του επιπέδου των περιφερειακών ανισοτήτων τους. Πρόκειται αναμφισβήτητα για διεργασίες οι οποίες φανερώνουν τις ουσιαστικές πιέσεις χωρικής και διαρθρωτικής προσαρμογής τις οποίες υπέστησαν τα ΝΚΜ της ΕΕ υπό την προοπτική της ένταξής τους στην ΕΕ.

Η φύση και η ένταση των εν λόγω χωρικών και διαρθρωτικών πιέσεων καθώς και οι αλληλεπιδράσεις τους παρέμειναν επί μεγάλο χρονικό διάστημα, και σε μεγάλο βαθμό, αδιευκρίνιστες. Η επιστημονική βιβλιογραφία η οποία σχετίζεται με τα ζητήματα της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης δεν κατόρθωσε να παράσχει σαφείς και ξεκάθαρες απαντήσεις, αναδεικνύοντας την ανάγκη για τη διεξαγωγή (περισσότερο) επισταμένης εμπειρικής έρευνας. Η παρούσα ΔΔ φιλοδοξεί να καλύψει αυτό το κενό (αυτή την ανάγκη) θέτοντας συγκεκριμένα ερωτήματα και δίδοντας συγκεκριμένες απαντήσεις αναφορικά με τις περιφερειακές και τις διαρθρωτικές επιπτώσεις της διεύρυνσης της ΕΕ στα ΝΚΜ της.

Το παρόν Κεφάλαιο επιχειρεί τη σύνοψη της ΔΔ και παραθέτει τα συμπεράσματα τα οποία εξήχθησαν. Τα συμπεράσματα αυτά φωτίζουν τα συμβάντα, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ

αποτιμώντας το ρόλο των δυνάμεων της αγοράς και των παρεμβάσεων οι οποίες ασκήθηκαν στην ελεύθερη λειτουργία τους.

1. Σύνοψη της Διδακτορικής Διατριβής.

Τα κράτη τα οποία εξήλθαν του ανατολικού σχηματισμού τελούν, μέχρι και σήμερα, υπό μετάβαση, σε μικρότερο ή σε μεγαλύτερο βαθμό, στα δυτικού τύπου πρότυπα, από τον κεντρικό σχεδιασμό στην ελεύθερη αγορά, με απώτερο στόχο την ενσωμάτωσή τους στο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πολιτικοοικονομικό γίγνεσθαι. Οι παλαιές δομές εσωτερικής οικονομικής οργάνωσης και εξωτερικών οικονομικών σχέσεων κατέρρευσαν και καινούριες έχουν αρχίσει να αναδύονται και να παγιώνονται ως αποτέλεσμα της λειτουργίας των δυνάμεων της αγοράς και της υιοθέτησης συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών. Μερίδα των εν λόγω κρατών (τα μετέπειτα ΝΚΜ της ΕΕ) συνέδεσε την τύχη της με την ΕΕ – επωφελούμενη των αλλαγών οι οποίες συνέβησαν ως προς τις εξωτερικές σχέσεις της τελευταίας – προκειμένου να επιτύχει την ιστορική και οικονομική (επαν)ένωση με τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης και την εισοδηματική σύγκλιση με αυτά.

Προκειμένου να συγκροτηθεί το απαιτούμενο νομικό υπόβαθρο για τη δημιουργία των απαραίτητων οικονομικών προϋποθέσεων και συνθηκών στην κατεύθυνση της σταδιακής ενσωμάτωσής τους στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό, τα ΝΚΜ της ΕΕ υπέγραψαν με την ΕΕ (και όχι μεταξύ τους), στις αρχές και στα μέσα της δεκαετίας του '90, τις επονομαζόμενες Συμφωνίες Ένταξης ή Ευρωπαϊκές Συμφωνίες. Οι εν λόγω Συμφωνίες κάλυπταν τους τομείς για τους οποίους έχει υιοθετηθεί και παγιωθεί το κοινοτικό κεκτημένο. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, τον Ιούνιο του 1993, η ΕΕ καθόρισε συγκεκριμένα κριτήρια ένταξης επιβεβαιώνοντας εκ νέου τη σχετική πρόθεσή της περί της προς ανατολάς διεύρυνσής της και της εισδοχής των (υποψηφίων) ΝΚΜ της ΕΕ στους κόλπους της. Τα κριτήρια αυτά είχαν να κάνουν με το σεβασμό των δημοκρατικών ελευθεριών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (πολιτικό κριτήριο), με τη δημιουργία των προϋποθέσεων λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς (οικονομικό κριτήριο) και με την αποδοχή όλων των υποχρεώσεων οι οποίες συνάδουν με την ιδιότητα του μέλους σε πολιτικό, οικονομικό και νομισματικό επίπεδο (κριτήριο κοινοτικού κεκτημένου).

Στη βάση των συμφωνηθέντων στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης και έπειτα από τα διάφορα στάδια τα οποία διήνυσε η ενταξιακή διαδικασία, αποφασίστηκε, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάακεν, το Δεκέμβριο του 2001, ότι

όλες οι υπό ένταξη χώρες, πλην της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, είναι σε θέση να ενταχθούν στην ΕΕ. Η υπογραφή της Συνθήκης Ένταξης στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Αθηνών (16/04/2003) οριστικοποίησε την ένταξη της Εσθονίας, της Λετονίας, της Λιθουανίας, της Ουγγαρίας, της Πολωνίας, της Σλοβακίας, της Σλοβενίας και της Τσεχίας στην ΕΕ από την 01/05/2004 ενώ η Βουλγαρία και η Ρουμανία πρόκειται να ενταχθούν, εκτός συγκλονιστικού απρόοπτου, την 01/01/2007.

Η προοπτική της ένταξης των ΝΚΜ της ΕΕ προσέφερε τη δυνατότητα (το ερέθισμα) της εκ νέου διερεύνησης των χωρικών και των διαρθρωτικών επιδράσεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ. Πρόκειται για ένα κυρίαρχο ζήτημα επιστημονικού διαλόγου, προβληματισμού και αντιπαράθεσης καθώς η αντίληψη περί εξισορροπητικού ρόλου των δυνάμεων της οικονομικής ολοκλήρωσης έρχεται σε αντιδιαστολή με την αντίληψη περί μη ομοιόμορφης κατανομής των οφελών της. Η ΕΕ συντάσσεται σαφέστατα με την αντίληψη περί μη ομοιόμορφης κατανομής των οφελών της οικονομικής ολοκλήρωσης, έχοντας αναδείξει την επίτευξη του στόχου της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής σε κυρίαρχη πολιτική προτεραιότητα. Η καταγεγραμμένη ιστορική εμπειρία της Ενιαίας Αγοράς και της ΟΝΕ φανέρωσε ότι, καίτοι παίγνιο θετικού αθροίσματος, η οικονομική ολοκλήρωση της ΕΕ αναδεικνύει νικητές και ηττημένους, σε απόλυτους και σε σχετικούς όρους. Πρόκειται, σαφώς, για το αποτέλεσμα των διαφοροποιημένων επιδράσεων τις οποίες η οικονομική ολοκλήρωση της ΕΕ ασκεί στις επιμέρους περιοχές της καθώς και στις οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες αναπτύσσονται σε αυτές.

Η περιοχή την οποία τα ΝΚΜ της ΕΕ συγκροτούν βρίσκεται σε θέση να αποτελέσει το κατεξοχήν πεδίο εστίασης της επιστημονικής βιβλιογραφίας αναφορικά με τη μελέτη των χωρικών και των διαρθρωτικών επιπτώσεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ. Η εμφάνιση του συστήματος της ελεύθερης αγοράς στη θέση αυτού του κεντρικού προγραμματισμού, ως αποτέλεσμα αυτοφυών δυναμικών της αγοράς αλλά και συγκεκριμένων πολιτικοοικονομικών επιλογών, επιτρέπει στην εν λόγω περιοχή να παράσχει συνθήκες οιονεί εργαστηριακού ελέγχου ανταγωνιστικών οικονομικών θεωριών και υποθέσεων. Στη μια πλευρά βρίσκεται η νεοκλασική θεωρία η οποία πρεσβεύει ότι οι δυνάμεις της αγοράς είναι σε θέση να οδηγήσουν σε κατάσταση εισοδηματικής σύγκλισης μακροχρονίως ενώ στην άλλη πλευρά βρίσκονται οι νέες θεωρίες εμπορίου και η νέα οικονομική γεωγραφία οι οποίες επισημαίνουν ότι το τελικό αποτέλεσμα (σύγκλιση ή απόκλιση) θα καθοριστεί από το συσχετισμό μεταξύ

των κεντρομόλων και των φυγόκεντρων δυνάμεων οι οποίες αναπτύσσονται υπό συνθήκες οικονομικής ολοκλήρωσης.

Στην κατεύθυνση της αποτίμησης της επίδρασης των δυνάμεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, στα διαρθρωτικά πρότυπα και στην οικονομική αποτελεσματικότητα των περιφερειών των ΝΚΜ της, η παρούσα ΔΔ έθεσε σειρά ερωτημάτων προς απάντηση. Πως εξελίχθηκε το επίπεδο των περιφερειακών ανισοτήτων στα ΝΚΜ της ΕΕ; Διαμορφώνεται κάποιο συγκεκριμένο χωρικό πρότυπο ανάπτυξης; Διασυνδέονται οι διαρθρωτικές αλλαγές με τη διαμόρφωση αυτού του προτύπου; Επηρέασε η οικονομική ολοκλήρωση τα πρότυπα περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης των ΝΚΜ της ΕΕ και των δραστηριοτήτων τους; Προς ποια κατεύθυνση; Υπάρχουν συγκεκριμένοι τύποι διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίοι διασυνδέονται με υψηλά επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας; Υπάρχουν συγκεκριμένοι τύποι διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίοι διασυνδέονται με συγκεκριμένους τύπους περιφερειών; Υπάρχουν νικητές και ηττημένοι στο πλαίσιο των διαδικασιών της μετάβασης και της οικονομικής ολοκλήρωσης; Ποιοι είναι αυτοί; Οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα φωτίζουν τα συμβάντα, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ αποτιμώντας το ρόλο των δυνάμεων της αγοράς και των παρεμβάσεων οι οποίες ασκήθηκαν στην ελεύθερη λειτουργία τους.

Η έρευνα κάλυψε τη χρονική περίοδο 1990-2000 η οποία περιλαμβάνει τις διαταραχές και τις ανατροπές των πρώτων χρόνων της μετάβασης καθώς και τις πιο πρόσφατες τάσεις, σε ένα οικονομικό περιβάλλον περισσότερο ομαλό. Έμφαση δόθηκε στον τομέα της μεταποίησης ο οποίος, λόγω της εγγενούς σημασίας του για τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ κατά τη διάρκεια της σοσιαλιστικής περιόδου και λόγω των πιέσεων τις οποίες υπέστη μετέπειτα, αποτελεί το βασικότερο διάλογο διάχυσης των συνδεόμενων με την οικονομική ολοκλήρωση δυνάμεων στο χώρο. Επιπρόσθετα ο συγκεκριμένος τομέας είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τους υπόλοιπους παραγωγικούς τομείς ως παραγωγός και καταναλωτής ενδιάμεσων και συμπληρωματικών προϊόντων. Η ανάλυση βασίστηκε στην επεξεργασία δευτερογενών στοιχείων τα οποία έχουν παρθεί από τις βάσεις δεδομένων REGSTAT (ZEI), COMEXT (EUROSTAT), REGIO (EUROSTAT), και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS). Το χωρικό επίπεδο NUTS III και το διαρθρωτικό επίπεδο NACE 2-digit απετέλεσαν τα κατώτερα επίπεδα της ανάλυσης. Σε αυτά τα επίπεδα λόγω της δυσκολίας εύρεσης (ή της μη ύπαρξης) στατιστικής πληροφόρησης, η ανάλυση επικεντρώθηκε στους

διηγήσιμους μεταποιητικούς κλάδους των περιφερειών της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας. Χωρικά, συγκροτήθηκε ένα δείγμα σαφώς ικανοποιητικό, με την αντιπροσώπευση ευρύτερων γεωγραφικών περιοχών με ετερόκλητα δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά.

Κατά την περίοδο λειτουργίας του ανατολικού σχηματισμού τα μετέπειτα ΝΚΜ της ΕΕ συνδέθηκαν με το σοβιετικό σύστημα υπό την αιγίδα της ΚΟΜΕΚΟΝ. Ως μέλη της ΚΟΜΕΚΟΝ είχαν εκτεταμένες εμπορικές συναλλαγές μεταξύ τους αλλά ελάχιστες με τον υπόλοιπο κόσμο. Αυτός ο εν πολλοίς ηθελημένος εμπορικός αποκλεισμός δημιούργησε τεράστια προβλήματα στις εν λόγω χώρες αμέσως μετά την κατάρρευση του ανατολικού σχηματισμού, λόγω της απαιτούμενης άμεσης προσαρμογής τους στις απαιτήσεις του συστήματος της ελεύθερης αγοράς και στις συνθήκες της διεθνοποίησης. Τα κυριότερα προβλήματα με τα οποία τέθηκαν αντιμέτωπα τα ΝΚΜ της ΕΕ έπειτα από τη διάλυση της ΚΟΜΕΚΟΝ ήταν η εναρμόνιση με τις διεθνείς τιμές και η επιδείνωση των όρων εμπορίου. Η απότομη εναρμόνιση με τις διεθνείς τιμές προκάλεσε την επιδείνωση των όρων εμπορίου των ΝΚΜ της ΕΕ, με αρνητικές επιδράσεις στο ΑΕΠ τους. Η κάμψη του ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε ιδιαίτερα αισθητή αμέσως μετά την έξοδό τους από τον ανατολικό σχηματισμό, με αποτέλεσμα στα τέλη της δεκαετίας του '90 μόλις τα μισά από αυτά να εμφανίζουν επίπεδα ΑΕΠ μεγαλύτερα ή παρόμοια των αντιστοίχων των τελών της προηγούμενης δεκαετίας. Η ένταξη στην ΕΕ απετέλεσε, ως εκ τούτου, για τα ΝΚΜ της ΕΕ μια ιστορική και οικονομική αναγκαιότητα.

Η έναρξη της διαδικασίας ενσωμάτωσης των ΝΚΜ της ΕΕ στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό, έπειτα από την υπογραφή των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών, προκάλεσε την αλλαγή της εμπορικής τους συμπεριφοράς οδηγώντας στην εντυπωσιακή αύξηση των εμπορικών τους συναλλαγών με την ΕΕ-15. Η εξέλιξη αυτή έχει αποδοθεί, και *ex ante* και *ex post*, σε κανονικοποίηση της εμπορικής δραστηριότητας μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15, ήτοι σε προσέγγιση του επιπέδου της μεταξύ τους εμπορικής δραστηριότητας το οποίο, βάσει του οικονομικού τους μεγέθους, θα είχε πρωτύτερα παρατηρηθεί εφόσον εξέλειπαν οι πολιτικοί και οικονομικοί περιορισμοί. Στην αύξηση αυτή εξέχουσα ήταν η συμβολή του τομέα της μεταποίησης ο οποίος προσέγγισε μέχρι και το επίπεδο συμμετοχής του 75% στη διεξαγόμενη εμπορική δραστηριότητα μεταξύ των δύο αυτών ομάδων χωρών. Το στοιχείο αυτό κρίνεται απόλυτα φυσιολογικό με δεδομένη την εξειδίκευση των ΝΚΜ της ΕΕ στα μεταποιητικά προϊόντα, απόρροια του προηγούμενου καθεστώτος, των περιορισμών οι οποίοι επεβλήθησαν στην

εμπορευσιμότητα των αγροτικών προϊόντων καθώς και του μη εμπορικού χαρακτήρα ο οποίος διακρίνει την πλειονότητα των υπηρεσιών.

Προκειμένου να αποτιμηθεί ο βαθμός οικονομικής ολοκλήρωσης του κάθε ΝΚΜ της ΕΕ με την περιοχή της ΕΕ-15 – της πλέον ολοκληρωμένης οικονομικά περιοχής της ΕΕ – χρησιμοποιήθηκε ο Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης. Ο εν λόγω Δείκτης υπολογίζει το ποσοστό των εμπορικών ροών (εισαγωγές και εξαγωγές) των ΝΚΜ της ΕΕ από και προς (αντίστοιχα) την ΕΕ-15 στο σύνολο της αξίας των εμπορικών τους ροών, σε ό,τι αφορά τον τομέα της μεταποίησης. Οι τιμές του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης κατέδειξαν ότι τα περισσότερα ΝΚΜ της ΕΕ εμφάνισαν σημαντικά υψηλό βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης με την περιοχή της ΕΕ-15, φαινόμενο εντυπωσιακό αναλογιζόμενης και της σχετικά μικρής χρονικής περιόδου εξέλιξης της όλης διαδικασίας. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ακόμα και τα κράτη τα οποία εμφάνισαν χαμηλότερο βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης παρουσίασαν, στην πλειονότητά τους, έντονα αυξητικές τάσεις φανερώνοντας τον αναπροσανατολισμό της εμπορικής δραστηριότητάς τους προς την ΕΕ-15 και επαληθεύοντας τις σχετικές διαπιστώσεις της επιστημονικής βιβλιογραφίας. Οι υψηλότερες τιμές του Δείκτη κατεγράφησαν στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, οι οποίες γειτνιάζουν με το ευρωπαϊκό κέντρο, αναδεικνύοντας τη γεωγραφική συνιστώσα η οποία διακρίνει την εμπορική συμπεριφορά των ΝΚΜ της ΕΕ.

Η αύξηση του όγκου των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15 πλαισιώθηκε από σημαντικές μεταβολές οι οποίες επήλθαν στη σύνθεσή τους. Ενώ στην αρχική περίοδο της ενταξιακής (και μεταβατικής) τους πορείας τα ΝΚΜ της ΕΕ, ως επί το πλείστον, εισήγαγαν καταναλωτικά αγαθά (απόρροια της υψηλής εγχώριας ζήτησης) και εξήγαγαν προϊόντα έντασης (ανειδίκευτης) εργασίας, στην τελευταία περίοδο ξεκίνησαν να εμπορεύονται (να εισάγουν αλλά και να εξάγουν) προϊόντα με υψηλό βαθμό ενσωματωμένης τεχνολογίας, παρά τις αρχικές περί του αντιθέτου προβλέψεις. Η εν λόγω μεταβολή υπονοεί με σαφήνεια τη σπουδαιότητα των διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίες συνετελέστησαν στα ΝΚΜ της ΕΕ προκειμένου τα τελευταία να (είναι σε θέση να) αναπτύξουν σημαντικού μεγέθους ενδοκλαδική εμπορική δραστηριότητα με τις χώρες της ΕΕ-15.

Το επίπεδο της ενδοκλαδικής εμπορικής δραστηριότητας αποτιμήθηκε με τη χρήση του Δείκτη Ασυμμετρίας ο οποίος συσχετίζει την κατά διμήσιο μεταποιητικό κλάδο ποσοστιαία σύνθεση των εισαγωγών και των εξαγωγών των ΝΚΜ της ΕΕ από και προς την ΕΕ-15, αντίστοιχα, σε όρους αξίας. Τα αποτελέσματα του Δείκτη

Ασυμμετρίας κατέδειξαν τη μείωση της ασυμμετρίας στην εμπορική συμπεριφορά των ΝΚΜ της ΕΕ ως προς την ΕΕ-15, γεγονός το οποίο συνηγορεί στην ενίσχυση της μεταξύ τους ενδοκλαδικής εμπορικής δραστηριότητας. Η γεωγραφική συνιστώσα εμφανίστηκε και πάλι ισχυρή καθώς η πλειονότητα των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης (Τσεχία, Ουγγαρία, Σλοβακία, Σλοβενία) εμφάνισε αισθητά περισσότερο συμμετρική εμπορική συμπεριφορά σε σχέση με τα υπόλοιπα ΝΚΜ της ΕΕ. Η διαφοροποίηση αυτή κατέδειξε τη διαφορετική φύση της ενσωμάτωσης των ΝΚΜ της ΕΕ στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό και ανέδειξε το σημαντικό ρόλο του γεωγραφικού παράγοντα (και προς αυτή την κατεύθυνση).

Υπολογιζόμενος στο επίπεδο των περιφερειών, ο Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης φανέρωσε τις επιπρόσθετες διαφοροποιήσεις αναφορικά με το βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης της περιοχής των ΝΚΜ της ΕΕ με την περιοχή της ΕΕ-15. Η έλλειψη στοιχείων εμπορίου στο περιφερειακό επίπεδο οδήγησε στην έμμεση «περιφερειοποίηση» του Δείκτη μέσω του υπολογισμού των κλαδικών-εθνικών Δεικτών και της στάθμισής τους με τους αντίστοιχους Συντελεστές Συμμετοχής, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, του κάθε κλάδου στην κάθε περιφέρεια. Οι τιμές του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης στο περιφερειακό επίπεδο αποτελούν ισχυρή ένδειξη περί των μη συμμετρικών επιδράσεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στην περιοχή των ΝΚΜ της και στις δραστηριότητες οι οποίες αναπτύσσονται σε αυτήν. Η ομαδοποίηση των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ ανά χώρα και με βάση τη γεωπολιτική τους θέση (ομάδες CAP, INT, BEU, BNM, BEX) ανέδειξε περαιτέρω το διαφορετικό βαθμό ενσωμάτωσης των επιμέρους χωρικών ενοτήτων της περιοχής στην υπό διεύρυνση ΕΕ.

Εν μέσω της γενικότερης τάσης ενίσχυσης του βαθμού οικονομικής ολοκλήρωσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15, η σπουδαιότητα της γεωγραφικής συνιστώσας επιβεβαιώθηκε εκ νέου καθώς οι περιφέρειες της Σλοβενίας και της Ουγγαρίας, οι πρωτεύουσες περιφέρειες (CAP) και οι περιφέρειες οι οποίες συνορεύουν με την ΕΕ-15 (BEU) εμφάνισαν, επί το πλείστον, ανάμεσα στους υψηλότερους βαθμούς οικονομικής ολοκλήρωσης με την ΕΕ-15. Οι διαφοροποιήσεις αυτές ανέδειξαν τη σημαντικότητα της ανάλυσης των δυνάμεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ σε ό,τι αφορά τις δραστηριότητες οι οποίες αναπτύσσονται στις περιφέρειες των ΝΚΜ της και, κατ' επέκταση, την οικονομική αποτελεσματικότητά τους. Στο πλαίσιο της διαρκώς εντεινόμενης εξέλιξής της, οι μη συμμετρικές χωρικές

και διαρθρωτικές επιπτώσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στα ΝΚΜ της απέκτησαν ιδιαίτερη σημασία.

Το ζήτημα της άνισης χωρικής κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων και του εισοδήματος, καθώς και οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές του επιπτώσεις και προεκτάσεις, επανήλθε εκ νέου στο προσκήνιο του επιστημονικού διαλόγου, στις αρχές της δεκαετίας του '90, με αφορμή την (τότε) επικείμενη προς ανατολάς διεύρυνση της ΕΕ. Η καταγεγραμμένη θετική συσχέτιση μεταξύ οικονομικής ολοκλήρωσης και περιφερειακών ανισοτήτων βάσει της ιστορικής εμπειρίας της ΕΕ-15, παρά τη μακροχρόνια εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής, προκάλεσε, ευλόγως, σκέψεις και προβληματισμούς αναφορικά με τη συνοχή της διευρυμένης ΕΕ, με δεδομένη την οικονομική υστέρηση των ΝΚΜ της.

Οι επιστημονικές μελέτες οι οποίες διενεργήθηκαν έπειτα από την υπογραφή των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών τάχθηκαν υπέρ της θετικής επίδρασης των δυνάμεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στα ΝΚΜ της βάσει πρώτων στοιχείων και ex ante παραδοχών αναφορικά με παραμέτρους όπως το μέγεθος των διαρθρωτικών κονδυλίων, η ενίσχυση της εμπορικής δραστηριότητας, η προσέλκυση ΑΞΕ, η αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων και η αύξηση της πιστοληπτικής ικανότητας. Με τη βοήθεια της κατασκευής σεναρίων οι περισσότεροι συγγραφείς αποτίμησαν θετικά την (αναγκαία) επιλογή των (μετέπειτα) ΝΚΜ της ΕΕ για ένταξη σε αυτήν, σε όρους αύξησης του ΑΕΠ και του κατά κεφαλή ΑΕΠ τους τόσο σε απόλυτους όσο και σε σχετικούς, ως προς τις χώρες της ΕΕ-15, αριθμούς.

Τα αποτελέσματα αυτών των μελετών, μαζί και το γενικότερο κλίμα ευφορίας το οποίο καλλιέργησαν, διαψεύστηκαν σχετικά γρήγορα καθώς η όλη διαδικασία μετάβασης των ΝΚΜ της ΕΕ στα δυτικού τύπου αναπτυξιακά πρότυπα απεδείχθη αλυσιτελής, με τα περισσότερα να χαρακτηρίζονται από ασταθές μακροοικονομικό περιβάλλον και έντονες αποδιαρθρώσεις των παραγωγικών τους συστημάτων. Οι επιστημονικές έρευνες οι οποίες έλαβαν υπόψη τους και πραγματικά δεδομένα, τουλάχιστο σε μεγαλύτερο βαθμό από τις προηγούμενες, δεν αφήνουν ιδιαίτερα περιθώρια αισιοδοξίας αναφορικά με τη δυνατότητα επίτευξης εισοδηματικής σύγκλισης των ΝΚΜ της ΕΕ με τις χώρες της ΕΕ-15, στο εγγύς μέλλον και στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ. Τα ΝΚΜ της ΕΕ βρίσκονται σε σημαντικά χαμηλότερο αναπτυξιακό επίπεδο εν συγκρίσει με τις χώρες της ΕΕ-15 με αποτέλεσμα ένας νέος οικονομικός διαχωρισμός «δύσης-ανατολής» να αναδύεται στους κόλπους της διευρυμένης ΕΕ, πλαισιώνοντας τον ήδη υφιστάμενο «κέντρου-περιφέρειας». Τα

πολιτικοοικονομικά σύνορα («σιδηρούν παραπέτασμα») παραχωρούν σταδιακά τη θέση τους σε νέους, οικονομικοκοινωνικού τύπου διαχωρισμούς («χρυσό παραπέτασμα») στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ, απόρροια της σημαντικής οικονομικής υστέρησης των ΝΚΜ της.

Η αποτίμηση των περιφερειακών ανισοτήτων στα ΝΚΜ της ΕΕ και η παρακολούθηση της εξέλιξής τους, στο αναδυόμενο πλαίσιο της οικονομικής τους ολοκλήρωσης και με τη διαδικασία της μετάβασής τους να βρίσκεται εν εξελίξει, διεξήχθη προς επιβεβαίωση (ή μη) της νεοκλασικής θεωρίας, σύμφωνα με τις επιταγές της οποίας οι δυνάμεις της αγοράς συντελούν στην άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων. Βάσει των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων, η ανάλυση διεξήχθη για την περίοδο 1995-2000, τη δεύτερη υποπερίοδο της μετάβασης των ΝΚΜ της ΕΕ η οποία είναι σε θέση να προσφέρει ασφαλέστερα επί του ζητήματος συμπεράσματα έπειτα από τη σχετική εξομάλυνση των διαταραχών της αντίστοιχης πρώτης (1990-1994). Στην κατεύθυνση αυτή εκτιμήθηκαν, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, τέσσερις αντιπροσωπευτικοί δείκτες: ο σταθμισμένος βάσει του πληθυσμού συντελεστής διακύμανσης (σ -σύγκλιση), ο λόγος μέγιστης προς ελάχιστη τιμή (μέγιστο / ελάχιστο), η συσχέτιση οικονομικών και δημογραφικών συνθηκών (γ -πυκνότητα) και η συσχέτιση αρχικών οικονομικών συνθηκών και μεταβολών (β -σύγκλιση).

Οι τιμές των ανωτέρω Δεικτών κατέδειξαν ότι οι διαδικασίες της μετάβασης των ΝΚΜ της ΕΕ από το σχεδιασμό στην αγορά και της οικονομικής τους ολοκλήρωσης με την περιοχή της ΕΕ-15, συνοδεύτηκαν, και κατά πάσα πιθανότητα θα εξακολουθούν να συνοδεύονται, από σημαντική αύξηση των περιφερειακών ανισοτήτων τους. Από τις τιμές του σταθμισμένου συντελεστή διακύμανσης σ και του λόγου μέγιστης / ελάχιστης τιμής, προέκυψε η διαχρονική αύξηση του επιπέδου των περιφερειακών ανισοτήτων στα ΝΚΜ της ΕΕ (πλην της Βουλγαρίας). Στη διαμόρφωση αυτής της τάσης συνέβαλε η ενεργοποίηση των οικονομιών συγκέντρωσης - προς επιβεβαίωση των σχολών των νέων θεωριών εμπορίου και της νέας οικονομικής γεωγραφίας – όπως προέκυψε από τις τιμές του συντελεστή πυκνότητας γ . Ο συγκεκριμένος συντελεστής υπήρξε θετικός και στατιστικά σημαντικός σε όλα τα ΝΚΜ της ΕΕ (πλην της Λετονίας και της Σλοβενίας) και για το αρχικό και για το τελικό έτος της περιόδου ανάλυσης, παρουσιάζοντας τάσεις σημαντικής αύξησης διαχρονικά. Η θετική και στατιστικά σημαντική τιμή του συντελεστή γ υποδηλώνει ότι όσο μεγαλύτερη πυκνότητα πληθυσμού διαθέτει μια περιφέρεια, τόσο μεγαλύτερο αναμένεται να είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ένεκα της ενεργοποίησης των

οικονομιών συγκέντρωσης, ο αναπτυξιακός ρόλος των οποίων καθίσταται, τουλάχιστον σε πρώιμα στάδια ανάπτυξης, αδιαμφισβήτητος. Βάσει όλων των παραπάνω, η θετική τιμή του συντελεστή β στα ΝΚΜ της ΕΕ (πλην της Βουλγαρίας) προέκυψε άκρως φυσιολογικά.

Η παρακολούθηση της εξέλιξης των περιφερειακών ανισοτήτων στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ φανέρωσε την ανάδυση και την παγίωση ενός ανισομερούς χωρικού προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης. Προς επιβεβαίωση της σχετικής επιστημονικής βιβλιογραφίας, τα υψηλότερα επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας συναντώνται στις πρωτεύουσες περιφέρειες και στους δορυφόρους τους καθώς και στις περισσότερες συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες, χωρικό πρότυπο το χαρακτηρίζει ιδιαίτερα τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, όπου εντοπίζονται οι πλέον ανεπτυγμένες περιφέρειες της περιοχής των ΝΚΜ της ΕΕ. Η απομάκρυνση είτε προς βορρά είτε προς νότο συνδυάζεται με τη σπανιότερη ύπαρξη περιφερειών με αξιόλογο επίπεδο οικονομικής αποτελεσματικότητας. Τη χειρότερη θέση στη διευρυμένη ΕΕ κατέχει η περιοχή των χωρών της Βαλκανικής με κατά κεφαλήν ΑΕΠ που δε ξεπερνά ούτε καν το 10% του μέσου όρου της ΕΕ-15. Ο χώρος αυτός πρόκειται να αποτελέσει για μεγάλο χρονικό διάστημα μια υπο-περιφέρεια εντός της περιφέρειας του ευρωπαϊκού Νότου, συμβάλλοντας στη διατήρηση του χωρικού προτύπου «κέντρου-περιφέρειας» της ΕΕ-15, με μια ελαφρά μετατόπιση προς ανατολάς.

Οι διαφοροποιήσεις ως προς τα επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας των ΝΚΜ της ΕΕ ανέδειξαν το ρόλο και τη σημασία της γεωγραφικής συνιστώσας στις αναπτυξιακές διεργασίες. Ο αναπτυξιακός δυναμισμός των δυτικών περιφερειακών ζωνών της Κεντρικής Ευρώπης φανέρωσε ότι οι διασυνοριακές ζώνες δεν πάσχουν εξ ορισμού από αναπτυξιακή υστέρηση, καθώς η προσπελασιμότητα και η κεντρική-περιμετρική θέση εκτιμώνται πλέον με πλαίσιο αναφοράς τη διευρυμένη Ευρώπη και όχι τα επιμέρους κράτη. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι περιμετρικές σε εθνικό επίπεδο δυτικές παραμεθόριες ζώνες της Πολωνίας, της Ουγγαρίας και της Τσεχίας οι οποίες βρέθηκαν να έχουν μια εξαιρετικά κεντρική θέση σε ευρωπαϊκό επίπεδο έπειτα από την πτώση των οικονομικών συνόρων μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης. Μακροχρόνια, η κεντρική θέση στο ευρωπαϊκό επίπεδο είναι πιθανόν να υπερισχύσει της περιμετρικής στο εθνικό και οι περιοχές αυτές να αναπτυχθούν με ικανοποιητικό τρόπο. Αντίθετα, οι περιμετρικές σε εθνικό επίπεδο περιοχές της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, έχουν ταυτόχρονα μια περιμετρική θέση και στο ευρωπαϊκό επίπεδο, γεγονός που επιτείνει τους περιορισμούς της γεωγραφίας

και δυσκολεύει τις αναπτυξιακές τους προοπτικές. Οι οικονομίες συγκέντρωσης και οι νέες δυνάμεις που επέφερε η διεθνοποίηση έχουν, μέσα σε ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα, αναπαράξει τις υφιστάμενες στην ΕΕ-15 ανισότητες καθώς ένας νέος διαχωρισμός «δύσης-ανατολής» έρχεται να προστεθεί, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την περιοχή της Κεντρικής Ευρώπης. Ο δυτικός συνοριακός άξονας των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης έπαυσε να αποτελεί όριο διαχωρισμού και αντιπαράθεσης έχοντας μετατραπεί σε ενεργό δίαυλο επικοινωνίας.

Η καταγραφή των περιφερειακών ανισοτήτων στα ΝΚΜ της ΕΕ αποκαλύπτει ότι οι δυνάμεις της αγοράς έχουν μέχρι στιγμής συντελέσει στην έξαρσή τους (ή τουλάχιστο δεν έχουν συντελέσει στην άμβλυνσή τους), εν αντιθέσει με τις επιταγές της νεοκλασικής θεωρίας. Σε ένα σχετικά μικρό διάστημα λειτουργίας των μηχανισμών της ελεύθερης αγοράς οι περιφερειακές ανισότητες στην περιοχή αυξήθηκαν σε μεγάλο βαθμό προσεγγίζοντας ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα. Η σύγκριση με τα αντίστοιχα μεγέθη των χωρών της ΕΕ-15 φανερώνει την ένταση του προβλήματος καθώς οι περιφερειακές ανισότητες στα ΝΚΜ της ΕΕ είναι, στις περισσότερες των περιπτώσεων, σαφώς οξύτερες. Οι μητροπολιτικές και οι δυτικές συνοριακές περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ αναδεικνύονται οι σχετικοί νικητές στον αναπτυσσόμενο περιφερειακό ανταγωνισμό εκμεταλλευόμενες προς όφελός τους τις δυνάμεις της συσσώρευσης και της εγγύτητας, αντίστοιχα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση των δυτικών συνοριακών, με την ΕΕ-15, περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες απέκτησαν αξιόλογη οικονομική δυναμική έπειτα από την κατάρρευση του προηγούμενου καθεστώτος και την πτώση των οικονομικών συνόρων. Κατέστη εμφανές ότι η άρση των συνοριακών φραγμών, ως προϋπόθεση και ως αποτέλεσμα της οικονομικής ολοκλήρωσης της διευρυμένης ΕΕ επαναπροσδιόρισε το χώρο και τα δυνητικά μεγέθη των αγορών προς όφελος του δυτικού συνοριακού άξονα των ΝΚΜ της.

Το πόρισμα αυτό επιβεβαιώθηκε και από τον υπολογισμό και τη σύγκριση του Δείκτη Βαρύτητας, ο οποίος σταθμίζει με το μέγεθος του πληθυσμού τις αποστάσεις μιας περιφέρειας από τις υπόλοιπες, των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ στο ευρωπαϊκό και στο εθνικό πλαίσιο. Οι μεγαλύτερες θετικές μεταβολές του Δείκτη κατά τη μετάβαση από το εθνικό στο ευρωπαϊκό πλαίσιο ανάλυσης κατεγράφησαν, όντως, στις δυτικές συνοριακές, με την ΕΕ-15, περιφέρειες των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης. Η σχέση μεταξύ οικονομίας και γεωγραφίας εμφανίστηκε ισχυρή και ανατροφοδοτούμενη, σε ό,τι αφορά τα ΝΚΜ της ΕΕ. Η πτώση των πολιτικών και οικονομικών συνόρων, ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης του ανατολικού σχηματισμού,

μετέβαλλε την οικονομική γεωγραφία της περιοχής των ΝΚΜ της ΕΕ προς όφελος συγκεκριμένων περιφερειών. Οι περιφέρειες αυτές με τη σειρά τους εμφάνισαν διαρκώς μεγαλύτερα επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας εκμεταλλευόμενες τις οικονομίες συγκέντρωσης με καταλύτη τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ.

Τα διαρθρωτικά πρότυπα τα οποία αναδύθηκαν στα ΝΚΜ της ΕΕ έπειτα από την κατάρρευση του ανατολικού σχηματισμού και την έναρξη της μεταβατικής διαδικασίας αποτελούν βασικό παράγοντα διαμόρφωσης του ανισομερούς προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης της περιοχής. Εντός του πλαισίου της γενικότερης οικονομικής ύφεσης, μεγάλη συρρίκνωση κατεγράφη, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, στο δευτερογενή τομέα παραγωγής των περισσότερων εκ των ΝΚΜ της ΕΕ, τόσο σε όρους ΑΕΠ όσο και σε όρους απασχόλησης. Η μείωση αυτή εκλαμβάνεται ως παρενέργεια της μεταβατικής διαδικασίας και αιτιολογεί το αυξημένο ενδιαφέρον το οποίο επιδεικνύεται για την ανάλυση των μεταβολών και των προτύπων εντός του τομέα αυτού, στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ. Μείωση κατεγράφη και στα μερίδια του πρωτογενούς τομέα παραγωγής ενώ, στον αντίποδα, αύξηση κατεγράφη στα αντίστοιχα μερίδια του τριτογενούς τομέα παραγωγής.

Η παρατήρηση των μεριδίων των τριών τομέων παραγωγής στο ΑΕΠ και στην απασχόληση φανέρωσε την ανομοιότητα η οποία εξακολουθεί να υπάρχει μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15 (αλλά και μεταξύ των επιμέρους ΝΚΜ της ΕΕ), παρά το ότι τα πρώτα [τα ΝΚΜ της ΕΕ] ακολουθούν, πλην εξαιρέσεων, το γενικότερο πρότυπο της μείωσης των μεριδίων του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα και της αντίστοιχης αύξησης του τριτογενούς. Η ανομοιότητα αυτή είναι δηλωτική της μη περάτωσης της διαδικασίας της μετάβασης στα περισσότερα εκ των ΝΚΜ της ΕΕ καθώς εξακολουθούν, στα τέλη της δεκαετίας του '90, να υφίστανται οι διαφοροποιήσεις ως προς την τομεακή σύνθεση της ΕΕ-15 με αποτέλεσμα και τα διαρθρωτικά προβλήματα τα οποία παρουσιάζονται να είναι διαφορετικής φύσης και σπουδαιότητας.

Η σπουδαιότητα του τομέα της μεταποίησης των ΝΚΜ της ΕΕ στο υπό διαμόρφωση καθεστώς της ελεύθερης αγοράς και της οικονομικής ολοκλήρωσης κατέστησε επιβεβλημένη τη διεξαγωγή της ανάλυσης εντός του εν λόγω τομέα, στο κλαδικό επίπεδο. Η ένδεια η οποία διακρίνει τα στοιχεία τα οποία αφορούν τους μεταποιητικούς κλάδους σε όρους ΑΕΠ, περιόρισε τη σχετική ανάλυση σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης. Στο μεταβατικό πλαίσιο λειτουργίας των ΝΚΜ της ΕΕ,

ωστόσο, η εν λόγω παράμετρος, θεωρείται, ούτως ή άλλως, εξέχουσας σημασίας. Για την πληρέστερη διεξαγωγή της ανάλυσης και την ερμηνεία των αποτελεσμάτων της, οι μεταποιητικοί κλάδοι επίσης ταξινομήθηκαν σε ευρύτερες ομάδες (ομάδες LINT, ΠINT, CINT), βάσει της συμμετοχής των παραγωγικών συντελεστών στην παραγωγική διαδικασία. Αναφοράς χρήζει το μερίδιο των κλάδων έντασης εργασίας στη μεταποιητική απασχόληση το οποίο είναι αισθητά υψηλότερο των αντιστοίχων των δύο άλλων ομάδων. Στα κράτη της Βαλκανικής και της Βαλτικής ιδιαίτερα το εν λόγω μερίδιο ξεπερνούσε, κατά το έτος 2000, το επίπεδο του 50%.

Η συσχέτιση της κατανομής της μεταποιητικής απασχόλησης μεταξύ των μεταποιητικών κλάδων στα ΝΚΜ της ΕΕ μεταξύ δύο χρονικών περιόδων, απεκάλυψε την ένταση των διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίες συνετελέστησαν στις εν λόγω χώρες. Η αποτίμηση αυτών των αλλαγών είναι εξέχουσας σημασίας για τα ΝΚΜ της ΕΕ καθώς η διαδικασία της μετάβασης στην οποία βρίσκονται προϋποθέτει την αναδιάρθρωση της παραγωγικής τους βάσης, ως μέσο (αναγκαία αλλά όχι απαραίτητα ικανή συνθήκη) βελτίωσης της οικονομικής τους αποτελεσματικότητας. Η συσχέτιση αυτή πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του Δείκτη Διαρθρωτικών Αλλαγών, τόσο ανά έτος όσο και ως προς κάποιο σταθερό έτος βάσης, για τις χώρες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Εσθονίας και της Σλοβενίας. Οι τιμές του Δείκτη απεκάλυψαν ότι οι μικρότερης έντασης διαρθρωτικές αλλαγές έχουν συντελεστεί στην Ουγγαρία και στη Σλοβενία ενώ οι μεγαλύτερες στην Εσθονία, στη Βουλγαρία και στη Ρουμανία. Οι πρώτες δύο χώρες παρουσίασαν μια μάλλον σταθερή πορεία σε ό,τι αφορά την εξέλιξη της έντασης των διαρθρωτικών αλλαγών τις οποίες βίωσαν ενώ οι τελευταίες τρεις κατέγραψαν скаμπανεβάσματα ως ένδειξη της μη πλήρους ομαλοποίησης των διαταραχών της πρώτης υποπεριόδου της μετάβασής τους. Η υπεροχή της Σλοβενίας και της Ουγγαρίας σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ έναντι των υπολοίπων τριών χωρών αποτελεί ένδειξη του ότι οι μεγάλης έντασης διαρθρωτικές αλλαγές επέδρασαν αρνητικά σε ό,τι αφορά την οικονομική αποτελεσματικότητα των ΝΚΜ της ΕΕ.

Κάτι τέτοιο απεδείχθη μέσω της ex post αξιολόγησης η οποία φανέρωσε το αν και κατά πόσο οι διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες κατεγράφησαν αποτελούν ενστικτώδεις, αμυντικές, αντιδράσεις ή στρατηγικές, επιθετικές, επιλογές. Στην κατεύθυνση της ex post αξιολόγησης των διαρθρωτικών αλλαγών των ΝΚΜ της ΕΕ υπολογίστηκε ο Δείκτης Ανομοιότητας των Διαρθρωτικών Δομών μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης. Η ΕΕ-15 μολονότι

εμφανίζει και αυτή τα δικά της διαρθρωτικά προβλήματα, αποτελεί πρότυπο για τα ΝΚΜ της ΕΕ. Αρκετά διαδεδομένη είναι, εξάλλου, η άποψη ότι η μετάβαση των ΝΚΜ της ΕΕ θα περατωθεί εφόσον αυτά αποκτήσουν παρόμοια διαρθρωτικά προβλήματα με την ΕΕ-15. Τα αποτελέσματα του Δείκτη Ανομοιότητας επιβεβαίωσαν πλήρως την ένδειξη η οποία κατεγράφη στην ανάλυση των διαρθρωτικών αλλαγών. Διαχρονικά η Ουγγαρία και η Σλοβενία κατέγραψαν μείωση της ανομοιοότητάς τους με την ΕΕ-15, φτάνοντας μάλιστα σε σχετικά χαμηλά επίπεδα κατά το έτος 2000, με αποτέλεσμα να δύναται να υποστηριχθεί ότι η αναδιάρθρωση η οποία κατεγράφη σε αυτές τις χώρες υπήρξε επιθετική. Αντιθέτως η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Εσθονία κατέγραψαν αύξηση διαχρονικά, φτάνοντας μάλιστα σε σχετικά υψηλά επίπεδα κατά το έτος 2000, με αποτέλεσμα να δύναται να υποστηριχθεί ότι η αναδιάρθρωση η οποία κατεγράφη σε αυτές τις χώρες υπήρξε αμυντική.

Παρόμοια ανάλυση διεξήχθη και στο επίπεδο των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, λόγω του διαφορετικού βαθμού οικονομικής ολοκλήρωσής τους με την ΕΕ-15 και των διαφορετικών επιπέδων οικονομικής αποτελεσματικότητάς τους. Η ανάλυση διεξήχθη για τις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας βάσει της υπάρχουσας στατιστικής πληροφόρησης. Τα μερίδια των τριών τομέων παραγωγής στην απασχόληση των περιφερειών των εν λόγω χωρών επιβεβαίωσαν εν πολλοίς τα συμπεράσματα της αντίστοιχης ανάλυσης στο εθνικό επίπεδο. Το σύνολο των περιφερειών της Βουλγαρίας κατέγραψε αύξηση των μεριδίων του πρωτογενούς και μείωση των μεριδίων του δευτερογενούς τομέα ενώ σχεδόν όλες οι περιφέρειες της χώρας κατέγραψαν αύξηση των μεριδίων του τριτογενούς τομέα. Οι ίδιες τάσεις παρατηρήθηκαν και στη Ρουμανία, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων. Στην Ουγγαρία, κατεγράφη μείωση των μεριδίων του πρωτογενούς τομέα παραγωγής σε όλες τις περιφέρειες και αύξηση των μεριδίων του τριτογενούς τομέα στη συντριπτική πλειονότητα των περιφερειών. Μικτές τάσεις χαρακτήρισαν την εξέλιξη των μεριδίων του δευτερογενούς τομέα παραγωγής, ενδεικτικές της σταθερότητας (οριακή αύξηση) η οποία παρατηρήθηκε στο εθνικό επίπεδο. Στην Εσθονία οι τάσεις οι οποίες κατεγράφησαν συμβαδίζουν σχεδόν απόλυτα με τις αντίστοιχες εθνικές ενώ καμία απολύτως διαφοροποίηση αυτού του είδους δεν εμφανίστηκε σε ό,τι αφορά τις περιφέρειες της Σλοβενίας.

Η εξέλιξη των μεριδίων των τριών τομέων παραγωγής στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ αποκάλυψε ότι τα εθνικά μεγέθη αποτελούν αποτύπωση και όχι συγκερασμό των αντίστοιχων περιφερειακών. Η συμπεριφορά μεμονωμένων

περιφερειών δεν ήταν ικανή από μόνη της να καθορίσει τα εθνικά μεγέθη και την εξέλιξή τους, γεγονός το οποίο προσδίδει αξία στην ανάλυση στο εθνικό επίπεδο. Οι διαφοροποιήσεις, ωστόσο, οι οποίες παρατηρήθηκαν μεταξύ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ ως προς τα μερίδιά τους στους τρεις τομείς παραγωγής και ως προς το βαθμό των μεταβολών τους φανέρωσαν ότι η συμπεριφορά των εν λόγω περιφερειών δεν υπήρξε ομοιόμορφη. Η μη ύπαρξη ομοιομορφίας ανέδειξε την αναγκαιότητα της ανάλυσης και στα κατώτερα διαρθρωτικά επίπεδα, ιδιαίτερα σε αυτά του τομέα της μεταποίησης λόγω της σημασίας του τελευταίου.

Η εξέλιξη της μεταποιητικής απασχόλησης στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ κατά τη διάρκεια της μεταβατικής τους περιόδου, επιβεβαίωσε τις διαφορετικές επιδράσεις τις οποίες βίωσαν οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης σε σχέση με τις υπόλοιπες, της Βαλτικής και των Βαλκανίων. Η παρακολούθηση της εξέλιξης της μεταποιητικής απασχόλησης στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας απεκάλυψε τη δυσμενή θέση στην οποία περιήλθαν οι περιφέρειες των δύο πρώτων χωρών. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 σε όλες τις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας η μεταποιητική απασχόληση μειώθηκε. Αντιθέτως στις περισσότερες περιφέρειες της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας η μεταποιητική απασχόληση αυξήθηκε ενώ μικτές τάσεις εμφανίστηκαν μεταξύ των περιφερειών της Εσθονίας.

Παράλληλα, σημαντική μείωση κατεγράφη αναφορικά με το μέσο μέγεθος των μεταποιητικών επιχειρήσεων. Η μείωση αυτή φανερώνει ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις είτε τέθηκαν εκτός της παραγωγικής διαδικασίας έπειτα από την έκθεσή τους στο διεθνή ανταγωνισμό (και αντικαταστάθηκαν από νέες, μικρότερου μεγέθους) είτε συνέχισαν να λειτουργούν με μειωμένο εργατικό δυναμικό έπειτα από τις πολιτικές αναδιάρθρωσης τις οποίες εφάρμοσαν (υπέστησαν). Στην αρχική περίοδο της μετάβασης, τα υψηλά μέσα μεγέθη των μεταποιητικών επιχειρήσεων εμφανίζονται συνδεδεμένα με την από μέρους τους χαμηλή ανταγωνιστικότητα καθώς οι πολιτικές της μετάβασης είτε ξεκίνησαν καθυστερημένα είτε δεν είχαν επιφέρει ακόμη τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αναφορικά με την αναδιάρθρωση των παραγωγικών βάσεων των ΝΚΜ της ΕΕ. Μετέπειτα, ωστόσο, τα υψηλά μέσα μεγέθη των μεταποιητικών επιχειρήσεων (σαφώς μικρότερα από τα αρχικά) υποδηλώνουν την από μέρους τους ικανότητα να εκμεταλλεύονται, σε μεγαλύτερο βαθμό, τις οικονομίες κλίμακας οι οποίες δημιουργούνται στο ενδοεπιχειρησιακό επίπεδο.

Η ένταση των διαρθρωτικών αλλαγών στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ αποτιμήθηκε βάσει του Δείκτη Διαρθρωτικών Αλλαγών. Τα αποτελέσματα του Δείκτη απεκάλυψαν τη διαφορετική επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στη διάρθρωση της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της, καθώς η καθεμία από αυτές κατέγραψε διαφορετικής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές. Κατέστη εμφανές ότι οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες παρουσίασαν υψηλότερο επίπεδο οικονομικής αποτελεσματικότητας, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, κατέγραψαν, ως επί το πλείστον, μικρής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές. Κάτι τέτοιο διαπιστώθηκε για την πλειονότητα των περιφερειών της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας καθώς και για την πλειονότητα των συνοριακών με την ΕΕ-15 περιφερειών (ομάδα ΒΕU). Μικρής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές κατεγράφησαν, ωστόσο, και σε κάποιες από τις υπόλοιπες περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ, όπως σε κάποιες περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας καθώς και σε κάποιες περιφέρειες οι οποίες συνορεύουν είτε με ΝΚΜ της ΕΕ είτε με τρίτες χώρες (ομάδες ΒΝΜ και ΒΕΧ, αντίστοιχα). Οι περιφέρειες αυτές παρουσίασαν, στην πλειονότητά τους, χαμηλότερο επίπεδο οικονομικής αποτελεσματικότητας, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, υποδηλώνοντας ότι το αντίστροφο του παραπάνω επιχειρήματος δεν ισχύει, τουλάχιστον όχι σε όλες τις περιπτώσεις. Οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες κατέγραψαν μικρής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές δεν παρουσιάζουν απαραίτητα υψηλότερο επίπεδο οικονομικής αποτελεσματικότητας. Αντιθέτως, οι περιφέρειες οι οποίες κατέγραψαν μεγάλες διαρθρωτικές αλλαγές, συνήθως εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Το γενικό συμπέρασμα το οποίο εξήχθη είναι ότι, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οι μεγάλης έντασης διαρθρωτικές αλλαγές κατά τεκμήριο συνδέονται με αμυντική αναδιάρθρωση ενώ οι μικρής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές δε συνιστούν απαραίτητα επιθετική αναδιάρθρωση.

Το παραπάνω επιχειρήμα τεκμηριώθηκε με τη χρήση του Δείκτη Ανομοιότητας των Διαρθρωτικών Δομών μεταξύ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ και της ΕΕ-15, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης. Οι διαφοροποιήσεις οι οποίες κατεγράφησαν στο Δείκτη Ανομοιότητας στην αρχή και στα τέλη της δεκαετίας του '90 επιβεβαίωσαν το συμπέρασμα το οποίο εξήχθη κατά την ανάλυση των διαρθρωτικών αλλαγών. Η πλειονότητα των περιφερειών της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Εσθονίας εμφάνισε αύξηση της ανομοιότητας με την ΕΕ-15, αναφορικά με την κατανομή της μεταποιητικής απασχόλησης μεταξύ των μεταποιητικών κλάδων, καθώς ο ομώνυμος Δείκτης παρουσίασε αυξητική πορεία. Η πλειονότητα των περιφερειών της Ουγγαρίας

και της Σλοβενίας, αντιθέτως, εμφάνισε μείωση της ανομοιότητας με την ΕΕ-15 λόγω της πρωτικής πορείας του Δείκτη. Μείωση της ανομοιότητας παρατηρήθηκε και στην πλειονότητα των πρωτεύουσών περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (CAP) σε αντίθεση με τις υπόλοιπες ομάδες περιφερειών για τις οποίες δεν εξήχθη κάποιο γενικό πρότυπο. Το γενικό συμπέρασμα αυτού του είδους της ανάλυσης είναι ότι η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης υπήρξε διαφορετική μεταξύ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, με τις περιφέρειες των χωρών της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας να βιώνουν, στην πλειονότητά τους, επιθετική αναδιάρθρωση και τις υπόλοιπες περιφέρειες υπό εξέταση να βιώνουν, επίσης στην πλειονότητά τους, αμυντική αναδιάρθρωση.

Οι διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες κατεγράφησαν στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 οδήγησαν σε ποικιλία προτύπων περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης. Η εξαγωγή των εν λόγω προτύπων κατέστη εφικτή με τη χρησιμοποίηση του Δείκτη Theil, ο οποίος εν προκειμένω αποτιμά το βαθμό περιφερειακής διαφοροποίησης και το βαθμό κλαδικής διασποράς των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ και των μεταποιητικών δραστηριοτήτων οι οποίες ασκούνται σε αυτές, αντίστοιχα. Ο εν λόγω Δείκτης προτιμήθηκε από μια σειρά παρόμοιων δεικτών λόγω των απόλυτων (και όχι σχετικών ως προς τον εθνικό μέσο όρο) τιμών που παρέχει, επιτρέποντας τη διεθνική σύγκρισή τους, και λόγω της κατασκευής του, που επιτρέπει τη μείωση της σημαντικότητας των ακραίων τιμών.

Η συντριπτική πλειονότητα των υπό εξέταση περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ κατέγραψε αύξηση του επιπέδου της περιφερειακής διαφοροποίησης (μείωση του επιπέδου της περιφερειακής εξειδίκευσης). Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με τη μείωση του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης εν γένει, απεκάλυψε αφενός τη συρρίκνωση την οποία υπέστησαν οι μεταποιητικοί κλάδοι στους οποίους οι υπό εξέταση περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξαν εξειδικευμένες και αφετέρου την αδυναμία των τελευταίων [των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ] να αναπτύξουν καινούριες εξειδικεύσεις έπειτα από την έκθεσή τους στο διεθνή ανταγωνισμό. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό για τις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας οι οποίες, ως επί το πλείστον, κατέγραψαν τις μεγαλύτερες μειώσεις στα επίπεδα της εξειδίκευσής τους. Δεν ισχύει, ωστόσο, για ορισμένες περιφέρειες της Εσθονίας και της Σλοβενίας και για σημαντικό τμήμα των περιφερειών της Ουγγαρίας οι οποίες κατέγραψαν αύξηση στα επίπεδα της εξειδίκευσής τους, κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου. Η αύξηση αυτή φανερώνει τη μεγαλύτερη ανθεκτικότητα την

οποία επέδειξαν οι παραγωγικές βάσεις των εν λόγω περιφερειών, γεγονός που τους επέτρεψε να ενισχύσουν τις εξειδικεύσεις τους και να καρπωθούν τα οφέλη των οικονομιών συσσώρευσης.

Οι ομάδες μεταποιητικών κλάδων στο σύνολό τους εμφάνισαν μια γενική τάση αύξησης του επιπέδου της διασποράς τους (μείωσης του επιπέδου της συγκέντρωσής τους). Η αύξηση αυτή προέκυψε αφενός λόγω της συρρίκνωσης δραστηριοτήτων στο περιβάλλον του εντεινόμενου ανταγωνισμού και αφετέρου λόγω της διάχυσης δραστηριοτήτων από τις πρωτεύουσες προς τις δυτικές συνοριακές περιφέρειες. Ωστόσο, ενώ οι κλάδοι έντασης εργασίας εμφάνισαν στην πλειονότητά τους περισσότερο ισορροπημένη διασπορά στο χώρο, οι κλάδοι έντασης κεφαλαίου και κάποιοι κλάδοι ενδιάμεσης έντασης εμφανίστηκαν περισσότερο συγκεντρωμένοι, σε συγκεκριμένες ομάδες περιφερειών. Οι περιφέρειες αυτές είναι οι πρωτεύουσες και οι δυτικές συνοριακές, με την ΕΕ-15, στις οποίες οι κλάδοι έντασης κεφαλαίου κατέγραψαν σχετικά υψηλές συγκεντρώσεις προκειμένου να εκμεταλλευθούν τις δυνάμεις της συσσώρευσης και της εγγύτητας, αντίστοιχα. Η συγκέντρωση των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις εν λόγω περιφέρειες σε συνδυασμό με τη δυνατότητα των τελευταίων να προσελκύουν δραστηριότητες (και) από το εξωτερικό, αποτελεί το κυρίαρχο αίτιο της άνισης περιφερειακής ανάπτυξης η οποία παρατηρείται στα ΝΚΜ της ΕΕ.

Τα διαρθρωτικά πρότυπα των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, καθορίστηκαν από παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με εσωτερικές διεργασίες και με τις εξωτερικές σχέσεις των χωρών τους. Η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ και των δυνάμεών της στις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ αναλύθηκε μέσω της εφαρμογής της τροποποιημένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής. Οι προσδιοριστικοί παράγοντες των εν λόγω μεταβολών απεικονίστηκαν σε σειρά διαγραμμάτων ενώ η επίδρασή τους αποτιμήθηκε μέσω της διεξαγωγής οικονομετρικής ανάλυσης. Τα ευρήματα των αναλύσεων αυτών συνοψίστηκαν σε ένα θεωρητικό-περιγραφικό υπόδειγμα προκειμένου να διαμορφωθεί η πλήρης εικόνα επί του ζητήματος.

Η παραδοσιακή προσέγγιση της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής υπέστη κριτική αναφορικά με τη μη καταλληλότητα της εθνικής οικονομίας ως πρότυπο για τις περιφερειακές μεταβολές, υπό το πλαίσιο των συνθηκών της εντεινόμενης οικονομικής ολοκλήρωσης και της διεθνοποίησης. Η τροποποιημένη εκδοχή βασίζεται στην

ενσωμάτωση της παραμέτρου της εμπορικής δραστηριότητας στην εθνική και στην ομολογική συνιστώσα της παραδοσιακής μεθόδου προκειμένου να συμπεριληφθεί και η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης στις μεταβολές της περιφερειακής απασχόλησης. Τα αποτελέσματα της προσαρμοσμένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής για τις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας, καθώς και τα αποτελέσματα της αποδόμησης των τιμών των παραμέτρων των εξαγωγών, των εισαγωγών και της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας, για την περίοδο 1990-2000, απεδείχθησαν άκρως διαφωτιστικά αναφορικά με το ρόλο της οικονομικής ολοκλήρωσης (διεθνές εμπόριο) στον καθορισμό των μεταβολών της μεταποιητικής απασχόλησης στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ.

Η αποδόμηση των τιμών της παραμέτρου των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας φανέρωσε ότι σε όλες τις υπό μελέτη περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ η επίδραση της μεταποιητικής κλαδικής σύνθεσης υπήρξε θετική σε ό,τι αφορά τη μεταβολή της μεταποιητικής απασχόλησης μέσω της αύξησης των εξαγωγών. Το θετικό πρόσημο της παραμέτρου κατέδειξε ότι η αύξηση των εξαγωγών στους τομείς στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια υπήρξε, στο εθνικό επίπεδο, μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στο σύνολο των μεταποιητικών κλάδων. Το αρνητικό πρόσημο της παραμέτρου κατέδειξε ότι η αύξηση των εξαγωγών στους τομείς στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια υπήρξε, στο εθνικό επίπεδο, μικρότερη από την αντίστοιχη στο σύνολο των μεταποιητικών κλάδων. Η θετική επίδραση των εξαγωγών στη δημιουργία θέσεων εργασίας υφίσταται και στις δύο περιπτώσεις. Στην περίπτωση του αρνητικού προσήμου, ωστόσο, δύναται να υποστηριχθεί ότι ουσιαστικά πρόκειται για αρνητική επίδραση (σε σχετικούς όρους) καθώς η εν λόγω θετική επίδραση είναι ασθενέστερη εν συγκρίσει με την αντίστοιχη σε περιφέρειες οι οποίες εμφανίζουν θετικό πρόσημο.

Η αποδόμηση των τιμών της παραμέτρου των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας φανέρωσε ότι σε όλες τις υπό μελέτη περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ η επίδραση της μεταποιητικής κλαδικής σύνθεσης είναι αρνητική σε ό,τι αφορά τη μεταβολή της μεταποιητικής απασχόλησης λόγω της αύξησης των εισαγωγών. Το θετικό πρόσημο της παραμέτρου κατέδειξε ότι η αύξηση των εισαγωγών στους τομείς στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια υπήρξε, στο εθνικό επίπεδο, μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στο σύνολο των μεταποιητικών κλάδων. Το αρνητικό πρόσημο της παραμέτρου κατέδειξε ότι η αύξηση των εισαγωγών στους τομείς στους

οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια υπήρξε, στο εθνικό επίπεδο, μικρότερη από την αντίστοιχη στο σύνολο των μεταποιητικών κλάδων. Η αρνητική επίδραση των εισαγωγών στη δημιουργία θέσεων εργασίας υφίσταται και στις δύο περιπτώσεις. Στην περίπτωση του αρνητικού προσήμου, ωστόσο, δύναται να υποστηριχθεί ότι ουσιαστικά πρόκειται για θετική επίδραση (σε σχετικούς όρους) καθώς η εν λόγω αρνητική επίδραση είναι ασθενέστερη εν συγκρίσει με την αντίστοιχη σε περιφέρειες οι οποίες εμφανίζουν θετικό πρόσημο.

Η αποδόμηση των τιμών της παραμέτρου της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας φανερώνει ότι σε όλες τις υπό μελέτη περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ το προϊόν αυξάνεται με ρυθμό μεγαλύτερο (ή μειώνεται με ρυθμό μικρότερο) από αυτόν της απασχόλησης. Το θετικό πρόσημο της παραμέτρου αποκαλύπτει ότι η αύξηση της παραγωγικότητας των τομέων στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια είναι, στο εθνικό επίπεδο, μεγαλύτερη από την αντίστοιχη του συνόλου των μεταποιητικών κλάδων. Το αρνητικό πρόσημο της παραμέτρου αποκαλύπτει ότι η αύξηση της παραγωγικότητας των τομέων στους οποίους εξειδικεύεται η κάθε περιφέρεια είναι, στο εθνικό επίπεδο, μικρότερη από την αντίστοιχη του συνόλου των μεταποιητικών κλάδων. Η αρνητική επίδραση της παραγωγικότητας στη δημιουργία θέσεων εργασίας υφίσταται και στις δύο περιπτώσεις, τουλάχιστον βραχυχρονίως. Στην περίπτωση του αρνητικού προσήμου, ωστόσο, δύναται να υποστηριχθεί ότι ουσιαστικά πρόκειται για θετική επίδραση (σε σχετικούς όρους) καθώς η εν λόγω αρνητική επίδραση είναι ασθενέστερη εν συγκρίσει με την αντίστοιχη σε περιφέρειες οι οποίες εμφανίζουν θετικό πρόσημο. Υπό διαφορετικό πρίσμα, ωστόσο, δύναται να θεωρηθεί ως αρνητική επίδραση (και σε σχετικούς όρους) καθώς η απώλεια (δυνατικών) θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης αποδίδεται (διοχετεύεται) σε μικρότερο βαθμό στην αύξηση της μεταποιητικής παραγωγικότητας, εν συγκρίσει με τις περιφέρειες οι οποίες εμφανίζουν θετικό πρόσημο.

Από τα αποτελέσματα της τροποποιημένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής κατέστη εμφανές ότι οι θετικές επιπτώσεις της αύξησης των μεταποιητικών εξαγωγών προς την ΕΕ-15 εν μέρει αντισταθμίστηκαν ή και υπερκεράστηκαν από τις αρνητικές επιπτώσεις της αύξησης των εισαγωγών από αυτή [την ΕΕ-15], αναφορικά με τη μεταβολή των θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης. Η προσπάθεια των ΝΚΜ της ΕΕ (και των περιφερειών τους) για ένταξη στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό είχε και οφέλη αλλά και επιβαρύνσεις. Η πλειονότητα των υπό μελέτη περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ τελεί, πράγματι, υπό μετάβαση καθώς ο συνδυασμός της

μείωσης των θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης και της αύξησης της μεταποιητικής παραγωγικότητας αποτελεί σαφέστατη απόδειξη περί της αναδιάρθρωσης των παραγωγικών τους βάσεων. Ορισμένες περιφέρειες της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας, ωστόσο, βρίσκονται σε πιο προχωρημένο στάδιο καθώς εμφανίζουν αύξηση και στις θέσεις μεταποιητικής απασχόλησης και στο ύψος της μεταποιητικής παραγωγικότητας ένεκα της (μεγαλύτερης) ανθεκτικότητας των παραγωγικών τους βάσεων.

Η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ απεδείχθη ανομοιογενής σε ό,τι αφορά τη διαμόρφωση των διαρθρωτικών προτύπων των περιφερειών των υπό μετάβαση ΝΚΜ της και κατ' επέκταση τον καθορισμό των επιπέδων της οικονομικής αποτελεσματικότητάς τους. Οι δυνάμεις της συσσώρευσης και της εγγύτητας καθορίζουν τη χωρική κατανομή των οικονομικών (μεταποιητικών) δραστηριοτήτων στην περιοχή την οποία συγκροτούν τα ΝΚΜ της ΕΕ και, εν τέλει, το βαθμό ενσωμάτωσης των περιφερειών των τελευταίων [των ΝΚΜ της ΕΕ] στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό. Κατέστη εμφανές ότι τα αναδυόμενα χωρικά και διαρθρωτικά πρότυπα ανάπτυξης στην περιοχή μελέτης λειτουργούν ενισχυτικά της προσέγγισης της νέας οικονομικής γεωγραφίας και των οικονομικών της συσσώρευσης εν γένει. Η υπεροχή των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης, στο μακρογεωγραφικό επίπεδο, και των πρωτευουσών και των δυτικών συνοριακών περιφερειών, στο μικρογεωγραφικό επίπεδο, είναι σαφής. Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώθηκαν μέσω της αποτίμησης των συσχετίσεων των δυνάμεων της οικονομικής ολοκλήρωσης και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, για τα έτη 1990 και 2000.

Η σχέση μεταξύ του βαθμού της οικονομικής ολοκλήρωσης με την ΕΕ-15 (όπως προκύπτει από τις τιμές του Δείκτη Οικονομικής Ολοκλήρωσης) και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε θετική και στατιστικά σημαντική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό μελέτη περιόδου. Είναι σαφές ότι, υπό συνθήκες οικονομικής ολοκλήρωσης, οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ με τις περισσότερες θέσεις μεταποιητικής απασχόλησης είναι αυτές οι οποίες παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη εμπορική δραστηριότητα με την περιοχή της ΕΕ-15, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται περισσότερο ολοκληρωμένες. Το πρότυπο αυτό ενισχύεται περισσότερο καθώς η οικονομική ολοκλήρωση είναι φύσει χωρικά επιλεκτικά διαδικασία η οποία ευνοεί συγκεκριμένες ομάδες περιφερειών. Πρόκειται για τις πρωτεύουσες περιφέρειες και τις πέριξ αυτών καθώς για τις δυτικές συνοριακές,

με την ΕΕ-15, περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες εμφανίζουν τη μεγαλύτερη μεταποιητική δραστηριότητα στην περιοχή .

Οι εν λόγω περιφέρειες επωφελήθηκαν από τις δυνάμεις της συσσώρευσης και της εγγύτητας με αποτέλεσμα, υπό συνθήκες εντεινόμενης οικονομικής ολοκλήρωσης, να συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο μέρος της μεταποιητικής δραστηριότητας των χωρών τους. Τα σημαντικότερα οφέλη απεκόμισαν σαφέστατα οι περιφέρειες οι οποίες συγκροτούν τους δυτικούς συνοριακούς άξονες των ΝΚΜ της ΕΕ, ιδιαίτερα των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης, καθώς η πτώση των οικονομικών συνόρων σήμανε την έξοδό τους από το καθεστώς της οικονομικής απομόνωσης και την εγγύτητά τους με τα ευρωπαϊκά κέντρα ανάπτυξης. Οι πρωτεύουσες περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ και οι δορυφόροι τους, παρά τις απώλειες τις οποίες υπέστησαν, διατήρησαν το μεγαλύτερο μέρος της μεταποιητικής απασχόλησης των χωρών τους ως επακόλουθο των οφελών της συσσώρευσης. Η σχέση μεταξύ της κεντρικότητας (όπως αυτή αποτιμάται μέσω του υπολογισμού του Δείκτη Βαρύτητας στο πανευρωπαϊκό πλαίσιο) και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε θετική και στατιστικά σημαντική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό μελέτη περιόδου. Η αυξημένη, μάλιστα, τιμή του σχετικού συντελεστή συσχέτισης διαχρονικά επιβεβαίωσε ότι ο παράγοντας της γεωγραφίας επηρεάζει ολοένα και περισσότερο τη διαμόρφωση των διαρθρωτικών προτύπων των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ.

Μεταξύ των μεταποιητικών δραστηριοτήτων τις οποίες οι περισσότεροι κεντρικές (ως προς το ευρωπαϊκό χωρικό πλαίσιο) περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ κατόρθωσαν να προσελκύσουν (ή έστω να διατηρήσουν σε μεγάλο βαθμό) ήταν και αυτές των κλάδων έντασης κεφαλαίου. Η δραστηριοποίηση σε κλάδους έντασης κεφαλαίου προσέφερε στις κεντρικές περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό στη διενέργεια ενδοκλαδικού τύπου εμπορικών συναλλαγών με τις χώρες της ΕΕ-15. Οι υπόλοιπες περιφέρειες της περιοχής στερήθηκαν, σε μεγάλο βαθμό, αυτής της δυνατότητας περιοριζόμενες στη διενέργεια διακλαδικού τύπου εμπορικής δραστηριότητας με τις χώρες της ΕΕ-15. Η σχέση μεταξύ της ανομοιότητας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, με τις διαρθρωτικές δομές της ΕΕ-15 (όπως αυτή εκτιμάται από τις τιμές του Δείκτη Ανομοιότητας των Διαρθρωτικών Δομών) και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε αρνητική και στατιστικά σημαντική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό μελέτη περιόδου. Η σχέση αυτή υποδηλώνει ότι οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ των οποίων οι διαρθρωτικές δομές, σε όρους

μεταποιητικής απασχόλησης, προσομοιάζουν με αυτές της ΕΕ-15 βρίσκονται σε καλύτερη θέση από τις υπόλοιπες. Το πρότυπο αυτό ενδυναμώνεται διαχρονικά καθώς η αύξηση του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης αυξάνει την πιθανότητα επίτευξης (μεγαλύτερης) συμβατότητας με τα διαρθρωτικά πρότυπα της ΕΕ-15. Αντιθέτως, οι επιπτώσεις είναι αρνητικές στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες διαχρονικά εμφανίζουν μεγαλύτερη διαρθρωτική ανομοιότητα, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, με την ΕΕ-15.

Η παρουσία των κλάδων έντασης κεφαλαίου συνετέλεσε στη διαφοροποίηση των παραγωγικών βάσεων των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες, στη συντριπτική τους πλειονότητα, υπήρξαν εξειδικευμένες σε κλάδους έντασης εργασίας. Η διαφοροποίηση της παραγωγικής βάσης απεδείχθη πλεονέκτημα για τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ καθώς τις κατέστησε περισσότερες ανθεκτικές στις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές, έπειτα από την έκθεσή τους στο περιβάλλον της ελεύθερης αγοράς. Οι περιφέρειες οι οποίες εμφάνισαν υψηλά (υψηλότερα) επίπεδα εξειδίκευσης απώλεσαν σε μεγάλο βαθμό τις εξειδικεύσεις τους αδυνατώντας, παράλληλα, να αναπτύξουν καινούριες. Η σχέση μεταξύ του βαθμού της διαφοροποίησης, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, (όπως αυτός δίνεται από τις τιμές του Δείκτη Theil) και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε θετική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό ανάλυση περιόδου. Ωστόσο, υπήρξε στατιστικά σημαντική μόνο κατά το αρχικό έτος της ανάλυσης· κατά το τελικό έτος υπήρξε στατιστικά μη σημαντική και, επιπρόσθετα, λιγότερο ισχυρή. Η μείωση της στατιστικής σημαντικότητας του σχετικού συντελεστή συσχέτισης υποδηλώνει την αναγκαιότητα για την ανάπτυξη εξειδικεύσεων από μέρους των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, προκειμένου να εκμεταλλευθούν σε μεγαλύτερο βαθμό τις οικονομίες συσσώρευσης, έπειτα από την ενσωμάτωσή τους στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό και τη γενικότερη εξομάλυνση των οικονομικών συνθηκών λειτουργίας τους.

Οι παράγοντες οι οποίοι προσδιόρισαν τη μεταβολή της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των υπό μετάβαση ΝΚΜ της ΕΕ, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, διερευνήθηκαν και αποτιμήθηκαν μέσω της κατασκευής και της εκτίμησης οικονομετρικού υποδείγματος το οποίο έλαβε τη μορφή

$$Y_{rt} = a_0 + \sum_{j=1}^N (b_j * x_{rj0}) + \sum_{j=1}^M (g_j * z_{rj0}) + \varepsilon_{i0}, \text{ όπου } Y_{rt} \text{ είναι η εξαρτημένη μεταβλητή, } a_0 \text{ ο}$$

σταθερός όρος, x_{rj0} είναι μια ομάδα διαρθρωτικών μεταβλητών, b_j είναι η ομάδα των

εκτιμητών των διαρθρωτικών μεταβλητών, z_{j0} είναι μια ομάδα περιφερειακών μεταβλητών, g_j είναι η ομάδα των εκτιμητών των περιφερειακών μεταβλητών, ε_{r0} είναι ο διαταρακτικός όρος, r είναι οι περιφέρειες, j είναι ο αριθμός των μεταβλητών, t η χρονική περίοδος στην οποία αναφέρεται η εξαρτημένη μεταβλητή και 0 είναι το έτος βάσης στο οποίο αναφέρονται οι ανεξάρτητες μεταβλητές. Το υπόδειγμα συμπεριέλαβε τις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας και κάλυψε την περίοδο 1990-2000, έχοντας ως εξαρτημένη μεταβλητή το ρυθμό μεταβολής της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης (MEMP90_00). Η συγκεκριμένη μεταβλητή προτιμήθηκε έναντι αυτής του ρυθμού μεταβολής του περιφερειακού μεταποιητικού ΑΕΠ αφενός διότι η μέτρησή της είναι σαφέστατα περισσότερο αξιόπιστη, καθώς δεν επηρεάζεται από τη δραματική αύξηση του πληθωρισμού ιδιαίτερα κατά τα πρώτα έτη της μετάβασης, και αφετέρου λόγω της διαθεσιμότητας των σχετικών στατιστικών στοιχείων. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές του υποδείγματος αντιπροσωπεύουν τις αρχικές συνθήκες (έτος βάσης το 1990) οι οποίες επηρέασαν την εξαρτημένη μεταβλητή από κοινού με τις εν συνεχεία εφαρμοζόμενες μεταβατικές πολιτικές. Στο υπόδειγμα χρησιμοποιήθηκαν οι ανεξάρτητες μεταβλητές της οικονομικής ολοκλήρωσης (REI90), της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης (MEMP90), της περιφερειακής διαφοροποίησης (MTHEIL90), του μέσου μεγέθους των μεταποιητικών επιχειρήσεων (AMFS90), της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης στους κλάδους έντασης κεφαλαίου (MCINT90) και της γεωγραφικής θέσης (GRAV90). Η χρήση αυτών των μεταβλητών τεκμηριώθηκε θεωρητικά ενώ έγιναν οι σχετικές υποθέσεις αναφορικά με το αναμενόμενο πρόσημο των εκτιμητών τους. Η μεταβλητή της ανομοιότητας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, με την EE-15 (MIDIS90) δε συμπεριελήφθη στο υπόδειγμα καθώς εκ των υστέρων η επίδρασή της απεδείχθη στατιστικά μη σημαντική. Η εθνική επίδραση (η οποία ενσωματώνει θεσμικούς, ιστορικούς και οικονομικούς παράγοντες οι οποίοι δεν αντιπροσωπεύονται άμεσα στο υπόδειγμα) στη μεταβολή της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης ελήφθη υπόψη μέσω της ενσωμάτωσης ψευδομεταβλητών (C, DUMBUL, DUMROM, DUMHUN, DUMSLV) για τις χώρες των οποίων οι περιφέρειες συμμετείχαν στο υπόδειγμα.

Η εκτίμηση των προσδιοριστικών παραγόντων της εξαρτημένης μεταβλητής έγινε μέσω της εφαρμογής των μεθόδων των κανονικών ελαχίστων τετραγώνων και των σταθμισμένων, με τις μεταβλητές του πληθυσμού και της πληθυσμιακής πυκνότητας,

ελαχίστων τετραγώνων. Οι εκτιμήσεις και των δύο μεθόδων διορθώθηκαν για ετεροσκεδαστικότητα, με τη χρήση του τεστ White, ούτως ώστε οι εκτιμητές των μεταβλητών του υποδείγματος να είναι γραμμικοί και μη δολιευμένοι. Η εξειδίκευση του υποδείγματος δύναται να θεωρηθεί άκρως ικανοποιητική καθώς οι ανεξάρτητες μεταβλητές του εξηγούν μεγάλο μέρος της συμπεριφοράς της εξαρτημένης μεταβλητής, όπως κατέδειξαν οι υψηλές τιμές που εμφάνισε ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού (R^2_{ADJ}). Το υπόδειγμα είναι στο σύνολό του στατιστικά σημαντικό, όπως καταδεικνύει η στατιστική σημαντικότητα των τιμών της κατανομής F. Στατιστικά σημαντικές είναι και οι περισσότερες εκ των ανεξαρτήτων μεταβλητών του υποδείγματος, βάσει των τιμών της κατανομής t-student. Επιπρόσθετα, δεν υφίσταται ζήτημα πολυσυγγραμικότητας, όπως προκύπτει από τις επιμέρους συσχετίσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών.

Οι διαρθρωτικές πιέσεις τις οποίες υπέστησαν οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ αποτυπώνονται στον αρνητικό ρυθμό μεταβολής της μεταποιητικής απασχόλησής τους κατά τη διάρκεια της υπό μελέτη περιόδου. Το φαινόμενο αυτό υπήρξε σαφέστατα εντονότερο στις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, οι οποίες αποτελούν την πλειονότητα των περιφερειών οι οποίες συμμετέχουν στο υπόδειγμα, αλλά εντοπίστηκε και σε αρκετές περιφέρειες της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας.

Η αρνητική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής MEMP90 φανέρωσε τα φαινόμενα αποβιομηχάνισης τα οποία κατεγράφησαν στην πλειονότητα των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ: ουσιαστικά, πρόκειται για μια περίπτωση σύγκλισης από πάνω προς τα κάτω. Οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες διέθεταν τις μεγαλύτερου μεγέθους μεταποιητικές βάσεις ήταν αυτές οι οποίες επλήγησαν περισσότερο από τη διαδικασία της μετάβασης και υπό το καθεστώς της οικονομικής ολοκλήρωσης καθώς υπέστησαν τις μεγαλύτερες απώλειες θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης.

Η θετική και στατιστικά σημαντική – στις σταθμισμένες εκδοχές του υποδείγματος – τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής MTHEIL90 φανέρωσε ότι η περιφερειακή διαφοροποίηση λειτούργησε ως δικλείδα ασφαλείας στις διαρθρωτικές πιέσεις τις οποίες υπέστησαν οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ. Οι περιφέρειες με υψηλά επίπεδα εξειδίκευσης υπέστησαν τις μεγαλύτερες απώλειες σε ό,τι αφορά τις θέσεις της μεταποιητικής απασχόλησής τους καθώς η μειωμένη ανταγωνιστικότητά τους δεν τους επέτρεψε να διατηρήσουν αυτές τις εξειδικεύσεις (ή να τις

αντικαταστήσουν με καινούριες) έπειτα από την έκθεσή τους στο διεθνή ανταγωνισμό. Εν αντιθέσει, οι περισσότερο διαφοροποιημένες περιφέρειες βίωσαν λιγότερο έντονα και επώδυνα τις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές καθώς οι τελευταίες δεν μετετράπησαν εξολοκλήρου σε αντίστοιχες περιφερειακές διαταραχές.

Η αρνητική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής RIEI90 φανέρωσε ότι οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες αρχικώς υπήρξαν περισσότερο ολοκληρωμένες με την περιοχή της ΕΕ-15 (και, συνεπώς, περισσότερο εκτεθειμένες στο διεθνή ανταγωνισμό) ήταν αυτές οι οποίες υπέστησαν σε μεγαλύτερο βαθμό τις αρνητικές συνέπειες της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης. Το αποτέλεσμα αυτό δύναται να αποδοθεί στις διαρθρωτικές δομές των εν λόγω περιφερειών καθότι οι περιφερειακές εξειδικεύσεις τις οποίες διέθεταν δεν ήταν σε θέση να λειτουργήσουν ευνοϊκά στην κατεύθυνση της αύξησης (ή της διατήρησης) των θέσεων της μεταποιητικής απασχόλησης.

Οι επιδράσεις της έκθεσης στο διεθνή ανταγωνισμό υπήρξαν σε μικρότερο βαθμό αρνητικές στις περιφέρειες των οποίων η μεταποιητική απασχόληση εμπεριείχε την παρουσία των κλάδων έντασης κεφαλαίου σε υψηλότερα επίπεδα. Η θετική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής MCINT90 ουσιαστικά απεκάλυψε τις διαρθρωτικές αδυναμίες των περιφερειών από τις παραγωγικές βάσεις των οποίων απουσιάζουν (ή δεν έχουν υψηλή παρουσία) οι κλάδοι έντασης κεφαλαίου.

Θετική επίδραση στο ρυθμό μεταβολής της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ είχε επίσης και το υψηλό μέσο μέγεθος των μεταποιητικών επιχειρήσεών τους, όπως κατέδειξε η θετική και – σε κάποιες εκδοχές του υποδείγματος – στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής AMFS90. Η εν λόγω θετική τιμή φανέρωσε ότι οι μεταποιητικές επιχειρήσεις οι οποίες απολαμβάνουν οικονομίες κλίμακας στην παραγωγή εμφανίζονται περισσότερο ανθεκτικές στις πιέσεις των διαρθρωτικών αλλαγών και του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος. Παρά τη σημαντική μείωσή του, σε σχέση με το προηγούμενο σύστημα οργάνωσης της οικονομίας, το μέσο μέγεθος των μεταποιητικών επιχειρήσεων εξακολουθεί να αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στην αναπτυξιακή διαδικασία των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ.

Ανθεκτικότερες στις πιέσεις του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος απεδείχθησαν και οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ με τις ευνοϊκότερες γεωγραφικές συντεταγμένες. Η θετική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής GRAV90 φανέρωσε ότι οι περιφέρειες οι οποίες είτε εκμεταλλεύθηκαν την εγγύτητα με

τις μεγάλες αγορές, στο χωρικό πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ, είτε κατόρθωσαν να συσσωρεύσουν μεταποιητικές δραστηριότητες λόγω του μεγέθους τους είναι αυτές οι οποίες υπέστησαν τις μικρότερες απώλειες θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης.

Οι τιμές και η στατιστική σημαντικότητα των εκτιμητών των ψευδομεταβλητών του υποδείγματος φανέρωσε ότι η εθνική επίδραση υπήρξε δυσμενέστερη για τις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας και, σε μικρότερο βαθμό, για τις περιφέρειες της Εσθονίας. Εν αντιθέσει, υπήρξε λιγότερο δυσμενής (περισσότερο ευνοϊκή) για τις περιφέρειες της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας.

Τα αποτελέσματα της οικονομετρικής διερεύνησης των προσδιοριστικών παραγόντων των ρυθμών μεταβολής της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ επιβεβαιώνουν και εν πολλοίς επεξηγούν τα αποτελέσματα της περιγραφικής ανάλυσης. Υπό το πλαίσιο των αρνητικών, τουλάχιστο σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, επιδράσεων των παράλληλων και αλληλένδετων διαδικασιών της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης κάποιες περιφέρειες ανεδείχθησαν νικήτριες, είτε σε απόλυτους είτε σε σχετικούς όρους, στον εντεινόμενο περιφερειακό ανταγωνισμό. Οι νικήτριες περιφέρειες (ή έστω οι περιφέρειες οι οποίες ευνοήθηκαν) είναι εκείνες οι οποίες κατόρθωσαν να εκμεταλλευτούν την παράμετρο της γεωγραφίας προσελκύοντας οικονομικές (μεταποιητικές) δραστηριότητες, και ιδιαίτερα δραστηριότητες οι οποίες εντάσσονται σε κλάδους έντασης κεφαλαίου, και εκείνες οι οποίες απεδείχθησαν περισσότερο ανθεκτικές στις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές λόγω των διαφοροποιημένων παραγωγικών τους βάσεων και της δυνατότητας των τελευταίων να εκμεταλλεύονται τις οικονομίες κλίμακας στο επιχειρησιακό επίπεδο.

Τα ευρήματα της τροποποιημένης, βάσει του εμπορίου, ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής και τα ευρήματα της οικονομετρικής ανάλυσης επεξήγησαν το ανισομερές χωρικό πρότυπο ανάπτυξης το οποίο διαμορφώθηκε στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ εξαιτίας των ετερόκλιτων διαρθρωτικών επιδράσεων των διαδικασιών της μετάβασης και της οικονομικής ολοκλήρωσης. Οι κυριότερες πτυχές αυτών των ευρημάτων παρουσιάστηκαν, εν συνεχεία, συγκεντρωτικά μέσω της αφαιρετικής απεικόνισής τους σε ένα θεωρητικό-περιγραφικό πλαίσιο. Σύμφωνα με αυτό το πλαίσιο, τα ΝΚΜ της ΕΕ αποτελούνται από περιφέρειες οι οποίες ταξινομούνται στις ομάδες CAP, INT, BEU, BNM και BEX. Η περιοχή την οποία συγκροτούν παρουσιάζει χαμηλότερο βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης σε σχέση με αυτή της ΕΕ-15 καθότι οι Ευρωπαϊκές Συμφωνίες δεν καλύπτουν τις οικονομικές σχέσεις μεταξύ των ΝΚΜ της ΕΕ (παρά

μόνο τις οικονομικές σχέσεις του καθενός από αυτά με την ΕΕ-15). Η περιοχή της διευρυμένης ΕΕ χαρακτηρίζεται και από επιπρόσθετα εμπόδια ολοκλήρωσης τα οποία αναφέρονται στην απαγόρευση η οποία διέπει τη μετακίνηση εργαζομένων από τα ΝΚΜ της προς την ΕΕ-15 καθώς και σε περιορισμούς αναφορικά με τις εμπορικές ανταλλαγές ορισμένων αγροτικών προϊόντων.

Η κατανομή των μεταποιητικών δραστηριοτήτων μεταξύ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ κατά την έναρξη της μεταβατικής τους πορείας είναι αποτέλεσμα των αποφάσεων οι οποίες ελήφθησαν κατά το προηγούμενο καθεστώς. Με την έναρξη της μεταβατικής διαδικασίας των ΝΚΜ της ΕΕ η πλειονότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων βρίσκεται στις πρωτεύουσες περιφέρειες (CAP) και περίξ αυτών (συνήθως INT). Η χωροθέτηση των μεταποιητικών επιχειρήσεων στις πρωτεύουσες περιφέρειες και στις περιφέρειες-δορυφόρους τους γίνεται προκειμένου οι τελευταίες να εκμεταλλευτούν τα οφέλη των οικονομιών συγκέντρωσης. Φυσικά, μεταποιητικές δραστηριότητες υπάρχουν και στις υπόλοιπες περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ είτε για την εξυπηρέτηση των αναγκών των κατά τόπους αγορών είτε λόγω της ύπαρξης πρώτων υλών (σε σπανιότητα).

Η κατάρρευση του ανατολικού σχηματισμού σηματοδότησε για τα ΝΚΜ της ΕΕ την έναρξη των διαδικασιών της μετάβασης και της οικονομικής ολοκλήρωσης. Η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των μεταποιητικών επιχειρήσεων των εν λόγω χωρών και οι εφαρμοζόμενες πολιτικές αναδιάρθρωσης είχαν ως αποτέλεσμα την απώλεια θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης στην πλειονότητα των περιφερειών τους. Οι περιφέρειες αυτές υπέστησαν φαινόμενα αμυντικής αναδιάρθρωσης μη μπορώντας να ανταποκριθούν στις συνθήκες του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος (αλλά) και στις εκ των έσω πιέσεις. Ορισμένες περιφέρειες, ωστόσο, μπόρεσαν να ανταπεξέλθουν είτε προβαίνοντας σε κινήσεις επιθετικής αναδιάρθρωσης είτε, απλά, επωφελούμενες ορισμένων εγγενών τους χαρακτηριστικών.

Η γεωγραφική συνιστώσα ανεδείχθη καθοριστικός παράγοντας πρόκλησης του ανισομερούς προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης επηρεάζοντας καθοριστικά τη διαμόρφωση των διαρθρωτικών προτύπων των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ. Οι πρωτεύουσες περιφέρειες συνέχισαν να διατηρούν την πλειονότητα των μεταποιητικών δραστηριοτήτων καθώς αντιστάθμισαν μέρος των απωλειών τους προσελκύοντας δραστηριότητες είτε από το εσωτερικό είτε από το εξωτερικό (ΕΕ-15) λόγω των οικονομιών συσσώρευσης τις οποίες ήταν σε θέση να προσφέρουν. Η χωρική κατανομή των μεταποιητικών δραστηριοτήτων, ωστόσο, μετεβλήθη προς όφελος των συνοριακών

με την ΕΕ-15 περιφερειών (BEU). Οι περιφέρειες αυτές, οι οποίες συναντώνται κυρίως στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, κατόρθωσαν να εκμεταλλευτούν τη γειτνίασή τους με την ΕΕ-15 προσελκύοντας (και αυτές) σημαντικό τμήμα των μεταποιητικών δραστηριοτήτων των χωρών τους καθώς και μεταποιητικές δραστηριότητες από το εξωτερικό (ΕΕ-15).

Οι δυτικές συνοριακές, με την ΕΕ-15, περιφέρειες είναι αναμφίβολα οι νικήτριες (είτε σε σχετικούς είτε σε απόλυτους όρους) στον περιφερειακό ανταγωνισμό ο οποίος προκλήθηκε (εντάθηκε) στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ έπειτα από την πτώση των οικονομικών συνόρων και την έναρξη της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης. Προσελκύοντας το μεγαλύτερο μέρος των μεταποιητικών δραστηριοτήτων της ευρύτερης περιοχής (μεταξύ αυτών και των μεταποιητικών δραστηριοτήτων έντασης κεφαλαίου) και εμφανιζόμενες περισσότερο ανθεκτικές στις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές, λόγω των διαφοροποιημένων παραγωγικών βάσεων τους και των μεγάλου μέσου μεγέθους μεταποιητικών επιχειρήσεών τους, οι εν λόγω περιφέρειες εμφανίζουν τις ευνοϊκότερες αναπτυξιακές προοπτικές έπειτα από την έξοδο των χωρών τους από το περιβάλλον της οικονομικής ύφεσης και την ένταξή τους στη διευρυμένη ΕΕ.

2. Συμπεράσματα της Διδακτορικής Διατριβής.

Η παρούσα ΔΔ διερεύνησε τις χωρικές και τις διαρθρωτικές επιπτώσεις της προς ανατολάς διεύρυνσης της ΕΕ στα ΝΚΜ της. Τα συμπεράσματά της φώτισαν, σε μεγάλο βαθμό, τα συμβάντα, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, στις περιφέρειες αυτών των κρατών αποτιμώντας το ρόλο των δυνάμεων της αγοράς και των παρεμβάσεων οι οποίες ασκήθηκαν στην ελεύθερη λειτουργία τους. Επιπρόσθετα, συνέβαλαν στο διάλογο ο οποίος αναπτύσσεται στην επιστημονική βιβλιογραφία αναφορικά με τις χωρικές και τις διαρθρωτικές επιπτώσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης και τη συμβολή της τελευταίας στην άμβλυνση ή στην όξυνση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Η αποδόμηση του ανατολικού σχηματισμού, συνεπεία ενδογενών αδιεξόδων και εξωγενών πιέσεων, επέφερε αναταράξεις στο σύνολο της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Τα κράτη τα οποία εξήλθαν του ανατολικού σχηματισμού, ευρισκόμενα σε συνθήκες οικονομικής απομόνωσης και ύφεσης, ξεκίνησαν να βιώνουν μια άνευ (ιστορικού) προηγούμενου διαδικασία μετάβασης, από το συγκεντρωτισμό στη δημοκρατία και από τον κεντρικό σχεδιασμό στην ελεύθερη αγορά, με απώτερο στόχο την ενσωμάτωσή

τους στο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πολιτικοοικονομικό γίγνεσθαι. Μερίδα των εν λόγω κρατών – τα μετέπειτα ΝΚΜ της ΕΕ – συνέδεσε αυτή την προσπάθεια με την ΕΕ βιώνοντας, παράλληλα, συνθήκες οικονομικής ολοκλήρωσης, επωφελούμενη της ανάγκης (επιδίωξης) της ΕΕ για διεύρυνση των πολιτικοοικονομικών της συνόρων.

Η αναφορά της επιστημονικής βιβλιογραφίας στις χωρικές και στις διαρθρωτικές επιπτώσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης στα ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε, μέχρι στιγμής, αποσπασματική κυρίως λόγω του ενδιαφέροντος για την ικανοποίηση των μακροοικονομικών κριτηρίων της ένταξης των ΝΚΜ της ΕΕ στην ΕΕ αλλά και λόγω της έλλειψης στατιστικών δεδομένων, ιδιαίτερα στα κατώτερα χωρικά και διαρθρωτικά επίπεδα ανάλυσης. Σε καμία από τις υπάρχουσες επιστημονικές μελέτες η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης στα διαρθρωτικά πρότυπα και, κατ' επέκταση, στην οικονομική αποτελεσματικότητα των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ δεν αποτιμάται ευθέως. Πολλές παράμετροι επί του ζητήματος παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό άγνωστες επιτάσσοντας, σε συνδυασμό με τη σχετική αντιπαράθεση στο θεωρητικό επίπεδο, τη διεξαγωγή επισταμένης εμπειρικής έρευνας και ανάλυσης.

Προς αυτή την κατεύθυνση η ΔΔ έθεσε συγκεκριμένες ερωτήσεις αποσκοπώντας σε σαφείς και ξεκάθαρες απαντήσεις. Πως εξελίχθηκε το επίπεδο των περιφερειακών ανισοτήτων στα ΝΚΜ της ΕΕ; Διαμορφώνεται κάποιο συγκεκριμένο χωρικό πρότυπο ανάπτυξης; Διασυνδέονται οι διαρθρωτικές αλλαγές με τη διαμόρφωση αυτού του προτύπου; Επηρέασε η οικονομική ολοκλήρωση τα πρότυπα περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης των ΝΚΜ της ΕΕ και των δραστηριοτήτων τους; Προς ποια κατεύθυνση; Υπάρχουν συγκεκριμένοι τύποι διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίοι διασυνδέονται με υψηλά επίπεδα οικονομικής αποτελεσματικότητας; Υπάρχουν συγκεκριμένοι τύποι διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίοι διασυνδέονται με συγκεκριμένους τύπους περιφερειών; Υπάρχουν νικητές και ηττημένοι στο πλαίσιο των διαδικασιών της μετάβασης και της οικονομικής ολοκλήρωσης; Ποιοι είναι αυτοί;

Έπειτα από την υπογραφή των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών με την ΕΕ, ξεκίνησε η διαδικασία ενσωμάτωσης των ΝΚΜ της ΕΕ στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό, με στόχο την ένταξή τους στην υπό διεύρυνση ΕΕ. Σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90, ο βαθμός της οικονομικής ολοκλήρωσης των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 προσέγγισε υψηλά επίπεδα, απόρροια της εντυπωσιακής αύξησης των εμπορικών συναλλαγών αλλά και της ανάπτυξης ενδοκλαδικού τύπου εμπορικής δραστηριότητας, μετέπειτα. Η αποτίμηση του βαθμού οικονομικής ολοκλήρωσης των

NKM της ΕΕ ανέδειξε τη σπουδαιότητα της γεωγραφικής συνιστώσας καθώς οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, ευρισκόμενες πλησιέστερα στο ευρωπαϊκό κέντρο, εμφανίστηκαν σαφέστατα περισσότερο ολοκληρωμένες και με περισσότερο συμμετρική εμπορική δραστηριότητα, σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη. Η σπουδαιότητα της γεωγραφικής συνιστώσας κατέστη εμφανέστερη στο περιφερειακό επίπεδο καθώς η χωρικά επιλεκτική διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ ευνόησε περισσότερο τις πρωτεύουσες και τις δυτικές συνοριακές, με την ΕΕ-15, περιφέρειες των ΝΚΜ της οι οποίες εκμεταλλεύθηκαν τις δυνάμεις της συσσώρευσης και της εγγύτητας, αντίστοιχα. Ο διαφορετικός βαθμός ενσωμάτωσης των περιφερειών των υπό μετάβαση ΝΚΜ της ΕΕ στην υπό διεύρυνση ΕΕ προσέδωσε ιδιαίτερη σπουδαιότητα στις μη συμμετρικές χωρικές και διαρθρωτικές επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ.

Μέσα σε ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα λειτουργίας των μηχανισμών της αγοράς, στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ αναδύθηκε ένα χωρικά ανισόρροπο πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης. Οι οικονομίες συγκέντρωσης και οι νέες δυνάμεις που επέφερε η διεθνοποίηση όξυναν σε μεγάλο βαθμό τα επίπεδα των περιφερειακών ανισοτήτων αναπαράγοντας τα υφιστάμενα, στην ΕΕ-15, χωρικά πρότυπα. Η οικονομική ολοκλήρωση της ΕΕ επαναπροσδιόρισε οικονομικά το χώρο των ΝΚΜ της προς όφελος των περισσότερο οικονομικά ολοκληρωμένων (με την περιοχή της ΕΕ-15) χωρικών ενοτήτων τους. Οι διαχωρισμοί «κέντρου-περιφέρειας» και «δύσης-ανατολής» αναδύθηκαν στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ προς όφελος των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης και των πρωτευουσών και των δυτικών συνοριακών, με την ΕΕ-15, περιφερειών τους, αντίστοιχα. Η σχέση μεταξύ οικονομίας και γεωγραφίας εμφανίστηκε ανατροφοδοτούμενη, προς όφελος των εν λόγω χωρικών ενοτήτων έπειτα από την κατάρρευση των οικονομικών συνόρων μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Η έξοδος από τον ανατολικό σχηματισμό συνοδεύτηκε από οικονομική ύφεση, με μείωση των οικονομικών δραστηριοτήτων, άνοδο του πληθωρισμού και της ανεργίας, ως παρενέργειες της μειωμένης ανταγωνιστικότητας, των δυσμενών όρων εμπορίου και της οικονομικής απομόνωσης. Υπό το πλαίσιο της οικονομικής ύφεσης, ιδιαίτερης προσοχής χρήζει η συρρίκνωση των μεριδίων του δευτερογενούς τομέα παραγωγής, τόσο σε όρους απασχόλησης όσο και σε όρους ΑΕΠ. Ανάλογη πορεία, μικρότερης ωστόσο έντασης, κατέγραψαν τα μερίδια του πρωτογενούς τομέα παραγωγής ενώ ανοδικές τάσεις εμφάνισαν τα μερίδια του τριτογενούς τομέα. Παρά τις

τάσεις σύγκλισης με τις διαρθρωτικές δομές της ΕΕ-15, ωστόσο, η ανομοιότητα [των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15] παραμένει έντονη και δηλωτική της μη περάτωσης της διαδικασίας μετάβασης, στα τέλη της δεκαετίας του '90.

Η ανάλυση έστρεψε το ενδιαφέρον της, μοιραία, στο δευτερογενή τομέα παραγωγής, και ειδικότερα στον τομέα της μεταποίησης, ο οποίος απετέλεσε το βασικότερο δίαυλο διάχυσης των συνδεδεμένων με την οικονομική ολοκλήρωση δυνάμεων στο χώρο, λόγω της εγγενούς σημασίας του στο προηγούμενο καθεστώς καθώς και λόγω των επιπτώσεων των οποίων βίωσε μετέπειτα, κατά την προενταξιακή, στην ΕΕ, περίοδο. Επιπρόσθετα ο τομέας της μεταποίησης, βοηθούμενος και από τις επιμέρους διατάξεις των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών, εμφανίστηκε, κατά το δυνατόν, απαλλαγμένος από πολιτικούς ή οικονομικούς περιορισμούς αναφορικά με τη δυνατότητα μετακίνησης των δραστηριοτήτων του και εμπορίας των προϊόντων του, διατηρώντας παράλληλα τη διασύνδεσή του με τους υπόλοιπους παραγωγικούς τομείς ως παραγωγός και καταναλωτής ενδιάμεσων και συμπληρωματικών προϊόντων. Η ανάλυση διεξήχθη σε κάθε δυνατό χωρικό και διαρθρωτικό επίπεδο, βάσει και της διαθέσιμης στατιστικής πληροφόρησης. Επικεντρώθηκε, ωστόσο, στο χωρικό επίπεδο των περιφερειών και στο διαρθρωτικό επίπεδο των διψήφιων μεταποιητικών κλάδων προκειμένου να εξαχθούν ασφαλέστερα συμπεράσματα.

Η παρακολούθηση της εξέλιξης της μεταποιητικής απασχόλησης στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ κατά τη διάρκεια της μεταβατικής τους περιόδου στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας αποκαλύπτει τη δυσμενή θέση στην οποία περιήλθαν οι περιφέρειες των δύο πρώτων χωρών. Σε όλες τις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας η μεταποιητική απασχόληση μειώθηκε σημαντικά, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, διάστημα στο οποίο σε κάποιες περιφέρειες της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας κατεγράφη αύξηση (αν και υπήρξε σημαντική μείωση στο μεσοδιάστημα).

Οι εξελίξεις αυτές συνδυάστηκαν με τη σημαντική μείωση του μέσου μεγέθους των μεταποιητικών επιχειρήσεων. Η μείωση αυτή φανέρωσε ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις είτε τέθηκαν εκτός της παραγωγικής διαδικασίας έπειτα από την έκθεσή τους στο διεθνή ανταγωνισμό (και αντικαταστάθηκαν από νέες, μικρότερου μεγέθους) είτε συνέχισαν να λειτουργούν με μειωμένο εργατικό δυναμικό έπειτα από τις πολιτικές αναδιάρθρωσης τις οποίες εφάρμοσαν (υπέστησαν) και υπό τις πιέσεις του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος.

Η αποτίμηση της έντασης των διαρθρωτικών αλλαγών στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ επιβεβαίωσε τις διαφορετικές επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ. Οι περιφέρειες της Σλοβενίας και της Ουγγαρίας καθώς και οι πρωτεύουσες και οι δυτικές συνοριακές, με την ΕΕ-15, περιφέρειες κατέγραψαν, ως επί το πλείστον, τις μικρότερες διαρθρωτικές αλλαγές. Το γεγονός αυτό συνιστά μια ισχυρή ένδειξη περί της καταγραφής μικρότερης έντασης διαρθρωτικών αλλαγών στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ με το υψηλότερο επίπεδο κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Το αντίστροφο του παραπάνω εγχειρήματος, ωστόσο, δεν ισχύει καθώς περιφέρειες με μικρές διαρθρωτικές αλλαγές δεν εμφάνισαν σε όλες τις περιπτώσεις υψηλό(τερο) επίπεδο κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Αυτό που ισχύει σε κάθε περίπτωση είναι ότι οι περιφέρειες οι οποίες κατέγραψαν μεγάλες διαρθρωτικές αλλαγές εμφάνισαν χαμηλό επίπεδο κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Ως γενικό αποτέλεσμα προέκυψε ότι, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οι μεγάλης έντασης διαρθρωτικές αλλαγές κατά τεκμήριο συνδέονται με αμυντική αναδιάρθρωση (ενστικτώδης αντίδραση σε εσωτερικές διεργασίες και εξωτερικές πιέσεις) ενώ οι μικρής έντασης διαρθρωτικές αλλαγές δε συνιστούν απαραίτητα επιθετική αναδιάρθρωση (στρατηγική επιλογή της παραγωγικής βάσης). Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώθηκε μέσω της αποτίμησης του επιπέδου της ανομοιότητας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, με την ΕΕ-15.

Οι διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες κατεγράφησαν στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου οδήγησαν σε ποικιλία προτύπων περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης. Η συντριπτική πλειονότητα των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ αύξησε το επίπεδο της περιφερειακής της διαφοροποίησης, φαινόμενο ιδιαίτερα έντονο στις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας. Οι εν λόγω περιφέρειες, στο γενικότερο κλίμα της οικονομικής ύφεσης, υπέστησαν συρρίκνωση στους μεταποιητικούς κλάδους στους οποίους εμφάνιζαν υψηλά επίπεδα εξειδίκευσης, μη μπορώντας παράλληλα να αναπτύξουν καινούριες εξειδικεύσεις έπειτα από την έκθεσή τους στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον και ως αποτέλεσμα της μειωμένης ανταγωνιστικότητάς τους. Αντιθέτως, οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες μπόρεσαν να ανταπεξέλθουν με μεγαλύτερη επιτυχία στο διεθνή ανταγωνισμό ήταν αυτές οι οποίες μπόρεσαν να προσελκύσουν σημαντικά μερίδια των μεταποιητικών κλάδων έντασης κεφαλαίου. Το σύνολο των μεταποιητικών κλάδων εμφάνισε τάσεις διασποράς κυρίως ως αποτέλεσμα της αποβιομηχάνισης και της διάχυσης σημαντικού μέρους των μεταποιητικών δραστηριοτήτων από τις πρωτεύουσες προς τις δυτικές συνοριακές, με την ΕΕ-15, περιφέρειες. Οι κλάδοι έντασης κεφαλαίου,

ωστόσο, εμφάνισαν το χαμηλότερο επίπεδο διασποράς καθώς συγκεντρώθηκαν, ως επί το πλείστον, στις ανωτέρω ομάδες περιφερειών [τις πρωτεύουσες και τις δυτικές συνοριακές, με την ΕΕ-15, περιφέρειες] οι οποίες εκμεταλλεζόμενες την ευνοϊκή γεωγραφική συνιστώσα (δυνάμεις της συσσώρευσης και της εγγύτητας, αντίστοιχα) εμφάνισαν περισσότερο ανθεκτικές (λιγότερο ευάλωτες) παραγωγικές βάσεις επιτυγχάνοντας υψηλότερα επίπεδα διαφοροποίησης.

Η ΔΔ αποτίμησε ευθέως την επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ στα διαρθρωτικά πρότυπα των υπό μετάβαση περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ και, κατ' επέκταση, στην οικονομική αποτελεσματικότητά τους. Με αυτό τον τρόπο κάλυψε, σε μεγάλο βαθμό, το σχετικό κενό το οποίο υπήρχε στην επιστημονική βιβλιογραφία, συμβάλλοντας, παράλληλα, στη σχετική επιστημονική συζήτηση (αντιπαράθεση) στο θεωρητικό επίπεδο.

Η προσαρμοσμένη, βάσει του εμπορίου, ανάλυση απόκλισης-συμμετοχής αποκάλυψε ότι η οικονομική ολοκλήρωση της ΕΕ επέδρασε, όντως, στη μεταβολή της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της. Η προσπάθεια για ένταξη στην ΕΕ, εξεταζόμενη πάντοτε υπό το πλαίσιο της διαδικασίας μετάβασης, είχε και οφέλη αλλά και επιβαρύνσεις. Η επίδραση της αύξησης των εξαγωγών στη δημιουργία θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης υπήρξε θετική σε όλες τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ. Μετριάστηκε ή υπερκεράστηκε, ωστόσο, από την αντίστοιχη αρνητική επίδραση της αύξησης των εισαγωγών, επίσης σε όλες τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ. Η επίδραση αυτή θα ήταν σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό αρνητική εφόσον μέρος αυτής δεν είχε διοχετευθεί (απορροφηθεί) στην (από την) αύξηση της μεταποιητικής παραγωγικότητας. Ο συνδυασμός της μείωσης των θέσεων της μεταποιητικής απασχόλησης και της αύξησης του επιπέδου της μεταποιητικής παραγωγικότητας επιβεβαίωσε ότι οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ εξακολουθούσαν, κατά την ύστερη προενταξιακή περίοδο, να τελούν υπό μετάβαση. Ορισμένες περιφέρειες της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας, ωστόσο, βρέθηκαν σε πιο προχωρημένο στάδιο, συνδυάζοντας αύξηση και των δύο μεγεθών, ένεκα της μεγαλύτερης ανθεκτικότητας την οποία επέδειξαν οι παραγωγικές τους βάσεις στις συνθήκες της ελεύθερης αγοράς και της διεθνοποίησης.

Η διαγραμματική ανάλυση απεκάλυψε τις ετερόκλητες επιδράσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης και των δυνάμεών της στη διαμόρφωση των διαρθρωτικών προτύπων των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ. Η σχέση μεταξύ του βαθμού της οικονομικής ολοκλήρωσης με την ΕΕ-15 και του επιπέδου της μεταποιητικής

απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε θετική και στατιστικά σημαντική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό μελέτη περιόδου. Οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ με τις περισσότερες θέσεις μεταποιητικής απασχόλησης είναι αυτές οι οποίες παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη εμπορική δραστηριότητα με την περιοχή της ΕΕ-15, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται περισσότερο ολοκληρωμένες. Το πρότυπο αυτό ενισχύεται περισσότερο καθώς η οικονομική ολοκλήρωση είναι φύσει χωρικά επιλεκτικά διαδικασία η οποία ευνοεί συγκεκριμένες ομάδες περιφερειών, αυτές με τη μεγαλύτερη μεταποιητική δραστηριότητα. Οι εν λόγω περιφέρειες επωφελήθηκαν από τις δυνάμεις της συσσώρευσης και της εγγύτητας με αποτέλεσμα, υπό συνθήκες εντεινόμενης οικονομικής ολοκλήρωσης, να συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο μέρος της μεταποιητικής δραστηριότητας των χωρών τους. Η σχέση μεταξύ της κεντρικότητας και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε, συνεπώς, θετική και στατιστικά σημαντική. Μεταξύ των μεταποιητικών δραστηριοτήτων τις οποίες οι περισσότερο κεντρικές (ως προς το ευρωπαϊκό χωρικό πλαίσιο) περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ κατόρθωσαν να προσελκύσουν (ή έστω να διατηρήσουν σε μεγάλο βαθμό) ήταν και αυτές των κλάδων έντασης κεφαλαίου. Η σχέση μεταξύ της ανομοιότητας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, με τις διαρθρωτικές δομές της ΕΕ-15 και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε αρνητική και στατιστικά σημαντική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό μελέτη περιόδου. Η παρουσία των κλάδων έντασης κεφαλαίου συνετέλεσε στη διαφοροποίηση των παραγωγικών βάσεων των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ. Η διαφοροποίηση της παραγωγικής βάσης απεδείχθη πλεονέκτημα για τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ καθώς τις κατέστησε περισσότερες ανθεκτικές στις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές, έπειτα από την έκθεσή τους στο περιβάλλον της ελεύθερης αγοράς. Η σχέση μεταξύ του βαθμού της διαφοροποίησης, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, και του επιπέδου της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ υπήρξε θετική και για το αρχικό και για το τελικό έτος της υπό ανάλυση περιόδου. Ωστόσο, υπήρξε στατιστικά σημαντική μόνο κατά το αρχικό έτος της ανάλυσης· κατά το τελικό έτος υπήρξε στατιστικά μη σημαντική και, επιπρόσθετα, λιγότερο ισχυρή. Η μείωση της στατιστικής σημαντικότητας του σχετικού συντελεστή συσχέτισης υποδηλώνει την αναγκαιότητα για την ανάπτυξη εξειδικεύσεων από μέρους των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, προκειμένου να εκμεταλλευθούν σε μεγαλύτερο βαθμό τις οικονομίες

συσσώρευσης, έπειτα από την ενσωμάτωσή τους στον κυρίως ευρωπαϊκό ιστό και τη γενικότερη εξομάλυνση των οικονομικών συνθηκών λειτουργίας τους.

Οι παράγοντες οι οποίοι προσδιόρισαν τη μεταβολή της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των υπό μετάβαση ΝΚΜ της ΕΕ, κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου, διερευνήθηκαν και αποτιμήθηκαν μέσω της κατασκευής και της εκτίμησης οικονομετρικού υποδείγματος. Το υπόδειγμα συμπεριέλαβε τις περιφέρειες της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβενίας και της Εσθονίας και κάλυψε την περίοδο 1990-2000, έχοντας ως εξαρτημένη μεταβλητή το ρυθμό μεταβολής της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης (MEMP90_00). Ως ανεξάρτητες χρησιμοποιήθηκαν οι μεταβλητές της οικονομικής ολοκλήρωσης (REI90), της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης (MEMP90), της περιφερειακής διαφοροποίησης (MTHEIL90), του μέσου μεγέθους των μεταποιητικών επιχειρήσεων (AMFS90), της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης στους κλάδους έντασης κεφαλαίου (MCINT90) και της γεωγραφικής θέσης (GRAV90). Η χρήση αυτών των μεταβλητών τεκμηριώθηκε θεωρητικά ενώ έγιναν οι σχετικές υποθέσεις αναφορικά με το αναμενόμενο πρόσημο των εκτιμητών τους. Η εθνική επίδραση (η οποία ενσωματώνει θεσμικούς, ιστορικούς και οικονομικούς παράγοντες οι οποίοι δεν αντιπροσωπεύονται άμεσα στο υπόδειγμα) στη μεταβολή της περιφερειακής μεταποιητικής απασχόλησης ελήφθη υπόψη μέσω της ενσωμάτωσης ψευδομεταβλητών (C, DUMBUL, DUMROM, DUMHUN, DUMSLV) για τις χώρες των οποίων οι περιφέρειες συμμετείχαν στο υπόδειγμα.

Η αρνητική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής MEMP90 φανερώνει τα φαινόμενα αποβιομηχάνισης τα οποία κατεγράφησαν στην πλειονότητα των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ· ουσιαστικά, πρόκειται για μια περίπτωση σύγκλισης από πάνω προς τα κάτω. Οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες διέθεταν τις μεγαλύτερες μεγέθους μεταποιητικές βάσεις ήταν αυτές οι οποίες επλήγησαν περισσότερο από τη διαδικασία της μετάβασης και υπό το καθεστώς της οικονομικής ολοκλήρωσης καθώς υπέστησαν τις μεγαλύτερες απώλειες θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης.

Η θετική και στατιστικά σημαντική – στις σταθμισμένες εκδοχές του υποδείγματος – τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής MTHEIL90 φανερώνει ότι η περιφερειακή διαφοροποίηση λειτούργησε ως δικλείδα ασφαλείας στις διαρθρωτικές πιέσεις τις οποίες υπέστησαν οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ. Οι περιφέρειες με υψηλά επίπεδα εξειδίκευσης υπέστησαν τις μεγαλύτερες απώλειες σε ό,τι αφορά τις

θέσεις της μεταποιητικής απασχόλησής τους καθώς η μειωμένη ανταγωνιστικότητά τους δεν τους επέτρεψε να διατηρήσουν αυτές τις εξειδικεύσεις (ή να τις αντικαταστήσουν με καινούριες) έπειτα από την έκθεσή τους στο διεθνή ανταγωνισμό. Εν αντιθέσει, οι περισσότερο διαφοροποιημένες περιφέρειες βίωσαν λιγότερο έντονα και επώδυνα τις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές καθώς οι τελευταίες δεν μετετράπησαν εξολοκλήρου σε αντίστοιχες περιφερειακές διαταραχές.

Η αρνητική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής RIEI90 υποδηλώνει ότι οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ οι οποίες αρχικώς υπήρξαν περισσότερο ολοκληρωμένες με την περιοχή της ΕΕ-15 (και, συνεπώς, περισσότερο εκτεθειμένες στο διεθνή ανταγωνισμό) ήταν αυτές οι οποίες υπέστησαν σε μεγαλύτερο βαθμό τις αρνητικές συνέπειες της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης. Το αποτέλεσμα αυτό δύναται να αποδοθεί στις διαρθρωτικές δομές των εν λόγω περιφερειών καθότι οι περιφερειακές εξειδικεύσεις τις οποίες διέθεταν δεν ήταν σε θέση να λειτουργήσουν ευνοϊκά στην κατεύθυνση της αύξησης (ή της διατήρησης) των θέσεων της μεταποιητικής απασχόλησης.

Οι επιδράσεις της έκθεσης στο διεθνή ανταγωνισμό υπήρξαν σε μικρότερο βαθμό αρνητικές στις περιφέρειες των οποίων η μεταποιητική απασχόληση εμπεριείχε την παρουσία των κλάδων έντασης κεφαλαίου σε υψηλότερα επίπεδα. Η θετική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής MCINT90 αποκαλύπτει ουσιαστικά τις διαρθρωτικές αδυναμίες των περιφερειών από τις παραγωγικές βάσεις των οποίων απουσιάζουν (ή δεν έχουν υψηλή παρουσία) οι κλάδοι έντασης κεφαλαίου.

Θετική επίδραση στο ρυθμό μεταβολής της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ είχε επίσης και το υψηλό μέσο μέγεθος των μεταποιητικών επιχειρήσεών τους, όπως καταδεικνύει η θετική και – σε κάποιες εκδοχές του υποδείγματος – στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής AMFS90. Η εν λόγω θετική τιμή φανερώνει ότι οι μεταποιητικές επιχειρήσεις οι οποίες απολαμβάνουν οικονομίες κλίμακας στην παραγωγή εμφανίζονται περισσότερο ανθεκτικές στις πιέσεις των διαρθρωτικών αλλαγών και του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος. Παρά τη σημαντική μείωσή του, σε σχέση με το προηγούμενο σύστημα οργάνωσης της οικονομίας, το μέσο μέγεθος των μεταποιητικών επιχειρήσεων εξακολουθεί να αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στην αναπτυξιακή διαδικασία των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ.

Ανθεκτικότερες στις πιέσεις του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος απεδείχθησαν και οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ με τις ευνοϊκότερες γεωγραφικές

συντεταγμένες. Η θετική και στατιστικά σημαντική τιμή του εκτιμητή της μεταβλητής GRAV90 φανερώνει ότι οι περιφέρειες οι οποίες είτε εκμεταλλεύθηκαν την εγγύτητα με τις μεγάλες αγορές, στο χωρικό πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ, είτε κατόρθωσαν να συσσωρεύσουν μεταποιητικές δραστηριότητες λόγω του μεγέθους τους είναι αυτές οι οποίες υπέστησαν τις μικρότερες απώλειες θέσεων μεταποιητικής απασχόλησης.

Οι τιμές και η στατιστική σημαντικότητα των εκτιμητών των ψευδομεταβλητών του υποδείγματος φανερώνουν ότι η εθνική επίδραση υπήρξε δυσμενέστερη για τις περιφέρειες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας και, σε μικρότερο βαθμό, για τις περιφέρειες της Εσθονίας. Εν αντιθέσει, υπήρξε λιγότερο δυσμενής (περισσότερο ευνοϊκή) για τις περιφέρειες της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας.

Τα αποτελέσματα της οικονομετρικής διερεύνησης των προσδιοριστικών παραγόντων των ρυθμών μεταβολής της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ επιβεβαιώνουν και εν πολλοίς επεξηγούν τα αποτελέσματα της περιγραφικής ανάλυσης. Υπό το πλαίσιο των αρνητικών, τουλάχιστο σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, επιδράσεων των παράλληλων και αλληλένδετων διαδικασιών της οικονομικής ολοκλήρωσης και της μετάβασης κάποιες περιφέρειες ανεδείχθησαν νικήτριες, είτε σε απόλυτους είτε σε σχετικούς όρους, στον εντεινόμενο περιφερειακό ανταγωνισμό. Οι νικήτριες περιφέρειες (ή έστω οι περιφέρειες οι οποίες ευνοήθηκαν) είναι εκείνες οι οποίες κατόρθωσαν να εκμεταλλευτούν την παράμετρο της γεωγραφίας προσελκύοντας οικονομικές (μεταποιητικές) δραστηριότητες, και ιδιαίτερα δραστηριότητες οι οποίες εντάσσονται σε κλάδους έντασης κεφαλαίου, και εκείνες οι οποίες απεδείχθησαν περισσότερο ανθεκτικές στις μη συμμετρικές διαρθρωτικές διαταραχές λόγω των διαφοροποιημένων παραγωγικών τους βάσεων και της δυνατότητας των τελευταίων να εκμεταλλεύονται τις οικονομίες κλίμακας στο επιχειρησιακό επίπεδο.

Τα ευρήματα της ΔΔ φανέρωσαν τη μη ομοιόμορφη κατανομή των θετικών και των αρνητικών επιπτώσεων της οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ μεταξύ των περιφερειών των υπό μετάβαση ΝΚΜ της. Η επίδραση αυτής της ανομοιομορφίας κατέστη περισσότερο αισθητή στο πλαίσιο των συνθηκών της γενικότερης οικονομικής ύφεσης οι οποίες επικρατούσαν κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, και ιδιαίτερα κατά την αρχική (υπο)περίοδο. Η νεοκλασική θεωρία μέχρι στιγμής δεν επιβεβαιώνεται καθώς σε ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα λειτουργίας των μηχανισμών της αγοράς οι περιφερειακές ανισότητες παρουσίασαν ραγδαία όξυνση. Καθοριστικός παράγοντας, ως προς αυτή την εξέλιξη, απεδείχθη η διαμόρφωση των

διαρθρωτικών προτύπων στις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τον τομέα της μεταποίησης.

Ενόψει της νέας Προγραμματικής Περιόδου 2007-2013, η λήψη μέτρων περιφερειακής και διαρθρωτικής πολιτικής κρίνεται εκ των ουκ άνευ προκειμένου να αμβλυνθούν οι αρνητικές περιφερειακές και διαρθρωτικές επιπτώσεις της προς ανατολάς διεύρυνσης της ΕΕ στα ΝΚΜ της σε συνδυασμό με την πλήρη ενσωμάτωση των τελευταίων στη διευρυμένη ΕΕ, αρχικά, και στην ΟΝΕ, μετέπειτα. Κάτι τέτοιο επιτάσσει η από μέρους της ΕΕ αναγόρευση του στόχου της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής σε κυρίαρχη πολιτική προτεραιότητα. Επιπρόσθετα, η μέχρι στιγμής εμπειρία των ΝΚΜ της ΕΕ θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη με αφορμή τη νέα επικείμενη διεύρυνση της ΕΕ προς τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, χώρες με ανάλογο πολιτικό παρελθόν και με ακόμη μεγαλύτερα οικονομικά και διαρθρωτικά προβλήματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών* της Βουλγαρίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑ (ΟΜΑΔΑ)
BG011	VILDIN (BNM)
BG012	MONTANA (BNM)
BG013	VRATSA (BNM)
BG021	PLEVEN (BNM)
BG022	LOVECH (INT)
BG023	VELIKO TARNOVO (INT)
BG024	GABROVO (INT)
BG025	RUSSE (BNM)
BG031	VARNA (INT)
BG032	DOBRICH (BNM)
BG033	SHUMEN (INT)
BG034	TURGOVISHTE (INT)
BG035	RAZGRAD (INT)
BG036	SILISTRA(BNM)
BG041	SOFIA STOLITSA (CAP)
BG042	SOFIA (INT)
BG043	BLAGOEVGRAD (BEU)
BG044	PERNIK (BEX)
BG045	KUYSTENDIL (BEX)
BG051	PLOVDIV (INT)
BG052	STARA ZAGORA (INT)
BG053	HASKOVO (BEX)
BG054	PAZARDZHIK (INT)
BG055	SMOLYAN (BEU)
BG056	KARDZHALI (BEU)
BG061	BURGAS (BEX)
BG062	SLIVEN (INT)
BG063	YAMBOL (BEX)
CAP	Πρωτεύουσες περιφέρειες
INT	Εσωτερικές περιφέρειες
BEU	Συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες
BNM	Συνοριακές με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ περιφέρειες
BEX	Συνοριακές με τρίτες χώρες περιφέρειες

* Οι περιφέρειες της Βουλγαρίας ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002).

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών* της Εσθονίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑ (ΟΜΑΔΑ)
ES001	POHJA – EESTI (CAP)
ES004	LAANE – EESTI (BNM)
ES006	KESK – EESTI (BEU)
ES007	KIRDE – EESTI (BEU)
ES008	LOUNA – EESTI (BNM)
CAP	Πρωτεύουσες περιφέρειες
BEU	Συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες
BNM	Συνοριακές με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ περιφέρειες

* Οι περιφέρειες της Εσθονίας ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002).

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών* της Ρουμανίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑ (ΟΜΑΔΑ)
RO011	BACAU (INT)
RO012	BOTOSANI (BEX)
RO013	IASI (BEX)
RO014	NEAMT (INT)
RO015	SUCEAVA (BEX)
RO016	VASLUI (BEX)
RO021	BRAILA (INT)
RO022	BUZAU (INT)
RO023	COSTANTA (BNM)
RO024	GALATI (BEX)
RO025	TULCEA (BEX)
RO026	VRANCEA (INT)
RO031	ARGES (INT)
RO032	CALARASI (BNM)
RO033	DAMBOVITA (INT)
RO034	GIURGIU (BNM)
RO035	IALOMITA (INT)
RO036	PRAHOVA (INT)
RO037	TELEORMAN (BNM)
RO041	DOLJ (BNM)
RO042	GORJ (INT)
RO043	MEHEDINTI (BNM)
RO044	OLT (BNM)
RO045	VALCEA (INT)
RO051	ARAD (BNM)
RO052	CARAS – SEVERIN (BEX)
RO053	HUNEDOARA (INT)
RO054	TIMIS (BNM)
RO061	BIHOR (BNM)
RO062	BISTRITA – NASAUD (INT)
RO063	CLUJ (INT)
RO064	MARAMURES (BEX)
RO065	SATU MARE (BNM)
RO066	SALAJ (INT)
RO071	ALBA (INT)
RO072	BRASOV (INT)
RO073	COVASNA (INT)
RO074	HARGHITA (INT)
RO075	MURES (INT)
RO076	SIBIU (INT)
RO081/RO082	BUCURESTI / ILFOV (CAP)
CAP	Πρωτεύουσες περιφέρειες
INT	Εσωτερικές περιφέρειες
BNM	Συνοριακές με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ περιφέρειες
BEX	Συνοριακές με τρίτες χώρες περιφέρειες

* Οι περιφέρειες της Ρουμανίας ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002).

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών* της Ουγγαρίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑ (ΟΜΑΔΑ)
HU011	BUDAPEST (CAP)
HU012	PEST (INT)
HU021	FEJER (INT)
HU022	KOMAROM – ESZTERCOM (BNM)
HU023	VESZPREM (INT)
HU031	GYOR - MOSON – SOPRON (BEU)
HU032	VAS (BEU)
HU033	ZALA (BNM)
HU041	BARANYA (BEX)
HU042	SOMOGY (BEX)
HU043	TOLNA (INT)
HU051	BORSOD - ABAUJ – ZEMPLEN (BNM)
HU052	HEVES (INT)
HU053	NOGRAD (BNM)
HU061	HAJDU – BIHAR (BNM)
HU062	JASZ - NAGYKUN – SZOLNOK (INT)
HU063	SZABOLCS - SZATMAR – BEREG (BNM)
HU071	BNMS – KISKUN (BEX)
HU072	BEKES (BNM)
HU073	CSONGRAD (BNM)
CAP	Πρωτεύουσες περιφέρειες
INT	Εσωτερικές περιφέρειες
BEU	Συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες
BNM	Συνοριακές με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ περιφέρειες
BEX	Συνοριακές με τρίτες χώρες περιφέρειες

* Οι περιφέρειες της Ουγγαρίας ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002).

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών* της Σλοβενίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑ (ΟΜΑΔΑ)
SI001	POMURSKA (BEU)
SI002	PODRAVSKA (BEU)
SI003	KOROSKA (BEU)
SI004	SAVINJSKA (BEX)
SI005	ZASAVSKA (INT)
SI006	SPODNJEPOS AVSKA (BEX)
SI009	GORENJSKA (BEU)
SI00A	NOTRANJSKO – KRASKA (BEX)
SI00B	GORISKA (BEU)
SI00C	OBALNO – KRASKA (BEU)
SI00D	JUGOVZHODNA (BEX)
SI00E	OSREDNJESLOVENSKA (CAP)
CAP	Πρωτεύουσες περιφέρειες
INT	Εσωτερικές περιφέρειες
BEU	Συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες
BEX	Συνοριακές με τρίτες χώρες περιφέρειες

* Οι περιφέρειες της Σλοβενίας ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002).

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών* της Πολωνίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑ (ΟΜΑΔΑ)
PL011	JELENIORSKOWALBRZYSKI (BNM)
PL012	LEGNICKI (INT)
PL013	WROCLAWSKI (INT)
PL014	MIASTA WROCLAW (INT)
PL021	BYDGOSKI (INT)
PL022	TORUNSKOWROCLAWSKI (INT)
PL031	BIALSKOPODLASKI (BEX)
PL032	CHELMASKOZAMOJSKI (BEX)
PL033	LUBELSKI (INT)
PL041	GORZOWSKI (BEU)
PL042	ZIELONOGORSKI (BEU)
PL051	LODZKI (INT)
PL052	PIOTRKOWSKOSKIERNIWICKI (INT)
PL053	MIASTA LODZ (INT)
PL061	KRAKOWSKOTARNOWSKI (INT)
PL062	NOWOSADECKI (BNM)
PL063	MIASTA KRAKOW (INT)
PL071	CIECHANOWSKOPLOCKI (INT)
PL072	OSTROLECKOSIEDLECKI (INT)
PL073	WARSZAWSKI (INT)
PL074	RADOMSKI (INT)
PL075	MIASTA WARSZAWA (CAP)
PL08	OPOLSKIE (BNM)
PL091	RZESZOWSKOTARNOBRZESKI (INT)
PL092	KROSNIENSKOPRZEMYSKI (BEX)
PL0A1	BIALOSTOCKOSUWALSKI (BEX)
PL0A2	LOMZYNSKI (INT)
PL0B1	SLUPSKI (BEU)
PL0B2	GDANSKI (BEU)
PL0B3	GDANSKI-GDYNIA-SOPOT (INT)
PL0C1	POLNOCNOSLASKI (INT)
PL0C2	POLUDNIOWOSLASKI (BNM)
PL0C3	CENTRALNY SLASKI (INT)
PL0D	SWIETOKRZSKIE (INT)
PL0E1	ELBLASKI (BEX)
PL0E2	OLSZTYNSKI (BEX)
PL0E3	ELCKI (BEX)
PL0F1	PILSKI (INT)
PL0F2	POZNANSKI (INT)
PL0F3	KALISKI (INT)
PL0F4	KONINSKI (INT)
PL0F5	MIASTA POZNAN (INT)
PL0G1	SZCZECINSKI (BEU)
PL0G2	KOSZALINSKI (BEU)
CAP	Πρωτεύουσες περιφέρειες
INT	Εσωτερικές περιφέρειες
BEU	Συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες
BNM	Συνοριακές με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ περιφέρειες
BEX	Συνοριακές με τρίτες χώρες περιφέρειες

* Οι περιφέρειες της Πολωνίας ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002).

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.7: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών* της Σλοβακίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑ (ΟΜΑΔΑ)
SK01	BRATISLAVSKY (CAP)
SK021	TRNAVSKY KRAJ (BEU)
SK022	TRENCIANSKY KRAJ (BNM)
SK023	NITRIANSKY KRAJ (BNM)
SK031	ZILINSKY KRAJ (BNM)
SK032	BANSKOBYSRUCKY KRAJ (BNM)
SK041	PRESOVSKY KRAJ (BNM)
SK042	KOSICKY KRAJ (BNM)
CAP	Πρωτεύουσες περιφέρειες
BEU	Συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες
BNM	Συνοριακές με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ περιφέρειες

* Οι περιφέρειες της Σλοβακίας ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002).

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.8: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών* της Τσεχίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑ (ΟΜΑΔΑ)
CZ01	PRAHA (CAP)
CZ02	STREDNI CECHY (INT)
CZ031	JIHOCECKY (BEU)
CZ032	PLZENSKY (BEU)
CZ041	KARLOVARSKY (BEU)
CZ042	USTECKY (BEU)
CZ051	LIBERECKY (BNM)
CZ052	KRALOVEHRADECKY (BNM)
CZ053	PARDUBICKY (INT)
CZ061	VYSOCINA (INT)
CZ062	JIHOMORAVSKY (BEU)
CZ071	OLOMOUCKY (BNM)
CZ072	ZLINSKY (BNM)
CZ08	MORAVSKOSLEZKO (BNM)
CAP	Πρωτεύουσες περιφέρειες
INT	Εσωτερικές περιφέρειες
BEU	Συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες
BNM	Συνοριακές με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ περιφέρειες

* Οι περιφέρειες της Τσεχίας ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002).

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.9: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών* της Λετονίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑ (ΟΜΑΔΑ)
LV001	RIGA (CAP)
LV002	VIDZEME (BNM)
LV003	KURZEME (BEU)
LV004	ZEMGALE (BNM)
LV005	LATGALE (BEX)
CAP	Πρωτεύουσες περιφέρειες
BEU	Συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες
BNM	Συνοριακές με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ περιφέρειες
BEX	Συνοριακές με τρίτες χώρες περιφέρειες

* Οι περιφέρειες της Λετονίας ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002).

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.10: Ονοματολογία περιφερειών και ομάδων περιφερειών* της Λιθουανίας, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΟΝΟΜΑ (ΟΜΑΔΑ)
LT001	ALYTAUS (BEX)
LT002	KAUNO (INT)
LT003	KLAIPEDOS (BEU)
LT004	MARIJAMPOLES (BEX)
LT005	PANEVEZIO (BNM)
LT006	SIAULIU (BNM)
LT007	TAURAGES (INT)
LT008	TELSIU (INT)
LT009	UTENOS (BNM)
LT00A	VILNIAUS (CAP)
CAP	Πρωτεύουσες περιφέρειες
INT	Εσωτερικές περιφέρειες
BEU	Συνοριακές με την ΕΕ-15 περιφέρειες
BNM	Συνοριακές με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ περιφέρειες
BEX	Συνοριακές με τρίτες χώρες περιφέρειες

* Οι περιφέρειες της Λιθουανίας ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002).

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.11: Ονοματολογία μεταποιητικών κλάδων και ομάδων μεταποιητικών κλάδων*, στο κατώτερο επίπεδο ανάλυσης

ΚΩΔΙΚΟΣ (ΟΜΑΔΑ)	ΟΝΟΜΑ
DA (LINT)	Τρόφιμα, Ποτά & Καπνά
DB (LINT)	Κλωστοϋφαντουργία
DC (LINT)	Δέρματα
DD (LINT)	Ξυλεία
DE (LINT)	Χαρτί, Εκδόσεις & Εκτυπώσεις
DF (IINT)	Πετρελαιοειδή
DG (IINT)	Χημικά
DH (IINT)	Ελαστικά & Πλαστικά
DI (IINT)	Μη Μεταλλικά Ορυκτά
DJ (IINT)	Επεξεργασμένα Μεταλλικά Προϊόντα
DK (CINT)	Μηχανές
DL (CINT)	Ηλεκτρικές Συσκευές
DM (CINT)	Υλικό Μεταφορών
DN (LINT)	Λοιποί Κλάδοι Μεταποίησης
LINT	Κλάδοι έντασης εργασίας
IINT	Κλάδοι ενδιάμεσης έντασης
CINT	Κλάδοι έντασης κεφαλαίου

* Οι μεταποιητικοί κλάδοι ταξινομούνται σε ευρύτερες ομάδες βάσει της συμμετοχής των παραγωγικών συντελεστών στην παραγωγική διαδικασία, σύμφωνα με την ταξινόμηση την οποία πρότειναν οι Jackson και Petrakos (2001)

Πηγή: Ονοματολογία της EUROSTAT

ΧΑΡΤΗΣ 1.1: Η διευρυμένη ΕΕ*

* Από τα κράτη του πρώην ανατολικού σχηματισμού η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Πολωνία, η Ουγγαρία, η Τσεχία, η Σλοβενία και η Σλοβακία εντάχθηκαν στην ΕΕ την 01/05/2004. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία πρόκειται να ενταχθούν την 01/01/2007.

Πηγή: www.europa.eu.int

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 2

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1: Βασικά οικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 2000

ΧΩΡΑ	ΕΚΤΑΣΗ (τ. χλμ)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (χιλ. κάτοικοι)	ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ (κάτοικοι / τ. χλμ)	ΑΕΠ (εκ. €)	ΑΕΠ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ (€/ κάτοικο)
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	110.910	8.170	73,7	15.203	1.910
ΕΣΘΟΝΙΑ	45.228	1.370	30,3	6.172	4.520
ΛΕΤΟΝΙΑ	64.589	2.373	36,7	8.593	3.650
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	65.300	3.696	56,6	13.259	3.810
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	93.029	10.024	107,8	57.773	5.670
ΠΟΛΩΝΙΑ	312.685	38.646	123,6	204.053	5.280
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	238.391	22.443	94,1	44.383	1.980
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	49.035	5.401	110,1	22.847	4.250
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	20.273	1.990	98,2	21.750	10.920
ΤΣΕΧΙΑ	78.860	10.273	130,3	63.849	6.220

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2: Βασικά οικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 2000

ΧΩΡΑ	NUTS	ΑΡΙΘΜΟΣ NUTS	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (χιλ. κάτοικοι)			ΑΕΠ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ (€/ κάτοικο)		
			ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ	ΜΕΣΟΣ	ΜΕΓΙΣΤΟΣ	ΕΛΑΧΙΣΤΟ	ΜΕΣΟ	ΜΕΓΙΣΤΟ
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	II	6	582	1.362	2.143	1.362	1.623	2.189
	III	28	138	292	1.217	1.050	1.465	2.747
ΕΣΘΟΝΙΑ	II	1	1.370	1.370	1.370	4.020	4.020	4.020
	III	5	144	274	526	2.300	3.136	6.254
ΛΕΤΟΝΙΑ	II	1	2.373	2.373	2.373	3.239	3.239	3.239
	III	5	321	475	963	1.228	2.455	5.316
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	II	1	3.696	3.696	3.696	3.440	3.440	3.440
	III	10	142	370	896	1.965	2.953	4.780
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	II	7	972	1.432	2.838	3.105	4.486	7.460
	III	20	216	501	1.797	2.658	4.222	9.559
ΠΟΛΩΝΙΑ	II	16	1.024	2.416	5.069	2.993	4.044	6.633
	III	44	293	878	2.112	2.501	4.114	12.977
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	II	8	2.041	2.805	3.826	1.228	1.848	3.663
	III	42	231	534	2.003	849	1.569	3.663
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	II	4	617	1.350	1.876	3.015	4.562	8.331
	III	8	551	675	786	2.390	3.766	8.331
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	II	1	1.990	1.990	1.990	9.693	9.693	9.693
	III	12	46	166	490	7.303	8.430	12.999
ΤΣΕΧΙΑ	II	8	1.113	1.284	1.658	4.288	5.427	11.547
	III	14	305	734	1.280	4.177	4.850	11.547

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3: Στάδια οικονομικής ολοκλήρωσης*

	Ελεύθερες Συναλλαγές	Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο	Ελεύθερη Μετακίνηση Παραγωγικών Συντελεστών	Εναρμόνιση Οικονομικής Πολιτικής	Ενοποίηση Νομισματικής Πολιτικής
Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών	*				
Τελωνειακή Ένωση	*	*			
Κοινή Αγορά	*	*	*		
Ενιαία Αγορά	*	*	*	*	
Οικονομική και Νομισματική Ενοποίηση	*	*	*	*	*

* Η εν λόγω διάκριση / ομαδοποίηση είναι ταξινομική καθώς δεν αντιπροσωπεύει τα διάφορα στάδια ενοποίησης των υπάρχουσών οικονομικών ενώσεων, οι οποίες συνδυάζουν χαρακτηριστικά δύο ή / και περισσότερων σταδίων, και δεν παρέχει ακριβές χρονοδιάγραμμα μετάβασης από το προηγούμενο στο επόμενο στάδιο.

Πηγές: Hitiris (1991:2) και Rodriguez-Pose (2002:11)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4: Η μεταβολή (%) του ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ κατά τη διάρκεια της μεταβατικής τους πορείας, Έτη 1989-1999

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	0,5	-9,1	-11,7	-7,3	-1,5	1,8	2,1	-10,9	-6,9	3,5	2,4
ΕΣΘΟΝΙΑ	8,1	-6,5	-13,6	-14,2	-9,0	-2,0	4,3	3,9	10,6	4,7	-1,1
ΛΕΤΟΝΙΑ	6,8	2,9	-10,4	-34,9	-14,9	0,6	-0,8	3,3	8,6	9,3	0,1
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	1,5	-5,0	-5,7	-21,3	-16,2	-9,8	3,3	4,7	7,3	5,1	-4,2
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	0,7	-3,5	-11,9	-3,1	-0,6	2,9	1,5	1,3	4,6	4,9	4,5
ΠΟΛΩΝΙΑ	0,2	-11,6	-7,0	2,6	3,8	5,2	7,0	6,1	6,9	4,8	4,1
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	-5,8	-5,6	-12,9	-8,8	1,5	3,9	7,1	3,9	-6,1	-5,4	-3,2
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	1,4	-2,5	-14,6	-6,5	-3,7	4,9	6,7	6,2	6,2	4,1	1,9
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	-1,8	-4,7	-8,9	-5,5	2,8	5,3	4,1	3,5	4,6	3,8	4,9
ΤΣΕΧΙΑ	1,4	-1,2	-11,6	-0,5	0,1	2,2	5,9	4,8	-1,0	-2,2	-0,2

Πηγή: Salvatore (2001:140)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.5: Ημερομηνίες επικύρωσης των Συμφωνιών Ένταξης από μέρους των ΝΚΜ της ΕΕ

ΧΩΡΑ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΧΩΡΑ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	16/12/1991	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	06/10/1993
ΠΟΛΩΝΙΑ	16/12/1991	ΕΣΘΟΝΙΑ	12/06/1995
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	08/02/1993	ΛΕΤΟΝΙΑ	12/06/1995
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	01/03/1993	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	12/06/1995
ΤΣΕΧΙΑ	06/10/1993	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	10/06/1996

Πηγή: www.europa.eu.int

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.6: Ημερομηνίες επικύρωσης της Συνθήκης Ένταξης από μέρους των κρατών-μελών της ΕΕ

ΧΩΡΑ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΧΩΡΑ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	11/05/2005	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	08/03/2006
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	17/05/2005	ΠΟΛΩΝΙΑ	30/03/2006
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	21/06/2005	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	30/03/2006
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	26/09/2005	ΣΟΥΗΔΙΑ	09/05/2006
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	29/05/2005	ΑΥΣΤΡΙΑ	11/05/2006
ΚΥΠΡΟΣ	27/05/2005	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	13/06/2006
ΕΛΛΑΔΑ	02/11/2005	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	19/06/2006
ΕΣΘΟΝΙΑ	16/11/2005	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	21/06/2006
ΤΣΕΧΙΑ	06/12/2005	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	29/06/2006
ΙΣΠΑΝΙΑ	14/12/2005	ΒΕΛΓΙΟ*	10/2006
ΙΤΑΛΙΑ	22/12/2005	ΓΑΛΛΙΑ*	10/2006
ΜΑΛΤΑ	24/01/2006	ΔΑΝΙΑ*	10/2006
ΛΕΤΟΝΙΑ	26/01/2006	ΓΕΡΜΑΝΙΑ*	11/2006
ΗΒ	07/02/2006		

* Αναμένεται.

Πηγή: www.europa.eu.int

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.7: Μερίδια (% επί του συνόλου) των εισαγωγών και των εξαγωγών των ΝΚΜ της ΕΕ από και προς την ΕΕ-15, αντίστοιχα, Έτη 1990, 1995 και 1999

	1990*	1995	1999		1990*	1995	1999
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ				ΣΛΟΒΑΚΙΑ*			
εισαγωγές	34	38	52	εισαγωγές	32	37	60
εξαγωγές	47	37	49	εξαγωγές	36	35	47
ΡΟΥΜΑΝΙΑ				ΣΛΟΒΕΝΙΑ			
εισαγωγές	32	55	65	εισαγωγές	-	68	65
εξαγωγές	20	51	59	εξαγωγές	-	70	68
ΤΣΕΧΙΑ*				ΕΣΘΟΝΙΑ			
εισαγωγές	32	43	71	εισαγωγές	-	55	63
εξαγωγές	36	46	65	εξαγωγές	-	66	58
ΟΥΓΓΑΡΙΑ				ΛΕΤΟΝΙΑ			
εισαγωγές	35	65	76	εισαγωγές	-	44	63
εξαγωγές	37	63	64	εξαγωγές	-	47	45
ΠΟΛΩΝΙΑ				ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ			
εισαγωγές	47	70	71	εισαγωγές	-	36	49
εξαγωγές	45	65	65	εξαγωγές	-	37	46

* Τα στοιχεία για το έτος 1990 αναφέρονται στην Τσεχοσλοβακία.

Πηγή: Resmini και Traistaru (2003:6)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.8: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15*, Έτη 1990-2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	34,60	34,60	35,31	36,01	36,72	37,42	36,40	40,49	43,92	43,11	45,94
ΤΣΕΧΙΑ**	48,39	48,39	49,38	50,37	51,35	52,34	54,55	55,57	60,95	64,45	66,76
ΕΣΘΟΝΙΑ	46,97	46,97	47,49	48,01	48,53	49,05	51,45	53,13	54,18	54,76	55,66
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	60,17	60,17	60,68	61,20	61,71	62,22	61,33	63,44	64,67	66,22	66,98
ΛΕΤΟΝΙΑ	35,25	35,25	35,89	36,53	37,16	37,80	38,55	41,61	43,72	45,53	47,63
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	31,10	31,10	31,54	31,99	32,43	32,87	34,53	34,78	36,79	39,34	40,22
ΠΟΛΩΝΙΑ	52,50	52,50	52,54	52,59	52,63	52,67	53,70	51,36	53,44	54,54	56,39
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	39,95	39,95	40,96	41,96	42,97	43,97	45,93	48,12	51,46	53,68	55,52
ΣΛΟΒΑΚΙΑ**	25,66	25,66	27,29	28,93	30,56	32,19	35,05	41,26	47,89	52,70	57,98
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	62,41	62,41	62,51	62,62	62,72	62,82	62,24	62,13	64,01	62,48	63,06

* Οι τιμές του Δείκτη έχουν πολλαπλασιαστεί με το 100 για λόγους καλύτερης απεικόνισης.

** Τα στοιχεία για τα έτη 1990-1992 αφορούν την Τσεχοσλοβακία.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.9: Εξαγωγές (X), εισαγωγές (M), και ισοζύγιο πληρωμών (εκ. \$) των χωρών της Βαλκανικής και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, Έτη 1990, 1995 και 2000

		1990	1995	2000
ΒΑΛΚΑΝΙΑ	X	9.990	16.180	13.853
	M	12.700	14.711	17.658
	X-M	-2.710	1.469	-3.805
	X/M	0,79	1,10	0,78
ΚΕΝΤΡΙΚΗ και ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	X	46.892	102.396	124.505
	M	43.842	102.753	144.742
	X-M	3.051	-357	-20.237
	X/M	1,07	1,00	0,86

Πηγή: Petrakos (2003:50)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.10: Δείκτης Ασυμμετρίας των ΝΚΜ της ΕΕ*, Έτη 1990, 1995 και 2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	16,90	16,90	16,90	26,20	18,90	13,60	25,80	28,90	31,90	35,00	38,00
ΤΣΕΧΙΑ**	39,50	39,50	49,40	64,70	71,00	76,30	82,40	83,90	85,50	87,00	88,50
ΕΣΘΟΝΙΑ	22,90	22,90	22,70	34,90	25,00	17,80	36,50	41,10	45,80	50,40	55,10
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	33,00	33,00	40,00	43,40	49,90	64,10	72,90	75,10	77,30	79,50	81,70
ΛΕΤΟΝΙΑ	17,20	17,20	17,20	26,60	19,10	13,70	27,30	30,70	34,10	37,50	40,90
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	15,20	15,20	15,10	23,30	16,70	11,90	24,50	27,60	30,70	33,90	37,00
ΠΟΛΩΝΙΑ	11,90	11,90	16,00	26,70	24,90	33,60	43,30	45,70	48,20	50,60	53,00
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	22,80	22,80	17,10	15,80	19,50	20,90	22,80	23,30	23,80	24,20	24,70
ΣΛΟΒΑΚΙΑ**	39,50	39,50	49,40	31,90	46,10	59,70	69,90	72,50	75,00	77,60	80,10
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	62,30	62,30	62,30	66,40	75,30	80,00	83,80	84,80	85,70	86,70	87,60

* Οι τιμές του Δείκτη έχουν πολλαπλασιαστεί με το 100 για λόγους καλύτερης απεικόνισης.

** Τα στοιχεία για τα έτη 1990-1992 αφορούν την Τσεχοσλοβακία

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.11: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών της Βουλγαρίας, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
BG011	153	153	243	455	492	529	565	872	905	991	1.108
BG012	171	171	258	474	507	539	570	580	571	595	669
BG013	135	135	218	410	445	479	506	496	491	562	629
BG021	101	101	152	280	300	319	340	344	345	395	441
BG022	270	270	370	655	684	713	755	738	718	759	891
BG023	126	126	187	341	363	385	408	407	433	490	567
BG024	203	203	246	411	412	414	442	407	390	383	449
BG025	178	178	278	516	556	596	630	617	559	618	699
BG031	111	111	201	391	433	475	503	455	502	566	680
BG032	132	132	231	446	492	538	572	558	536	594	652
BG033	169	169	291	558	613	668	706	662	658	680	750
BG034	97	97	164	312	342	371	394	406	428	552	625
BG035	173	173	300	577	635	693	734	701	680	721	837
BG036	119	119	206	397	437	477	506	478	524	554	661
BG041	153	153	270	524	578	633	668	632	644	632	685
BG042	200	200	285	512	540	568	599	608	619	663	734
BG043	206	206	281	497	519	540	573	595	614	683	807
BG044	175	175	253	458	485	512	544	555	568	620	694
BG045	201	201	294	534	568	601	635	601	578	627	718
BG051	157	157	223	400	422	444	469	442	471	482	544
BG052	77	77	120	223	240	257	275	286	314	354	388
BG053	109	109	184	351	385	418	444	418	446	506	555
BG054	271	271	392	710	752	794	838	784	802	825	920
BG055	126	126	227	442	489	537	571	567	543	639	673
BG056	81	81	163	327	368	409	435	412	448	507	606
BG061	87	87	161	316	351	386	409	401	429	487	546
BG062	140	140	212	389	416	443	471	418	417	451	556
BG063	117	117	195	370	404	438	465	460	465	499	514

* Οι τιμές του Δείκτη έχουν πολλαπλασιαστεί με το 100 για λόγους καλύτερης απεικόνισης.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων COMEXT (EUROSTAT) και REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.12: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών της Εσθονίας, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
EE001	223	223	359	675	732	789	834	868	818	814	817
EE004	37	37	143	321	383	445	444	435	421	452	413
EE006	188	188	309	586	638	691	695	612	357	402	401
EE007	27	27	88	192	226	261	275	226	230	337	359
EE008	35	35	88	185	213	242	256	231	234	407	420

* Οι τιμές του Δείκτη έχουν πολλαπλασιαστεί με το 100 για λόγους καλύτερης απεικόνισης.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων COMEXT (EUROSTAT) και REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.13: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών της Ρουμανίας, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
RO011	115	115	173	317	339	361	374	381	354	476	444
RO012	102	102	181	349	386	422	441	449	481	497	506
RO013	120	120	188	350	378	405	420	441	426	493	500
RO014	167	167	242	438	464	490	507	493	438	485	462
RO015	157	157	266	508	556	604	627	499	612	709	654
RO016	90	90	140	260	280	300	312	298	294	293	309
RO021	130	130	202	374	402	431	447	349	361	338	333
RO022	183	183	283	525	565	604	627	794	701	674	705
RO023	94	94	197	399	452	505	522	508	426	492	507
RO024	106	106	160	295	315	336	350	346	330	371	376
RO025	111	111	198	383	424	464	482	464	455	457	499
RO026	102	102	186	363	403	443	459	558	526	519	537
RO031	210	210	295	527	553	580	601	589	647	667	700
RO032	64	64	126	250	280	311	324	364	330	387	416
RO033	129	129	186	337	356	376	392	358	332	296	279
RO034	35	35	90	191	221	251	261	446	440	478	487
RO035	61	61	147	306	353	399	418	380	322	344	314
RO036	130	130	180	321	336	351	365	417	364	395	383
RO037	65	65	124	245	274	302	313	331	340	351	344
RO041	134	134	235	453	499	545	564	580	508	575	557
RO042	88	88	198	408	466	524	545	571	497	479	423
RO043	97	97	188	373	418	463	481	534	488	491	502
RO044	100	100	176	339	374	409	424	431	449	514	514
RO045	108	108	194	379	419	460	478	390	466	539	553
RO051	160	160	252	471	509	547	567	478	530	553	605
RO052	93	93	152	287	313	338	354	290	287	303	281
RO053	98	98	172	331	365	398	414	374	375	423	406
RO054	211	211	316	578	617	656	679	633	558	708	687
RO061	161	161	277	531	583	636	658	533	604	596	651
RO062	170	170	288	551	603	656	679	622	588	707	770
RO063	207	207	294	528	556	584	603	597	640	693	694
RO064	116	116	209	407	450	494	513	503	558	557	593
RO065	130	130	196	359	384	409	425	445	414	412	390
RO066	107	107	176	333	363	393	411	448	433	436	411
RO071	128	128	190	348	370	393	409	395	420	319	464
RO072	253	253	298	493	490	487	505	367	360	425	320
RO073	184	184	267	484	513	542	562	655	795	715	665
RO074	165	165	238	430	455	480	500	453	482	524	508
RO075	214	214	303	545	574	603	624	596	750	775	714
RO076	299	299	358	596	596	596	617	587	656	655	593
RO08	235	235	321	568	593	617	638	709	663	758	653

* Οι τιμές του Δείκτη έχουν πολλαπλασιαστεί με το 100 για λόγους καλύτερης απεικόνισης.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων COMEXT (EUROSTAT) και REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.14: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών της Ουγγαρίας, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
HU011	367	367	635	1.220	1.341	1.463	1.487	1.516	1.497	1.511	1.522
HU012	206	206	339	641	698	755	791	763	768	776	789
HU021	174	174	326	640	714	787	827	825	862	852	830
HU022	169	169	359	729	827	924	969	927	822	840	845
HU023	189	189	378	757	852	947	998	971	963	953	946
HU031	241	241	394	743	809	874	915	915	853	848	848
HU032	115	115	287	604	697	791	829	807	765	746	737
HU033	148	148	360	752	866	980	1.024	1.007	1.039	1.037	1.047
HU041	125	125	291	602	690	778	814	766	719	725	722
HU042	89	89	244	520	606	691	722	708	650	641	644
HU043	93	93	261	559	652	745	776	732	744	762	728
HU051	197	197	341	656	722	787	825	774	792	819	839
HU052	133	133	285	578	657	735	776	738	723	712	722
HU053	137	137	353	745	862	980	1.031	994	1.006	988	981
HU061	169	169	305	594	657	721	750	725	675	685	693
HU062	157	157	303	600	672	743	776	785	795	796	813
HU063	118	118	264	541	617	693	721	681	711	709	707
HU071	161	161	310	613	686	758	790	752	751	761	791
HU072	142	142	298	602	682	762	799	769	793	799	804
HU073	144	144	318	652	743	835	876	861	823	834	841

* Οι τιμές του Δείκτη έχουν πολλαπλασιαστεί με το 100 για λόγους καλύτερης απεικόνισης.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων COMEXT (EUROSTAT) και REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.15: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών της Σλοβενίας, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
SI001	324	324	503	933	1.004	1.076	1.210	1.025	1.086	1.185	1.203
SI002	210	210	359	687	754	820	834	901	896	824	841
SI003	259	259	344	602	623	644	658	733	637	780	682
SI004	233	233	341	620	659	698	697	689	759	683	699
SI005	175	175	256	464	493	521	495	469	719	389	441
SI006	144	144	257	498	550	602	615	645	627	561	591
SI009	331	331	416	708	719	730	750	799	775	1.816	899
SI00A	183	183	298	563	612	661	685	701	630	839	752
SI00B	219	219	321	583	619	656	655	593	660	638	634
SI00C	119	119	280	581	668	754	774	828	821	856	857
SI00D	268	268	370	658	688	719	737	776	765	676	805
SI00E	452	452	737	1.390	1.512	1.633	1.651	1.638	1.645	1.641	1.727

* Οι τιμές του Δείκτη έχουν πολλαπλασιαστεί με το 100 για λόγους καλύτερης απεικόνισης.

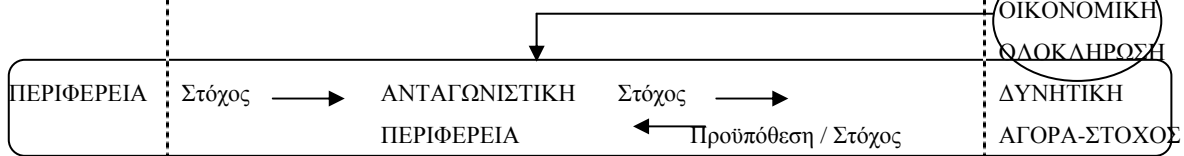
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων COMEXT (EUROSTAT) και REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1: Οι διεθνείς οργανισμοί στο διεθνές σύστημα (αφαιρετική απεικόνιση)
 Διεθνείς Οργανισμοί

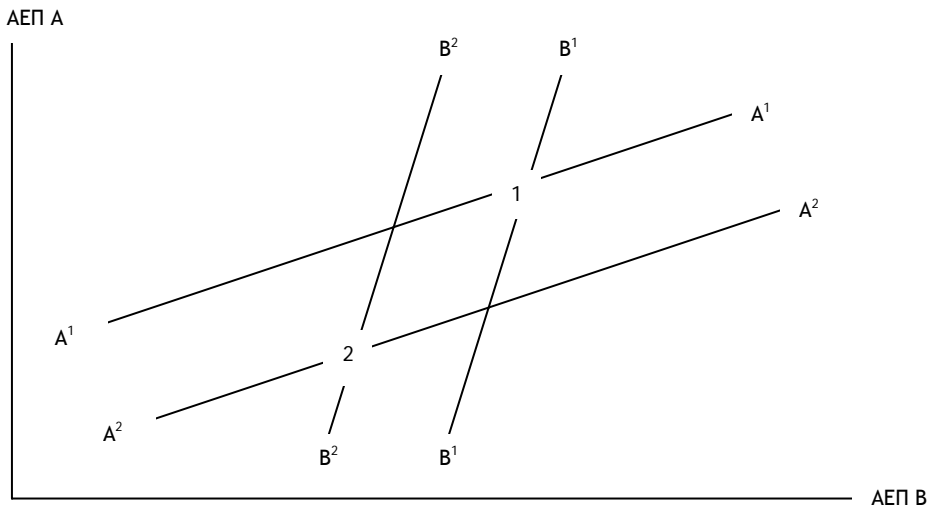
Πηγή: Προσαρμογή από το Πλατιάς (1995:51)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2: Η ανταγωνιστικότητα των περιφερειών ως στόχος και προϋπόθεση, υπό συνθήκες οικονομικής ολοκλήρωσης

Πηγή: Προσαρμογή από το Μεταξάς και Πετράκος (2005:214) και από το Metaxas και Kallioras (2007: υπό δημοσίευση)

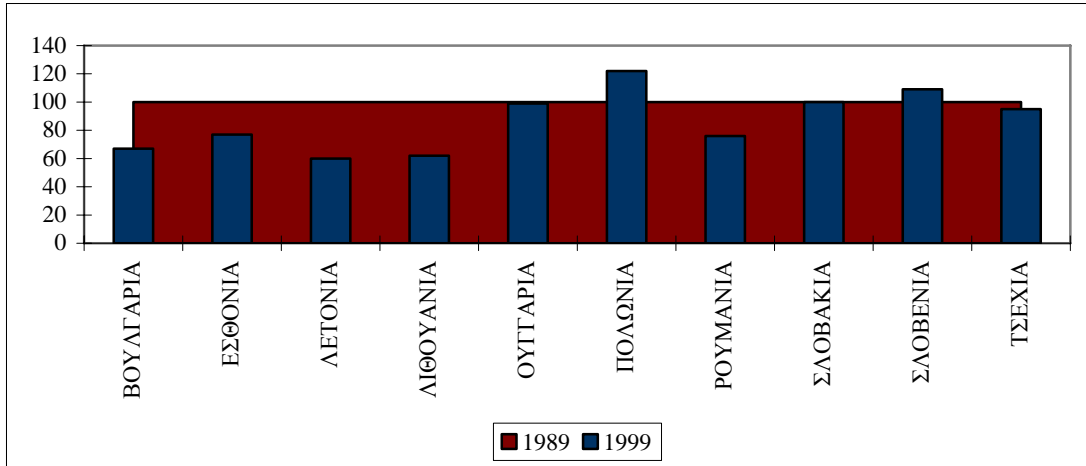
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.3: Η επιδείνωση των όρων εμπορίου των πρώην χωρών-μελών της ΚΟΜΕΚΟΝ και η αρνητική επίδραση στο ΑΕΠ τους*

* Οι οικονομίες των χωρών Α και Β (πρώην μέλη της ΚΟΜΕΚΟΝ) αλληλεξαρτώνται. Όσο υψηλότερο είναι το ΑΕΠ της μιας χώρας τόσο υψηλότερες είναι οι εισαγωγές της από την άλλη, άρα και το ΑΕΠ της άλλης. Αν καθεμία από τις χώρες στραφεί προς άλλες πηγές αγορών (π.χ. ΕΕ-15), η ισορροπία μετατοπίζεται από το σημείο 1 στο σημείο 2, με αποτέλεσμα το ΑΕΠ και των δύο χωρών να μειώνεται.

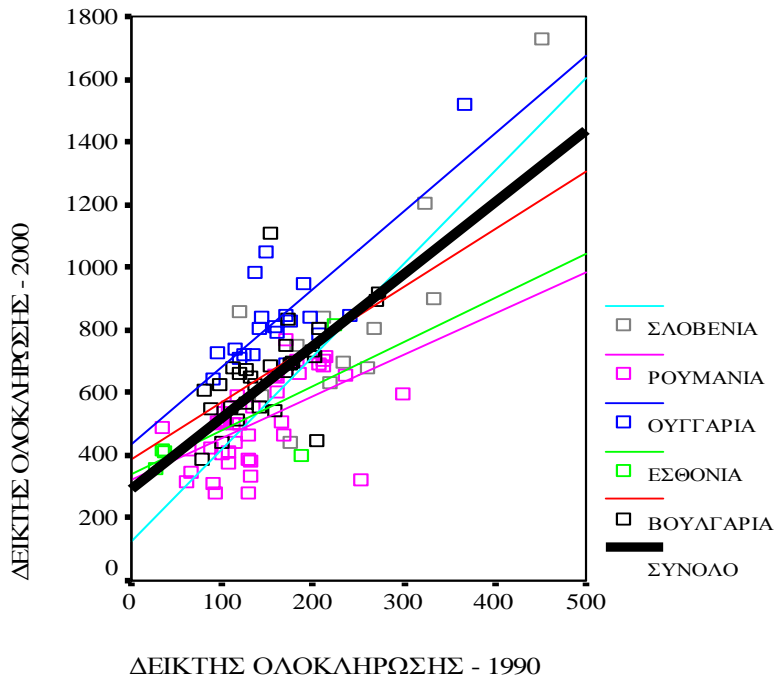
Πηγή: Προσαρμογή από το Krugman και Obstfeld (1995:501)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.4: Αντιπαραβολή του ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1989 (=100) και 1999

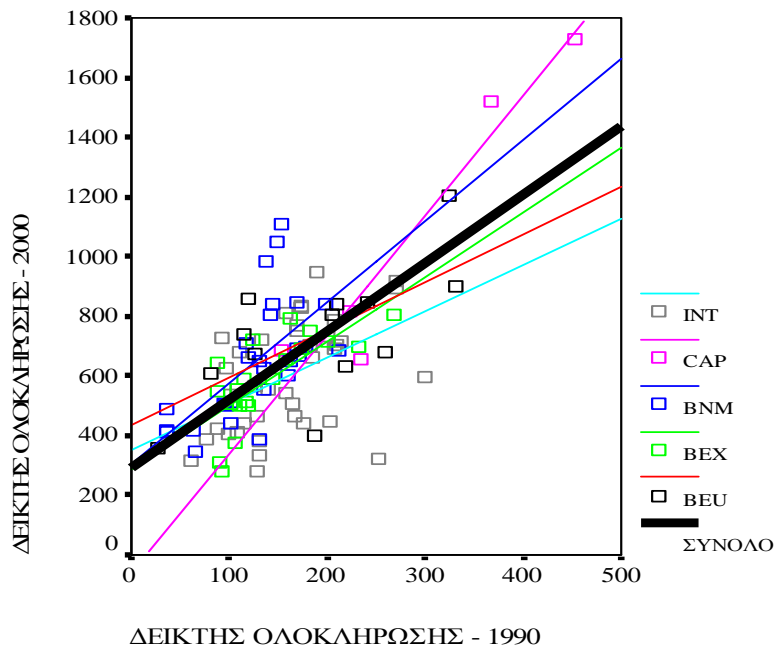
Πηγή: Προσαρμογή από το Salvatore (2001:140)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.5: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 – Ταξινόμηση κατά κράτος, Έτη 1990 και 2000

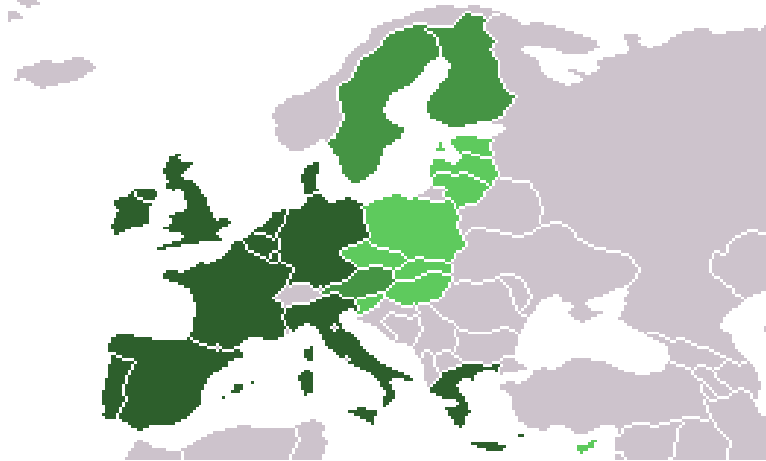
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων COMEXT (EUROSTAT) και REGSTAT (ΖΕΙ)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.6: Δείκτης Οικονομικής Ολοκλήρωσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 – Ταξινόμηση κατά ομάδα περιφερειών, Έτη 1990 και 2000

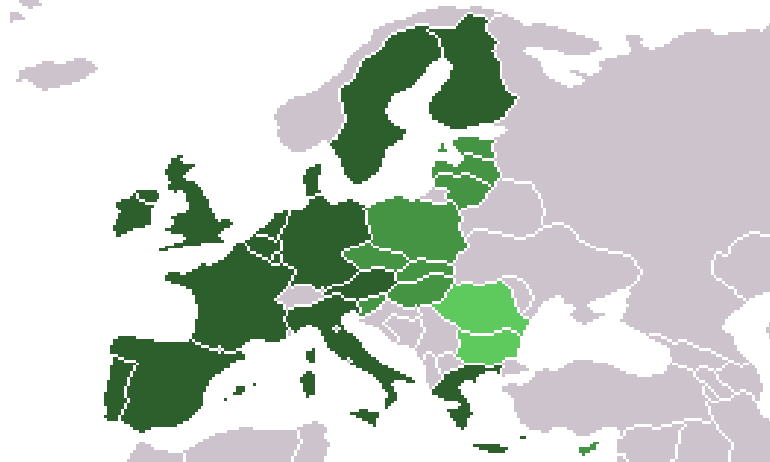
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων COMEXT (EUROSTAT) και REGSTAT (ΖΕΙ)

ΧΑΡΤΗΣ 2.1: Το πρώτο κύμα της προς ανατολάς διεύρυνσης της ΕΕ

Πηγή: www.europa.eu.int

ΧΑΡΤΗΣ 2.2: Το δεύτερο κύμα της προς ανατολάς διεύρυνσης της ΕΕ

Πηγή: www.europa.eu.int

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 3

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1: Οι κυριότερες θεωρίες χωροθέτησης του δευτερογενούς τομέα παραγωγής και οι κυριότεροι εκπρόσωποί τους.

ΘΕΩΡΙΕΣ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	
ΚΛΑΣΙΚΗ ΣΧΟΛΗ (Προσέγγιση / Κυριότεροι Εκπρόσωποι)	
Προσέγγιση του ελαχίστου κόστους	Weber (1909) Hoover (1937) Smith (1971)
Προσέγγιση της χωροθετικής αλληλεξάρτησης (της περιοχής αγοράς)	Hotelling (1929) Lösch (1954)
Προσέγγιση της γενικής χωρικής ισορροπίας	Lösch (1954)
Προσέγγιση του κύκλου ζωής του προϊόντος	Hoover (1948) Vernon (1966)
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΚΗ (ΜΠΙΧΕΒΙΟΡΑΛΙΣΤΙΚΗ) ΣΧΟΛΗ (Προσέγγιση / Κυριότεροι Εκπρόσωποι)	
Προσέγγιση της συμπεριφορικής θεωρίας της επιχείρησης	Simon (1952) Pred (1967)
Προσέγγιση του περιγραφικού συμπεριφορισμού	Sayer (1985)
ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (Προσέγγιση / Κυριότεροι Εκπρόσωποι)	
Προσέγγιση της αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου (των κύκλων επένδυσης)	Dunford (1977) Massey (1977) Massey και Meegan (1979 και 1982)
Προσέγγιση της σημασίας του εργατικού δυναμικού	Friedman (1977) Perrons (1979) Bluestone και Harrison (1980) Storper και Walker (1984)
Προσέγγιση θεωρητικά πληροφορημένων εμπειρικών ερευνών	Perrons (1979) Brusco (1982) Hadjimichalis και Vaiou (1987)
Προσέγγιση περιφερειακών βιομηχανικών συμπλεγμάτων	Piore και Sabel (1984) Scott (1988) Amin και Robins (1990) Labrianidis (1995)
Προσέγγιση της νέας γεωγραφίας της βιομηχανικής παραγωγής	Dunford (1977) Lipietz (1979) Perrons (1979) Harvey (1982)

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2: Οι κυριότερες πτυχές των θεωριών εμπορίου

	ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ	ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
Μορφή αγοράς	Πλήρης ανταγωνισμός	Μονοπωλιακός ανταγωνισμός	Μονοπωλιακός ανταγωνισμός
Παράγοντες χωροθέτησης	Τεχνολογικές διαφορές Διαθεσιμότητα φυσικών πόρων	Μέγεθος εγχώριας αγοράς Μεταφορικό κόστος	Αύξουσες αποδόσεις κλίμακας Μεταφορικό κόστος
Χωροθέτηση επιχείρησης	Πρώτη φύση Διακλαδική εξειδίκευση Ισορροπία τύπου ευθείας	Πρώτη και δεύτερη φύση Διακλαδική και ενδοκλαδική εξειδίκευση Ισορροπία τύπου αντεστραμμένου <i>U</i>	Δεύτερη φύση Διακλαδική και ενδοκλαδική εξειδίκευση Ισορροπία τύπου αντεστραμμένου <i>U</i>
Δομή εμπορίου	Διακλαδικό εμπόριο	Διακλαδικό και ενδοκλαδικό εμπόριο	Διακλαδικό και ενδοκλαδικό εμπόριο
Κέρδη από την εμπορική δραστηριότητα	Όλες οι περιφέρειες κερδίζουν το ίδιο	Οι μεγάλες περιφέρειες κερδίζουν περισσότερο	Οι περιμετρικές περιφέρειες ενδέχεται να χάνουν σε υψηλό και μέσο κόστος εμπορίου ενώ οι κεντρικές σε χαμηλό

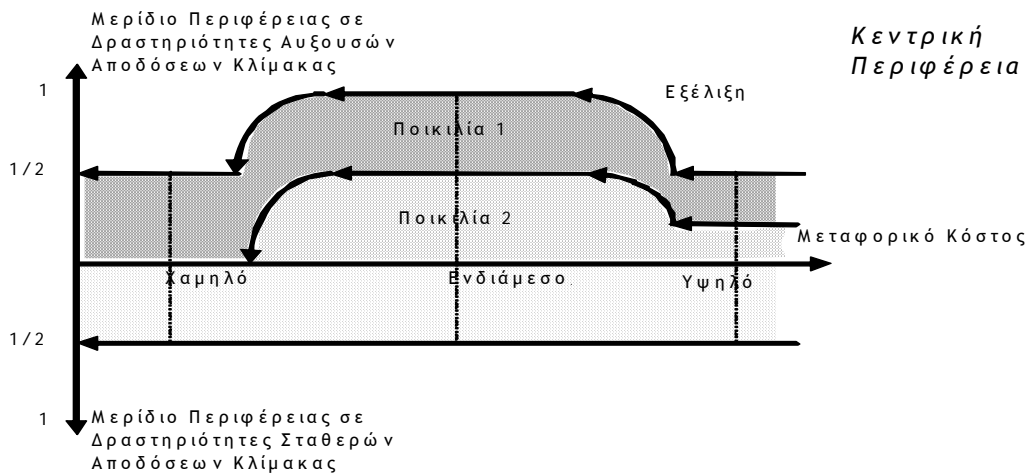
Πηγή: Προσαρμογή από το Brülhart (1998:780)

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3: Η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης βάσει της διαρθρωτικής κλίμακας

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ (ΣΤΑΔΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ)	ΣΥΣΣΩΡΕΥΣΗ ΤΟΜΕΩΝ ΑΥΞΟΥΣΩΝ ΑΠΟΔΟΣΕΩΝ ΚΛΙΜΑΚΑΣ ΣΕ ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΣΕ ΤΟΜΕΙΣ ΑΥΞΟΥΣΩΝ ΑΠΟΔΟΣΕΩΝ ΚΛΙΜΑΚΑΣ
Κινητικότητα εργασίας (ενδιάμεσο στάδιο)	Υψηλή για το σύνολο του τομέα Υψηλή για τους επιμέρους κλάδους	Υψηλή στο σύνολο του τομέα Χαμηλή εντός του τομέα
Κινητικότητα εργασίας Χαμηλή διαφοροποίηση προϊόντων (τελικό στάδιο)	Χαμηλή για το σύνολο του τομέα Χαμηλή για τους επιμέρους κλάδους	Χαμηλή στο σύνολο του τομέα Χαμηλή εντός του τομέα
Κινητικότητα εργασίας Υψηλή διαφοροποίηση προϊόντων (τελικό στάδιο)	Χαμηλή για το σύνολο του τομέα Υψηλή για επιμέρους κλάδους	Χαμηλή στο σύνολο του τομέα Υψηλή εντός του τομέα
Μη κινητικότητα εργασίας (ενδιάμεσο στάδιο)	Χαμηλή για το σύνολο του τομέα Υψηλή για επιμέρους κλάδους	Χαμηλή στο σύνολο του τομέα Υψηλή εντός του τομέα
Μη κινητικότητα εργασίας (τελικό στάδιο)	Χαμηλή για το σύνολο του τομέα Χαμηλή για τους επιμέρους κλάδους	Χαμηλή στο σύνολο του τομέα Χαμηλή εντός του τομέα

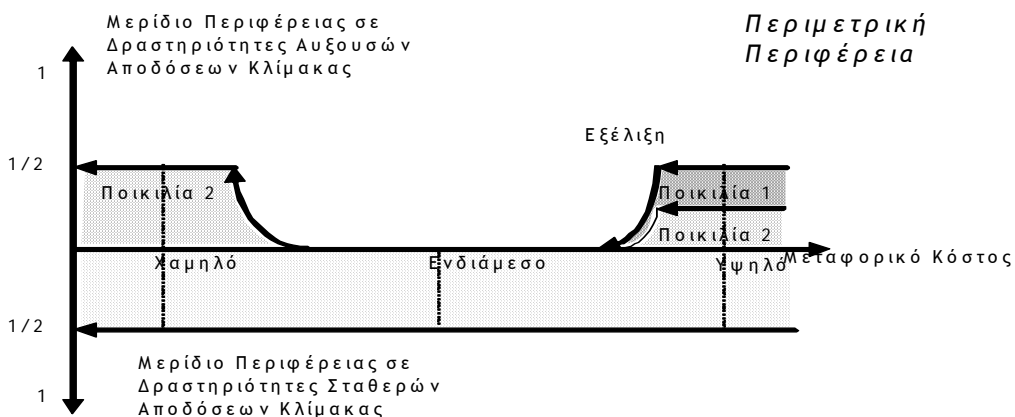
Πηγή: Προσαρμογή από το Krieger–Boden (2002:5-10)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1: Πρότυπα περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης σε χωρικό πλαίσιο κεντρικών περιφερειών, στο πλαίσιο της νέας οικονομικής γεωγραφίας.

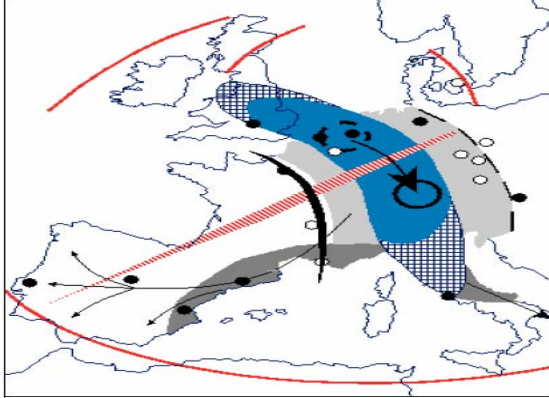
Πηγή: Προσαρμογή από το Krieger-Boden (2002:8)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2: Πρότυπα περιφερειακής εξειδίκευσης και κλαδικής συγκέντρωσης σε χωρικό πλαίσιο περιμετρικών περιφερειών, στο πλαίσιο της νέας οικονομικής γεωγραφίας.

Πηγή: Προσαρμογή από το Krieger-Boden (2002:8)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.3: Το πρότυπο «κέντρου-περιφέρειας» στην ΕΕ-15

Πηγή: www.europa.eu.int

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 4

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1: Σενάρια ανάλυσης της εξέλιξης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ

Απαιτούμενα έτη για την προσέγγιση του 75% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ-15, εφόσον αυτό αναπτύσσεται ετησίως με ρυθμό 2,5% (έτος βάσης 1997) και το κεφαλήν ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ αναπτύσσεται ετησίως κατά:

	3,5% (σενάριο 1)	4,5% (σενάριο 2)	5,5% (σενάριο 3)	6,5% (σενάριο 4)
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	277	139	93	70
ΕΣΘΟΝΙΑ	168	85	57	43
ΛΕΤΟΝΙΑ	202	101	68	51
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	209	105	70	53
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	138	69	46	35
ΠΟΛΩΝΙΑ	161	81	54	41
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	258	129	87	65
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	159	80	53	40
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	58	29	19	15
ΤΣΕΧΙΑ	122	62	41	31

Πηγή: Petrakos (2000β:62)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2: Σύγκριση του κατά ΑΕΠ των ΝΚΜ της ΕΕ με το μέσο όρο (=100) της ΕΕ-15, Έτος 2000

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	7,4	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	17,5
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	7,9	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	43,4
ΤΣΕΧΙΑ	24,0	ΕΣΘΟΝΙΑ	18,0
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	21,9	ΛΕΤΟΝΙΑ	14,5
ΠΟΛΩΝΙΑ	19,6	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	15,4

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3: Περιφερειακές Ανισότητες στα ΝΚΜ της ΕΕ σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, Έτη 1995 και 2000, Περίοδος 1995-2000

ΧΩΡΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ	
		1995	→ 2000
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	σ-σύγκλιση	0,394	0,391
	μέγιστο / ελάχιστο	2,878	2,617
	γ-πυκνότητα (σημαντικότητα)	1,332 (0,000)***	1,626 (0,000)***
	β-σύγκλιση (σημαντικότητα)		-1,760*10 ⁻² (0,342)
ΕΣΘΟΝΙΑ	σ-σύγκλιση	0,463	0,562
	μέγιστο / ελάχιστο	2,164	2,718
	γ-πυκνότητα (σημαντικότητα)	12,436 (0,035)**	32,205 (0,048)**
	β-σύγκλιση (σημαντικότητα)		2,003*10 ⁻² (0,121)
ΛΕΤΟΝΙΑ	σ-σύγκλιση	0,341	0,747
	μέγιστο / ελάχιστο	2,041	4,327
	γ-πυκνότητα (σημαντικότητα)	2,500 (0,125)	13,747 (0,019)**
	β-σύγκλιση (σημαντικότητα)		0,132 (0,064)*
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	σ-σύγκλιση	0,156	0,314
	μέγιστο / ελάχιστο	1,574	2,432
	γ-πυκνότητα (σημαντικότητα)	4,909 (0,019)**	25,849
	β-σύγκλιση (σημαντικότητα)		0,148 (0,003)***
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	σ-σύγκλιση	0,483	0,583
	μέγιστο / ελάχιστο	3,054	3,597
	γ-πυκνότητα (σημαντικότητα)	0,911 (0,000)***	1,710 (0,000)***
	β-σύγκλιση (σημαντικότητα)		1,031*10 ⁻² (0,034)***
ΠΟΛΩΝΙΑ	σ-σύγκλιση	0,415	0,527
	μέγιστο / ελάχιστο	4,213	5,188
	γ-πυκνότητα (σημαντικότητα)	0,902 (0,000)***	2,020 (0,000)***
	β-σύγκλιση (σημαντικότητα)		6,408*10 ⁻³ (0,038)**
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	σ-σύγκλιση	0,211	0,478
	μέγιστο / ελάχιστο	2,140	4,316
	γ-πυκνότητα (σημαντικότητα)	0,415 (0,015)**	1,849 (0,000)***
	β-σύγκλιση (σημαντικότητα)		4,369*10 ⁻² (0,007)***
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	σ-σύγκλιση	0,372	0,414
	μέγιστο / ελάχιστο	3,080	3,486
	γ-πυκνότητα (σημαντικότητα)	15,065 (0,000)***	24,906
	β-σύγκλιση (σημαντικότητα)		3,050*10 ⁻³ (0,339)
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	σ-σύγκλιση	0,207	0,236
	μέγιστο / ελάχιστο	1,681	1,780
	γ-πυκνότητα (σημαντικότητα)	8,740 (0,146)	10,703 (0,267)
	β-σύγκλιση (σημαντικότητα)		1,955*10 ⁻³ (0,306)
ΤΣΕΧΙΑ	σ-σύγκλιση	0,328	0,448
	μέγιστο / ελάχιστο	2,359	2,765
	γ-πυκνότητα (σημαντικότητα)	1,571 (0,000)***	3,093
	β-σύγκλιση (σημαντικότητα)		6,668*10 ⁻³ (0,022)**

*** στατιστικά σημαντικοί εκτιμητές σε επίπεδο 1%, ** στατιστικά σημαντικοί εκτιμητές σε επίπεδο 5%, * στατιστικά σημαντικοί εκτιμητές σε επίπεδο 10%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4: Περιφερειακές ανισότητες στις χώρες της ΕΕ-15 με τη χρήση του δείκτη της σύγκλισης, Έτη 1995 και 2000.

	1995	2000
ΑΥΣΤΡΙΑ	0,376	0,357
ΔΑΝΙΑ	0,300	0,289
ΒΕΛΓΙΟ	0,527	0,533
ΣΟΥΗΔΙΑ	0,128	0,249
ΕΛΛΑΔΑ	0,308	0,274
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	0,252	0,294
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	0,250	0,317
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	0,483	0,516
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	0,230	0,256
ΙΣΠΑΝΙΑ	0,240	0,251
ΙΤΑΛΙΑ	0,310	0,310
ΓΑΛΛΙΑ	0,518	0,518
ΗΒ	0,517	0,536
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	0,471	0,501

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5: Συμφωνείτε με τη θέση ότι «οι περιφερειακές ανισότητες στη χώρα σας είναι μεγάλες»; - Αποτελέσματα (%) έρευνας πεδίου, Έτος 1999

	ΣΥΜΦΩΝΩ		ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ		ΔΙΑΦΩΝΩ	
	ΑΠΟΛΥΤΩΣ	ΣΥΜΦΩΝΩ	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ	ΔΙΑΦΩΝΩ	ΑΠΟΛΥΤΩΣ	
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	84,0	12,8	1,5	0,8	0,9	
ΤΣΕΧΙΑ	60,3	27,5	5,9	4,2	2,1	
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	68,2	25,0	3,6	2,9	0,3	
ΛΕΤΟΝΙΑ	57,2	39,5	1,8	1,3	0,2	
ΠΟΛΩΝΙΑ	47,7	41,6	6,3	3,5	0,9	
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	49,7	41,3	4,8	3,6	0,6	
Μ.Ο. ΝΚΜ ΕΕ	61,2	31,3	4,0	2,7	0,8	
Μ.Ο. ΧΩΡΩΝ ΕΕ-15	34,4	44,2	13,2	7,1	1,1	

Πηγή: Προσαρμογή από το ISSP (1999 στο Suhrcke, 2001:8)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Βουλγαρίας, Έτη 1995-2000

ΟΝΟΜΑ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
BG011	955	740	855	1.013	1.036	1.161
BG012	796	629	738	972	972	1.139
BG013	1.202	944	855	1.479	1.479	2.077
BG021	902	703	816	1.053	1.120	1.385
BG022	1.026	814	933	1.195	1.226	1.474
BG023	990	777	855	1.155	1.205	1.429
BG024	1.061	833	913	1.256	1.437	1.653
BG025	1.149	888	1.010	1.276	1.310	1.474
BG031	1.273	999	1.107	1.479	1.458	1.921
BG032	1.149	888	1.263	1.438	1.416	1.541
BG033	902	722	855	1.053	1.183	1.228
BG034	884	685	894	1.074	1.120	1.206
BG035	884	685	855	1.033	1.014	1.184
BG036	778	611	874	1.074	1.057	1.206
BG041	2.087	1.628	1.593	2.188	2.621	2.747
BG042	990	777	1.010	1.317	1.310	1.675
BG043	955	740	1.010	1.114	1.183	1.273
BG044	1.132	888	913	1.074	1.057	1.295
BG045	1.202	944	1.088	1.317	1.416	1.563
BG051	1.079	851	1.049	1.195	1.205	1.385
BG052	1.485	1.166	1.613	1.722	1.712	1.854
BG053	1.043	814	933	1.074	1.099	1.251
BG054	920	722	913	1.033	1.078	1.139
BG055	725	574	719	932	1.078	1.228
BG056	955	759	758	871	866	1.050
BG061	955	740	1.379	1.681	1.733	2.144
BG062	1.114	870	1.185	1.256	1.289	1.161
BG063	1.008	796	1.185	1.317	1.331	1.184

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.7: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Εσθονίας, Έτη 1995-2000

ΟΝΟΜΑ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
EE001	2.794	3.571	4.410	5.186	5.389	6.254
EE004	1.432	1.832	2.195	2.512	2.642	2.993
EE006	1.362	1.739	1.982	2.269	2.515	2.680
EE007	1.291	1.665	1.923	2.026	2.071	2.300
EE008	1.291	1.628	1.885	2.127	2.282	2.591

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.8: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Ρουμανίας, Έτη 1995-2000

ΟΝΟΜΑ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
RO011	1.079	1.129	1.302	1.864	1.775	1.385
RO012	796	833	894	1.175	1.099	983
RO013	1.026	1.073	1.146	1.783	1.733	1.474
RO014	955	1.036	1.030	1.418	1.353	1.228
RO015	973	981	1.010	1.519	1.479	1.228
RO016	760	777	913	1.114	1.014	849
RO021	1.096	1.073	1.224	1.337	1.141	1.295
RO022	884	999	1.127	1.276	1.099	1.295
RO023	1.450	1.499	1.885	2.066	1.754	2.144
RO024	1.273	1.369	1.399	1.499	1.268	1.519
RO025	990	925	1.010	1.134	972	1.228
RO026	1.096	1.240	1.243	1.357	1.141	1.429
RO031	1.309	1.332	1.515	1.600	1.331	1.898
RO032	1.079	1.055	1.205	1.195	972	1.072
RO033	1.061	962	1.069	1.215	1.057	1.228
RO034	884	740	913	1.013	866	938
RO035	1.397	1.443	1.574	1.600	1.310	1.407
RO036	1.167	1.240	1.224	1.499	1.353	1.697
RO037	1.008	944	1.127	1.236	1.057	1.251
RO041	973	1.018	1.224	1.418	1.247	1.407
RO042	1.574	1.517	1.768	2.046	1.775	1.943
RO043	1.096	907	1.166	1.236	1.036	1.139
RO044	1.008	962	1.049	1.195	1.036	1.340
RO045	1.256	1.221	1.418	1.580	1.353	1.697
RO051	1.220	1.332	1.671	2.228	2.050	1.943
RO052	1.008	999	1.263	1.418	1.226	1.474
RO053	1.291	1.221	1.263	1.499	1.310	1.586
RO054	1.521	1.517	1.885	2.086	1.754	2.122
RO061	1.220	1.240	1.379	1.641	1.458	1.697
RO062	955	999	1.049	1.215	1.078	1.429
RO063	1.326	1.351	1.554	1.945	1.754	2.256
RO064	937	925	1.069	1.195	1.036	1.184
RO065	1.043	1.073	1.146	1.134	930	1.429
RO066	1.061	1.110	1.166	1.337	1.162	1.295
RO071	1.114	1.166	1.418	1.458	1.205	1.586
RO072	1.538	1.573	1.729	2.005	1.733	2.189
RO073	1.273	1.425	1.613	1.722	1.437	1.943
RO074	1.167	1.221	1.282	1.519	1.331	1.831
RO075	1.238	1.443	1.690	1.864	1.585	1.876
RO076	1.238	1.332	1.418	1.661	1.458	1.764
RO08	1.627	1.739	1.943	2.613	2.430	3.663

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.9: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Ουγγαρίας, Έτη 1995-2000

ΟΝΟΜΑ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
HU011	5.995	6.402	7.344	7.596	8.348	9.559
HU012	2.405	2.517	3.050	3.160	3.508	3.819
HU021	3.271	3.571	4.585	5.044	4.966	6.209
HU022	2.865	3.090	3.381	3.423	3.614	4.087
HU023	2.794	2.794	3.147	3.282	3.508	4.154
HU031	3.590	3.812	4.294	4.922	5.706	6.544
HU032	3.519	3.775	4.469	4.760	5.135	5.584
HU033	3.042	3.220	3.575	3.687	3.910	4.154
HU041	2.635	2.683	3.128	3.201	3.424	3.708
HU042	2.529	2.591	2.759	2.795	3.001	3.328
HU043	3.059	3.127	3.303	3.525	3.889	4.043
HU051	2.511	2.443	2.720	2.816	2.938	3.172
HU052	2.458	2.554	2.837	2.978	3.149	3.462
HU053	1.963	1.980	2.059	2.309	2.388	2.658
HU061	2.564	2.702	2.992	3.079	3.128	3.462
HU062	2.564	2.609	2.953	2.937	2.938	3.261
HU063	2.016	2.035	2.273	2.309	2.388	2.658
HU071	2.599	2.609	2.875	2.917	3.043	3.306
HU072	2.582	2.646	2.817	2.816	2.980	3.216
HU073	3.095	3.201	3.517	3.626	3.783	4.065

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.10: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Σλοβενίας, Έτη 1995-2000

ΟΝΟΜΑ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
SI001	5.606	5.810	6.275	6.867	7.185	7.303
SI002	5.977	6.125	6.683	7.252	7.777	8.085
SI003	6.295	6.458	7.033	7.616	8.115	8.398
SI004	6.932	7.069	7.597	8.062	8.538	8.867
SI005	6.472	6.310	6.664	7.130	7.524	7.706
SI006	6.525	6.772	6.994	7.556	7.841	8.286
SI009	6.773	6.902	7.499	8.204	8.644	8.867
SI00A	6.065	6.347	6.917	7.657	8.010	8.353
SI00B	7.073	7.365	7.985	9.014	9.573	9.805
SI00C	7.286	7.642	8.335	9.298	9.806	10.073
SI00D	6.755	6.902	7.499	8.204	8.538	8.845
SI00E	9.425	9.881	10.705	11.627	12.553	12.999

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.11: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Πολωνίας, Έτη 1995-2000

ΟΝΟΜΑ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
PL011	2.087	2.461	2.720	2.917	3.001	3.507
PL012	3.307	3.849	4.255	4.558	4.438	5.628
PL013	1.768	2.072	2.273	2.431	2.621	3.283
PL014	3.802	4.459	4.935	5.307	5.938	6.678
PL021	2.617	2.905	3.128	3.504	3.656	4.266
PL022	2.405	2.646	2.875	3.221	3.001	3.574
PL031	1.839	2.109	2.312	2.512	2.261	2.501
PL032	1.768	2.017	2.234	2.411	2.177	2.501
PL033	2.069	2.369	2.603	2.816	2.938	3.395
PL041	2.688	2.961	3.283	3.626	3.550	4.087
PL042	2.352	2.572	2.856	3.160	3.297	3.819
PL051	2.034	2.257	2.584	2.856	2.684	3.149
PL052	1.910	2.109	2.429	2.654	2.874	3.328
PL053	3.042	3.386	3.905	4.315	4.840	5.360
PL061	1.804	2.109	2.370	2.674	2.599	3.127
PL062	1.627	1.906	2.157	2.411	2.367	2.546
PL063	3.890	4.589	5.226	5.874	6.192	7.370
PL071	2.175	2.739	3.109	3.687	3.445	4.288
PL072	1.432	1.813	2.059	2.451	2.304	2.814
PL073	2.034	2.554	2.895	3.423	3.318	4.288
PL074	1.415	1.776	2.021	2.390	2.304	2.926
PL075	5.959	7.531	8.587	10.230	11.328	12.977
PL08	2.493	2.739	3.011	3.221	3.128	3.730
PL091	1.981	2.294	2.584	2.816	2.916	3.373
PL092	1.910	2.220	2.487	2.714	2.515	2.792
PL0A1	1.998	2.387	2.739	2.917	2.938	3.462
PL0A2	1.645	1.961	2.234	2.390	2.071	2.613
PL0B1	2.140	2.424	2.720	3.059	2.684	3.283
PL0B2	1.839	2.072	2.312	2.573	2.811	3.194
PL0B3	3.625	4.126	4.624	5.226	5.727	6.611
PL0C1	2.387	2.702	2.973	3.079	3.212	3.775
PL0C2	2.918	3.294	3.614	3.808	3.783	4.534
PL0C3	3.590	4.089	4.488	4.801	4.861	5.539
PL0D	1.998	2.294	2.526	2.816	2.916	3.417
PL0E1	1.981	2.294	2.545	2.755	2.832	3.038
PL0E2	2.210	2.572	2.856	3.079	3.233	3.730
PL0E3	1.645	1.924	2.137	2.309	2.325	2.680
PL0F1	1.981	2.332	2.720	3.059	3.043	3.529
PL0F2	2.193	2.591	3.031	3.383	3.508	4.177
PL0F3	1.839	2.183	2.545	2.856	2.853	3.328
PL0F4	1.910	2.276	2.662	2.978	2.874	3.417
PL0F5	4.704	5.570	6.547	7.373	7.693	9.247
PL0G1	2.882	3.331	3.653	3.970	4.163	4.757
PL0G2	2.069	2.387	2.623	2.836	2.980	3.484

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.12: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Σλοβακίας, Έτη 1995-2000

ΟΝΟΜΑ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
SK01	5.447	5.995	7.208	7.414	6.911	8.331
SK021	3.006	3.294	3.633	3.747	3.783	3.953
SK022	2.582	2.850	3.147	3.302	3.191	3.574
SK023	2.210	2.443	2.817	2.998	2.874	3.417
SK031	2.246	2.480	2.856	3.038	2.874	3.306
SK032	2.458	2.720	3.128	3.261	3.149	3.283
SK041	1.768	1.943	2.254	2.370	2.240	2.390
SK042	2.582	2.850	3.186	3.504	3.445	3.641

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.13: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Τσεχίας, Έτη 1995-2000

ΟΝΟΜΑ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
CZ01	7.091	7.901	8.607	9.926	10.503	11.547
CZ02	3.006	3.423	3.555	3.970	4.121	4.489
CZ031	3.519	4.052	4.158	4.497	4.480	4.824
CZ032	3.837	4.478	4.507	4.740	4.755	5.204
CZ041	3.554	3.941	3.866	4.031	4.058	4.400
CZ042	3.643	4.200	4.041	4.234	4.206	4.355
CZ051	3.289	3.719	3.847	3.991	4.121	4.489
CZ052	3.360	3.849	4.061	4.294	4.332	4.735
CZ053	3.413	3.812	3.963	4.294	4.227	4.534
CZ061	3.130	3.627	3.594	3.869	3.952	4.311
CZ062	3.572	4.126	4.197	4.537	4.501	4.824
CZ071	3.201	3.701	3.750	3.869	3.910	4.177
CZ072	3.378	3.756	4.002	4.234	4.142	4.422
CZ08	3.643	4.330	4.255	4.375	4.269	4.445

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.14: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Λετονίας, Έτη 1995-2000

ΟΝΟΜΑ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
LV001	1.768	2.128	2.778	3.342	4.184	5.316
LV002	902	1.073	1.263	1.296	1.289	1.586
LV003	1.503	1.795	2.331	2.269	2.198	2.770
LV004	1.061	1.277	1.302	1.337	1.458	1.831
LV005	866	1.036	1.263	1.195	993	1.228

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.15: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών της Λιθουανίας, Έτη 1995-2000

ΟΝΟΜΑ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
LT001	1.079	1.462	1.982	2.167	2.282	2.680
LT002	1.220	1.647	2.351	2.613	2.705	3.261
LT003	1.415	1.906	2.506	2.897	3.085	3.909
LT004	1.008	1.369	1.885	2.107	1.881	2.412
LT005	1.291	1.758	2.370	2.552	2.388	2.993
LT006	1.132	1.554	2.059	2.107	2.156	2.569
LT007	955	1.277	1.535	1.661	1.712	1.965
LT008	1.149	1.573	2.079	2.370	2.430	2.971
LT009	1.185	1.610	2.118	2.431	2.515	2.948
LT00A	1.503	2.035	2.875	3.504	3.846	4.780

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.16: Πίνακας μετασχηματισμού των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (κατά κεφαλήν πλουσιότερες περιφέρειες = 100), Έτη 1995 και 2000.

1995 / 2000	1 - 20	21 - 40	41 - 60	61 - 80	81 - 100	ΣΥΝΟΛΟ
1 - 20	81	21	1			103
21 - 40	2	54	9			65
41 - 60		1	2	2		5
61 - 80			1	10	2	13
81 - 100					1	1
ΣΥΝΟΛΟ	83	76	13	12	3	187

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.17: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Βουλγαρίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000

ΟΝΟΜΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
BG011	67	75
BG012	87	73
BG013	98	71
BG021	98	69
BG022	109	68
BG023	104	65
BG024	113	66
BG025	92	67
BG031	85	57
BG032	67	57
BG033	94	60
BG034	102	63
BG035	95	64
BG036	75	64
BG041	168	76
BG042	181	76
BG043	84	66
BG044	110	73
BG045	102	71
BG051	112	64
BG052	108	62
BG053	89	58
BG054	112	66
BG055	91	62
BG056	86	58
BG061	78	55
BG062	102	60
BG063	91	57

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.18: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Εσθονίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000

ΟΝΟΜΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
EE001	138	47
EE004	79	48
EE006	130	47
EE007	82	43
EE008	71	46

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.19: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Ρουμανίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000

ΟΝΟΜΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
RO011	108	66
RO012	78	62
RO013	88	62
RO014	103	66
RO015	87	66
RO016	93	61
RO021	100	62
RO022	120	68
RO023	79	58
RO024	99	62
RO025	71	54
RO026	111	65
RO031	118	73
RO032	100	64
RO033	138	74
RO034	117	71
RO035	107	64
RO036	137	72
RO037	103	70
RO041	89	74
RO042	95	76
RO043	83	76
RO044	100	73
RO045	105	74
RO051	77	80
RO052	78	78
RO053	97	76
RO054	71	80
RO061	78	80
RO062	96	72
RO063	98	76
RO064	83	72
RO065	76	77
RO066	97	78
RO071	102	76
RO072	118	71
RO073	119	70
RO074	106	69
RO075	103	72
RO076	107	73
RO08	166	77

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.20: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Ουγγαρίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000

ΟΝΟΜΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
HU011	260	109
HU012	160	97
HU021	115	94
HU022	114	97
HU023	89	93
HU031	71	98
HU032	69	95
HU033	71	93
HU041	75	87
HU042	76	90
HU043	93	89
HU051	81	86
HU052	107	90
HU053	113	95
HU061	80	83
HU062	104	88
HU063	69	81
HU071	89	87
HU072	79	83
HU073	86	85

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.21: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Σλοβενίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000

ΟΝΟΜΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
SI001	77	95
SI002	92	95
SI003	99	97
SI004	114	96
SI005	150	97
SI006	99	94
SI009	98	98
SI00A	93	96
SI00B	82	99
SI00C	80	97
SI00D	96	95
SI00E	119	97

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.22: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Σλοβακίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000

ΟΝΟΜΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
SK01	117	103
SK021	117	101
SK022	101	100
SK023	103	97
SK031	94	96
SK032	94	93
SK041	84	87
SK042	89	86

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.23: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Πολωνίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000

ΟΝΟΜΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
PL011	80	104
PL012	92	102
PL013	118	105
PL014	135	111
PL021	91	87
PL022	95	86
PL031	76	73
PL032	70	73
PL033	87	78
PL041	71	96
PL042	77	100
PL051	118	95
PL052	122	95
PL053	158	105
PL061	123	99
PL062	91	94
PL063	157	110
PL071	98	84
PL072	86	77
PL073	135	93
PL074	108	87
PL075	170	102
PL08	99	101
PL091	89	83
PL092	69	78
PL0A1	62	67
PL0A2	77	73
PL0B1	72	80
PL0B2	82	80
PL0B3	97	83
PL0C1	123	100
PL0C2	116	106
PL0C3	151	111
PL0D	105	90
PL0E1	79	77
PL0E2	75	74
PL0E3	64	69
PL0F1	84	89
PL0F2	110	99
PL0F3	102	97
PL0F4	104	92
PL0F5	149	109
PL0G1	64	90
PL0G2	68	84

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.24: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Τσεχίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000

ΟΝΟΜΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
CZ01	191	117
CZ02	110	111
CZ031	81	104
CZ032	77	110
CZ041	77	114
CZ042	100	112
CZ051	95	107
CZ052	96	106
CZ053	105	104
CZ061	99	104
CZ062	93	102
CZ071	100	103
CZ072	88	102
CZ08	89	104

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.25: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Λετονίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000

ΟΝΟΜΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
LV001	158	55
LV002	84	50
LV003	63	56
LV004	132	55
LV005	63	48

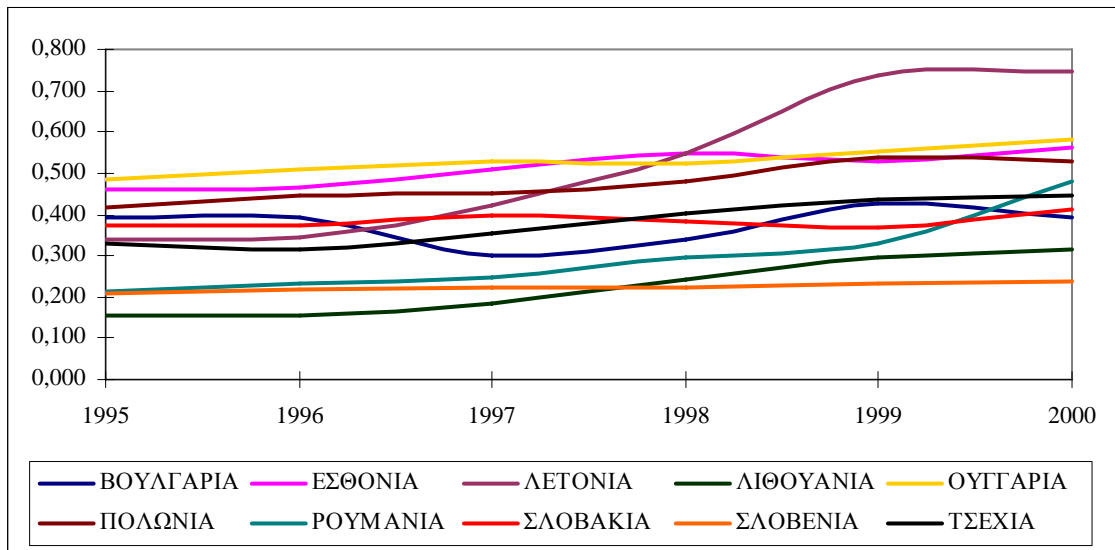
Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26: Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Λιθουανίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, Έτος 2000

ΟΝΟΜΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
LT001	91	61
LT002	117	61
LT003	90	62
LT004	114	63
LT005	90	55
LT006	99	59
LT007	109	62
LT008	102	60
LT009	92	54
LT00A	97	56

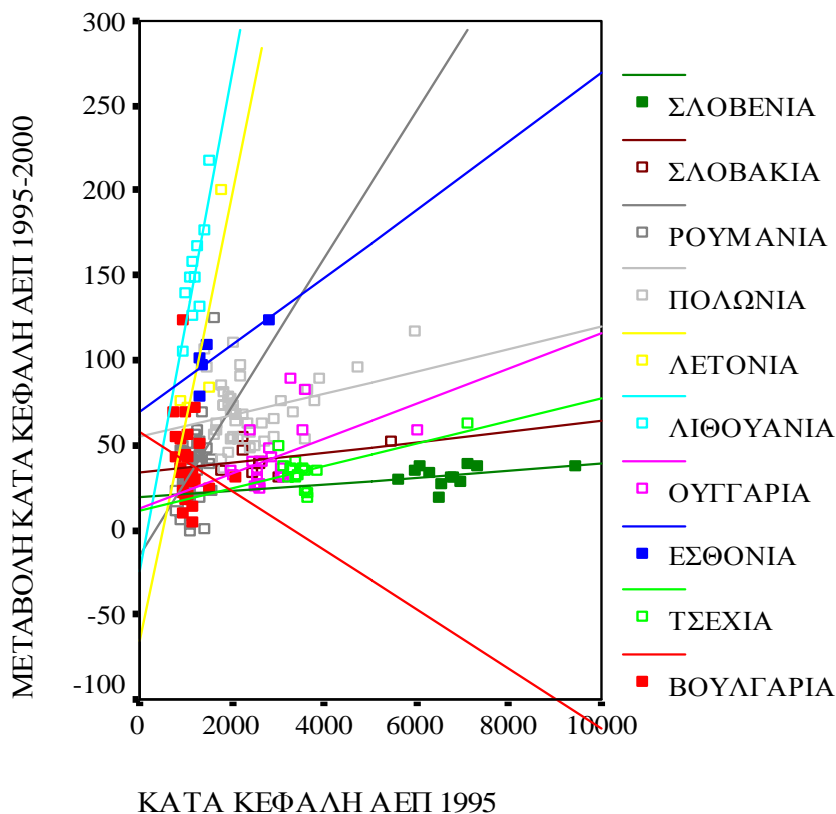
Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1: Περιφερειακές Ανισότητες στα ΝΚΜ της ΕΕ με τη χρήση του σταθμισμένου συντελεστή σ-σύγκλισης, Έτη 1995-2000

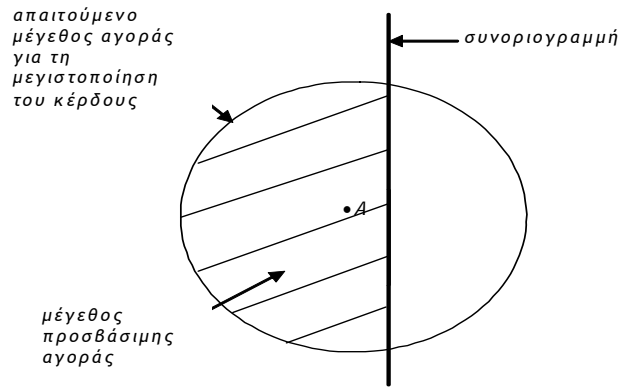
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2: Περιφερειακές Ανισότητες στα ΝΚΜ της ΕΕ με τη χρήση του συντελεστή β-σύγκλισης, Περίοδος 1995-2000

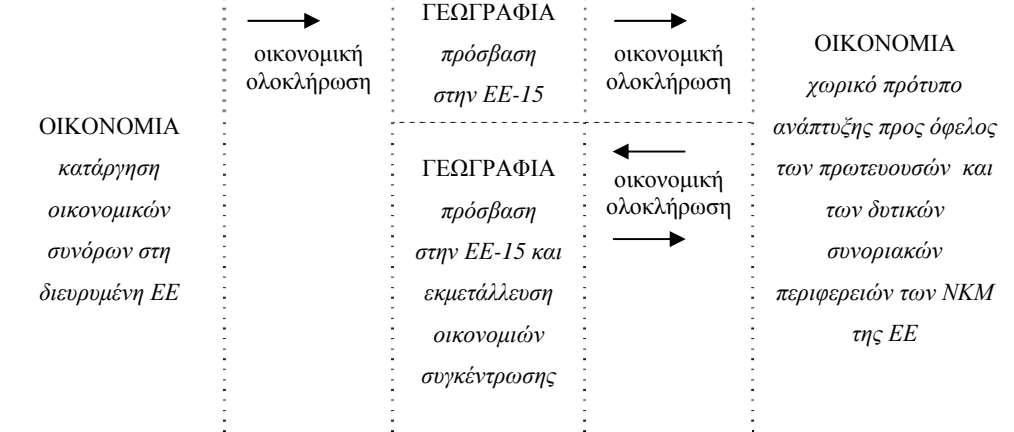
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.3: Η ύπαρξη των συνόρων ως παράγοντας (τεχνητό εμπόδιο) αύξησης της απόστασης μεταξύ των συνοριακών περιοχών και των γειτονικών τους αγορών.

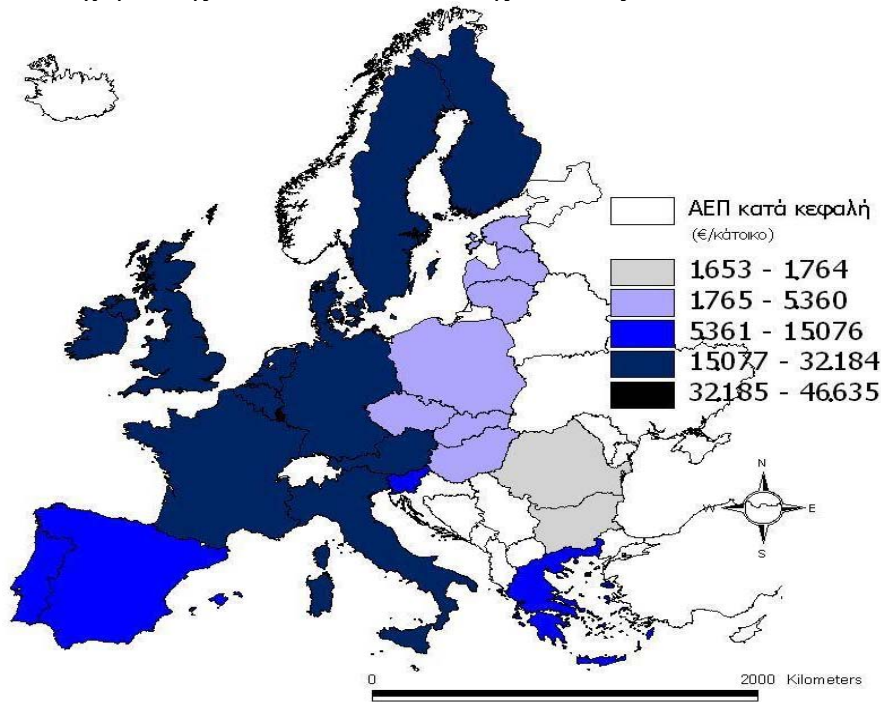
Πηγή: Προσαρμογή από το Niebuhr και Stiller (2002:6)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.4: Συσχέτιση μεταξύ οικονομίας και γεωγραφίας, αναφορικά με τα ΝΚΜ της ΕΕ, με καταλύτη τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης, στο χωρικό πλαίσιο της ΕΕ.

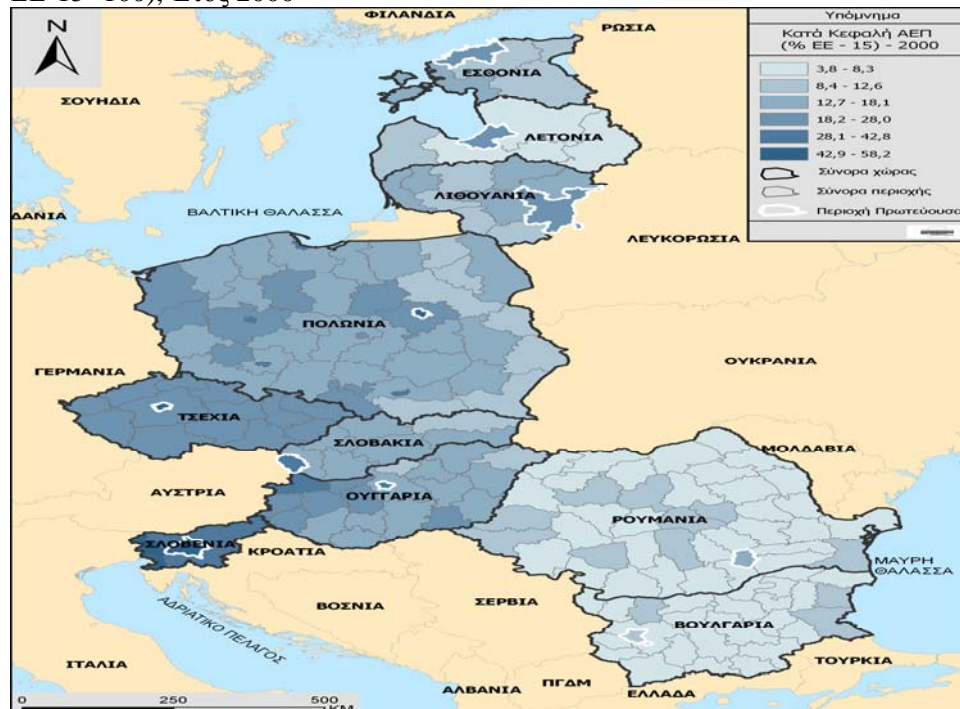
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

ΧΑΡΤΗΣ 4.1: Σύγκριση επιπέδων οικονομικής αποτελεσματικότητας, σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ, των χωρών της ΕΕ-15 και των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 2000

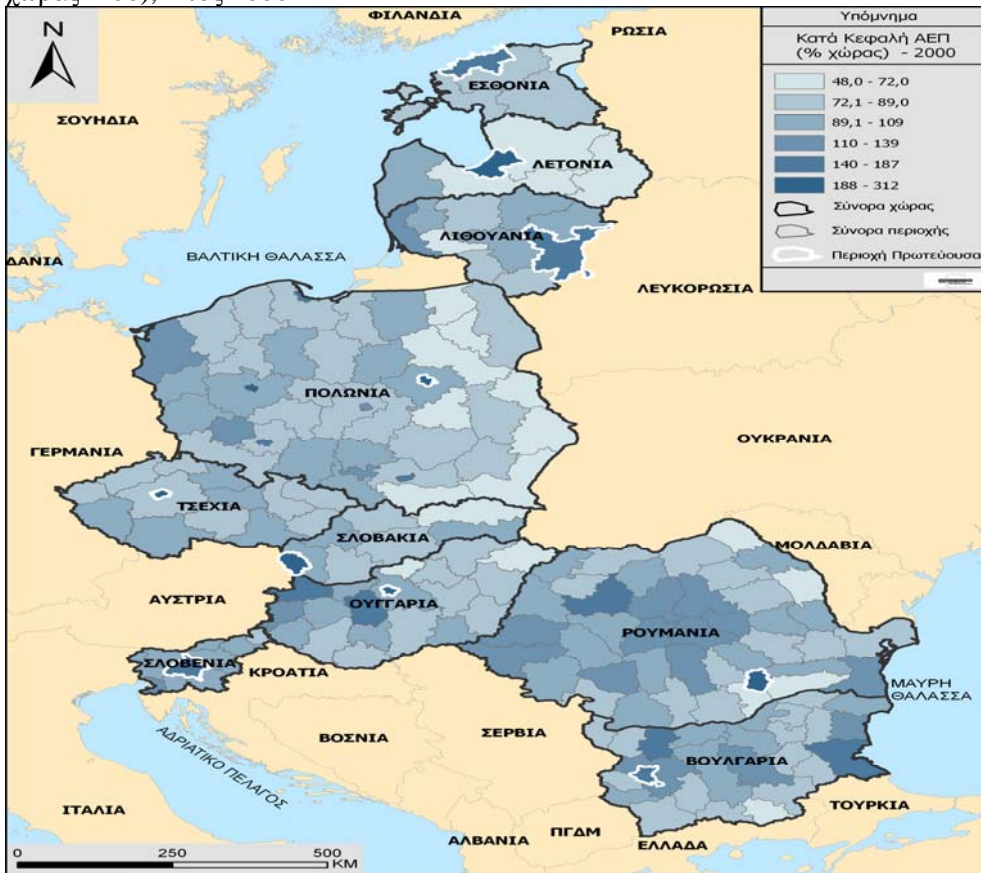
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΧΑΡΤΗΣ 4.2: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (μέσος όρος ΕΕ-15=100), Έτος 2000

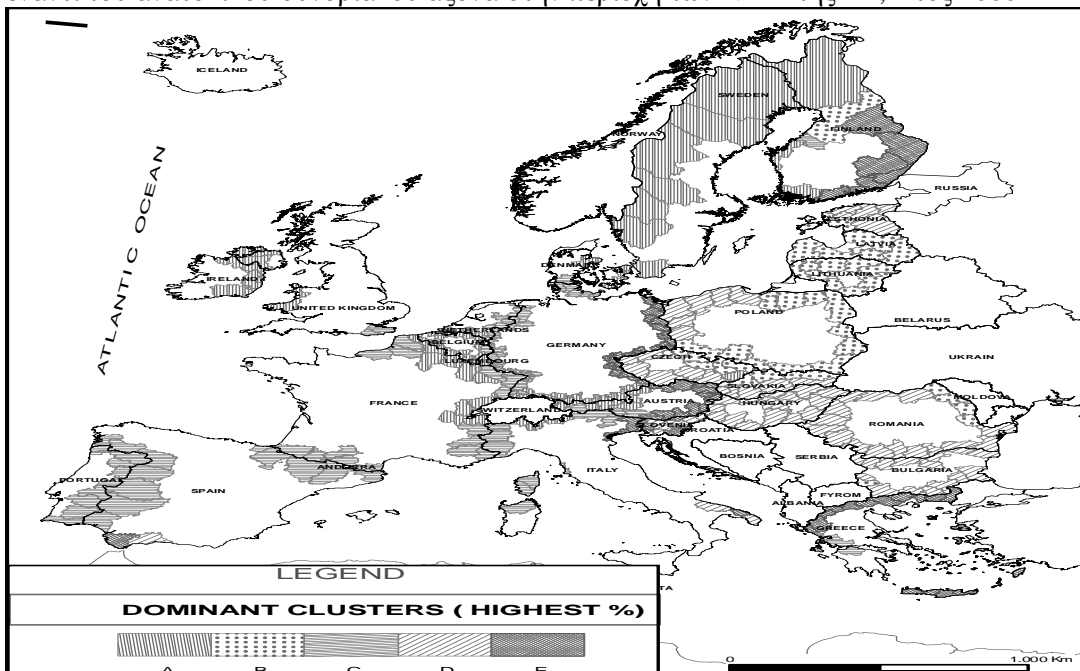
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΧΑΡΤΗΣ 4.3: ΑΕΠ κατά κεφαλή (€/ κάτοικο) των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (μέσος όρος χώρας=100), Έτος 2000

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΧΑΡΤΗΣ 4.4: Τύποι συνοριακών περιφερειών* στη διευρυμένη ΕΕ – Η υπεροχή του δυτικού έναντι του ανατολικού συνοριακού άξονα στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 2000

* Οι Topaloglou κ.α. μελέτησαν τις συνοριακές περιφέρειες οι οποίες συμπεριλαμβάνονται στο Χάρτη Α10 της 2^η Έκθεσης της ΕΕ για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή (European Commission, 2001).

Πηγή: Topaloglou κ.α. (2005:88)

ΧΑΡΤΗΣ 4.5: Δείκτης βαρύτητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ σε πλαίσιο κλειστής οικονομίας, Έτος 2000

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΧΑΡΤΗΣ 4.6: Δείκτης βαρύτητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ σε πλαίσιο ανοικτής οικονομίας, Έτος 2000

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 5

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1: Εξέλιξη του ΑΕΠ και της απασχόλησης στα ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990, 1995 και 2000.

	ΑΕΠ (εκ. € σταθερές τιμές 1995)			ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (εργαζόμενοι)		
	1990	1995	2000	1990	1995	2000
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	20.154	10.108	13.503	4.093.217	3.270.012	3.087.410
ΤΣΕΧΙΑ	57.965	39.826	55.067	4.935.557	4.879.000	4.653.500
ΕΣΘΟΝΙΑ	7.153	2.719	5.508	830.804	633.700	571.900
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	49.526	33.826	49.031	3.983.830	2.504.680	2.678.740
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	20.504	4.730	12.713	1.852.700	1.643.600	1.586.000
ΛΕΤΟΝΙΑ	12.808	3.426	7.685	1.518.178	1.045.600	1.037.900
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	52.105	27.274	39.600	10.839.500	9.493.000	8.419.600
ΠΟΛΩΝΙΑ	138.670	97.580	169.177	14.972.865	15.041.802	15.017.500
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	17.697	14.378	19.290	982.242	876.700	874.400
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	21.110	14.730	21.110	2.091.676	2.147.400	1.989.100

Πηγές: Στοιχεία των βάσεων δεδομένων EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS) και REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής στα ΝΚΜ της ΕΕ σε όρους ΑΕΠ, Έτη 1990, 1995 και 2000

	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ			ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ			ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ		
	1990	1995	2000	1990	1995	2000	1990	1995	2000
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	17,70	16,43	15,10	51,30	33,49	23,40	31,00	50,08	61,50
ΤΣΕΧΙΑ	3,54	4,69	5,73	53,11	41,91	39,77	43,35	53,40	54,50
ΕΣΘΟΝΙΑ	11,29	8,71	6,87	28,67	31,00	31,82	60,04	60,29	61,31
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	9,31	6,75	5,18	27,80	30,90	36,22	62,89	62,35	58,60
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	2,40	11,72	9,66	36,85	33,23	34,75	60,75	55,05	55,59
ΛΕΤΟΝΙΑ	26,52	9,92	7,98	54,65	33,49	32,32	18,83	56,59	59,70
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	20,30	20,79	12,80	50,00	41,48	36,30	29,70	37,73	50,90
ΠΟΛΩΝΙΑ	6,52	7,07	5,76	41,16	38,03	40,38	52,32	54,90	53,86
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	4,71	4,54	3,42	43,65	37,59	40,42	51,64	57,87	56,16
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	6,11	5,62	6,05	38,24	38,97	33,95	55,65	55,41	60,00
ΕΕ-15	2,74	2,68	2,55	31,27	29,67	28,75	65,99	67,65	68,70

Πηγές: Ίδια επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS) και REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής των ΝΚΜ της ΕΕ σε όρους απασχόλησης, Έτη 1990, 1995 και 2000

	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ			ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ			ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ		
	1990	1995	2000	1990	1995	2000	1990	1995	2000
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	18,51	23,94	25,77	45,45	34,62	28,85	36,04	41,44	45,38
ΤΣΕΧΙΑ	8,46	6,66	5,15	44,02	41,82	39,89	47,52	51,52	54,96
ΕΣΘΟΝΙΑ	19,73	10,15	7,08	37,19	34,03	33,22	43,08	55,82	59,70
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	12,13	8,15	6,58	33,18	33,01	33,85	54,69	58,84	59,57
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	18,84	23,75	19,89	43,23	28,22	26,23	37,93	48,03	53,88
ΛΕΤΟΝΙΑ	18,15	18,50	15,31	35,85	25,83	24,38	46,00	55,67	60,31
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	32,92	34,39	41,17	37,10	33,64	28,42	29,98	31,97	30,41
ΠΟΛΩΝΙΑ	24,84	25,28	26,34	31,53	29,46	26,82	43,63	45,26	46,84
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	14,33	12,41	10,25	41,78	40,98	37,50	43,89	46,61	52,25
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	12,70	9,00	6,29	41,90	36,76	34,01	45,40	54,24	59,70
ΕΕ-15	5,92	4,90	4,16	30,81	28,09	26,21	63,27	67,01	69,63

Πηγές: Ίδια επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS) και REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων στη μεταποιητική απασχόληση των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 1990

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN	D	LINT	IINT	CINT
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	13,50	15,50	2,81	4,79	2,83	1,13	4,59	2,60	4,09	4,11	15,45	14,67	5,41	8,52	100	47,95	16,52	35,53
ΕΣΘΟΝΙΑ	14,95	17,05	3,62	2,66	4,45	7,89*		2,56	7,11	4,18	14,39	9,56	2,99	8,59	100	51,32	21,74	26,94
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	21,44	17,64	-	6,97	-	-	11,31		4,64	10,30	24,16	-	-	3,54	100	49,59	26,25	24,16
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	7,98	19,79	3,87	2,74	1,93	6,02*		2,37	5,91	11,16	18,28	5,76	8,23	5,96	100	42,27	25,46	32,27
ΕΕ-15	11,08	9,08	3,89	4,19	9,21	2,67	7,50	2,54	4,14	11,91	9,98	11,99	9,31	2,51	100	39,95	28,77	31,29

* DF+DG

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.5: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων στη μεταποιητική απασχόληση των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 1995

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN	D	LINT	IINT	CINT
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	15,96	16,86	3,45	3,42	3,85	1,49	5,88	3,06	5,22	4,92	20,27	7,88	3,50	4,24	100	47,78	20,57	31,65
ΕΣΘΟΝΙΑ	19,48	17,61	2,20	12,04	3,71	5,47*		1,75	5,08	3,84	6,55	5,14	5,43	11,70	100	66,73	16,14	17,13
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	20,05	18,04	-	7,35	-	-	12,74	-	4,77	10,81	22,92	-	-	3,32	100	48,76	28,32	22,92
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	10,87	17,08	3,79	3,49	2,23	7,38*		2,25	5,61	12,31	14,75	5,28	8,24	6,72	100	44,18	27,55	28,27
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	8,10	15,30	4,19	4,59	6,79	0,35	5,63	4,26	5,04	12,42	11,85	11,04	5,30	5,14	100	44,11	27,71	28,18
ΕΕ-15	11,49	8,20	3,51	4,23	9,30	2,71	7,61	2,58	4,59	12,06	10,07	12,11	9,00	2,53	100	39,27	29,55	31,18

* DF+DG

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.6: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων στη μεταποιητική απασχόληση των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτος 2000

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN	D	LINT	IINT	CINT
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	17,69	20,31	3,37	2,45	4,05	1,83	6,15	2,97	4,67	5,10	19,26	6,04	2,79	3,32	100	51,19	20,72	28,09
ΕΣΘΟΝΙΑ	18,40	17,56	2,53	15,39	3,64	3,44*		2,62	3,85	6,58	3,36	6,71	5,42	10,50	100	68,02	16,49	15,49
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	17,43	17,73	-	7,08	-	-	11,05	-	4,21	10,06	28,72	-	-	3,72	100	45,96	25,32	28,72
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	11,51	20,56	4,60	4,57	2,30	6,44*		2,11	5,52	11,71	10,99	4,40	8,81	6,48	100	50,02	25,78	24,20
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	9,09	13,92	2,98	5,18	6,50	0,29	4,98	4,89	4,58	15,56	9,93	11,32	4,18	6,60	100	44,27	30,30	25,43
ΤΣΕΧΙΑ	12,36	10,41	1,95	4,06	4,57	-	2,20	7,11	3,98	18,54	13,29	11,09	4,06	6,38	100	39,73	31,83	28,44
ΛΕΤΟΝΙΑ	27,85	16,79	2,37	14,53	5,98	-	3,25	4,34	2,35	3,66	7,52	-	6,65	4,71	100	72,23	13,60	14,17
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	21,44	25,74	1,46	9,03	5,12	1,67	2,33	3,85	3,43	4,20	5,37	6,90	2,95	6,51	100	69,30	15,48	15,22
ΠΟΛΩΝΙΑ	20,24	13,35	2,04	5,26	5,24	0,99	4,87	11,54	-	11,97	9,66	6,92	7,61	0,31	100	46,44	29,37	24,19
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	11,56	11,19	5,34	3,12	4,95	1,23	4,49	6,90	3,79	13,16	15,97	8,66	5,85	3,79	100	39,95	29,57	30,48
ΕΕ-15	12,08	7,82	3,35	4,23	9,30	2,73	7,66	2,60	4,61	12,06	10,07	12,19	8,76	2,53	100	39,32	29,65	31,03

* DF+DG

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.7: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών ανά έτος, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης

	90-90	90-91	91-92	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1,000	0,986	0,990	0,992	0,986	0,990	0,998	0,998	0,997	0,998	0,998
ΕΣΘΟΝΙΑ	1,000	0,998	0,990	0,983	0,981	0,931	0,999	0,980	0,989	0,984	0,984
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	1,000	0,998	0,996	0,996	0,999	0,998	0,998	0,993	0,997	0,994	0,994
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	1,000	0,990	0,990	0,994	0,999	0,999	0,993	0,993	0,971	0,997	0,997
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	1,000	0,991	0,991	0,992	0,992	0,992	0,991	0,992	0,998	0,998	0,998

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.8: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών με σταθερό το έτος βάσης, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης

	90-90	90-91	90-92	90-93	90-94	90-95	90-96	90-97	90-98	90-99	90-00
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1,000	0,986	0,956	0,912	0,867	0,878	0,852	0,840	0,840	0,835	0,832
ΕΣΘΟΝΙΑ	1,000	0,998	0,983	0,940	0,872	0,691	0,678	0,619	0,560	0,530	0,510
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	1,000	0,998	0,997	0,996	0,995	0,994	0,992	0,980	0,970	0,966	0,963
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	1,000	0,990	0,985	0,977	0,972	0,964	0,958	0,927	0,911	0,905	0,900
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	1,000	0,991	0,987	0,983	0,977	0,971	0,969	0,967	0,966	0,955	0,951

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.9: Δείκτης Ανομοιότητας των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990, 1995 και 2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	311	327	347	361	371	382	399	420	429	435	446
ΕΣΘΟΝΙΑ	349	371	401	449	489	529	535	534	539	545	545
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	265	260	245	233	220	211	201	184	179	170	160
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	364	364	374	383	394	394	399	405	405	412	412
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	179	179	178	169	163	159	151	140	132	123	118
ΤΣΕΧΙΑ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	140
ΛΕΤΟΝΙΑ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	630
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	687
ΠΟΛΩΝΙΑ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	192
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.10: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής, σε όρους απασχόλησης, στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Έτη 1990, 1995 και 2000

	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ			ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ			ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ		
	1990	1995	2000	1990	1995	2000	1990	1995	2000
BG011	26,15	29,30	38,35	35,09	28,45	18,85	38,76	42,25	42,80
BG012	25,91	33,08	37,20	39,48	28,62	25,04	34,61	38,30	37,76
BG013	22,81	29,44	32,87	43,35	34,57	31,41	33,84	35,98	35,72
BG021	22,63	28,80	32,30	41,70	33,17	28,14	35,67	38,03	39,56
BG022	19,21	27,18	29,76	47,37	36,80	33,76	33,42	36,02	36,49
BG023	20,70	23,71	25,54	42,85	34,26	32,34	36,44	42,03	42,12
BG024	9,70	18,95	19,77	58,21	49,21	45,13	32,10	31,84	35,10
BG025	20,05	25,97	26,34	41,62	33,22	31,24	38,33	40,80	42,42
BG031	13,44	17,45	19,04	39,80	31,92	28,20	46,76	50,63	52,76
BG032	31,65	40,52	42,12	32,83	22,10	20,52	35,51	37,38	37,36
BG033	27,12	35,81	36,75	38,65	35,09	24,90	34,23	29,09	38,34
BG034	29,79	44,03	43,11	35,26	21,76	22,52	34,94	34,21	34,37
BG035	36,19	39,04	42,21	34,61	27,15	24,56	29,21	33,80	33,23
BG036	35,66	42,09	47,94	32,01	21,90	17,94	32,33	36,01	34,11
BG041	1,41	2,49	2,11	41,00	30,59	24,79	57,59	66,92	73,10
BG042	16,57	25,42	29,58	49,35	37,25	33,37	34,08	37,32	37,04
BG043	24,26	32,60	32,62	47,44	32,12	32,80	28,30	35,29	34,59
BG044	12,05	22,62	21,50	56,00	44,17	42,54	31,95	33,21	35,96
BG045	15,77	23,50	25,83	52,73	39,49	37,88	31,50	37,01	36,29
BG051	21,36	29,39	25,76	45,50	31,23	32,66	33,14	39,38	41,57
BG052	18,08	20,64	23,19	49,02	44,43	39,84	32,90	34,94	36,96
BG053	27,62	29,26	29,53	39,26	33,39	29,94	33,12	37,35	40,53
BG054	22,01	33,02	34,02	44,57	33,74	29,02	33,42	33,24	36,97
BG055	13,52	28,75	29,38	47,40	30,75	26,31	39,07	40,51	44,31
BG056	42,07	42,62	44,68	28,95	22,03	20,55	28,98	35,34	34,77
BG061	22,05	25,50	25,56	37,36	29,79	26,29	40,59	44,71	48,15
BG062	24,20	35,56	39,86	41,41	31,06	21,91	34,39	33,38	38,22
BG063	33,18	40,41	44,78	33,05	24,09	18,98	33,77	35,49	36,24

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.11: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής, σε όρους απασχόλησης, στις περιφέρειες της Εσθονίας, Έτη 1990, 1995 και 2000

	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ			ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ			ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ		
	1990	1995	2000	1990	1995	2000	1990	1995	2000
EE001	8,96	3,07	2,03	38,75	31,18	30,33	52,29	65,75	67,65
EE004	40,10	24,37	23,03	25,24	27,78	28,93	34,66	47,86	48,04
EE006	16,81	8,96	7,45	47,11	48,37	44,67	36,08	42,67	47,88
EE007	32,43	20,26	14,61	31,38	33,09	29,08	36,19	46,66	56,31
EE008	24,61	10,59	10,05	32,72	28,70	28,94	42,67	60,70	61,01

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.12: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής, σε όρους απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Έτη 1990, 1995 και 2000

	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ			ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ			ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ		
	1990	1995	2000	1990	1995	2000	1990	1995	2000
RO011	30,55	31,00	39,43	35,69	32,05	27,97	33,76	36,95	32,60
RO012	54,33	54,31	60,11	21,77	18,10	15,89	23,89	27,58	24,00
RO013	37,86	36,49	42,98	28,56	23,26	20,76	33,59	40,25	36,26
RO014	41,82	46,09	53,32	30,95	27,85	20,18	27,23	26,06	26,50
RO015	45,43	48,00	55,28	27,06	22,40	17,22	27,51	29,61	27,50
RO016	51,19	51,88	57,73	25,89	23,05	20,56	22,92	25,07	21,70
RO021	35,75	39,37	43,01	31,11	26,84	25,00	33,14	33,79	31,99
RO022	45,72	46,68	54,67	27,40	24,28	18,85	26,88	29,04	26,48
RO023	26,54	30,50	33,90	19,14	16,99	15,63	54,32	52,51	50,47
RO024	31,02	32,56	37,61	32,48	30,74	25,72	36,51	36,70	36,67
RO025	43,47	37,73	45,59	21,46	17,48	18,61	35,07	44,78	35,79
RO026	51,33	45,28	58,49	20,72	25,29	17,17	27,95	29,42	24,35
RO031	28,66	29,79	35,58	39,73	38,22	35,11	31,61	31,99	29,32
RO032	53,86	57,79	62,97	18,52	17,61	13,87	27,61	24,59	23,15
RO033	39,58	39,06	48,10	37,00	35,55	25,83	23,42	25,39	26,07
RO034	55,08	58,67	65,35	17,08	12,81	10,69	27,83	28,52	23,96
RO035	54,61	52,53	60,04	15,03	12,86	11,69	30,36	34,61	28,28
RO036	20,62	22,30	30,46	44,65	39,14	33,04	34,73	38,56	36,50
RO037	55,01	58,06	62,55	22,35	19,39	16,03	22,64	22,56	21,42
RO041	43,63	48,72	51,19	23,31	20,22	16,89	33,05	31,06	31,92
RO042	31,83	31,19	36,54	38,01	36,62	29,76	30,16	32,19	33,71
RO043	45,06	46,09	53,85	23,03	20,38	18,51	31,91	33,53	27,65
RO044	49,14	50,34	58,01	22,56	20,11	17,34	28,31	29,56	24,65
RO045	40,79	37,87	46,05	28,18	25,76	21,69	31,03	36,37	32,26
RO051	37,42	34,72	36,62	27,10	22,57	23,63	35,48	42,71	39,74
RO052	35,16	36,30	44,18	31,92	27,88	25,52	32,92	35,82	30,30
RO053	20,92	20,82	30,87	46,12	43,54	32,73	32,96	35,65	36,40
RO054	30,84	31,36	37,08	30,37	26,18	23,72	38,79	42,46	39,20
RO061	38,03	41,71	46,51	29,30	27,77	23,16	32,67	30,51	30,33
RO062	43,87	45,56	51,26	27,13	23,42	19,93	29,00	31,02	28,81
RO063	26,96	26,75	35,85	35,12	32,76	24,85	37,92	40,49	39,31
RO064	40,92	41,16	49,98	29,56	27,08	22,34	29,52	31,76	27,68
RO065	41,92	44,46	51,41	29,04	26,78	22,03	29,04	28,75	26,56
RO066	43,48	40,82	43,35	28,26	24,42	30,91	28,26	34,76	25,74
RO071	34,11	35,67	39,71	37,28	35,08	33,20	28,61	29,25	27,09
RO072	14,93	16,00	18,79	50,64	45,97	43,40	34,43	38,03	37,81
RO073	35,25	34,69	39,09	34,14	35,44	27,39	30,61	29,87	33,52
RO074	33,19	37,09	44,21	35,30	29,74	26,58	31,51	33,18	29,21
RO075	31,74	36,52	42,64	34,72	30,30	26,22	33,54	33,18	31,14
RO076	20,52	21,93	23,79	44,82	40,44	36,16	34,66	37,63	40,05
RO08	4,25	5,71	7,26	34,73	32,34	29,61	61,02	61,95	63,13

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.13: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής, σε όρους απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Έτη 1990, 1995 και 2000

	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ			ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ			ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ		
	1990	1995	2000	1990	1995	2000	1990	1995	2000
HU011	0,69	0,65	0,30	27,56	21,49	22,60	71,75	77,85	77,10
HU012	13,44	7,09	5,23	40,89	39,39	40,77	45,67	53,52	54,00
HU021	14,05	10,23	8,19	46,48	48,27	50,59	39,47	41,50	41,22
HU022	6,64	7,56	6,58	50,53	45,54	52,72	42,83	46,90	40,70
HU023	9,96	7,25	6,19	45,57	43,37	45,62	44,47	49,38	48,20
HU031	12,55	8,47	6,06	42,37	43,42	49,29	45,08	48,11	44,65
HU032	12,88	9,56	7,31	41,85	44,98	53,50	45,27	45,47	39,19
HU033	13,97	9,11	8,68	42,23	42,16	39,79	43,80	48,73	51,53
HU041	12,46	10,19	9,16	36,45	30,98	36,61	51,09	58,83	54,24
HU042	19,71	14,65	12,24	29,15	28,79	37,40	51,14	56,56	50,36
HU043	20,73	18,00	13,88	38,03	36,61	40,96	41,24	45,39	45,16
HU051	7,60	5,65	5,16	46,23	42,26	39,64	46,18	52,09	55,20
HU052	11,31	7,68	7,63	41,66	39,10	42,90	47,03	53,22	49,47
HU053	8,31	9,21	5,39	46,64	39,75	45,55	45,05	51,04	49,07
HU061	14,16	10,08	9,95	35,16	33,64	39,01	50,68	56,28	51,04
HU062	18,46	12,74	11,36	36,91	38,83	39,15	44,63	48,43	49,50
HU063	14,77	6,73	6,13	33,27	31,78	32,62	51,96	61,50	61,25
HU071	18,30	10,82	11,06	36,35	38,71	38,50	45,35	50,47	50,44
HU072	19,62	12,06	12,38	36,16	37,38	35,71	44,22	50,56	51,91
HU073	12,83	9,65	8,06	37,86	35,08	37,40	49,31	55,27	54,54

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.14: Μερίδια (%) των τριών τομέων παραγωγής, σε όρους απασχόλησης, στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Έτη 1990, 1995 και 2000

	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ			ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ			ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ		
	1990	1995	2000	1990	1995	2000	1990	1995	2000
SI001	13,90	12,90	10,94	45,32	44,32	43,89	40,78	42,78	45,17
SI002	6,62	5,62	4,78	41,27	40,27	39,21	52,11	54,11	56,01
SI003	6,95	5,95	4,71	53,89	52,89	52,87	39,17	41,17	42,43
SI004	6,79	5,79	4,91	49,66	48,66	47,31	43,55	45,55	47,78
SI005	2,23	1,23	0,87	56,54	55,54	52,77	41,23	43,23	46,37
SI006	7,68	6,68	5,62	47,19	46,19	45,31	45,13	47,13	49,06
SI009	3,63	2,63	2,52	50,92	49,92	47,14	45,45	47,45	50,34
SI00A	6,17	5,17	4,05	46,80	45,80	45,26	47,03	49,03	50,69
SI00B	5,34	4,34	3,74	47,17	46,17	45,07	47,49	49,49	51,20
SI00C	3,65	2,65	2,21	28,99	27,99	27,38	67,36	69,36	70,41
SI00D	7,19	6,19	5,36	50,92	49,92	48,63	41,89	43,89	46,01
SI00E	3,43	2,43	1,87	35,83	34,83	33,46	60,74	62,74	64,66

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.15: Μεταποιητική απασχόληση στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Έτη 1990, 1995 και 2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1995	2000
BG011	9.683	7.196	4.029
BG012	13.580	9.445	7.089
BG013	14.570	10.434	7.595
BG021	14.292	11.025	7.800
BG022	22.478	19.410	14.597
BG023	17.568	13.602	11.207
BG024	16.172	12.430	10.479
BG025	21.185	16.228	13.460
BG031	21.049	16.824	12.695
BG032	13.685	8.616	7.135
BG033	15.204	12.381	9.277
BG034	5.736	3.835	3.747
BG035	12.605	9.232	7.201
BG036	7.473	5.404	3.748
BG041	77.486	63.834	52.416
BG042	22.007	14.986	12.042
BG043	32.477	20.678	19.750
BG044	12.408	9.309	7.162
BG045	16.534	10.621	8.662
BG051	47.139	37.399	31.559
BG052	14.335	11.923	9.695
BG053	12.984	10.507	8.947
BG054	34.283	24.649	17.988
BG055	8.570	5.410	5.109
BG056	7.182	5.050	4.463
BG061	16.603	13.028	10.705
BG062	12.794	9.600	6.058
BG063	7.857	5.730	3.910

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.16: Μεταποιητική απασχόληση στις περιφέρειες της Εσθονίας, Έτη 1990, 1995 και 2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1995	2000
EE001	74.198	36.547	25.812
EE004	3.423	1.289	4.935
EE006	29.831	18.299	12.637
EE007	2.401	2.193	2.688
EE008	4.720	2.735	3.703

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.17: Μεταποιητική απασχόληση στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Έτη 1990, 1995 και 2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1995	2000
SI001	14.438	15.382	16.326
SI002	23.639	25.690	27.742
SI003	7.472	7.877	8.281
SI004	23.253	23.461	23.669
SI005	3.007	2.990	2.972
SI006	3.654	4.319	4.983
SI009	26.006	24.025	22.044
SI00A	3.599	4.147	4.695
SI00B	10.425	10.646	10.866
SI00C	4.908	5.249	5.589
SI00D	14.445	14.960	15.475
SI00E	93.415	85.981	78.546

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.18: Μεταποιητική απασχόληση στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Έτη 1990, 1995 και 2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1995	2000
RO011	34.652	23.990	18.483
RO012	20.329	12.135	10.271
RO013	41.342	27.670	23.002
RO014	43.537	28.140	20.255
RO015	49.117	29.736	23.194
RO016	17.056	10.755	9.217
RO021	22.490	14.902	11.552
RO022	42.762	24.755	19.511
RO023	33.074	20.855	16.010
RO024	30.571	24.721	19.580
RO025	12.109	7.670	6.825
RO026	17.625	14.360	10.080
RO031	69.099	58.388	49.173
RO032	9.357	6.086	4.337
RO033	33.077	23.643	14.360
RO034	4.220	1.900	1.855
RO035	7.979	5.267	3.650
RO036	53.085	43.740	24.550
RO037	13.793	8.517	6.915
RO041	46.115	26.394	22.650
RO042	18.312	13.867	8.387
RO043	13.599	9.164	8.683
RO044	22.721	14.272	11.688
RO045	22.260	16.806	13.561
RO051	34.480	21.194	19.147
RO052	14.988	10.081	8.586
RO053	25.713	20.064	12.663
RO054	71.346	46.698	38.332
RO061	51.209	34.546	31.663
RO062	23.543	15.713	12.948
RO063	78.514	55.546	39.252
RO064	28.406	19.341	17.315
RO065	23.671	16.884	11.874
RO066	12.230	7.969	10.160
RO071	26.319	19.410	15.211
RO072	76.961	58.888	41.467
RO073	18.243	14.763	11.504
RO074	26.668	17.852	15.393
RO075	58.119	40.691	30.260
RO076	59.170	40.396	33.005
RO08	282.417	178.440	117.129

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.19: Μεταποιητική απασχόληση στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Έτη 1990, 1995 και 2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1995	2000
HU011	338.216	256.208	246.816
HU012	40.543	27.811	41.757
HU021	21.085	24.364	37.782
HU022	15.393	19.575	25.511
HU023	21.305	25.430	28.992
HU031	34.417	33.382	44.607
HU032	10.880	22.049	28.652
HU033	14.742	19.778	20.339
HU041	16.180	13.393	17.498
HU042	8.777	9.264	12.820
HU043	7.308	10.306	11.285
HU051	42.396	35.838	31.427
HU052	12.126	11.311	14.132
HU053	8.080	13.212	14.574
HU061	26.774	22.031	25.748
HU062	19.110	19.279	20.829
HU063	15.915	13.973	17.209
HU071	22.983	22.328	26.832
HU072	16.173	17.615	17.935
HU073	18.909	22.141	22.511

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.20: Μέσο μέγεθος μεταποιητικών επιχειρήσεων στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Έτη 1990 και 2000

ΟΝΟΜΑ	1990	2000
BG011	84,7	35,5
BG012	110,1	71,6
BG013	90,3	39,9
BG021	46,8	42,8
BG022	101,6	45,4
BG023	50,1	19,8
BG024	62,2	39,0
BG025	92,4	32,7
BG031	61,7	36,8
BG032	79,4	49,3
BG033	101,1	37,8
BG034	57,7	53,5
BG035	156,6	36,4
BG036	79,4	34,0
BG041	70,1	29,0
BG042	74,6	18,9
BG043	96,8	32,9
BG044	66,7	19,9
BG045	89,3	39,6
BG051	44,9	34,2
BG052	37,2	33,9
BG053	50,7	30,3
BG054	123,1	37,3
BG055	86,7	27,3
BG056	99,3	42,8
BG061	40,0	57,8
BG062	62,7	22,2
BG063	45,7	28,4

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.21: Μέσο μέγεθος μεταποιητικών επιχειρήσεων στις περιφέρειες της Εσθονίας, Έτος 1990 και 2000

ΟΝΟΜΑ	1990	2000
ΕΕ001	55,8	21,7
ΕΕ004	77,0	54,1
ΕΕ006	142,3	40,1
ΕΕ007	30,8	34,3
ΕΕ008	29,3	36,9

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.22: Μέσο μέγεθος μεταποιητικών επιχειρήσεων στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Έτη 1990 και 2000

ΟΝΟΜΑ	1990	2000
RO011	164,2	88,2
RO012	236,1	85,3
RO013	205,7	79,2
RO014	218,7	81,0
RO015	295,5	88,3
RO016	236,9	89,5
RO021	184,3	64,7
RO022	209,3	59,2
RO023	72,6	65,2
RO024	160,1	49,4
RO025	179,9	109,4
RO026	168,7	64,1
RO031	277,2	45,9
RO032	89,2	47,0
RO033	230,7	63,5
RO034	36,6	40,5
RO035	106,8	47,9
RO036	224,2	132,7
RO037	137,0	39,2
RO041	184,8	142,4
RO042	145,2	46,1
RO043	126,9	29,6
RO044	198,3	101,8
RO045	142,5	95,8
RO051	151,7	70,7
RO052	149,7	74,6
RO053	180,1	57,7
RO054	181,2	69,5
RO061	200,5	53,3
RO062	285,4	73,4
RO063	170,8	83,2
RO064	129,8	72,8
RO065	167,9	75,9
RO066	156,6	56,7
RO071	163,9	69,5
RO072	321,1	54,9
RO073	241,0	49,2
RO074	245,3	83,1
RO075	270,8	82,4
RO076	266,8	98,2
RO08	161,9	145,6

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.23: Μέσο μέγεθος μεταποιητικών επιχειρήσεων στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Έτη 1990 και 2000

ΟΝΟΜΑ	1990	2000
HU011	45,8	37,7
HU012	20,0	12,4
HU021	32,8	25,5
HU022	37,5	29,3
HU023	47,2	36,7
HU031	36,3	33,2
HU032	63,8	29,8
HU033	49,3	37,7
HU041	26,3	24,6
HU042	15,2	11,0
HU043	51,0	29,9
HU051	45,1	30,5
HU052	28,6	21,7
HU053	44,4	10,9
HU061	35,4	30,6
HU062	41,5	14,7
HU063	32,9	12,6
HU071	30,5	23,0
HU072	35,6	32,2
HU073	29,4	24,6

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.24: Μέσο μέγεθος μεταποιητικών επιχειρήσεων στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Έτη 1990 και 2000

ΟΝΟΜΑ	1990	2000
SI001	65,8	36,4
SI002	50,2	16,1
SI003	39,4	19,7
SI004	22,3	14,5
SI005	24,4	19,3
SI006	19,3	21,0
SI009	44,7	31,5
SI00A	21,2	31,0
SI00B	40,1	28,3
SI00C	46,1	51,6
SI00D	23,0	12,1
SI00E	51,1	30,1

Πηγή: Στοιχεία της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.25: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Έτος 1990

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL+DM	DN
BG011	15,3	15,9	0,6	3,3	0,6	0,0	0,2	33,9	6,0	0,0	10,5	9,9	3,8
BG012	20,0	15,0	3,1	6,0	1,7	0,0	1,0	4,0	4,0	7,3	18,6	8,0	11,3
BG013	10,8	20,4	0,2	2,8	3,6	0,0	10,2	1,1	6,5	7,1	15,8	9,5	12,0
BG021	25,0	25,8	3,0	2,1	1,7	3,7	0,6	1,2	6,1	0,0	19,8	7,1	3,9
BG022	8,8	10,1	3,2	15,3	1,6	0,0	4,4	1,1	6,6	0,0	22,0	16,3	10,6
BG023	22,1	7,0	1,1	4,2	3,8	0,0	10,2	1,6	4,3	0,8	24,0	11,9	9,0
BG024	5,6	34,4	5,4	4,6	0,9	0,0	1,2	2,9	2,2	0,0	28,8	9,2	4,8
BG025	17,4	17,7	2,7	3,4	1,7	0,6	4,6	7,5	4,5	2,8	16,9	15,5	4,7
BG031	14,3	12,7	0,3	4,5	1,2	0,1	15,7	0,8	10,2	0,0	17,1	12,4	10,7
BG032	19,3	24,6	11,1	5,0	0,9	0,0	0,2	4,0	1,2	0,0	11,8	13,8	8,1
BG033	21,0	10,9	1,0	7,7	1,9	0,0	4,8	1,4	21,7	7,1	11,6	6,1	4,8
BG034	18,0	25,9	1,4	8,5	0,5	0,0	0,8	3,3	2,7	1,4	12,0	11,1	14,4
BG035	17,9	8,4	1,5	4,3	2,5	0,0	18,7	0,7	22,7	0,6	9,3	4,6	8,8
BG036	16,9	20,9	4,9	12,9	1,1	0,0	0,1	2,6	1,5	0,5	15,2	9,0	14,4
BG041	9,0	12,7	2,8	2,0	8,2	0,0	4,1	2,7	3,2	15,7	17,2	15,5	6,9
BG042	10,8	13,7	2,3	6,8	5,8	0,1	3,0	1,7	4,1	7,4	12,0	21,7	10,6
BG043	9,9	21,1	8,3	8,0	2,6	0,0	2,2	2,9	2,1	0,3	8,2	26,9	7,5
BG044	7,6	8,2	0,2	2,1	1,0	0,0	4,2	1,8	5,4	35,6	18,3	11,0	4,6
BG045	11,8	21,7	5,6	5,9	4,3	0,5	10,6	1,0	1,7	1,7	10,0	18,9	6,3
BG051	17,2	11,9	4,7	2,3	6,9	0,0	3,4	2,8	2,7	3,2	25,1	11,8	8,0
BG052	12,4	14,0	1,0	6,1	1,8	0,1	8,4	0,8	2,0	0,0	38,2	12,0	3,2
BG053	19,4	29,7	3,8	2,5	1,3	0,0	11,0	0,9	7,1	0,0	11,4	5,0	7,9
BG054	11,4	17,0	3,3	11,3	7,1	0,1	7,0	4,1	2,1	3,5	7,0	17,7	8,4
BG055	10,0	37,7	2,0	10,1	1,0	0,0	5,0	2,3	3,1	0,0	5,5	13,7	9,6
BG056	12,2	35,5	4,9	6,2	0,7	0,0	0,3	0,5	1,2	16,6	11,6	4,3	6,0
BG061	24,6	8,8	0,8	6,6	0,8	26,1	0,8	4,5	2,6	4,1	6,9	7,7	5,7
BG062	13,6	33,4	1,8	5,8	1,4	0,0	0,8	1,0	8,8	0,0	11,0	17,2	5,2
BG063	21,4	16,5	2,2	4,5	1,1	0,0	16,3	1,1	2,7	1,3	18,1	5,7	9,1

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.26: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Έτος 2000

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL+DM	DN
BG011	17,2	36,5	0,5	1,3	0,3	0,0	0,0	16,0	10,5	0,0	12,1	4,6	1,0
BG012	21,4	24,2	2,4	3,8	1,0	0,0	1,3	4,4	5,9	7,3	20,4	5,0	2,9
BG013	14,2	27,2	0,3	1,4	3,2	0,1	13,4	0,7	7,8	7,2	19,0	4,0	1,5
BG021	23,1	28,1	3,1	0,5	2,6	6,7	0,1	1,2	5,8	0,0	21,0	5,4	2,4
BG022	17,8	11,3	3,0	10,5	1,5	0,0	4,9	0,7	7,7	0,0	21,2	10,3	11,1
BG023	29,1	11,1	0,5	2,1	4,5	0,0	10,6	2,7	4,1	0,6	30,6	1,7	2,4
BG024	7,7	23,5	7,8	1,8	0,9	0,0	2,4	3,3	6,1	0,0	35,0	7,8	3,7
BG025	16,9	27,4	2,7	1,0	1,8	2,2	10,4	6,1	3,3	3,1	12,4	6,7	6,0
BG031	18,3	16,2	0,3	2,4	3,1	0,1	18,7	0,9	8,7	0,0	25,1	2,8	3,4
BG032	25,1	31,3	11,1	0,6	0,5	0,0	3,6	6,7	1,4	0,0	11,3	4,5	3,9
BG033	25,7	12,9	1,1	3,8	2,0	0,1	4,9	1,7	21,2	8,4	10,3	2,7	5,2
BG034	19,6	33,5	1,0	1,5	0,5	0,0	0,3	3,1	1,6	1,6	24,7	9,9	2,7
BG035	18,0	5,7	1,9	0,5	2,0	0,0	25,5	0,4	27,2	0,1	10,0	4,0	4,7
BG036	23,6	25,6	2,6	7,7	1,6	0,0	0,0	2,7	2,6	0,0	22,0	10,2	1,4
BG041	13,4	13,8	3,4	1,2	10,1	0,0	5,4	3,5	3,5	18,7	12,8	10,2	4,0
BG042	18,1	15,8	1,1	3,3	9,3	0,1	3,4	3,1	4,8	9,9	16,8	10,5	3,8
BG043	14,6	44,8	8,5	3,2	3,0	0,0	2,8	2,5	1,3	0,3	7,1	6,6	5,3
BG044	7,8	8,6	0,1	0,6	1,9	0,0	4,2	3,6	1,4	38,9	28,4	4,0	0,5
BG045	9,4	29,2	13,2	1,3	5,3	0,2	17,4	1,2	2,4	0,5	12,7	5,0	2,2
BG051	21,4	14,7	5,1	1,4	6,6	0,1	4,6	4,4	3,0	3,5	29,3	4,1	1,8
BG052	15,5	13,1	0,3	1,5	1,9	0,1	7,4	0,9	1,7	0,0	49,4	5,4	2,8
BG053	25,8	29,6	2,6	0,9	1,7	0,0	13,2	0,5	7,3	0,0	13,8	3,0	1,6
BG054	15,3	17,5	5,5	8,5	10,4	0,1	7,6	8,9	3,0	2,5	7,7	9,0	4,0
BG055	13,3	49,0	5,4	9,1	0,8	0,0	6,9	1,2	1,0	0,0	4,9	5,7	2,7
BG056	18,2	43,0	6,7	2,0	0,7	0,0	0,0	0,2	0,8	11,7	12,4	2,5	1,8
BG061	22,9	11,2	0,4	3,4	0,7	34,4	0,3	3,2	2,8	4,4	7,2	5,3	3,8
BG062	22,7	31,2	0,4	4,6	1,6	0,0	0,4	0,8	9,4	0,0	13,6	13,1	2,2
BG063	27,0	24,6	2,6	0,8	1,6	0,0	14,0	1,5	3,6	2,0	17,2	2,2	2,9

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.27: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Έτος 1990

	DA	DB	DC	DD	DE	DF+DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
RO011	7,4	26,0	4,2	2,6	4,3	14,3	6,2	1,5	8,5	4,9	0,1	8,1	11,9
RO012	7,5	47,5	1,1	1,0	0,2	0,1	2,7	11,0	4,7	9,0	10,9	0,3	4,0
RO013	8,5	28,7	2,3	0,9	0,6	10,7	1,6	3,5	6,2	14,9	5,4	11,6	5,1
RO014	5,8	20,5	3,6	6,5	3,5	16,4	2,3	7,8	14,1	12,5	0,8	0,0	6,2
RO015	9,1	35,4	5,8	11,9	3,4	1,1	0,5	3,8	7,6	7,6	0,5	2,2	11,1
RO016	7,4	34,9	4,7	0,2	0,2	3,9	0,0	5,0	1,5	27,1	9,2	0,0	5,9
RO021	11,2	17,5	1,1	5,2	9,6	11,6	0,4	1,8	8,3	24,2	0,1	8,5	0,5
RO022	10,4	22,8	1,1	2,3	0,2	0,4	9,8	9,0	20,3	13,6	6,8	0,3	3,0
RO023	12,6	15,8	1,8	1,1	1,7	11,0	3,3	8,2	4,2	11,9	0,7	21,2	6,5
RO024	8,5	11,0	0,5	0,8	0,6	4,3	0,1	1,9	37,0	15,3	0,6	15,8	3,6
RO025	20,0	25,3	1,9	1,6	0,5	5,9	4,3	8,1	11,6	0,1	0,0	17,5	3,2
RO026	11,6	35,7	1,0	3,4	4,4	3,7	2,0	4,6	9,6	12,7	3,4	0,0	7,9
RO031	6,3	18,0	1,9	2,2	0,3	8,5	3,5	5,9	4,8	4,7	4,8	32,7	6,4
RO032	14,7	31,2	0,4	0,4	6,6	6,8	0,0	5,4	20,0	1,4	0,0	11,3	1,8
RO033	5,3	11,5	0,4	0,4	0,2	1,6	0,5	5,0	15,9	35,6	20,8	0,0	2,8
RO034	14,7	33,0	0,6	1,3	1,4	12,7	0,3	3,6	4,4	10,3	0,0	13,9	3,8
RO035	41,9	27,5	0,5	2,1	0,4	9,6	0,7	4,5	4,5	0,0	6,6	0,0	1,7
RO036	4,5	12,9	1,0	1,6	2,3	15,4	4,0	9,4	10,0	32,2	1,8	2,2	2,7
RO037	14,4	23,9	1,3	0,7	0,1	13,5	0,4	2,0	9,9	17,9	7,3	5,6	3,0
RO041	11,9	15,6	2,4	3,3	0,7	7,6	1,5	2,7	8,6	15,5	3,9	23,5	2,8
RO042	11,2	11,5	0,6	9,5	0,2	0,4	3,8	14,6	5,1	31,4	0,1	10,4	1,2
RO043	10,2	20,6	0,7	2,7	5,2	0,4	2,1	1,6	3,9	18,7	1,1	22,3	10,5
RO044	9,8	20,1	2,5	0,3	0,1	2,4	2,1	10,0	20,5	6,4	0,3	23,8	1,7
RO045	9,3	11,7	13,8	9,2	0,1	23,0	1,0	2,3	2,8	22,4	0,0	0,1	4,3
RO051	11,3	27,0	3,6	3,9	0,5	0,0	2,2	1,7	8,4	12,1	3,4	13,7	12,2
RO052	5,5	7,3	0,4	7,1	0,2	0,8	0,2	0,9	36,9	33,9	2,6	0,2	4,0
RO053	7,5	13,8	3,3	1,4	0,4	4,2	4,4	8,6	31,3	22,8	0,1	0,0	2,2
RO054	10,9	24,4	8,7	2,0	0,8	5,1	3,6	4,7	4,5	15,9	14,4	1,5	3,5
RO061	8,1	20,9	15,0	2,1	1,1	2,7	2,4	7,1	4,6	17,5	0,0	8,7	9,8
RO062	8,1	25,4	1,0	5,1	2,4	0,5	4,0	7,1	7,2	18,2	7,8	0,8	12,4
RO063	6,0	10,3	8,5	2,3	4,9	4,5	1,8	18,7	14,6	14,6	3,7	4,1	6,0
RO064	6,1	29,6	1,8	6,9	0,4	1,1	0,2	6,5	14,0	13,1	0,3	3,9	16,1
RO065	6,3	28,1	4,1	2,6	0,6	0,4	0,5	4,0	12,2	23,4	0,5	2,6	14,7
RO066	7,2	22,4	1,4	0,2	0,3	0,0	5,9	7,1	39,0	0,4	0,0	0,0	16,1
RO071	4,7	13,8	5,6	1,8	2,0	3,8	0,1	7,1	12,4	38,3	0,1	0,0	10,3
RO072	3,9	8,6	1,6	2,1	2,6	9,9	1,1	3,3	2,9	30,6	5,4	26,4	1,6
RO073	13,5	23,3	0,7	5,1	0,2	0,0	1,7	1,6	8,0	1,1	13,7	17,8	13,3
RO074	7,7	29,2	4,3	11,8	0,1	0,3	0,2	2,6	14,0	14,7	0,0	0,0	15,1
RO075	7,6	18,0	3,1	2,8	0,2	10,2	4,0	8,8	5,2	10,8	8,9	2,1	18,3
RO076	5,4	25,4	9,2	1,3	0,8	1,9	0,7	7,2	13,5	14,4	3,9	13,4	2,9
RO081													
+													
RO082	6,0	15,9	5,1	1,0	3,6	3,3	3,0	4,6	10,0	24,8	15,6	4,2	2,9

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.28: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Έτος 2000

	DA	DB	DC	DD	DE	DF+DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
RO011	9,9	32,5	3,5	7,7	4,6	19,0	0,0	1,0	3,9	7,4	1,4	3,0	6,1
RO012	8,5	37,9	1,7	12,7	1,7	4,2	0,8	12,4	7,6	5,0	4,3	0,0	3,2
RO013	10,6	29,2	2,8	2,2	2,3	9,5	1,2	2,4	9,0	10,7	1,8	7,3	11,0
RO014	9,9	20,7	1,9	11,7	2,9	14,4	0,6	10,0	13,0	6,0	1,9	0,0	7,0
RO015	14,8	18,5	8,7	24,2	4,5	0,3	0,2	4,4	3,1	7,1	0,5	1,2	12,5
RO016	8,0	45,2	5,9	0,0	0,2	4,4	0,1	3,9	1,0	20,0	5,8	0,0	5,5
RO021	18,8	32,2	5,3	5,9	7,0	0,2	1,2	0,3	6,7	6,7	0,4	11,9	3,4
RO022	12,2	22,0	0,7	4,3	0,8	0,4	6,9	10,7	26,3	3,5	2,9	5,0	4,3
RO023	18,8	8,9	1,1	1,6	2,1	11,7	3,5	3,1	8,0	6,5	0,2	27,7	6,8
RO024	8,0	7,0	0,1	0,7	0,6	5,9	0,1	0,6	49,7	9,5	0,0	13,0	4,8
RO025	13,3	34,3	0,7	7,0	0,3	0,4	0,9	5,0	9,9	0,0	0,0	25,0	3,2
RO026	12,3	52,0	0,1	5,7	2,7	0,9	2,8	1,4	10,4	0,7	3,1	0,3	7,6
RO031	4,8	10,7	1,1	4,4	0,9	8,7	3,1	4,4	6,4	4,7	7,4	38,3	5,1
RO032	17,3	46,4	0,1	0,3	5,9	1,1	0,1	2,4	11,8	0,4	0,6	11,6	2,0
RO033	7,1	15,3	0,6	0,6	0,4	2,3	1,0	9,0	25,0	23,1	12,1	0,4	3,1
RO034	37,0	20,1	4,9	1,6	6,4	11,0	0,0	5,7	4,3	5,4	0,0	0,1	3,5
RO035	47,0	23,7	0,0	0,3	0,5	9,8	6,1	3,0	1,1	0,0	5,9	0,2	2,4
RO036	6,6	9,8	1,2	0,8	1,6	18,9	4,6	7,0	8,3	30,3	2,3	4,4	4,2
RO037	20,0	22,0	0,0	0,3	0,4	10,9	0,1	0,0	6,0	22,1	5,8	9,4	3,0
RO041	14,2	17,7	2,0	1,2	1,7	7,4	1,4	4,2	4,9	5,7	13,3	25,0	1,3
RO042	19,3	8,6	0,0	6,8	0,4	0,0	8,0	12,1	6,5	30,1	0,0	0,0	8,2
RO043	15,2	13,0	0,3	5,7	6,7	11,6	2,6	0,9	7,7	1,6	0,5	25,8	8,4
RO044	8,9	20,0	1,7	0,1	0,1	3,2	0,5	6,7	26,1	7,3	1,1	22,6	1,7
RO045	17,2	5,9	9,2	12,9	0,6	30,4	1,2	5,8	9,7	1,5	0,3	2,0	3,3
RO051	11,3	27,1	8,2	2,2	0,7	0,1	1,3	1,3	11,0	5,0	4,4	10,8	16,6
RO052	7,6	9,8	0,1	10,8	0,4	0,0	0,9	0,7	37,4	19,5	0,2	6,7	5,9
RO053	9,2	10,3	2,7	2,7	2,9	3,8	0,4	10,5	34,5	12,0	0,8	8,2	2,0
RO054	15,5	21,7	15,5	2,9	1,2	3,2	2,6	4,8	4,8	9,3	14,5	1,7	2,3
RO061	9,7	29,7	21,5	2,8	1,5	2,7	3,1	3,6	3,9	5,1	1,2	4,4	10,8
RO062	7,4	18,7	0,0	14,5	0,5	0,6	4,5	8,4	6,7	16,2	10,6	3,3	8,6
RO063	10,9	13,2	6,4	2,9	4,3	5,1	1,1	17,6	16,7	8,2	1,1	3,4	9,1
RO064	9,0	34,8	3,6	12,4	3,8	1,1	1,3	7,7	13,6	2,4	0,1	4,3	5,9
RO065	8,7	31,6	5,7	4,0	0,7	0,2	0,1	4,3	3,6	18,0	1,5	2,8	18,8
RO066	28,5	23,7	1,2	0,5	1,3	0,1	4,2	2,4	10,3	8,4	0,6	0,0	18,8
RO071	5,5	16,6	7,7	6,6	1,4	4,3	0,7	11,5	7,4	29,1	0,6	0,0	8,6
RO072	9,3	6,8	3,4	1,5	2,2	7,9	1,8	2,6	7,5	30,1	5,0	19,0	2,9
RO073	20,0	33,2	0,3	10,8	2,4	0,1	1,4	1,5	6,9	1,6	11,4	5,5	4,9
RO074	11,5	40,4	3,0	19,0	1,5	0,2	1,0	0,5	5,4	8,7	0,2	0,1	8,5
RO075	6,9	19,2	4,7	6,0	1,0	13,4	2,3	11,1	8,1	5,9	1,6	0,1	19,7
RO076	12,0	27,1	9,8	1,9	1,4	0,3	2,4	7,8	11,8	7,0	3,6	11,5	3,4
RO081													
+													
RO082	12,5	18,2	6,5	0,9	5,0	5,8	4,0	5,0	10,9	9,2	11,1	6,9	4,0

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.29: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Έτος 1990

	DA	DB+DC	DD+DE+DF	DG+DH	DI	DJ	DK+DL+DM	DN
HU011	9,21	14,87	9,33	19,54	4,27	7,02	32,96	2,8
HU012	28,08	13,11	4,30	10,57	2,44	9,19	29,69	2,6
HU021	18,84	6,56	2,92	1,13	2,72	32,07	33,58	2,2
HU022	37,70	5,67	12,47	11,29	6,76	12,38	13,73	0,0
HU023	17,35	8,89	5,24	17,57	14,77	15,07	17,52	3,6
HU031	19,72	25,79	3,22	4,59	2,30	10,74	30,24	3,4
HU032	19,77	40,84	11,59	5,12	0,49	0,18	20,13	1,9
HU033	29,47	21,67	6,23	0,00	6,08	6,97	15,61	14,0
HU041	29,78	30,62	7,56	2,53	11,09	3,81	9,20	5,4
HU042	36,79	17,17	10,52	4,11	1,53	7,32	19,99	2,6
HU043	28,83	36,37	4,78	2,90	1,11	11,35	10,94	3,7
HU051	20,37	9,48	1,75	21,53	5,39	27,35	12,39	1,7
HU052	33,16	9,26	4,56	1,90	8,45	15,15	26,39	1,1
HU053	10,67	14,90	2,93	2,86	20,51	22,96	21,95	3,2
HU061	31,50	19,11	9,86	7,66	0,30	4,01	23,82	3,7
HU062	26,04	23,76	3,83	3,56	2,49	5,32	31,33	3,7
HU063	30,27	21,59	9,99	13,14	0,98	9,73	11,46	2,8
HU071	36,99	19,82	8,55	4,95	0,19	7,48	17,05	5,0
HU072	39,47	25,91	6,11	1,52	3,80	5,91	10,08	7,2
HU073	30,37	25,01	3,98	2,21	8,49	6,11	15,25	8,6

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.30: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Έτος 2000

	DA	DB + DC	DD+DE+DF	DG	DH	DI+DJ	DK+DL+DM	DN
HU011	10,9	13,3	11,1	20,3	7,9	2,1	30,2	4,3
HU012	18,0	7,1	7,5	11,0	10,1	3,8	39,5	2,9
HU021	9,4	5,6	2,6	6,7	20,1	1,7	51,8	2,1
HU022	27,4	4,8	12,0	8,0	8,4	6,5	31,9	1,1
HU023	13,0	11,5	5,8	18,0	13,0	15,4	19,7	3,7
HU031	16,4	20,7	4,1	5,0	8,1	4,2	37,8	3,9
HU032	9,5	34,8	5,4	11,5	3,0	0,7	31,6	3,5
HU033	23,6	23,3	10,3	2,0	6,3	10,0	14,7	9,9
HU041	23,7	26,3	6,9	4,7	8,2	6,3	19,2	4,7
HU042	19,2	19,0	7,2	2,4	8,5	2,0	40,9	0,8
HU043	4,8	44,9	3,4	2,2	14,1	0,9	18,7	0,5
HU051	15,3	16,1	3,0	22,1	24,0	6,2	11,1	2,3
HU052	22,6	9,7	3,5	3,5	13,7	7,4	36,4	3,1
HU053	10,6	16,8	4,6	2,2	19,3	14,9	29,3	2,3
HU061	32,5	28,1	5,5	6,8	4,6	0,7	19,5	2,3
HU062	16,9	22,1	6,4	4,1	6,8	1,6	37,6	4,5
HU063	26,4	23,7	6,9	16,1	7,4	2,0	14,0	3,4
HU071	25,3	24,1	9,1	5,6	8,2	0,8	22,6	4,4
HU072	26,4	27,0	6,7	2,2	7,3	6,8	16,9	6,7
HU073	26,4	21,5	3,3	7,6	10,1	10,6	13,9	6,6

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.31: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Εσθονίας, Έτος 1990

	DA	DB	DC	DD	DE	DF+DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
EE001	12,90	14,16	3,82	0,86	6,65	4,68	3,96	5,66	6,40	13,56	12,46	6,09	8,79
EE004	25,40	15,11	1,97	5,95	2,74	0,77	2,44	6,49	0,00	28,99	0,96	0,98	8,20
EE006	9,64	24,21	2,73	4,24	1,48	20,72	1,13	10,79	2,19	5,93	10,17	0,00	6,78
EE007	30,67	27,22	2,92	1,92	1,59	0,11	0,63	7,14	2,28	14,27	1,60	1,06	8,58
EE008	19,51	12,65	6,94	4,79	3,88	1,02	0,87	3,17	3,76	21,88	6,30	1,69	13,53

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.32: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Εσθονίας, Έτος 2000

	DA	DB	DC	DD	DE	DF+DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
EE001	14,60	15,34	3,70	5,58	6,68	3,09	2,41	4,58	7,78	4,28	12,46	10,63	8,86
EE004	18,18	14,57	2,04	33,36	3,03	1,49	0,88	3,56	8,05	3,37	1,69	0,00	9,78
EE006	18,10	27,04	1,23	12,91	0,32	8,24	1,93	4,03	6,40	4,64	4,48	1,67	9,02
EE007	32,03	20,96	0,19	18,92	1,15	0,00	3,25	1,65	3,07	1,19	2,04	1,68	13,87
EE008	19,11	10,62	3,22	28,26	2,47	1,78	4,81	3,48	5,19	0,91	1,87	3,57	14,69

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.33: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Έτος 1990

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
SI001	14,16	46,90	0,62	0,21	3,70	5,86	0,13	0,20	6,04	4,13	7,26	5,10	1,02	4,67
SI002	10,87	16,15	0,35	3,44	10,74	0,21	4,29	2,60	4,96	18,93	8,11	8,41	8,98	1,97
SI003	0,81	14,42	0,00	11,14	0,30	0,00	0,01	9,40	1,66	33,53	18,28	5,87	1,89	2,68
SI004	6,57	14,41	0,93	3,56	5,06	0,00	7,08	4,71	11,51	14,75	20,94	2,96	1,17	6,37
SI005	0,03	2,53	0,00	0,62	3,62	0,00	6,17	0,10	28,44	4,97	11,51	36,65	0,00	5,35
SI006	7,71	39,96	3,85	0,08	15,85	0,00	1,81	0,12	3,89	5,34	6,51	1,71	0,97	12,21
SI009	3,42	11,80	17,17	5,23	2,88	0,00	0,60	12,91	1,94	15,18	5,01	19,59	0,07	4,21
SI00A	1,95	2,48	0,00	26,86	1,49	0,00	0,48	9,31	1,80	25,42	18,11	0,50	0,00	11,61
SI00B	15,11	9,53	0,79	2,82	1,36	0,00	1,47	2,33	6,41	2,25	19,62	26,86	2,57	8,88
SI00C	18,93	3,58	0,37	1,67	2,12	0,00	4,35	3,84	4,82	16,34	5,14	2,55	26,82	9,47
SI00D	1,83	26,09	0,78	9,77	1,32	0,00	15,35	1,88	2,35	5,38	3,47	10,80	16,74	4,24
SI00E	11,05	9,38	5,05	2,85	14,12	0,00	9,75	1,17	2,37	8,86	14,04	10,27	6,49	4,59

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.34: Μερίδια (%) των μεταποιητικών κλάδων, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Έτος 2000

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
SI001	12,64	42,20	4,77	1,23	3,24	4,16	3,62	1,50	4,22	7,92	4,75	4,66	1,11	3,96
SI002	13,02	9,92	3,19	3,00	7,56	0,11	3,46	3,65	5,48	22,96	8,86	8,81	6,76	3,21
SI003	2,11	16,19	0,12	10,88	1,54	0,01	1,09	10,73	1,13	25,68	18,67	8,17	0,06	3,63
SI004	7,06	12,66	1,56	5,06	4,80	0,00	4,63	4,75	8,45	19,31	18,78	4,95	0,39	7,60
SI005	2,82	9,91	3,56	0,63	4,82	0,00	4,10	0,67	21,48	9,45	5,58	29,59	0,63	6,77
SI006	6,46	26,44	2,81	1,72	17,81	0,00	2,07	1,20	3,68	10,64	5,68	6,43	6,00	9,06
SI009	4,74	11,55	6,86	6,55	4,76	0,00	1,54	11,76	2,12	16,68	5,18	21,20	1,21	5,83
SI00A	7,04	2,03	0,27	23,33	5,17	0,00	0,93	7,52	2,35	22,50	9,12	1,87	3,53	14,35
SI00B	11,38	9,05	2,27	4,13	2,00	0,00	1,56	2,59	7,79	7,59	18,11	24,19	0,77	8,57
SI00C	19,61	3,44	0,66	1,77	3,80	0,03	4,92	6,00	3,74	18,61	2,95	5,29	17,70	11,49
SI00D	3,98	17,57	1,01	7,92	2,14	0,00	9,27	3,94	2,74	9,55	9,10	9,62	14,63	8,52
SI00E	12,59	11,31	3,44	3,79	12,79	0,07	10,40	2,85	2,11	12,23	6,72	11,64	3,59	6,46

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.35: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Βουλγαρίας, Έτος 1990

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL+DM	DN
BG011	1,8	1,6	0,3	1,1	0,3	0,0	0,1	20,4	2,3	0,0	1,1	1,3	0,9
BG012	3,3	2,1	2,4	2,8	1,2	0,0	0,5	3,3	2,1	3,8	2,6	1,5	3,6
BG013	2,2	3,4	0,1	1,6	3,0	0,0	5,8	1,1	4,1	4,5	2,7	2,1	4,6
BG021	7,3	6,4	4,0	1,7	2,2	12,3	0,5	1,7	5,6	0,0	4,9	2,3	2,3
BG022	1,8	1,8	3,1	8,9	1,4	0,0	2,6	1,2	4,3	0,0	3,9	3,8	4,3
BG023	6,6	1,8	1,5	3,5	4,8	0,0	8,6	2,3	4,1	0,7	6,1	4,0	5,3
BG024	1,4	7,4	6,4	3,3	1,0	0,0	0,9	3,7	1,8	0,0	6,3	2,6	2,4
BG025	4,1	3,5	2,9	2,2	1,7	1,6	3,0	8,7	3,3	2,1	3,4	4,0	2,1
BG031	4,1	3,1	0,4	3,7	1,5	0,4	12,9	1,2	9,3	0,0	4,2	4,0	6,0
BG032	3,2	3,5	8,7	2,4	0,6	0,0	0,1	3,3	0,7	0,0	1,7	2,6	2,6
BG033	3,1	1,4	0,7	3,2	1,2	0,0	2,0	1,0	10,2	3,3	1,5	1,0	1,4
BG034	1,8	2,2	0,6	2,4	0,2	0,0	0,2	1,7	0,8	0,4	1,0	1,3	2,9
BG035	2,1	0,8	0,9	1,4	1,3	0,0	6,3	0,4	8,6	0,2	0,9	0,6	2,0
BG036	1,7	1,8	2,4	3,7	0,5	0,0	0,0	1,3	0,5	0,2	1,3	1,0	2,9
BG041	7,5	8,7	10,4	4,6	27,9	0,2	9,4	10,9	8,2	39,6	11,8	14,2	10,7
BG042	2,8	2,9	2,7	4,9	6,3	0,2	2,2	2,1	3,3	5,9	2,6	6,2	5,3
BG043	3,9	7,0	15,2	8,9	4,4	0,0	2,5	5,8	2,7	0,4	2,7	11,9	5,7
BG044	1,2	1,1	0,1	0,9	0,7	0,0	1,9	1,5	2,7	17,7	2,5	2,0	1,4
BG045	2,1	3,3	4,8	3,0	3,3	0,9	5,4	0,9	1,0	1,0	1,5	3,8	2,3
BG051	12,0	7,0	15,2	4,4	20,5	0,4	6,6	9,9	5,9	7,0	14,9	9,2	10,8
BG052	4,5	4,3	1,7	6,3	2,8	0,4	8,6	1,5	2,3	0,0	11,9	4,9	2,2
BG053	3,9	5,1	3,7	1,4	1,2	0,0	6,3	1,0	4,5	0,0	2,0	1,1	3,1
BG054	3,2	4,1	4,4	8,9	8,6	0,4	5,6	5,7	1,8	3,1	1,7	5,6	4,7
BG055	1,0	3,3	1,0	3,0	0,5	0,0	1,5	1,2	1,0	0,0	0,5	1,6	2,0
BG056	1,4	3,4	2,6	2,0	0,3	0,0	0,1	0,3	0,4	6,0	1,1	0,6	1,3
BG061	6,9	2,1	1,0	5,2	1,0	83,2	0,6	6,4	2,3	3,6	1,6	2,4	3,2
BG062	2,6	5,3	1,6	3,1	1,1	0,0	0,4	0,9	5,2	0,0	1,8	3,6	1,9
BG063	2,5	1,6	1,2	1,5	0,5	0,0	5,4	0,6	1,0	0,5	1,8	0,8	2,1

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.36: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Βουλγαρίας, Έτος 2000

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL+DM	DN
BG011	1,1	2,1	0,2	0,6	0,1	0,0	0,0	6,3	2,6	0,0	0,7	0,9	0,3
BG012	2,4	2,4	1,4	3,1	0,5	0,0	0,4	3,0	2,5	2,9	2,1	1,7	1,8
BG013	2,0	3,3	0,2	1,3	1,9	0,1	5,3	0,6	4,1	3,4	2,4	1,6	1,2
BG021	4,9	5,2	3,5	0,8	2,4	13,7	0,1	1,6	4,7	0,0	4,1	3,4	2,5
BG022	3,2	1,8	2,8	13,5	1,2	0,0	2,5	0,8	5,1	0,0	3,5	5,3	10,6
BG023	7,3	2,4	0,7	3,8	5,0	0,0	7,7	4,1	3,9	0,5	7,1	1,3	3,2
BG024	1,7	4,5	9,0	2,8	0,8	0,0	1,5	4,3	5,1	0,0	7,1	5,1	4,3
BG025	3,3	4,7	2,8	1,4	1,5	4,2	5,9	7,1	2,5	2,1	2,2	3,8	6,2
BG031	4,2	3,3	0,3	4,1	3,2	0,3	12,5	1,2	7,6	0,0	5,3	1,9	4,1
BG032	2,9	3,1	6,7	0,5	0,3	0,0	1,2	4,6	0,6	0,0	1,2	1,5	2,3
BG033	3,1	1,4	0,7	3,3	1,1	0,1	1,7	1,3	9,6	3,5	1,1	1,0	3,4
BG034	1,7	2,6	0,4	1,0	0,2	0,0	0,1	1,6	0,5	0,5	2,0	2,5	1,3
BG035	1,6	0,4	0,9	0,3	0,8	0,0	6,6	0,2	9,3	0,0	0,8	1,0	2,3
BG036	1,6	1,5	0,9	3,8	0,5	0,0	0,0	1,1	0,7	0,0	1,4	2,0	0,5
BG041	9,8	8,7	13	6,4	31,7	0,0	11,1	15,1	9,7	46,7	8,4	21,7	14,8
BG042	3,3	2,5	1,1	4,4	7,5	0,2	1,8	3,4	3,3	6,3	2,8	5,7	3,7
BG043	4,6	12,4	14,2	7,3	4,1	0,0	2,5	4,8	1,6	0,4	2,1	6,1	8,9
BG044	0,9	0,9	0,0	0,5	1,0	0,0	1,5	2,6	0,7	16,4	3,2	1,4	0,3
BG045	1,2	3,2	8,7	1,2	2,9	0,3	6,3	0,9	1,1	0,2	1,5	1,8	1,4
BG051	13,2	7,9	16,5	6,2	17,7	0,3	8,1	16,1	7,0	7,4	16,6	7,4	6,3
BG052	5,1	3,7	0,5	3,5	2,7	0,4	6,9	1,7	2,1	0,0	14,8	5,2	5,0
BG053	4,8	4,8	2,6	1,2	1,4	0,0	7,0	0,6	5,1	0,0	2,4	1,6	1,5
BG054	3,0	3,0	5,6	12,0	8,9	0,2	4,3	10,4	2,2	1,7	1,4	5,2	4,3
BG055	1,1	3,5	2,3	5,4	0,3	0,0	1,6	0,6	0,3	0,0	0,4	1,4	1,3
BG056	1,7	3,5	3,3	1,4	0,3	0,0	0,0	0,1	0,3	3,8	1,1	0,7	0,9
BG061	5,5	2,3	0,5	5,9	0,7	80,2	0,2	4,6	2,5	3,7	1,6	3,8	5,0
BG062	2,7	3,2	0,2	3,9	0,8	0,0	0,1	0,6	4,2	0,0	1,5	4,5	1,4
BG063	2,1	1,7	1,0	0,4	0,5	0,0	3,1	0,7	1,1	0,5	1,2	0,5	1,2

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.37: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Ρουμανίας, Έτος 1990

	DA	DB	DC	DD	DE	DF+DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
RO011	2,8	4,0	3,3	5,5	6,7	7,1	7,9	0,8	2,3	0,8	0,0	3,0	6,0
RO012	1,4	3,6	0,4	0,5	0,1	0,0	1,7	2,8	0,6	0,7	2,9	0,0	1,0
RO013	3,4	4,6	1,9	1,0	1,0	5,7	2,1	1,9	1,8	2,6	3,0	4,5	2,8
RO014	2,0	2,9	2,6	6,6	5,1	7,6	2,7	3,7	3,5	1,9	0,4	0,0	2,9
RO015	2,9	4,6	3,8	11,1	4,5	0,5	0,5	1,7	1,7	1,1	0,2	0,7	4,7
RO016	1,6	3,2	2,2	0,1	0,1	1,1	0,0	1,5	0,2	2,7	2,8	0,0	1,8
RO021	2,3	1,4	0,5	3,1	8,1	3,1	0,3	0,5	1,2	2,2	0,0	1,7	0,2
RO022	2,9	2,6	0,6	1,9	0,2	0,1	9,1	3,4	4,0	1,7	2,6	0,1	1,1
RO023	3,3	1,6	1,0	0,8	1,8	3,7	2,9	2,9	0,8	1,3	0,3	5,3	2,2
RO024	3,1	1,6	0,4	0,8	0,9	2,0	0,2	0,9	9,5	2,4	0,3	5,5	1,7
RO025	2,1	1,0	0,4	0,5	0,2	0,8	1,5	1,1	0,8	0,0	0,0	1,7	0,4
RO026	1,8	2,2	0,3	1,6	2,8	0,8	1,0	1,0	1,1	0,9	0,7	0,0	1,9
RO031	3,0	3,4	2,1	0,4	0,6	0,0	5,5	3,7	1,6	1,0	11,1	14,9	4,0
RO032	1,7	1,5	0,1	0,1	3,2	1,1	0,0	0,9	1,7	0,1	0,0	1,3	0,3
RO033	1,8	1,6	0,3	0,4	0,3	0,7	0,6	2,4	3,9	5,4	10,0	0,0	1,3
RO034	1,0	0,9	0,1	0,2	0,4	1,1	0,1	0,3	0,2	0,3	0,0	0,9	0,3
RO035	3,3	0,9	0,1	0,5	0,1	1,0	0,2	0,5	0,3	0,0	0,7	0,0	0,2
RO036	2,7	3,1	1,2	2,8	5,7	12,1	8,1	7,5	4,2	8,4	1,5	1,2	2,1
RO037	2,6	1,7	0,5	0,4	0,1	3,2	0,2	0,5	1,3	1,4	1,8	1,0	0,7
RO041	4,0	2,1	1,6	3,2	0,9	3,4	1,7	1,2	2,1	2,2	1,8	7,6	1,3
RO042	1,5	0,6	0,2	3,8	0,1	0,1	1,7	2,7	0,5	1,9	0,0	1,4	0,2
RO043	1,2	1,0	0,2	0,9	2,5	0,1	0,8	0,2	0,3	0,9	0,2	2,5	1,6
RO044	2,1	1,8	1,1	0,2	0,1	0,7	1,6	3,0	3,2	0,6	0,1	5,0	0,5
RO045	1,8	0,9	5,4	5,1	0,1	5,8	0,6	0,6	0,4	1,9	0,0	0,0	1,1
RO051	2,8	2,7	1,8	2,8	0,5	0,0	1,9	0,6	1,5	1,3	1,2	3,3	4,0
RO052	1,0	0,5	0,2	3,6	0,1	0,2	0,1	0,2	4,6	2,6	0,6	0,0	0,9
RO053	1,9	1,4	1,7	1,1	0,5	1,4	3,8	2,9	5,7	2,5	0,0	0,0	0,7
RO054	4,7	4,2	7,7	2,4	1,5	2,9	5,2	2,7	1,4	3,0	8,5	0,6	1,9
RO061	2,6	2,7	9,8	1,9	1,4	1,2	2,6	3,0	1,0	2,4	0,0	2,7	4,1
RO062	1,1	1,4	0,3	2,1	1,4	0,1	1,9	1,4	0,7	1,1	1,5	0,1	2,3
RO063	3,2	2,2	9,3	3,6	10,8	3,2	3,2	13,4	5,5	3,4	2,7	2,1	4,2
RO064	1,4	2,7	0,9	4,5	0,4	0,3	0,2	2,0	2,3	1,3	0,1	0,8	4,8
RO065	1,4	2,6	1,9	1,7	0,5	0,1	0,4	1,2	2,0	2,3	0,1	0,6	4,5
RO066	0,9	1,1	0,3	0,1	0,1	0,0	2,5	1,2	3,4	0,0	0,0	0,0	2,6
RO071	1,2	1,5	3,1	1,4	2,2	1,3	0,1	2,5	2,3	4,4	0,0	0,0	3,7
RO072	2,4	2,1	2,0	3,8	6,6	8,2	2,3	2,8	1,3	8,3	4,6	15,9	1,3
RO073	1,8	1,2	0,2	2,0	0,1	0,0	0,8	0,3	0,8	0,1	2,5	2,3	2,3
RO074	1,7	2,6	2,0	7,5	0,1	0,1	0,2	0,8	2,2	1,4	0,0	0,0	4,4
RO075	2,9	2,8	2,4	3,1	0,3	5,1	5,1	4,5	1,4	1,8	4,7	0,8	9,3
RO076	2,1	4,0	7,4	1,5	1,3	1,0	0,9	3,8	3,8	2,5	2,1	5,1	1,4
RO081													
+													
RO082	10,6	11,5	18,7	5,4	26,6	13,1	17,8	11,0	12,9	19,2	31,0	7,4	7,3

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.38: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Ρουμανίας, Έτος 2000

	DA	DB	DC	DD	DE	DF+DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
RO011	2,6	4,9	2,4	5,2	6,1	9,1	0,0	0,5	1,0	2,1	1,0	1,1	2,9
RO012	1,1	2,7	0,5	4,1	1,1	1,0	0,6	3,3	1,0	0,7	1,4	0,0	0,7
RO013	3,1	4,9	2,1	1,6	3,4	5,1	1,9	1,5	2,6	3,3	1,4	2,8	5,9
RO014	2,1	2,5	1,0	6,4	3,2	5,6	0,7	4,5	2,8	1,4	1,1	0,0	2,7
RO015	3,0	2,1	4,4	12,3	4,5	0,1	0,2	1,8	0,6	1,5	0,3	0,3	4,4
RO016	1,3	4,1	2,4	0,0	0,1	1,3	0,1	1,3	0,2	3,4	2,4	0,0	1,6
RO021	2,6	2,5	1,9	2,1	4,9	0,0	1,0	0,1	0,9	1,0	0,1	2,2	0,8
RO022	2,1	2,1	0,3	1,8	0,7	0,1	6,3	3,8	4,4	0,6	1,3	1,1	1,3
RO023	3,1	0,8	0,4	0,7	1,8	3,5	3,2	1,1	1,3	1,1	0,1	6,0	1,9
RO024	2,4	1,2	0,1	0,5	0,9	3,2	0,2	0,4	14,9	3,0	0,0	5,2	2,5
RO025	1,0	1,5	0,1	1,4	0,1	0,1	0,4	0,8	0,8	0,0	0,0	2,5	0,4
RO026	1,5	3,5	0,0	1,7	1,6	0,2	1,9	0,4	1,2	0,1	1,0	0,0	1,6
RO031	2,1	2,6	1,2	5,0	2,0	6,9	7,6	4,1	2,8	2,2	8,6	22,2	4,0
RO032	1,3	1,9	0,0	0,1	2,2	0,1	0,0	0,4	0,8	0,0	0,1	1,1	0,2
RO033	1,4	1,7	0,3	0,3	0,4	0,8	1,1	3,8	4,9	4,8	6,3	0,1	1,1
RO034	1,4	0,4	0,5	0,2	1,2	0,8	0,0	0,5	0,2	0,2	0,0	0,0	0,2
RO035	2,3	0,6	0,0	0,0	0,1	0,8	1,6	0,3	0,1	0,0	0,7	0,0	0,2
RO036	2,4	2,0	1,1	0,7	3,0	12,4	9,1	5,3	3,0	11,6	2,2	2,1	2,6
RO037	2,4	1,5	0,0	0,1	0,2	2,3	0,1	0,0	0,7	2,8	1,8	1,5	0,6
RO041	3,1	2,2	1,1	0,6	1,8	2,9	1,7	1,9	1,0	1,3	7,5	7,1	0,5
RO042	1,6	0,4	0,0	1,4	0,2	0,0	3,6	2,1	0,5	2,6	0,0	0,0	1,2
RO043	1,5	0,7	0,1	1,4	3,3	2,0	1,4	0,2	0,7	0,2	0,1	3,3	1,5
RO044	1,3	1,7	0,6	0,0	0,0	0,9	0,4	2,1	3,8	1,2	0,4	4,4	0,5
RO045	2,6	0,5	3,6	5,0	0,4	8,4	1,0	1,9	1,5	0,2	0,1	0,4	0,9
RO051	2,1	2,8	3,7	1,0	0,6	0,0	1,3	0,5	2,0	1,0	2,1	2,6	5,5
RO052	1,0	0,7	0,0	3,6	0,3	0,0	0,7	0,2	4,9	2,7	0,1	1,2	1,4
RO053	1,5	1,0	1,1	1,1	2,4	1,1	0,3	3,6	5,6	2,1	0,3	1,8	0,6
RO054	4,7	3,7	11,9	2,3	1,8	1,7	4,4	3,0	1,4	3,0	11,6	0,7	1,3
RO061	2,5	4,3	14,0	1,9	2,0	1,3	4,4	2,0	1,0	1,4	0,8	1,5	5,0
RO062	0,8	1,1	0,0	3,8	0,3	0,1	2,6	1,8	0,7	1,8	2,9	0,4	1,6
RO063	3,8	2,6	5,6	2,6	7,6	3,2	2,1	12,9	5,8	3,0	1,0	1,6	5,7
RO064	1,6	3,6	1,6	5,7	3,4	0,4	1,3	2,9	2,5	0,5	0,0	1,0	2,0
RO065	1,3	2,7	2,2	1,5	0,6	0,1	0,1	1,4	0,5	2,9	0,6	0,6	5,0
RO066	3,9	1,8	0,4	0,2	0,9	0,0	3,1	0,7	1,4	1,2	0,2	0,0	4,5
RO071	1,1	1,9	3,9	3,3	1,4	1,6	0,8	4,9	1,5	6,2	0,3	0,0	3,1
RO072	4,2	1,7	3,8	1,7	4,8	6,3	4,4	2,4	3,3	14,1	5,8	11,1	2,2
RO073	2,2	2,1	0,1	3,0	1,3	0,0	0,9	0,3	0,8	0,2	3,3	0,8	1,0
RO074	1,9	3,8	1,2	8,0	1,3	0,1	0,9	0,2	0,9	1,5	0,1	0,0	2,5
RO075	1,8	2,8	3,1	4,0	1,3	6,3	3,3	6,1	2,1	1,6	1,1	0,0	9,2
RO076	3,5	4,4	7,1	1,4	2,0	0,2	3,9	4,7	3,4	2,1	2,7	4,4	1,7
RO081													
+													
RO082	12,8	10	16,2	2,3	24,8	10	21,4	10,3	10,5	9,4	29,2	8,9	7,5

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.39: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Ουγγαρίας, Έτος 1990

	DA+DB+DC	DD+DE+DF	DG+DH+DI+DJ	DK+DL+DM	DN
HU011	15,5	33,5	39,1	40,4	37,7
HU012	7,0	4,1	9,5	8,1	0,0
HU021	3,3	0,0	0,9	5,1	6,6
HU022	1,5	6,1	4,4	2,0	2,0
HU023	3,2	0,0	7,0	2,6	0,0
HU031	5,1	13,5	2,1	6,4	2,6
HU032	2,9	0,0	1,3	1,5	8,1
HU033	3,4	0,0	2,2	1,7	0,0
HU041	4,6	13,5	2,0	1,6	1,6
HU042	3,3	0,0	0,0	1,6	2,6
HU043	2,7	0,0	0,0	1,2	0,9
HU051	6,9	22,9	16,2	4,6	4,1
HU052	3,0	6,4	0,0	2,5	0,0
HU053	0,7	0,0	0,0	1,9	0,0
HU061	7,2	0,0	6,4	4,6	0,0
HU062	4,0	0,0	1,8	4,2	6,0
HU063	5,9	0,0	3,1	2,0	7,6
HU071	7,3	0,0	1,6	3,6	11,3
HU072	6,7	0,0	0,0	2,1	3,8
HU073	5,8	0,0	2,4	2,3	5,1

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.40: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Ουγγαρίας, Έτος 2000

	DA	DB + DC	DD+DE+DF	DG	DH	DI+DJ	DK+DL	DM + DN
HU011	14,3	16,9	35,7	41,7	17,7	11	23,9	25,9
HU012	7,7	3,0	7,9	7,4	7,5	6,8	10,2	5,8
HU021	3,5	2,0	2,3	3,9	12,9	2,6	11,7	3,7
HU022	5,8	1,0	6,3	2,7	3,1	5,8	4,1	1,1
HU023	3,1	2,7	3,4	6,7	5,3	15,0	2,8	4,1
HU031	6,4	8,0	4,0	3,1	5,5	6,8	9,0	7,1
HU032	2,6	9,6	3,7	5,1	1,5	0,8	5,4	4,6
HU033	3,8	3,7	4,0	0,5	1,8	6,6	1,4	7,5
HU041	4,1	4,5	3,0	1,3	2,5	4,5	2,0	3,9
HU042	2,7	2,7	2,6	0,5	2,1	1,2	3,6	0,6
HU043	1,8	5,2	1,0	0,4	2,9	0,4	1,3	0,3
HU051	4,7	4,9	2,3	10,7	12,8	7,9	2,1	3,3
HU052	3,4	1,4	1,3	0,8	3,5	4,6	3,3	2,2
HU053	1,2	1,9	1,3	0,4	3,8	7,1	2,0	1,3
HU061	9,0	7,6	3,7	3,0	2,2	0,7	3,3	3,0
HU062	3,6	4,7	3,4	1,4	2,6	1,4	4,9	4,6
HU063	5,1	4,5	3,3	4,9	2,5	1,6	1,6	3,1
HU071	6,9	6,5	6,1	2,4	3,9	0,9	3,7	5,7
HU072	4,8	4,8	3,0	0,6	2,3	5,1	1,9	5,7
HU073	5,5	4,4	1,7	2,5	3,6	9,2	1,8	6,5

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.41: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Εσθονίας, Έτος 1990

	DA	DB	DC+DD	DE	DF+DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
EE001	39,4	40,4	100,0	100,0	30,3	100,0	50,5	100,0	49,2	70,2	100,0	53,5
EE004	11,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,6	0,0	0,0	0,0
EE006	15,2	35,6	0,0	0,0	69,7	0,0	49,5	0,0	11,1	29,8	0,0	21,3
EE007	15,8	12,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
EE008	18,1	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	24,0	0,0	0,0	25,2

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.42: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Εσθονίας, Έτος 2000

	DA	DB	DC+DD+DE+DF+DG+DH+DI+DJ	DK+DL+DM	DN	
EE001	32,3	35,5		14,5	100	40,1
EE004	11,3	9,2		24,5	0,0	12,0
EE006	20,5	32,5		17,5	0,0	21,4
EE007	19,2	13,2		13,5	0,0	0,0
EE008	16,7	9,6		30,0	0,0	26,5

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.43: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Σλοβενίας, Έτος 1990

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
SI001	9,8	17,2	0,8	0,3	3,1	92,8	0,1	0,3	6,7	1,9	3,4	2,6	1,1	5,1
SI002	16,1	12,7	1,0	9,0	19,0	7,2	9,2	7,3	11,8	18,3	8,2	9,1	20,4	4,6
SI003	0,5	4,6	0,0	11,7	0,2	0,0	0,0	10,7	1,6	13,1	7,5	2,6	1,7	2,5
SI004	11,3	13,1	3,1	10,8	10,3	0,0	17,5	15,4	31,7	16,5	24,6	3,7	3,1	17,2
SI005	0,0	0,4	0,0	0,3	1,3	0,0	2,6	0,1	13,6	1,0	2,3	8,0	0,0	2,5
SI006	2,4	6,6	2,3	0,0	5,9	0,0	0,8	0,1	2,0	1,1	1,4	0,4	0,5	6,0
SI009	6,3	11,4	60,9	16,9	6,3	0,0	1,6	45,0	5,7	18,1	6,3	26,3	0,2	12,2
SI00A	0,5	0,4	0,0	13,3	0,5	0,0	0,2	5,0	0,8	4,6	3,5	0,1	0,0	5,1
SI00B	12,4	4,1	1,2	4,1	1,3	0,0	1,7	3,6	8,4	1,2	11,0	16,1	3,2	11,5
SI00C	6,3	0,6	0,2	1,0	0,8	0,0	2,1	2,4	2,6	3,6	1,2	0,6	13,8	5,0
SI00D	1,9	14,3	1,6	17,8	1,6	0,0	22,9	3,7	3,9	3,6	2,5	8,2	26,6	6,9
SI00E	32,5	14,6	28,9	14,8	49,7	0	41,3	6,4	11,2	17	28,1	22,3	29,4	21,4

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.44: Μερίδια (%) των περιφερειών, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, στους μεταποιητικούς κλάδους της Σλοβενίας, Έτος 2000

	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ	DK	DL	DM	DN
SI001	8,8	19,1	10,1	1,5	3,1	89,3	4,6	1,9	5,8	3,2	3,0	2,6	1,7	3,8
SI002	20,1	10,0	15,1	8,1	16,3	5,1	9,8	10,5	16,8	20,7	12,5	10,9	22,7	6,9
SI003	1,2	6,2	0,2	11,2	1,3	0,1	1,2	11,7	1,3	8,8	10,0	3,9	0,1	2,9
SI004	11,0	12,8	7,4	13,8	10,4	0,1	13,1	13,7	26,0	17,5	26,7	6,2	1,3	16,3
SI005	0,7	1,7	2,8	0,3	1,8	0,0	2,0	0,3	11,1	1,4	1,3	6,2	0,4	2,4
SI006	2,4	6,5	3,2	1,1	9,4	0,0	1,4	0,8	2,8	2,4	2,0	2,0	4,9	4,7
SI009	6,5	10,4	28,9	15,9	9,2	0,1	3,9	30,2	5,8	13,4	6,5	23,5	3,6	11,1
SI00A	2,3	0,4	0,3	13,3	2,3	0,0	0,6	4,5	1,5	4,3	2,7	0,5	2,5	6,4
SI00B	8,6	4,5	5,2	5,5	2,1	0,0	2,2	3,7	11,7	3,4	12,6	14,7	1,3	9,0
SI00C	6,6	0,8	0,7	1,0	1,8	0,3	3,0	3,8	2,5	3,7	0,9	1,4	13,0	5,4
SI00D	3,9	11,3	3,0	13,7	2,9	0,1	16,7	7,2	5,3	5,5	8,2	7,6	31,3	11,6
SI00E	27,9	16,3	23,1	14,6	39,4	4,9	41,5	11,7	9,4	15,7	13,6	20,5	17,2	19,5

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.45: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών της Βουλγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	90-91	91-92	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00	90-00
BG011	0,987	0,987	0,999	0,990	0,985	0,996	0,997	0,997	0,997	0,775	0,683
BG012	0,985	0,985	0,993	0,997	0,999	0,992	0,993	0,993	0,993	0,986	0,896
BG013	0,987	0,987	0,973	0,997	0,991	0,996	0,993	0,992	0,992	0,992	0,870
BG021	0,996	0,996	0,998	0,985	0,985	0,998	0,989	0,997	0,997	0,995	0,988
BG022	0,998	0,998	0,999	0,789	0,791	0,975	0,992	0,998	0,998	0,979	0,874
BG023	0,994	0,994	0,996	0,980	0,987	0,999	0,996	0,997	0,997	0,997	0,908
BG024	0,988	0,988	0,993	0,974	0,976	0,999	0,997	0,997	0,997	0,998	0,930
BG025	0,997	0,997	0,989	0,948	0,952	0,999	0,995	0,910	0,910	0,994	0,809
BG031	0,992	0,992	0,960	0,946	0,949	0,981	0,995	0,990	0,990	0,997	0,854
BG032	0,986	0,986	0,995	0,949	0,955	0,999	0,996	0,982	0,982	0,995	0,908
BG033	0,992	0,992	0,990	0,983	0,983	0,999	0,997	0,999	0,999	0,984	0,966
BG034	0,972	0,972	0,997	0,960	0,962	0,997	0,916	0,994	0,994	0,994	0,858
BG035	0,994	0,994	0,999	0,989	0,994	0,996	0,998	0,999	0,999	0,997	0,968
BG036	0,961	0,961	0,980	0,941	0,947	0,997	0,983	0,991	0,991	0,994	0,849
BG041	0,993	0,993	0,985	0,953	0,944	0,999	0,961	0,993	0,993	0,995	0,887
BG042	0,961	0,961	0,969	0,984	0,986	0,993	0,997	0,989	0,989	0,986	0,676
BG043	0,909	0,909	0,995	0,899	0,913	0,990	0,989	0,989	0,989	0,995	0,626
BG044	0,993	0,993	0,996	0,610	0,616	0,998	0,997	0,998	0,998	0,997	0,950
BG045	0,969	0,969	0,985	0,954	0,974	0,991	0,997	0,996	0,996	0,994	0,734
BG051	0,994	0,994	0,992	0,989	0,992	0,999	0,995	0,989	0,989	0,998	0,923
BG052	0,997	0,997	0,993	0,993	0,995	1,000	1,000	0,999	0,999	0,999	0,973
BG053	0,988	0,988	0,998	0,996	0,997	0,999	0,996	0,995	0,995	0,998	0,963
BG054	0,991	0,991	0,984	0,815	0,816	0,994	0,993	0,993	0,993	0,964	0,756
BG055	0,987	0,987	0,994	0,992	0,994	0,999	0,995	0,998	0,998	0,999	0,947
BG056	0,993	0,993	0,997	0,952	0,967	0,994	0,996	0,997	0,997	0,975	0,966
BG061	0,988	0,988	0,994	0,996	0,996	0,999	0,997	0,995	0,995	0,997	0,969
BG062	0,998	0,998	0,994	0,932	0,932	0,995	0,999	0,995	0,995	0,992	0,947
BG063	0,994	0,994	0,989	0,997	0,999	0,995	0,996	0,995	0,995	0,972	0,928

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.46: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών της Εσθονίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	90-91	91-92	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00	90-00
EE001	0,987	0,987	0,969	0,969	0,823	0,990	0,859	0,969	0,969	0,925	0,688
EE004	0,978	0,978	0,978	0,971	0,839	0,963	0,934	0,980	0,980	0,988	0,300
EE006	0,996	0,996	0,986	0,995	0,932	0,996	0,966	0,976	0,976	0,975	0,697
EE007	0,987	0,987	0,989	0,991	0,868	0,999	0,985	0,987	0,987	0,992	0,774
EE008	0,991	0,991	0,964	0,939	0,894	0,989	0,912	0,978	0,978	0,991	0,257

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.47: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών της Ρουμανίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	90-91	91-92	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00	90-00
RO011	0,872	0,872	0,981	0,993	0,964	0,971	0,980	0,941	0,941	0,992	0,884
RO012	0,997	0,997	0,992	0,984	0,992	0,998	0,998	0,986	0,986	0,919	0,921
RO013	0,982	0,982	0,988	0,955	0,996	0,990	0,977	0,973	0,973	0,976	0,926
RO014	0,970	0,970	0,974	0,894	0,929	0,996	0,971	0,930	0,930	0,943	0,891
RO015	0,994	0,994	0,968	0,993	0,945	0,995	0,995	0,982	0,982	0,929	0,719
RO016	0,989	0,989	0,995	0,997	0,996	0,992	0,994	0,977	0,977	0,984	0,957
RO021	0,997	0,997	0,995	0,860	0,941	0,994	0,933	0,946	0,946	0,978	0,543
RO022	0,941	0,941	0,927	0,976	0,965	0,991	0,893	0,938	0,938	0,972	0,871
RO023	0,961	0,961	0,951	0,978	0,907	0,985	0,984	0,929	0,929	0,984	0,858
RO024	0,991	0,991	0,997	0,997	0,995	0,998	1,000	1,000	1,000	0,996	0,962
RO025	0,929	0,929	0,994	0,984	0,988	0,992	0,996	0,994	0,994	0,963	0,908
RO026	0,860	0,860	0,986	0,995	0,991	0,989	0,984	0,994	0,994	0,991	0,940
RO031	0,985	0,985	0,992	0,990	0,993	0,999	0,997	0,992	0,992	0,996	0,952
RO032	0,990	0,990	0,991	0,998	0,992	0,996	0,993	0,968	0,968	0,963	0,930
RO033	0,988	0,988	0,902	0,901	0,989	0,992	0,964	0,982	0,982	0,990	0,866
RO034	0,987	0,987	0,962	0,960	0,941	0,972	0,941	0,944	0,944	0,420	0,605
RO035	0,997	0,997	0,974	0,998	0,997	0,998	0,996	0,989	0,989	0,980	0,981
RO036	0,988	0,988	0,998	0,996	0,966	0,992	0,989	0,960	0,960	0,974	0,974
RO037	0,992	0,992	0,981	0,939	0,994	0,999	0,990	0,991	0,991	0,961	0,945
RO041	0,879	0,879	0,977	0,966	0,965	0,928	0,960	0,910	0,910	0,978	0,830
RO042	0,933	0,933	0,999	0,995	0,983	0,999	0,992	0,930	0,930	0,960	0,858
RO043	0,855	0,855	0,960	0,876	0,947	0,994	0,950	0,808	0,808	0,850	0,620
RO044	0,987	0,987	0,995	0,964	0,983	0,988	0,998	0,991	0,991	0,976	0,976
RO045	0,598	0,598	0,887	0,967	0,972	0,959	0,945	0,983	0,983	0,918	0,591
RO051	0,984	0,984	0,973	0,944	0,989	0,986	0,994	0,934	0,934	0,967	0,922
RO052	0,999	0,999	0,970	0,923	0,916	0,992	0,996	0,963	0,963	0,984	0,925
RO053	0,967	0,967	0,997	0,984	0,992	0,997	0,998	0,991	0,991	0,991	0,887
RO054	0,982	0,982	0,979	0,984	0,992	0,998	0,956	0,926	0,926	0,930	0,890
RO061	0,964	0,964	0,920	0,945	0,953	0,997	0,963	0,874	0,874	0,883	0,807
RO062	0,995	0,995	0,960	0,812	0,841	0,929	0,774	0,869	0,869	0,927	0,854
RO063	0,984	0,984	0,957	0,978	0,970	0,984	0,964	0,959	0,959	0,979	0,857
RO064	0,989	0,989	0,962	0,971	0,946	0,984	0,951	0,660	0,660	0,627	0,842
RO065	0,986	0,986	0,988	0,957	0,967	0,993	0,995	0,968	0,968	0,971	0,932
RO066	0,993	0,993	0,996	0,994	0,657	0,992	0,975	0,983	0,983	0,729	0,519
RO071	0,926	0,926	0,888	0,988	0,961	0,940	0,962	0,972	0,972	0,945	0,947
RO072	0,925	0,925	0,998	0,998	0,995	0,987	0,986	0,985	0,985	0,982	0,950
RO073	0,995	0,995	0,950	0,991	0,984	0,991	0,559	0,628	0,628	0,969	0,793
RO074	0,994	0,994	0,962	0,903	0,967	0,992	0,992	0,955	0,955	0,994	0,884
RO075	0,962	0,962	0,986	0,946	0,932	0,994	0,958	0,934	0,934	0,969	0,867
RO076	0,966	0,966	0,993	0,993	0,992	0,998	0,971	0,972	0,972	0,977	0,909
RO081+82	0,817	0,817	0,985	0,981	0,978	0,975	0,991	0,937	0,937	0,978	0,658

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.48: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών της Ουγγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

	90-91	91-92	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00	90-00
HU011	0,997	0,997	0,997	0,998	0,999	0,998	0,998	0,996	0,996	0,992	0,984
HU012	0,997	0,997	0,997	0,990	0,994	0,999	0,988	0,955	0,955	0,981	0,867
HU021	0,994	0,994	0,994	0,998	0,993	0,952	0,992	0,989	0,989	0,979	0,840
HU022	0,973	0,973	0,973	0,943	0,975	0,932	0,975	0,945	0,945	0,992	0,732
HU023	0,985	0,985	0,985	0,994	0,993	0,997	0,993	0,991	0,991	0,998	0,919
HU031	0,993	0,993	0,993	0,998	0,999	0,995	0,992	0,973	0,973	0,995	0,946
HU032	0,993	0,993	0,993	0,998	0,992	0,996	0,994	0,995	0,995	0,998	0,861
HU033	0,993	0,993	0,993	0,990	0,990	0,951	0,990	0,980	0,980	0,993	0,939
HU041	0,986	0,986	0,986	0,998	0,982	0,995	0,983	0,980	0,980	0,973	0,881
HU042	0,987	0,987	0,987	0,995	0,941	0,996	0,965	0,991	0,991	0,992	0,668
HU043	0,994	0,994	0,994	0,995	0,993	0,993	0,978	0,999	0,999	0,995	0,887
HU051	0,992	0,992	0,992	0,992	0,995	0,978	0,989	0,992	0,992	0,986	0,936
HU052	0,956	0,956	0,956	0,999	0,997	0,897	0,989	0,993	0,993	0,995	0,883
HU053	0,993	0,993	0,993	0,988	0,981	0,994	0,988	0,998	0,998	0,982	0,912
HU061	0,993	0,993	0,993	0,983	0,997	0,996	0,999	0,954	0,954	0,997	0,943
HU062	0,999	0,999	0,999	0,999	0,990	0,998	0,994	0,990	0,990	0,998	0,935
HU063	0,930	0,930	0,930	0,986	0,980	0,975	0,985	0,982	0,982	0,993	0,959
HU071	0,993	0,993	0,993	0,994	0,997	0,989	0,992	0,983	0,983	0,992	0,902
HU072	0,998	0,998	0,998	1,000	0,983	0,999	0,995	0,972	0,972	0,983	0,920
HU073	0,991	0,991	0,991	0,999	0,993	0,993	0,991	0,994	0,994	0,982	0,961

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.49: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών της Σλοβενίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	90-91	91-92	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00	90-00
SI001	0,999	0,999	0,999	0,999	0,999	0,996	0,996	0,996	0,996	0,996	0,984
SI002	0,988	0,988	0,988	0,988	0,988	0,992	0,992	0,992	0,992	0,992	0,897
SI003	0,994	0,994	0,994	0,994	0,994	0,999	0,999	0,999	0,999	0,999	0,974
SI004	0,996	0,996	0,996	0,996	0,996	0,998	0,998	0,998	0,998	0,998	0,945
SI005	0,996	0,996	0,996	0,996	0,996	0,999	0,999	0,999	0,999	0,999	0,947
SI006	0,991	0,991	0,991	0,991	0,991	0,995	0,995	0,995	0,995	0,995	0,932
SI009	0,994	0,994	0,994	0,994	0,994	0,999	0,999	0,999	0,999	0,999	0,890
SI00A	0,998	0,998	0,998	0,998	0,998	0,990	0,990	0,990	0,990	0,990	0,939
SI00B	0,998	0,998	0,998	0,998	0,998	0,999	0,999	0,999	0,999	0,999	0,970
SI00C	0,998	0,998	0,998	0,998	0,998	0,999	0,999	0,999	0,999	0,999	0,932
SI00D	0,994	0,994	0,994	0,994	0,994	0,996	0,996	0,996	0,996	0,996	0,892
SI00E	0,997	0,997	0,997	0,997	0,997	0,996	0,996	0,996	0,996	0,996	0,828

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.50: Δείκτης Ανομοιότητας των περιφερειών της Βουλγαρίας με την ΕΕ-15 σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
BG011	945	999	1.053	1.161	1.269	1.485	1.419	1.352	1.286	1.220	1.153
BG012	185	187	188	191	194	199	245	291	338	384	430
BG013	75	82	89	104	118	147	188	229	270	311	352
BG021	662	653	644	626	607	571	606	642	678	714	750
BG022	183	184	185	188	191	196	183	171	158	146	133
BG023	127	142	156	186	215	274	294	314	334	354	373
BG024	872	841	809	745	681	554	543	532	522	512	501
BG025	231	230	229	227	224	220	326	432	539	645	751
BG031	20	25	30	41	51	71	95	119	143	168	192
BG032	1.011	1.053	1.094	1.177	1.259	1.424	1.529	1.633	1.738	1.843	1.947
BG033	252	265	278	303	328	379	370	360	351	342	332
BG034	364	415	466	568	670	874	868	862	856	850	843
BG035	151	157	163	174	186	210	221	233	245	257	268
BG036	313	328	342	370	399	456	487	518	549	580	611
BG041	115	122	128	140	152	176	156	136	116	96	75
BG042	161	156	151	142	132	112	111	110	109	108	107
BG043	839	857	874	910	945	1.016	1.313	1.610	1.907	2.204	2.501
BG044	534	564	593	653	712	831	827	823	819	815	811
BG045	497	521	544	592	639	734	888	1.042	1.196	1.351	1.505
BG051	93	99	105	117	128	152	167	182	196	211	226
BG052	47	57	67	88	109	150	164	177	191	205	218
BG053	785	806	827	869	911	996	1.015	1.035	1.055	1.075	1.094
BG054	127	124	120	113	105	91	123	154	185	216	247
BG055	1.031	1.117	1.203	1.376	1.548	1.893	2.041	2.190	2.338	2.487	2.635
BG056	993	1.007	1.020	1.048	1.075	1.130	1.307	1.483	1.660	1.837	2.013
BG061	897	932	966	1.035	1.104	1.242	1.251	1.261	1.270	1.280	1.290
BG062	837	878	919	1.001	1.084	1.249	1.168	1.087	1.006	925	844
BG063	268	308	347	427	507	667	705	743	781	819	857

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.51: Δείκτης Ανομοιότητας των περιφερειών της Εσθονίας με την ΕΕ-15 σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
EE001	54	115	176	299	421	666	846	1.026	1.206	1.386	1.566
EE004	157	157	157	157	157	157	143	128	114	100	85
EE006	691	788	884	1.077	1.269	1.655	1.641	1.628	1.614	1.601	1.587
EE007	51	52	53	54	56	59	495	931	1.366	1.802	2.238
EE008	267	252	237	206	176	115	108	101	93	86	79

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.52: Δείκτης Ανομοιότητας των περιφερειών της Ρουμανίας με την ΕΕ-15 σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
RO011	626	651	675	724	774	872	885	899	913	927	940
RO012	1.645	1.609	1.572	1.499	1.427	1.281	1.223	1.165	1.107	1.049	991
RO013	549	539	529	510	490	451	475	499	523	547	571
RO014	455	450	444	433	421	399	390	381	373	364	355
RO015	1.132	1.095	1.058	983	909	761	758	756	753	751	748
RO016	910	867	823	737	651	478	768	1.058	1.347	1.637	1.927
RO021	233	239	244	254	264	285	466	647	828	1.009	1.190
RO022	253	252	250	247	244	238	251	264	278	291	304
RO023	435	461	487	539	591	694	722	750	778	806	833
RO024	548	554	560	571	583	606	642	679	716	753	789
RO025	857	861	864	870	876	889	1.007	1.124	1.242	1.360	1.477
RO026	756	825	893	1.029	1.165	1.438	1.567	1.695	1.824	1.953	2.081
RO031	1.111	1.122	1.132	1.154	1.175	1.218	1.243	1.269	1.294	1.320	1.345
RO032	626	640	653	680	707	761	1.001	1.241	1.482	1.722	1.962
RO033	573	585	597	622	646	695	661	627	593	559	524
RO034	972	946	919	867	814	708	813	919	1.024	1.130	1.235
RO035	2.145	2.262	2.378	2.611	2.844	3.310	3.190	3.070	2.950	2.830	2.710
RO036	471	459	446	421	396	347	344	342	340	338	335
RO037	292	283	273	255	237	200	229	257	286	315	343
RO041	449	462	474	500	526	577	658	739	820	901	982
RO042	597	624	650	702	754	859	831	803	776	748	720
RO043	521	513	504	486	469	434	475	515	556	597	638
RO044	591	563	534	476	418	302	356	410	463	517	571
RO045	515	520	524	534	543	562	576	589	603	617	631
RO051	569	560	551	532	514	478	546	615	684	753	822
RO052	1.958	1.962	1.965	1.973	1.980	1.995	1.861	1.727	1.593	1.460	1.326
RO053	827	829	830	833	836	842	812	783	754	725	695
RO054	621	628	635	648	662	690	767	844	921	999	1.076
RO061	772	775	778	784	790	801	1.043	1.285	1.528	1.770	2.012
RO062	432	415	397	362	328	258	267	277	286	296	305
RO063	532	533	534	536	538	542	535	528	522	515	508
RO064	873	855	837	801	766	694	759	824	889	954	1.019
RO065	944	938	932	921	909	886	913	940	967	994	1.021
RO066	810	819	828	847	866	903	862	822	781	741	700
RO071	1.228	1.207	1.185	1.143	1.101	1.016	999	982	965	948	931
RO072	464	448	431	397	364	297	283	270	256	243	229
RO073	548	562	576	604	632	687	730	774	817	860	903
RO074	1.055	1.052	1.049	1.042	1.036	1.023	1.091	1.158	1.226	1.294	1.361
RO075	145	148	150	155	160	170	224	277	331	385	438
RO076	743	757	771	799	828	884	897	909	922	935	947
RO081+82	186	184	181	177	172	164	181	199	216	234	251

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.53: Δείκτης Ανομοιότητας των περιφερειών της Ουγγαρίας με την ΕΕ-15 σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
HU011	158	171	183	208	233	283	266	250	233	217	200
HU012	410	412	414	418	423	431	360	290	219	149	78
HU021	534	543	551	567	583	616	542	468	394	321	247
HU022	1.106	1.048	989	871	754	520	462	403	344	286	227
HU023	478	480	481	485	489	497	459	422	385	348	310
HU031	348	366	383	418	453	524	432	341	249	158	66
HU032	1.182	1.174	1.165	1.148	1.132	1.098	1.002	906	810	714	618
HU033	481	461	441	401	361	281	281	281	282	283	283
HU041	976	983	989	1.003	1.016	1.043	932	821	709	598	487
HU042	876	823	769	663	556	343	289	234	179	125	70
HU043	1.746	1.754	1.762	1.777	1.793	1.824	1.829	1.833	1.837	1.841	1.845
HU051	2.189	2.225	2.260	2.331	2.402	2.545	2.405	2.266	2.127	1.988	1.848
HU052	549	576	602	654	706	811	664	517	370	223	76
HU053	136	129	122	108	94	67	66	66	66	66	66
HU061	571	569	567	563	560	552	672	792	911	1.031	1.150
HU062	406	383	360	313	267	175	161	147	133	119	105
HU063	1.134	1.105	1.076	1.018	960	844	875	905	935	965	995
HU071	1.056	1.045	1.034	1.011	989	943	849	755	660	566	472
HU072	1.504	1.445	1.386	1.268	1.151	916	851	786	721	656	591
HU073	703	692	680	658	635	590	579	567	556	545	533

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.54: Δείκτης Ανομοιότητας των περιφερειών της Σλοβενίας με την ΕΕ-15 σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
SI001	1.707	1.707	1.707	1.707	1.707	1.707	1.704	1.700	1.697	1.694	1.690
SI002	102	102	102	102	102	102	104	107	109	112	115
SI003	825	825	825	825	825	825	770	715	659	604	549
SI004	538	538	538	538	538	538	549	561	572	583	594
SI005	1.066	1.066	1.066	1.066	1.066	1.066	962	859	755	652	548
SI006	1.321	1.321	1.321	1.321	1.321	1.321	1.161	1.001	841	681	521
SI009	555	555	555	555	555	555	491	426	362	298	233
SI00A	2.182	2.182	2.182	2.182	2.182	2.182	2.026	1.869	1.713	1.557	1.400
SI00B	337	337	337	337	337	337	328	319	310	302	293
SI00	608	608	608	608	608	608	540	471	402	333	264
SI00D	712	712	712	712	712	712	609	507	404	302	199
SI00E	32	32	32	32	32	32	31	30	29	28	26

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.55: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών της Βουλγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
BG011	0,379	0,534	0,689	0,669	0,652	0,625	0,635	0,623	0,626	0,644	0,661
BG012	0,452	0,642	0,832	0,824	0,814	0,807	0,801	0,804	0,802	0,792	0,781
BG013	0,402	0,614	0,826	0,817	0,804	0,805	0,787	0,772	0,772	0,770	0,767
BG021	0,238	0,493	0,747	0,735	0,711	0,730	0,713	0,732	0,734	0,729	0,723
BG022	0,579	0,693	0,806	0,803	0,739	0,801	0,807	0,811	0,816	0,815	0,814
BG023	0,308	0,553	0,797	0,788	0,805	0,767	0,751	0,735	0,715	0,712	0,709
BG024	0,287	0,491	0,694	0,688	0,664	0,688	0,677	0,699	0,712	0,718	0,724
BG025	0,504	0,676	0,848	0,845	0,856	0,840	0,832	0,830	0,837	0,834	0,830
BG031	0,382	0,591	0,799	0,784	0,744	0,776	0,741	0,736	0,721	0,732	0,742
BG032	0,412	0,591	0,770	0,758	0,710	0,725	0,721	0,714	0,718	0,717	0,715
BG033	0,552	0,684	0,815	0,792	0,748	0,767	0,751	0,761	0,763	0,782	0,800
BG034	0,287	0,525	0,762	0,747	0,765	0,724	0,714	0,692	0,678	0,670	0,662
BG035	0,551	0,669	0,787	0,773	0,785	0,742	0,717	0,721	0,730	0,723	0,715
BG036	0,372	0,571	0,769	0,761	0,801	0,753	0,733	0,735	0,703	0,706	0,708
BG041	0,544	0,702	0,859	0,855	0,861	0,852	0,849	0,859	0,852	0,857	0,862
BG042	0,489	0,680	0,870	0,878	0,874	0,872	0,872	0,869	0,867	0,860	0,853
BG043	0,430	0,622	0,813	0,812	0,851	0,808	0,796	0,773	0,738	0,721	0,703
BG044	0,382	0,564	0,746	0,726	0,774	0,703	0,667	0,652	0,656	0,653	0,649
BG045	0,504	0,672	0,839	0,830	0,852	0,826	0,802	0,800	0,798	0,786	0,774
BG051	0,369	0,596	0,822	0,810	0,816	0,800	0,791	0,792	0,781	0,783	0,785
BG052	0,184	0,442	0,699	0,678	0,645	0,665	0,660	0,642	0,626	0,622	0,618
BG053	0,321	0,539	0,756	0,748	0,729	0,729	0,716	0,698	0,683	0,692	0,700
BG054	0,698	0,791	0,884	0,889	0,896	0,892	0,893	0,895	0,892	0,893	0,893
BG055	0,398	0,566	0,733	0,718	0,688	0,698	0,699	0,662	0,661	0,658	0,654
BG056	0,299	0,518	0,736	0,735	0,715	0,718	0,678	0,669	0,648	0,645	0,642
BG061	0,309	0,556	0,803	0,777	0,803	0,772	0,767	0,754	0,745	0,743	0,741
BG062	0,324	0,526	0,727	0,708	0,656	0,684	0,669	0,653	0,666	0,681	0,695
BG063	0,347	0,566	0,785	0,753	0,725	0,690	0,702	0,710	0,705	0,717	0,728

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.56: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών της Εσθονίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
EE001	0,757	0,831	0,905	0,864	0,836	0,656	0,597	0,498	0,718	0,690	0,661
EE004	0,443	0,352	0,261	-	-	-	-	0,566	0,484	0,485	0,485
EE006	0,646	0,644	0,641	0,633	0,569	0,518	0,518	0,683	0,679	0,587	0,495
EE007	0,260	0,261	0,261	0,259	0,260	-	-	0,484	0,503	0,455	0,406
EE008	0,237	0,379	0,520	0,523	0,606	0,258	0,262	0,502	0,498	0,499	0,500

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.57: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών της Ρουμανίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
RO011	0,306	0,571	0,836	0,820	0,805	0,766	0,794	0,765	0,818	0,801	0,783
RO012	0,280	0,475	0,669	0,742	0,748	0,695	0,713	0,725	0,715	0,737	0,758
RO013	0,333	0,577	0,820	0,823	0,840	0,808	0,829	0,848	0,851	0,842	0,832
RO014	0,415	0,628	0,840	0,823	0,819	0,821	0,825	0,810	0,833	0,837	0,841
RO015	0,473	0,624	0,774	0,769	0,784	0,806	0,807	0,817	0,813	0,803	0,793
RO016	0,205	0,450	0,695	0,692	0,678	0,701	0,682	0,704	0,699	0,672	0,645
RO021	0,346	0,569	0,791	0,781	0,795	0,793	0,794	0,751	0,723	0,740	0,757
RO022	0,478	0,649	0,820	0,818	0,822	0,793	0,764	0,825	0,809	0,803	0,796
RO023	0,427	0,651	0,874	0,844	0,850	0,808	0,780	0,764	0,801	0,805	0,809
RO024	0,237	0,460	0,682	0,655	0,635	0,651	0,644	0,626	0,635	0,631	0,626
RO025	0,355	0,524	0,693	0,685	0,685	0,652	0,632	0,656	0,674	0,674	0,673
RO026	0,349	0,543	0,736	0,715	0,725	0,663	0,656	0,691	0,685	0,654	0,622
RO031	0,468	0,628	0,788	0,779	0,792	0,809	0,798	0,797	0,809	0,803	0,797
RO032	0,225	0,461	0,696	0,692	0,667	0,674	0,669	0,695	0,673	0,639	0,605
RO033	0,255	0,460	0,664	0,754	0,679	0,667	0,669	0,701	0,724	0,733	0,741
RO034	0,187	0,467	0,746	0,724	0,780	0,771	0,768	0,784	0,768	0,745	0,721
RO035	0,247	0,434	0,621	0,563	0,562	0,518	0,543	0,565	0,541	0,567	0,593
RO036	0,278	0,512	0,745	0,748	0,749	0,808	0,820	0,809	0,833	0,821	0,808
RO037	0,239	0,521	0,802	0,781	0,735	0,730	0,740	0,722	0,727	0,732	0,736
RO041	0,455	0,652	0,849	0,811	0,842	0,819	0,813	0,811	0,811	0,814	0,816
RO042	0,397	0,543	0,688	0,685	0,688	0,640	0,658	0,668	0,740	0,738	0,735
RO043	0,364	0,577	0,790	0,803	0,846	0,840	0,841	0,817	0,794	0,804	0,814
RO044	0,309	0,546	0,783	0,791	0,791	0,789	0,788	0,776	0,758	0,745	0,732
RO045	0,352	0,576	0,800	0,781	0,797	0,773	0,769	0,744	0,800	0,791	0,781
RO051	0,442	0,619	0,795	0,771	0,774	0,764	0,778	0,784	0,775	0,787	0,799
RO052	0,209	0,414	0,618	0,551	0,685	0,622	0,617	0,643	0,698	0,694	0,689
RO053	0,292	0,528	0,763	0,770	0,755	0,725	0,742	0,738	0,752	0,770	0,787
RO054	0,552	0,695	0,837	0,834	0,843	0,859	0,862	0,839	0,863	0,852	0,841
RO061	0,532	0,695	0,857	0,853	0,860	0,831	0,813	0,821	0,839	0,821	0,802
RO062	0,542	0,690	0,838	0,842	0,854	0,874	0,867	0,874	0,870	0,857	0,844
RO063	0,521	0,713	0,904	0,889	0,890	0,882	0,886	0,889	0,889	0,883	0,877
RO064	0,380	0,570	0,760	0,741	0,814	0,784	0,758	0,789	0,706	0,744	0,781
RO065	0,304	0,515	0,726	0,695	0,738	0,720	0,703	0,731	0,771	0,759	0,747
RO066	0,245	0,433	0,620	0,608	0,590	0,708	0,724	0,716	0,726	0,708	0,690
RO071	0,285	0,532	0,779	0,749	0,768	0,782	0,726	0,801	0,822	0,811	0,799
RO072	0,371	0,564	0,756	0,753	0,771	0,771	0,803	0,835	0,836	0,827	0,817
RO073	0,420	0,596	0,772	0,755	0,773	0,763	0,742	0,789	0,752	0,750	0,747
RO074	0,349	0,528	0,707	0,699	0,696	0,689	0,697	0,676	0,688	0,682	0,676
RO075	0,526	0,712	0,897	0,884	0,889	0,874	0,858	0,855	0,848	0,846	0,843
RO076	0,489	0,667	0,845	0,846	0,811	0,824	0,814	0,837	0,830	0,832	0,833
RO081+82	0,524	0,703	0,882	0,899	0,905	0,910	0,911	0,914	0,847	0,829	0,811

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.58: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών της Ουγγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
HU011	0,887	0,791	0,694	0,701	0,696	0,690	0,689	0,680	0,677	0,690	0,703
HU012	0,640	0,654	0,668	0,688	0,687	0,692	0,689	0,696	0,658	0,663	0,667
HU021	0,590	0,591	0,591	0,645	0,633	0,618	0,577	0,542	0,562	0,560	0,558
HU022	0,831	0,747	0,663	0,701	0,707	0,554	0,699	0,694	0,653	0,659	0,665
HU023	0,898	0,823	0,747	0,744	0,743	0,742	0,739	0,736	0,744	0,748	0,751
HU031	0,724	0,689	0,654	0,661	0,659	0,666	0,666	0,662	0,655	0,656	0,656
HU032	0,579	0,578	0,577	0,582	0,573	0,579	0,573	0,579	0,585	0,600	0,614
HU033	0,899	0,788	0,676	0,684	0,687	0,695	0,701	0,713	0,707	0,715	0,723
HU041	0,657	0,662	0,666	0,667	0,671	0,646	0,640	0,647	0,684	0,695	0,705
HU042	0,568	0,608	0,648	0,642	0,661	0,655	0,657	0,636	0,611	0,610	0,608
HU043	0,586	0,541	0,495	0,583	0,577	0,577	0,562	0,531	0,513	0,515	0,516
HU051	0,678	0,678	0,678	0,680	0,673	0,680	0,696	0,709	0,702	0,705	0,707
HU052	0,558	0,601	0,644	0,643	0,643	0,646	0,634	0,611	0,630	0,645	0,660
HU053	0,923	0,809	0,695	0,706	0,678	0,683	0,674	0,658	0,644	0,665	0,686
HU061	0,595	0,623	0,650	0,648	0,660	0,669	0,660	0,657	0,615	0,620	0,624
HU062	0,596	0,614	0,632	0,647	0,663	0,670	0,673	0,664	0,628	0,636	0,643
HU063	0,604	0,645	0,686	0,687	0,675	0,685	0,690	0,678	0,673	0,684	0,695
HU071	0,622	0,634	0,646	0,655	0,641	0,653	0,650	0,651	0,649	0,663	0,677
HU072	0,609	0,620	0,630	0,639	0,637	0,678	0,681	0,671	0,691	0,692	0,692
HU073	0,722	0,702	0,682	0,695	0,699	0,702	0,702	0,687	0,691	0,708	0,725

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.59: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών της Σλοβενίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης, Έτη 1990-2000

ΟΝΟΜΑ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
SI001	0,912	0,912	0,912	0,912	0,912	0,848	0,812	0,777	0,772	0,775	0,777
SI002	0,820	0,820	0,820	0,820	0,820	1,000	0,952	0,904	0,903	0,904	0,905
SI003	0,518	0,518	0,518	0,518	0,518	0,804	0,786	0,768	0,772	0,769	0,766
SI004	0,606	0,606	0,606	0,606	0,606	0,869	0,876	0,883	0,881	0,877	0,873
SI005	0,337	0,337	0,337	0,337	0,337	0,647	0,722	0,798	0,796	0,792	0,788
SI006	0,433	0,433	0,433	0,433	0,433	0,720	0,766	0,813	0,842	0,843	0,843
SI009	0,607	0,607	0,607	0,607	0,607	0,831	0,848	0,865	0,873	0,872	0,871
SI00A	0,460	0,460	0,460	0,460	0,460	0,696	0,747	0,797	0,794	0,800	0,806
SI00B	0,522	0,522	0,522	0,522	0,522	0,796	0,816	0,837	0,836	0,838	0,840
SI00C	0,609	0,609	0,609	0,609	0,609	0,808	0,830	0,853	0,852	0,849	0,846
SI00D	0,584	0,584	0,584	0,584	0,584	0,812	0,854	0,895	0,895	0,897	0,898
SI00E	0,988	0,988	0,988	0,988	0,988	0,911	0,916	0,921	0,915	0,916	0,917

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.60: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης Έτη 1990-2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
DA	0,943	0,941	0,939	0,938	0,939	0,939	0,939	0,940	0,935	0,933	0,930
DB	0,952	0,952	0,952	0,953	0,953	0,951	0,949	0,950	0,947	0,944	0,940
DC	0,846	0,844	0,842	0,834	0,826	0,814	0,827	0,787	0,816	0,809	0,801
DD	0,947	0,945	0,943	0,934	0,928	0,923	0,890	0,880	0,885	0,887	0,889
DE	0,747	0,744	0,740	0,735	0,732	0,728	0,724	0,737	0,730	0,726	0,722
DF	0,189	0,179	0,169	0,162	0,161	0,162	0,152	0,216	0,214	0,212	0,209
DG	0,857	0,855	0,852	0,850	0,847	0,843	0,841	0,835	0,845	0,846	0,847
DH	0,842	0,836	0,829	0,821	0,815	0,809	0,805	0,806	0,808	0,825	0,841
DI	0,917	0,914	0,911	0,907	0,905	0,901	0,898	0,892	0,904	0,905	0,906
DJ	0,616	0,605	0,594	0,588	0,585	0,577	0,571	0,572	0,569	0,566	0,562
DK	0,888	0,886	0,884	0,882	0,879	0,876	0,877	0,882	0,875	0,872	0,868
DL+DM	0,900	0,904	0,907	0,906	0,901	0,890	0,888	0,890	0,886	0,884	0,881
DN	0,943	0,940	0,936	0,937	0,932	0,922	0,895	0,888	0,891	0,892	0,893

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.61: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων στις περιφέρειες της Ρουμανίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης Έτη 1990-2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
DA	0,989	0,973	0,957	0,953	0,946	0,950	0,951	0,945	0,960	0,955	0,950
DB	0,920	0,931	0,942	0,938	0,932	0,928	0,931	0,930	0,956	0,950	0,943
DC	0,807	0,789	0,770	0,756	0,757	0,737	0,738	0,747	0,654	0,717	0,779
DD	0,875	0,888	0,901	0,890	0,865	0,867	0,854	0,889	0,848	0,863	0,878
DE	0,809	0,809	0,808	0,693	0,743	0,766	0,768	0,789	0,884	0,851	0,818
DF+DG	0,787	0,766	0,744	0,822	0,824	0,806	0,808	0,800	0,790	0,794	0,798
DH	0,834	0,823	0,812	0,785	0,743	0,754	0,764	0,719	0,848	0,829	0,810
DI	0,880	0,873	0,866	0,852	0,873	0,842	0,840	0,844	0,857	0,863	0,868
DJ	0,895	0,896	0,896	0,882	0,880	0,864	0,859	0,867	0,878	0,875	0,872
DK	0,854	0,850	0,846	0,829	0,820	0,851	0,867	0,875	0,854	0,854	0,853
DL	0,710	0,673	0,635	0,645	0,663	0,658	0,671	0,677	0,727	0,722	0,717
DM	0,728	0,753	0,778	0,747	0,745	0,770	0,784	0,771	0,758	0,761	0,764
DN	0,903	0,914	0,925	0,920	0,912	0,910	0,897	0,899	0,873	0,892	0,910

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.62: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης Έτη 1990-2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
DA	0,944	0,944	0,958	0,958	0,942	0,961	0,920	0,951	0,949	0,951	0,952
DB+DC	0,881	0,881	0,881	0,897	0,905	0,908	0,865	0,912	0,928	0,930	0,931
DD+DE+DF	0,575	0,674	0,772	0,787	0,789	0,801	0,762	0,804	0,811	0,817	0,822
DG	0,688	0,688	0,585	0,633	0,621	0,651	0,651	0,678	0,864	0,796	0,728
DH	0,842	0,842	0,842	0,857	0,896	0,857	0,824	0,873	0,797	0,850	0,903
DI+DJ	0,801	0,801	0,801	0,827	0,988	0,876	0,868	0,880	0,894	0,896	0,898
DK+DL	0,782	0,782	0,755	0,781	0,799	0,821	0,846	0,845	0,870	0,872	0,873
DM + DN	0,717	0,717	0,865	0,862	0,872	0,883	0,865	0,889	0,884	0,880	0,875

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.63: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων στις περιφέρειες της Εσθονίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης Έτη 1990-2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
DA	0,934	0,941	0,947	0,961	0,954	0,856	0,856	0,955	0,971	0,968	0,965
DB+DC	0,772	0,772	0,772	0,756	0,771	0,422	0,424	0,871	0,883	0,891	0,898
DD	0,425	0,425	0,425	0,425	0,425	0,430	0,429	0,845	0,982	0,976	0,970
DE+DF+DG+DH	0,381	0,385	0,388	0,380	0,379	0,379	0,379	0,379	0,379	0,379	0,379
DI+DJ	0,431	0,430	0,428	0,428	0,428	0,428	0,396	0,396	0,396	0,396	0,396
DK	0,761	0,690	0,618	0,388	0,385	0,385	0,406	0,406	0,406	0,406	0,406
DL+DM	0,378	0,374	0,369	0,351	0,351	0,351	0,351	0,351	0,351	0,351	0,351
DN	0,628	0,640	0,652	0,654	0,653	0,000	0,000	0,908	0,930	0,870	0,809

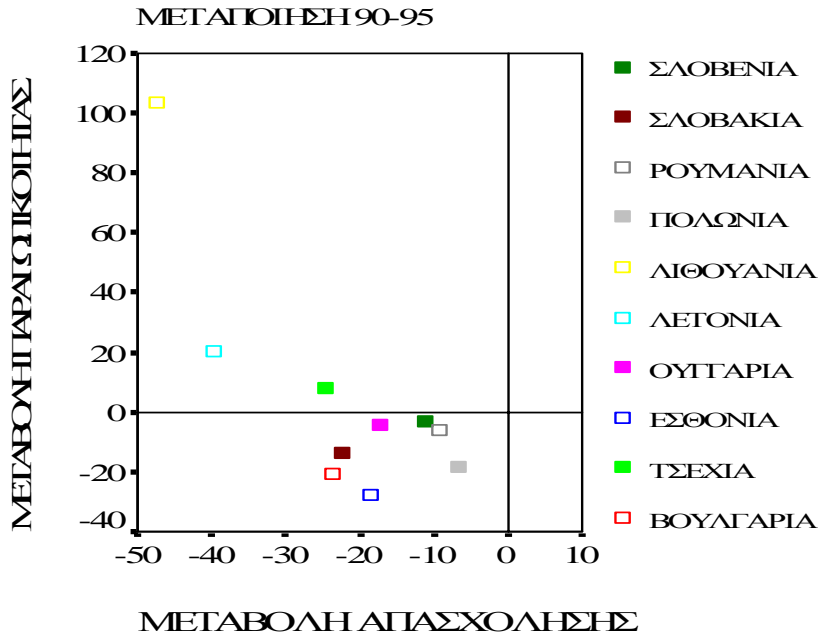
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.64: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων στις περιφέρειες της Σλοβενίας, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης Έτη 1990-2000

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
DA	0,789	0,789	0,789	0,815	0,815	0,815	0,841	0,841	0,847	0,845	0,845
DB	0,871	0,871	0,871	0,881	0,881	0,881	0,891	0,891	0,889	0,888	0,888
DC	0,433	0,433	0,433	0,600	0,600	0,600	0,768	0,768	0,778	0,782	0,782
DD	0,837	0,837	0,837	0,852	0,852	0,852	0,867	0,867	0,870	0,875	0,875
DE	0,646	0,646	0,646	0,711	0,711	0,711	0,775	0,775	0,775	0,773	0,773
DF	0,104	0,104	0,104	0,212	0,212	0,212	0,319	0,319	0,329	0,182	0,182
DG	0,644	0,644	0,644	0,691	0,691	0,691	0,737	0,737	0,742	0,737	0,737
DH	0,709	0,709	0,709	0,777	0,777	0,777	0,845	0,845	0,843	0,838	0,838
DI	0,841	0,841	0,841	0,855	0,855	0,855	0,870	0,870	0,874	0,872	0,872
DJ	0,840	0,840	0,840	0,863	0,863	0,863	0,885	0,885	0,886	0,883	0,883
DK	0,821	0,821	0,821	0,841	0,841	0,841	0,861	0,861	0,871	0,861	0,861
DL	0,796	0,796	0,796	0,815	0,815	0,815	0,834	0,834	0,844	0,851	0,851
DM	0,678	0,678	0,678	0,693	0,693	0,693	0,709	0,709	0,720	0,739	0,739
DN	0,914	0,914	0,914	0,919	0,919	0,919	0,924	0,924	0,927	0,927	0,927

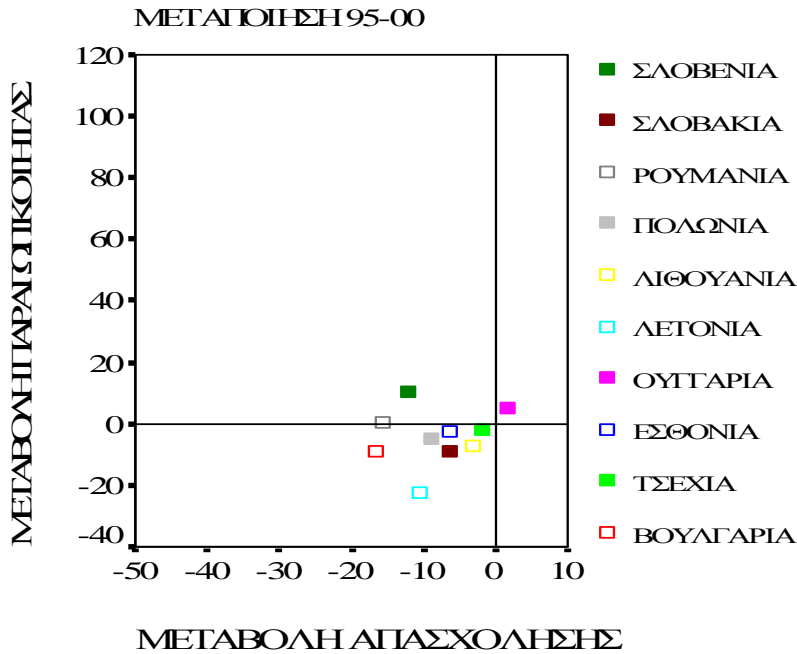
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.1: Μεταβολή της απασχόλησης και της σχετικής παραγωγικότητας του τομέα της μεταποίησης στα ΝΚΜ της ΕΕ, Περίοδος 1990-1995.

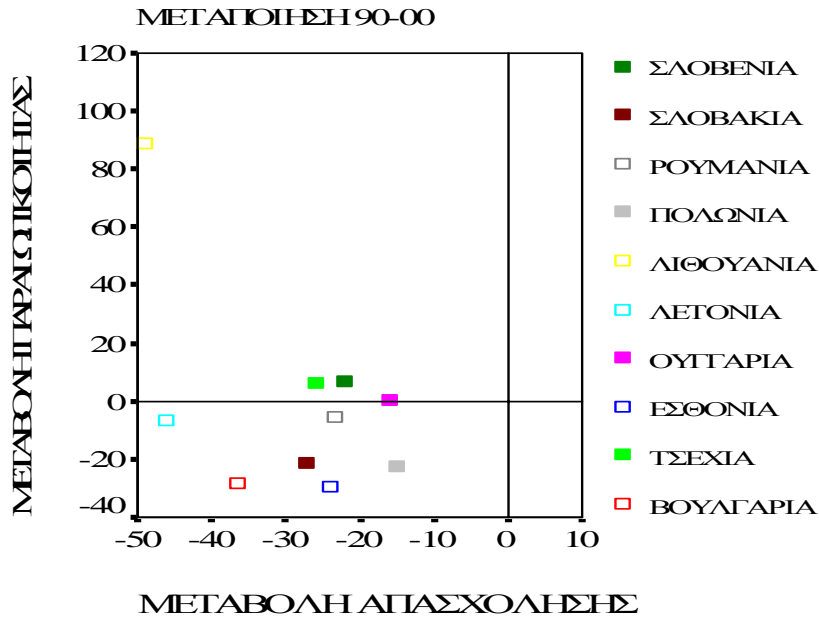
Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS) και REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.2: Μεταβολή της απασχόλησης και της σχετικής παραγωγικότητας του τομέα της μεταποίησης στα ΝΚΜ της ΕΕ, Περίοδος 1995-2000.

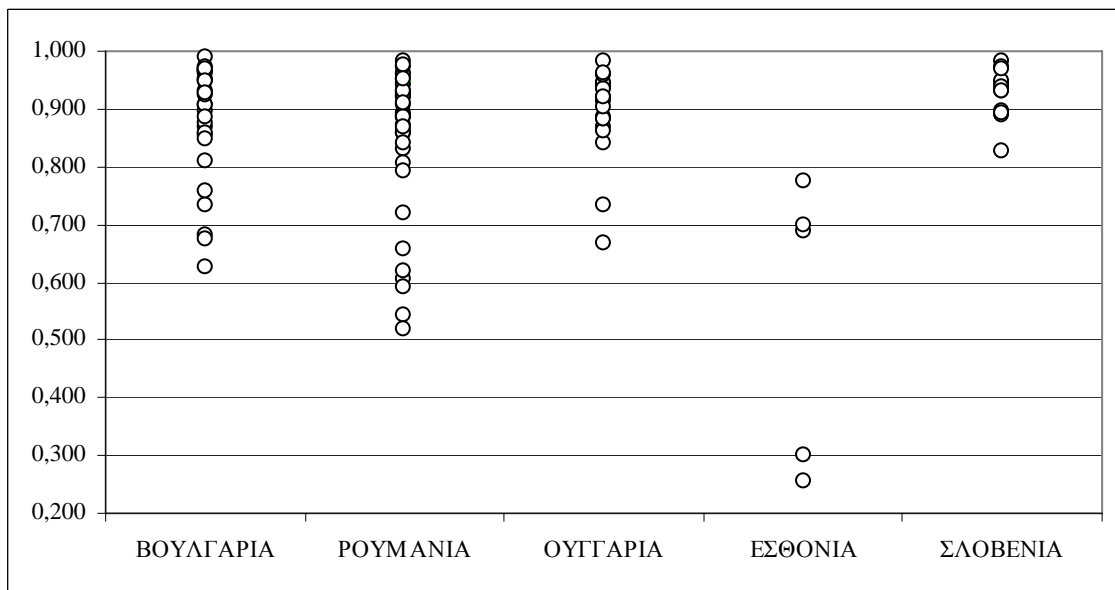
Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS) και REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.3: Μεταβολή της απασχόλησης και της σχετικής παραγωγικότητας του τομέα της μεταποίησης στα ΝΚΜ της ΕΕ, Περίοδος 1990-2000.

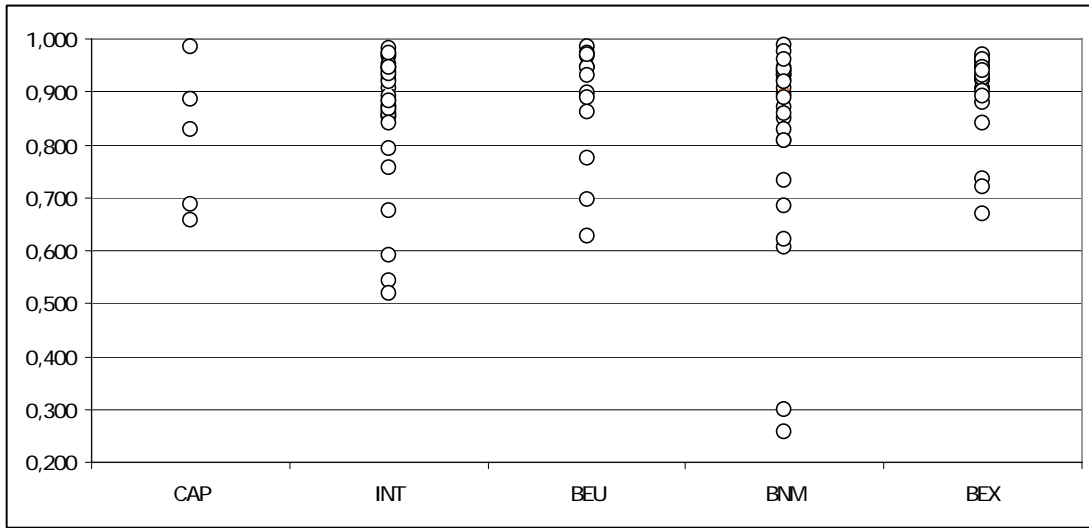
Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS) και REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.4: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ – Ταξινόμηση κατά κράτος, Περίοδος 1990-2000

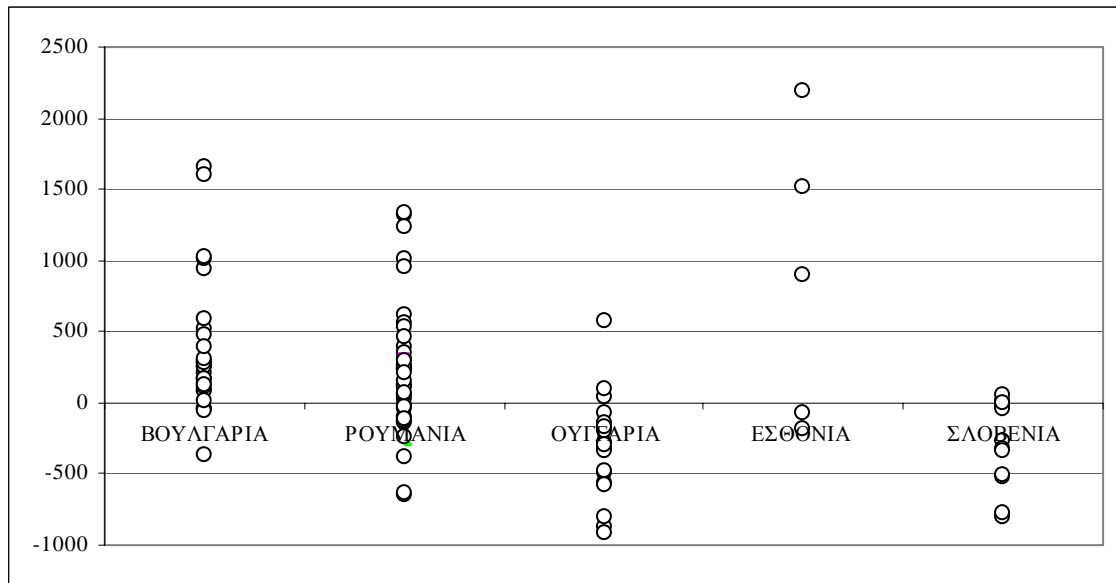
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.5: Δείκτης Διαρθρωτικών Αλλαγών των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ – Ταξινόμηση κατά ομάδα περιφερειών, Περίοδος 1990-2000

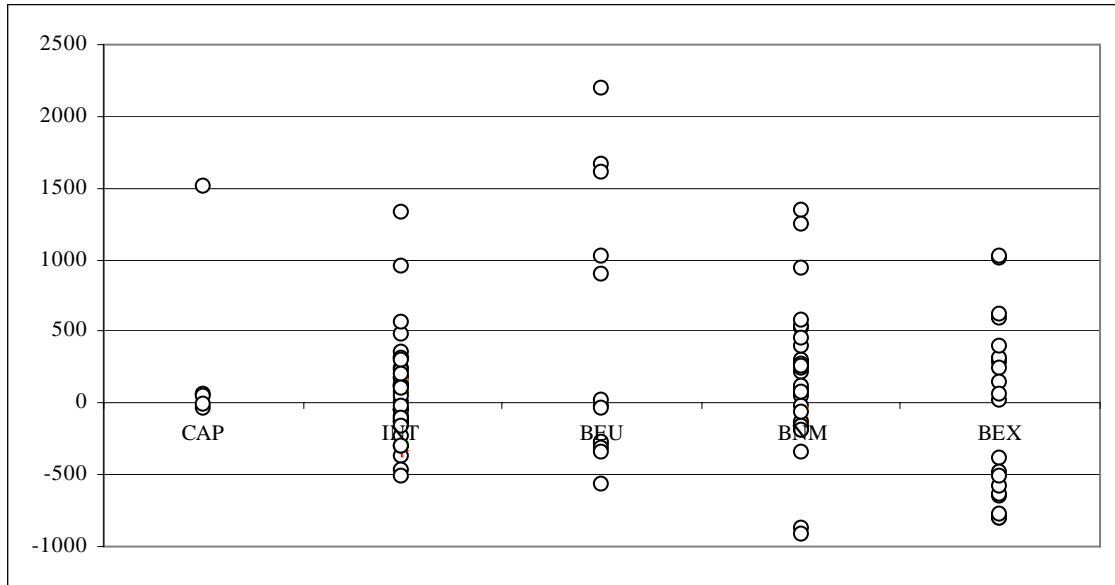
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.6: Εξέλιξη του Δείκτη Ανομοιότητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 – Ταξινόμηση κατά κράτος, Περίοδος 1990-2000

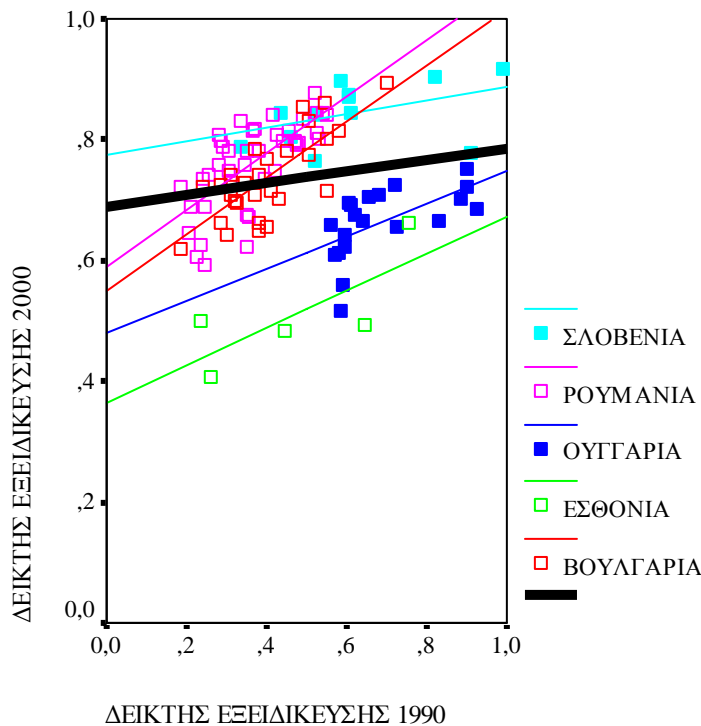
Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.7: Εξέλιξη του Δείκτη Ανομοιότητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ με την ΕΕ-15 – Ταξινόμηση κατά ομάδα περιφερειών, Περίοδος 1990-2000

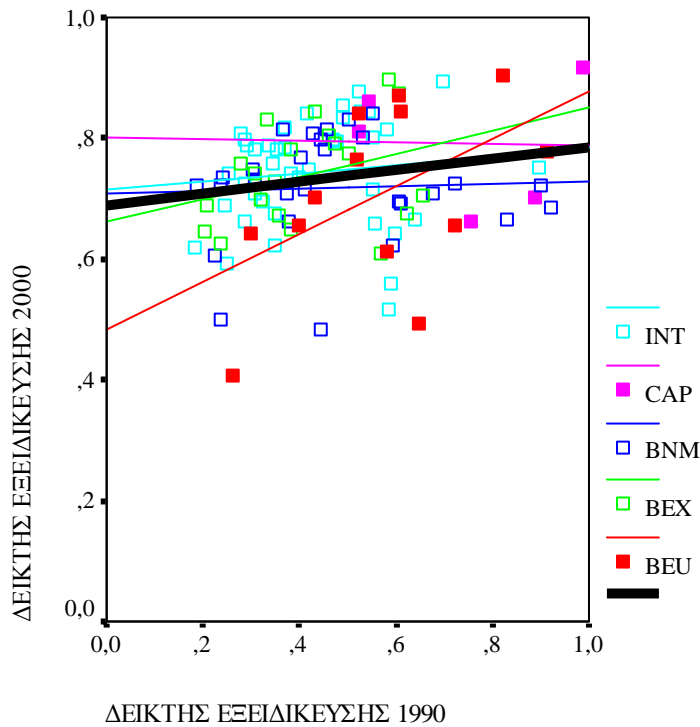
Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.8: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης – Ταξινόμηση κατά κράτος, Έτη 1990 και 2000

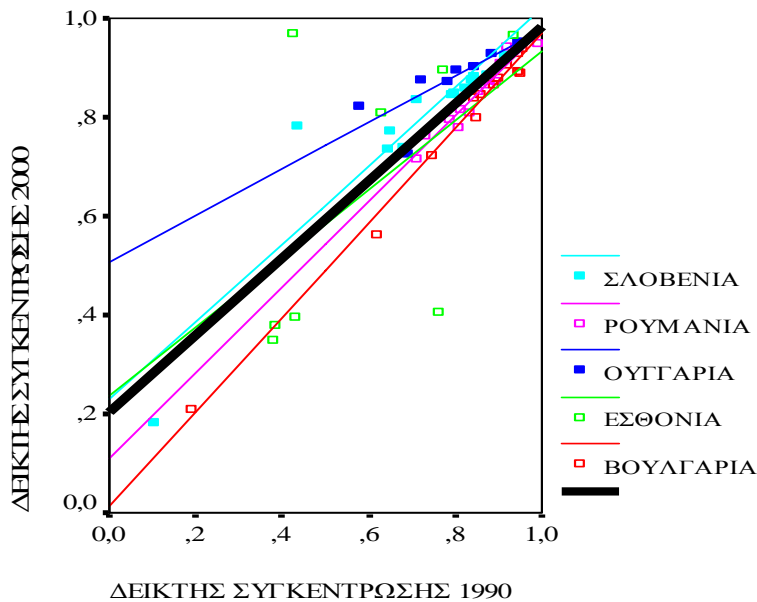
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.9: Δείκτης Εξειδίκευσης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης – Ταξινόμηση κατά ομάδα περιφερειών, Έτη 1990 και 2000

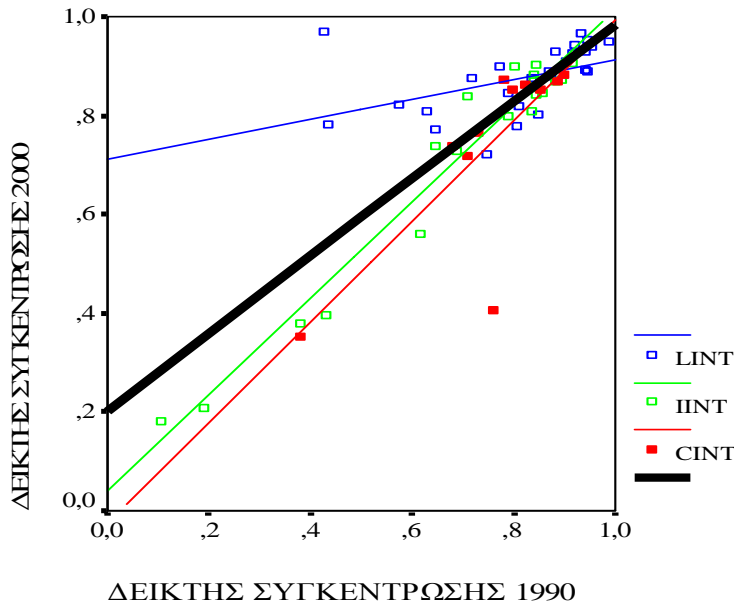
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.10: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων των ΝΚΜ της ΕΕ, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης – Ταξινόμηση κατά κράτος, Έτη 1990 και 2000

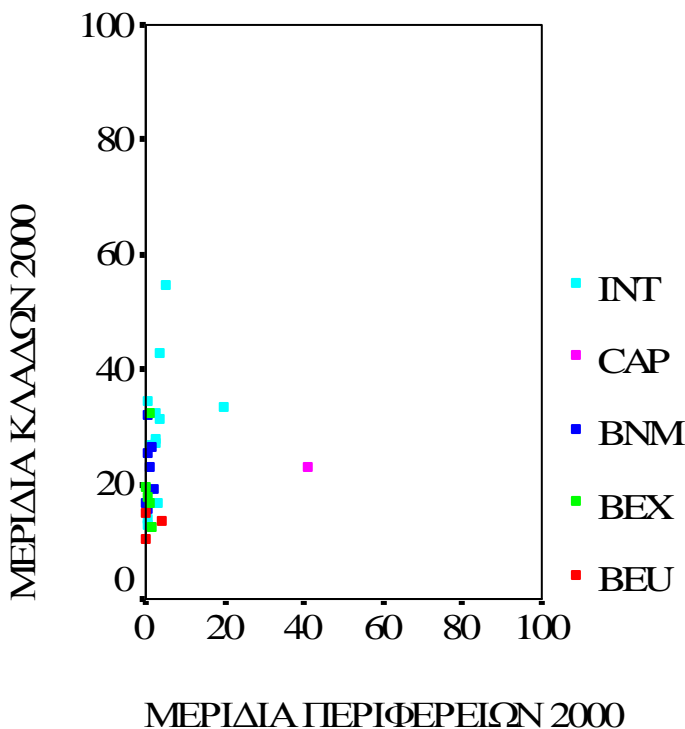
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.11: Δείκτης Συγκέντρωσης των μεταποιητικών κλάδων των ΝΚΜ της ΕΕ, σε όρους μεταποιητικής απασχόλησης – Ταξινόμηση κατά ομάδα κλάδων, Έτη 1990 και 2000

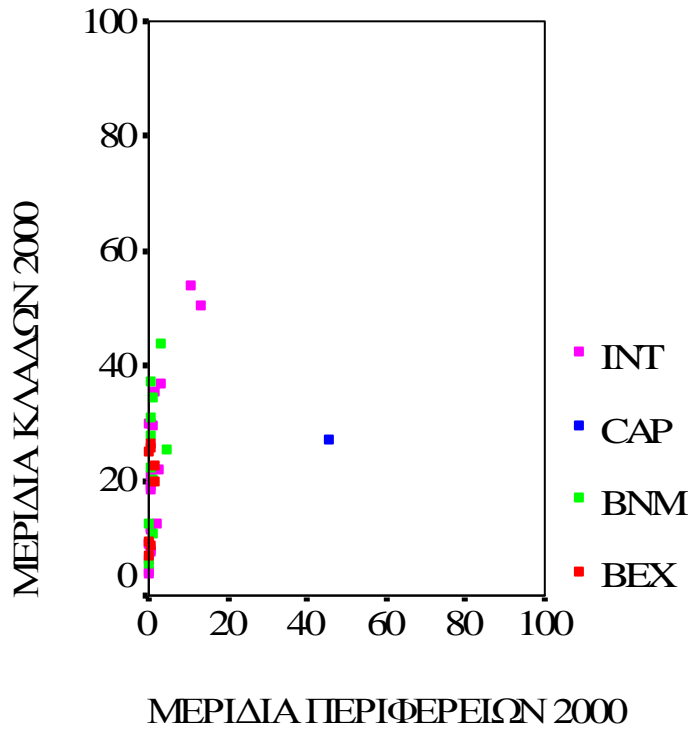
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.12: Μερίδια των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις περιφέρειες της Βουλγαρίας και μερίδια των περιφερειών της Βουλγαρίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου, Έτος 2000

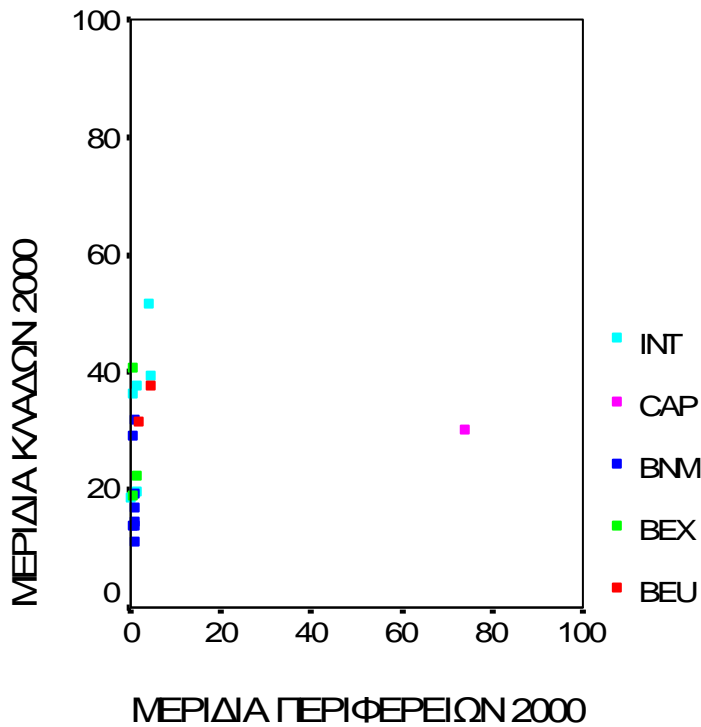
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.13: Μερίδια των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις περιφέρειες της Ρουμανίας και μερίδια των περιφερειών της Ρουμανίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου, Έτος 2000

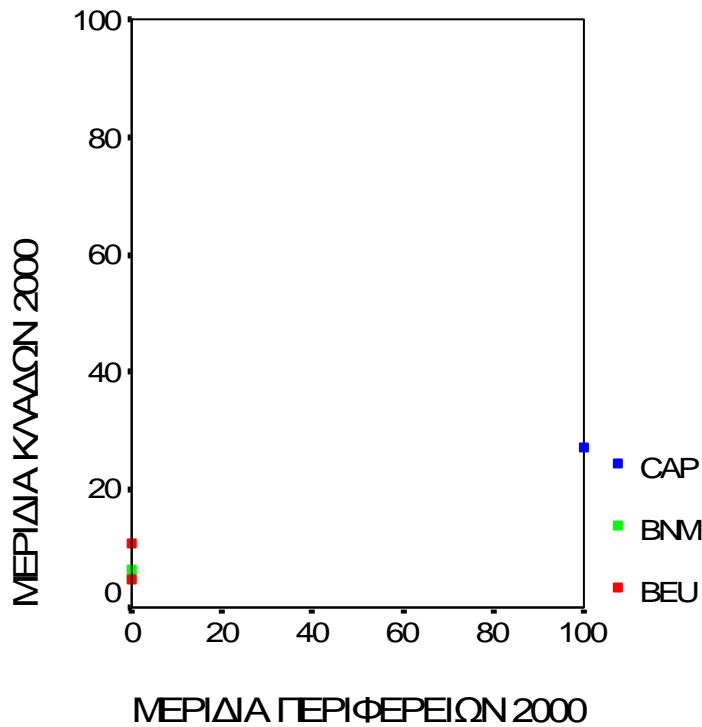
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.14: Μερίδια των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις περιφέρειες της Ουγγαρίας και μερίδια των περιφερειών της Ουγγαρίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου, Έτος 2000

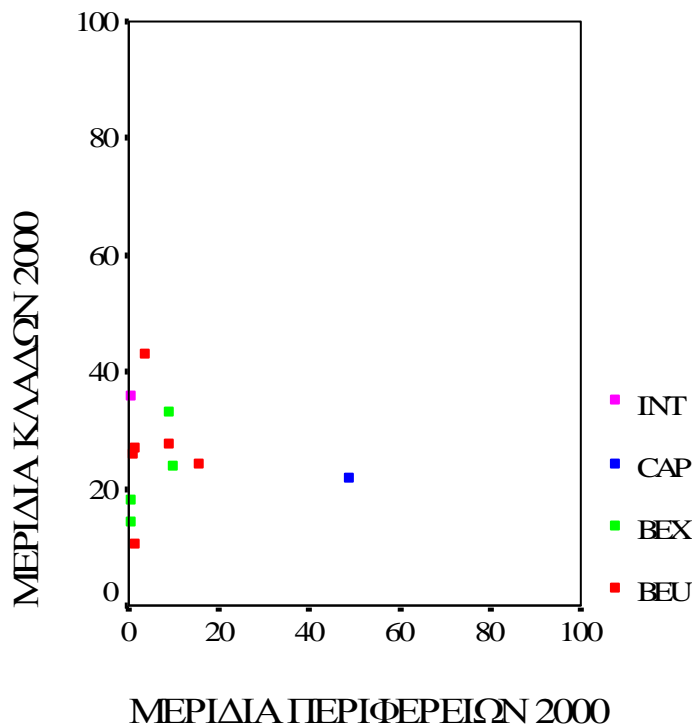
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.15: Μερίδια των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις περιφέρειες της Εσθονίας και μερίδια των περιφερειών της Εσθονίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου, Έτος 2000

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.16: Μερίδια των κλάδων έντασης κεφαλαίου στις περιφέρειες της Σλοβενίας και μερίδια των περιφερειών της Σλοβενίας στους κλάδους έντασης κεφαλαίου, Έτος 2000

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ZEI)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 6

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1: Αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Βουλγαρίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ
BG011	-5.654	-3.834	261	-2.080
BG012	-6.491	-5.378	33	-1.146
BG013	-6.975	-5.770	146	-1.352
BG021	-6.492	-5.660	-18	-815
BG022	-7.881	-8.901	-356	1.376
BG023	-6.361	-6.957	-165	761
BG024	-5.693	-6.404	-314	1.025
BG025	-7.725	-8.389	-56	720
BG031	-8.354	-8.335	123	-142
BG032	-6.550	-5.419	-52	-1.079
BG033	-5.927	-6.021	410	-316
BG034	-1.989	-2.271	8	274
BG035	-5.404	-4.992	470	-882
BG036	-3.725	-2.959	-18	-747
BG041	-25.070	-30.684	69	5.545
BG042	-9.965	-8.715	-152	-1.098
BG043	-12.727	-12.861	-481	615
BG044	-5.246	-4.914	249	-581
BG045	-7.872	-6.547	-19	-1.305
BG051	-15.580	-18.667	-659	3.747
BG052	-4.640	-5.677	-458	1.495
BG053	-4.037	-5.142	229	876
BG054	-16.295	-13.576	179	-2.898
BG055	-3.461	-3.394	69	-136
BG056	-2.719	-2.844	129	-4
BG061	-5.898	-6.575	551	126
BG062	-6.736	-5.066	-46	-1.623
BG063	-3.947	-3.111	75	-911

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2: Αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Εσθονίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ
EE001	-48.386	-41.922	-502	-5.962
EE004	1.512	-1.934	80	3.366
EE006	-17.194	-16.855	113	-453
EE007	287	-1.356	148	1.495
EE008	-1.017	-2.667	135	1.515

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.3: Αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ρουμανίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ
RO011	-16.169	-16.702	1.383	-849
RO012	-10.058	-9.799	692	-952
RO013	-18.340	-19.927	163	1.424
RO014	-23.282	-20.985	1.330	-3.627
RO015	-25.923	-23.674	3.034	-5.282
RO016	-7.839	-8.221	68	314
RO021	-10.938	-10.840	40	-138
RO022	-23.251	-20.611	617	-3.256
RO023	-17.064	-15.942	-151	-971
RO024	-10.991	-14.735	-438	4.182
RO025	-5.284	-5.837	364	189
RO026	-7.545	-8.495	745	205
RO031	-19.926	-33.306	-1.414	14.793
RO032	-5.020	-4.510	368	-878
RO033	-18.717	-15.943	-1.770	-1.003
RO034	-2.365	-2.034	95	-426
RO035	-4.329	-3.846	517	-1.000
RO036	-28.535	-25.587	-1.102	-1.846
RO037	-6.878	-6.648	43	-273
RO041	-23.465	-22.227	-925	-313
RO042	-9.925	-8.826	-381	-717
RO043	-4.916	-6.555	-99	1.738
RO044	-11.033	-10.952	-97	15
RO045	-8.699	-10.729	432	1.598
RO051	-15.333	-16.619	646	641
RO052	-6.402	-7.224	-329	1.151
RO053	-13.050	-12.394	37	-693
RO054	-33.014	-34.389	556	819
RO061	-19.546	-24.683	1.111	4.026
RO062	-10.595	-11.348	437	316
RO063	-39.262	-37.844	817	-2.235
RO064	-11.091	-13.692	1.075	1.525
RO065	-11.797	-11.409	491	-878
RO066	-2.070	-5.895	615	3.209
RO071	-11.108	-12.686	-324	1.901
RO072	-35.494	-37.095	-4.793	6.394
RO073	-6.739	-8.793	214	1.840
RO074	-11.275	-12.854	1.280	299
RO075	-27.859	-28.013	1.269	-1.114
RO076	-26.165	-28.520	193	2.162
RO08	-165.288	-136.125	-6.896	-22.267

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.4: Αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ουγγαρίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ
HU011	-91.400	-2.029	10.256	-92.256
HU012	1.214	-243	1.107	1.272
HU021	16.697	-127	651	16.628
HU022	10.118	-92	194	10.446
HU023	7.687	-128	343	8.044
HU031	10.190	-207	958	10.214
HU032	17.772	-65	201	17.915
HU033	5.597	-88	212	5.874
HU041	1.318	-97	137	1.752
HU042	4.043	-53	161	4.160
HU043	3.977	-44	74	4.157
HU051	-10.969	-254	483	-9.986
HU052	2.006	-73	294	2.073
HU053	6.494	-48	163	6.585
HU061	-1.026	-161	587	-795
HU062	1.719	-115	551	1.705
HU063	1.294	-95	168	1.677
HU071	3.849	-138	361	4.240
HU072	1.762	-97	150	2.177
HU073	3.602	-113	265	3.966

Πηγές: Ίδια επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.5: Αποτελέσματα της ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Σλοβενίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ	ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ
SI001	1.888	-448	170	2.166
SI002	4.103	-733	247	4.589
SI003	809	-232	190	851
SI004	416	-721	448	689
SI005	-35	-93	-41	99
SI006	1.329	-113	44	1.398
SI009	-3.962	-806	293	-3.449
SI00A	1.096	-112	100	1.107
SI00B	441	-323	-486	1.250
SI00C	681	-152	-25	858
SI00D	1.030	-448	-70	1.548
SI00E	-14.869	-2.896	-729	-11.244

Πηγές: Ίδια επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.6: Αποτελέσματα της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Βουλγαρίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ				ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ				ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ
		ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ	ΕΞ/ΓΕΣ	ΕΙΣ/ΓΕΣ	ΠΑΡΑΓ/ΤΑ	ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ	ΕΞ/ΓΕΣ	ΕΙΣ/ΓΕΣ	ΠΑΡΑΓ/ΤΑ	
BG011	-5.654	68	300	-329	-3.873	744	142	-51	-574	-2.080
BG012	-6.491	95	421	-462	-5.432	277	39	17	-301	-1.146
BG013	-6.975	102	452	-495	-5.828	563	100	-18	-498	-1.352
BG021	-6.492	100	443	-486	-5.717	163	13	38	-231	-815
BG022	-7.881	157	697	-764	-8.991	-316	-60	20	1	1.376
BG023	-6.361	123	545	-597	-7.027	0	1	-5	-161	761
BG024	-5.693	113	501	-550	-6.469	-382	-80	44	104	1.025
BG025	-7.725	148	657	-720	-8.474	287	53	-16	-381	720
BG031	-8.354	147	653	-716	-8.420	680	132	-51	-637	-142
BG032	-6.550	96	424	-465	-5.474	47	-17	65	-147	-1.079
BG033	-5.927	106	471	-517	-6.082	1.126	205	-51	-871	-316
BG034	-1.989	40	178	-195	-2.294	81	4	24	-102	274
BG035	-5.404	88	391	-429	-5.042	1.216	226	-65	-907	-882
BG036	-3.725	52	232	-254	-2.989	40	-8	39	-89	-747
BG041	-25.070	542	2.402	-2.635	-30.994	1.778	368	-197	-1.880	5.545
BG042	-9.965	154	682	-748	-8.803	88	12	5	-257	-1.098
BG043	-12.727	227	1.007	-1.104	-12.991	-481	-114	90	24	615
BG044	-5.246	87	385	-422	-4.963	850	181	-108	-675	-581
BG045	-7.872	116	513	-562	-6.614	226	30	19	-294	-1.305
BG051	-15.580	330	1.461	-1.603	-18.856	-510	-104	51	-96	3.747
BG052	-4.640	100	444	-487	-5.734	-616	-99	-8	265	1.495
BG053	-4.037	91	403	-441	-5.194	633	96	24	-523	876
BG054	-16.295	240	1.063	-1.166	-13.713	880	128	46	-875	-2.898
BG055	-3.461	60	266	-291	-3.428	232	25	35	-223	-136
BG056	-2.719	50	223	-244	-2.873	353	53	14	-291	-4
BG061	-5.898	116	515	-565	-6.641	1.440	262	-64	-1.087	126
BG062	-6.736	90	397	-435	-5.118	85	1	35	-167	-1.623
BG063	-3.947	55	244	-267	-3.143	282	47	0	-254	-911

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.7: Αποτελέσματα της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Εσθονίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ				ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ				ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ
		ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ	ΕΞ/ΓΕΣ	ΕΙΣ/ΓΕΣ	ΠΑΡΑΓ/ΤΑ	ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ	ΕΞ/ΓΕΣ	ΕΙΣ/ΓΕΣ	ΠΑΡΑΓ/ΤΑ	
EE001	-48.386	128.733	91.560	-212.799	-49.416	-199	780	-3.288	2.205	-5.962
EE004	1.512	5.939	4.224	-9.817	-2.280	-622	196	570	-64	3.366
EE006	-17.194	51.757	36.812	-85.556	-19.868	5.345	-2.064	-3.050	-118	-453
EE007	287	4.165	2.963	-6.885	-1.599	-511	95	788	-224	1.495
EE008	-1.017	8.188	5.824	-13.536	-3.143	-938	283	921	-131	1.515

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.8: Αποτελέσματα της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ρουμανίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ				ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ				ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ
		ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ	ΕΞ/ΓΕΣ	ΕΙΣ/ΓΕΣ	ΠΑΡΑΓ/ΤΑ	ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ	ΕΞ/ΓΕΣ	ΕΙΣ/ΓΕΣ	ΠΑΡΑΓ/ΤΑ	
RO011	-16.169	-6.480	797	-589	-10.430	1.994	51	62	-724	-849
RO012	-10.058	-3.802	468	-346	-6.119	992	44	29	-373	-952
RO013	-18.340	-7.731	951	-703	-12.444	227	13	6	-83	1.424
RO014	-23.282	-8.141	1.001	-740	-13.105	1.932	5	63	-670	-3.627
RO015	-25.923	-9.185	1.130	-835	-14.784	4.351	200	127	-1.644	-5.282
RO016	-7.839	-3.189	392	-290	-5.134	89	22	1	-44	314
RO021	-10.938	-4.206	517	-382	-6.769	53	4	1	-19	-138
RO022	-23.251	-7.996	984	-727	-12.871	902	-26	32	-290	-3.256
RO023	-17.064	-6.185	761	-562	-9.955	-220	-17	-6	92	-971
RO024	-10.991	-5.717	703	-520	-9.202	-619	-74	-14	270	4.182
RO025	-5.284	-2.264	279	-206	-3.645	525	12	16	-189	189
RO026	-7.545	-3.296	405	-300	-5.305	1.070	44	32	-400	205
RO031	-19.926	-12.922	1.589	-1.175	-20.799	-2.050	-70	-62	769	14.793
RO032	-5.020	-1.750	215	-159	-2.816	531	12	17	-192	-878
RO033	-18.717	-6.185	761	-562	-9.956	-2.558	-91	-77	956	-1.003
RO034	-2.365	-789	97	-72	-1.270	137	6	4	-51	-426
RO035	-4.329	-1.492	184	-136	-2.402	743	30	22	-278	-1.000
RO036	-28.535	-9.927	1.221	-902	-15.979	-1.574	-127	-42	640	-1.846
RO037	-6.878	-2.579	317	-234	-4.152	61	-1	2	-19	-273
RO041	-23.465	-8.624	1.061	-784	-13.881	-1.344	-37	-42	498	-313
RO042	-9.925	-3.424	421	-311	-5.512	-552	-21	-17	208	-717
RO043	-4.916	-2.543	313	-231	-4.093	-151	12	-6	46	1.738
RO044	-11.033	-4.249	523	-386	-6.839	-136	-27	-2	69	15
RO045	-8.699	-4.163	512	-378	-6.700	623	12	20	-222	1.598
RO051	-15.333	-6.448	793	-586	-10.378	914	65	25	-358	641
RO052	-6.402	-2.803	345	-255	-4.511	-469	-37	-12	190	1.151
RO053	-13.050	-4.808	591	-437	-7.740	67	-53	7	16	-693
RO054	-33.014	-13.342	1.641	-1.213	-21.475	778	61	20	-304	819
RO061	-19.546	-9.576	1.178	-871	-15.414	1.583	86	45	-603	4.026
RO062	-10.595	-4.403	541	-400	-7.086	623	32	18	-235	316
RO063	-39.262	-14.682	1.806	-1.335	-23.633	1.202	-66	45	-364	-2.235
RO064	-11.091	-5.312	653	-483	-8.550	1.544	59	46	-574	1.525
RO065	-11.797	-4.426	544	-402	-7.125	700	38	20	-266	-878
RO066	-2.070	-2.287	281	-208	-3.681	895	2	29	-311	3.209
RO071	-11.108	-4.922	605	-447	-7.922	-471	-17	-14	179	1.901
RO072	-35.494	-14.392	1.770	-1.308	-23.165	-6.936	-210	-212	2.564	6.394
RO073	-6.739	-3.411	420	-310	-5.491	300	30	7	-122	1.840
RO074	-11.275	-4.987	613	-453	-8.027	1.836	80	54	-690	299
RO075	-27.859	-10.868	1.337	-988	-17.494	1.827	42	57	-657	-1.114
RO076	-26.165	-11.065	1.361	-1.006	-17.810	269	10	8	-93	2.162
RO08	-165.288	-52.812	6.496	-4.801	-85.008	-10.007	-302	-307	3.720	-22.267

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.9: Αποτελέσματα της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ουγγαρίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ				ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ				ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ
		ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ	ΕΞ/ΓΕΣ	ΕΙΣ/ΓΕΣ	ΠΑΡΑΓ/ΤΑ	ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ	ΕΞ/ΓΕΣ	ΕΙΣ/ΓΕΣ	ΠΑΡΑΓ/ΤΑ	
HU011	-91.400	68.996	337.201	-294.586	-113.641	-12.433	98.434	-74.275	-8.841	-92.256
HU012	1.214	8.271	40.422	-35.313	-13.623	-2.565	6.225	-2.924	-550	1.272
HU021	16.697	4.301	21.022	-18.365	-7.085	-557	6.768	-5.404	-612	16.628
HU022	10.118	3.140	15.347	-13.407	-5.172	2.107	-4.230	1.632	256	10.446
HU023	7.687	4.346	21.241	-18.557	-7.159	3.874	-2.237	-1.881	15	8.044
HU031	10.190	7.021	34.314	-29.977	-11.564	-3.263	5.168	-1.299	-423	10.214
HU032	17.772	2.219	10.847	-9.476	-3.656	-590	-2.010	2.359	163	17.915
HU033	5.597	3.007	14.698	-12.841	-4.953	225	-4.373	3.631	329	5.874
HU041	1.318	3.301	16.132	-14.093	-5.437	1.589	-7.553	5.075	554	1.752
HU042	4.043	1.791	8.751	-7.645	-2.949	-143	-1.421	1.395	104	4.160
HU043	3.977	1.491	7.286	-6.365	-2.455	487	-3.122	2.266	233	4.157
HU051	-10.969	8.649	42.269	-36.927	-14.245	10.948	-9.913	-2.155	392	-9.986
HU052	2.006	2.474	12.090	-10.562	-4.074	-191	843	-550	-96	2.073
HU053	6.494	1.648	8.056	-7.038	-2.715	1.073	151	-1.200	-67	6.585
HU061	-1.026	5.462	26.694	-23.321	-8.996	-1.509	-1.423	2.759	103	-795
HU062	1.719	3.898	19.053	-16.645	-6.421	-2.623	3.023	-50	-222	1.705
HU063	1.294	3.247	15.867	-13.862	-5.347	1.867	-5.907	3.348	405	1.677
HU071	3.849	4.689	22.914	-20.019	-7.722	100	-5.808	5.020	435	4.240
HU072	1.762	3.299	16.124	-14.087	-5.434	878	-7.559	5.786	577	2.177
HU073	3.602	3.858	18.853	-16.470	-6.354	656	-5.584	4.268	408	3.966

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.10: Αποτελέσματα της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Σλοβενίας για τις μεταβολές της μεταποιητικής απασχόλησης, Περίοδος 1990-2000

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ				ΟΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ				ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΩΣΑ
		ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ	ΕΞ/ΓΕΣ	ΕΙΣ/ΓΕΣ	ΠΑΡΑΓ/ΤΑ	ΕΓΧΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗ	ΕΞ/ΓΕΣ	ΕΙΣ/ΓΕΣ	ΠΑΡΑΓ/ΤΑ	
SI001	1.888	2.916	7.898	-7.580	-3.682	450	-2.728	2.370	78	2.166
SI002	4.103	4.775	12.930	-12.410	-6.028	575	63	-461	70	4.589
SI003	809	1.509	4.087	-3.923	-1.905	515	756	-1.108	27	851
SI004	416	4.697	12.719	-12.208	-5.929	1.180	1.124	-1.937	82	689
SI005	-35	607	1.645	-1.579	-767	-159	697	-571	-8	99
SI006	1.329	738	1.999	-1.919	-932	121	-936	837	23	1.398
SI009	-3.962	5.253	14.225	-13.653	-6.632	702	-156	-336	83	-3.449
SI00A	1.096	727	1.969	-1.890	-918	280	-25	-174	19	1.107
SI00B	441	2.106	5.702	-5.473	-2.658	-1.578	519	620	-47	1.250
SI00C	681	991	2.685	-2.577	-1.252	-118	287	-196	2	858
SI00D	1.030	2.918	7.901	-7.584	-3.683	-327	29	211	16	1.548
SI00E	-14.869	18.870	51.098	-49.043	-23.821	-2.926	-1.772	3.874	95	-11.244

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.11: Αποδόμηση των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{X_{it} - X_{i0}}{Q_{i0}} \right) \quad \sum_i E_{i0}^r \left(\frac{X_t - X_0}{Q_0} \right)$		(1)-(2)
BG011	441	298	142
BG012	457	417	39
BG013	548	448	100
BG021	452	439	13
BG022	628	688	-60
BG023	540	538	1
BG024	415	495	-80
BG025	703	650	53
BG031	778	646	132
BG032	404	421	-17
BG033	674	469	205
BG034	181	176	4
BG035	615	389	226
BG036	222	230	-8
BG041	2.744	2.377	368
BG042	687	675	12
BG043	881	995	-114
BG044	562	381	181
BG045	538	508	30
BG051	1.339	1.444	-104
BG052	338	437	-99
BG053	496	400	96
BG054	1.182	1.054	128
BG055	289	264	25
BG056	274	222	53
BG061	775	512	262
BG062	394	393	1
BG063	288	242	47

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.12: Αποδόμηση των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Εσθονίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{X_{it} - X_{i0}}{Q_{i0}} \right) \quad \sum_i E_{i0}^r \left(\frac{X_t - X_0}{Q_0} \right)$		(1)-(2)
EE001	92.340	91.560	780
EE004	4.420	4.224	196
EE006	34.748	36.812	-2.064
EE007	3.058	2.963	95
EE008	6.107	5.824	283

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.13: Αποδόμηση των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{X_{it} - X_{i0}}{Q_{i0}} \right)$	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{X_t - X_0}{Q_0} \right)$	(1)-(2)
RO011	858	808	51
RO012	515	471	44
RO013	973	960	13
RO014	1.025	1.019	5
RO015	1.336	1.136	200
RO016	416	394	22
RO021	527	522	4
RO022	974	1.000	-26
RO023	752	770	-17
RO024	642	716	-74
RO025	294	282	12
RO026	453	409	44
RO031	1.535	1.605	-70
RO032	230	218	12
RO033	677	768	-91
RO034	104	98	6
RO035	215	185	30
RO036	1.115	1.242	-127
RO037	320	321	-1
RO041	1.033	1.070	-37
RO042	405	426	-21
RO043	326	314	12
RO044	503	531	-27
RO045	530	518	12
RO051	863	797	65
RO052	314	351	-37
RO053	551	604	-53
RO054	1.715	1.654	61
RO061	1.272	1.186	86
RO062	577	546	32
RO063	1.771	1.837	-66
RO064	719	660	59
RO065	586	548	38
RO066	290	288	2
RO071	594	611	-17
RO072	1.574	1.783	-210
RO073	451	422	30
RO074	698	618	80
RO075	1.395	1.353	42
RO076	1.385	1.375	10
RO08	6.253	6.555	-302

Πηγές: Ίδια επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.14: Αποδόμηση των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{X_{it} - X_{i0}}{Q_{i0}} \right)$	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{X_t - X_0}{Q_0} \right)$	(1)-(2)
HU011	435.636	337.201	98.434
HU012	46.646	40.422	6.225
HU021	27.790	21.022	6.768
HU022	11.116	15.347	-4.230
HU023	19.004	21.241	-2.237
HU031	39.481	34.314	5.168
HU032	8.838	10.847	-2.010
HU033	10.325	14.698	-4.373
HU041	8.579	16.132	-7.553
HU042	7.330	8.751	-1.421
HU043	4.164	7.286	-3.122
HU051	32.356	42.269	-9.913
HU052	12.932	12.090	843
HU053	8.207	8.056	151
HU061	25.271	26.694	-1.423
HU062	22.076	19.053	3.023
HU063	9.960	15.867	-5.907
HU071	17.106	22.914	-5.808
HU072	8.566	16.124	-7.559
HU073	13.269	18.853	-5.584

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.15: Αποδόμηση των εξαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{X_{it} - X_{i0}}{Q_{i0}} \right)$	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{X_t - X_0}{Q_0} \right)$	(1)-(2)
SI001	5.170	7.898	-2.728
SI002	12.993	12.930	63
SI003	4.843	4.087	756
SI004	13.843	12.719	1.124
SI005	2.342	1.645	697
SI006	1.063	1.999	-936
SI009	14.069	14.225	-156
SI00A	1.944	1.969	-25
SI00B	6.221	5.702	519
SI00C	2.972	2.685	287
SI00D	7.930	7.901	29
SI00E	49.326	51.098	-1.772

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.16: Αποδόμηση των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{M_{it} - M_{i0}}{Q_{i0}} \right)$	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{M_i - M_0}{Q_0} \right)$	(1)-(2)
BG011	380	329	51
BG012	445	462	-17
BG013	514	495	18
BG021	448	486	-38
BG022	744	764	-20
BG023	602	597	5
BG024	506	550	-44
BG025	736	720	16
BG031	767	716	51
BG032	400	465	-65
BG033	568	517	51
BG034	171	195	-24
BG035	494	429	65
BG036	216	254	-39
BG041	2.832	2.635	197
BG042	743	748	-5
BG043	1.015	1.104	-90
BG044	529	422	108
BG045	543	562	-19
BG051	1.552	1.603	-51
BG052	495	487	8
BG053	418	441	-24
BG054	1.120	1.166	-46
BG055	256	291	-35
BG056	230	244	-14
BG061	629	565	64
BG062	400	435	-35
BG063	267	267	0

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.17: Αποδόμηση των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Εσθονίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{M_{it} - M_{i0}}{Q_{i0}} \right)$	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{M_i - M_0}{Q_0} \right)$	(1)-(2)
EE001	216.087	212.799	3.288
EE004	9.247	9.817	-570
EE006	88.606	85.556	3.050
EE007	6.098	6.885	-788
EE008	12.615	13.536	-921

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.18: Αποδόμηση των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	(1)-(2)
	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{M_{it} - M_{i0}}{Q_{i0}} \right)$	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{M_i - M_0}{Q_0} \right)$	
RO011	538	600	-62
RO012	320	349	-29
RO013	706	712	-6
RO014	695	758	-63
RO015	715	841	-127
RO016	291	292	-1
RO021	386	387	-1
RO022	712	744	-32
RO023	577	571	6
RO024	547	533	14
RO025	193	209	-16
RO026	272	303	-32
RO031	1.253	1.190	62
RO032	146	162	-17
RO033	647	570	77
RO034	69	73	-4
RO035	115	137	-22
RO036	965	923	42
RO037	236	238	-2
RO041	835	793	42
RO042	332	316	17
RO043	238	232	6
RO044	396	394	2
RO045	365	385	-20
RO051	566	590	-25
RO052	273	261	12
RO053	443	450	-7
RO054	1.205	1.226	-20
RO061	834	879	-45
RO062	387	405	-18
RO063	1.321	1.366	-45
RO064	443	489	-46
RO065	387	406	-20
RO066	185	214	-29
RO071	468	454	14
RO072	1.534	1.322	212
RO073	305	312	-7
RO074	404	458	-54
RO075	948	1.004	-57
RO076	1.012	1.020	-8
RO08	5.167	4.860	307

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.19: Αποδόμηση των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	(1)-(2)
	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{M_{it} - M_{i0}}{Q_{i0}} \right)$	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{M_i - M_0}{Q_0} \right)$	
HU011	368.750	294.475	74.275
HU012	38.225	35.301	2.924
HU021	23.762	18.358	5.404
HU022	11.774	13.405	-1.632
HU023	20.435	18.553	1.881
HU031	31.266	29.967	1.299
HU032	7.115	9.474	-2.359
HU033	9.208	12.838	-3.631
HU041	9.017	14.092	-5.075
HU042	6.248	7.643	-1.395
HU043	4.098	6.364	-2.266
HU051	39.077	36.922	2.155
HU052	11.109	10.558	550
HU053	8.236	7.036	1.200
HU061	20.555	23.314	-2.759
HU062	16.688	16.639	50
HU063	10.512	13.860	-3.348
HU071	14.995	20.015	-5.020
HU072	8.299	14.085	-5.786
HU073	12.199	16.467	-4.268

Πηγές: Ίδια επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.20: Αποδόμηση των εισαγωγών της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	(1)-(2)
	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{M_{it} - M_{i0}}{Q_{i0}} \right)$	$\sum_i E_{i0}^r \left(\frac{M_i - M_0}{Q_0} \right)$	
SI001	5.210	7.580	-2.370
SI002	12.872	12.410	461
SI003	5.031	3.923	1.108
SI004	14.145	12.208	1.937
SI005	2.150	1.579	571
SI006	1.082	1.919	-837
SI009	13.989	13.653	336
SI00A	2.063	1.890	174
SI00B	4.853	5.473	-620
SI00C	2.773	2.577	196
SI00D	7.372	7.584	-211
SI00E	45.169	49.043	-3.874

Πηγές: Ίδια επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.21: Αποδόμηση της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Βουλγαρίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r (q_i - e_i) \sum_i E_{i0}^r (q - e) \quad (1)-(2)$		
BG011	4.448	3.873	574
BG012	5.733	5.432	301
BG013	6.326	5.828	498
BG021	5.948	5.717	231
BG022	8.991	8.990	1
BG023	7.188	7.027	161
BG024	6.365	6.469	-104
BG025	8.855	8.474	381
BG031	9.057	8.420	637
BG032	5.621	5.474	147
BG033	6.953	6.082	871
BG034	2.396	2.294	102
BG035	5.949	5.042	907
BG036	3.079	2.989	89
BG041	32.874	30.994	1.880
BG042	9.060	8.803	257
BG043	12.967	12.991	-24
BG044	5.638	4.963	675
BG045	6.908	6.614	294
BG051	18.952	18.856	96
BG052	5.469	5.734	-265
BG053	5.717	5.194	523
BG054	14.588	13.713	875
BG055	3.651	3.428	223
BG056	3.164	2.873	291
BG061	7.729	6.641	1.087
BG062	5.285	5.118	167
BG063	3.396	3.143	254

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.22: Αποδόμηση της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Εσθονίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r (q_i - e_i) \sum_i E_{i0}^r (q - e) \quad (1)-(2)$		
EE001	47.235	49.439	-2.205
EE004	2.344	2.281	64
EE006	19.990	19.872	118
EE007	1.823	1.599	224
EE008	3.275	3.145	131

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.23: Αποδόμηση της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ρουμανίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r (q_i - e_i)$	$\sum_i E_{i0}^r (q - e)$	(1)-(2)
RO011	11.154	10.430	724
RO012	6.492	6.119	373
RO013	12.527	12.444	83
RO014	13.775	13.105	670
RO015	16.428	14.784	1.644
RO016	5.178	5.134	44
RO021	6.788	6.769	19
RO022	13.162	12.871	290
RO023	9.863	9.955	-92
RO024	8.932	9.202	-270
RO025	3.834	3.645	189
RO026	5.705	5.305	400
RO031	20.030	20.799	-769
RO032	3.008	2.816	192
RO033	9.000	9.956	-956
RO034	1.321	1.270	51
RO035	2.679	2.402	278
RO036	15.338	15.979	-640
RO037	4.171	4.152	19
RO041	13.382	13.881	-498
RO042	5.303	5.512	-208
RO043	4.048	4.093	-46
RO044	6.770	6.839	-69
RO045	6.922	6.700	222
RO051	10.737	10.378	358
RO052	4.321	4.511	-190
RO053	7.724	7.740	-16
RO054	21.779	21.475	304
RO061	16.017	15.414	603
RO062	7.322	7.086	235
RO063	23.996	23.633	364
RO064	9.124	8.550	574
RO065	7.391	7.125	266
RO066	3.993	3.681	311
RO071	7.743	7.922	-179
RO072	20.601	23.165	-2.564
RO073	5.613	5.491	122
RO074	8.717	8.027	690
RO075	18.151	17.494	657
RO076	17.903	17.810	93
RO08	81.288	85.008	-3.720

Πηγές: Ίδια επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.24: Αποδόμηση της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Ουγγαρίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r(q_i - e_i)$	$\sum_i E_{i0}^r(q - e)$	(1)-(2)
HU011	122.820	113.979	8.841
HU012	14.213	13.663	550
HU021	7.718	7.106	612
HU022	4.932	5.187	-256
HU023	7.165	7.180	-15
HU031	12.021	11.599	423
HU032	3.503	3.667	-163
HU033	4.639	4.968	-329
HU041	4.899	5.453	-554
HU042	2.854	2.958	-104
HU043	2.230	2.463	-233
HU051	13.895	14.288	-392
HU052	4.182	4.086	96
HU053	2.790	2.723	67
HU061	8.920	9.023	-103
HU062	6.662	6.440	222
HU063	4.958	5.363	-405
HU071	7.310	7.745	-435
HU072	4.874	5.450	-577
HU073	5.964	6.372	-408

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.25: Αποδόμηση της παραγωγικότητας της ομολογικής συνιστώσας της προσαρμοσμένης βάσει του εμπορίου ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής στις περιφέρειες της Σλοβενίας, Περίοδος 1990-2000

	(1)	(2)	
	$\sum_i E_{i0}^r(q_i - e_i)$	$\sum_i E_{i0}^r(q - e)$	(1)-(2)
SI001	3.551	3.629	-78
SI002	5.899	5.969	-70
SI003	1.864	1.891	-27
SI004	5.796	5.878	-82
SI005	772	764	8
SI006	894	917	-23
SI009	6.483	6.565	-83
SI00A	890	909	-19
SI00B	2.684	2.637	47
SI00C	1.239	1.241	-2
SI00D	3.632	3.648	-16
SI00E	23.486	23.580	-95

Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ZEI) και COMEXT (EUROSTAT)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.26: Η επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης και των δυνάμεων της στην περιφερειακή μεταποιητική απασχόληση των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990 και 2000

	1990	2000
	ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ	
	(ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ)	(ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ)
ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ	47,8% (0,000)***	49,9% (0,000)***
ΚΕΝΤΡΙΚΟΤΗΤΑ	17,2% (0,078)*	36,0% (0,000)***
ΑΝΟΜΟΙΟΤΗΤΑ	-21,9% (0,024)**	-22,3% (0,022)**
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ	27,0% (0,005)***	15,0% (0,125)

*** στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις σε επίπεδο 1%, ** στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις σε επίπεδο 5%, * στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις σε επίπεδο 10%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ΖΕΙ), COMEXT (EUROSTAT), REGIO (EUROSTAT) και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS)

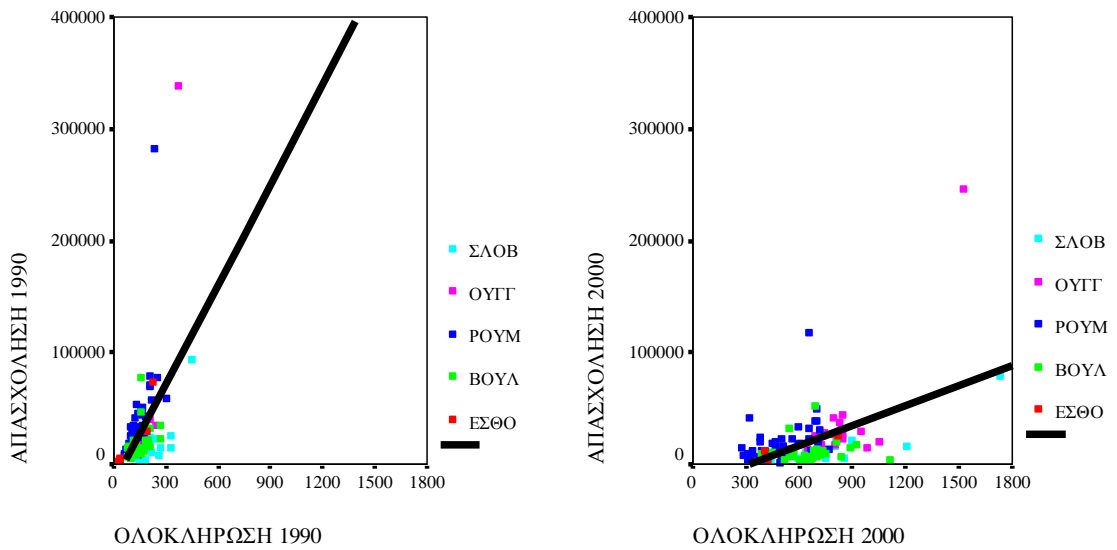
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.27: Οικονομετρική διερεύνηση της επίδρασης των αρχικών συνθηκών στην εξέλιξη της μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Περίοδος 1990-2000

Περίοδος 1990-2000 Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή MEMP90_00	Εξαρτημένη Μεταβλητή MEMP90_00	Εξαρτημένη Μεταβλητή MEMP90_00
	OLS	WLS – POPDEN90	WLS – POP90
C	-63,597 (0,003)***	-91,681 (0,000)***	-77,012 (0,000)***
MEMP90	$-4,76 \cdot 10^{-4}$ (0,000)***	$-4,97 \cdot 10^{-4}$ (0,000)***	$-3,58 \cdot 10^{-4}$ (0,000)***
MTHEIL90	33,536 (0,101)	59,354 (0,000)***	41,337 (0,011)**
RIE190	-0,186 (0,003)***	-0,164 (0,000)***	-0,157 (0,003)***
MCINT90	$9,57 \cdot 10^{-4}$ (0,002)***	$9,81 \cdot 10^{-4}$ (0,000)***	$7,09 \cdot 10^{-4}$ (0,000)***
AMFS90	1,054 (0,070)*	0,598 (0,165)	0,685 (0,052)*
GRAV90	1,016 (0,014)**	0,823 (0,009)***	0,723 (0,018)**
DUMBUL	-34,024 (0,033)**	-0,793 (0,960)	-2,846 (0,829)
DUMROM	-54,229 (0,011)**	-15,623 (0,383)	-21,470 (0,158)
DUMHUN	13,845 (0,493)	38,392 (0,031)**	30,216 (0,082)*
DUMSLV	-1,056 (0,961)	22,896 (0,261)	27,645 (0,092)*
R ² _{ADJ}	0,737	0,983	0,884
F	30,393 (0,000)***	90,271 (0,000)***	35,233 (0,000)***
N	106	106	106

*** στατιστικά σημαντικοί εκτιμητές σε επίπεδο 1%, ** στατιστικά σημαντικοί εκτιμητές σε επίπεδο 5%, * στατιστικά σημαντικοί εκτιμητές σε επίπεδο 10%

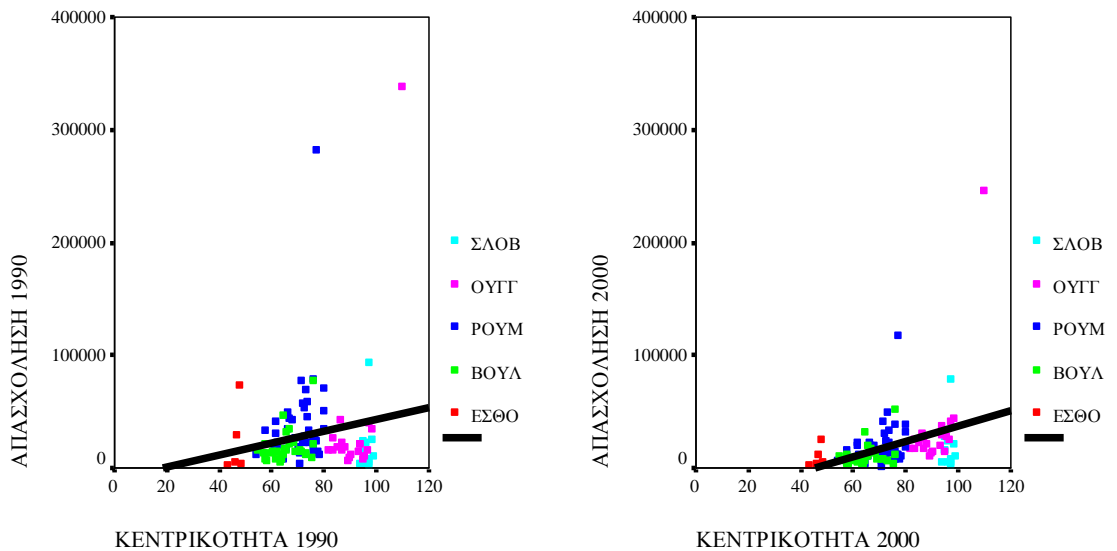
Πηγές: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ΖΕΙ), COMEXT (EUROSTAT) και REGIO (EUROSTAT)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.1: Συσχέτιση οικονομικής ολοκλήρωσης και μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990 και 2000

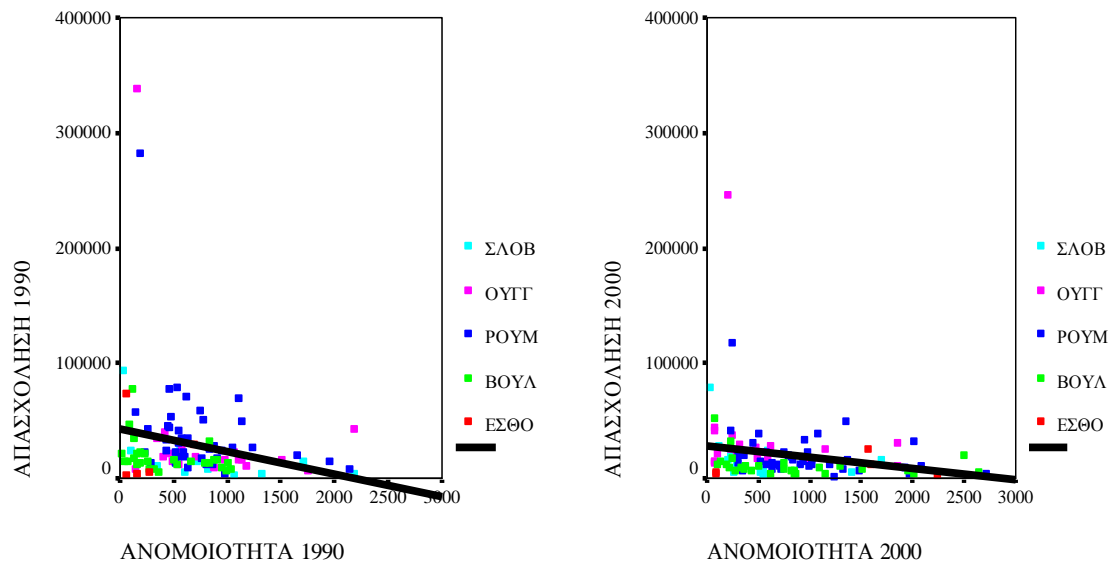
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων COMEXT (EUROSTAT) και REGSTAT (ΖΕΙ)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.2: Συσχέτιση κεντρικότητας και μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990 και 2000

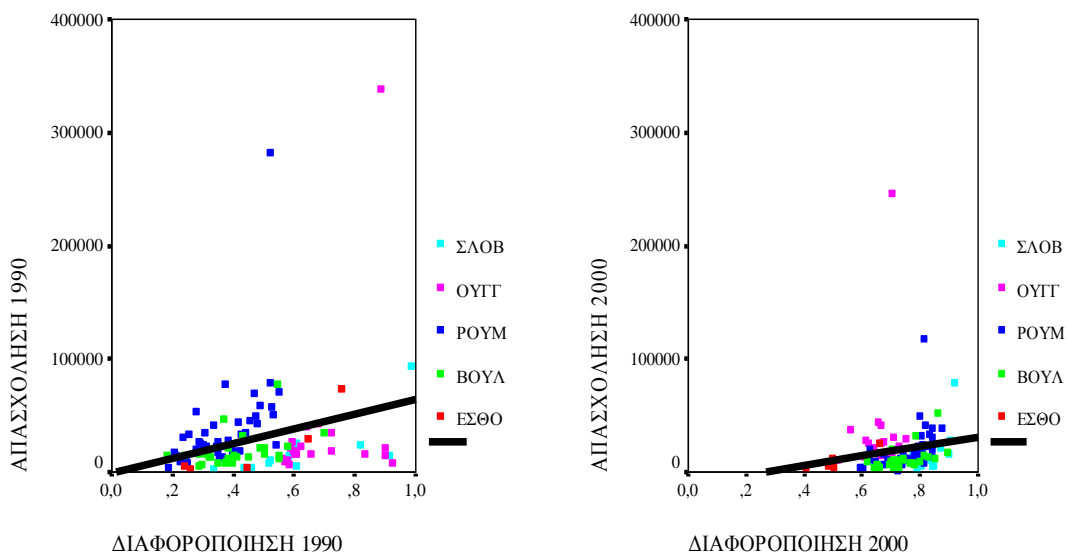
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGIO (EUROSTAT) και REGSTAT (ΖΕΙ)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.3: Συσχέτιση ανομοιότητας και μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990 και 2000

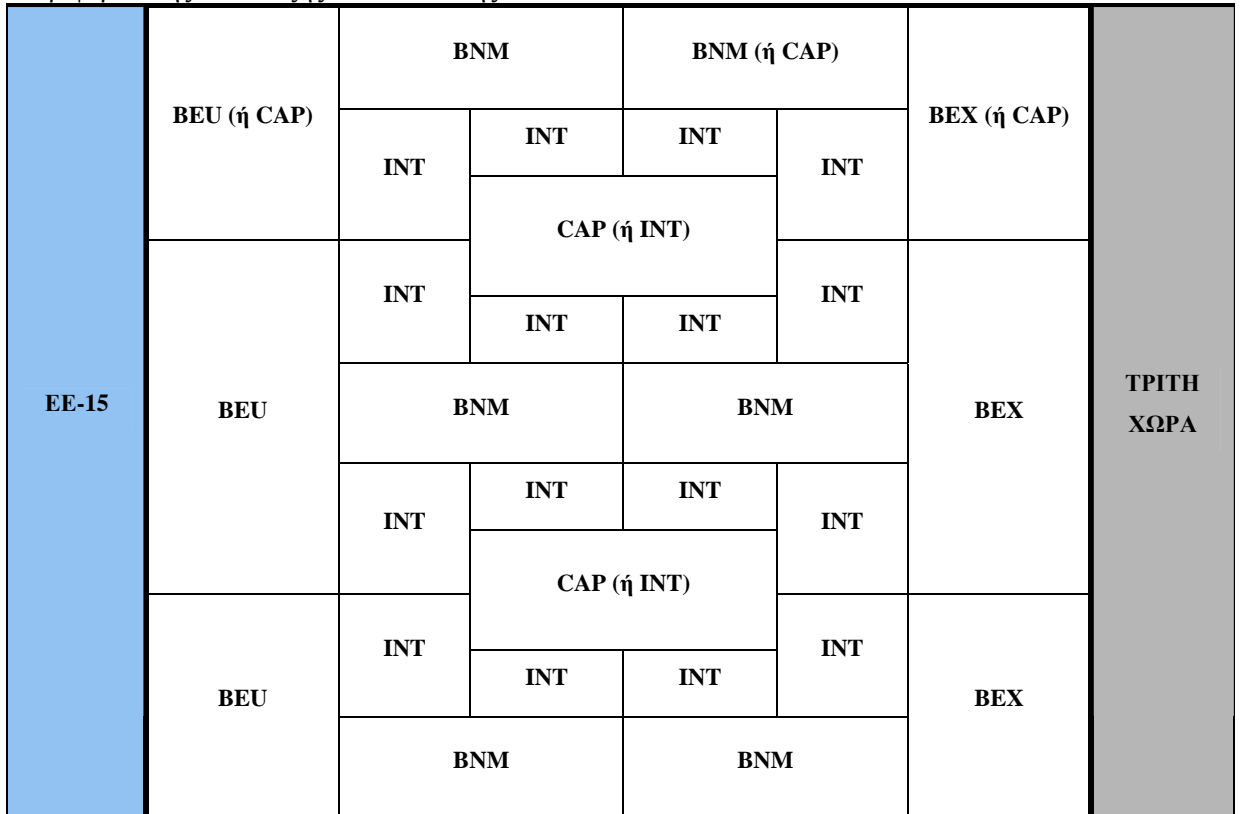
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των βάσεων δεδομένων REGSTAT (ΖΕΙ) και EUROPEAN REGIONAL (CAMBRIDGE ECONOMETRICS)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.4: Συσχέτιση διαφοροποίησης και μεταποιητικής απασχόλησης των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ, Έτη 1990 και 2000

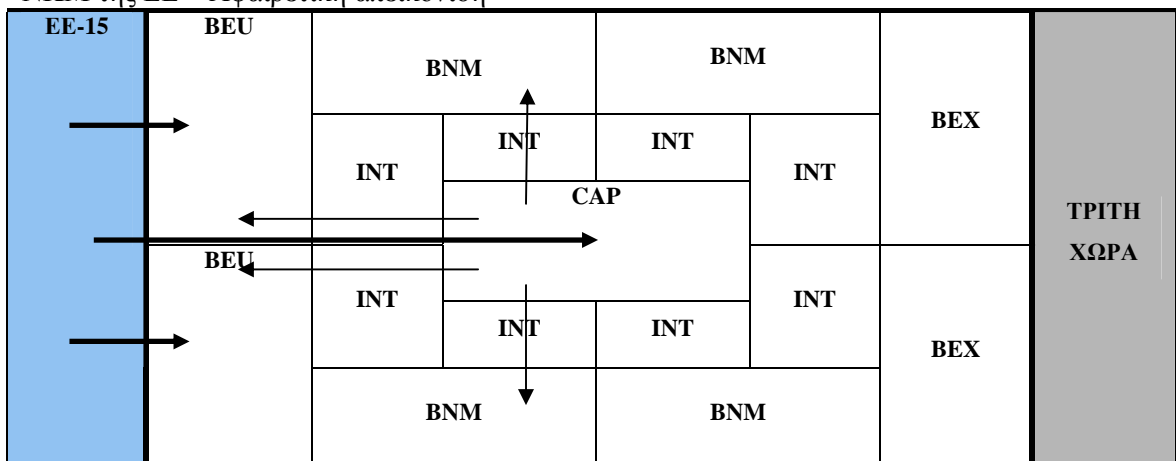
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGSTAT (ΖΕΙ)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.5: Θεωρητικό-περιγραφικό πλαίσιο συγκεντρωτικής παρουσίασης και αφαιρετικής απεικόνισης των προσδιοριστικών παραγόντων του ανισομερούς προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης των ΝΚΜ της ΕΕ.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.6: Διαμόρφωση του ανισομερούς προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης των ΝΚΜ της ΕΕ – Αφαιρετική απεικόνιση

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Ανδρικοπούλου Ε. (1995) *Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Αργύρης Θ. (1985) *Οικονομική του Χώρου*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Αρτελάρης Π., Αναγνώστου Α. και Πετράκος Γ. (2006) 'Υποδείγματα Περιφερειακής Σύγκλισης-Απόκλισης: Μεθοδολογικό Πλαίσιο και Αποτελέσματα', *Τόπος*, υπό κρίση.
- Βαλντέν Σ. (2000) 'Η Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Πόσο Στοιχίζει και Ποιος θα Πληρώσει', στο Ανδρικοπούλου Ε. και Καυκαλάς Γ. (επιμ.) *Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος: Η Διεύρυνση και η Γεωγραφία της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης*, Αθήνα: Θεμέλιο, 133-184.
- Βλάχος Δ. (1994) 'Ξένες Επενδύσεις στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη μετά το 1989', *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, **4**(15) 177-212.
- Γετίμης Π. (2000) 'Περιφερειακή Πολιτική και Ανισότητες', *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, **2538** 34-36.
- Ευρυβιάδης Μ. Α. (2000) 'Μετάβαση στα Βαλκάνια: Διαπιστώσεις και Προκλήσεις'. στο Πετράκος Γ. (επιμ.) *Η Ανάπτυξη των Βαλκανίων*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 349-370.
- Ιωακειμίδης Π. Κ. (2000) 'Η Έκταση και τα Σύνορα του Ευρωπαϊκού Χώρου: Νέες Πραγματικότητες και Νέες Προκλήσεις', στο Ανδρικοπούλου Ε. και Καυκαλάς Γ. (επιμ.) *Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος: Η Διεύρυνση και η Γεωγραφία της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης*, Αθήνα: Θεμέλιο, 70-89.
- Καλλιώρας Δ., Πετράκος Γ. και Ψυχάρης Γ. (2006) 'Περιφερειακές Ανισότητες στα Νέα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης' στα *Πρακτικά 1^ο Πανελληνίου Συνεδρίου στη Χωροταξία, Πολεοδομία και Περιφερειακή Ανάπτυξη: «Σύγχρονες Τάσεις και Νέοι Ερευνητές»*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, υπό δημοσίευση.
- Καυκαλάς Γ. (2000) 'Προοπτικές της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Τάσεις Συγκρότησης του Νέου Ευρωπαϊκού Χώρου', στο Ανδρικοπούλου Ε. και Καυκαλάς Γ. (επιμ.) *Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος: Η Διεύρυνση και η Γεωγραφία της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης*, Αθήνα: Θεμέλιο, 19-40.
- Κόνσολας Ν. (1985) *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Κότιος Α. και Σαράτσης Γ. (2003) 'Νεότερες Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις της Διεθνούς Περιφερειακής Ολοκλήρωσης', *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*, **9**(1) 1-16.

- Κότιος Α. και Τσέλιος Β. (2002) 'Παγκοσμιοποίηση, Νέα Οικονομία και Περιφερειακή Ανάπτυξη', *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*, **8(4)** 67-86.
- Couloumbis T. A. και Wolfe J. H. (1981) *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις: Εξουσία και Δικαιοσύνη*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Krugman P. R. και Obstfeld M. (1995) *Διεθνής Οικονομική*, Αθήνα: Κριτική.
- Λαμπριανίδης Λ. (2002) *Οικονομική Γεωγραφία: Στοιχεία Θεωρίας και Εμπειρικά Παραδείγματα*, Αθήνα: Πατάκης.
- McCann P. (2002) *Αστική και Περιφερειακή Οικονομική*, Αθήνα: Κριτική.
- Μαραβέγιας Ν. (1990) 'Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Περιφερειακή Ανάπτυξη: Μια Αναδρομή στο Ζήτημα της Σύγκλισης', *Τόπος*, **1** 93-108.
- Μεταξάς Θ. και Πετράκος Γ. (2005) 'Περιφερειακή Ανταγωνιστική και Ανταγωνισμός', στο Κοκκώσης Χ. και Ψυχάρης Γ. (επιμ.) *Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα: Τάσεις και Προοπτικές*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 207-230.
- Μούσης Ν. (2005) *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μπαμπανάσης Σ. (1997) *Αλλαγές και Επιχειρηματικές Ευκαιρίες στην Κεντροανατολική Ευρώπη*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Παντελάδης Γ. και Πετράκος Γ. (2000) 'Τα Οικονομικά και Διαρθρωτικά Χαρακτηριστικά των Βαλκανικών Χωρών', στο Πετράκος Γ. (επιμ.) *Η Ανάπτυξη των Βαλκανίων*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 37-83.
- Παπαδασκαλόπουλος Α. Δ. (2000) *Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Πέκος Γ. Δ. (1995) *Ασκήσεις Στατιστικής*, Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
- Πετράκος Γ. (2000α) 'Οικονομία και Χώρος: Προς μια Επανεξέταση Σχέσεων και Πολιτικών', στο ΤΜΧΠΠΑ (Συλλογικός Τόμος) *Δεκαεπτά Κείμενα για το Σχεδιασμό, τις Πόλεις και την Ανάπτυξη*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 299-322.
- Πετράκος Γ. (2000β) 'Οι Χωρικές Επιπτώσεις της Ολοκλήρωσης Ανατολής-Δύσης στην Ευρώπη' στο Ανδρικοπούλου Ε. και Καυκαλάς Γ. (επιμ.) *Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος: Η Διεύρυνση και η Γεωγραφία της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης*, Αθήνα: Θεμέλιο, 185-212.

- Πετράκος Γ. (2005) 'Οικονομική Ολοκλήρωση, Χωρική Συνοχή και Ανάπτυξη: Ζητήματα Θεωρίας και Πολιτικής από την Εμπειρία των Βαλκανίων', *7^ο Εθνικό Συνέδριο «Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική: Ελλάδα και Βαλκάνια»*, Αθήνα, 07-08/05/2005.
- Πετράκος Γ. και Rodríguez-Pose A. (2002) 'Περιφερειακές Ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση', *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*, **8(5)** 87-122.
- Πετράκος Γ. και Τσιάπα Μ. (2000) 'Η Εξέλιξη και Διάρθρωση της Βιομηχανίας στις Βαλκανικές Χώρες σε Μετάβαση', στο Πετράκος Γ. (επιμ.) *Η Ανάπτυξη των Βαλκανίων*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 159-187.
- Πετράκος Γ. και Ψυχάρης Γ. (2004) *Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Αθήνα: Κριτική.
- Πετράκος Γ., Ψυχάρης Γ. και Καλλιώρας Δ. (2004) 'Περιφερειακές Ανισότητες στα Νέα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης', *Τόπος*, **22-23** 155-177.
- Πλατιάς Α. Γ. (1995) *Το Νέο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Πλασκοβίτης Η. (2000) 'Το 3^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και η Διεύρυνση της ΕΕ', στο Ανδρικοπούλου Ε. και Καυκαλάς Γ. (επιμ.) *Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος: Η Διεύρυνση και η Γεωγραφία της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης*, Αθήνα: Θεμέλιο, 381-398.
- Ριζόπουλος Γ. (2000) 'Ξένες Επενδύσεις στις Βαλκανικές Χώρες', στο Πετράκος Γ. (επιμ.) *Η Ανάπτυξη των Βαλκανίων*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 121-158.
- Ροβολής Α. (2002) 'Νέα Οικονομική Γεωγραφία και Άλλες (Ξεχασμένες;) Εναλλακτικές Θεωρητικές Προσεγγίσεις: Αναζητώντας ένα Θεωρητικό Πλαίσιο Οικονομικής Ανάλυσης του Χώρου', *Τόπος*, **18-19** 5-15.
- Τσινισιζέλης Μ. (1993) 'Εισαγωγή στη Θεωρία της Πολιτικής Ενοποίησης και στους Θεσμούς των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων' στο Μαραβέγιας Ν. και Τσινισιζέλης Μ. (επιμ.) *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση – Θεωρία και Πολιτική*, Αθήνα: Θεμέλιο, 17-64.
- Φωτόπουλος Γ., Γιαννιάς Δ. και Λιαργκόβας Π. (2002) Οικονομική Ανάπτυξη και Σύγκλιση στις Ελληνικές Περιφέρειες (1970-1994): Εναλλακτικές Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις', *Αειχώρος*, **1(1)** 60-91.

- Χαραλαμπίδου Α. (1993) *‘Ανατολικές Χώρες’*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών ΑΣΟΕΕ.
- Ψυχάρης Ι. και Καζάζης Ε. Χ. (2002) *‘Ανάλυση των μεταβολών της απασχόλησης στις περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 1995-1999’*, *Τόπος*, **18-19** 17-43.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Abel I. και Bonin J. P. (1992) *The “Big Bang” versus “Slow but Steady”*: A Comparison of the Hungarian and the Polish Transformation, London: CEPR.
- Acemoglu D. και Zilibotti F. (1997) ‘Was Prometheus Unbound by Chance? Risk, Diversification and Growth’, *Journal of Political Economy*, **105**(4) 709-751.
- Aghion P. και Bolton P. (1997) ‘A Theory of Trickle–Down Growth and Development’, *Review of Economic Studies*, **64** 151–172.
- Aghion P. και Howitt P. (1992) ‘A Model of Growth through Creative Destruction’, *Econometrica*, **60** 325-351.
- Aiginger K. (1999) ‘The Competitiveness of European Industry’, *Working Document of the Services of the European Commission*.
- Aiginger K. (2000) ‘Country Profiles in European Manufacturing’, *Research Report conducted for Eurostat*.
- Aiginger K. και Davies S.W. (2004) ‘Industrial Specialization and Geographic Concentration: Two Sides of the Same Coin? Not for the European Union’, *Journal of Applied Economics*, **7**(2) 231-248.
- Aiginger K. και Pfaffermayr M. (2004) ‘The Single Market and Geographic Concentration in Europe’, *Review of International Economics*, **12**(1) 1-11.
- Akaike H. (1974), A New Look at the Statistical Model Identification, *IEEE Transactions on Automatic Control*, **19**(6) 716-723.
- Alesina A., Spolaore E. και Wacziarg R. (2000) ‘Economic Integration and Political Disintegration’, *American Economic Review*, **90**(5) 615-623.
- Alonso-Villar O. (2002) ‘Urban Agglomeration: Knowledge Spillovers and Product Diversity’, *The Annals of Regional Science*, **36** 551-573.
- Ambrosius G. και Hubbard W. H. (1989) *A Social and Economic History of 20th Century Europe*, Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Amin A. (1994) ‘Post–Fordism: Models, Fantasies and Phantoms of Transition’, στο Amin A. (επιμ.) *Post–Fordism: A Reader*, New York: Blackwell Publishers, 1–40.
- Amin A., Charles D., και Howells J. (1992) ‘Corporate Restructuring and Cohesion in the New Europe’, *Regional Studies*, **26**(3) 251-266.
- Amin A. και Robins K. (1990) ‘The Re-Emergence of Regional Economies? The Mythical Geography of Regional Accumulation’, *Environment and Planning A*, **8**(1) 13-34.

- Amin A. και Tomaney J. (1995), *Behind the Myth of European Union: Prospects for Cohesion*, London: Routledge.
- Amiti M. (1997) 'Specialization Patterns in Europe', *Center for Economic Performance Discussion Paper*, **363**.
- Amiti M. (1998) 'New Trade Theory and Industrial Location in the EU: A Survey of Evidence', *Oxford Review of Economic Policy*, **14**(2) 45–53.
- Amrhein C. G. (1995) 'Searching for the Elusive Aggregation Effect: Evidence from Statistical Simulations', *Environment and Planning A*, **27** 105–119.
- Andaluz J., Lanasa L. και Sanz F. (2002) 'Geographical Dynamics: A Sectoral Comparison Between the Economic Landscapes of the U.S. and Europe', *Regional Studies*, **36**(4) 321–332.
- Anderson J. και O' Dowd L. (1999) 'Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance', *Regional Studies*, **33**(7) 593-604.
- Armstrong H. W. (2002) 'European Union Regional Policy: Reconciling the Convergence and Evaluation Evidence', στο Cuadrado-Roura J. R. και Parellada M. (επιμ) *Regional Convergence in the European Union: Facts, Prospects and Policies*, Berlin: Springer, 231-272.
- Arrow J. K. (2000) 'Economic Transition: Speed and Scope', *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, **156**(1) 9-18.
- Avery G. και Cameron F. (1998) *The Enlargement of the European Union*, Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Babetskii I., Babetskaia-Kuckharchuk O. και Raiser M. (2003) 'How Deep Is Your Trade? Transition and International Integration in Eastern Europe and the Former Soviet Union', *EBRD Working Paper*, **83**.
- Badinger H. (2001) 'Growth Effects of Economic Integration: The Case of the EU Member States (1950–2000)', *IEF Working Paper*, **40**.
- Baily M. και Chakrabarti A. (1988) *Innovation and the Productivity Crisis*, Washington D.C.: The Brookings Institution.
- Balasubramanyam V. N., Salisu M. και Dapsford D. (1999) 'Foreign Direct Investment as an Engine of Growth', *Journal of International Trade and Economic Development*, **8**(1) 27-40.
- Balaz V. (1996) 'The Wild East? Capital Markets in the V4 Countries', *European Urban and Regional Studies*, **3**(3) 251–266.

- Baldwin J. R. και Brown W. M. (2004) 'Regional Manufacturing Employment Volatility in Canada: The Effects of Specialization and Trade', *Papers in Regional Science*, **83**(3) 519-541.
- Baldwin R. E. και Forslid R. (2000) 'The Core-Periphery Model and Endogenous Growth', *Economica*, **67** 307-324.
- Baldwin R. E., Francois J. F. και Portes R. (1997) 'The Costs and Benefits of Eastern Enlargement: The Impact on the EU and Central Europe', *Economic Policy*, **24** 127-176.
- Baldwin R. E. και Sbergami F. (2000) 'Non-Linearity in Openness and Growth Links', *Geneva Institute of International Studies*, Mimeo.
- Barro R. J. και Sala-i-Martin X. X. (1991) 'Convergence Across States and Regions', *Brookings Papers on Economic Activity*, **1** 107-179.
- Barro R. J. και Sala-i-Martin X. X. (1992) 'Convergence', *The Journal of Political Economy*, **100**(2) 223-251.
- Bauer P. (1998) 'Eastward Enlargement: Benefits and Costs of EU Entry for the Transition Countries', *Intereconomics*, **33** 274-288.
- Baumol W. J. (1967) 'Macroeconomics of Unbalanced Growth: The Anatomy of Urban Crisis', *The American Economic Review*, **57** 415-426.
- Baumol W. J. (1986) 'Productivity Growth, Convergence and Welfare: What the Long-Run Data Show', *American Economic Review*, **76**(5) 1072-1085.
- Baumol W. J., Nelson R. R. και Wolff E. N. (1994) 'Introduction: The Convergence of Productivity, its Significance and its Varied Connotations', στο Baumol W. J., Nelson R. R. and Wolff E. N. (επιμ) *Convergence of Productivity: Cross-National Studies and Historical Evidence*, Oxford: Oxford University Press, 3-19.
- Begg I. (2002) 'Reshaping the EU Budget: Yet Another Missed Opportunity?', *European Urban and Regional Studies*, **3**(3) 251-266.
- Begg I. (2003) 'Complementing EMU: Rethinking Cohesion Policy', *Oxford Review of Economic Policy*, **19**(1) 161-179.
- Begg I., Weiler J. H. H. και Peterson J. (2003) *Integration in an Expanding Europe: Reassessing the Fundamentals*, Oxford: Blackwell.
- Belke A. και Hebler M. (2000) 'Central and Eastern European Countries in the EU: Labor Market Impact of Enlargement', *4th IMAD Conference "Institutions in Transition"*, Portoroc, 23-25/06/2000

- Bellettini G. (1996) 'Redistribution and Growth in a Two-Party System', *Economic Notes*, **2** 207–224.
- Ben-David D. (1993) 'Equalizing Exchange-Trend Liberalization and Income Convergence', *Quarterly Journal of Economics*, **108** 652–679.
- Ben-David D. (1996) 'Trade and Convergence Among Countries', *Journal of International Economics*, **40** 279–298.
- Ben-David D. και Loewy M. B. (1997) 'Free Trade, Growth and Convergence', *NBER Working Paper*, **6095**.
- Benko G. και Lipietz A. (1992), *Les Régions Qui Qagnent. Districts et Réschaux: Les Nouveaux Paradigmes de la Géographie Economique*, Paris: P.U.F.
- Bensidoun I., Gaulier G. και Ünal-Kesenci D. (2001) 'The Nature of Specialization Matters for Growth: An Empirical Investigation', *CEPII Document de Travail*, **13**.
- Bensidoun I. και Ünal-Kesenci D. (1998) 'La Concurrence Internationale: Vingt ans Après, La Lettre du CEPII', *CEPII Document de Travail*, **171**.
- Berg A., Borensztein E., Sahay A. και Zettelmeyer J. (1999) 'The Evolution of Output in Transition Economies: Explaining the Differences', *IMF Working Paper*, **73**.
- Bernard A. και Jones C. (1996α) 'Productivity Across Industries and Countries: Time-Series Theory and Evidence', *Review of Economics and Statistics*, **78**(1) 135–146.
- Bernard A. και Jones C. (1996β) 'Comparing Apples to Oranges: Productivity Convergence and Measurement across Industries and Countries', *American Economic Review*, **86**(5) 1216–1238.
- Bevan A., Estrin S. και Meyer K. (2001) 'Institution Building and the Integration of Eastern Europe in International Production', *Brighton University Policy Paper*, **16**.
- Bialer S. (1986) *The Soviet Paradox: External Expansion, Internal Decline*, London: Tauris.
- Bideleux R. και Jeffries I. (1998) *History of Eastern Europe: Crisis and Change*, London: Routledge.
- Biessen G. (1991) 'Is the Impact of Central Planning on the Level of Foreign Trade Really Negative?', *Journal of Comparative Economics*, **15**(1) 22-44.
- Blanchard O. J., Dornbusch R., Krugman P. R., Layard R. και Summers L. (1991) *Reform in Eastern Europe*, Cambridge Mass.: The MIT Press.

- Blanchard O. J. και Wolfers J. (1999) ‘The Role of Shocks and Institutions in the Rise of European Unemployment: The Aggregate Evidence’, *NBER Working Paper*, **7282**.
- Blattberg C. (2000) *From Pluralist to Patriotic Politics: Putting Practice First*, Oxford: Oxford University Press.
- Bluestone B. και Harrison B. (1980) *Capital and Communities: The Causes and Consequences of Private Disinvestment*, Washington D. C.: The Progressive Alliance.
- Bode E., Bradley J., Fotopoulos G., Kallioras D., Krieger–Boden C., Lubenets N., Morgenroth E., Petrakos G., Resmini L., Soltwedel R. και Traistaru I. (2003) ‘European Integration, Regional Structural Change and Cohesion: A Survey of Theoretical and Empirical Literature’, *Contribution to EURECO Project, EU 5th Framework Program*.
- Bode E., Krieger–Boden K., Siedenburg F. και Soltwedel R. (2004) ‘European Integration, Regional Structural Change and Cohesion: Case Study of Spain’, *Contribution to EURECO Project, EU FP 5th Framework Program*.
- Boeri T. (1998) Labor Markets and EU Enlargement, “*Shaping the New Europe: Challenges of Eastern Enlargement – East and West European Perspectives*” Conference, Wien, 11-13/11/1998.
- Boeri T. και Brücker H. (2000) *The Impact of Eastern Enlargement on Employment and Labor Markets in the EU Member-States*, Berlin and Milan: DIW, CEPR, FIEF, IGIER, IHS.
- Boldrin M. και Canova F. (2000) Inequality and Convergence: Reconsidering European Regional Policies, “*31st Panel Meeting of Economic Policy*”, Lisbon, 14–15/04/2000.
- Bornhorst F. και Commander S. (2004) ‘Regional Unemployment and its Persistence in Transition Countries’, *IZA Discussion Paper*, **1074**.
- Boudier–Bensebaa F. (1997) ‘Modes de Présence et Localisation des Firmes Allemandes dans les Pays de l’Europe Centrale et Orientale’, στο Richet X. και Guerraoui D. (επιμ.) *Les Investissements Directs Etrangers. Facteurs d’Attractivité et de Localisation*, Paris: Toubkal–Casablanca et L’ Harmattan, 155–183.
- Bradley J. (2004) ‘Promoting Cohesion in the Enlarged EU: Is There a Role for National Development Plans?’, στο Bradley J., Petrakos G. και Traistaru I.

- (επιμ.) *Integration, Growth and Cohesion in the Enlarged European Union*, New York: Springer 173-205.
- Bradley J. (2007) 'EU Cohesion Policy and the Debate on Structural Funds', *International Journal of Public Policy*, υπό δημοσίευση.
- Bradshaw M. J. (1995) 'Foreign Trade and Inter-Republican Relations', στο Shaw D. J. B. (επιμ.) *The Post-Soviet Republics: A Systematic Geography*, Harlow: Longman 132-150.
- Brenton P., Di Mauro F. και Lücke M. (1999) 'Economic Integration and FDI: An Empirical Analysis of Foreign Investment in the EU and in Central and Eastern Europe', *Empirica*, **26** 95-121.
- Brenton P. και Gros D. (1997) 'Trade Reorientation and Recovery in Transition Economies', *Oxford Review of Economic Policy*, **13**(2) 65-76.
- Breuss F. (2001) 'Macroeconomic of EU Enlargement for Old and New Members', *WIFO Working Paper*, **143**.
- Breuss F. (2002) 'Benefits and Dangers of EU Enlargement', *Empirica*, **29** 245–274.
- Brodzicki T. (2005) 'New Empirical Insights Into the Growth Effect of Economic Integration Within the European Union', *4th EEFS Annual Conference "Economic and Financial Issues in an Enlarged Europe"*, Coimbra, 19-22/05/2005.
- Brown A. (1999) *When is Transition Over?* Kalamazoo: W. E. Upjohn Institute for Employment Research.
- Brown D., Deardorff A. V., Djankov S. και Stern R. M. (1995) 'An Economic Assessment of the Integration of Czechoslovakia, Hungary and Poland Into the European Union', *University of Michigan Discussion Paper*, **380**.
- Brülhart M. (1998) 'Economic Geography, Industry Location and Trade: The Evidence', *World Economy*, **21**(6) 775–801.
- Brülhart M., Crozet M. και Koenig-Soubeyran P. (2004) 'Enlargement and the EU Periphery: The Impact of Changing Market Potential', *The World Economy*, **27**(6) 853-875.
- Brülhart M. και Elliott R. (1998) 'Adjustment to the European Single Market: Inferences from Intra-Industry Trade Patterns', *Journal of Economic Studies*, **25** 225-247.
- Brülhart M. και Torstensson J. (1996) 'Regional Integration, Scale Economies and Industry Location in the European Union', *CEPR Working Paper*, **1435**.

- Brühlhart M. και Traeger R. (2003) 'An Account of Geographic Concentration Patterns in Europe', *HWWA Discussion Paper*, **226**.
- Bruno R. L. (2006) 'Optimal Speed of Transition With a Shrinking Labor Force and Under Uncertainty', *Economics of Transition*, **14**(1) 69-100.
- Brusco S. (1982) 'The Emilian Model: Productive Decentralization and Social Integration', *Cambridge Journal of Economics*, **6** 167-184.
- Brzeski A. και Colombatto E. (1999) 'Can Eastern Europe Catch Up?', *Post-Communist Economies*, **11**(1) 5-25.
- Budd L. (1998) 'Territorial Competition and Globalization: Scylla and Charybdis of European Cities', *Urban Studies*, **35**(4) 663-685.
- Burton J. W. (1974) 'The Study of World Society: A London Perspective', *Pittsburgh International Studies Association Occasional Paper*, **1**.
- Busson F. και Villa P. (1994) 'Croissance et Spécialisation', *CEPII Documents de Travail*, **12**.
- Caballero R. και Hammour M. (2000) 'Institutions, Restructuring and Macroeconomic Performance', *NBER Working Paper*, **7720**.
- Camagni R. (1992) 'Development Scenarios and Policy Guidelines for the Lagging Regions in the 90s', *Regional Science*, **26**(4) 361-374.
- Camagni R. (2002) 'On the Concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading?', *Urban Studies*, **39**(13) 2395-2411.
- Camagni R. (2004) 'Competitiveness and Territorial Cohesion: The New Challenges for EU-25', *17th ERSA Summer Institute "Advanced Studies in Regional Science"*, Split 28/06-04/07/2004.
- CAMBRIDGE ECONOMETRICS, *EUROPEAN REGIONAL Database*.
- Campos N. F. και Coricelli F. (2002) 'Growth in Transition: What We Know, What We Don't and What We Should', *Journal of Economic Literature*, **40**(3) 793-836.
- Camps M. (1965) *What Kind of Europe*, Oxford: Chatham House Essays.
- Cantori L. J. και Spiegel S. L. (1970) *The International Politics of Regions: A Comparative Approach*, Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Capolupo R. (2005) 'The New Growth Theories and Their Empirics', *University of Glasgow Discussion Paper in Economics*, **4**.
- Caporaso J. A. και Pelowski A. L. (1971) 'Economic and Political Integration in Europe: A Time-Series Quasi-Experimental Approach', *American Political Science Review*, **65**(2) 418-433.

- Castells M. και Hall P. (1994) *Technopoles of the World: The Making of the 21st Century*, New York: Routledge.
- Chamberlin E. H. (1933) *The Theory of Monopolistic Competition*, Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Cheshire P. C. (1999) 'Cities in Competition: Articulating the Gains from Integration', *Urban Studies*, **36**(5-6) 843-864.
- Cheshire P. C. και Carbonaro G. (1995) 'Convergence-Divergence in Regional Growth Rates: An Empty Black Box?', στο Armstrong H. W. και Vickerman R. W. (επιμ.) *Convergence and Divergence among European Regions*, London: Pion, 89-111.
- Cheshire P. C. και Gordon R. I. (1998) 'Territorial Competition: Some Lessons for Policy', *The Annals of Regional Science*, **32** 321-346
- Chiu W. H. (1998) 'Income Inequality, Human Capital Accumulation and Economic Performance', *The Economic Journal*, **108**(446) 44-59.
- Christiaans T. (2002) 'Regional Competition for the Location of New Facilities', *The Annals of Regional Science*, **45** 645-661.
- Ciccone A. (2002) 'Agglomeration Effects in Europe', *European Economic Review*, **46** 213-227.
- Ciccone A. και Hall R. E (1996) 'Productivity and the Density of Economic Activity', *American Economic Review*, **86**(1) 54-70.
- Cichy E. U. (1995) 'EU-Osterweiterung: Chance, Risiken, Konvergenzkriterien', *Wirtschaftsdienst*, **75** 662-668.
- Clark C. (1957) *The Conditions of Economic Progress*, London: St. Martin's Press.
- Cobb C. W. και Douglas P. H. (1928) A Theory of Production, *American Economic Review*, **18** 139-165.
- Collins S. M. και Rodrik D. (1991) 'Eastern Europe and the Soviet Union the World Economy', *Policy Analyses in International Economics*, **32**.
- Combes P.-P. (2000) 'Economic Structure and Local Growth: France, 1984-1993', *Journal of Urban Economics*, **47** 329-355.
- Combes P.-P. και Linnemer (2000) 'Intermodal Competition and Regional Inequalities', *Regional Science and Urban Economics*, **30** 131-184.
- Combes P.-P. και Overman H. (2003) 'The Spatial Distribution of Economic Activities in the European Union', *LSE / Center for Economic Performance Discussion Paper*, **587**.

- Conquest R. (1999) 'The Economic Prospects for Eastern Europe', *60th Kieler Konjunkturgespräch*, Kiel, 27-28/09/1999.
- Constantin D. (1997) 'Institutions and Regional Development Strategies and Policies in the Transition Period: The Case of Romania', *37th ERSA Congress "Economic Development, Institutions and Regional Science"*, Rome, 26–29/08/1997.
- Copus A. (1999) 'A New Peripherality Index for the NUTS III Regions of the European Union', *ERDF / FEDER Study 98/00/27/130, Report for the European Commission*.
- Cornett A. P. (1999) 'The Problem of Transition and Reintegration of East and Central Europe: Conceptual Remarks and Empirical Problems', στο Fischer M. M. και Nijkamp P. (επιμ.) *Spatial Dynamics of European Integration: Regional and Policy Issues at the Turn of the Century*, Berlin: Springer, 255-279.
- Cornett A. P. (2002) 'Spatial Development – Regional and Global Specialization', στο Bergs C. (επιμ.) *Facing ESPON*, Stockholm: Nordregio, 51-74.
- Cowell F. A. και Flachaire E. (2002), Sensitivity of Inequality Measures to Extreme Values, *LSE DARP Discussion Paper*, **60**.
- Cox A. και Wood K. (1997) 'Competition and Cooperation in Mediating the Global: The Case of Local Economic Development', *Competition and Change*, **2** 65-94.
- Crabbe H. και Hughes K. (1998) *Enlarging the Union Eastwards*, London: RIIA.
- Crafts N. (2000) 'Globalization and Growth in the Twentieth Century', *IMF Working Paper*, **44**.
- Crampton R. J. (1997) *Eastern Europe in the Twentieth Century*, London: Routledge.
- Csermely Á. (1997) 'Trade Growth in Hungary', στο Cooper R. N. και Gàcs J. (επιμ.) *Trade Growth in Transition Economies: Export Impediments for Central and Eastern Europe*, Aldershot: Edward Elgar, 87-113.
- Cuadrado-Roura J. R. Garido-Yserte R. και Marcos-Calvo M.-A. (2004) 'Economic and Social Cohesion in the EU: A Critical Approach', *44th ERSA Congress "Regions and Fiscal Federalism"*, Porto 25–29/08/2004.
- Daianu D. (1995) 'Europe Under a Double Challenge', στο Dobrinsky R. και Landesmann M. (επιμ.) *Transforming Economies and European Integration*, Aldershot: Edward Elgar Publishing, 15-31.
- Dalum B., Laursen K. και Villumsen G. (1998) 'Structural Change in OECD Export Specialization Patterns: De-Specialization and "Stickiness"', *International Review of Applied Economics*, **12** 447-467.

- Damijan J. P. και Kostevc C. (2003) 'The Emerging Economic Geography in Slovenia', στο Traistaru I., Nijkamp P. και Resmini L (επιμ.) *The Emerging Economic Geography in EU Accession Countries*, Aldershot: Ashgate Publishing, 285-327.
- Dasgupta S. (1998) 'Patterns of Trade and Growth under Increasing Returns: Escape from the Poverty Trap: A Comment', *Japanese Economic Review*, **49** 234-247.
- Davies S. και Hallet M. (2002), Interactions Between National and Regional development, *HWWA Discussion Paper Series*, v. 207.
- Davis D. R. και Weinstein D. E. (1999) 'Economic Geography and Regional Production Structure: An Empirical Investigation', *European Economic Review*, **43** 379-407.
- Davis D. R. και Weinstein D. E. (2003) 'Market Access, Economic Geography and Comparative Advantage: An Empirical Test', *Journal of International Economics*, **59** 1-23.
- De la Fuente A. (2000) 'Convergence Across Countries and Regions: Theory and Empirics', *EIB Papers*, **5**(2) 25-45.
- De la Fuente και Vives X. (1995) 'Infrastructure and Education as Instruments of Regional Policy: Evidence from Spain', *Economic Policy*, **20** 11-40.
- De Melo M., Denizer C. και Gelb A. (1996) 'From Plan to Market: Patterns of Transition', *World Bank Policy Research Working Paper*, **1564**.
- De Melo M., Denizer C. και Aslund A. (1997) *Circumstance and Choice: The Role of Initial Conditions and Policies in Transition Economies*, Washington: World Bank.
- Decressin A. και Fatas A. (1995) 'Regional Labor Market Dynamics in Europe', *European Economic Review*, **39** 1627-1655.
- Dei Ottati G. (1994) 'Cooperation and Competition in the Industrial Districts as an Organizational Model', *European Planning Studies*, **2**(4) 463-484.
- Delors J. (1989) 'Report on Economic and Monetary Union in the European Community', *Report to European Council*, Brussels: Commission of the European Community.
- Devereux M. B. και Lapham B. J. (1994) 'The Stability of Economic Integration and Endogenous Growth', *Quarterly Journal of Economics*, **109**(1) 299-305.
- Di Mauro F. (2000) 'Economic Integration between the EU and the CEECs: A Sectoral Study', *40th ERSA Congress "European Monetary Union and Regional Policy"*, Barcelona, 29/08-09/01/00.

- Dinc M. και Haynes K. E. (1998α) 'International Trade and Shift-Share Analysis: A Specification Note', *Economic Development Quarterly*, **12**(4) 337-343.
- Dinc M. και Haynes K. E. (1998β) 'International Trade and Shift-Share Analysis: A Specification Note, Rejoinder', *Economic Development Quarterly*, **12**(4) 351-354.
- Dixit A. K. και Stiglitz J. E. (1977) 'Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity', *American Economic Review*, **67** 297–308.
- Dixon R. J. και Thirlwall A. P. (1975) *Regional Growth and Unemployment in the United Kingdom*, London: Macmillan.
- Dobrinsky R. (2001) 'Multi-Speed Transition and Multi-Speed Integration in Europe: Recent Economic Developments in the Balkans and their Implications', στο Petrakos G. και Totev S. (επιμ.) *The Development of the Balkan Region*, Aldershot: Ashgate, 141-174.
- Dobrinsky R. και Yaneva I. (1997) 'Trade Growth in Bulgaria', στο Cooper R. N. και Gàcs J. (επιμ.) *Trade Growth in Transition Economies: Export Impediments for Central and Eastern Europe*, Aldershot: Edward Elgar, 33-60.
- Dohrn R. (2001) 'The Impact of Trade and FDI on Cohesion', *Background paper for the 2nd Report on Cohesion*.
- Dornbusch R. (1993) *Stabilization, Debt and Reform*, Englewood Cliffs: Prentice–Hall.
- Dornbusch R., Fischer S. και Samuelson P. A. (1977) 'Comparative Advantage, Trade and Payments in a Ricardian Model with a Continuum of Goods', *American Economic Review*, **67** 823–839.
- Dorrucci E., Firpo S., Fratzscher M. και Mongelli F. P. (2002) 'European Integration: What Lessons for Other Regions? The Case of Latin America', *ECB Working Paper*, **185**.
- Downes R. (1996) 'Economic Transformation in Central and Eastern Europe: The Role of Regional Development', *European Planning Studies*, **4**(2) 217–224.
- Dumais G., Ellison G. και Glaeser E. (2002) 'Geographic Concentration as a Dynamic Process', *Review of Economics and Statistics*, **84** 193-204.
- Dunford M. (1977) 'Regional Policy and the Restructuring of Capital', *University of Sussex Working Paper*, **4**.
- Dunford M. (1998) 'Catching Up or Falling Behind: Regional Economic Performance and the Trajectories of Regional Economic Development in Europe and its Neighbors', *University of Sussex School of European Studies Working Paper*, **1**.

- Dunning J. H. (1993) *Multinational Enterprises and the Global Economy*, Boston: Addison–Wesley.
- Easterly W. και Fischer S. (1995) The Soviet Economic Decline, *World Bank Economic Review*, **9**(3) 341-371.
- EBRD (1998) *Transition Report Update*, London: EBRD.
- EBRD (2004) *Transition Report Update*, London: EBRD.
- Edwards S. (1992) ‘Trade Orientation, Distortions and Growth in Developing Countries’, *Journal of Development Economics*, **39** 31-57.
- Edwards S. (1993) ‘Openness, Trade Liberalization and Growth in Developing Countries’, *Journal of Economic Literature*, **31** 1358-1393.
- El-Agraa A. M. (2001) ‘Introduction’, στο El-Agraa A. M. (επιμ.) *The European Union: Economics and Policies*, New Jersey: Prentice Hall, 1-15.
- Ellman M. (1993) ‘General Aspects of Transition’, στο Admiraal P. H. (επιμ.) *Economic Transition in Eastern Europe*, Cambridge Mass.: Blackwell, 1-42.
- Ellman M. (1997) ‘The Political Economy of Transformation’, *Oxford Review of Economic Policy*, **13**(2) 23-31.
- Ellman M. και Kontorovich V. (1992) *The Destruction of the Soviet Economic System*, London: Routledge.
- epp.eurostat.ec.eu.int, *Επίσημη ιστοσελίδα της EUROSTAT*.
- Ericson R. (1997) ‘The Classical Soviet-Type Economy: Nature of the System and Implications for Reform’, *Journal of Economic Perspectives*, **5**(4) 11-27.
- Esteban J. (1994) ‘La Desigualdad Interregional en Europa y en España: Descripción y Analisis’, στο Esteban J. και Vives X. (επιμ) *Crecimiento y Convergencia Regional en España y Europa*, Barcelona: Instituto de Analisis Economico, 13-82.
- Esteban J. (2000) ‘Regional Convergence in Europe and the Industry Mix: A Shift-Share Analysis’, *Regional Science and Urban Economics*, **30** 353-364.
- Estrin S. και Urga G. (1997) ‘Convergence in Output in Transition Economies: Central and Eastern Europe 1970–95’, *CEPR Discussion Paper*, **1616**.
- Ethier W. (1982) ‘National and International Returns to Scale in the Modern Theory of International Trade’, *American Economic Review*, **72** 950-959.
- European Commission (1996α) *First Report on Economic and Social Cohesion*, Luxemburg: European Communities.

- European Commission (1996β) *White Paper: Preparing the Associated Countries of Central and Eastern Europe for Integration into the Internal Market of the Union*, Luxemburg: Publications of the European Communities.
- European Commission (1997) *Agenda 2000: For a Stronger and Wider Union*, Luxemburg: Publications of the European Communities.
- European Commission (1999) *6th Periodic Report on the Socio-Economic Situation in the Regions of the European Union*, Luxemburg: Publications of the European Communities.
- European Commission (2001) *Second Report on Economic and Social Cohesion*, Luxemburg: European Communities.
- EUROSTAT, *COMEXT Database*.
- EUROSTAT, *REGIO Database*.
- Evans C. (2003) ‘The Economic Significance of National Border Effects’, *American Economic Review*, **93** 1291-1312.
- Evenett S. και Keller W. (2002) ‘On Theories Explaining the Success of the Gravity Equation’, *Journal of Political Economy*, **110** 281-316.
- Ezcurra R., Gil C., Rapún M. και Pascual P. (2004) ‘Regional productive specialization and inequality in the European Union’, *44th ERSA Congress “Regions and Fiscal Federalism”*, Porto 25–29/08/2004.
- Faini R. και Portes R. (1995) *European Union Trade with Eastern Europe: Adjustment and Opportunities*, London: CEPR.
- Fainstein G. και Lubenets N. (2003) ‘The Emerging Economic Geography in Estonia’, στο Traistaru I., Nijkamp P. και Resmini L (επιμ.) *The Emerging Economic Geography in EU Accession Countries*, Aldershot: Ashgate Publishing, 142-196.
- Falcetti E., Lysenko T. και Sanfey P. (2005) ‘Reforms and Growth in Transition: Re-Examining The Evidence’, *EBRD Working Paper*, **90**.
- Fan W., Treyz F. και Treyz G. (2000) ‘An Evolutionary New Economic Geography Model’, *Journal of Regional Science*, **40**(4) 671–695.
- Fazekas K. (1996) ‘Types of Micro-regions, Dispersion of Unemployment and Local Employment Development in Hungary’, *Eastern European Economics*, **34**(3) 3–48.
- Feenstra R. (2003) *Advanced International Trade: Theory and Evidence*, New Jersey: Princeton University Press.

- Feldman M. (2000) 'Location and Innovation: The New Economic Geography of Innovation, Spillovers and Agglomerations', στο Clark G. L, Feldman M. P. και Gertler M. S. (επιμ.) *The Oxford Handbook of Economic Geography*, Oxford: Oxford University Press, 373-394.
- Feldmann H. (2004) 'How Flexible Are Labor Markets in the EU Accession Countries Poland, Hungary and the Czech Republic?', *Comparative Economic Studies*, **45**(2) 272-310.
- Fertig M. (2003) 'The Impact of Economic Integration on Employment – An Assessment in the Context of EU Enlargement', *IZA Discussion Paper*, **919**.
- Fertig M. και Schmidt C. M. (2002) 'Mobility Within Europe: The Attitude of European Youngsters', *RWI Discussion Paper*, **1**.
- Fidrmuc J. και Fidrmuc J. (2000) 'Integration, Disintegration and Trade in Europe: Evolution of Trade Relations During the 1990s', *Center for Economic Research Paper*, **12**.
- Fidrmuc J., Fidrmuc J. και Horvath J. (2002) 'Visegrad Economies: Growth Experience and Prospects', *Contribution to GDN Global Research Project: Determinants of Economic Growth*.
- Fischer M. M. και Nijkamp P. (1999) 'Regional Europe in the Next Millennium', *Options Politiques*, **11/99** 44-47.
- Fischer S. (1991) 'Economic Reform in the USSR and the Role of Aid', *Brookings Papers on Economic Activity*, **2** 289-302.
- Flemming J. και Miclewright J. (2000) 'Income Distribution, Economic Systems and Transition', στο Atkinson A. B. και Bourguignon F. (επιμ.) *Handbook of Income Inequality*, Amsterdam: Elsevier, 843-918.
- Forslid R., Haaland J. I. και Midelfart-Knarvik K. H. (2002) 'A U-shaped Europe? A Simulation Study of Industrial Location', *Journal of International Economics*, **57** 273–297.
- Forte R. (2004) 'The Relationship Between Foreign Direct Investment and International Trade: Substitution or Complementarity? A Survey', *University of Porto Working Paper Series*, **140**.
- Fotopoulos G. και Spence N. (1999) 'Spatial Variations in New Manufacturing Plant Openings: Some Empirical Evidence from Greece', *Regional Studies*, **33** 219–230.

- Fourastié J. (1954) *Die Große Hoffnung des Zwanzigsten Jahrhunderts*, Köln: Bund Vlg.
- Frankel J. A. και Romer D. (1999) ‘Does Trade Cause Growth?’, *American Economic Review*, **89**(3) 379–399.
- Friedman A. (1977) *Industry and Labor: Class Struggle at Work and Monopoly Capitalism*, London: Macmillan.
- Fujita M. (1993) ‘Monopolistic Competition and Urban Systems’, *European Economic Review*, **37** 308–315.
- Fujita M. και Krugman P. R. (1995) ‘When is the Economy Monocentric? von Thünen and Chamberlain Unified’, *Regional Science and Urban Economics*, **25** 505–528.
- Fujita M. και Krugman P. R. (2004) ‘The New Economic Geography: Past, Present and the Future’, *Papers in Regional Science*, **83** 139-164.
- Fujita M., Krugman P. R. και Venables A. J. (1999) *The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade*, Cambridge Mass.: MIT Press.
- Fujita M. και Mori T. (2005) ‘Frontiers of the New Economic Geography’, *Papers in Regional Science*, **84**(3) 377-405.
- Fujita M. και Thisse J. F. (2002) ‘Agglomeration and Market Interaction’, *CEPR Discussion Paper*, **3362**.
- Fujita M. και Thisse J. F. (2003) ‘Does Geographical Agglomeration Foster Economic Growth? And Who Gains and Losses From It?’, *The Japanese Economic Review*, **54**(2) 121–145.
- Gàcs J. (2003) ‘Structural Change and Catching Up: The Experience of the Ten Candidate Countries’, στο Tumpel-Gugerell G. και Mooslechner P. (επιμ.) *Economic Convergence and Divergence in Europe: Growth and Regional Development in Enlarged European Union*, Aldershot: Edward Elgar, 131-167.
- Galasińska A. και Galasiński D. (2003) ‘Discursive Strategies for Coping with Sensitive Topics of the Other’, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, **29**(5) 849-863.
- Gati G. (1990) *The Bloc That Failed: Soviet-East European Relations in Transition*, Indianapolis: Indiana University Press.
- Glaeser E. L., Kallal H., Sheinkman J. και Schleifer A. (1992) ‘Growth in Cities’, *Journal of Political Economy*, **100** 1126-1152.

- Goldberg L. S. και Kolstad C. D. (1995) 'Foreign Direct Investment. Exchange Rate Variability and Demand Uncertainty', *International Economic Review*, **30** 855–873.
- Gorg H. και Greenaway D. (2002) 'Is There a Potential for Increases in FDI for Central and Eastern Countries Following EU Accession?', *Leverhulme Center for Research on Globalization and Economic Policy Working Paper*, **31**.
- Gorzalak G. (1998) *The Regional and Local Potential for Transformation in Poland*, Warsaw: EUROREG.
- Gorzalak G. (2000) 'The Dilemmas of Regional Policy in the Transition Countries and the Territorial Organization of the State', στο Petrakos G., Maier G. και Gorzelak G. (επιμ.) *Integration and Transition in Europe: The Economic Geography of Interaction*, London: Routledge, 131-149.
- Greenaway D. και Milner C. (1986) *The Economics of Intra-Industry Trade*, New York: Blackwell.
- Grosfeld I. και Roland G. (1997) 'Defensive and Strategic Restructuring in Central European Enterprises', *Journal of Transforming Economies and Societies*, **3**(4) 1153-1192.
- Grossman G. M. και Helpman E. (1991) 'Comparative Advantage and Long-Run Growth', *American Economic Review*, **80** 796–815.
- Grubel H. και Lloyd P. (1971) 'The Empirical Measurement of Intra-Industry Trade', *Economic Record*, **47** 494-517.
- Grün C. και Klasen S. (2000) 'Growth, Income Distribution and Well-Being in Transition Countries', *University of Munich Discussion Paper*, **14**.
- Gujarati D. N. (1995) *Basic Econometrics*, New York: McGraw-Hill.
- Guerrieri P. και Rossi S. (2002) 'Real Competitive Advantages in the Single Currency Europe', στο Cuadrado-Roura J. R. και Parellada M. (επιμ.) *Regional Convergence in the European Union: Facts, Prospects and Policies*, Berlin: Springer, 165-181.
- Guriev S. και Megginson W. (2005) 'Privatization: Lessons from a Quarter of a Century', *Beyond Transition*, **16**(4) 16-17.
- Haas E. B. (1964) *Beyond the Nation-State*, Stanford: Stanford University Press.
- Hadjimichalis K. και Vaiou D. (1987) 'Changing Patterns of Uneven Regional Development and Forms of Social Reproduction in Greece', *Society and Space*, **5** 319-333.

- Hageman H. (2004) 'The Macroeconomics of Accession: Growth, Convergence and Structural Adjustment', *Structural Change and Economic Dynamics*, **15** 1-12.
- Hallet M. (2000) 'Regional Specialization and Concentration in the EU', *Economic Papers*, **141**.
- Hallet M. (2002) 'Income Convergence and Regional Policies in Europe: Results and Future Challenges', *42nd ERSA Congress "From Industry to Advanced Services"*, Dortmund, 27-31/08/2002.
- Halpern L. και Wyplosz C. (2001) *Economic Transformation and Real Exchange Rates in the 2000s: The Balassa – Samuelson Connection*, Geneva: UNECE.
- Hamilton C. B. και Winters A. L. (1992) 'Opening Up International Trade with Eastern Europe', *Economic Policy*, **4/92** 77-115.
- Hansen N. (1977α) 'Border Regions: A Critique of Spatial Theory and a European Case Studies', *The Annals of Regional Science*, **11** 1-12.
- Hansen N. (1977β) 'The Economic Development of Border Regions', *Growth and Change*, **8** 2-8.
- Hanson G. H. (1996) 'Economic Integration, Intra-Industry Trade and Frontier Regions', *European Economic Review*, **40** 941-949.
- Hanson G. H. (1998) 'North American Economic Integration and Industry Location', *Oxford Review of Economic Policy*, **14**(2) 30-44.
- Hanson G. H. (2000) 'Firms, Workers and the Geographic Concentration of Economic Activity', στο Clark G. L., Feldman M. P. και Gertler M. S. (επιμ.) *The Oxford Handbook of Economic Geography*, Oxford: Oxford University Press, 447-494.
- Hare P. (1997) 'The Distance between Eastern Europe and Brussels: Reform Deficits in Potential Member-States', στο Siebert H. (επιμ.) *Quo Vadis Europe?* Tübingen: J. C. B. Mohr, 127-145.
- Harris C. (1954), The Market as a Factor in the Localization of Industry in the United States, *Annals of the Association of the American Geographers*, τ. 44, σελ. 315-348.
- Harrison A. (1995) 'Openness and Growth: A Time-Series Cross-Country Analysis for Developing Countries', *NBER Working Paper*, **5221**.
- Harvey D. W. (1982) *The Limits to Capital*, Oxford: Basil Blackwell.
- Havlik P. (1995) 'Trade Reorientation and Competitiveness in CEECs', στο Dobrinsky R. και Landesmann M. (επιμ.) *Transforming Economies and European Integration*, Aldershot: Edward Elgar, 141-162.

- Head K. και Mayer T. (2003) ‘The Empirics of Agglomeration and Trade’, *CEPR Discussion Paper*, **3985**.
- Heckscher E. F. (1919 / 1991 επαν.) ‘The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income’, στο Flam H. και Flanders M. J. (επιμ.) *Heckscher-Ohlin trade theory*, Cambridge Mass.: MIT Press, 43-69.
- Helliwell J. F. (1996) ‘Do National Borders Matter for Quebec’s Trade?’, *Canadian Journal of Economics*, **29**(3) 507–522.
- Helpman E. (1984) ‘A Simple Theory of International Trade With Multinational Corporations’, *Journal of Political Economy*, **92** 451–471.
- Helpman E. και Krugman P. R. (1985) *Market Structure and Foreign Trade*, Cambridge Mass.: MIT Press.
- Henrekson M., Torstensson J. και Torstensson R. (1997) ‘Growth Effects of European Integration’, *European Economic Review*, **41**(8) 1537–1557.
- Herod A. (1997) ‘From a Geography of Labor to a Labor Geography: Labor’s Spatial Fix and the Geography of Capitalism’, *Antipode*, **29**(1) 1–31.
- Heybey B. και Murrell P. (1999) ‘The Relationship Between Economic Growth and The Speed of Liberalization During Transition’, *Journal of Policy Reform*, **3**(2) 121-137.
- Hirschmann A. O. (1958) *The Strategy of Economic Development*, New Haven: Yale University Press.
- Hitiris T. (1991) *European Community Economics*, London: Harvester Wheatsheaf.
- Hoen H. W. (1998) *The Transformation of Economic Systems in Central Europe*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Höhmnn H.-H. (1986) ‘The Place of Economic Policy Objectives on the List of Soviet Political Priorities’, στο Höhmnn H.-H., Nove A. και Vogel H. (επιμ.) *Economics and Politics in the USSR: Problems of Interdependence*, Boulder: Westview Press, 41-57.
- Honkkila J. (2000) ‘Enterprise Reform and Increasing Inequality: Privatization With No Restructuring’, *4th IMAD Conference “Institutions in Transition”*, Portoroc, 23-25/06/2000.
- Hooge L. και Keating M. (1994) ‘The Politics of the European Regional Policy’, *Journal of European Public Policy*, **1**(3) 367-393.
- Hoover H. (1937) *Location Theory and the Shoe and Leather Industries*, Cambridge Mass.: Harvard University Press.

- Hoover E. M. (1948) *The Location of Economic Activity*, New York: McGraw-Hill.
- Hoover E. M. (1963) *The Location of Economic Activity*, Berkshire: McGraw-Hill.
- Hoover E. M. (1971) *Regional Economics*, New York: Alfred A. Knopf.
- Hotelling H. (1929) Stability in Competition, *Economic Journal*, **33** 41-57.
- Hudson R. (2001) 'What Makes Economically Successful Regions in Europe Successful? Implications for Transferring Success From West to East', *EGRG Working Paper*, **99**.
- Hudson R. και Williams A. M. (1999) *Divided Europe: Society and Territory*, London: Sage.
- Hunya G. (2002) 'Recent Impacts of Foreign Direct Investment on Growth and Restructuring in Central European Transition Countries', *WIIW Research Report*, **284**.
- Hurst C., Thisse J. και Vanhoudt P. (2000) 'What Diagnosis for Europe's Ailing Regions?', *EIB Papers*, **5**(1) 9–29.
- Iara A. (2004) 'European Integration, Regional Structural Change and Cohesion the Slovak Republic', *Contribution to EURECO Project, EU 5th Framework Program*.
- Iara A. (2006) 'Economic Integration and Structural Change: The Case of Romanian Regions', στο Krieger-Boden C., Morgenroth E. και Petrakos G. (επιμ.) *The Impact of European Integration on Regional Structural Change and Cohesion*, London: Routledge, υπό δημοσίευση.
- Imbs J. και Wacziarg R. (2003) 'Stages of Diversification', *American Economic Review*, **93**(1) 63-86.
- Ingham M., Grime K. και Kowalski J. (1996) 'A Geography of Recent Polish Unemployment', *European Urban and Regional Studies*, **3**(4) 353–363.
- Isard W. (1956) *Location and Space Economy*, Cambridge Mass.: MIT Press and J. Wiley.
- Isard W (1960) *Methods of Regional Analysis*, Cambridge Massachusetts: MIT Press.
- Izraeli O. και Murphy K. J. (2003) 'The Effect of Industrial Diversity on State Unemployment Rate and Per Capita Income', *The Annals of Regional Science*, **37** 1-14.
- Izvestia (1991) Izvestia on the Demise of the Warsaw Pact, *Izvestia*, Φ 28/02/1991.

- Jackson M. και Petrakos G. (2001) 'Industrial Performance under Transition: The Impact of Structure and Geography', στο Petrakos G. και Totev S. (επιμ) *The Development of the Balkan Region*, Aldershot: Ashgate, σελ. 141-174.
- Johnson B. (1993) 'Europe's New Iron Curtain', *The Sunday Telegraph*, Φ 07/11/1993.
- Johnson G. και Scholes K. (1999) *Exploring Corporate Strategy*, London: Prentice Hall.
- Jones C. I. (1995) 'Time Series Tests of Endogenous Growth Models', *Quarterly Journal of Economics*, **110**(2) 495-525.
- Jovanovic M. N. (1999) 'What are the Limits to the Enlargement of the European Union?', *Journal of Economic Integration*, **14** 467-496.
- Jutila S. T. (2001) 'Interregional Competition for Sources of Economic Growth', στο Roy J. και Schulz W. (επιμ) *Theories of Regional Competition*, Baden-Baden: Nomos, 58-79.
- Kaitila V. (1999) 'Trade and Revealed Comparative Advantage: Hungary, the Czech Republic and the European Union', *BOFIT Discussion Paper*, 8.
- Kamarianakis Y. και Le Gallo J. (2003) 'The Evolution of Regional Productivity Disparities in the European Union, 1975-2000', "50th North American RSAI Meeting", Philadelphia, 20-22/11/2003.
- Kaminski, B. (2001) 'How Accession to the European Union Has Affected External Trade and Foreign Direct Investment in Central European Economies', *World Bank Working Paper*, **2578**.
- Kangasharju A. (1999) 'Relative Economic Performance in Finland: Regional Convergence, 1934-1993,' *Regional Studies*, **33** 207-217.
- Karatnycky A., Motyl A. και Graybow C. (1998) *Nations in Transit 1998: Civil Society, Democracy and Markets in East Central Europe and the Newly Independent States*, New York: Freedom House.
- Kawecka-Wyrzykowska E. (1996) 'The CEEC as a Stepping-Stone to the EU Market (with particular attention to Poland)', στο Kuyvenhoven A., Memedovic O. και van der Windt N. (επιμ.) *Transition in Central and Eastern Europe*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 251-276.
- Keating M., Loughlin J. και Deschouwer K. (2003) *Culture, Institutions and Economic Development: A Study of Eight European Regions*, Aldershot: Edward Elgar.
- Kelleher J. (2003) 'The Specialization and Mobility of Trade Patterns', *Pennsylvania State University PhD Thesis*.

- Keohane R. O. και Nye J. S. (1975) *Power and Interdependence*, Boston: Little Brown.
- Kindleberger C. P. (1968) *International Economics*, Homewood: Irwin.
- Kippenberg E. (2006) 'Economic Integration and Structural Change: The Case of Czech Regions', στο Krieger-Boden C., Morgenroth E. και Petrakos G. (επιμ.) *The Impact of European Integration on Regional Structural Change and Cohesion*, London: Routledge, υπό δημοσίευση.
- Kis J. (1991) '*Liberty, Equality*', Századvég Foundation, Budapest, 10/10/1991.
- Kitson M., Martin R. L. και Tyler P. (2004) 'Regional Competitiveness: An Elusive Yet Key Concept?' *Regional Studies*, **38** 991-1000.
- Kochenov D. (2005) 'EU Enlargement Law: History and Recent Developments: Treaty-Custom Concubinage?' *European Integration Online Papers*, **9**.
- Konings J. (1999) 'Restructuring of Firms in Central and Eastern Europe', στο Tumpel-Gugerell G. και Mooslechner P. (επιμ.) *Economic Convergence and Divergence in Europe: Growth and Regional Development in Enlarged European Union*, Aldershot: Edward Elgar, 168-182.
- Konings J. (2003) 'Restructuring of Firms in Central and Eastern Europe', στο Tumpel-Gugerell G. και Mooslechner P. (επιμ.) *Economic Convergence and Divergence in Europe: Growth and Regional Development in an Enlarged Europe*, Aldershot: Edward Elgar, 168-181.
- Kornai J. (1990) *The Road to a Free Economy*, New York: W. W. Norton.
- Kornai J. (1992) *The Socialist System: The Political Economy of Communism*, Princeton: Princeton University Press.
- Kornai J. (1994) 'Transformational Recession: The Main Causes', *Journal of Comparative Economics*, **19** 39-63.
- Kornai J. (2006) 'The Great Transformation of Central Eastern Europe: Success and Disappointment', *Economics of Transition*, **14**(2) 207-244.
- Kort J. R. (1981) 'Regional Economic Instability and Industrial Diversification in the U.S.', *Land Economics*, **57** 597-608.
- Kosko B. (1994) *Fuzzy Thinking: The New Science of Fuzzy Logic*, New York: Hyperion.
- Kotios A. (2001) 'European Policies for the Reconstruction and Development of the Balkans', στο Petrakos G. και Totev S. (επιμ.) *The Development of the Balkan Region*, Aldershot: Ashgate, 235-280.

- Koves A. (1992) 'Shock Therapy versus Gradual Change: Economic Problems and Policies in Central and Eastern Europe (1989–1991)', *Acta Oeconomica*, **44**(1-2) σελ. 13–36.
- Krieger–Boden C. (2000) 'Globalization, Integration and Regional Specialization', *HWWA Working Paper*, **1009**.
- Krieger–Boden C. (2002) 'European Integration and the Case for Compensatory Regional Policy', *Kiel Working Paper*, **1135**.
- Krugman P. R. (1979) 'Increasing Returns, Monopolistic Competition and International Trade', *Journal of International Economics*, **9** 469-479.
- Krugman P. R. (1980) 'Scale Economies, Product Differentiation and the Pattern of Trade', *American Economic Review*, **70** 950-959.
- Krugman P. R. (1981) 'Intra-Industry Specialization and the Gains from Trade', *Journal of Political Economy*, **91** 959-973.
- Krugman P. R. (1990) *Rethinking International Trade*, Cambridge Mass.: MIT Press.
- Krugman P. R. (1991) 'Increasing Returns and Economic Geography', *Journal of Political Economy*, **99** 183–199.
- Krugman P. R. (1993α) 'First Nature, Second Nature and Metropolitan Location', *Journal of Regional Science*, **33** 129-144.
- Krugman P. R. (1993β) On the Relationship between Trade Theory and Location Theory *Review of International Economics*, **1** 11-22.
- Krugman P. R. (1995) *Development, Geography and Economic Theory*, Cambridge Mass.: MIT Press.
- Krugman P. R. (1996) Making Sense of the Competitiveness Debate, *Oxford Review of Economic Policy*, **12**(3) 17-25.
- Krugman P. R. (1998) 'What's New about the New Economic Geography', *Oxford Review of Economic Policy*, **14** 7-17.
- Krugman P. R. και Livas E. R. (1996) 'Trade Policy and the Third World Metropolis', *Journal of Development Economics*, **49** 137–150.
- Krugman P. R. και Venables A. J. (1990) 'Integration and the Competitiveness of Peripheral Industry', στο Bliss C. και Braga de Macedo J. (επιμ.) *Unity with Diversity in the European Community*, Cambridge: Cambridge University Press, 56-75.
- Krugman P. R. και Venables A. J. (1996) Integration, Specialization and Adjustment, *European Economic Review*, **40** 959–967.

- Labrianidis L. (1985) 'Flexibility in Production Through Subcontracting: The Case of the Poultry Meat Industry in Greece', *Environment and Planning A*, **27** 193-203.
- Lafay G. (1980), 'La Nouvelle Spécialisation des Cinq Grands Pays Industriels', *Economie Prospective Internationale*, **1** 41-72.
- Lancaster K. (1980) 'Intra-Industry Trade Under Perfect Monopolistic Competition', *Journal of International Economics*, **10** 191-175.
- Landesmann M. (1995) 'The Patterns of East – West European Integration: Catching Up or Falling Behind?', στο Dobrinsky R. και Landesmann M. (επιμ.) *Transforming Economies and European Integration*, Aldershot: Edward Elgar, 116–140.
- Landesmann M. (1998) 'Features of East – West European Integration: Cost Structures and Patterns of Specialization', *International Workshop on "Competitiveness of the CEFTA Countries: Measurement and Trends in the Period of Preparation to Join the EU"*, Bratislava, 17–18/4/1998.
- Landesmann M. (2000) 'Structural Change in the Transition Economies, 1989-1999', *United Nations Economic Survey of Europe*, **2-3** 95-123.
- Landesmann M. και Abel I. (1995) 'Industrial Policy in Transition', στο Landesmann M. και Székely I. P. (επιμ.) *Industrial Restructuring and Trade Reorientation in Eastern Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 313-336.
- Landesmann M. και Stehrer R. (2002) 'The CEECs in the Enlarged Europe: Convergence Patterns, Specialization and Labor Market Implications', *WIIW Research Report*, **286**.
- Lavigne M. (1995) *The Economics of Transition: From Socialist Economy to Market Economy*, London: Macmillan.
- Lavigne M. (1998) 'Conditions for Accession to the EU', *Comparative Economic Studies*, **40** 38-57.
- Lau D. (1992) 'Local Concentration and International Competitiveness: Some Empirical Evidence for Manufacturing Sectors in Selected European Countries', *Konjunkturpolitik*, **42**(2-3) 181–205.
- Le Monde (1995), Jacques Chirac's Pre-Election Speech, *Le Monde*, Φ 03/05/1995.
- Leamer E. E. (1980) 'The Leontief Paradox Reconsidered', *Journal of Political Economy*, **88** 495-503.
- Lejour A. M., De Mooij R. A. και Nahuis R. (2001) 'EU Enlargement: Economic Implications for Countries and Industries', *CESifo Working Paper*, **585**.

- Lengyel I. (2003) 'Economic Growth and Competitiveness of Hungarian Regions', 9th *RSA International Conference «Reinventing Regions in a Global Economy»*, Pisa, 12–15/04/2003.
- Leontief W. W. (1953) 'Domestic Production and Foreign Trade: The American Capital Position Re – Examined', *Proceedings of the American Philosophical Society*, **97** 331–349.
- Lindberg L. L. (1963) *The Political Dynamics of European Economic Integration*, Stanford: Stanford University Press.
- Lipietz A. (1979) 'Inter-Regional Polarization and the Tertiarisation of Society', *Papers in Regional Science*, **44** 3-17.
- Lippert B. (1999) 'Erweiterung und Agenda 2000', στο Weidenfeld W. και Wessels W. (επιμ.) *Jahrbuch der Europäischen Integration 1998/99*, Bonn: Europa Union Verlag, 39-58.
- Lloyd J. (1996) 'Eastern Reformers and Neo–Marxist Reviewers', *New Left Review*, **216** 119–128.
- Longhi S., Nijkamp P. και Traistaru I. (2004) 'Economic Integration and Regional Structural Change in a Wider Europe: Evidence from New EU and Accession Countries', *Journal for Institutional Innovation, Development and Transition*, **8** 48-55.
- Lopez-Bazo E., Vaya E., Mora A. J. και Surinach J. (1999) 'Regional Economic Dynamics and Convergence in the European Union', *Annals of Regional Science*, **33** 340-370.
- Lorentzen A. (1996) 'Regional Development and Institutions in Hungary: Past, Present and Future Development', *European Planning Studies*, **7**(4) 463–482.
- Lorentzen A. (1999) Industrial Development, Technology Change, and Regional Disparity in Hungary, *European Planning Studies*, **4**(3) 259–277.
- Lösch A. (1954) *The Economics of Location*, New Heaven: Yale University Press.
- Lovering J. (2001) 'The Coming Regional Crisis (and How to Avoid it)', *Regional Studies*, **35**(4) 349-354.
- Lucas R. E. (1988) 'On the Mechanics of Economic Development', *Journal of Monetary Economics*, **22**(1) 3–42.
- Ludema R. D. και Wooton I. (1997) 'Regional Integration, Trade and Migration: Are Demand Linkages Relevant in Europe?', *CEPR Discussion Paper*, **1656**.

- Maffioli A. (2003) 'The Emerging Economic Geography in Hungary', στο Traistaru I., Nijkamp P. και Resmini L (επιμ.) *The Emerging Economic Geography in EU Accession Countries*, Aldershot: Ashgate Publishing, 197-241.
- Maier G. (1995) *Spatial Search: Structure, Complexity and Implications*, Heidelberg: Physica.
- Maier G. (2005) 'Externalities and Space: Is There a Paradigm Shift in Economics?', *Σεμινάρια ΠΜΣ ΤΜΧΠΠΑ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*, Βόλος, 23/03/2005.
- Majumdar M. και Mitra T. (1995) 'Patterns of Trade and Growth under Increasing Returns: Escape from the Poverty Trap', *Japanese Economic Review*, **46** 207–225.
- Malmberg A. Solvell O. και Zander I. (1996) 'Spatial Clustering, Local Accumulation of Knowledge and Firm Competitiveness', *Geografiska Annaler*, **78B**(2) 85–97.
- Mankiw G., Romer D. και Weil N. (1992) 'A Contribution to the Empirics of Economic Growth', *Quarterly Journal of Economics*, **107** 407–437.
- Markusen A. R., Noponen H. και Driessen K. (1991) 'International Trade Productivity and US Regional Job Growth: A Shift-Share Interpretation', *International Regional Science Review*, **14**(1) 15-39.
- Markusen J. R. και Melvin J. R. (1981) 'Trade, Factor Prices and Gains from Trade with Increasing Returns to Scale', *Canadian Journal of Economics*, **14** 50-469.
- Markusen J. R. και Venables A. J. (1998) 'Multinational Firms and the New Trade Theory', *Journal of International Economics*, **46**(2) 183–203.
- Marshall A. (1890 / 1974 επαν.) *Principles of Economics*, London: Macmillan.
- Martin P. και Ottaviano G. I. P. (1996) 'Growing Locations: Industry Locations in a Model of Endogenous Growth', *CEPR Discussion Paper*, 1523.
- Martin P. και Ottaviano G. I. P. (2001) 'Growth and Agglomeration', *International Economic Review*, **42**(4) 947–968.
- Martin R. L. (1999) "The New Geographical Turn" in Economics: Some Critical Reflections', *Cambridge Journal of Economics*, **23** 65–91.
- Martin R. L. (2004) 'Competitiveness, Productivity and Economic Growth Across the European Regions', *Regional Studies*, **38** 1045-1067.
- Martin R. L. και Sunley P. (1996) 'Paul Krugman' s "Geographical Economics" and its Implications for Regional Development Theory: A Critical Assessment', *Economic Geography*, **72**(3) 259-292.

- Martin R. L. και Sunley P. (2001) “Rethinking the Economic” in Economic Geography: Broadening our Vision or Losing our Focus? *Antipode*, 33(2) 148-161.
- Massey D. (1973) ‘Towards a Critique of Industrial Location Theory’, *Antipode*, 5 33-39.
- Massey D. (1977) ‘Towards a Critique of Industrial Location Theory’, στο Peet R. (επιμ.) *Radical Geography*, London: Methuen, 181-197.
- Massey D. (1995) *Spatial Divisions of Labor*, New York: Routledge.
- Massey D. και Meegan R. (1979) ‘The Geography of Industrial Reorganization’, *Progress in Planning*, 10(3) 155-237.
- Massey D. και Meegan R. (1982) *The Anatomy of Job Loss*, London: Methuen.
- McCallum J. (1995) ‘National Borders Matter: Canada-US Regional Trade Patterns’, *American Economic Review*, 85(3) 615-623.
- McCann P. (1988) *The Economics of Industrial Location*, Berlin: Springer.
- Melachroinos K. A. (2002) ‘European Integration and the Spatial Dynamics of Manufacturing-Employment Change’, *Environment and Planning A*, 34 2017-2036.
- Metaxas T. και Kallioras D. (2007) ‘Cities’ Economic Development and Regional Competitiveness: The Case of Larissa-Volos Dipole in Thessaly Region’, *Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών*, υπό δημοσίευση.
- Michalopoulos C. (1999) ‘The Integration of Transition Economies into the World Trading System’, *World Bank Policy Research Working Paper*, 2182.
- Midelfart-Knarvik K. H., Overman H. G., Redding S. J. και Venables A. J. (2000) ‘The Location of European Industry’, *Report prepared for the DG for Economic and Financial Affairs*, European Commission.
- Midelfart-Knarvik K. H. και Overman H. G. (2002) ‘Delocation and European Integration: Is Structural Spending Justified?’, *Economic Policy: A European Forum*, 35 321-351.
- Milanovic B. (1998) *Income, Inequality and Poverty During the Transition from Planned to Market Economy*, Washington: World Bank.
- Minassian G. και Totev S. (1996) ‘The Bulgarian Economy in Transition: The Regional After Effect’, *Eastern European Economics*, 34(3) 49-92.

- Mitsos A. (1993) 'Post-Maastricht Process Towards European Union and the Economic and Social Cohesion of the Community', στο Getimis P. και Kafkalas G. (επιμ.) *Urban and Regional Development in the New Europe*, Athens: URDP, 1-6.
- Molle W. T. M. (1997) 'The Regional Economic Structure of the European Union, An Analysis of Long-Term Developments', *Zeitschrift für Wirtschafts und Sozialwissenschaften*, **5** 13-32.
- Möller J. (2000) 'Spezialisierung und Räumliche Konzentration der Wirtschaft in Einem Europa der Regionen', *Raumforschung und Raumordnung*, **28**(5) 363-372.
- Monfort P. και Nicollini R. (2000) 'Regional Convergence and International Integration', *Journal of Urban Economics*, **48** 286-306.
- Monfort P. και Ypersele T. (2003) 'Integration, Regional Agglomeration and International Trade', *CEPR Discussion Paper*, **3752**.
- Moomaw R. L. και Yang E.-S. (2004) 'Total Factor Productivity and Economic Freedom – Implications for EU Enlargement', στο Bradley J., Petrakos G. και Traistaru I. (επιμ.) *Integration, Growth and Cohesion in an Enlarged European Union*, New York: Springer, 65-85.
- Mori T. και Turini A. (2005) 'Skills, Agglomeration and Segmentation', *European Economic Review*, **49** 201-225.
- Munzer (1990) *A Theory of Property*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Murata Y. (2003) 'Product Diversity, Taste Heterogeneity and Geographic Distribution of Economic Activities: Market Vs Non-Market Interactions', *Journal of Urban Economics*, **53** 126-144.
- Musialkowska I. (2003) 'Regional Business Cycles in the European Countries', *9th RSA International Conference «Reinventing Regions in a Global Economy»*, Pisa, 12-15/04/2003.
- Myrdal G. (1957) *Economic Theory and Underdeveloped Regions*, London: Hutchinson.
- Neary P. J. (2001) 'Of Hype and Hyperbolas: Introducing the New Economic Geography', *Journal of Economic Literature*, **39**(2) 536-561.
- Nemes-Nagy J. (2000) 'The New Regional Structure of Hungary', στο Petrakos G., Maier G. και Gorzelak G. (επιμ.) *Integration and Transition in Europe: The Economic Geography of Interaction*, London: Routledge, 150-169.
- Neven D. J. (1995) 'Trade Liberalization with Eastern Nations: Some Distribution Issues', *European Economic Review*, **39**(3-4) 622-632.

- Newman D. και Paasi A. (1998) 'Fences and Neighbors in the Postmodern World: Boundary Narratives in the Postmodern World', *Progress in Human Geography* **22** 186-207.
- Niebuhr A. και Stiller S. (2002) 'Integration Effects in Border Regions: A Survey of Economic Theory and Empirical Studies', *HWWA Discussion Paper*, **179**.
- Niebuhr A. (2006) 'Market Access and Regional Disparities: New Economic Geography in Europe', *Annals of Regional Science*, **40** 313-334.
- Nijkamp P. (1993) 'Towards a Network of Regions: The United States of Europe', *European Planning Studies*, **1**(2) 149-168.
- Nijkamp P. (1998) 'Moving Frontiers: A Local-Global Perspective', *Free University of Amsterdam Faculty of Business Administration and Econometrics Research Memorandum*, **22**.
- Nijkamp P. και Poot J. (1993) 'Endogenous Technological Change, Innovation Diffusion and Transitional Dynamics in a Non-Linear Growth Model', *Australian Economic Papers*, **32**(4) 191-213.
- Nijkamp P., Rietveld P. και Salomon I. (1990) 'Barriers in Spatial Interactions and Communications: A Conceptual Exploration', *The Annals of Regional Science*, **24** 237-252.
- Nitsch V. (2000) 'National Borders and International Trade: Evidence from the European Union', *Canadian Journal of Economics*, **33**(4) 1091-1105.
- Nitsch V. (2002) 'Border Effects and Border Regions: Lessons from the German Unification', *HWWA Discussion Paper*, **203**.
- Nojonen H., Markusen A. R. και Driessen K. (1998) 'International Trade and Shift-Share Analysis: A Response to Dinc and Haynes', *Economic Development Quarterly*, **12**(4) 344-350.
- North R. N. και Shaw D. J. B. (1995) 'Industrial Policy and Location', στο Shaw D. J. B. (επιμ.) *The Post-Soviet Republics: A Systematic Geography*, Harlow: Longman, 46-65.
- Ó hUallacháin B. και Satterthwaite M. (1992) 'Sectoral Growth Patterns at the Metropolitan Level: An Evaluation of the Economic Development Incentives', *Journal of Urban Economics*, **31** 25-58.
- OECD (1992) *The Technology – Economy Program: The Key Relationships*, Paris: OECD Publications.

- Ofer G. (1997) 'Soviet Economic Growth: 1928-1985', *Journal of Economic Literature*, **25** 1767-1833.
- Ohlin B. (1933) *Interregional and International Trade*, Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Ohmae K. (1995) *The End of the Nation-State: The Rise of Regional Economies*, New York: The Free Press.
- Olesen F. και Skak M. (2001) 'Labor Markets: Europe's Big Headache', στο Hansen J.D. (επιμ.) *European Integration: An Economic Perspective*, Oxford: Oxford University Press, 33-54.
- Oniki H. και Uzawa H. (1965) 'Patterns of Trade and Investment in a Dynamic Model of International Trade', *Review of Economic Studies*, **32** 15-38.
- Osiewalski J., Koop G. και Steel M. F. J. (1997) 'A Stochastic Frontier Analysis of Output Level and Growth in Poland and Western Economies', *TUCER Discussion Paper*, **9785**.
- Ottaviano G. I. P. και Puga D. (1998) 'Agglomeration in the Global Economy: A Survey of the New Economic Geography', *World Economy*, **21**(6) 707-731.
- Ottaviano G. I. P. και Thisse J. F. (2001) 'On Economic Geography in Economic Theory: Increasing Returns and Pecuniary Externalities', *Journal of Economic Geography*, **1** 153-179.
- Overman H., Redding S. και Venables A. J. (2001) 'The Economic Geography of Trade Production and Income: A Survey of Empirics', *CEPR Discussion Paper*, **2978**.
- Paasi A. (1999) 'Boundaries as Social Practice and Discourse: The Finish-Russian Border', *Regional Studies*, **33**(7) 669-680.
- Paci R. και Usai S. (2000) 'Technological Enclaves and Industrial Districts: An Analysis of the Regional Distribution of Innovative Activity in Europe', *Regional Studies*, **34**(2) 97-114.
- Pack H. (1994) 'Endogenous Growth Theory: Intellectual Appeal and Empirical Shortcomings', *Journal of Economic Perspectives*, **8**(1) 55-72.
- Paluzie E. (2001) 'Trade Policy and Regional Inequalities', *Papers in Regional Science*, **80**(1) 67-86.
- Paluzie E., Pons J. και Tirado D. A. (2001) 'Regional Integration and Specialization Patterns in Spain', *Regional Studies*, **35**(4) 285-296.
- Panagarija A. (1980) 'Variable Returns to Scale in General Equilibrium Theory Once Again', *Journal of International Economics*, **10** 499-526.

- Panagarija A. (1981) 'Variable Returns to Scale in Production and Pattern of Specialization', *American Economic Review*, **71** 221-230.
- Partridge M. D. (1997) 'Is Inequality Harmful for Growth?, Comment', *American Economic Review*, **87**(5) 1019–1032.
- Pasinetti L. L. (1981) *Structural Change and Economic Growth: A Theoretical Essay on the Dynamics of the Wealth of Nations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Peneder M. (2001) *Entrepreneurial Competition and Industrial Location*, Aldershot: Edward Elgar.
- Peneder M. (2002) 'Industrial Structure and Aggregate Growth', *WIFO Working Papers*, **182**.
- Peneder M., Kaniovski S. και Dachs B. (2003) 'What Follows Tertiarisation? Structural Change and the Role of Knowledge-Based Services', *The Service Industries Journal*, **23**(2), 47-66.
- Perrons D. (1979) 'The Role of Ireland in the New International Division of Labor', *University of Sussex Working Paper*, **15**.
- Perroux F. (1955 / 1970 επαν.) 'Note on the Concept of Growth Poles', στο McKee D. L., Dean R. D και Leahy W. H. (επιμ.) *Regional Economics: Theory and Practice*, New York-London: The Free Press-Collier-Macmillan, 93-103.
- Petrakos G. (1996) 'The Regional Dimension of Transition in Eastern and Central European Countries: An Assessment', *Eastern European Economics*, **34**(5) 5–38.
- Petrakos G. (2000) 'The Spatial Impact of East-West Integration in Europe', στο Petrakos G., Maier G. και Gorzelak G. (επιμ.) *Integration and Transition in Europe*, London: Routledge, 38-68.
- Petrakos G. (2001) 'Patterns of Regional Inequality in Transition Economics', *European Planning Studies*, **9**(3) 359–383.
- Petrakos (2003) 'Peripheral European Transitions: Performance, Structure and Trade Relations in the Balkan Region', *South Eastern Europe Journal of Economics*, **1** 41-64.
- Petrakos G. και Christodoulakis N. (1997) 'Economic Development in the Balkan Countries and the Role of Greece: From Bilateral Relations to the Challenge of Integration', *CEPR Discussion Paper*, **1620**.

- Petrakos G. και Christodoulakis N. (2000) 'Greece and the Balkans: The Challenge of Integration', στο Petrakos G., Maier G. and Gorzelak G. (επιμ.) *Integration and Transition in Europe: The Economic Geography of Interaction*, London: Routledge, 269-294.
- Petrakos G. και Economou D. (2002) 'The Spatial Aspects of Development in Southeastern Europe', *University of Thessaly Discussion Paper Series*, **8**(3) 37–66.
- Petrakos G., Fotopoulos G. και Kallioras D. (2006) 'Economic Integration and Structural Change in the Greek Regions: A Southern Perspective', στο Krieger-Boden C., Morgenroth E. και Petrakos G. (επιμ.) *The Impact of European Integration on Regional Structural Change and Cohesion*, London: Routledge, υπό δημοσίευση.
- Petrakos G. και Kallioras D. (2006) 'Integration and Structural Change: Pre-Accession Experience in the Regions of the EU New Member-States', στο Getimis P. και Kafkalas G. (επιμ.) *Overcoming Fragmentation: The Changing Geography and the Prospects for Spatial Cohesion in Southeast Europe*, Aldershot: Ashgate, υπό δημοσίευση.
- Petrakos G., Mayer G. και Gorzelak G. (2000) 'The New Economic Geography of Europe', στο Petrakos G., Mayer G. και Gorzelak G. (επιμ.): *Integration and Transition in Europe: The Economic Geography of Interaction*, London: Routledge, 1-37.
- Petrakos G., Psycharis Y. και Kallioras D. (2004α) 'Regional Inequalities in the EU Accession Countries: Evolution and Challenges', στο Bradley J., Petrakos G. και Traistaru I. (επιμ.): *Integration, Growth and Cohesion in an Enlarged European Union*, New York: Springer, 45-64.
- Petrakos G., Psycharis Y. και Kallioras D. (2004β) 'Regional Inequalities in the EU Enlargement Countries: An Analysis of Small versus Large New Member-States', στο Felsenstein B. και Portnov B. (επιμ.) *Regional Disparities in Small Countries*, New York: Kluwer, 243-249.
- Petrakos G., Rodriguez-Pose A. και Rovolis A. (2005) 'Growth, Integration and Regional Disparities in the European Union', *Environment and Planning A*, **37**(10) 1837-1855.

- Petrakos G. και Topaloglou L. (2005) 'Tracing the New Economic Geography of Borders in Europe', *45th ERSA Congress "Land Use and Water Management in a Sustainable Network Society"*, Amsterdam, 23-27/08/2005.
- Petrakos G. και Totev S. (2001) 'Economic Performance and Structure in the Balkan Region', στο Petrakos G. και Totev S. (επιμ.) *The Development of the Balkan Region*, Aldershot: Ashgate, 3-29.
- Pinder D. (1998) *The New Europe: Economy, Society and Environment*, Chichester: John Wiley.
- Pinder J. (1991) *The European Community and Eastern Europe*, London: Pinter.
- Piore M. και Sabel C. (1984) *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity*, New York: Basic Books.
- Pond E. (1999) *The Rebirth of Europe*, Washington: Brookings Institution Press.
- Porter M. (1992) *The Competitive Advantages of Nations*, New York: Free Press.
- Posner M. V. (1961) 'International Trade and Technical Change', *Oxford Economic Papers*, **13** 323-341.
- Pravda (1991) 'Pravda on the Implications of the Demise of the CMEA', *Pravda*, Φ 18/03/1991.
- Pred A. (1967) *Behavior and Location: Foundations for a Geographic and Dynamic Location Theory*, Lund: C. W. K. Gleerup.
- Preston C. (1997) *Enlargement and Integration in the EU*, London and New York: Routledge.
- Puga D. (1999) 'The Rise and the Fall of Regional Inequalities', *European Economic Review*, **43** 303-334.
- Puga D. (2002) 'European Regional Policies in the Light of Recent Location Theories', *Journal of Economic Geography*, **2** 373-406.
- Puga D. και Venables A. J. (1996) 'The Spread of Industry: Spatial Agglomeration in Economic Development', *Journal of the Japanese and International Economies*, **10** 440-464.
- Pugel T. A. και Lindert P. H. (2000) *International Economics*, Berkshire: McGraw-Hill.
- Purju A. (1997) 'Trade Growth in Estonia', στο Cooper R. N. και Gàcs J. (επιμ.) *Trade Growth in Transition Economies: Export Impediments for Central and Eastern Europe*, Aldershot: Edward Elgar, 61-86.

- Pusterla F. και Resmini L. (2005) 'Where Do Foreign Firms Locate in Transition Countries? An Empirical Investigation', *Contribution to EURECO Project, EU 5th Framework Program*.
- Quah D. (1993) 'Empirical Cross-Section Dynamics in Economic Growth', *European Economic Review*, **37** 426-434.
- Quah D. (1996) 'Empirics for Economic Growth and Convergence', *European Economic Review*, **40** 1353-1375.
- Radelet S. και Sachs J. D. (1999) *Shipping Costs, Manufactured Exports and Economic Growth*, Cambridge Mass.: HIID.
- Raiser M., Schaffer M., Schuchhardt J. (2004) 'Benchmarking Structural Change in Transition', *Structural Change and Economic Dynamics*, **15** 47-81.
- RAMBOLL CONSULTING GROUP (1996) 'Regional Disparities in Romania', *Regional Policy Report for the PHARE Program*.
- Rauch J. (1993) 'Productivity Gains from Geographic Concentration on Human Capital: Evidence from the Cities', *Journal of Urban Economics*, **34** 380-480.
- Redding S. (1999) 'Dynamic Comparative Advantage and the Welfare Effects of Trade', *Oxford Economic Papers*, **51** 15-39.
- Redding S. και Venables A. J. (2001) 'Economic Geography and International Inequality', *CEPR Working Paper*, **2568**.
- Resmini L. (2000) 'The Determinants of Foreign Direct Investment in the CEECs: New Evidence from Sectoral Patterns', *The Economics of Transition*, **8** 665-689.
- Resmini L. (2002) 'European Integration and Adjustment in Border Regions in Accession Countries', *42nd ERSA Congress "From Industry to Advanced Services – Perspectives of European Metropolitan Regions"*, Dortmund, 27–31/08/2002.
- Resmini L. (2005) 'Agglomeration and FDI in Central European Countries: Fact and Figures', *2nd EURECO Workshop "The Impact of Economic Integration on Regional Structural Change and Cohesion"*, Milan, 03-06/02/2005.
- Resmini L. και Traistaru L. (2003) 'Spatial Implications of Economic Integration in EU Accession Countries', στο Traistaru I., Nijkamp P. και Resmini L. (επιμ.) *The Emerging Economic Geography in EU Accession Countries*, Aldershot: Ashgate Publishing, 3-24.
- Ricardo D. (1817) *On the Principles of Political Economy and Taxation*, London: John Murray.

- Ricci L. A. (1999) 'Economic Geography and Comparative Advantage: Agglomeration versus Specialization', *European Economic Review*, **43** 357–377.
- Rivera-Batiz L. A. και Romer P. M. (1991) 'Economic Integration and Endogenous Growth' *Quarterly Journal of Economics*, **106** 531-556.
- Robinson J. (1933) *The Economics of Imperfect Competition*, London: Macmillan.
- Rodriguez F. και Rodrik D. (1999) 'Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to the Cross–National Evidence', *NBER Working Paper*, **7081**.
- Rodriguez-Pose A. (2002) *The European Union: Economy, Society and Polity*, Oxford: Oxford University Press
- Rodriguez–Pose A. και Gill N. (2004) 'How Does Trade Affect Regional Inequalities?', *44th ERSA Congress "Regions and Fiscal Federalism"*, Porto, 25–29/08/2004.
- Rogerson J. R. (1999) 'Quality of Life and City Competitiveness', *Urban Studies*, **36**(5-6) 969-985.
- Rogerson P. (2001) *Statistical Methods for Geography*, London: Sage.
- Roland G. (2002) 'The Political Economy of Transition', *Journal of Economic Perspectives*, **16**(1) 29-50.
- Rollo J. και Smith A. (1993) 'The Political Economy of Eastern Europe's Trade With the European Community: Why So Sensitive?', *Economic Policy*, **16**(16) 139-181.
- Romer P. M. (1986) 'Increasing Returns and Long Run Growth', *Journal of Political Economy*, **94** 1002-1037.
- Romer P. M. (1987) 'Growth Based on Increasing Returns due to Specialization', *American Economic Review*, **77**(2) 56-62.
- Römisch R. (2003) 'Regional Disparities Within Accession Countries', στο Tumpel-Gugerell G. και Mooslechner P. (επιμ.) *Economic Convergence and Divergence in Europe: Growth and Regional Development in an Enlarged Europe*, Aldershot: Edward Elgar, 183-208.
- Rose A. (1999) 'One Money, one Market? – The Effect of Common Currencies on International Trade' *NBER Working Paper*, **7432**.
- Rose-Ackerman S. (2005) *From Elections to Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Roskin M. G. (1991) *The Rebirth of East Europe*, Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Rossi-Hansberg E. (2006) 'A Spatial Theory of Trade', *American Economic Review*, **95** 1464-1491.

- Rostowski J. (1997) 'Comparing Two Great Depressions: 1929-33 to 1989-93', στο Zecchini S. (επιμ.) *Lessons from the Economic Transition: Central and Eastern Europe in the 1990s*, Dordrecht: Kluwer, 225-239.
- Roubini N. και Sala-i-Martin X. X. (1991) 'Financial Development, the Trade Regime and Economic Growth', *NBER Working Paper*, **3876**.
- Ruffin R. (1999) 'The Nature and Significance of Intra-Industry Trade', *Economic and Financial Review*, **4** 1-8.
- Rybczynski T. N. (1955) 'Factor Endowments and Relative Commodity Prices', *Economica*, **26** 336-341.
- Sabirianova K. (2000) 'The Great Human Capital Reallocation: An Empirical Analysis of Occupational Mobility in Transitional Russia', *The William Davidson Institute Working Paper*, **309**.
- Sachs J. D. (1990) 'What is to be Done?' *The Economist*, Φ 13/01/1990.
- Sachs J. D. και Warner A. (1995) 'Economic Reform and the Process of Global Integration', *Brookings Papers on Economic Activity*, **1** 1-18.
- Salvatore D. (2001) 'The Problems of Transition, EU Enlargement and Globalization', *Empirica*, **28** 137-157.
- Samuelson P. A. (1952) 'The Transfer Problem and Transport Costs: The Terms of Trade When Impediments are Absent', *Economic Journal*, **62** 278-304.
- Sánchez-Reeza J. και Rodríguez-Pose A. (2002) 'The Impact of Trade Liberalization on Regional Disparities in Mexico', *Growth and Change*, **33**(1) 72-90.
- Sanfey P. και Teksoz U. (2005) 'Does Transition Make You Happy?', *EBRD Working Paper*, **91**.
- Sayer A. (1985) 'Industry and Space: A Sympathetic Critique of Radical Research', *Society and Space*, **3** 3-29.
- Schumpeter J. A. (1942) *Capitalism, Socialism and Democracy*, New York: Harper and Brothers.
- Scitowsky T. (1954) 'Two Concepts of External Economies', *Journal of Political Economy*, **62** 143-151.
- Scott A. (1988) *New Industrial Spaces*, London: Pion.
- Scott A. J. (2001) *Global City Regions: Trends, Theory, Policy*, Oxford: Oxford University Press.
- Scott A. J. και Storper M. (2003) 'Regions, Globalization, Development', *Regional Studies*, **37**(6-7) 607-620.

- Sedelmeier U. και Wallace H. (2000) 'Eastern Enlargement: Strategy or Second Thoughts?' στο Wallace H. και Wallace W. (επιμ.) *Policy Making in the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 427-460.
- Selbourne D. (1990) *Death of the Dark Hero: Eastern Europe 1987-90*, London: Jonathan Cape.
- Shams R. (2001) 'Why Do Countries Form Regions? The Political Economy of Regional Integration', *HWWA Discussion Paper*, **169**.
- Sharma S. (1997) 'Major Issues in Restructuring and Transition in Eastern Europe', στο Sharma S. (επιμ.) *Restructuring Eastern Europe: The Macroeconomics of the Transition Process*, Aldershot: Edward Elgar, 1-13.
- Shteinbuka I. και Cīrule A. (1997) 'Trade Growth in Latvia', στο Cooper R. N. και Gàcs J. (επιμ.) *Trade Growth in Transition Economies: Export Impediments for Central and Eastern Europe*, Aldershot: Edward Elgar, 114-148.
- Simon H. A. (1952) 'A Behavioral Model of Rational Choice', *Quarterly Journal of Economics*, **69** 99-118.
- Slaughter M. J. (2001) 'Trade Liberalization and Per Capita Income Convergence: A Difference-in-Differences Analysis', *Journal of International Economics*, **55**, 203-228.
- Smith D. (1971) *Industrial Location: An Economic Geographical Analysis*, New York: Wiley International.
- Sokol M. (2001) 'Central and Eastern Europe a Decade After the Fall of State-Socialism: Regional Dimensions of Transition Processes', *Regional Studies*, **35**(7) 645-655.
- Solow R. M. (1956) 'A Contribution to the Theory of Economic Growth', *Quarterly Journal of Economics*, **70** 65-94.
- Spence M. (1976) 'Product Selection, Fixed Costs and Monopolistic Competition', *Review of Economic Studies*, **43** 217-235.
- Spilimbergo A. (2000) 'Growth and Trade: The North Can Lose', *Journal of Economic Growth*, **5**(2) 131-146.
- Spiridonova J. (2003) 'The Emerging Economic Geography in Bulgaria', στο Traistaru I., Nijkamp P. και Resmini L (επιμ.) *The Emerging Economic Geography in EU Accession Countries*, Aldershot: Ashgate Publishing, 69-139.
- Starrett D. (1978) 'Market Allocations of Location Choice in a Model with Free Mobility', *Journal of Economic Theory*, **17** 21-37.

- Stern N. (1998) 'The Future of Economic Transition', *EBRD Working Paper*, **30**.
- Štiblar F. (1997) 'Trade Growth in Slovenia', στο Cooper R. N. και Gàcs J. (επιμ.) *Trade Growth in Transition Economies: Export Impediments for Central and Eastern Europe*, Aldershot: Edward Elgar, 227-262.
- Stiglitz J. (1994) *Whither Socialism?* Cambridge Mass.: MIT Press.
- Stolper W. και Samuelson P. (1941) Protection and Real Wages, *Review of Economic Studies*, **9**, 58-73.
- Storper M. (2000) 'Globalization, Localization and Trade' στο Clark G. L., Feldman M. P. και Gertler M. S. (επιμ.) *The Oxford Handbook of Economic Geography*, New York: Oxford University Press, 146-165.
- Storper M. και Walker R. (1984) 'The Spatial Division of Labor', στο Sawers L. και Tabb W. T. (επιμ.) *Sunbelt-Snowbelt: Urban Development and Regional Restructuring*, Oxford: Oxford University Press, 19-47.
- Suhrcke M. (2001) 'Preferences for Inequality: East Vs West', *HWWA Discussion Paper*, **150**.
- Svenjar J. (2002) 'Transition Economies: Performance and Challenges', *Journal of Economic Perspectives*, **16**(1), 3-28.
- Swain G. και Swain N. (1993) *Eastern Europe Since 1945*, London: Macmillan.
- Swan T. W. (1956) 'Economic Growth and Capital Accumulation', *Economic Record*, **32** 334-361.
- Szemlèr T. (2006) 'Economic Integration and Structural Change: The Case of Hungarian Regions', στο Krieger-Boden C., Morgenroth E. και Petrakos G. (επιμ.) *The Impact of European Integration on Regional Structural Change and Cohesion*, London: Routledge, υπό δημοσίευση.
- Tabuchi T. και Thisse J. F. (2002) 'Taste Heterogeneity, Labor Mobility and Economic Geography', *Journal of Development Economics*, **69** 155-177.
- Terrasi M. (2002) 'National and Spatial Factors in EU Regional Convergence', στο Cuadrado-Roura J. R. και Parellada M. (επιμ.) *Regional Convergence in the European Union: Facts, Prospects and Policies*, Berlin: Springer, 185-209.
- Theil H. (1967) *Economics and Information Theory: Studies in Mathematical and Managerial Economics*, Skokie: Rand McNally.
- Theil H. (1972) *Statistical Decomposition Analysis: With Applications in the Social and Administrative Sciences*, Amsterdam: North-Holland.

- Thirkell J. E. M., Petkov K. και Vickerstaff S. A. (1998) *The Transformations of Labor Relations: Restructuring and Privatization in Eastern Europe and Russia*, Oxford: Oxford University Press.
- Thisse J. F. (2000) ‘Agglomeration and Regional Imbalance. Why? And is it bad?’, *EIB Paper*, **5**(2) 47–68.
- Tomer J. F. (2002) ‘Intangible Factors in the Eastern European Transition: A Socio-Economic Analysis’, *Post-Communist Economies*, **14**(4) 421-444.
- Tondl G. και Vuksic G. (2003) ‘What Makes Regions in Eastern Europe Catching Up? The Role of Foreign Investment, Human Resources and Geography’, *IEF Working Paper*, **51**.
- Topaloglou E., Kallioras D., Manetos P. και Petrakos G. (2005) ‘Towards a Border Regions Typology in the Enlarged EU’, *Journal of Borderland Studies*, **20**(2) 67-89.
- Totev S. (2006) ‘Economic Integration via FDI: The Case of Bulgarian Regions’, στο Krieger-Boden C., Morgenroth E. και Petrakos G. (επιμ.) *The Impact of European Integration on Regional Structural Change and Cohesion*, London: Routledge, υπό δημοσίευση.
- Traistaru I., Nijkamp P. και Longhi S. (2003) ‘Specialization of Regions and Concentration of Industries in EU Accession Countries’, στο Traistaru I., Nijkamp P. και Resmini L (επιμ.) *The Emerging Economic Geography in EU Accession Countries*, Aldershot: Ashgate Publishing, 331-371.
- Traistaru I. και Pauna C. (2003) ‘The Emerging Economic Geography in Romania’, στο Traistaru I., Nijkamp P. και Resmini L (επιμ.) *The Emerging Economic Geography in EU Accession Countries*, Aldershot: Ashgate Publishing, 242-282.
- Traistaru I. και Wolff G. (2004), Regional Specialization and Employment Dynamics in Transition Countries στο Hacker S., Johansson B. και Karlsson C. (επιμ.): *Emerging Market Economies and European Economic Integration*, Cheltenham: Edward Elgar, σελ. 134-159.
- Trendle B. (2004) ‘Regional Economic Instability: The Role of Industrial Diversification and Spatial Spillovers’, *Queensland Labor Market Research Unit Working Paper*, **22**.
- Tübke A. (2003) ‘Patterns of Industrial Change in the Post Communist EU Candidate Countries’, *Post-Communist Economies*, **15**(2) 181-207.

- Turing A. (1952) 'The Chemical Basis of Morphogenesis', *Philosophical Transactions of the Royal Society of London*, **237** 37-72.
- UNECE (2001) 'Economic Growth and Foreign Direct Investment in the Transition Economies', *Economic Survey of Europe*, **1** 185-225.
- van Brabant J. M. (1998) *The Political Economy of Transition: Coming to Grips With History and Methodology*, London: Routledge.
- van Geenhuizen M. και Ratti R. (2001) *Gaining Advantage From Open Borders: An Active Space for Regional Development*, Aldershot: Ashgate.
- Vanhoudt P. (1999) 'Did the European Unification Induce Economic Growth? In Search of Scale Effects and Persistent Changes', *Weltwirtschaftliches Archiv*, **135**(2) 193-220.
- Venables A. J. (1996) 'Equilibrium Locations of Vertically Linked Industries', *International Economic Review*, **37**(2) 341-359.
- Venables A. J. (1998) 'The Assessment: Trade and Location', *Oxford Review of Economic Policy*, **14**(2) 1-6.
- Venables A. J. (2003) 'Winners and Losers from Regional Integration Agreements', *Economic Journal*, **113**(490) 747-761.
- Venables A. J. και Limao N. (2001) 'Geographical Disadvantage: A Heckscher-Ohlin-von Thünen Model of International Specialization', *CEPR Working Paper*, **2568**.
- Vernon R. (1966) 'International Investment and International Trade in the Product Cycle', *Quarterly Journal of Economics*, **80**(2) 190-207.
- Viesti G. (2000) 'Economic Policies and Local Development: Some Reflections', *European Planning Studies*, **32** 707-720.
- von Mises L. (1920/1935) *Collectivist Economic Planning*, London: Routledge, 87-130.
- von Thünen J. H. (1826) *The Isolated State (English version)*, London: Pergamon Press.
- Wacziarg R. και Welch K. H. (2003) 'Trade Liberalization and Growth: New Evidence', *NBER Working Paper*, **10152**.
- Wagner J. E. και Deller S. C. (1993) 'A Measure of Economic Diversity: An Input-Output Approach', *University of Wisconsin Staff Paper*, **3**.
- Wagner M. και Hlouskova J. (2002) 'The CEEC10's Real Convergence Prospects', *CEPR Discussion Paper*, **3318**.

- Walker D. A. (1999) 'The Relevance for Present Economic Theory of Economic Theory Written in the Past', *Journal of the History of Economic Thought*, **21**(1) 7-26.
- Wallace H. (1998) 'Coming to Terms with a Larger Europe: Options for Economic Integration', *Berkeley Research Institute for Economics Working Paper*, **133**.
- Wallace H. και Wallace W. (1996) *Policy Making in the European Community*, Chichester: John Wiley.
- Waltz K. (1970) *Theory of International Politics*, Reading Mass.: Addison-Wesley.
- Weber A. (1909 / 1971 επαν.) *Theory of the Location of Industries*, New York: Russell and Russell.
- Weinhold D. και Rauch J. E. (1999) 'Openness, Specialization and Productivity Growth in Less Developed Countries', *Canadian Journal of Economics*, 32(4) 1009-1027.
- Weise C., Bachtler J., Downes R., McMaster I. και Toepel K. (2001) 'The Impact of EU Enlargement on Cohesion', *DIW and EPRC Background Study for the EU 2nd Cohesion Report*.
- Weiss J. (1998) *Industry in Developing Countries*, London: Routledge.
- White H. (1980) 'A Heteroskedasticity-Consistent Covariance Matrix and a Direct Test for Heteroskedasticity', *Econometrica*, **48** 817-838.
- Williamson J. (1965) 'Regional Inequality and the Process of National Development: A Description of the Patterns', *Economic Development and Cultural Change*, **13**(4) 3-45.
- Williamson J. (1991) *The Economic Opening of Eastern Europe*, Washington DC: Institute for International Economics.
- Williamson J. (1994) *The Political Economy of Policy Reform*, Washington DC: Institute for International Economics.
- Wisniewski A. (2006) 'Regional Structural Change and Cohesion in Poland', στο Krieger-Boden C., Morgenroth E. και Petrakos G. (επιμ.) *The Impact of European Integration on Regional Structural Change and Cohesion*, London: Routledge, υπό δημοσίευση.
- Wong C. (1998) 'Determining Factors for Local Economic Development: The Perception of Practitioners in the North, West and Eastern Regions of the UK', *Regional Studies*, **32**(8) 707-720.

- Wong C. (2001) 'The Relationship Between Quality of Life and Local Economic Development: An Empirical Study of Local Authority Areas in England', *Cities*, **18** 25-32.
- Wundt B. D. (1992) 'Reevaluating Alternative Measures of Industrial Diversity as Indicators of Regional Cyclical Variations', *Review of Regional Studies*, **22** 59-73.
- www.europa.eu.int, *Επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ*.
- www.zei.de/eurec/eureco/htm, *Επίσημη ιστοσελίδα του Ερευνητικού Προγράμματος EURECO*.
- Young A. (1991) Learning by Doing and the Dynamic Effects of International Trade, *Quarterly Journal of Economics*, **106** 369–405.
- Zaghini A. (2003) Trade Advantages and Specialization Dynamics in Acceding Countries, *ECB Working Paper*, **249**.
- ZEI, *REGSTAT Database*.
- Zimmermann K. F. (2004) 'European Labor Mobility: Challenges and Potential', *IZA Discussion Paper*, **1410**.
- Zloch-Christy I. (1995) 'Eastern European Economic Transformation: Economic Sense and Non-Sense in the Time of Diminished Expectations', *V World Congress of Central and East European Studies*, Warsaw, 05-12/08/1995.
- Zloch-Christy I. (1998) *'Eastern Europe and the World Economy: Challenges of Transition and Globalization'*, Cheltenham, Edward Elgar.